

שבוע פרשת מטות-מסעי - בכל העולם

(24 – 30 July 2022)

כ"ה תמוז – ב' מנחם-אב תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָוֶשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְּךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לִבְכְּכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְכְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְבְּךָ בְּבִיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריר קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵן
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ:
ג אֲלִיתֶן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֲלֵינוּם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְפֹּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מַעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאַמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יַחַדָּהּ: ד שֵׁשִׁים עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבִט־יָהּ עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יֵשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט פְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹו אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קבא מתוך "תהילות מנחם"

ה - הוי' שמרך הוי' צלך על יד ימינך

ישראל פועלים ייחודים למעלה

ג. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש במ"א בזהר¹ "תא חזי (בוא וראה), בין לעילא (בין למעלה בייחודים העליונים), בין לתתא (בין למטה בייחודים התחתונים), כל חד וחד בארחי' נטלא (כל אחד נוטל את השפע המתאים לו), ובארחי' יתבא (ובדרכו יושב ומקבל את השפע), ובארחי' אתער (ובדרכו הראוי לו מתעורר), ועביד מאי דעביד (ובדרכו עושה את מה שעושה)".

אולם כל שפעם וחיותם תלוי בעבודתם של ישראל, שכאשר הם עושים עבודתם כדבעי מתעוררים כל הייחודים בספירות שלמעלה ולמטה. ולכאורה הרי זה דבר פלא, איך יש כח באדם למטה לעורר את אור אין סוף להתלבש בספירות ולהתייחד איתם? ובפרט על פי המבואר בעץ חיים² "שאור אין סוף מאיר בחכמה בקירוב מקום, ובבינה בריחוק מקום, ובז"א ע"י חלון, ובמלכות ע"י נקב, ומאצילות לבי"ע ע"י פרסא"³, כיצד יש בכוחו של האדם להמשיך את אור אין סוף בספירות אלו?

אך עפ"י המבואר לעיל בפירוש "הוי' צלך", שכח זה אינו מצד סדר השתלשלות, אלא למעלה מסדר השתלשלות. מובן, שבכח הקיום תורה ומצוות, שהם גילוי של חכמתו ורצונו שלמעלה מהעולמות, יש יכולת להאדם לפעול שהאור אין סוף ברוך הוא יהי' בקירוב בכל העשר ספירות⁴.

(1) ח"ג קב, ב.

(2) שער דרושי אבי"ע פ"א (ופי"ג). ופי"ד). שער סדר אבי"ע פ"א (ופ"ב).

(3) נתבאר בהרחבה בסה"מ תרכ"ט ע' שמו ואילך. אוה"ת על מארז"ל וענינים ע' קצט ואילך. שם קפד ואילך.

(4) מד"ה ובחמשה עשר יום ה'תש"ל.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ג
- (ג) מאמר אלה מסעי בני ישראל
- שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי,
- ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה ט
- (ה) לקוטי-שיחות פרשת מטות כרך יח, ג יז
- (ו) לקוטי-שיחות פרשת מסעי כרך יח, ב כא
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
- המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כט
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מסעי ל
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פ' מטות-מסעי לא
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות-מסעי עב
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
- לשבוע פרשת מטות-מסעי עג
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות-מסעי פג
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פה
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת מטות-מסעי .. פח
- (טו) – פרק א' ליום, לשבוע פרשת מטות-מסעי קנז
- (טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת מטות-מסעי . קעח
- (יז) נביאים וכתובים
- יחזקאל פרק כג, דברי הימים פרק ז קפ
- (יח) משניות – מסכת תרומות
- ביאור קהתי קפב
- (יט) עין יעקב מסכת יומא קפז
- (כ) מסכת כתובות עם ביאורים
- מדף יח עד דף כד קפח
- (כא) מדרש רבה למגילת איכה ריח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
- אדמו"ר הזקן רלט
- (כג) שולחן ערוך הלכות עירובין
- לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמ
- (כד) לקוטי תורה נאוו לחייך בתורים
- אדמו"ר הזקן רמב
- (כה) תורת חיים
- אדמו"ר האמצעי רמה
- (כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
- אדמו"ר ה"צמח צדק" רמו
- (כז) תורת שמואל תרל"ג
- אדמו"ר מוהר"ש רמז
- (כח) ספר המאמרים – המשך תער"ב
- אדמו"ר מוהרש"ב רמז
- (כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
- אדמו"ר מוהרי"צ רמט
- (ל) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק
- אדמו"ר מוהרי"צ רנב
- (לא) ספר הזכרונות פרק קיט רנג
- (לב) אגרות קודש
- אדמו"ר מוהרי"צ רנו
- (לג) רמב"ם – הלכות בית הבחירה רס
- (לד) חומש לקריאה בציבור רסב
- (לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש רעו
- (לו) ביאורים לפרקי אבות פרק ב רעז
- (לז) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי רעח
- (לח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רעט

בתחילת פרשת מטעי, נאמר:

כמובא בזהר⁵, "כיום" מבטי ליה, דהא בחד זימנא נפקו
 "כיום" צריך לו (לכתוב לומר) שהרי בפעם אחת יצאו, ולמעשה יציאת
 מצרים התרחשה בפעם אחת, כיום אחד, ולא בכמה ימים, ולמה אומר הכתוב
 "כיום" לשון רבים?

אף הענין הוא⁶, כמבואר

בחסידות, שזמן יציאת מצרים
 עד גאולה העתידה לבא

במהרה בימינו אמן, כל הימים

הרבים הללו הם "ימי צאתך

ממצרים", כי למעשה

יציאת מצרים נמשכת כל הימים ולכן

אמר "כיום" לשון רבים.

ויש לומר, שענין זה שיציאת

מצרים נמשכת כל הימים, מיציאת

מצרים ועד הגאולה, נקמז גם כמה

שפתוב בלקוטי תורה, שכל

ארבעים ושנים המסעות

מהיציאה ממצרים ועד החנייה בירדן

ירחו נקרא הכל "אשר יצאו

ממצרים", (וימוסיף)

אדמו"ר הזקן במאמר זה בלקוטי

תורה) ויהינו עד חנייתם בירדן

ירחו, וההדגשה הזו היא כי

בלקוטי תורה, שם מבאר

בענין בחינת ירדן וירחו לפי

המשמעות הרוחנית הפנימית,

שיירחו הוא בחינת ריח,

וזהו הבחינה האלוהית העליונה

שתתגלה למטה בעולם לעתיד-

לבא, כמו שכתוב⁷ בנבואת

ישעיה על מלך המשיח וירחו

ביראת ה' הקדוש-ברוך-הוא ישפיע

על מלך המשיח את בחינת הריח

ותהיה לו יראת ה', וכחוצאה מזה

ולא למראה עיניו ישפוט

גו', אלא כדברי הגמרא על מלך

המשיח דמורח ודאין⁸ שמריה

ודן, היינו דן ושופט (לא לפי מראה

העניים הגשמיות, אלא) על פי הריח,

באופן רוחני. ומזה מוכן, שבהוספה

המסעות "ויהינו עד חנייתם בירדן ירחו" (שזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, בחינת הריח המרומת ב"ירחו"), נכללת גם

בס"ד. ש"פ מטות-מסעי, ב'

מנחם-אב, ה'תשכ"ה*

(הנחה בלתי מוגה)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ

מצרים גו'¹. ומדיק רבנו הזקן בלקוטי

תורה², להבין לשון "אלה מסעי", שהוא לשון

רבים, וכתוב "אשר יצאו מארץ מצרים", וירי

מארץ מצרים הוא רק יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות. ומבאר בזה³, שכל

ארבעים ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו

מארץ מצרים", ויהינו עד חנייתם בירדן ירחו.

ויש להוסיף, שישנו גם הדייק בפסוק⁴ "כימי

צאתך מארץ מצרים", "כימי" לשון רבים,

כדאיתא בזהר⁵, "כיום" מבטי ליה, דהא בחד

זימנא נפקו. אף הענין הוא⁶, שזמן יציאת

מצרים עד גאולה העתידה לבא במהרה בימינו

אמן, הם "ימי צאתך מארץ מצרים", ולכן אמר

"כימי" לשון רבים. ויש לומר, שענין זה נקמז

גם כמה שפתוב בלקוטי תורה, שכל ארבעים

ושנים המסעות נקרא הכל "אשר יצאו מארץ

מצרים", (וימוסיף) ויהינו עד חנייתם בירדן ירחו,

כי בלקוטי תורה, שם מבאר בענין בחינת ירדן

ירחו, שיירחו הוא בחינת ריח, וזהו הבחינה

שתתגלה לעתיד-לבא, כמו שכתוב⁷ וירחו

ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט גו', דמורח

ודאין⁸. ומזה מוכן, שבהוספה "ויהינו עד חנייתם

בירדן ירחו" (שזהו הבחינה שתתגלה לעתיד-

במדבר. ומדיק רבנו הזקן

בלקוטי תורה² ספר מאמרי

חסידות על פרשיות התורה בחומשים

ויקרא-במדבר-דברים (ושרי השירים),

שצריך להבין לשון הכתוב

"אלה מסעי", שהוא לשון

רבים כלומר שהכתוב מדבר על

מסעות רבים, וכתוב מיד בהמשך

הפסוק "אשר יצאו מארץ

מצרים", ועל כך מדייק אדמו"ר

הזקן ושואל מדוע הכתוב אומר

"מסעי" בלשון רבים וירי המסע של

היציאה מארץ מצרים הוא רק

יציאה ונסיעה ראשונה

שנסעו מרעמסס לסכות ואילו

כל שאר המסעות אינם יציאה ממצרים

אלא מסעות נוספים, ומאחר שהיציאה

ממצרים היא מסע אחד, מדוע נאמר

"אלה מסעי" בלשון רבים?

ומבאר בזה³ אדמו"ר הזקן כמענה

לשאלה זו, שכל ארבעים ושנים

המסעות המפורטים בפסוקים

הבאים, למרות שלמעשה אינם מסע

היציאה ממצרים לסכות אלא המסעות

שעשו בהמשך הדרך, נקרא הכל

"אשר יצאו מארץ מצרים",

ויהינו כל המסעות שעשו בני ישראל

בהמשך דרכם במדבר עד המסע

האחרון שבסופו הייתה חנייתם

בירדן ירחו, כל מסעות אלו הם

חלק בלתי נפרד מהיציאה ממצרים.

ויש להוסיף על המבואר בלקוטי

תורה, שישנו גם הדייק מעין

הדייק של אדמו"ר הזקן בכתוב "אלה

מסעי", בפסוק⁴ האמור בנבואת

הנביא מיכה אודות הגאולה העתידה לבוא "כימי צאתך מארץ

מצרים אראנו נפלאות", והכתוב מדייק ואומר "כימי" לשון רבים,

היינו שיציאת מצרים נמשכת על פני ימים רבים, ונשאלת השאלה כדאיתא

(* ראשי-פרקים בלבד (המו"ל). 1) ר"פ מסעי (לג, א). 2) פרשתנו (מסעי) פח, ג. 3) שם פט, ב. 4) מיכה ז, טו. 5) ח"ג קעו, א. 6) ראה רד"ה כימי צאתך תרצ"א ותש"ח (סה"מ תרצ"א ע' רעא. תש"ח ע' 159). 7) ישע"י, יא, ג. 8) סנהדרין צג,

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כל עבודת בני ישראל מאז שיצאו מגלות מצרים ועד
 - 2 לגאולה העתידה, כלומר, מיציאת מצרים ועד היום, שכל זה נקרא
 - 3 "אשר יצאו מארץ מצרים", "ימי צאתך מארץ מצרים"
 - 4 כי יציאת מצרים נמשכת כל הזמן.
 - 5 (ב) והנה ידועה תורת הבעל-שם-טוב⁹ שכל ארבעים
 - 6 ושנים המסעות האמורים בפרשה
 - 7 לגבי כללות עם ישראל, ישנם בכל
 - 8 אחד מישראל בפרט במשך
 - 9 ימי חייו בעולם הזה,
 - 10 שיהתחלה בזה המסע הראשון
 - 11 בחיי האדם הפרטי היא מיציאתו
 - 12 לאור העולם בעת הלידה
 - 13 (ממעמד ומצב של מיצרים
 - 14 וגבולים כפי שהוא בעת העיבור,
 - 15 שזהו הלידה והיציאה לאור העולם
 - 16 בדוגמת היציאה ממצרים),
 - 17 ובמשך כל ימיו של האדם
 - 18 בעולם ישנם כל פרטי עניני
 - 19 המסעות, "אלה מסעי" גו',
 - 20 עד שבא ל"ירדן ירחו",
 - 21 הינו, שנעשה אצלו גם אצל כל
 - 22 יהודי בפרט, שלמות ענין הריח
 - 23 כו', ועד שנעשה אצל כללות
 - 24 בני ישראל וכללות העולם
 - 25 התעלות גדולה ביותר עד למעלה
 - 26 ומדינה האמורה על מלך המשיח,
 - 27 הענין ד"והריחו ביראת
 - 28 הו"ו", מורח ודאין, כפי
 - 29 שיומשך העילוי הזה בבני ישראל
 - 30 ובעולם בגלוי למטה מעשרה
 - 31 טפחים היינו בתוך המציאות של
 - 32 העולם הזה התחתון בגאולה
 - 33 האמתית והשלמה, בביאת
 - 34 משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 - 35 (ג) ויש לקשר ענין זה
 - 36 (ארבעים ושנים המסעות
 - 37 שישנם בחייו של כל אחד
 - 38 מישראל, כתורת הבעל-שם-טוב
 - 39 האמורה לעיל) עם מה שכתוב¹⁰
 - 40 בפרשת מסעי "ויכתב משה את
 - 41 מוצאיהם למסעיהם" וגו',
 - 42 כפי שממשיך ומבאר.
- ובהקדים דיוק השאלה של רבנו חזקוני ב'לקוטי תורה'¹¹ על-פי דיוק לשון הכתוב, דצריך להבין למה גבי "ויכתב משה" הקדים "מוצאיהם" היינו המקומות שמהם יצאו בני ישראל ל"מסעיהם" מקומות הנסיעה של בני ישראל, ואחר-כך הפך הכתוב את סדר הדברים ואומר "ואלה מסעיהם למוצאיהם", הקדים "מסעיהם" ל"מוצאיהם" ? ונקודת הבאור בזה¹² בהמשך המאמר ב'לקוטי תורה' שם, ש"מוצאיהם" לפי המשמעות הפנימית הינו הדרגה הנעלית באלוקות שהיא מקור נשמות ישראל, כענין שגאמר¹³ בנבואת ישעיה בין יעירי הגאולה "ונחן ה' תמיד, והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחלין, והיית כגן רווח" וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, וכמו מקור מים שמימיו לא מכזבים אלא נובעים תמיד, וממש ממקור נשמות ישראל, המשיך משה רבינו (שהקדים "מוצאיהם" ל"מסעיהם") הארה כדי להיות להם לבני ישראל פת לעלות להתעלות ממטה למעלה, שזהו "למסעיהם" כי הנסיעה פירושה עלייה והתקדמות (והינו, שההמשכה "מוצאיהם" ממקור נשמות ישראל היא בשביל "מסעיהם" כדי לתת להם כוח לנסוע ולהתעלות), רצונו-לומר: הנסיעה וההעלאה של בני ישראל שממטה למעלה (שבאה בכוח ובעקבות ההמשכה והכוחות שהם מקבלים מלמעלה למטה).
- ואחר-כך נאמר "ואלה מסעיהם למוצאיהם", שזהו העליה מלמטה למעלה של בני ישראל, וכתבנו מים אשר לא יכזבו מימיו, ומשם המשיך הארה כדי להיות להם פת לעלות ממטה למעלה, שזהו "למסעיהם" (והינו, שההמשכה "מוצאיהם" היא בשביל "מסעיהם"), רצונו-לומר: הנסיעה וההעלאה שממטה. ואחר-כך נאמר "ואלה מסעיהם למוצאיהם", שזהו העליה מלמטה למעלה עד לבחינת "מוצאיהם". ונמצא, שב"אלה מסעי גו',

(9) הובא בדגל מחנה אפרים ר"פ מסעי. וראה כתר שם טוב בהוספות ס"ל. ושו"נ. 10) מסעי שם, ב. 11) שם צא, סע"א. 12) שם צב, א. צג, ד ואילך. 13) ישעי' נח, יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ישראל כפי שהם למטה, למעלה להתעלות מדרגה לדרגה עד לבחינת
- 2 "מוצאייהם" מקור הנשמות. ונמצא, שפ' אלה מסעי גו',
- 3 מוצאייהם למסעיהם גו' מסעיהם למוצאייהם, בשני העניינים
- 4 האמורים בכתוב, ההמשכה מלמעלה למטה וההתעלות מלמעלה למטה
- 5 נרמז כללות עבודת האדם
- 6 במשך כל ימי חייו, החל
- 7 מירידת הנשמה לעולם הזה
- 8 בשעה שנולד שהיא ירידה מ'אגרא
- 9 רמה' גג גבוה, היינו דרגה נעלית
- 10 באלוקות, שזהו שרש הנשמה
- 11 למעלה באלוקות, ואחר-כך
- 12 אתה בראתה וכו' כפי
- 13 ההנשמה היא 'נברא' ומציאות שיוורת
- 14 ממדרגה למדרגה, עד שיוורת
- 15 לבירא עמקתא¹⁴ בור עמוק,
- 16 שזהו עולם הזה התחתון,
- 17 דבין שאין עולם תחתון
- 18 למטה ממנו¹⁵ אלא הוא העולם
- 19 התחתון ביותר, לכן נקרא בירא
- 20 עמקתא בור עמוק, ביטוי שמסמל
- 21 את תחתית כל הדרגות, כי לא זו בלבד
- 22 שהוא בור אלא יתירה מזו הבור עמוק,
- 23 ושם בעולם התחתון ביותר עובדת
- 24 הנשמה עבודתה בעבודת ה' כו',
- 25 ולאחרי גמר עבודתה בעולם
- 26 הזה התחתון חוזרת הנשמה
- 27 ומתעלה למקור חוצבה כו' למעלה באלוקות.
- 28
- 29 (ד) וממשיך אדמו"ר חזקן במאמר
- 30 זה בליקוטי תורה' לבאר¹⁶ עוד
- 31 ביאור על מה שכתוב ויכתב
- 32 משה גו', על-פי מה שכתוב
- 33 במקום אחר בדבור-המתחיל
- 34 במאמר הפותח בפסוק "אם
- 35 בחקתי"¹⁷, שפשם שבתורה
- 36 יש שתי בחינות, אותיות
- 37 החקיקה כמו אותיות החקוקות
- 38 באבן, שהן האותיות של עשרת
- 39 הדברות שפלוחות, שבהם
- 40 נאמר¹⁸ "חרות על הלחת"
- 41 (שהאותיות אינן דבר נוסף
- 42 על האבן, אלא הם מינה ובה
- 43 ממציאות האבן עצמה, וכמו שנתבאר לעיל¹⁹ במאמר של שבת פרשת

- חוקת שנה זו, תשכ"ה, פרטי המדרגות שבאותיות החקיקה
- גופא עצמם), ואותיות הפתב
- כמו אותיות הכתובות על קלף שהן מציאות נפרדת ובדלת מציאות הקלף
- עצמו - בן בכל ניצוץ מישראל יש גם שתי בחינות אלו כו'
- דבקות הנשמה באלוקות ברמה של
- 'אותיות החקיקה' (בביטול מוחלט
- מכל וכל) או ברמה של 'אותיות
- הכתיבה' שגם היא דבקות ובכל זאת
- הנשמה נשארת מציאות בפני עצמה.
- והנה, בחינת "מוצאייהם",
- שזהו שרש הנשמה למעלה
- באלוקות (בנזכר לעיל), זהו
- מבחינת אותיות החקיקה
- דבקות וביטול מוחלט (שעל זה
- נאמר²⁰ בוותר שבתחילת הבריאה,
- הקדוש-ברוך-הוא גליף גליפו
- בטהירו עלאה חק חקיקה
- בטוהר העליון ואמנם עניין זה הוא
- תחילת בריאת המציאות, אבל בשלב
- זה, בשורש הדברים המציאות היא
- בבחינת 'אותיות החקיקה' ללא גרדי
- מציאות משלה, וזהו בחינת
- "טהורה היא"²¹ הנשמה כפי
- שהיא באופן נעלה מאד, במקורה
- ושרשה, שנמשכה מבחינת
- טהירו עלאה²² הטוהר העליון),
- וירידת הנשמה למטה בגוף
- זהו בחינת אותיות הפתב²²
- שהם, כאמור, משל לעניין שהוא
- מציאות בפני עצמה.
- ולכן, כדי להיות לבני ישראל
- למטה ההמשכה מלמעלה
- מבחינת "מוצאייהם", שורש
- ומקור הנשמה בטוהר העליון, נאמר
- "ויכתב משה את מוצאייהם",
- דהינו שהמשיך וגילה מלמעלה
- למטה מבחינת אותיות
- החקיקה שהאור העליון הזה ירד
- להתלבש באותיות הפתב כו',
- והוא כדי להיות אחר-כך
- "ואלה מסעיהם למוצאייהם"
- כו' כדי שעל ידי זה בני ישראל מצידם יתעלו מלמעלה, כמבואר
- לעיל.

(14) ראה חגיגה ה, ב. (15) תניא פל"ו. (16) שם צו, א. (17) לקו"ת בחוקתי מה, א ואילך. (18) תשא לב, טז. (19) ד"ה זאת חוקת התורה פ"ב (תורת מנחם - התועודיות חמ"ד ע' 47 ואילך). (20) זח"א טו, א. (21) "אלקי נשמה" בברכת השחר. (22) לקו"ת שם מז, א.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וּבִסְיוֹם הָעֲנָן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה שָׁם: וְאֶפְשָׁר יִיחָדוּ שֶׁהָעֲלִיָּה
2 של בני ישראל למטה "לְמוֹצָאֵיהֶם", לשורשם ומקורם, היא עד שהם
3 מגיעים למדרגה שהיא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִהַמְשָׁכָה בַּתְּחִלָּה
4 "מִמּוֹצָאֵיהֶם" כלומר מתעלים לדרגה גבוהה יותר מהדרגה שממנה
5 הייתה להם המשכה בתחילה, כפי
6 שממשיך ומפרט.
7 וְהָעֲנָן בָּזָה, כְּמִבְאָר בְּכַמָּה 2
8 מְקוֹמוֹת²³ בתורת החסידות
9 שִׁפְיָן שִׁירֵידָת הַנְּשָׁמָה למטה
10 שהיא ירידה גדולה ביותר היא
11 צוּרָף עֲלֶיהָ כדי שבסופו של דבר
12 תתעלה, שאם לא כן אין הירידה
13 כדאית שהרי לא ייתכן שהכוונה
14 והמטרה הסופית היא הירידה, אִי
15 אֶפְשָׁר לומר שֶׁהָעֲלִיָּה היא
16 לְאוֹתוֹ מְקוֹם אוֹתָהּ דְּרָגָה בְּאִלּוּקוֹת
17 שִׁמְשֵׁם הַיִּתָּה הִירִידָה
18 מַלְכַתְחִילָה, דָּאֵם בֶּן, מְהִי
19 הַתּוֹעֲלָת וְהַרְיוּחַ שִׁפְיָרִידָה וְאֵם
20 הַעֲלִיָּה היא רק עד המקום שבו הייתה
21 בתחילה, קודם הירידה, אין מכל
22 הַעֲנָן שוֹם רִיוּחַ, וְעַל בֶּן צִרִיף
23 לומר שֶׁהָעֲלִיָּה היא לְמָקוֹם
24 נַעֲלָה יוֹתֵר מִמָּקוֹם שֶׁהִיָּתָה
25 קוֹדֵם הִירִידָה, וְהִנֵּנוּ,
26 שֶׁהָעֲלִיָּה של הנשמה אחרי סיום
27 שליחותה בעולם הזה היא לְמַעְלָה
28 גַּם מִבְּחִינַת "טְהוֹרָה הִיא"²⁴
29 שֶׁם הוּא מְקוֹרָה קוֹדֵם הִירִידָה, שֶׁהוּא
30 גַּם בְּחִינַת "טְהוֹרָה הִיא" עֲדִין עֲנֵן
31 שֶׁל "צִיּוֹר" והגדרה מסוימת כו'.
32 (ו) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְקַשֵּׁר אֶת
33 הָאָמֹר לְעִיל מִהַמְּבָאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה סוֹף פְּרִשְׁת מִסְעִי,
34 שֶׁהוּא מֵאֵמֶר זֶה בִּלְקוּטֵי תוֹרָה גַּם סִיּוֹם כֹּל סֵפֶר בְּמִדְבָּר, עִם
- הַמְּבָאָר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה בְּהַתְחַלַּת סֵפֶר בְּמִדְבָּר (על-פי
הַכֵּל "נַעֲוִין סוֹפֵן בְּתַחֲלָתוֹ, וְתַחֲלָתוֹ בְּסוֹפֵן"²⁵ כלומר, יש
קשר מיוחד בין הסוף להתחלה) עַל הַפְּסוּק²⁶ בַּפְּרָשָׁה בַּמִּדְבָּר "שָׂאוּ
אֶת רֹאשׁ גּו' הַצִּיּוֹר לַמְּנוּחָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַלְגֵּלָתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וּמַעְלָה (ד"ב) עֶשְׂרִים"
הוּא עֲנֵן שְׁלֵמוֹת הַמוֹחִין²⁷,
כְּמִבְּאֹר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה שֶׁם עַל-פִּי
קִבְּלָה, "יו"ד בְּמִלּוּאוֹ עֶשְׂרִים... בֶּן
עֶשְׂרִים מֵאִיר בּו יו"ד עִם הַמִּלּוּי מוֹחִין
דֹּאבָא שְׁלֵמָה מִבְּחִינַת ה"א נר"ן
שְׁעָרֵי בִּינָה שֶׁהֵם שְׁעָרֵי הַנִּמְשָׁכִים
מִהַבִּינָה, שְׁכַל הַמוֹשֵׁג לַמְּדוּת, אוֹי
הַהֲעֵלָה לְגוֹלְגּוֹתוֹת רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן מִזֶּה
שֶׁאִינוֹ מוֹשֵׁג כֹּלל בַּחֲכָמָה... מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה דּוֹקֵא יְכוּלִים לִישֹׁא
בְּחִינַת מוֹחִין שְׁלֵוֹ לַבְּחִינַת הַכְּתָר כִּי
אוֹר הַחֲכָמָה קְרוֹב יוֹתֵר לַכְּתָר וְעוֹלָה
רִאשׁוֹנָה וְגַם עִמּוֹ עוֹלָה כֹּל הַמִּסְתַּעֲפִים
מִמֶּנּוּ כו'... מִה־שֶׁאֵין כֵּן פְּחוּת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שֶׁאֵין לוֹ מִבְּחִינַת מוֹחִין דֹּאבָא
עֲדִין רַק בְּחִינַת מוֹחִין דֹּאמָא עֲדִין
רְחוּק הוּא מִבְּחִינַת אוֹר הַכְּתָר וְלֹא יִכְלוּ
לְהַעֲלוֹת לְגוֹלְגּוֹתוֹת כו', שֶׁזֶּהוּ
שְׁלֵמוֹת הַמוֹחִין מַעְלַת הָרֹאשׁ
מִצַּד-עֲצָמוֹ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר
"שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְהַעֲלוֹת
וְלַהֲגַבִּיָּה אֶת הָרֹאשׁ לְמַעְלָה
יוֹתֵר, שֶׁגַּם שָׁם בִּלְקוּטֵי תוֹרָה
פְּרָשָׁה בַּמִּדְבָּר מִבְּאֹר²⁸ עַל-דֶּרֶךְ
מִזֶּה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּעֲנֵן
הָעֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית עַל-יְדֵי
הִירִידָה לְמַטָּה²⁹ וּנְמַצָּא שִׁישׁ
קֶשֶׁר בֵּין הַתְּחִלָּה הַמֵּאֲמָרִים בִּלְקוּטֵי תוֹרָה לְסִפֵּר בַּמִּדְבָּר לְסוֹפָם כִּי בִּשְׁנֵיהֶם
מְדוּבָר עַל עֲלִיָּה שְׁנַעֲשִׂית כְּתוּבָא מִהִירִידָה לְמַטָּה.

(23) ראה לקו"ת בלק עג, סע"א. סה"מ תש"ו ע' 64 ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 248. 24) בלקו"ת מסעי שם, ששורש ההמשכה ממוצאיהם למסעיהם היא מבחי' ז"ת דא"ק, וההעלאה דמסעיהם למוצאיהם היא לבחי' ג"ר דא"ק, או שההמשכה ממוצאיהם היא מבחי' אריך דכללות העולמות, וההעלאה היא לבחי' עתיק דכללות העולמות. 25) ספר יצירה פ"א מ"ז. 26) במדבר א, ב"ג. 27) ראה לקו"ת במדבר ב, א. 28) אולי הכוונה להמבואר שם (א, ב) שענין שאו את ראש גו' לגולגלותם הוא "לקשר רצון התחתון הנמשך מבחי' ראש ומוחין המלוכשים בגוף ונפש, ולחברו ולהעלותו למעלה מעלה למקור חוצבה.. לבחי' גולגלותם דוקא דהיינו גולגולת שלהם עצמם, שהוא שרש נשמתם למעלה". וממשיך לבאר (ב, א ואילך), "שירידת נשמותיהם של ישראל להתלבש בגוף ונפש הבהמית בעוה"ז היא ירידה גדולה.. אך הירידה צורך עלי' היא.. (כי) הנשמה קודם שירדה בעולם הזה לקיים התורה ומצוות, כשהיתה בג"ע העליון שהוא בבריאה, לא השיגה כלל בחי' אצילות שבבריאה.. וזהו ישראל עלו במחשבה, מחשבה היא בחי' בריאה. ועלה במחשבה היינו הבחי' יותר עליונה שבמחשבה, והיינו בחי' מחשבה שבמחשבה שהיא בריאה שבבריאה, משא"כ בחי' אצילות לא השיגו כלל.. אבל ע"י ירידתן בעוה"ז בקיום התו"מ צנמשך להם זיו תורתן ועבודתן שהוא הארת מ"ד דאצילות ממש וכו'" (המו"ל). 29) ע"כ נמצא בהרשימה שלפנינו (המו"ל).

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות-מסעי, ב' מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בהתחלת הפרשה מעתיק רש"י התיבות "ראשי המטות", ומפרש: "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן, תלמוד לומר¹ וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני ישראל. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד, נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוט חוץ זה הדבר², מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן".

ותוכן הדברים - בפשטות:

קושיית רש"י היא: במה שונה פרשה זו מכל שאר הפרשיות, שנאמרה אל "ראשי המטות" דוקא? ועל זה מפרש רש"י, שלאמיתו של דבר נאמרה פרשה זו לא רק אל ראשי המטות, אלא גם לכל ישראל, כמו כל שאר הדברות, אלא ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה ואחר-כך לכל בני-ישראל". והטעם שענין זה נתפרש כאן - בגלל שבהפרת נדרים יש ענין מיוחד ששייך לראשי המטות דוקא, "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ואחר-כך מביא רש"י הוכחה לפירושו - שלמדים זאת ב'גזירה שוה' ממה שנאמר ב'שחוט חוץ' "זה הדבר".

ב. וצריך להבין:

פשטות הכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא - שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאי ישראל בלבד (אף שפרשיות אחרות אמר משה גם לכל בני-ישראל).

ואף שיש 'גזירה שוה', "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחוט חוץ זה הדבר וכו'" - הרי הלימוד ד'גזירה שוה' הוא על דרך ההלכה, ואין זה שייך לפשוטו של מקרא (מלבד כשיש הכרח בפשוטו של מקרא ללמוד 'גזירה שוה')³.

ואם כן, מהו הצורך בפירושו של רש"י בפסוק זה - הרי יכולים ללמוד כמשמעות פשוטו של מקרא, שפרשה זו נאמרה אל ראשי המטות בלבד?

ועוד צריך להבין - בפירוש רש"י גופא:

רש"י אינו מסתפק במה שכתוב בהתחלת פירושו "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ומוסיף שיש כאן ענין ששייך רק ל"ראשי המטות", "שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ועל-פי-זה, היה רש"י צריך לפרש לכתחילה שמה שכתוב "ראשי המטות" הוא כדי ללמד "שהפרת נדרים ביחיד מומחה", ומהו ההכרח לפרש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'?"

ג. ויש לומר הביאור בזה:

קושיית רש"י היא: איזה ענין מיוחד יש בפרשה זו ששייך ל"ראשי המטות" דוקא - הרי בפרשה זו מדובר אודות ענינים השייכים לכל בני ישראל, החל מ"איש כי ידור נדר גו' לא יחל דברו", וכן בנוגע לנדרי אשה, שהאב מפר נדרי בתו והבעל מפר נדרי אשתו - שכל ענינים אלו אינם שייכים לראשי המטות דוקא, אלא לכל בני ישראל בשוה, ומדוע נאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"?

ועל זה מפרש רש"י, שאמנם לימד משה פרשה זו גם לכל בני ישראל (שהרי תוכן הפרשה שייך לכל בני ישראל), ומה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות", הרי זה לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל".

(3) ראה גם לקו"ש ח"י"ז ע' 167 הערה 7.

(1) תשא לר, לא-לב.

(2) אחרי יז, ב.

1 ד. ולהעיר:

2 יש מפרשים בדברי רש"י "חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני-ישראל", שכוונתו לפרש
3 מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות לבני-ישראל", שמשה דיבר (לא רק אל ראשי המטות, אלא גם)
4 לבני-ישראל⁴.

5 אבל מובן בפשטות שאין זה פשוטו של מקרא, כי אם כוונת הכתוב לומר שמשה דיבר גם אל
6 בני-ישראל, הוה-ליה-למימר "וידבר משה אל ראשי המטות ואל בני-ישראל", או "ולבני-ישראל"
7 (בתוספת וא"ו); וכיון שנאמר "ראשי המטות לבני ישראל", הרי הפירוש בזה הוא "ראשי המטות" של
8 בני-ישראל, וכמו בהמשך הפרשה⁵: "ויצו להם משה גו' ואת ראשי המטות לבני-ישראל".

9 וכמו כן מובן שאין לפרש זאת בדברי רש"י - כי: (א) אם כוונת רש"י לפרש התיבות "לבני-ישראל"
10 שבפסוק, היה לו להעתיק מהפסוק לא רק את התיבות "ראשי המטות", אלא גם את התיבות "לבני
11 ישראל". (ב) אם רש"י מפרש שהתיבות "לבני ישראל" באים בהמשך ל"וידבר משה" (שדיבר גם לבני
12 ישראל) - אין מקום לקא-סלקא-דעתך ששולל רש"י בהמשך פירושו "או יכול שלא אמר משה פרשה
13 זו אלא לנשיאים בלבד" (ובמילא אין גם צורך ב'גזירה שוה' ד"זה הדבר"), שהרי מפורש בקרא "וידבר
14 משה גו' לבני ישראל".

15 ועל כן צריך לומר, שמה שכתב רש"י "ואחר-כך לכל בני-ישראל", היינו, שכך היתה המציאות, שלאחרי
16 שמשה לימד את הנשיאים, חזר ולימד לכל בני-ישראל, אבל בפסוק נתפרש רק הלימוד לנשיאים - "וידבר
17 משה אל ראשי המטות", כיון ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", אבל לא נתפרש כאן מה שאחר-כך
18 חזר ולימד לכל בני-ישראל.

19 ורש"י מוסיף ומבהיר לבן חמש למקרא, ש"אף שאר הדברות כן", כפי שכבר נאמר בפרשת תשא
20 "וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם ואחר-כך נגשו כל בני-ישראל".

21 ה. אלא שעל-פי-זה אינו מובן - "מה ראה לאומרה כאן":

22 כיון שבכל הדברות היה הסדר שתחילה דיבר משה עם הנשיאים ואחר-כך עם בני-ישראל, הרי גם
23 אם היה נאמר כאן "וידבר משה אל בני ישראל", היינו יודעים שתחילה דיבר עם הנשיאים ואחר-כך עם
24 בני-ישראל, כמפורש בפרשת תשא בנוגע לכל הדברות. ואם כן, "מה ראה לאומרה כאן" - לחלוק כבוד
25 לנשיאים על-ידי-זה ש"וידבר משה אל ראשי המטות", בפרשה זו דוקא?

26 ועל זה מתרץ רש"י, שהטעם ש"ראה לאומרה כאן" הוא כדי ללמדנו דין נוסף - "שהפרת נדרים
27 ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה, מפר בשלשה הדיוטות", והיינו, שענין חלוקת כבוד לנשיאים שייך
28 במיוחד לפרשת נדרים, כיון שיש חילוק בין יחיד מומחה להדיוטות בנוגע להפרת נדרים.

29 [ומובן, שאין הכוונה שרש"י חוזר בו ממה שפירש ש"חלק כבוד לנשיאים כו'", ומפרש שמה שנאמר
30 "וידבר משה אל ראשי המטות" הוא לפי ש"למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה" - שהרי אין זה פשוטו
31 של מקרא, כ-אם דין שרק נרמז בכתוב; אלא, הפירוש במה שנאמר "וידבר משה אל ראשי המטות"
32 הוא לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה", ורק מה ש"ראה לאומרה כאן" הוא לפי ש"למד שהפרת
33 נדרים ביחיד מומחה"].

34 ו. וממשיך רש"י, "או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד":

35 כאשר מפרשים שגם פרשה זו אמר משה רבינו לכל בני-ישראל, כמו כל הדברות - יש צורך לפרש
36 שמה שנאמר כאן "ראשי המטות" הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה"; ועדיין אין זה
37 מספיק, כיון שצריך לחפש טעם "מה טעם ראה לאומרה כאן" - "למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה".

ולכאורה, במקום כל הנ"ל - מוטב לפרש מה שכתוב "וידבר משה אל ראשי המטות" כפשוטו, "שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד", ואילו לכל בני-ישראל - שצריכים לידע פרשה זו - נאמר הדבר (לא על-ידי משה רבינו, אלא) על-ידי הנשיאים!?

ועל זה מתרץ רש"י, "נאמר כאן זה הדבר, ונאמר בשחטי חוץ זה הדבר, מה להלן נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל, שנאמר דבר אל אהרן וגו', אף זו נאמרה לכולן":

אין כוונת רש"י ללימוד של 'גזירה שוה' (שאין זה מוכרח בפשוטו של מקרא, כנ"ל), אלא רק כעין גילוי מילתא:

כיון שכאן נאמר "זה הדבר", אף שלכאורה הרי זה מיותר (שהרי ברוב הפרשיות שבתורה לא מצינו הקדמה זו) - יש לחפש במקום אחר שנאמר "זה הדבר", בציווי שבו נתפרשו יחיד סגולה מבני-ישראל (כבנדון דידן - "ראשי המטות").

ואכן מצינו הלשון "זה הדבר" בציווי על שחטי חוץ שבו נתפרשו אהרן ובניו, ומפורש בקרא: "דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל... זה הדבר אשר צוה ה'", וזאת, למרות שלכאורה היה מספיק לומר ציווי זה לאהרן ולבניו (והם יאמרו את הדברים לבני-ישראל), כיון ש"במוקדשין הכתוב מדבר"⁶, שבהם צריכה להיות זריקה והקטרה על-ידי הכהנים דוקא.

וכיון שפרשת שחטי חוץ, שנאמר בה "זה הדבר", "נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני-ישראל", הרי זה 'גילוי מילתא' גם בנוגע ל"זה הדבר" שבפרשתנו, ש"אף זו נאמרה לכולן".

ועל-כן צריך לומר, שמה שנאמר "ראשי המטות", הרי זה רק לפי ש"חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר-כך לכל בני ישראל", ככלל הפרשיות, "ומה ראה לאומרה כאן - למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה", כנזכר לעיל.

ז. מהענינים המופלאים בפירוש רש"י - על דרך ההלכה:

בנוגע לדין דהפרת נדרים בשלשה הדיוטות, מצינו פלוגתא בירושלמי⁷ אם הדברים אמורים רק "במקום שאין זקן" (יחיד מומחה), או "אפילו במקום שיש זקן".

ולכאורה תלוי הדבר בב' הפירושים בפסוק "וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל":

לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות וגם אל בני ישראל (בשוה) - הנה גם במקום שיש זקן (יחיד מומחה, "ראשי המטות") יכולים להפר הנדר על-ידי כל בני-ישראל (שלשה הדיוטות); מה-שאין-כן לפי הפירוש שמשה דיבר אל ראשי המטות של בני-ישראל, ש"חלק כבוד לנשיאים כו" - צריך להפר את הנדר אצל זקן (יחיד מומחה), ורק "אם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות".

* * *

ח. בנוגע להמנהג לפרש פירוש רש"י בהתחלת וסיום כל פרשה (שהתחלה וסיום כוללים את כל הפרשה), בכל חמשה חומשי תורה - הנה אף שביום השבת-קודש הזה קורין מטות-מסעי ביחד, הרי אין זו פרשה אחת, כיון ששתי פרשיות, אלא שרצה הקדוש-ברוך-הוא - מצד איזה טעם הידוע לו - שבשנים מסוימות יחברו שתי פרשיות ביחד.

ויש לבאר ההכרח לדבר שגם בשנה זו הן בעצם שתי פרשיות:

(א) כיון שבכמה שנים - הן לאחר שנה זו והן לפני - קורין כל פרשה בשבת בפני עצמו, על כן צריך לומר, שהן שתי פרשיות. ובמילא לא יתכן לומר שבשנה זו הרי זו פרשה אחת, שהרי התורה היא נצחית, ולא תהא מוחלפת⁸ חס-ושלום.

(8) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

(6) פרש"י אחרי שם, ג.
(7) חגיגה פ"א ריש ה"ח.

- 1 (ב) מצד כללות סדר חלוקת הפרשיות ומספרן, כפי שמצינו בזהר⁹ שיש בתורה ג"ן סדרים - יש למנות
2 פרשיות מטות ומסעי כב' פרשיות.
- 3 (ג) מזה גופא שאומרים שבשנה זו פרשיות אלו מחוברות, מוכח, שבעצם הן שתי פרשיות, כי ענין
4 החיבור שייך רק בשני דברים נפרדים, שלכן יש צורך לחברם.
- 5 ורק בנוגע למצות קריאת התורה, יש שנים שבהן קורין שתי פרשיות ביחד.
- 6 ולכן, אין להסתפק בביאור פירוש רש"י בהתחלת פרשת מטות ובסוף פרשת מסעי, אלא יש לבאר
7 גם פירוש רש"י בסוף פרשת מטות, ובהתחלת פרשת מסעי, כדלקמן.
- 8 ט. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מטות, "ויקרא לה נבח", "לה אינו מפיק ה"א, וראיתי ביסודו
9 של רבי משה הדרשן, לפי שלא נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמע מדרשו כמו לא. ותמהני,
10 מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר¹⁰ לה בועז, לבנות¹¹ לה בית" - שעל-פי פשוטו של מקרא
11 אין לפרש ש"לה אינו מפיק ה"א" הוא כאילו נאמר "לא" ("שלא נתקיים לה שם זה"), שהרי הכתוב בא
12 לומר שנבח קרא לה בשמו, אלא "שמשמע מדרשו כמו לא", לרמז שזוהי מציאות רפוי'.
- 13 ועל זה אומר רש"י "תמהני מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר לה בועז, לבנות לה בית"
14 (אף שיש עליהם דרשות במדרש רות ובגמרא, כקושיית הרמב"ן¹²) - דרש על דרך הפשט (שאין פירושו
15 "לא", אלא רק מציאות רפויה), כי בשתי תיבות הנ"ל בהכרח לומר שהפירוש הוא "לא", ולא רק מציאות
16 רפויה: בפסוק "ויאמר לה בועז", שהוא מענה על דברי רות "לא אהיה (איני חשובה) כאחת שפחותך"
17 - "אין את מן האמהות (שפחות), אלא מן האמהות"¹³ (שרה רבקה כו'), היינו, ש"ויאמר לה" פירושו
18 "לא"; ובפסוק "לבנות לה בית", כיון שהפסוק מדבר אודות "חנופה" שנשארה בבבל בקביעות (ולא אודות
19 גסות הרוח, ש"אשתרבוכי" לעילם, ולא נשארה בקביעות בבבל)¹⁴, הרי אי אפשר לפרש ש"לה" רומז
20 למציאות רפויה - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד
21 371 ואילן.
- 22 י. ויש להוסיף ולבאר הטעם שרש"י מביא את פירושו של רבי משה הדרשן, למרות תמיהתו "מה
23 ידרוש בשתי תיבות הדומות לה" - כיון שתיבות אלו אינן בחמשה חומשי תורה, אלא בנ"ך:
- 24 מהחילוקים שבין חמשה חומשי תורה לנ"ך¹⁵ - שבחמשה חומשי תורה בהכרח שפירוש הכתובים
25 יהיה לכל לראש כפשוטו, כי לולי זאת, יתבטל חסד-שלום כל ענין התורה ומצוות.
- 26 ולדוגמא: בפסוק¹⁶ "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", הנה לכל לראש צריך להיות
27 הפירוש הפשוט, שצריך להניח תפילין בפועל ממש בכל יום. - ישנו אמנם גם הרמז שבמצות תפילין,
28 שהם כנגד הלב והמוח שצריך לשעבדם כו'¹⁷, ואם כן, יכול אדם לומר שהוא זוכר את הקדוש-ברוך-הוא
29 במשך כל היום, ומשעבד אליו את לבו ומוחו, ובמילא - טוען הוא - אינו זקוק למעשה של הנחת
30 תפילין; ועל זה אומרים לו, שלכל לראש כוונת התורה היא לקיום מצות תפילין כפשוטה.
- 31 ועל-דרך-זה במצות ציצית (בטלית קטן או בטלית גדול) - שלכאורה יכול אדם לטעון: בציצית יש
32 חוטי תכלת, "מפני שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד"¹⁸, ש"מזכיר היושב

(9) ח"א קד, ב. וראה בהמצויין בנצ"ז שם.

(10) רות ב, יד.

(11) זכרי' ה, יא.

(12) ואף שמצינו שיש מדרשים שנתגלו בדורות האחרונים ולא היו בדורות שלפנינו (וכן לאידך, שיש מדרשים שהיו בדורות הראשונים, ונזכרו בספריהם, ולא הגיעו לידינו), וכמו בנוגע לזהר, שיש ספק האם אצל רש"י ותוס' ה' כל ספר הזהר כמו שנמצא אצלנו, וכן בנוגע לתלמוד ירושלמי, שכשם שישנו חלק שלא הגיע לידינו, כך יתכן שאצל הראשונים היו חלקים אחרים ממה שיש בידינו (ועפ"ז יתורצו כמה קושיות על התוס' שאינו מביא מדברי הירושלמי), מ"מ, דוחק לומר שבזמן רש"י לא נתגלה

מדרש רות, כי אם יש מקום לאפשרות כזו, לא ה' מקום לקשיית הרמב"ן. ועכצ"ל, שהרמב"ן, שה' רק כמה דורות לאחר רש"י, ה' יכול לידע שמדרש רות הגיע לידי רש"י. וכדמוכח גם מזה שבפירושו על רות מביא רש"י כמה ענינים שמקורם במדרש רות.

(13) רות רבה פ"ה, ה. הובא ברמב"ן כאן.

(14) סנהדרין כד, א. וש"נ.

(15) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 29 בשוה"ג. וש"נ.

(16) ואתחנן ו, ח.

(17) ראה טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סכ"ה ס"ה (סי"א). סידור

אדה"ז בתחלתו (ב"סדר הנחת תפילין").

(18) חולין פט, א.

על הכסא¹⁹ - הקדוש-ברוך-הוא. אבל הוא - לפי טענתו - אינו זקוק להדמיון שעל-ידי התכלת שבציצית;¹ הוא מגיע באופן ישיר ("דירעקט") אל "היושב על הכסא" ... והמענה על זה - שלכל לראש כוונת התורה היא ללבישת ציצית כפשוטו, ורק לאחר זה יכולים לחשוב אודות הרמזים שבדבר - הדמיון לרקיע וכו'.³ ועל-דרך-זה בנוגע לשבת, שענינו "זכר למעשה בראשית"²⁰, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"²¹ - יכול אדם לטעון, שלאחרי שכבר הזכיר זאת בקידוש ובתפלה, לא נוגע כל-כך אם יעשה חסו-שלום איזו מלאכה קלה... אלא, כוונת התורה לכל לראש היא לפשטות הענינים.

מה-שאינ-כן בנ"ך, הרי מצינו כמה פעמים שפירוש הפסוק אינו כפי פשטות הענינים, ובנדון דידן:⁸ בפסוק "ויאמר לה בועז" - הרי הפירוש שבועז אמר לה (במענה לדבריה "לא אהיה כאחת שפחותך") "אין את מן האמהות, אלא מן האימהות", אינו מתאים לפשטות הכתובים: "ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום ואכלת מן הלחם גי".⁹ ומה גם שמאורע זה היה "לעת האוכל", ואילו מה שהיא "מן האימהות" נתברר רק למחרת, כשפסקו שייבנה ממנה בית בישראל (מצד הדין ד"עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית"²²), "כרחל וכלאה גי"²³.

וכן בפסוק "לבנות לה בית" - הרי אי אפשר לפרש שבנו "לחנופה" בית כפשוטו, בית מאבנים, בעל ד' כתלים וגג, ויש בו ד' אמות על ד' אמות (שרק אז חייב במזוזה, ובלאו-הכי גם אם דר בו אדם, אינו נקרא בית, ואינו חייב במזוזה²⁴, ואם יקבע בו מזוזה ויברך עליה, הרי הוא מוציא שם שמים לבטלה), שהרי "חנופה" ירדה לבבל מלה, ולא רק ב"בית" מסויים בן ד' אמות.

וכיון שהפירוש בפסוקי נ"ך אינו מוכרח להיות בהתאם לפשוטו של מקרא, הרי גם התמיהה "מה ידרוש" רבי משה הדרשן בפסוקים אלו באופן שיהיה על דרך הפשט (כנזכר לעיל), אין בה כדי לשלול את פירושו.

יא. המשך הביאור בתמיהת רש"י, על-פי "יינה של תורה" - דכיון שבשני פסוקים אלו מדובר אודות הפיכת הלעומת-זה לקדושה²⁵ (הגיור דרות המואביה להיות כאחת מן האימהות²⁶, והפיכת החושך דבבל ל"תלמודה של בבל"¹⁴), לא מתאים בזה "לה אינו מפיק ה"א" (מציאות רפויה), ד'ממה-נפשך': מצד הקליפה, צריך להיות "לא" ממש, ומצד הקדושה, צריך להיות אמיתית התוקף - נדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 376 ואילך.

* * *

יב. בהתחלת פרשת מסעי מפרש רש"י:
 "אלה מסעי", "למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות, צא מהם י"ד, שכולם היו בשנה ראשונה קודם

שלא עמד בנסיון, לא יודעים כיצד יתנהג כשיבוא לידי נסיון, ורק כשבא לידי נסיון ועמד בו, אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות. אלא שבשביל עבודה זו יש צורך ביגיעה מרובה*, ו"לפום צערא (כולל גם צער היגיעה) אגרא" (אבות פ"ה מכ"א) - שע"ז נשלמת תכלית הכוונה דירידת הנשמה למטה, שהיא ירידה צורך עלי'.

(26) ועד שממנה נבנה "בית נאמן" - מלכות בית דוד, ועד למשיח בן דוד, שיבנה בית נאמן - ביהמ"ק השלישי, שיהי בית נצחי.

(19) פרש"י שם.
 (20) ראה שער הכולל פי"ז סכ"ט. וש"נ.
 (21) תשא לא, יז.
 (22) יבמות סט, סע"א. וש"נ. וראה גם פרש"י רות ד, א. שם, ו.
 (23) רות שם, יא.
 (24) רמב"ם הל' מזוזה רפ"ו. טרש"ע י"ד סרפ"ו סי"ג.
 (25) נתבאר העילוי שבהפיכת הלע"ז לקדושה - שאז יודעים בוודאות שהעבודה היא בשלימות, וכמו בענין הנסיונות, שכל זמן

(*) נוסף על היגיעה הדרושה בכללות העבודה, גם בקדושה, וכמו בענין ההתבוננות שצ"ל באופן "שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחזק", ולזיז זאת, "לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כראש דמיונות שוא" (תניא ספ"ג), ובדוגמת מים המכזבים, שכיון שיפסקו לאחרי זמן, הנה גם בעת נביעתם ה"ה בבחי' כזב, שקר (פרה פ"ח מ"ט).

1 גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר²⁷ ואחר נסעו העם מחצרות
2 וגו', שלח לך אנשים וגו', וכאן הוא אומר²⁸ ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה, למדת שהיא במדבר פארן,
3 ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן²⁹, מהר ההר עד ערבות מואב, בשנת הארבעים,
4 נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

5 ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, משל למלך שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפאותו,
6 כיון שהיו חוזרין, התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את
7 ראשך וכו' (שכוונתו בזה - בפשטות - לסיום דרשת רבי תנחומא בהנמשל: "כך אמר לו
8 הקדוש-ברוך-הוא כו'").

9 וצריך להבין:

10 (א) מדוע מביא רש"י בפירושו הן את הפירוש של רבי משה הדרשן, והן את הפירוש של רבי תנחומא
11 - הרי אין ענינו של רש"י להביא את כל מדרשי חז"ל, כִּי-אם לפרש פשוטו של מקרא, ואם-כן, היה לו
12 להביא פירוש אחד - היותר קרוב לפשוטו של מקרא. ולכאורה, כיון שהדרשה של רבי תנחומא היא
13 על-פי משל, הרי זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, וכידוע שהצורך במשל הוא בשביל להמשיך מעולם
14 גבוה יותר כו'³⁰, ואם כן, היה לו להביא רק הפירוש של רבי משה הדרשן.

15 (ב) מדוע כותב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - הרי כל מי שמעיין בב' פירושים אלו
16 רואה בעצמו שהם פירושים שונים, ולמה צריך רש"י להאריך בלשונו, ובסגנון בלתי רגיל - "דרשה
17 אחרת"?!

18 יג. ויש להקדים ולבאר תחילה מה שהוקשה לרש"י בפשטות הכתובים - "למה נכתבו המסעות
19 הללו":

20 כאשר בני-ישראל עומדים כבר בערבות מואב בסוף שנת הארבעים - מדוע צריך משה רבינו לחזור
21 ולמנות את כל פרטי המסעות שהיו במשך כל הארבעים שנה, שזהו ענין בלתי-רצוי, שסיבתו היא הגזירה
22 שנגזרה עליהם להתעכב במדבר ארבעים שנה בגלל חטא המרגלים, שהרי לולי זאת היו נכנסים לארץ
23 מיד, כפי שמצינו ש"מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקדוש-ברוך-הוא חפץ להכניסם לארץ
24 מיד"³¹, ואם-כן, למה צריך לצער את בני-ישראל ולהזכיר להם דבר בלתי-רצוי?!

25 ואין לומר שכוונת משה היתה לומר דברי מוסר - שהרי דברי מוסר אמר משה לבני-ישראל בהתחלת
26 פרשת דברים, כפירוש רש"י³²: "אלה הדברים", "דברי תוכחות כו'", וכפי שמפרש הפסוק³³ "אחד עשר
27 יום מחורב", "אמר להם משה, ראו מה שגרמתם, אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר
28 שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים... וכל כך היתה שכינה מתלבטת
29 בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם, הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה"; אבל
30 בפרשתנו לא נאמרו דברי מוסר, ואם כן, "למה נכתבו המסעות הללו", שמורים על דבר בלתי-רצוי?

31 ועל זה מפרש רש"י, "להודיע חסדיו של מקום וכו'":

32 בסוף הפרשה הקודמת³⁴ מסופר מה שאירע בסוף הארבעים שנה שהיו בני-ישראל במדבר, שבני
33 ראובן ובני גד ביקשו ממשה לקבל נחלתם בעבר המזרחי של הירדן, ולא לעבור את הירדן לעבר המערבי,
34 ומשה כעס עליהם, והשווה אותם למרגלים שמנעו את בני-ישראל מליכנס לארץ, באמרו: "כה עשו
35 אבותיכם גו' ויחר אף ה' בישראל ויניעם במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור גו' והנה קמתם תחת
36 אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל גו' ויסף עוד להניחו במדבר
37 וגו'"³⁵; ורק אחרי שבני גד ובני ראובן אמרו "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם

(27) ס"פ בהעלותך. ר"פ שלח.

(28) לג, יח.

(29) ברי"ח אב, שחל ביום ועש"ק זה.

(30) ראה תו"א לך לך יא, ג. ובכ"מ.

(31) פרש"י בהעלותך יו"ד, לג.

(32) דברים א, א.

(33) שם, ב.

(34) מטות לב, א ואילך.

(35) שם, ח-טו.

הביאונם אל מקומם³⁶, הסכים משה לבקשתם, והתנה עמהם: "אם תחלצו לפני ה' למלחמה גו' והיתה הארץ הזאת לכם לאחוזת³⁷", ומינה עליהם ועל תנאם "את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל"³⁸.

ומזה מובן, שבני-ישראל עמדו אז בפחד גדול: לאחר שסוף-סוף מסתיימים הארבעים שנה שנגזר עליהם להיות במדבר - עלולה להתחדש חס-ושלום הגזירה שיצטרכו להשאר במדבר, מצד הנהגת בני גד ובני ראובן, כי אף שהבטיחו "ואנחנו נחלץ חושים גו'", מי יודע מה יהיה לאחר זמן זה, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹.

ולכן הוצרך משה "להודיע חסדיו של מקום כו'", באמרו לבני-ישראל, שאין להם מה לפחד, כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא חסדו, ועד כדי כך, שגם כאשר "גזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה, ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות", והיינו, שאפילו בשעת הגזירה שהיא מצד מדת הדין, עירב הקדוש-ברוך-הוא גם ענין של חסדים, עד כמה שאפשר כו'.

[וכמודגש גם בכך שכללות ההנהגה עם בני-ישראל בהיותם במדבר היתה באופן של חסדים - הן בגשמיות, שניתן להם "לחם מן השמים"⁴⁰, ומים מבארה של מרים, וענני הכבוד כו', וכמו שכתוב⁴¹ "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה", והן ברוחניות, שכיון שלא היו ב"ארץ אוכלת יושביה"⁴², היו פנויים לעסוק כל היום בתורה מתוך מנוחה, ועל-ידי-זו זכו להיות "דור דעה"⁴³. וזהו גם הביאור במאמר רז"ל⁴⁴ "לא ניתנה התורה כו' אלא לאוכלי המן"].

וזהו תוכן דברי משה לבני-ישראל במנין המסעות - שבזה רואים את "חסדיו של מקום", שאפילו בשעת הגזירה עצמה, הנה בכל הזדמנות אפשרית התנהג הקדוש-ברוך-הוא עמהם באופן של חסד, וכיון שכן, אין להם מה להתיירא כו'.

יד. המשך הביאור, שנוסף על פירוש של רבי משה הדרשן, מביא רש"י גם פירוש התנחומא, כי פירושו של רבי משה הדרשן הוא בנוגע לעשרים המסעות שבין רתמה (שממש נשתלחו מרגלים) להר ההר (ששם מת אהרן), ואילו פירוש התנחומא הוא בנוגע למסעות שלפני שילוח המרגלים ושלאחרי מיתת אהרן - נכלל בשיחה שהוגהה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה⁴⁵ ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 הערה 4.

טו. וזהו גם מה שכתב רש"י ש"רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - כי:

(א) דרשת רבי תנחומא מבארת הזכרת מסעות אחרים מאלו שנתבארו על-ידי פירושו של רבי משה הדרשן, כנזכר לעיל.

(ב) לפי פירושו של רבי משה הדרשן - מוסב דיבורו של משה אל בני ישראל שעומדים עתה בערבות מואב ומתכוננים להכנס לארץ, שאין להם מה להתיירא כו', כיון שרואים את חסדיו של הקדוש-ברוך-הוא גם בשעת הגזירה שנגזרה על אבותיהם, כנ"ל; ואילו "רבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת" - שדיבורו של משה מוסב אודות בני-ישראל שעברו את כל המסעות במדבר, שרק אליהם שייך לומר "כאן ישנו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך".

(ג) החידוש שבדרשת רבי תנחומא הוא - שהמסעות שזכרו בפרשתנו אינם ההילוך למקום רחוק כדי לרפא את בן המלך שחלה, אלא המדובר הוא אודות המעמד ומצב "שהיו חוזרין", היינו, לאחר שבן המלך נתרפא כבר, שזוהי "דרשה אחרת" - מצב וסדר עבודה אחרת לגמרי מהמדובר בפירושו של רבי משה הדרשן אודות ההילוך בעת המסעות עצמן⁴⁶.

(42) שלח יג, לב.

(43) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. וש"נ.

(44) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד.

(45) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו, וד"ה באתי לגני תשל"א.

(46) ראה גם לקר"ש שבפנים הערה 40 (גם משיחה זו).

(36) שם, יז.

(37) שם, כ"ב.

(38) שם, כח ובפרש"י.

(39) ברכות לג, ב. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת עקב יו"ד, יב.

(40) בשלח טז, ד.

(41) עקב ח, ד.

- 1 טז. וההוראה מזה בדרכי העבודה - בנוגע למ"ב המסעות כפי שישנם בכל אחד ואחד מישראל
2 במשך כל חייו (כתורת הבעל-שם-טוב⁴⁷), וגם בכל יום ויום⁴⁸:
- 3 ובהקדים הידוע⁴⁹ בפירוש הכתוב⁵⁰ "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו", שישנו סדר עבודה
4 באופן ד"זה א-לי", "מצד השגתי וידיעתי" - בדוגמת פירושו של רבי משה הדרשן שדיבורו של משה
5 מוסב אל בני-ישראל שעומדים עתה ליכנס לארץ; וישנו סדר עבודה באופן ד"אלקי אבי", מצד הקבלה
6 כו' - בדוגמת דרשת רבי תנחומא שדיבורו של משה מוסב אודות הדור שעברו את המסעות במדבר,
7 אבותיהם של בני-ישראל שעומדים ליכנס לארץ.
- 8 וכללות ההוראה היא - שיש צורך בשני אופני עבודה הנ"ל: עבודת האדם בכח עצמו, שמתייגע על
9 ההבנה וההשגה כו', וכמודגש במיוחד בחסידות חב"ד, שדורשת שיהיה ענין של הבנה והשגה דוקא;
10 וביחד עם זה צריך להיות גם הענין דהקדמת נעשה לנשמע, ומלבד ההשגה צריך להיות גם ענין האמונה,
11 שזהו מה שנמשך מלמעלה כו'.
- 12 ושני ענינים אלו - השגה ("א-לי") ואמונה ("אלקי אבי") - צריכים להיות תמיד, כמבואר ב'לקוטי
13 תורה' דיבור-המתחיל וידעת היום והשבות אל לבבך⁵¹, שכל שתגדל מעלת ההבנה וההשגה ("וידעת"),
14 אזי צריך להיות ענין האמונה בדרגא נעלית יותר, ואחר-כך באה גם מדריגה זו בהבנה והשגה, ואז
15 האמונה היא בדרגא נעלית עוד יותר.
- 16 ודוקא כאשר העבודה היא באופן כזה, אזי באים לתכלית השלימות - "ואנוהו", כפירוש השל"ה⁴⁹
17 שזהו מלשון "אני והו", שנעשים "דבוקים ביחד כו'".
- * * *
- 18 יז. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל אלה מסעי גו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם גו'.
- 19 (לאחרי המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)
- 20 בודאי ישנם הרבה שסיימו לימוד ה'לקוטי-תורה' דפרשת השבוע, ואם ישנם כאלו שעדיין לא סיימו
21 - בודאי יסיימו במשך יום השבת, עד הבדלה. ויאמרו עתה "לחיים"⁵².
- * * *
- 22 יח. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשת מסעי, "מחלה תרצה וגו'", "כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו
23 בשנים, ונשאו כסדר תולדותן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן, ומגיד ששקולות זו כזו", בהשוואה
24 לפירוש רש"י בפרשת פינחס⁵³, "ותקרבנה בנות צלפחד מחלה נעה וגו'", "להלן הוא אומר ותהיינה
25 מחלה תרצה, מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן" - שהחידוש במנין בנות צלפחד בפסוק
26 "ותקרבנה", אף שכבר נימנו לפני זה⁵⁴ בשמותיהן באותו סדר, הוא, לגבי שינוי הסדר שבפרשתנו, ללמד
27 "שכולן שקולות זו כזו", כי "כאן מנאן (לא רק לפי סדר נישואיהן, ונישאו שלא כסדר תולדותן, אלא
28 גם) לפי גדולתן זו מזו בשנים", שקשורה גם עם חכמה (שבאה עם השנים, "ימים ידברו גו'"), ובסדר
29 זה נכתבו כאן, כיון ש"נשאו כסדר תולדותן", ואילו "בכל המקרא מנאן לפי חכמתן" (גם כשנזכרו בפעם
30 הראשונה, כהקדמה לטענה שמצד החכמה), וכיון שגם המנין שבפרשתנו ("בכל המקרא") קשור עם
31 מעלת החכמה, הרי שינוי הסדר "מגיד ששקולות זו כזו" - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א,
32 ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 200 ואילך.

(52) ראה גם תורת מנחם חמ"ד ע' 115 ואילך.

(53) כז, א.

(54) שם כו, לג.

(55) איוב לב, ז.

(47) ראה תר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ל. וש"נ.

(48) אות"ת פרשתנו (מסעי) ס"ע א'שנב.

(49) ראה של"ה בעש"מ מאמר ראשון (מ, א).

(50) בשלח טו, ב.

(51) ואתחנן ד, א ואילך.

לקוטי-שיחות פרשת מטות כרך יח שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

מכן הוא מציין את הפסוק "לבנות לה בית", שבספר זכריה
(נביאים) – והרי בספרי התנ"ך מסודרים ספרי הנביאים
לפני הכתובים?
(ג) שאלתו של הרמב"ן⁸: במדרש רות⁹ יש מדרשים
הן על "ויאמר לה בועז" והן על "לבנות לה בית", וכן
מדרש על פסוקו "ויקרא לה נבח" – "שלא עמד לה אותו
השם" – המתרצים גם במקומות אלו את "חסרון
המפיק"¹⁰ – מדוע אפוא אומר רש"י "ותמהני מה
ידרוש"?

[דחוק ביותר לומר שרש"י לא ראה את מדרש רות
זה¹¹, כתמיהת הרמב"ן "והרי הרב אוצר בלום לתורה
להלכות ולהגדות ואשתמיטתיה"].
ותמיהה חזקה יותר (תמה הרמב"ן): גם בגמרא
(במסכת סנהדרין¹²), יש דרש על כך שהמילה "לה" של
"לבנות לה בית" היא "אינו מפיק ה"א" – נאמר בגמרא,
שבפסוק זה מדובר על "חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל",
ומכך שחסר הדגש בה"א לומדים שירידתה של גסות הרוח
לבבל לא היתה באופן של קבע – "לבבל נחית" ולאחר
מכן "אישתרובי להתם" (לעילם).
אמנם, רש"י בפירושו על הגמרא¹³ מסביר, שההוכחה
ש"אישתרובי להתם" הנלמדת מ"לבנות לה בית", אינה
נלמדת מכך שהמילה "לה" חסרה מפיק בה"א, אלא מכך
שכתוב "לה" בלשון יחיד¹⁴,

א.

דברי רש"י על "ויקרא לה נבח", והשאלות על כך
בפסוק האחרון של הפרשה, "ונבח הלך וילכוד את
קנת... ויקרא לה נבח בשמו", מצטט רש"י את המילים
"ויקרא לה נבח" ומפרש: לה¹ אינו מפיק ה"א. וראיתי
ביסודו של רבי משה הדרשן לפי שלא נתקיים לה שם זה²
לפיכך הוא רפה שמשמע³ מדרשו כמו לא. ותמהני מה
ידרוש בשתי תיבות הדומות לה, ויאמר לה בועז³, לבנות
לה בית⁴.
יש להבין:
(א) אם לדעת רש"י אין פירושו של רבי משה הדרשן
מתאים לפשוטו של מקרא – משום "תמהני מה ידרוש"
בשתי הפעמים האחרות שבהן כתובה המילה "לה" ללא
מפיק בה"א – מדוע הוא מביא את דרשתו ככלל?
רש"י היה צריך לומר גם כאן, כפי שנמצא במספר
מקומות⁵ בפירושו רש"י על התורה, שרש"י מתבטא על
מילה מסוימת "לא ידעתי". כלומר, אין הוא יודע את
הפשוט של המילה, למרות שבמדרשי חז"ל יש על כך
פירושים והסברים, וכיון שפירושי חז"ל אינם בדרך הפשוט
ממש, אין רש"י מביאם בפירושו⁶ המבאר את פשוטו של
מקרא⁷.
(ב) מדוע מציין רש"י תחילה את הדוגמא מהפסוק
"ויאמר לה בועז", שבמגילת רות (כתובים), ורק לאחר

(8) ועד"כ ברע"ב ועוד לרש"י כאן.

(9) רבה פ"ה, ה.

(10) לשון הרמב"ן שם.

(11) להעיר, שבחזקוני וריב"א כאן הביאו הדרש דרות רבה (על
"ויאמר לה בועז") בשם "ויש נותנין בהם (ס) טעם". ובפי' הרא"ש עה"ת
כותב על דרש זה "ראיתי בפי' הרב ר"מ הדרשן ז"ל**!

ולהעיר, שבילקוט ראובני כאן הובא דרשת ר"מ הדרשן בשם
הפסיקתא.

(12) כד, א. ועד"כ בקידושין מט, ב.

(13) קידושין (בפי' הא') וסנהדרין שם. וכן פי' הר"ח סנהדרין שם.

(14) וכן תירץ במיני תרגומא וי"ג – תרגימא*** (לר' ישעי' (פיק)
בערלין) קושיית הרמב"ן על רש"י.

(1) להעיר מעור חידוש בתיבת לה שהיא ב"תרי טעמי" (מירכא
כפולה) – וראה זח"ג קפט, א. פרדס שער הטעמים. לקוטי לר"צ לזח"ג
(ע' רסח, רעז).

(2) ראי' לזה מדה"א א, ב, כג (כמש"כ ברש"ש למד"ר רות פ"ה, ה).
2* בדפוס א' וב' דרש"י, וכן בכז"כ כתי"ר רש"י – "שמשמש".

(3) רות, ב, יד.

(4) זכר"ה, יא.

(5) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובשוה"ג שם, וש"נ.

(6) להעיר מכמה מקומות (לדוגמא: וישלח לג, כ. וארא ו, ט. ועוד)
שמביא רש"י מדרשות חז"ל וכותב (ומקשה) עליהן שאינן לפי פשוטו
של מקרא (ומפרש הפשוט). ואכ"מ.

(7) אבל יש לחלק, שהרי בנוד"ד הדרש מצ"ע מתאים כאן, אלא
שקשה עליו ממק"א.

(*) ועל "לבנות לה בית" מביאים דרש "בקש לבנות ולא בנה זו עניות תורה שירדה לבבל ואשתרובי כו' והוא שאמרו רבותינו לבנות ולא בנה" (וראה פי' הרא"ש
ובענה"ט כאן) – ראה סוגיא דסנהדרין וקידושין שרובאה לקמן בפנים "לשון אחר" בפרש"י קידושין (מט, ב. הובא בתוס' שם בשם הקונטרס).

(**) ובשו"ת חוט השני (ס' כ) נקט בפשיטות דר"מ הדרשן לקח דבריו ממדרש רות.

(***) כן הוא באוצר הספרים (בן יעקב) – "תרגימא" ביר"ד. אבל בבית עקד ספרים (פרידברג) וב"פליטת ספרים (השלמות לשם הגדולים) תרגומא בוא"ו. והעירני
חכם א' אשר בהקדמת המחבר לספר "יש סדר למשנה" (שנדפס בסוף משניות יבין ובוועז) "מיני תרגימא על אונקלוס" (וכן בפירושו לברכות פ"ו משנה ב' בסופו –

או סתירה לדרשתו של רבי משה הדרשן כאן, אלא תמיהה
בלבד, איזו דרשה הוא יוכל לומר בשני הפסוקים האחרים
על המילה "לה",

וייתכן שבשני המקומות האחרים הדרשה היא שונה,
ואכן אינה מתאימה לפשוטו של מקרא, כי, כפי שהוסבר
בעבר, יש לומר שבספרי הנביאים והכתובים יש פסוקים
רבים ומילים שצריך לפרשם לא בדרך הפשט²⁰ – בשונה
מחמשה חומשי תורה, שבהם צריך לפרש פסוק דוקא לפי
פשוטו²¹,

רש"י תמה "מה ידרוש...": מה ידרוש רבי משה
הדרשן על שתי הפעמים האחרות שבהן מופיעה המילה
"לה". האם יהיו אלו מדרשים הקרובים לפשוטו של
מקרא, ואז "מצאתי לו חבר" למדרש שעל המילה "לה"
בפסוקנו, או שהוא ידרוש את המדרשים המובאים במדרש
ובגמרא, אשר אינם בדרך הפשט, ואז "לא מצאתי לו
חבר".

ג.

משמעות דברי רש"י "שמשמע מדרשו כמו לא"
כדי להבין את הענין יש להסביר תחילה את דברי
רש"י "לה אינו מפיך ה"א .. שמשמע מדרשו כמו לא":
במבט ראשון נראה שכוונת רש"י היא, שהרי זה כאילו
נאמר בפסוק "לא (נבח)"²² – שם העיר איננו נבח, כי "לא
נתקיים לה שם זה".

אך פירוש זה הוא ההיפך מפשוטו של מקרא, וההיפך
מהכלל של רש"י בפירושו על התורה¹⁸ – "אני לא באתי
אלא לפשוטו", כי המשמעות הפשוטה של המילים "ויקרא
לה נבח בשמו" היא שנבח קרא לעיר בשמו שלו – "נבח".

אלא, רש"י מדייק ואומר "שמשמע מדרשו כמו לא"²³,
ואין הוא אומר "משמעו לא" ממש. כלומר: העובדה

שהרי לפני כן נאמר בפסוק¹⁵ "והנה שתיים נשים ..
ולהנה ..", בלשון רבים, וזהו רמז לשני דברים שירדו
לבבל, "חנופה וגסות הרוח", ולאחר מכן כתוב "לבנות לה
בית", בלשון יחיד – ומכך נלמד ש"כשבאו לבנות בית
לקבוע בבבל"¹⁶ עדיין נשארה רק "חנופה לחודה"¹⁶,
וגסות הרוח "אישתרכובי להתם" –

בכל זאת אין מתאים לשאול בתמיהה "ותמהני מה
ידרוש...", כי למרות שמסיבה כלשהי אין רש"י רואה
להסביר כך בגמרא, הרי ייתכן שרבי משה הדרשן אכן
הסביר כך את משמעות דברי הגמרא¹⁷.

ב.

המדרשים בפירוש רש"י קרובים לפשט

ההסבר לכך הוא:
כבר דובר פעמים רבות שגם מדרשי חז"ל המובאים
על ידי רש"י בפירושו על התורה הם "קרובים" לפשוטו
של מקרא, כדברי רש"י¹⁸ – "אגדה המיישבת דברי המקרא
דבר דבור על אופניו". ואילו את המדרשים שאינם
מתאימים כלל לדרך הפשט אין רש"י מביא.

מכך מובן לעניננו, שאם רש"י מביא את דברי רבי
משה הדרשן על "ויקרא לה נבח", הרי יש להם מקום
בפשוטו של מקרא. ובדברי רש"י "ותמהני מה ידרוש
בשתי תיבות...", אין כוונתו לומר שאי אפשר כלל למצוא
מדרש על שתי מילים אלו, אלא שאי אפשר במקרים אלו,
לפי רש"י, לדרוש את המילה "לה", ללא מפיך בה"א,
באותו אופן כפי שהיא נדרשת כאן, במדרש הקרוב לפשוטו
של מקרא, כי המדרשים הקיימים על מילים אלו במדרש
ובגמרא רחוקים לגמרי מדרך הפשט¹⁹, כדלהלן.

לפי זה מובן הדיוק בלשונו של רש"י, האומר "ותמהני
מה ידרוש...", ולא "וקשה לי" וכדומה, כי אין זה קושי

(15) זכר' שם, ט.

(16) לשון רש"י קידושין שם.

(17) וכן פירושו בתוס' קידושין שם.

(18) בראשית ג, ח. ועוד.

(19) כן פירש גם בס' אמרי שפר – הועתק בצידה לדרך כאן*. אלא
שבצידה לדרך כתב ע"ז "ולפי דבריו צ"ל הא דקאמר רש"י ותמהני מה
ידרוש כו' ר"ל מה ידרוש שיהי' .. כפי הפשט ולא דרך דרש ואין זה
במשמעות הלשון דא"כ לא ה"ל לסתום אלא לפרש". אבל ע"פ המדובר
כמ"פ שכל ענינו של רש"י בפירושו עה"ת הוא – כפי שכותב רש"י
בעצמו וכו"כ פעמים בפירושו – "לא באתי אלא לפשוטו של מקרא",

לא הוצרך רש"י לפרש יותר.
(20) ובפרט שהכתובים דזכר' שם מדברים דרך משל, וגם תיבות
"לבנות לה בית" גופא הן רק משל (ולא בית כפשוטו).
(21) שלכן גם פירוש רש"י לנ"ך אינו כ"כ ע"ד הפשט כפירושו
לתורה, כמדובר כמה פעמים.
(22) ראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב ושפ"ח כאן.
מת"כ לרות רבה שם. וראה פ' הרא"ש כאן. ועוד.
(23) להעיר מהגריסא בדפוס ב' דרש"י "שמשמע כמו לא". ובא'
מכת"י רש"י: הרי כמו לא.

מיני תרגומא). ובשארית ציון (השלמות לשם הגדולים) מעתיק נוסח מצבת המחבר "אזכור ר"ב חבורים .. לקדם בימי תרגומא". משא"כ בהקדמת חזון חזון המחבר
(כי לא נמצא בדפוס ספר זה הקדמת המחבר) (וכן בהסכמות כו') "מיני תרגומא" בוא"ו וכן הוא בשער הספר וכו'. וכן בהקדמת חזון המחבר לס' שאילת שלום
"מיני תרגומא".

– ובכלל צ"ע עד כמה דייק הבחור הנועזר בכתב-יד דה"ל, ובהנועזר ע"ס עצמם אין רא' מאחד לחבר.

(*) ראה גם שפ"ח כאן (אבל בנוגע לגוף פירושו, כבר הקשה עליו בימי תרגומא שם. ואכ"מ).

בבבל באופן "רפה", ללא קיום – "אישתרובי להתם".²¹
 אך לפי פשוטו של מקרא, אין מדובר בפסוק "לבנות לה
 בית" על "גסות הרוח", אלא רק על חנופה. וכמובא לפני
 כן בסעיף ב' מפירוש רש"י לגמרא, שמכך שנאמר "לה"²⁴
 בלשון יחיד, ולא "להן" בלשון רבים, מוכח³¹, שאין
 מדובר אלא על דבר אחד בלבד, "חנופה לחודה", כי
 "חנופה" לא "אישתרובי להתם" – היא נשארה בבבל
 לתמיד³² – ולכן אי אפשר לפרש ש"לה" ללא מפיך ה"א",
 בלשון יחיד, רומזת לדבר נוסף שהיה כאן באופן
 "רפה"³³.

ה.

הדרשה שבמדרש רות אינה מתאימה לרש"י

אך יש להבין:
 לפי הדרשה שבמדרש רות, רומז הפסוק "לבנות לה
 בית" לשקר של שנער – בבל, והמילה "לה" בלי מפיך
 בה"א היא "מלמד שאין לשקר תשועה". אם כך, יכול היה
 רש"י לקבל דרשה זו, שדומה לפירושו על "ויקרא לה
 נבח" – השקר קיים במציאות, אך באופן "רפה", כי "אין
 לשקר תשועה", אין לו קיום³⁴.
 זה היה מתאים גם לפירושו של רש"י על הגמרא,
 שב"לבנות לה בית" הכוונה היא לענין של "חנופה", כי
 גם "חנופה" היא שקר³⁵, כפי שמפרש רש"י³⁶ על המילה
 "חנופה" – "שמראין עצמם חסידים".

ש"אינו מפיך ה"א" רומזת שהדבר שמדובר עליו בפסוק
 הוא "רפה", מציאותו חלשה²⁴ – אמנם, נבח קרא לעיר
 בשמו "נבח", ולכן אין נאמר "לא", אך היה זה באופן
 רפה, שם זה לא היה לה קיום²⁵.

ד.

דרש זה אינו מתאים לשני הפסוקים האחרים

בכך מובן בפשטות מדוע אי אפשר לומר אותו דרש,
 בדרך הפשט, על הפסוק "ויאמר לה בועז":
 במגילת רות נאמר שם²⁶, שרות אמרה לבועז "לא
 אהיה כאחת שפחותך ("איני חשובה כאחת מן השפחות
 שלך"²⁷, וכמענה לדבריה נאמר בהמשך) ויאמר לה בועז
 לעת האוכל גשי הלום ואכלת...". ובמדרש נאמר על
 "ויאמר לה בועז", "לה" ללא מפיך ה"א", שבוועז ענה לה:
 "חס ושלוש אין את מן האמהות (שפחות) אלא מן
 האימהות (שרה רבקה וכו')"²⁸, כלומר, שעל דבריה "לא
 אהיה כאחת שפחותך" ענה לה בועז "לה" – "לא", "לא
 כן הדבר כאשר דברת"²⁹.
 ומובן, שדרוש זה אינו בדרך הפשט כלל, כאן אי
 אפשר לומר ש"מדרשו כמו לא", כי המילים "אין את מן
 האמהות" אינן נאמרות ח"ו באופן רפה, אלא בשלילה
 גמורה³⁰.
 וכן בפסוק "לבנות לה בית", אכן, "גסות הרוח" היתה

ואולי י"ל: מכיון שבוועז רצה לדבר על לב רות ולעודדה, לא יאמר
 לה דברים אלו דוקא (ודלא כשאר כל אמירותיו אליי) ע"י שליח.

(31) אבל ראה תוס' קידושין שם שהקשו על פירוש זה – "ולא נהירא
 דהא בכל הפרשה קורא איהא לשון יחיד ועל זה שייך שפיר לבנות לה".
 ולכאורה כן משמע בפרש"י זכר"י שם.

(32) כלשון רש"י קידושין שם "גבי קביעותא", "לבנות בית לקבוע
 בבבל".

(33) ולאידיך – להפירוש (לשון אחר בפרש"י קידושין שם. וראה
 הנסמן לעיל שוה"ג הא' להערה (11) ד"לבנות לה בית" פירושו "לבנות
 ולא בנה" (ומזה נלמד דגסות הרוח אישתרובי לעילם) – ה"ז שלילה
 לגמרי (לא בנו לכתחילה) כמ"ש באמרי שפר שם.

(34) בבאר מים חיים שם: "ואין נראה לרש"י שהרי לבנות לה בית
 כתיב, אלא שמדרשו הוא כמו לא ושקר אין לו קיום כלל ואין ראוי לקרית
 בית כלל" – אבל לכאורה, מכיון שה"שקר" דבבל הי' נמשך משך זמן
 רב (כל זמן שבבל קיימת), שייך לומר עליו "בית" ו"קביעות" (אף שאין
 לו תשועה וקיום).

(35) ראה מת"כ למדרש שם: שאין לשקר כו', ומקרא זה מדבר
 בחנופה כו'. וברע"ב הנ"ל: שהשקר והחנופה אין לו רגלים והתם בוכרי'
 בחנופה משתעי קרא.

(36) סנהדרין שם ד"ה ככנפי החסידה.

(24) עדמשנת' (לקו"ש [המתורגם] ח"ת ע' 63. לקו"ש [המתורגם]
 חט"ו ע' 121 ס"ה) לענין ניקוד ע"ג תיבה.

(25) ראה ענ"ד באמרי שפר שם, שרק כאן הדרש הוא כפי הפשט לפי
 ש"תקיימו שתיהן מלת לה בה"א ומלת לא באל"ף שהרי בתחלה קרא
 למקום ההוא נובח ועמד לה שם ההוא זמן מה אלא שאח"כ לא נתקיים
 לה שם זה, משא"כ כאשר מתקיים רק מלת לא באל"ף הוא רחוק
 מפשוטו של מקרא. וראה לקמן הערה 30.

(26) שם, יג.

(27) רש"י רות שם.

(28) ו"זהו שאמרו (רות ד, יא) הזקנים לבועז יתן ה' את האשה ..
 כרחל וכלאה שהיו גבירות" (חזקוני וריב"א שם).

(29) מת"כ שם.

(30) באמרי שפר שם, שדרש זה רחוק מפשט"מ כי לפ"ז לא נתקיים
 בו כלל מלת לה בה"א אלא מלת לא באל"ף לבד – אבל פי' צ"ע, שהרי
 נתקיימו שתיהן (לה בה"א ולא באל"ף) כי בועז דיבר לרות (לה בה"א)
 אלא שתוכן דיבורו הי' "לא" (באל"ף) – משא"כ להמבואר בפנים,
 שלרש"י תיבת "לה" בלי מפיך ה"א מורה על מציאות "רפה".

וצע"ק למה לא דרש רש"י כהדרש [הובא בפי' הרא"ש (בשם י"מ),
 בעה"ט ורע"ב (בשם "מה שנמצא כתוב במדרש)] "שאמר לה ע"י שליח
 ולא הוא בעצמו" – שהייתה אמירה שאינה בתוקף ("לא הוא בעצמו").
 ובשפ"ח כאן שולל פי' זה ("זה אינו") מבלי לפרש טעמו*.

(*) באמרי שפר שם כתב גם על דרש זה שנתקיים רק לא באל"ף – אבל גם בזה צ"ע, שהרי ישנה אמירה לה (לה בה"א) אלא שהיא לא ע"י הוא בעצמו.

27 בית" מדובר על גסות הרוח והחנופה, שקר, של בבל.
 28 ולכן כתובה המילה "לה" ללא מפיק בה"א, כדי
 29 לרמוז, שמציאות של היפך הקדושה היא מציאות "רפה":
 30 רק קדושה היא מציאות אמיתית ונצחית, ואילו מציאות
 31 של "לעומת זה" אינה מציאות אמיתית, ולכן אין לה
 32 קיום.³⁹

33 על כך אומר רש"י "ותמהני מה ידרוש" על הפסוקים
 34 "ויאמר לה בועז לבנות לה בית":

35 אכן, בפסוקנו, שבו מדובר על "אתכפא" של "לעומת
 36 זה" – "וילכוד..." – ולא על הפיכתו לקדושה,⁴⁰ מתאים
 37 הרמז של "לה" ללא מפיק בה"א, הרומז לכך שהמציאות
 38 של לעומת זה אינה מתהפכת.

39 אבל בשני הפסוקים האחרים מדובר על הפיכת
 40 מציאות של "לעומת זה" לקדושה: רות המואביה התגיירה
 41 והתעלתה לדרגות הנעלות ביותר של הקדושה, עד אשר
 42 היא כאחת "מן האימהות", וכן "לבנות לה בית" –
 43 ה"שקר" של בבל – משמעות הדברים בפנימיות היא
 44 לשקלא וטריא שבתלמוד הבבלי⁴¹, אשר "נשתלשלה
 45 בחשך .. אפילו בשקר"⁴², ודוקא על ידי הענין של
 46 "במחשכים הושיבני .. זה תלמודה של בבל"⁴³ מגיעים
 47 ל"לבנות לה בית" לדרגה הנעלית ביותר שבתורה – דרגת
 48 "בית" שבתורה⁴⁴, "בית נאמן"⁴⁵.

49 וכיון שכאן מדובר על "לעומת זה" הנהפך לקדושה,
 50 אין מתאימה המילה "לה" בלי מפיק בה"א, שהרי ממה
 51 נפשך: הטומאה עצמה התבטלה לגמרי, והיא "לא" ממש.
 52 ואילו מצד הקדושה – צריך להיכתב דוקא דגש, תוקף
 53 חזק ביותר, ואדרבה – דוקא בהפיכת החושך לאור ניכר
 54 התוקף האמיתי של הקדושה⁴⁶.

(משיחת ש"פ מט"ו מ"ט תשכ"ה)

1 ההסבר לכך הוא³⁷: אם נאמר שבמילה "לה" ללא
 2 מפיק בה"א רומזת התורה למציאות "רפה", לחנופה
 3 ולשקר שאין להם תשועה, מתעוררת השאלה: מדוע הדגש
 4 הוא רק לגבי חנופה, ולא לגבי גסות הרוח, אשר ירדה
 5 לבבל, ואדרבה, יותר מאשר השקר, באופן "רפה" –
 6 אישתרובי להתם"³⁸ – כאמור לעיל?

7 מכך שהמילה "לה" נאמרת בלשון יחיד, שמדובר כאן
 8 רק על דבר אחד, חנופה, מובן, (א) שאין הכוונה לענין זה,
 9 של "אין לו תשועה". (ב) כוונת הפסוק היא לירידת
 10 החנופה לבבל באופן קבוע, שלא כגסות הרוח, אשר
 11 "אישתרובי להתם".

ו.

ההסבר לסדר שבו מביא רש"י את הפסוקים

12 לפי כל האמור לעיל מובן גם מדוע מקדים רש"י את
 13 הפסוק ממגילת רות לפני הפסוק מספר זכריה:
 14 בפסוק "ויאמר לה בועז" אשר במגילת רות, הדרש
 15 עצמו הוא ההיפך מן הפשט: לפי הדרש הכוונה של
 16 "ויאמר לה" היא "ויאמר לא", כדלעיל. ולכן שולל רש"י
 17 דרש זה תחילה, כי הוא רחוק יותר מן הפשט מאשר הדרש
 18 על הפסוק "לבנות לה בית", אשר מתאים לדרך הפשט,
 19 שהרי המילה "לה" רומזת למציאות רפה – "אישתרובי
 20 להתם" או "אין לה תשועה", אלא שקשה להסביר כך
 21 מפני שהפסוק מדבר בלשון יחיד, כדלעיל.

ז.

משמעות הדברים בפנימיות התורה

22 מיינה של תורה בפירוש רש"י זה:
 23 כל שלושת המקומות שבהם כתובה המילה "לה" ללא
 24 מפיק בה"א קשורים למציאות של אי־קדושה: בפרשתנו
 25 מדובר על עיר שהיתה שייכת לאמורי. בפסוק "ויאמר לה
 26 בועז" מדובר אודות רות המואביה. ובפסוק "לבנות לה

(41) שלכן הובא (בסנהדרין שם) בהמשך הסוגיא ע"ד אופן לימוד התורה בבבל.

(42) תו"א יז, ב.

(43) סנהדרין שם.

(44) ראה בארוכה המשך מים רבים תרל"ו בסופו. ושם, שבחי "בית" דתורה היא תושבע"פ. וראה שערי אורה (ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך), המשך תרס"ו (ע' צ ואילך), סה"מ תש"ח (ע' 121 ואילך) ועוד – במעלת תלמוד בבלי, שע"י דוקא מגיעים להעלם העצמי כו'.

(45) ראה המשך מים רבים שם (ובהערה תיד שם).

(46) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 434 ועוד.

(37) ולהעיר, שיש חילוק בין נדו"ד (ויקרא לה נבח) ל"לבנות לה בית": בנדו"ד נתבטל שט העיר (כשהעיר היתה קיימת), משא"כ שם מדבר ע"ד בנין בית לשקר בשנער (בבל), והרי כ"ז שבבל קיימת הי' בה בית לשקר, וא"כ אינו מתאים לומר עליו שהוא מציאות "רפה" בבבל.
 (38) זכר ורמז לזה (שדבר המשתרוב מתואר בלשון "רפה") בפ"י ר"ח (שבת קמא, ב) דמנעל דפוי – משתרוב מן הרגל.

(39) ראה בארוכה ד"ה ראשית גוים עמלק תר"פ (בסה"מ תר"פ).

(40) וי"ל שזהו טעם הפנימי מה ש"לא נתקיים לה שם זה" – כי מכיון שלא נתהפך הלעו"ז, לכן חזר וניעור הלעו"ז אח"כ ובטל השם של קדושה.

רצע"ק מדה"י (שם) שגם חוות יאיר נלקחה מבני.

לקוטי-שיחות פרשת מסעי כרך יח שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

מבבל לשאר הארצות שנאמר¹⁰ בבלה יובאו ושמה יהיו".

ומקור הלכה זו (כפי שציין הכסף-משנה) במסכת כתובות, שבגמרא שם מובאות שתי מימרות של ר' יהודה: "אמר ר' יהודה.. העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם"¹¹, ובהמשך הדברים מובא שם¹²: "אמר ר' יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות". וידועות¹³ השאלות בזה:

(א) איך הכליל הרמב"ם יחד את שתי מימרות הגמרא הללו – הרי את הראיה מהכתוב ("בבלה וגו'") מביא ר' יהודה במימרא הראשונה בענין האיסור היציאה מבבל לארץ ישראל, ואילו הרמב"ם מביא אותה לענין איסור היציאה מבבל לשאר ארצות (שבוה עוסקת המימרא הראשונה של ר' יהודה¹⁴)?

ולפי זה קשה, ממה-נפשך: אם כוונת הרמב"ם בלשונו "אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" – לכלול גם את ארץ ישראל¹⁵ (כדברי הכסף-משנה), כי סובר ש"בבלה יובאו וגו'" בא למעט את כל הארצות – אינו מובן מהי ההוספה והחידוש במימרתו השניה של ר' יהודה (כשם שמואל) שאסור "לצאת.. לשאר ארצות" על מימרתו הראשונה של ר' יהודה (בסתמא) שלומד שאסור לצאת מבבל לארץ ישראל מהכתוב "בבלה וגו'" – הרי משמעות הכתוב היא שכולל הן את ארץ ישראל והן את שאר הארצות¹⁶?

ואם הלימוד ד"בבלה וגו'" במימרתו הראשונה של ר' יהודה אינו ממעט אלא את העליה מבבל לארץ

א.

איסור היציאה מארץ ישראל

1 על הפסוק¹ "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה", אומר הרמב"ן: "על דעתי זו מצות עשה היא, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם.. ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה.. בכאן נצטוונו במצוה הזו". יתירה מזו: בהשגותיו והשלמתו לספר המצוות של הרמב"ם כולל הרמב"ן מצוה זו במנין המצוות², כמצוה בפני עצמה (שלא כשיטת הרמב"ם). והוא מאריך בזה ואומר, שזהו הטעם לדברי הגמרא³ "כל היוצא⁴ ממנה (מארץ ישראל) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד עבודה זרה שנאמר⁵ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו'".

13 אמנם, למרות שהרמב"ם אינו מונה את ישוב הארץ כו' במנין המצוות, וכלל אינו אומר שזו מצוה⁶, עם זאת, מוצאים ברמב"ם כמה הלכות⁷ באיסור היציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ⁸. וביניהם ההלכה⁹: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים".

ב.

דברי הרמב"ם באיסור היציאה מבבל

22 כדי להבין את שיטת הרמב"ם, יש לבאר תחילה את המשך וסיום דברי הרמב"ם בהלכה האמורה:

24 "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת

(9) הלכות מלכים שם הי"ב.

(10) ירמ' כז, כב.

(11) שם ק', סע"ב.

(12) ק"א, א.

(13) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י, שו"ת אבנ"ז יו"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

(14) ודווקא לומר שגורס (בגמרא) "שנאמר בבלה יובאו וגו'" בדברי ר"י אמר שמואל.

(15) אף שבפשטות הלשון "לשאר הארצות" משמעותו לבד ארץ ישראל.

(16) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

(* וסיום מס' כתובות.

(1) פרשתנו לג, נג. – בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) – ראה ג"כ אנציקלופדיא תלמודית ערך א"י, וש"נ. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א'. ובפרט שם סי' ה'.

(2) מ"ע ד. וראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

(3) כתובות ק', ב.

(4) בגמ': "כל הדר בחו"ל כו'". וראה לקמן הערה 57.

(5) ש"א כו, יט.

(6) וראה מג"א לסהמ"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 58.

(7) ה' מלכים פ"ה ה"ט ואילך.

(8) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא ברמב"ן פרשתנו) הכל מעלין לא"י כו' – רמב"ם פ"ג מהל' אישות ה"ח ואילך. וראה רמב"ם ה' עבדים פ"ח ה"ט.

ג) בגמרא מובא גם המשך הכתוב "בבלה יובאו
ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", והרמב"ם
אינו מביא אלא את התחלת הכתוב "בבלה יובאו
ושמה יהיו".

ד.

האיסור לצאת מבבל – קיים גם בימינו?

הביאור בכל זה:

בטעם איסור היציאה מבבל מצינו שתי דעות:
הרמב"ם מביא על זה את הכתוב בבלה יובאו, אך
רש"י כתב "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה
תמיד"²⁴. והנפקא-מינה ביניהם: לדעת רש"י אין איסור
היציאה חל אלא כשיש ישיבות בבבל, אך כשכטלו
הישיבות מותר לצאת משם; מה שאין כן לדעת
הרמב"ם שהאיסור נלמד מהכתוב בבלה יובאו, משמע
שהאיסור הוא תמיד.

ברם עדיין צריך להבין: הרי פסוק זה מדבר בזמן
גלות ראשון, שאז גלו ישראל לבבל, אבל בחורבן בית
שני לא הייתה הגלות לבבל – ואם כן, מדוע יהי'
האיסור של "בבלה יובאו" גם בגלות הזה, שהוא גלות
אדום?

התוספות²⁵ מתרצים על שאלה זו: "יש לומר
שבגלות שני נמי קפיד קרא" = שגם בגלות השניה
הקפיד הכתוב (שלא לצאת ממנה)]. אך זה גופא דורש
ביאור: לכאורה, מנין ההוכחה שבגלות השניה גם
הקפיד הכתוב²¹ (אף על פי שאינה "בבלה")?

יתר על כן אינו מובן לפירוש הכסף-משנה
שבאיסור "לצאת מבבל לשאר הארצות" כוונת
הרמב"ם גם לארץ ישראל – הרי מצינו שכמה
אמוראים²⁶ עלו מבבל לארץ ישראל²⁷;

עד שרבותיו של ר' יהודה (בעל המימרא), רב
ושמואל²⁸, למדו בבבל, ועלו משם לארץ ישראל ואחר

1 ישראל ולא את היציאה לשאר ארצות, והמימרא
2 השני', המחדשת את האיסור לצאת מבבל לשאר
3 ארצות, כוונתה רק לשאר ארצות, ולא לארץ ישראל¹⁷
4 – היה על הרמב"ם לכתוב או (הלשון של המימרא
5 הראשונה של ר' יהודה) "כך אסור לצאת מבבל לארץ
6 ישראל"¹⁸, או, מכיוון שכותב "לשאר הארצות"
7 כבמימרא השניה, לא היה לו להביא הלימוד מהכתוב
8 "בבלה וגו'"¹⁹?

9 (ב) לכאורה קיימת סתירה בדברי הרמב"ם עצמם:
10 מתחילת ההלכה "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל
11 כך אסור לצאת מבבל כו" משמע שאיסור היציאה
12 מבבל הוא מסבירא – מאותה הסברא שמחמתה "אסור
13 לצאת מהארץ" – אך בסיום דבריו כותב "שנאמר
14 בבלה יובאו", כלומר שאיסור זה אינו מחמת סברא
15 (כשם-כך), אלא מפני הכתוב, שאינו קשור לענין
16 היציאה מארץ ישראל לחו"ל.

17 (ג) בעצם הענין: מהי ראייתו של הרמב"ם מ"בבלה
18 יובאו" ש"אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" הרי
19 הכתוב מדבר בכלי השרת, כפי שמוכח גם מהגמרא²⁰,
20 שלכן מביא ר' יהודה פסוק אחר²¹.

ג.

דיוקים נוספים בלשון הרמב"ם

21 גם צריך להבין כמה דיוקים בלשון הרמב"ם
22 שמשנה מלשון הגמרא:

23 (א) הלשון בגמרא הוא "כשם שאסור לצאת מארץ
24 ישראל", והרמב"ם כתב "מהארץ".

25 ואין לומר שזהו מפני קיצור הלשון, כי בהלכה
26 זו²², וכן בהלכות שלפניה²³, כתב כמה פעמים הלשון
27 ארץ ישראל.

28 (ב) בגמרא נאמר "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל
29 לבבל", ולשון הרמב"ם הוא "מהארץ לחוצה לארץ".

רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדוד".
(20) כתובות שם.

(21) וראה בפנ"י, והפלאה (ועוד) בפ"י הגמרא.

(22) בתחילתה. הובא לעיל סוס"א.

(23) ריש הלכה ט', י"א.

(24) וראה גם מאירי ובש"מ"ק שם.

(25) ד"ה בבבל כתובות שם.

(26) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה סידור יעב"ץ בתחילתו
(סולם בית א"ל אות ר').

(27) כמו שהקשו במפרשים.

(28) רש"י סוכה ט, א ד"ה כי אמריתה. ע"ז טז, ב ד"ה רב יהודה.

ועוד.

(17) ע"ד שפי' במהר"ם ש"יף (ועוד): דתרי מילי הן.. מבבל לא"י
בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

(18) כמ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ', דר"י איירי באותן
בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ).
ור"י אמר שמואל "כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות", היינו שהוגלו
בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאפ"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה
שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי
הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי הרמב"ם
(ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפי' במהר"ם ש"יף
שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

(19) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי
כללי הרמב"ם או ד') שהרמב"ם נקט הדרשא היותר פשוטה, כי הרי"ז

לחלקי". (ב) מחמת הקדושה שבשניהם, הקדושה
שבארץ ישראל ובעם ישראל שהם "עם קדוש"³⁶.
והחילוק שבין שני ענינים אלה מתבטא (בין
השאר) גם בשם הארץ: מחמת קדושתה נקראת היא
בשם "ארץ ישראל" דוקא, וזה שולל "ארץ כנען"
וכיוצא בזה, כי ענין הקדושה אינו שייך כלל לארץ
כנען; מה שאין כן מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא
בארץ ישראל אין הכרח לקרותה דוקא בשם "ארץ
ישראל", ואפשר לקרותה גם "ארץ כנען"³⁷, וכיוצא
בזה, כי בחירת הקדוש-ברוך-הוא הייתה "כשברא
(הקדוש-ברוך-הוא) העולם חלק הארצות לשאר
האומות ובחר בארץ ישראל".

ולפי זה נמצא שגם באיסור היציאה מארץ ישראל
קיימים שני ענינים: (א) מחמת קדושת הארץ³⁸ (וזה
נוגע גם לקיום המצוות התלויות בארץ³⁹), (ב) מחמת
בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא בארץ ישראל שנתנה
לישראל⁴⁰.

ו.

איסור היציאה מבבל - מחמת הבחירה בלבד

ועל פי זה מובנים דברי הרמב"ם "כשם שאסור
לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר
הארצות":

איסור היציאה שמחמת קדושת המקום אינו אלא
ביחס לארץ ישראל; מה שאין כן באיסור היציאה
שמחמת בחירתו של הקדוש-ברוך-הוא במקום הזה –

1 כך חזרו לבבל²⁹, שלכאורה, על פי כל הנ"ל, הנה
2 מתחילה היה אסור עליהם לעלות מבבל לארץ ישראל,
3 ואחר-כך הי' אסור להם לצאת מארץ ישראל לבבל.
4 וקשה לומר שכל אלו שעלו לארץ ישראל, ובפרט
5 רב ושמואל, חולקים על דברי ר' יהודה (או על דברי
6 "רב יהודה אמר שמואל")³⁰, דבר המוביל להנחה
7 מוקשית נוספת – שלמרות דעת החולקים, פוסק
8 הרמב"ם³¹ שכשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך
9 אסור לצאת מבבל לשאר ארצות.

ה.

ארץ ישראל - "הארץ הנבחרת" וגם "ארץ הקודש"

10 נקודת הביאור בזה:

11 שני ענינים, בכללות, בחילוק שבין ארץ ישראל
12 לשאר ארצות: (א) כפי שנאמר במדרש³²: "חביבה ארץ
13 ישראל שבחר בה הקדוש-ברוך-הוא"; (ב) העובדה
14 שארץ ישראל ארץ קדושה היא, כנאמר במכילתא³³
15 ש"עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות
16 לדברות [=לנבואה] משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל
17 הארצות"³⁴.

18 שני ענינים אלה עומדים בבסיס הקשר שבין עם
19 ישראל לארץ ישראל: (א) מחמת בחירת הקדוש-ברוך-
20 הוא, וכמאמר רז"ל "בחר בארץ ישראל כו' ובחר
21 לחלקן ישראל כו' אמר הקדוש-ברוך-הוא יבואו
22 ישראל שבאו לחלקי³⁵ וינחלו את הארץ שבאה

(29) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

(30) מלבד ר"ז שמפורש כנראה (כתובות שם) ד"הוה קמשתמיט מיני' דרב יהודא. ובברכות (כד, ב) "רבי אבא הוה קמשתמיט כו'".

(31) לפי' הכס"מ שכולל א"י.

(32) תנחומא ראה ח. וראה במדבר"ר פ"ג, ח. ובהנסמן לקמן הערה

34.

(33) בתחילתו.

(34) וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בהר א (בסופו) "חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות". ובבמדבר פ"ז, י (בתחילתו) "א"י ששם השכינה חונה". ולהעיר מספרי זוטא בתחילתו ובמדבר"ר (שם, ח): "ארץ כנען כשירה לבית השכינה".

(35) תנחומא ראה שם. וראה מדרש רבה פרשתנו פכ"ג, ז (בסופו).

(36) וראה תשב"ץ ח"ג סימן ר', כפתור ופרח פ"י (ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א"י עצמה.

(37) להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואילך) שקוראו "ארץ כנען" או "הארץ". אבל כ"ה בכ"מ בתורה (ראה אנצ' תלמודית שם), ובבמדבר"ר פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר.. ארץ כנען.

(38) בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, דכל הדינים דמתניתין דהאיש כופה כו' "עיקר הטעם משום קדושת א"י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה"ז כו' ולא משום קיום המצות כו'. אבל שם הוא לפי דעת הרמב"ן במ"ע

ישוב א"י, אבל ראה חת"ס יו"ד סי' רלד שגם לדעת הרמב"ם כו' הוא מצד קדושה. וראה כפ"פ פ"י. אבני נזר שם אות לג. וראה קנטרס "בעניני כולל חב"ד" לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ג"ע (ירושלים, תרס"ז). נדפס בקובץ יגדיל תורה (ג.י.) שנה א חוברת ג) ס"ז ואילך. ובהערה הבאה.

(39) ברשב"ם ב"ב (צא, א) ד"ה אין יוצאין כו' "שמפקיע עצמו מן המצות" (ומזה מוכח לכאורה דלא ס"ל כהרמב"ן דיש מ"ע בישוב א"י). ובתשב"ץ ח"ג סי' ר' (וראה שם סי' קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ו.

והנה לכאורה נפק"מ אם הוא מצד קדושת שכינה לכד או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ"ש בתשב"ץ שם (משא"כ לדעת רש"י פרשתנו לד, ב. אוה"ח מטות לב, ז. דברים ב, ג. יג. וראה מהרי"ט שם דחיוב כפי' למצות הוא רק בא"י המקודשת) – או עכ"פ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחר א"י, כספרי (עקב יא, כד) איתא "שהמצות נוהגות שם". וראה בארוכה ע"ד עבר הירדן בלקו"ש ח"ג ע' 124-5 הערה 20 ובהמצויין שם. ואכ"מ.

(40) ובזה לכאורה פשוט שזהו רק בא"י שבחר בה הקב"ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום.

ולהעיר שגם בחיוב תרומ' י"ל ע"ד ב' אופנים אלה:

(א) מצד קדושת הארץ, כפשוטו לשון הרמב"ם ספ"ו מהל' ביהב"ח. הל' תרומות פ"א ה"ה.

המהרש"א⁴⁵ שלפי זה אין זה לשון ציווי אלא
ש"ירמיה מתנבא שכן יהיה – סובר הרמב"ם שאינו
כן, ומפרש שאפילו בנוגע לכלי השרת הוא ציווי, היינו
שאסור להוציא את כלי השרת מבבל אפילו אם
מזדמנת אפשרות לזה⁴⁶, אלא "שמה יהיו".
ומזה מובן גם בנוגע לבני ישראל, שבבל הוא
המקום בו בחר הקדוש-ברוך-הוא שיהיה מקום גלותם,
ואסור להם לצאת משם⁴⁷.
וממילא מובן, שבזה אין חילוק בין זמן גלות
ראשון לזמן גלות שני, מכיון שמצינו שדוקא בבבל
בחר הקדוש-ברוך-הוא כמקום הגלות באופן של
"שמה יהיו" – קביעות, בדומה לבחירת הקדוש-ברוך-
הוא בארץ ישראל באופן של קביעות בזמן של גאולה
ושנים כתיקונן⁴⁸.
ולפי זה יתכן שקיימת נפקא-מינה נוספת בין שיטת
רש"י (והמאירי) והרמב"ם: לדעת רש"י, שטעם
האיסור הוא לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה,
מובן שבמציאות ישיבות המרביצות תורה קיימות
(לא בבבל, אלא) במדינה אחרת, הנה חל עליה איסור
היציאה ממנה לשאר הארצות⁴⁹; אבל לדעת הרמב"ם,
שזהו מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא בבבל כמקום

1 שיהיו בו ישראל, בזה משתווים (בזמן מסויים) בבל
2 וארץ ישראל; כשם שהקדוש-ברוך-הוא בחר בארץ
3 ישראל שיהיו בה ישראל כמקום של שלימות החירות
4 והגאולה מגלות מצרים⁴¹, ואחר כך – לשנים כתיקונן
5 (ובני ישראל כתיקונן), כך בחר הקדוש-ברוך-הוא
6 בבבל למקום גלותם⁴² של ישראל⁴³, לזמן הגלות
7 (ומצב בו בני ישראל שייכים ל"חטאינו").
8 ולכן מדייק הרמב"ם לכתוב "כשם שאסור לצאת
9 מהארץ וכו'" לא "מארץ ישראל", אלא "הארץ"⁴⁴
10 בה"א הידיעה: הארץ שתמיד נבדלה ונבחרה מכל
11 שאר הארצות בזה שהקדוש-ברוך-הוא בחר בה, שבו
12 מדגיש שאיסור היציאה שעוסק בו כאן אינו מחמת
13 קדושת ארץ ישראל, אלא מחמת בחירת הקדוש-ברוך-
14 הוא בה לישראל; ובזמן הגלות חל טעם זה גם על
15 היציאה מבבל כשם שישנו על היציאה מארץ ישראל.

ז.

רק על גלות בבל נאמר "שמה יהיו"
16 ועל זה מביא הרמב"ם הכתוב "בבלה יובאו ושמה
17 יהיו" – כהוכחה שהקדוש-ברוך-הוא בחר את בבל
18 למקום גלותם של ישראל.
19 ואף שהכתוב מדבר בכלי השרת, וכתב

(47) ולדעת הרמב"ם מה שלא הובא הכתוב "בבלה יובאו גו'
במימרא ד"ר"י אמר שמואל" – י"ל (בדוחק עכ"פ) דסמך ע"ז שכבר
הביאו ר"י עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי' מבבל לא". וראה לקמן
בפנים.

(48) ע"פ הכלל אפוי מחלוקת לא מפשינן (נסמן לקמן הערה 71)
י"ל שגם לדעת הרמב"ם הבחירה בבבל (לגלות – גם בגלות שני) שייכת
היא לזה ששם גלתה התורה** [וכדור"ל עה"פ (מ"ב כד, יד) החרש
והמסגר (ראה גטין פח, סע"א. וש"נ)] בגלות יכני' ואח"כ ע"י ר' חייא
ובניו (סוכה כ, א), רב ושמואל וכו' (ראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן
בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדם ולא יון כו'.
עיי"ש). והיינו כי בבל בעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות
ולכן בחר בה (וראה סידור יעב"ץ שם). אלא שלדעת הרמב"ם מכיון
שלמדוין זה מהכתוב "בבלה יבואו" גם כשבטל הטעם – לימוד התורה
שבבבל – לא בטל האיסור. משא"כ לדעת רש"י. וראה לקמן בפנים.

(49) כן משמע מפשטות לשון רש"י, וכן מפורש במאירי כתובות
שם***. בשטמ"ק (ועד"ה בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא
בבבל בבי' כנישתא כו' כדאיתא במגילה – אבל ג"ז שייך ל"כל מקום
שגלו" ד"שניה עמהם", ככתבילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולהעיר
מהמשך דברי המאירי שם: משיגים כו' וזוים ליהנות מזיו השכינה.

(ב) כיון שהקב"ה בחר בא"י ונתנה לישראל זהו ארצם גם בפועל
(היינו לאחר כבוש וחילוק דוקא)* [שלכן (לכמה דיעות) לא הובאו
במתניתין דכלים פ"א מ"ו בזה "דא"י מקודשת מכל הארצות כו'" – מנ"ח
מצוה רפר אות ו'. וראה משנה אחרונה שם], וכיון ששבט לוי לא נטלו
חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרומה. ונפק"מ להלכה בנוגע לסוריא
ועוד. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג ה"א ובהשגת הראב"ד שם
ה"י ובכס"מ שם (וראה פרש"י ורמב"ן שופטים יח, א"ב). אבל ראה
פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב"ם
בכ"מ. ואכ"מ.

(41) וכמש"נ: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו' והבאתי אתכם
אל הארץ גו' (וארא ו, יח).

(42) ע"ד ערי מקלט – ליחיד בא"י עצמה.

(43) ולפרש"י הפירוש "כשם שאסור לצאת" הוא בענין השני, שכשם
שאסור לצאת מא"י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה
(לח"מ לרמב"ם הל' מלכים שם). אבל מ"מ אין הלשון "כשם... כך"
מתיישב כ"כ, שהרי קדושתה אינה שווה, דבא"י הוא מצד עצם קדושתה
ובבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה לקמן הערה 49.

(44) וראה לעיל הערה 37.

(45) חדא"ג כתובות שם.

(46) וכ"פ בהפלאה (ועוד) שם.

(*) ולכאורה אפשר להעמיס זה גם בהרמב"ם שם"ל (ספ"א מהל' תרומות) שחייב תרומה מדאורייתא הוא רק כ"שכל ישראל שם נצאמר כי תבואו ביאת מלכם כו".
אבל ראה צפנ"ן שם ד"רבינו ז"ל כיון דמצריך ב' דברים כו".

(**) ועד"ו לאידך. שגם לדעת רש"י ויתא הבחירה בבבל כדלקמן בפנים סי"ב.

(***) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומה מקור מפורש בגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר רבותינו נשיאנו
(אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"א ע' תפח. לקו"ש ח"ה ע' 621) במענה לשאלה האם נטוע לא". "וילטט פארן קיין ארץ ישראל? – מאן דא ארץ ישראל?
(= רצונך נטוע לארץ ישראל? – עשה כאן ארץ ישראל?) – שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"י בגמ' שם לענין בבל). וכמאירי שם, ואסור לצאת משם כו'.

ההלכות⁵² ופרטי הדינים באיסור הישיבה בארץ²⁵
מצרים, ובהסיקו שהאיסור "לשכון בה וכו'" הוא²⁶
"מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות כו'" –²⁷
ממשיך בהלכה ט' בקצה ההפכי "אסור לצאת מארץ²⁸
ישראל לחו"ל לעולם" שזהו בעיקר מחמת הקדושה²⁹
שישנה בארץ ישראל ביחס לשאר הארצות.³⁰

ובענין קדושת ארץ ישראל ממשיך הרמב"ם³¹
בהלכות שלאחרי זה "גדולי החכמים היו מנשקין על³²
תחומי ארץ ישראל כו' אמרו חכמים כל השוכן בארץ³³
ישראל עוונותיו מחולין וכו'"⁵³.³⁴

ולאחרי זה, רק בהלכה י"ב כותב הדין, "לעולם³⁵
ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל³⁶
ידור בחוצה לארץ.. שכל היוצא לחו"ל כאילו עובד³⁷
עבודה זרה שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת³⁸
ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים ובפורעניות הוא³⁹
אומר ואל אדמת ישראל לא יבואו" –⁴⁰

שלגבי דין זה אין הכרע מחמת איזה ענין הוא, כי⁴¹
ישנם שני הטעמים: מפני הקדושה המיוחדת שמחמת⁴²
השראת השכינה, כמשמעות הלשון "היוצא לחו"ל"⁴³
כאילו עובד עבודה זרה⁵⁴, ומחמת שהקדוש-ברוך-הוא⁴⁴
בחר בארץ ישראל ונתנה לישראל⁵⁵ (וכפי ששמע⁴⁵
בה"שנאמר" שקרא לה (ואומר הטעם) "נחלת ה'")⁴⁶
[שעל פי זה יומתק מה שכותב "שכל היוצא לחו"ל"⁴⁷
כאילו עובד עבודה זרה" (היפך הבחירה), שלא כלשון⁴⁸
הגמרא⁵⁶ (שבשלשון דומה כתב גם בתחילת ההלכה)⁴⁹
"שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוקה וכל⁵⁰
הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוקה"⁵⁷, ואחר כך⁵¹
מרמז גם את הטעם השני ומאריך ומסיים "ואל אדמת⁵²
ישראל"⁵³].

1 הגלות, מובן שהאיסור אינו אלא ביציאה מבבל (ולא
2 ביציאה ממקום אחר של תורה)⁵⁰, שהיא כיציאה
3 "מהארץ לחו"ל".

ח.

השינויים בלשון הרמב"ם בהשוואה לגמרא⁴
ועל פי זה מוסברים גם שאר הדיוקים: (א) מה שלא⁴
כתב הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל", (ב)⁵
מה שלא כתב "כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל"⁶
(לפי הכסף-משנה), (ג) שאינו מסיים – כבגמרא – "עד⁷
יום פקדי אותם נאום ה'":⁸

9 (א) באיסור היציאה מהארץ מחמת בחירתה על-ידי
10 הקדוש-ברוך-הוא, שזה בבל לחוץ-לארץ וכלולה בה;
11 (ב) כך גם באיסור היציאה מבבל, מחמת בחירת
12 הקדוש-ברוך-הוא בה (כמקום הגלות), ארץ ישראל
13 שזה לשאר הארצות (לדעת הכסף-משנה), ובהתאם
14 לכך מובן גם (ג) ששייך לזה רק מה שכתוב "בבלה
15 יובאו ושמה יהיו" – שהקדוש-ברוך-הוא בחר בבבל
16 כמקום קבוע לזמן הגלות, אך סיום הכתוב אינו שייך
17 לכאן⁵¹.

18 לעומת זאת, בדברי ר' יהודה בגמרא מביא את
19 סיום הכתוב, כי הוא אומר "כל העולה מבבל לארץ
20 ישראל עובר בעשה", ובשייכות לעליה לארץ ישראל
21 הרי זה גם כן (ובעיקר) מודגש בסיום הכתוב "עד יום
22 פקדי אותם נאום ה'", שלא יחזרו לארץ ישראל עד יום
23 פקדי אותם.

ט.

מצד הבחירה שזה איסור היציאה מבבל ומארץ
ישראל²⁴
ולפי זה מובן המשך ההלכות ברמב"ם: לאחר

(50) גם לפי המבואר בהערה 48, כפשוטו.

(51) ומה שלדעת הכסף-הוא לא הביא הרמב"ם את ד"עובר בעשה", י"ל
שס"ל שזהו רק אסמכתא "שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא
עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תרי"ב ברכות טז, ב ד"ה ויש.
רא"ש שם סט"ז ובמרו"ק פ"ג ס"ג). וכן מצינו דעת הרמב"ם גם בכתוב
שבחור, ולדוגמא: ביזמא (יט, ב) השח שיחת חולין עובר בעשה שנא'
ודברת בם, וברמב"ם ה' דיעות (פ"ב ה"ד) ליתא. וכן ברמ"א יו"ד
סרמ"ו סכ"ה "אסור לדבר כו" (משא"כ בשו"ע אדה"ז שהביאו – ה'
ת"ת פ"ג ס"ה. או"ח סקנ"ו סט"ז). ואכ"מ.

(52) ה"ז וח' בהל' מלכים שם.

(53) שכל הנ"ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב"ם) הוא מצד עצם
קדושת הארץ. קדושת שכינה, ולא מצד חיוב מצות – ראה תשב"ץ שם
סי' ו' בתחילת הסימן. כפ"פ שם. רדב"ז לרמב"ם ה' סנהדרין פ"ד ה"ו,
ובהמצויין בהערה 38.

(54) ראה רמב"ן אחרי שם. כפ"פ שם. הפלאה כתובות שם. ועוד.

אבל במאירי כתובות שם: שחוצה לארץ דירת קבע לגויים ולעכו"ם ואי
אפשר שלא ללמוד מדרכיהם.

(55) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממ"ש "לתת לכם את
ארץ נענן להיות לכם לאלקים". ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב "כל זמן שאתם
בארץ נענן הריני לכם לאלקים כו'" ומה שהרמב"ם לא כתבו – י"ל, לפי
שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא.

(56) וכן בתוספתא שם.

(57) שהלשון "הדר בא"י כמי שיש לו אלקה והדר בחו"ל כו" מורה
(ענין דהמשך וקביעות וגם) שזהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה
שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ
שמושגת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר ארצות
כו', אף שבספח"צ שם כ' "כל היוצא ממנה ודר בחו"ל יאה בעיניך כו'"),
משא"כ ל' הרמב"ם "שכל היוצא לחו"ל כו" (רגע דהיציאה, גם) שאינו
מדגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, ו"ל שזהו לפי שמניח הארץ
שבחר בה הקב"ה ונתנה לישראל.

לחור"ל בתנאים המותרים, נשאר הוא גם אחר כך
(בנוגע לנידון זה) בן ארץ ישראל וחייב לחזור⁶¹, כמו
כן הוא גם בנוגע לעולה מבבל לארץ ישראל בתנאים
המותרים, שגם בהיותו בארץ ישראל נשאר בן בבל
(מחמת הבחירה בבבל כמקום הגלות), וחייב לחזור.

אלא שיש חילוק בתנאי ותכלית היציאה (או
העליה): כשיוצא לסחורה, יש לזה קיצבה, וכשהוא
מרויח חייב לחזור, מה שאין כן כשיוצא ללמוד תורה,
שאינן לזה קיצבה, וכל שעדיין יש אפשרות שיתוסף
אצלו בלימוד התורה מותר לו להשאר בארץ ישראל.

ועל פי זה מובן בפשטות מה שכמה אמוראים עלו
מבבל לארץ ישראל, כי הדבר היה מחמת היתר זה;
ואלו שנשארו שם בקביעות הרי זה מחמת שכך נדרש
מחמת אופן הלימוד שלהם בתורה⁶².

אבל רב, ובדומה לכך שמואל, אף על פי שגם הם
עלו מבבל לארץ ישראל כדי ללמוד תורה, עם זאת,
כאשר קיבלו כבר בלימוד התורה מרבי וכו' בשלימות,
חייבים היו לחזור לבבל⁶³.

ויתירה מזו: דוקא בבבל נתוסף אצלם אחר כך על
מה שלמדו בארץ ישראל בעיון (ופלפול התלמידים)
שבזה היה יתרון של בבל על ארץ ישראל⁶⁴.

יא.

בחירת עם ישראל - ענין עצמי

כשם שישנן שתי מעלות בארץ ישראל – בחירתו
של הקדוש-ברוך-הוא בה מכל הארצות והקדושה
הקיימת בה – כך ישנן שתי מעלות אלו גם בישראל:
זה שישראל הם אלו שהקדוש-ברוך-הוא בחר בהם,
וזה שישראל יש בהם קדושה⁶⁵ מצד הקשר שלהם עם
התורה והמצוות.

ולכן כתב זאת הרמב"ם בסוף כל ההלכות של
מעלת ארץ ישראל, לא (כמו שהסדר הי' צריך להיות
לכאורה) בתחילת דיני ארץ ישראל – לפני מה שכתוב
"אסור לצאת מארץ ישראל"⁵⁸, מפני שכאן מדבר (גם)
אודות מעלת הבחירה של ארץ ישראל.

ולכן כשמגיע, בהמשך לזה, לאיסור היציאה מבבל
לשאר ארצות שמחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא,
מדייק "כשם שאסור לצאת מהארץ", שבזה מודגש
שאיסור היציאה בזה הוא מטעם בחירת הקדוש-ברוך-
הוא, שבזה משתווה איסור היציאה מהארץ עם האיסור
"לצאת מבבל כו'", כנ"ל.

י.

ההיתרים לצאת מארץ ישראל קיימים גם בבבל

על פי זה מובן מה שמצינו כמה אמוראים שעלו
מבבל לארץ ישראל, ואין הכרח לומר שהם מחולקים
עם ר' יהודה (או עם ר' יהודה אמר שמואל):

מכיון שאיסור היציאה מבבל לארץ ישראל (ולשאר
הארצות) הוא כמו איסור היציאה מארץ ישראל לבבל
– מחמת בחירת הקדוש-ברוך-הוא (ולא מפני טעם
מיוחד – כגון רצון המלכות בבבל) "כשם שאסור.. כך
אסור", מובן (ויתירה מזו – כל-שכן וקל-וחומר)
שקיימים לגבי איסור יציאה זה אותם ההיתרים, זאת
אומרת: כשם שביציאה מארץ ישראל לחור"ל יש תנאים
שמותר, כמו שכתב הרמב"ם⁵⁹ "ללמוד תורה כו' וכן
הוא יוצא לסחורה", כן הוא גם בנוגע לעליה מבבל
לארץ ישראל (והיציאה לשאר הארצות) שאם הוא כדי
ללמוד תורה⁶⁰ ולסחורה (וכיו"ב) מותר לצאת.

אבל מכיון שאין זה אלא היתר לצורך מטרה
(תורה, סחורה), הנה כשם שכשיוצא מארץ ישראל

עוד יותר כו'.

(61) כהרמב"ם שם: "ויחזור לארץ". וראה תוד"ה ללמוד ע"ז יג, א.
(62) או כדי ללמוד תורה כו' חייא ובניו (סוכה, כז, סע"א) וכיו"ב שאם
ללמוד תורה מותר כ"ש ללמוד תורה (וראה סידור יעב"ץ שם). ואף
שבהיתר היציאה מא"י כ' הרמב"ם יק' "ללמוד תורה" י"ל (ע"פ המבואר
לקמן בפנים) שבזה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע"ד מתלמידי יותר מכולם
כו'.

(63) ראה יומא (פו, ב) ברב "דליוול ולגמר אורייתא בבבל".
(64) כמובן מזה דשלחו מא"י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות).
ובירושלמי סוף הוריות דסידרין קודם לפיפול, אבל בבבלי (הוריות)
נשארה האבע"י (הי עדיף: חריף ומקשה או מתון ומסיק) בתיקו ולא קבלו
מה דשלחו מא"י סיני עדיף. ולהעיר מפ"י הר"ח (סנהדרין כד, א)
במחשכים הושיבני זה ללמוד בבלי. וראה ד"ה אמר רבא תשי"ח פ"א-יב
ובהנשמך שם. לקו"ש ח"ג (ע' 32, 37-8). וש"נ.

(65) וכמ"ש (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב): כי עם קדוש אתה לה"א, וכך
בחר ה'. ובפרש"י (ראה שם): ועוד וכך בחר ה'.

אבל ראה שד"ח כללים מערכת כ' כלל עח שכן היתה גירסת
הרמב"ם בגמ' (וככתוספתא ע"ז שם. ספרא בהר (כה, לח) ואבות דר"נ
(פכ"ו מ"ב) – בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח א"י ויוצא כו'
(תוספתא ואבות דר"נ), ובספרא כל הישוב בא"י כו' וכל היוצא כו').
(58) דהרי בתחילה הו"ל להביא החיוב "לעולם ידור אדם בא"י"
ואח"כ איסור היציאה. ומזה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור
יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצוות ישוב א"י.

ואולי י"ל דמתחילה (בהלכה ט') כ' איסור מפורש "אסור לצאת מא"י
כו'", ואח"כ (בה"י) – ותהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים "לעולם
ידור אדם בא"י כו' שכל היוצא לחור"ל כו'", שכל זה אינו מצוה, איסור
וכיו"ב.

וכבר האריכו בכ"מ בדעת הרמב"ם בישוב א"י. וראה קונטרס
"בעניני כולל חב"ד" שם. בהנשמך באנצ' תלמודית ערך א"י. אבנ"ז שם.
ואכ"מ.

(59) שם הלכה ט'.

(60) ראה שטמ"ק כתובות שם בהך דשלחי ל' אחוה כו' "תהא חכם

ממוצע, מצד בחירתו יתברך⁷⁰, ולכן ישנם שלושה קשרים (בדוגמת טבעת).

יב.

ההבדל בין הבחירה בכבל ובארץ ישראל

נתבאר לעיל החילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת רש"י (והמאירי), שלדעת הרמב"ם האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות הוא מצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא, ולדעת רש"י הוא "לפי שיש שם ישיבות המרכיצות תורה";

ברם, בהתאם לכלל⁷¹ "אפושי מחלוקת לא מפשינן" [=אין להוסיף במחלוקת], יש לומר שגם לדעת רש"י והמאירי קיים ענין הבחירה בכבל, אלא שבחירה זו גופא קשורה עם קדושת התורה שבכבל, ולכן כאשר בכבל מתבטלת הרבצת התורה, מתבטלת גם הבחירה שבה; שונה הדבר לגבי ארץ ישראל – בחירתה אינה מצד הקדושה שבה (אדרבא קדושתה באה מצד הבחירה ולאחריה), כי מאחר שבחירת הקדוש־ברוך־הוא בארץ ישראל היא בחירה עצמית (כשברא העולם), והיא נחלת ה', והוא נתנה לישראל בברית עולם בתור מקומם העצמי של ישראל (דלא כבבבל שהיא מקומם של ישראל מחמת הגלות), לכן הבחירה בה היא נצחית, וענין הקדושה וכו' שבארץ ישראל פועל גם את גילוייה של בחירה זו.

ויובן זה מענין זה עצמו כמו שהוא בישראל:

על אף שישנה מעלה בהתקשרותם של ישראל שמצד הבחירה, ישראל וקוב"ה, שזהו מצד עצמותו יתברך כנ"ל, מכל מקום קיימת מעלה גם בהתקשרות שמצד קדושתם, מצד התורה ומצוות, והיא:

בהתקשרות שמצד הבחירה בלבד, מאחר שהיא רק מצד בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא ולא מפני מעלה מסוימת, הרי אפילו לאחר בחירת הקדוש־ברוך־הוא אין היא ניכרת בנבחר באופן גלוי.

אמנם ההתקשרות שמצד קדושתם בתורה ומצוות, הרי היא עצמה מהוה מעלה ובאופן גלוי, ענין זה עצמו הוא אלקות ובגלוי⁷²,

והחילוק ביניהם: בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא בישראל מבין שאר האומות, "ובנו בחרת מכל עם ולשון", אינה קשורה עם מעלתם וקדושתם⁶³ שמפני התורה והמצוות, שהרי אם כן – אין זה ענין של בחירה; בחירה אמיתית שייכת רק כאשר קיים דמיון בין שני הדברים שבוחרים ביניהם⁶⁶ – ובכח הבחירה בוחרים באחד מהם. ולפיכך, מאחר שמצד מעלת הקדושה ותורה ומצוות אין מקום לשום דמיון בין ישראל לכל העמים, לא מתאים כאן ענין הבחירה. ובמהכרח לומר, שהבחירה הלזו אינה מפני קדושתם של ישראל, אלא אדרבא, מפני בחירתו של הקדוש־ברוך־הוא נמשכה בהם קדושה וכו'.

מהאמור לעיל עולה כי: התקשרות ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא שמצד בחירת הקדוש־ברוך־הוא – הריהי עצמית ונוגעת בעצם של ישראל יותר מההתקשרות שמצד קדושתם והתורה ומצוות, שהיא כדבר נוסף, כביכול.

בסגנון ברור יותר: התקשרות ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא שמצד הבחירה היא שעצמותו ומהותו מתקשר עם עצמותו ומהותו של יהודי; ואילו התקשרות ישראל מצד קדושתם, הבאה על־ידי תורה ומצוות שהם חכמתו ורצונו יתברך (כי מצוה היא מלשון צוותא וחבור⁶⁷, שעל ידה נעשה מקושר לקדוש־ברוך־הוא; וכמו כן על־ידי תורה "ישראל מתקשרא" [=מתקשרים] באורייתא ואורייתא בקודשא־ברוך־הוא⁶⁸) הרי אין זה באופן שהעצם של יהודי מתקשר (מלכתחילה) עם עצמותו ומהותו יתברך, כי אם זהו באמצעות אורייתא, תורה ומצוות.

ועל פי זה מובן הדיוק במאמר רז"ל "תלת קשרין מתקשראן דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה" [=שלושה קשרים מתקשרים זה בזה, ישראל מתקשרים בתורה והתורה בקדוש־ברוך־הוא] – שלכאורה הרי ישנם כאן רק שני קשרים (בין ישראל לתורה ובין התורה לקדוש־ברוך־הוא)? אך ההסבר הוא, שבנוסף להתקשרות שעל־ידי התורה יש קשר המקשר את ישראל לקדוש־ברוך־הוא בלי שום

זח"ב רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א). וראה לקו"ת פרשתנו צא, ד. ראה כט, ג.

(71) ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות נב. דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סי' רנז.

(72) ועד"ז הוא בנשמה וגוף ד'ישראל: "ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא שם. תר"ש

(66) ראה תניא פמ"ט (ע, רע"א). וראה לקמן הערה 72.

(67) לקו"ת בחוקתי מה, ג.

(68) ראה זח"ג עג, א.

(69) בזה שם ג' דרגין אבל בכ"מ בדא"ח הובא תלת קשרין. ראה

סה"מ הש"ת ע' 61 בהערות.

(70) ומצד זה משפיעים ישראל בתורה ("מברכים – גם מל' ברכה

והמשכה – בתורה"), ע"ד דוד ה' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ראה

מצד בחירת הקדוש-ברוך-הוא, הרי גילוייה קשור עם
 הקדושה בפועל שישנה בארץ ישראל.
 ויש לומר שזהו הטעם שכאשר הרמב"ם מתייחס
 לאיסור היציאה מארץ ישראל וכיוצא בזה, אינו מחלק
 בפירוש בין שתי המעלות – בחירת הקדוש-ברוך-הוא
 וקדושתה (ומדגיש זאת רק בענין איסור היציאה מבבל,
 כנ"ל), כי גם מעלת הבחירה קשורה, בנוגע לגילוי שלה
 – עם קדושת ארץ ישראל⁷⁵;
 ותכלית השלימות בזה יהיה לעתיד לבוא, אשר
 בקרוב ממש "יבואו ישראל שנקראו נחלה לארץ
 שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות
 התורה שנקראת נחלה"⁷⁶.

(משיחות יו"ד שבט
 וש"פ 9 בשלח תשל"ו)

וממילא, על-ידי ההתקשרות שבאמצעות התורה
 ומצוות מתגלה גם הקשר העמוק והפנימי יותר של
 ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא, ההתקשרות שמצד
 הבחירה⁷³.
 ובהתאם לאמור מובן מדוע זקוקים לכך ש"ישראל
 מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה" [=שישראל
 יתקשרו לקדוש-ברוך-הוא באמצעות התורה], בה
 בשעה שישראל קשורים עם אלקות באופן ישיר מפני
 בחירתו יתברך – כי זה מפני שגילוי האיחוד של
 הבחירה בישראל נפעל על-ידי הקישור עם אורייתא⁷⁴.
 יג.

הקדושה מגלה את הבחירה

על פי זה מובן גם בנוגע לארץ ישראל: אף
 שבחירת הקדוש-ברוך-הוא היא ענין נצחי, שזה נעשה
 מהותו של הדבר הנבחר, מכל מקום, להיותה באה

נפסד בסילוק הנשמה ממנו (אף שבו דוקא היא בחירת העצמות, שהיא
 בחירה נצחית) – כי הגוף כמו שהוא לעצמו, הרי המעלה שבו (בחירת
 הקב"ה) אינה בגלוי במציאות. ולכן גם לאחר שפעלה בו הנשמה (במשך
 זמן היותה בגוף) שתקבע בו מעלה זו בפנימיותו ועד שהיא תהי' כל
 מציאותו, הנה כאשר בצאת הנשמה מהגוף מסתלקת ממנו מעלתו זו
 (היינו שענין הבחירה אינו מתאחד עוד עמו) – נפסדת אז (סו"ס) כל
 מציאותו*. ולכן גם צדיקים חוזרים לעפרם שעה אחת לפני תח"מ (שבת
 קנב, ב). בדוגמת הלוחות, שלאחרי שה"מכתב אלקים" חרות בהם, נעשה
 זה כל מציאותם, וכאשר "פרח הכתב מעליהן" – "אין בהם ממש". כמו
 שנתבאר בארוכה בלקו"ש ח"ד ע' 30 ואילך.

אלא שבנוגע להגוף, מכיון שבחירת הקב"ה היא בחירה נצחית, אי"ז
 הפסד אמיתי, ולכן כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (סנה' ר"פ חלק)
 שיקומו בתח"מ נשמות בגופים**. וראה לעיל ע' 254 הערה 52***, ע'
 255 הערה 58.

(74) ראה המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדבר סיני בסופו. ובכ"מ.
 ולהעיר ש"יבנו בחרת" ה' במתן תורה (ראה שו"ע אדה"ז סי' ס' ס"ד).
 (75) ועפ"ז יומתח בנוגע לתרומ" – ראה לעיל הערה 40.
 (76) מכילתא בשלח טו, יז.

ע' 120). וקדושת ישראל הוא בעיקר מצד נשמתם (שהיא המקיימת התומ"צ
 ע"י הגוף).

ולפ"ז יש מעלה בהגוף דישראל על נשמתם, שאהבת הקב"ה
 לישראל מצד נשמתם היא כעין אהבה טבעית כמו אהבת האב לבנו
 דנשמות הם "בנים למקום". היינו שאהבה זו שרשה ממדרגה ששייכת
 איזו תפיסת מקום דהנאהב, ואינו מעצמותו שלמעלה מכל סיבה וענין.
 ובחירת הקב"ה בישראל היא מצד גופם שאינה משום מעלת הגוף, ורק
 מצד שהוא ית' בחר בו, היא מבחי' עצמותו ומהותו ממש (ראה בכ"ז
 בארוכה לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך).

ולאידך: מעלה בהנשמה שאינה בהגוף בזה שהיא עצמה בן
 להקב"ה "וחלק אלקה ממעל ממש", משא"כ הגוף שמצד עצמו "נדמה
 בחומרייתו לגופי אוה"ע", ורק שהקב"ה בחר בו, הרי גם לאחר שבחר
 בו, המעלה היא מצד הבחור ולא (כ"כ?) מצד הגוף, ואין מעלה זו
 מתאחדת בו כ"כ עד שתהא ניכרת בו.

(73) ועד"ז בנשמה וגוף כנ"ל, שע"י קישור הנשמה בהגוף שאז הם
 נעשים כאחד ועד שכל חיי הגוף הוא נשמתו, הנה אז נקבעת בהגוף גם
 המעלה דנשמה, והיא שבחירת העצמות שישנה בהגוף, באה לו (ע"י
 הנשמה) בפנימיות ובגילוי, אשר זה (בחירת העצמות) נעשה מציאותו.
 וראה בארוכה שיחת כ"ף מג"א תשל"ב, ש"ל שזהו הטעם שהגוף

(*) וע"ד המבואר בכ"מ (ד"ה שובה תרנ"ט. ועוד) דאף שהגוף יש לו חיות המקיימו בפ"ע מלבד הנפש, הרי גם חיות זה נמשך ג"כ ע"י הנפש ולכן בהסתלק הנפש מהגוף.
 נפסק גם המשכת חיות של הגוף.

(**) וע"פ רמ"ל שגילוי הבחירה בהגוף הוא ע"י הנשמה דוקא. אולי יש לבאר זה שאלו שאין להם חלק לעוה"ב במשנה שם, היינו שגופם כלה. ראה בהמובא בתשובות
 וביאורים סי' ח' ס"ד* וראה הערה 5 שם. לעיל במקומות שנסמנו בפנים ההערה.

(***) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמח ואילך. המו"ל.

והתכלית דהחירות עולם² כדי לזכותנו אחר זה לקבלת אור התורה, שאין³ לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

וכשם שבהחירות דהכנסות יש ד' בחי' גאולה וחירות, כמו כן בבן חורין דתורה יש ד' בחי' דתורה, דהיינו פרד"ס שבתורה,

והם לנגד ד' אותיות דשם' הוי', שבזה נעשה חירות ממש בנשמה ובגוף, בגשמיות וברוחניות.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רעו

שמות ו, ו - לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים.

מד

ד' בחי' פרד"ס שבתורה, כנגד ד' לשונות של גאולה, שלנגדם תיקנו ד' כוסות - שע"י התורה נעשה חירות ממש

בני ישראל יצאו לחירות עולם בד' לשונות של גאולה, שלנגדם¹ תיקנו חכמים ד' כוסות,

(2) כמ"ש (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".

(3) אבות פרק ו משנה ב.

(4) ראה לקוטי שיחות חלק ה' ע' 279. ועוד.

(1) ירושלמי פסחים פ"ה ה"א "מנין לארבע כוסות, ר' יוחנן בשם ר' בנייה כנגד ארבע גאולות (שמות ו, ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגומר, והוצאתי והצילתי וגאלתי ולקחתי". ראה גם שמו"ר פ"ו, ד. ב"ר פפ"ח ס"ה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

לידי בית דין טועין שיפסקו כרבי.

הגמרא מביאה דין נוסף של רב יהודה בשם שמואל בענין קיום שטרות, השייך לנידון של משנתנו: אמר רב יהודה, אמר שמואל, עד ודיין מצטרפין, כלומר, שטר שחתומים בו שני עדים, וכתוב בשולי השטר 'קיום' של בית דין, שביירו ונודע להם שחתומות העדים אמיתיות, וחתמו שם שלשה דיינים, ועתה הוציא המלוה את השטר על הלוה, והלוה טוען שכל השטר מזויף, גם חתימות העדים וגם חתימות הדיינים, ובא המלוה לקיים שוב את החתימות ולהוכיח שהן אמיתיות, אם בא אחד מעדי השטר והעיד שזו חתימת ידו, ובא אחד הדיינים שחתם על הקיום ומעיד שזו חתימתו, מצטרפים שניהם להכשיר את השטר, וגובה בו.

הגמרא מביאה משא ומתן בין האמוראים על מימרא זו: אמר רבי בר חמא, כמה מעליא הא שמיכתא - כמה מעולה היא מימרא זו. אמר רבא, מאי מעליותא - וכי במה מעולה מימרא זו, והרי יש להקשות עליה, כיצד מצטרפת עדות העד עם עדות הדיין, והרי הלכה כחכמים במשנתנו שעד המעיד על חתימת ידו הרי הוא כמעיד על חיוב המנה שבשטר, ולא על החתימה עצמה, ואם כן נמצא דמאי דקא מסהיד סהידא לא קא מסהיד דיינא, ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהידא - הרי על מה שמעיד העד, והיינו על מעשה ההלואה הכתוב בשטר, אין הדין מעיד. ועל מה שמעיד הדיין, והיינו שהחתימות שבשטר אמיתיות, אין העד מעיד. וכיון שאין באן עדות שלימה על קיום השטר ולא עדות שלמה על מעשה ההלואה, לא ניתן לצרפם יחד.

אלא, כי אתא ו-כשבא רבי יוחנאל מארץ ישראל לבבל, ושמע את דברי רב יהודה אחיו, ש'עד ודיין מצטרפין', אמר, לא תציתניהו להניי כללי דביל יהודה אחי משמיה דשמואל - אל תשמעו לכללי ההלכות שאמר רב יהודה אחי בשם שמואל, אלא אין השטר מתקיים עד שיעידו עליו שני העדים, או שנים מהדיינים החתומים על הקיום, אך עד ודיין אינם מצטרפים לעדות זו.

שהלכה כחכמים, ונותנת סימן לזכירת שם האמוראים המקשים. סימן, נח נד חד - רב חננא בר חייא, רב הונא בר יהודה, רב חייא בר יהודה) אומרת הגמרא: אמר ליה רב הונא בר חייא לרב יהודה, ואמרי לה - ויש אומרים שרב הונא בר יהודה אמר כן לרב יהודה, ואמרי לה - ויש אומרים שרב חייא בר יהודה אמר כן לרב יהודה, ומי אמר שמואל חגי - וכי אמר כן שמואל, שהלכה כדברי חכמים ש'על מנה שבשטר הם מעידים, והא הוא עצמו פסק לא כן, דההוא שטר דנפיק מפי דיינא דמא שמואל - והרי מעשה היה בשטר שהתקיים בבית דינו של שמואל, והנה כתיב ביה - וכך היה לשון הקיום שכתבו בית דין על השטר, מדינתא - מאחר שבא רב ענן בר חייא שהיה חתום על השטר כעד, ואסהיד אהתימות דיה ואדהד דעמיה - והעיד על חתימת עצמו ועל חתימת העד שעמו, ומי היה העד השני, רב חנן בר רבה, וידידתא גם רב חנן בר רבה ואסהיד אהתימות דיה ואדהד דעמיה - והעיד על חתימת עצמו ועל חתימת העד שעמו, ומי אותו העד האחר, רב ענן בר חייא, אשרנהו וקמנהו כדתי - חיזקו וקיימו את השטר ליתן לו כח של שטר כשר, כפי שהועד בפנינו. והרי לדעת חכמים שעדי השטר מעידים על המנה שבשטר, די בכך שכל עד יעיד על חתימת עצמו, ומדוע הצריך שמואל שכל אחד יעיד גם על חתימת חברו, לכאורה מוכח מכאן שהוא סובר כרבי, שעל כתב ידם הם מעידים, ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, ולא כפי שאמר רב יהודה בשמו, שהוא פוסק כחכמים.

מתרצת הגמרא: אמר ליה רב יהודה לאותו אמורא שהקשה לו כן, ההוא שטר דהתי הנה - שטר של יתומים היה אותו שטר, שאביהם הלוה מעות לאדם אחר, והיתומים באו לגבות את חוב אביהם שבשטר, והש - חשש שמואל שמוא לאחר זמן יבוא השטר לבית דין טועין, והיינו דכבר שמואל, דלמא איכא דסבירא ליה - שמוא יהיו בית דין שיפסקו בטעות שאמנם בכל מקום הלכה כרבי רק מחבירי ולא מחבירי, ומכל מקום כהא - כאן, הלכה כמותו אפילו מחבירי, ויפסלו את הקיום של השטר, שכל אחד העיד בו רק על חתימת עצמו, וכבר שמואל בדעתו, אעביד ויהא - אעשה את הקיום בצורה מרווחת שאין בה חשש אפילו לדעת רבי, כי היכי דלא מספדי יתמי - כדי שלא יפסידו היתומים גם אם הם יגיעו

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

א. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידים רפות, לפי שהשם צופה ומבט עד סוף כל הדורות וראה הגליות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחיינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמושה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישראל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע רב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' בס רמוז בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמזו באלו המסעות.

וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל ויענונו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכיות, וזולתי הנשארים אשר נשארו מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלאים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעונותינו (דברים ד, כז) ונשאתם מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמיו.

ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם. ואם כן כשיבא אותם עת הרמז בדברי הנביאים באחרית

הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל־שכן וכל־שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד' עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומותינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכופלת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות ורוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמזיה מוטובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם. ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שהי' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פיזו אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה'.

צדור המור

ב. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ויש לפרש דמרמז בזה לאמץ לבות בני ישראל על גאולה העתידה על פי המדרש דראשי־תיבות "אלה" "מסעי" "בני" "ישראל" הוא ד' גליות אדום מדי בבל יון, ועל ידי שהי' גאולת מצרים יהי' מופת לישראל על תקות הגאולה השלימה, ועל ידי שהי' גאולת מצרים על ידי בני אדם לכך יש אחריו עוד גלות, אבל גאולה העתידה כיון דהשי"ת השכין שכינתו בתוך ישראל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם הוא מופת על הגאולה שתהי' על ידי השי"ת ותהי' שלימה שאין אחריו עוד גליות.

וזה פירוש אלה מסעי בני ישראל, היינו ד' גליות על ידי שיצאו בני ישראל ביד משה ואהרן היינו בני אדם. ומטעם זה ויכתוב משה את מוצאיהם ממצרים כדי לחקות בלבבות בני ישראל. למסעיהם על פי ה' היינו שהשכין שכינתו עם בני ישראל הנקרא פי ה', ועל ידי זה ואלה מסעיהם שהיא בצירוף שכינתו עמנו הוא מופת על הגאולה למוצאיהם שתהי' על ידו יתברך גאולה שלימה במהרה בימינו וז"ב.

באר שבע

♦ יום ראשון כ"ה תמוז ♦

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

חוץ (ויקרא יז) "זֶה הַדָּבָר", מה לחלץ נאמרה לאהרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר: "דבר אל אהרן וגו'" אף זו נאמרה לכלן. זֶה הַדָּבָר • (ספרי) משה נתנבא (שמות יא) ב"פה אמר ה' פהצות הלילה". והנביאים נתנבאו ב"פה אמר ה'", מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון "זֶה הַדָּבָר" (ספרי. נדרים עז). דבר אחר: זֶה הַדָּבָר - מעוט הוא, לומר שהחכם בלשון "התרה", ובעל (ואב) בלשון "הפירה" בלשון הכתוב כאן, ואם חלפו - אין מתר ואין מופר.

ז"ל • ראשי המטות • חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר הדברות כן? תלמוד-לומר (שמות לד): "וישבו אליו אהרן וכל-הנשיאים בעדה וידבר משה אליהם: ואחרי-כן נגשו כל-בני ישראל". ומה ראה לאמרה כאן? למד, שהפדת נדרים ביחיד ממחה, ואם אין יחיד ממחה - מפר בשלשה הדיטות. (ב"ב קכ) או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד? נאמר כאן "זֶה הַדָּבָר", ונאמר בשחטי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך ב. עמ' 693)

שזה לכל נפש, אלא הוא תלוי במצבו האישי המדיק של כל יחיד ויחיד, מוכן שההחלטה הסופית צריכה לבא מנשיא; רק הוא כזכור לקבע בברור אם עבודה זו מתאימה לאדם מסים זה, אם לאו.

וידבר משה אל ראשי המטות (ל, ב)
ההכרעה במה לגדור ובמה טוב שלא לגדור, חובת לבא דוקא מנשיא - "ראשי המטות". הנזדר נדרו ומפריש את עצמו מדבר מסים, עושה כן בגלל חשש שההתעסקות באותו דבר עלולה להורידו מדרגתו. ומפנין שענין זה אינו

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

שרמזו לו הכתוב (פסוק א) לא יחל דברו, כלומר שלא אמר לא יעבר על דברו, אכל צוה שלא יחלל דברו שלא יעשה הנדר חלול, כי בבואו לבית דין וימצאו לו פתח ונחם עליו והם ימחלו לו איננו מחלל אותו;
והפעם בזה כאשר אמרתי, שעשה הותר הנדר והשבועה בסתרי התורה, שלא יאמרו אלא לראויים להם, ויכתבו ברמיוה. ובאה הפרשה הזאת בבאן, מפני שהזכיר נדרי גבוה לבד מנדרים ונדרתיכם ולעלתיכם ולמנחתיכם ולנסבתיכם ולשלמיכם (לעל כט טז), אמר עוד, מלבד אלה הנדרים הנזכרים יש עוד נדרי הדיוט וככל היוצא מפיו של אדם חוב לקיים ולעשות כל אשר אסר על נפשו, ובכלל לא יחל דברו אכל אחרים מוחלין לו: תורה ג

(להלן לד יז), או שהיו אחרים, כי שם ידבר הכתוב על העתיד, כי בעת חלוק הארץ יהיו הנזכרים חיים ויעמדו עליהם;
ומעם וידבר משה אל ראשי המטות. כי אין צורך ללמד לכל בני ישראל שהאב והבעל יכולין להפר נדרי ענוי נפש, ואולי צריך להעלים אלה החקים מהם שלא ינהגו קלות ראש בנדרים, אכל לחכמי ישראל ראשי שבטיהם למד המשפט. וירמז עוד למדרש רבותינו (נדרים עח), כי לראשי המטות יד ושם בנדרים יותר משאר העם, שיחיד ממחה מתיר הנדר: והנה הותר הנדרים לא נתפרש בתורה אכל הוא הלכה למשה מסיני, תלאו הכתוב בחוט השערה, כמו שאמרו (חגיגה י) הותר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שישמכו, אלא

(ב) וידבר משה אל ראשי המטות. לא הקדים הכתוב לאמר בבאן, וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל ראשי המטות ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה', כמו שאמר בפרשת שחטי חוץ (ויקרא יז ב) ובשאר פרשיות, אכל הזכיר זה בסוף הפרשה, שאמר (פסוק יז) אלה החקים אשר צוה ה' את משה. ובפרשת ויהי ביום השמיני נאמר (ויקרא ט א) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, ולא הזכיר הצוה כלל, וכן בפרשת המן (שמות טו לב), ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' מלא העמר ממנו וגו';
וראשי המטות לבני ישראל, הם נשיאי הדגלים שהעמידו אותם המטות על דגליהם אחר שמתו נחשון בן עמינדב ויחביו, ואפשר שהיו הנזכרים בפרשת הנחלה אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ

(ג) אִישׁ כִּי יֵדֵר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֵי-שָׁבַע שְׁבַע לְאַסֹּר אֶסֶר עַל-נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל-הֵיכָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה:

ג גִּבֹּר אַרְי יֵדֵר נֶדֶר קָדָם יְיָ אוּ יָקִים קָנִים
לְמַסֵּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִבְטֹל פְּתֻמָּה
כָּל דִּפּוּק מִפּוּמָה יַעֲבֹד:

תלמוד-לומר "לְאַסֹּר אֶסֶר" - לְאַסֹּר אֶת הַמֶּתָר, וְלֹא
לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר. לֹא יַחַל דְּבָרוֹ. כִּמוּ "לֹא יַחַל
דְּבָרוֹ", לֹא יַעֲשֶׂה דְבָרָיו חֲלִין.

נ"י נֶדֶר • האומר: הרי עלי קונם, שלא אוכל או
שלא אעשה דבר פלוני. יכול אפלו נשבע שיאכל
גבלות, אני קורא עליו "כְּכֹל-הֵיכָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה"?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג)

החרישה וזריעה וכו' - וְיִדְּקָא עֲבֻדָּה זוּ הִיא, כִּנ"ל, תְּכִלִּית
הַפְּנֵה הַעֲלִינָה: לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בַּמַּחְתּוּנִים.
וְלִכְּנֹן כְּשֶׁעָמְדוּ לְהַכִּסּ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וּלְהַתְּעַסֵּק בָּהּ בְּעֲבֻדָּה
זוּ, נֶאֱמָרָה לָהֶם פְּרֻשַׁת הַפֶּרֶת נְדָרִים, שְׁגִם תּוֹכְנָה הִיא
הַעֲבֻדָּה עִם הַעֲנִינִים הַגְּשָׁמִיִּים כִּנ"ל.
אָמְנָם מִכֵּיּוֹן שֶׁבְּפֹעַל כְּתוּב גַּם בְּפִרְשָׁה זוּ עֲצָם הַדִּין שֶׁל

הַהִפְרָשׁ (הַעֲיָקָרִי) שֶׁבִּין עֲבֻדָּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
לְעֲבֻדָּתָם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוּא בְּזָה, שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ
עֲסֻקִים בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים, שֶׁהָיוּ נִיזֻנִּים שִׁם מ"לֶחֶם מִן
הַשָּׁמַיִם" - מֵן, וְשֵׁתוּ מִים מִמַּבְרָה שֶׁל מֵרִים, וְגַם לֹא הָיוּ
לָהֶם לְהַתְּעַסֵּק בְּאַסְפֵּקֶת לְבוּשִׁים, כִּי בְּגָדֵיהֶם גָּדְלוּ עִמָּהֶם;
מִה־שְׂאִי' כֵּן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוֹצִרְנוּ לְעֲסֹק בְּמִלְאָכָתָהּ

רמב"ן על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

שבועה ולא מלקות ולא קרבן, אלא
דְּשָׁרִי לִיה לְזִרְזוּי נִפְשִׁיה (שם ה) דְּכִתִּיב
(תהלים קט טו) נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְדִּמָּה לְשֹׁמֵר
מִשְׁפָּטִי צִדִּיק. וּמִפְּנֵי כֵן בִּשְׁבוּעוֹת
בְּלִבֵּר הוּא נִדְרָשׁ לְאַסֹּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ.
וְהַלְכוֹת גְּדוּלוֹת הֵן, הַבְּקִי יִמְצָאֻם
בְּמִקְוֵיהֶם:

וּמַעַם יֵדֵר נֶדֶר לָהּ. אֵינָנו כִּמוּ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַה' (תהלים קלב א), כִּי הוּא
כִּמוּ וַיִּשְׁבַּע לוֹ (בראשית כד טו), שֶׁנִּשְׁבַּע
אֵלָיו לְצַרְכּוֹ, אָבֵל בִּשְׁבוּעָה יֹאמַר
וּבִשְׁמוֹ תִּשְׁבַּע (דברים יא), וְאֶשְׁבִּיעֶךָ בַּה'
(בראשית כד א), כֹּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּה'
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְנִךְ
יִמְלֹךְ אַחֲרַי (מ"א א ט), הַשְׁבַּעָה לִּי
בְּאֱלֹהִים הַנָּה (בראשית כב א), אָבֵל בְּנִדֵּר
לֹא יֹאמַר "יֵדֵר בַּה'" אֲלֵא "לָהּ". וְכִבֵּר
רְמוּז הַחֲכָמִים טַעַם הַדְּבָר בְּסִפְרֵי (מִסֻּחַ
יח), אָמְרוּ מִה הִפְרַשׁ בֵּין נְדָרִים
לְשְׁבוּעוֹת, בְּנְדָרִים כְּנִדֵּר בְּחֵי הַמֶּלֶךְ,
בִּשְׁבוּעוֹת כְּנִשְׁבַּע בְּמֶלֶךְ עֲצָמוֹ, אֵף עַל
כִּי שְׂאִין רֵאזִיה לְדָבָר וְכִי לְדָבָר, חִי ה'

וְחִי נִפְשָׁךְ אִם אֶעֱנֹכְךָ (מלכים ב ד ט)
וְהַפֶּרֶת, כִּי הַשְׁבוּעָה מִלְשׁוֹן שְׁבַעָה, כִּי
בְּנִתָּה בִּיתָהּ חֲצָבָה עֲמוּדֶיהָ
שְׁבַעָה, וְהַנֶּדֶר בְּתִבְנוּתָהּ, רֵאשִׁית דְּרָכּוֹ
קָדָם מִפְּעֻלָּיו מֵאֵל, נִמְצָא שֶׁהַנְּדָרִים עַל
גְּבִי תוֹרָה עוֹלָם וְלִפְיָךְ חֲלִים עַל דְּבָר
מִצְוָה כְּדָבָר הַרְשׁוּת, וְהִנֵּה כֹל נֶדֶר לָהּ
וְכֹל הַנִּשְׁבַּע בּוֹ: תוֹרָה ד

בְּנְדָרֵי הַקֹּדֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁשֶּׁ בְּהֵן חֲפֵץ
נֶאֱסֹר לְהִדְיוּט וְנִתְפַּס לְגִבּוּהַ
לְכַשְׁיִפְרִישׁ, וְלִפְיָךְ מִשְׁעָה רֵאשׁוֹנָה
חַל חִיּוֹב הַנֶּדֶר עַל נִכְסָיו. אָבֵל בְּנְדָרֵי
בְּטוֹי אֵין לָנוּ, לְפִי שְׂאִין שִׁם חֲפֵץ כֹּלֵל
לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוּף:
וְכֵן "לְאַסֹּר אֶת הַמֶּתָר וְלֹא לְהַתִּיר אֶת
הָאָסוּר" אֵין רֵאזִי לְהַזְכִּיר
בְּנְדָרִים, לְפִי שֶׁהֵן חֲלִין עַל דְּבָר מִצְוָה
כְּדָבָר הַרְשׁוּת, וְהָאֹמֵר בְּנִדֵּר שְׂאִינִי
עוֹשֶׂה סֶכָה שְׂאִינִי מִנִּיחַ תְּפִלִּין, אָסוּר
(שם טו), וְאֵף עַל כִּי שְׁעוֹבֵר עַל מִצְוֹת
עֲשֶׂה, וְכֵן הַמִּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתְּשֻׁמִּישׁ
הַמִּטָּה אָסוּר (שם יח) אֵף עַל כִּי שֶׁמִּבְטֵל
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְכֵן הֵן חֲלִים בְּקִיּוּם
לֹא תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁנֶּדֶר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
נִבְלָה, מִמָּה שֶׁשְּׁנִינֵנו (שם יז, ע"ש) יֵשׁ נֶדֶר
בְּתוֹךְ נֶדֶר וְכו'. נִמְצָא שֶׁהַנֶּדֶר חַל לְאַסֹּר
אֶת הָאָסוּר, וְלְהַתִּיר לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא
יַעֲשֶׂה מִה שְׁהוּא אָסוּר לְעַבֵּר עָלָיו,
אֲלֵא שְׂאִינָם חֲלִין לְעַבֵּר בְּיָדֵם עַל לֹא
תַעֲשֶׂה:

אָבֵל הַשְׁבוּעוֹת אֵין כֹּלֵל אֲלֵא לְאַסֹּר
אֶת הַמֶּתָר, אֵין נוֹהֲגוֹת כְּדָבָר
מִצְוָה כֹּלֵל, לֹא בְּבִטּוֹל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה
וְלֹא בְּקִיּוּמוֹ, וְלֹא בְּבִטּוֹל מִצְוֹת עֲשֶׂה,
כְּגוֹן שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אַעֲשֶׂה סֶכָה וְשֶׁלֹּא
אֲנִיחַ תְּפִלִּין. וְאֶפְלוּ בְּקִיּוּם מִצְוֹת עֲשֶׂה
אֵין חֲלוֹת, שְׂאֵלוּ נִשְׁבַּע לָקִים אֶת
הַמִּצְוָה וְלֹא קָם אֵינוֹ מִתְּחַיֵּב בָּהּ מִשּׁוּם

(ג) אִישׁ כִּי יֵדֵר נֶדֶר. האומר הרי עלי
קונם שלא אוכל או שלא אעשה
דבר פלוני. יכול אפלו שיאכל גבלה
קורא אני עליו כְּכֹל הֵיכָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה,
תלמוד לומר לְאַסֹּר אֶסֶר, לְאַסֹּר אֶת
הַמֶּתָר וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאָסוּר, לְשׁוֹן
רש"י:
וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (מסות קג) אֵינוֹ כֵּן, אֲלֵא
שֶׁנּוּ עַל לְאַסֹּר אֶסֶר, יִכּוֹל אֶפְלוּ
נִשְׁבַּע לֶאֱכֹל גְּבִלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים
וּרְמָשִׁים קוֹרֵא אֲנִי עָלָיו כְּכֹל הֵיכָא
מִפּוֹ יַעֲשֶׂה, תלמוד לומר לְאַסֹּר אֶסֶר
עַל נַפְשׁוֹ, לְאַסֹּר אֶת הַמֶּתָר וְלֹא לְהַתִּיר
אֶת הָאָסוּר. הַזְכִּירוּ הַדְּבָר הַזֶּה
בְּשְׁבוּעוֹת, וְהָרַב הַחֲלִיפוּ לְנְדָרִים:
וְלִפִּי דְעָתִי שֶׁלֹּא נִזְהַר, שֶׁהָיוּ אָמְרוּ

(דברים ב) בְּנְדָרִים דִּהְיוּ אָסֹר
חֲפֵצָא עֲלִיה, וְלִפְיָךְ אֵין חֲלִין עַל
דְּבָר שְׂאִין בּוֹ מִמֶּשׁ, כְּגוֹן נֶדֶר עָלִי שֶׁלֹּא
אֲדַבֵּר עִמָּךְ אוֹ שֶׁלֹּא אֶלֶף אוֹ שֶׁלֹּא
אִישׁן וְכִיּוֹצֵא בָהֶם. וְכִיּוֹן שֶׁהַדְּבָר כֵּן,
נִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֶפְלוּ דְבָר הַרְשׁוּת
אִם אָמַר נֶדֶר עָלִי שֶׁאֲכֹכֵל הַיּוֹם אוֹ
שֶׁאֲכֹכֵל כֶּכֶר זֶה אֵינוֹ נֶדֶר, שְׂאִין הַנֶּדֶר
חַל עַל הַחֲפֵץ כֹּלֵל אֲלֵא עָלָיו שֶׁיַּעֲשֶׂהוּ,
וְלֹא הַזְכִּירוּ נְדָרִים בְּגִמְרָא בְּקוּם וַעֲשֶׂה
כֹּלֵל. וְאֵף עַל כִּי שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּנְדָרֵי גְבוּהַ
הָרִי עָלִי עוֹלָה הָרִי עָלִי שְׁלָמִים,
שְׂאִמִּירְתּוֹ לְגִבּוּהַ נִתְחַיֵּב בּוֹ נִכְסִיו
כְּמִסִּירְתּוֹ לְהִדְיוּט. אוֹ שְׁהוּא חוֹמֵר נוֹהֵג

נדרים - וגם זה נאמר להם כמון לכניסתם לארץ ישראל ולהתעסקותם בענינים הגשמיים - מובן שגם בזה יש הוראה באופן העבודה הלז:

נקודת ענין נדרים הוא "לא יחל דברו" - הינו ש"לא יעשה דבריו חולין" - וזהו אופן העבודה בענינים הגשמיים, לפעול שגם "דבריו" הגשמיים לא יהיו "חולין", אלא להמשיך בהם קדושה.

ומכיון שהוראה זו נרמזת בענין הנדרים עצמם, הרי מובן שלכל אחד ואחד ישנו הכח לעבודה זו, גם למי שלא הגיע לדרגת הנדרים, והטעם על זה כתוב להלן: "בין איש לאשתו, בין אב לבתו" - כי כל אחד ואחד מבני ישראל הוא בדרגות "אשתו" של הקב"ה, ו"בתו" של הקב"ה, ויבואי שהקב"ה נותן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

(ד) ואשה כיתדר נדר ליהוה ואסרה אפר אביה פנעריה:

ד ואתמא ארי תדר נדר קדם יי ותסר אסר בבית אביהא ברכיהתא:

רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדרה נבדקין: אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה - נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד, אינה צריכה להבדק.

כ"י • בבית אביה • (ספרי) ברשות אביה, ואפלו אינה בביתו. פנעריה • ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפך נדרה. ואי זו היא קטנה? (נדה מ"ה ב) אמרו

(ה) ושמע אביה את-נדרה ואסרה אשר אסרה על-נפשה והחריש לה אביה וקמו כל-נדריה וכל-אפר אשר-אסרה על-נפשה יקום:

ה וישמע אביהא ית נדרה ואסרה די אסרת על נפשה וישתוק לה אביהא ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה יקומון:

(ו) ואם-הניא אביה אתה ביום שמעו כל-נדריה ואסריה אשר-אסרה על-נפשה לא יקום ויהיה יסלחלה כיהניא אביה אתה:

ו ואם אעדי אביהא יתה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה לא יקומון ומן קדם יי ישתק לה ארי אעדי אביהא יתה:

כ"י • ואם-הניא אביה אתה • אם מנע אותה מן הנדר, כלומר שהפך לה. "הנאה" זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר: "ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפך", הרי אומר: "הנאה" זו הפכה. ופשוטו: לשון מניעה והסרה; וכן (לקמן לב): "ולמה תניאון", וכן (תהלים קמא): "שמן ראש אל-יני ראשי", וכן (לעיל

יח) • "וידעתם את-תנואיתי" - את אשר סרתם מעלי. וה' יסלח-לה • במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפך לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה זין ומשמאה למתים, זו היא שצריכה סליחה, ואף-על-פי שהוא מופר. ואם המופרים צריכים סליחה, קל-וחמר לשאינן מופרים (ספרי).

(ז) ואם-היו תהיה לאיש ונדרה עליה או שפתיה אשר אסרה על-נפשה:

ז ואם מהיה תהיו לגבר ונדרהא עלה או פרוש ספותהא די אסרת על נפשה:

כ"י • ואם-היו תהיה לאיש • (נדרים טז) זו ארוסה; או אינו אלא נשואה? כשהוא אומר: "ואם בית אישה

נדרה", הרי נשואה אומרה, וכאן בארוסה; וכאן לחלק בה, שאביה ובעלה מפירין נדרה. הפך האב

(ד-ט) ואם היו תהיה לאיש ונדרה עליה. על דעת רבותינו (נדרים טז) יאמר, אם היו תהיה לאיש, באשה הזאת אשר אסרה אסר בבית אביה בפנעריה, ונדרה עליה, שלא שמע בהן אביה ולא הופר ולא הוקמו, ושמע

לה כי הניא אביה אותה, להגיד שלא נאמר "יסלח לה" רק באשר תעשה אחרי הנאת האב, לא מתחלה אם עברה על הנדר ואחרי כן הניא אותה, כמו שאמרו (נדר כב) דמיגז גיזו ואינו עוקר נדר מעקרו: תורה ז

(ד-ט) ואשה כי תדר נדר לה, ושמע אביה. רצה הכתוב להזכיר האסור תחלה, להגיד כי גם הנערה בלאו הנזכר שלא יחל דברו, ועל כן אם קים לה אביה קם הנדר, אבל אם הניא אותה לא יקום. ואמר וה' יסלח

וְלֹא הָפַר הַבַּעַל, אוֹ הָפַר הַבַּעַל וְלֹא הָפַר הָאֵב, הָרִי | וַנִּדְרֶיהָ עָלֶיהָ • שֶׁנִּדְרָה בְּבֵית אֲבִיהָ, וְלֹא שָׁמַע בָּהֶן זֶה אֵינוֹ מוֹפָר, וְאֵין צָרִיף לומר אִם קִיָּם אֶחָד מֵהֶם.

ח וַיִּשְׁמַע בַּעֲלָהּ בְּיוֹמָא דְשָׁמַע וַיִּשְׁתּוֹק לָהּ | (ח) וַשְׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמַע וַהֲחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ
וַיְקוּמוּן נִדְרָהָ וְאֶסְרָהָ דִּי אֶסְרַת עַל
נַפְשָׁהּ יְקוּמוּן:
נִדְרֶיהָ וְאֶסְרָהָ אֶסְרָהָ עַל-נַפְשָׁהּ יְקָמוּ:

כז"י • וַשְׁמַע אִישָׁה וְגו' • הָרִי לָךְ, שָׁאִם קִיָּם הַבַּעַל, שֶׁהוּא קִיָּם.

ט וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה יִנְיָ אוֹתָהּ וַהֲפָר | (ט) וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישָׁה יִנְיָ אוֹתָהּ וַהֲפָר
אֶת-נִדְרָהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר
אֶסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח-לָהּ:

כז"י • וַהֲפָר אֶת-נִדְרָהּ • יָכוֹל אָפְלוּ לֹא הָפַר הָאֵב? תַּלְמוּד-לוֹמַר "בַּנֶּעֱרִיָּה בֵּית אֲבִיהָ" - כָּל שֶׁבַנְעוּרִיָּה, בְּרִשּׁוֹת אֲבִיהָ הִיא (קידושין יג).

י וַנִּדְרַת אֶלְמִנָּה וְגִרּוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר-אֶסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ | (י) וַנִּדְרַת אֶלְמִנָּה וְגִרּוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר-אֶסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ
יְקוּם עָלֶיהָ:

כז"י • כָּל אֲשֶׁר-אֶסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ יְקוּם עָלֶיהָ • לְפִי | מִן הַנִּשְׁוֹאִין - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים טו) אֲכַל אֶלְמִנָּה מִן
שְׂאִינָה לֹא בְרִשּׁוֹת אֵב וְלֹא בְרִשּׁוֹת בַּעַל; וּבְאֶלְמִנָּה הָאֲרוּסִין - מֵת הַבַּעַל, נִתְרוּקְנָה וְחִזְרָה לְרִשּׁוֹת הָאֵב.

יא וְאִם-בֵּית אִישָׁה נִדְרָה אוֹ-אֶסְרָה אֶסְרָה עַל- | (יא) וְאִם-בֵּית אִישָׁה נִדְרָה אוֹ-אֶסְרָה אֶסְרָה עַל-
נַפְשָׁהּ בְּשַׁבָּעָה:

כז"י • וְאִם-בֵּית אִישָׁה נִדְרָה • בְּנִשְׁוֹאָה, הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

יב וַשְׁמַע אִישָׁה וַהֲחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנְיָ אוֹתָהּ | (יב) וַשְׁמַע אִישָׁה וַהֲחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנְיָ אוֹתָהּ
וְקָמוּ כָּל-נִדְרֶיהָ וְכָל-אֶסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ
יְקוּם:

יג וְאִם-הָפַר יָפַר אֹתָם | אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמַע | (יג) וְאִם-הָפַר יָפַר אֹתָם | אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמַע
כָּל-מוֹצָא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא-נַפְשָׁהּ לֹא יְקוּם
אִישָׁה הַפָּרָם וַיהוָה יִסְלַח-לָהּ:

הַכְּתוּב, שָׁאִם בֵּין מַה צָרִף שִׁיחּוֹר וְיֹאמַר
(בפסוק יא) וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה, בְּקוּדְמִין
הוּא מִפְּר בְּנִדְרִים שֶׁבִּיתוֹ לֹא כָּל שָׁבָן,
וְהַקְבָּלָה תִּכְרִיעַ: תוֹרָה י

הַכְּתוּב אֶשֶׁת רָעָהּ (דברים כב כד). וְלֹא
כָּאוּ רַבּוּתֵינוּ לְפָרֵשׁ שִׁיפָר הַבַּעַל לְבָדוֹ
לְאֶשְׁתּוֹ הַנִּשְׁוֹאָה הַנִּדְרִים שֶׁהִבִּיאָה
מִבֵּית אֲבִיהָ אֶל בֵּיתוֹ, בְּנִגְלָה מִן

גַּם אִישָׁה בָּהֶן, וְהָפַר אֶת נִדְרָהּ, כִּי גַם
הוּא יִשְׁתַּמֵּךְ עִם הָאֵב בְּהִפְרַת הַנִּדְרִים:
וְטַעַם הָיָה תִּהְיֶה לְאִישׁ, שֶׁתִּהְיֶה אֵלָיו
בְּבֵית אֲבִיהָ וְלֹא בָּאָה אֶל בֵּיתוֹ,
וְהִיא הָאֲרוּסָה שֶׁגַּם הִיא יִקְרָאָהּ

(יד) כָּל-נָדָר וְכָל-שְׁבַעַת אֲסָר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁהּ יְקִימוּ וְאִישָׁהּ יִפְרְנוּ:

כ"ה • כָּל-נָדָר וְכָל-שְׁבַעַת אֲסָר וְגו' • לְפִי שְׁאֵמַר שֶׁהִבְעֵל מִפֶּר, יָכוֹל כָּל נְדָרִים בְּמִשְׁמַע? תִּלְמוּד-לוֹמַר

(טו) וְאִם-הִחֲרִשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהָקִים אֶת-כָּל-נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת-כָּל-אֲסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הָקִים אַתֶּם בַּיַּחֲרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ:

כ"ה • מִיּוֹם אֲלִיּוֹם • שֶׁלֹּא תֹאמַר מַעַת לַעַת, לְכֹךְ נֶאֱמַר "מִיּוֹם אֲלִיּוֹם" - לְלַמְּדָךְ שֶׁאֵין מִפֶּר אֶלָּא עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף.

(טז) וְאִם-הִפֵּר יִפֹּר אַתֶּם אַחֲרֵי שְׁמֻעוֹ וְנִשְׂא אֶת-עֹנָה:

כ"ה • אַחֲרֵי שְׁמֻעוֹ • אַחֲרֵי שְׁמֻעַ וְקִיָּם, שְׁאֵמַר: "אֶת-עֹנָה" • הוּא נִכְנָס תַּחְתִּיהָ. לְמַדְנוּ מִכָּאן, שֶׁהַגֹּרֵם "אֶפְשִׁי בּו" וְחֹזֵר וְהִפֵּר לָהּ אֶפְלוּ בּו בְּיוֹם. וְנִשְׂא תִקְלָה לְחִבְרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחְתִּיו לְכָל עֹנָשִׁין.

(יז) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב לְבָתּוֹ בְּנֻעְרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

יז אֵלֶּיךָ קִימִיָּא דִּי פְקִיד יִי יֵת מֹשֶׁה בֵּין גִּבּוֹר לְאִתְתָּהּ בֵּין אָבָא לְבָרְתָּהּ בְּרִבְיוּתָהּא בֵּית אָבִיהָא:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

לָהּ שֶׁהוּא יוֹם שְׁמֻעוֹ. וְלִמְדָנוּ הַפְּתוּב שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁהִבְעֵל נוֹשֵׂא עוֹן כְּאִלּוּ הוּא נָדָר וְיִחַל דְּבָרוֹ, וְשֶׁהִיא פְּטוּרָה אֵין עָלֶיהָ מַעֲנֵשׁ הַשְּׁגָנוֹת כָּלֵל. אָבֵל אִם הָאִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁלֹּא הִפֵּר בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ וּבִקִּיָּאָה בְּדִין הַזֶּה, הִנֵּה הִיא חַיִּבָּת, וְגַם הִבְעֵל אֵינוֹ גּוֹרֵם הַתְּקַלָּה אָבֵל עוֹנֵשׁוֹ בְּמִי שֶׁיָּכוֹל לְמַחוֹת וְלֹא מִיָּחָד:

וְהַזְכִּיר הַפְּתוּב זֶה בְּבִעַל וְהוּא הַדִּין לָאָב, אָבֵל דְּבָר הַפְּתוּב בְּהוֹדוֹ, כִּי הָאָב יִשְׁתַּמֵּר מִזֶּה לְאַהֲבַת בָּתּוֹ, וְהִבְעֵל אוֹלִי יִשְׁנֹא אוֹתָהּ וְחוֹשֵׁב לְתַת עָלֶיהָ אֶשֶׁם. וְרַבִּי אֲבָרְהָם כְּתָב, וְנִשְׂא אֶת עֹנָהּ, כִּי הִיא בְּרִשׁוּתָּהּ. אִם כֵּן עֲנִין הַפְּתוּב יִהְיֶה בְּמִכְרִיָּה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מִזֶּה שֶׁאֲסָרָהּ עַל נַפְשָׁהּ, וְאֵינוֹ נִכְבֵּן: תוֹרָה יו

שִׁישׁ בָּהֶם עֲנִי נַפֶּשׁ, הָאָב מִנֵּין, הָרִי אִתָּה דִין וְכו' עַד שֶׁלֹּא זָכִיתִי לְדוֹן, תִּלְמוּד לֹמַר אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְבָתּוֹ, עַל כְּרִיכָה אִתָּה מְקִישׁ אֶת הָאָב לְבִעַל, מִזֶּה הִבְעֵל אֵינוֹ מִפֶּר אֶלָּא דְבָרִים שְׂבִינִי לְבִינָה וְדְבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם עֲנִי נַפֶּשׁ, אִף הָאָב אֵין מִפֶּר אֶלָּא דְבָרִים שְׂבִינִי לְבִינָה וְדְבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם עֲנִי נַפֶּשׁ. וְכֹךְ הִיא שְׁנוּיָה עוֹד בְּגִמְרָא שֶׁל נְדָרִים יְרוּשְׁלָמִי (פִּי"א ה"א): תוֹרָה טו

(טז) וְנִשְׂא אֶת עֹנָהּ. הוּא מְכַנֵּס תַּחְתִּיהָ, לְמַדְנוּ שֶׁהַגֹּרֵם תִּקְלָה לְחִבְרוֹ הוּא נִכְנָס תַּחְתִּיו לְכָל עֹנָשִׁין, לְשׁוֹן רַשִׁי מִסְפְּרִי (מִטּוֹת ז). וְנִרְאֶה שֶׁהָאִשָּׁה הַזֹּאת שׁוֹנֶגֶת אוֹ מוֹטְעָה, כִּי הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּבִעַל שְׁמֻעַ וְאֵין הָאִשָּׁה יוֹדַעַת בּוֹ, וְאַחֲרַיִם זְמַן הִפֵּר וְאִמַּר

(יד) כָּל נָדָר וְכָל שְׁבַעַת אֲסָר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ. לְפִי שְׁאֵמַר שֶׁהִבְעֵל מִפֶּר, יָכוֹל כָּל נְדָרִים בְּמִשְׁמַע, תִּלְמוּד לֹמַר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ, אֵינוֹ מִפֶּר אֶלָּא נְדָרִי עֲנִי נַפֶּשׁ בְּלִבְדִּי, וְהֵם הַמְפָּרְשִׁים בְּמִסְכַּת נְדָרִים, לְשׁוֹן רַשִׁי:

וּבְלִשׁוֹן קֶצֶרָה דְּבַר הָרַב, כִּי הִבְעֵל מִפֶּר נְדָרִי עֲנִי נַפֶּשׁ וְהֵם כְּגוֹן פְּרוֹת הָעוֹלָם אֲסוּרִים עָלַי, וְאֶפְלוּ נְדָרָה שֶׁלֹּא תִטַּעֵם אַחַד מִכָּל הַמִּינִים (תוֹסֵפּוֹת נְדָרִים פ"ז ה"א), וּמִפֶּר גַּם כֵּן דְבָרִים שְׂבִינִי לְבִינָה אִף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם עֲנִי נַפֶּשׁ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא אָבֵחַל וְשֶׁלֹּא אֶפְקֵס וְשֶׁלֹּא אֲשַׁמֵּשׁ מִטּוֹתֵי, וְהֵם שְׁאֵמַר בָּהֶם (פִּסּוּק יז) בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, כְּדִמְפָּרֵשׁ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן שֶׁל נְדָרִים (עֵט):

וְכֵן הַדִּין בָּאָב עֲצָמוֹ, דִּתְנִיָּא בְּסִפְרֵי (מִטּוֹת כז), אֵין לִי אֶלָּא בִעַל שֶׁאֵין מִפֶּר אֶלָּא נְדָרִים שְׂבִינִי לְבִינָה וְנְדָרִים

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר
תֹּאסֵף אֶל־עַמִּיד:

כ"ה מֵאֵת הַמִּדְיָנִים • וְלֹא מֵאֵת הַמּוֹאָבִים, שְׁהַמּוֹאָבִים נִכְנסוּ לְדָבָר מִחֲמַת יִרְאָה, שֶׁהָיוּ יֹרְאִים מֵהֶם שֶׁיְהִיוּ שׁוֹלְלִים אוֹתָם, שֶׁלֹּא נֹאמַר אֶלָּא (דברים ב):
"אֶל־תִּתְּנָה בָּם מִלְחָמָה", אֲבָל מִדְיָנִים נִתְּעָבוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוֹת הַמּוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הָעַמּוֹנִית.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הִחַלְצוּ מֵאִתְּכֶם
אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיְהִיו עַל־מִדְיָן לְתֵת נִקְמַת־יְהוָה
בְּמִדְיָן:

כ"ה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • (ספרי) אֶף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁמַע שְׁמִיתָתוֹ תְּלוּיָה בְּדָבָר, עָשָׂה בְּשִׁמְחָה וְלֹא אַחֵר. הִחַלְצוּ • בְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן "חֲלוּצֵי צָבָא" מִדְיָנִים. אֲנָשִׁים • צַדִּיקִים, וְכֵן (שמות טז): "בְּחֶרֶלְנוּ אֲנָשִׁים",

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 264)

שְׁהַעוֹמֵד כְּנָגַד יִשְׂרָאֵל כָּאֵלוֹ עוֹמֵד כְּנָגַד הַקֵּב"ה (לא, ג)
בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת אַחֵרִים מֵבִיא רש"י עֵנִין זֶה - בְּפִרְשַׁת בְּשִׁלַּח (טו, ז) וּבְפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ (י, לה), וְשֵׁם מֵבִיא רֹאֵה לָךְ מִפְּסוּק (תהלים פג, ג-ד): כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיִיוּ וּמִשְׁנֹאֵיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ, עַל עֲמֻךְ יַעֲרִימוּ סוֹד. וְאֵלּוֹ כָּאֵן מֵבִיא רֹאֵה לְדַבְּרִיו. וְנִמְוִקוּ עֲמוֹ - כָּאֵן הָרִי מִפְּרֶשׁ בְּכַתּוּב נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... נִקְמַת ה' (פסוקים ב-ג), וְאֵין צָרָה בְּרֹאֵה מִמְּקוֹם אַחֵר. מִה־שְּׂאִי־כֵן בְּפִרְשַׁת בְּשִׁלַּח וּבְפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ כְּתִיב רַק 'קָמִיד', 'מִשְׁנֹאֵיךָ', וְתוֹ לֹא.

(ד) אֵלֶּה לְמַטֵּה אֵלֶּה לְמַטֵּה לְכָל מַטֵּה יִשְׂרָאֵל
תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא:

כ"ה לְכָל מַטֵּה יִשְׂרָאֵל • (ספרי) לְרִבּוֹת שִׁבְט לְוִי.

(ה) וַיִּמְסְרוּ מֵאֻלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּה לְמַטֵּה שְׁנֵים־עָשָׂר
אֵלֶּה חֲלוּצֵי צָבָא:

כ"ה וַיִּמְסְרוּ • לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל כִּמְהָ הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּמִיתָתוֹ, מֶה הוּא אוֹמֵר? (שמות טז): "עוֹד מַעֲט וּסְקָלְנִי",

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(ב) נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר תֹּאסֵף אֶחָד אֶל עַמִּיד. נִגְזַר עַל מֹשֶׁה רִבִּינוּ שֶׁלֹּא יַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, אֲבָל מֵעַבֵּר לִיְרֵדוֹן עָשָׂה כָּל מִצְוֹת יִשְׂרָאֵל, נִצַּח שְׁנֵי מַלְכֵי הָעַמּוֹרִי הַגְּדוֹלִים וְחָלַק אֶת אֶרֶצָם בְּנִחְלָה, וְהוּא רֹאֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה נִקְמָה בְּשׁוֹנָאֵי ה', וְאֵין עַל יְהוֹשֻׁעַ רַק מִצְוֹת הָאֶרֶץ. עוֹד שֶׁחָלַק לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבוֹד זֶה שִׁירָאָה וַיִּשְׁמַח צַדִּיק כִּי קוּזָה נָקַם, וְזֶה טַעַם אַחֵר תֹּאסֵף אֶל עַמִּיד. וּמֹשֶׁה חָלַק כְּבוֹד לְפָנֶיךָ שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוָה וְעָלִיו לְגוֹמְרָה וְעָשָׂא מִשׁוּחַ מִלְחָמָה זֶה, וְאֵין רֹאֵי שֶׁיַּלְךְ אֶלְעָנֹר, כִּי הוּא הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל: תוֹרָה ג

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּא לְשִׁבְטָא לְחִילָא
וְהָיוּ וְהָיוּ פִּינְחָס בֶּר אֱלֶעָזָר בֶּהֱנָא לְחִילָא
וּמִנֵּי דְקִדְּשָׁא וְחֻצְצֶרֶת וְבִקְתָא בִּידָה :

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּא לְמַטֵּה לְצַבָּא אֹתָם
וְאֶת־פִּינְחָס בֶּר־אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא וְכָל־הַקֹּדֶשׁ
וְחֻצְצֶרֶת הַתְּרוּעָה בִּידָו :

בִּיצְרוֹ. (סוטה מג) דְּבַר אַחַר: שְׁהִיה מְשִׁיחַ מְלַחְמָה.
וְכָל־יְהוָה הַקֹּדֶשׁ. זֶה הָאָרוֹן וְהַצִּיץ, שְׁהִיה בְּלַעַם עֲמָהֶם
וּמִפְּרִיט מְלָכֵי מִדְּיָן בְּכַשְׂפִּים וְהוּא עֲצָמוּ פֹרֵחַ עֲמָהֶם,
הָרָאָה לָהֶם אֶת הַצִּיץ שֶׁהָשֵׁם חָקוּק בּוֹ וְהֵם נֹפְלִים,
לְכֹף נֶאֱמַר: "עַל־חֲלָיִהֶם" בְּמִלְכֵי מִדְּיָן, שְׁנוּפְלִים
עַל הַחֲלָיִים מִן הָאָוִיר, וְכֵן בְּבִלְעָם כְּתִיב: "אֶל־
חֲלָיִהֶם" בְּסִפּוֹר יְהוֹשֻׁעַ (יב). בִּידָו. בְּרִשְׁוֹתוֹ; וְכֵן
(במדבר כא): "וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ".

כ"ה אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס. מַגִּיד, שְׁהִיה פִּינְחָס שְׁקוּל
כְּגִיד כָּלָם. וּמִפְּנֵי מַה הִלֵּךְ פִּינְחָס, וְלֹא הִלֵּךְ אֱלֶעָזָר?
אָמַר הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: מִי שֶׁהִתְחִיל בַּמַּצָּוָה, שֶׁהִרְג
כְּזָבִי בַת צוֹר, יִגְמַר. דְּבַר אַחַר: שְׁהִלֵּךְ לְנֶקֶם נִקְמַת
יוֹסֵף אָבִי אִמּוֹ, שְׁנֶאֱמַר (בראשית לו): "וְהַמִּדְּנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ" (סוטה מ). וּמִנֵּין שְׁהִיָּתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשְׁל
יוֹסֵף? שְׁנֶאֱמַר (שמות ו): "מִבְּנוֹת פּוּטִיאל" - מִזֶּרַע יִתְרוֹ
שֶׁפֶטֶם עֲגָלִים לַעֲבֹדֶת אֱלִילִים וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפֶטֶט

ז וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְּיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר:

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְּיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר:

ח וְהָיוּ מְלָכֵי מִדְּיָן קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן זֵית
אָוִי וְהָיוּ רָקִים וְהָיוּ צוֹר וְהָיוּ חוֹר וְהָיוּ רָבִיעַ
חֲמִשָּׁא מְלָכֵי מִדְּיָן וְהָיוּ בְּלַעַם בֶּר עֶזְרָא
קָטְלוּ בְּחֶרֶב:

(ח) וְאֶת־מְלָכֵי מִדְּיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָיִהֶם אֶת־אֹוִי
וְאֶת־רָקִים וְאֶת־צוֹר וְאֶת־חוֹר וְאֶת־רָבִיעַ חֲמִשָּׁת
מְלָכֵי מִדְּיָן וְאֵת בְּלַעַם בֶּר־עֶזְרָא הָרְגוּ בַּחֶרֶב:

אֹתָם בָּאִים לְהַלְחֵם? נִתְּנוּ לוֹ שָׂכָרוּ מִשְׁלָם וְלֹא
קָפְחוּהוּ. בְּחֶרֶב. הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהִתְחִיל
אֲמָנוּתוֹ בְּאֲמָנוּתָם, שָׂאִין נֹדְעִים אֶלָּא בְּפִיָּהֶם עַל־יָדֵי
תַּפְלָה וּבִקְשָׁה, וְכֹא הוּא וְתַפְשׁ אֲמָנוּתָם לְקַלֵּם
בְּפִי, אִף הֵם בָּאוּ עֲלָיו וְהִתְחִילֻּם אֲמָנוּתָם בְּאֲמָנוּת
הָאֲמוֹת שֶׁבָּאִין בַּחֶרֶב, שְׁנֶאֱמַר (בראשית כז): "וְעַל־חֶרֶב
תַּחֲיֶה".

כ"ה חֲמִשָּׁת מְלָכֵי מִדְּיָן. וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שֶׁחֲמִשָּׁה
מִנֵּה הַכְּתוּב, לְמַה הִזְקַק לוֹמַר "חֲמִשָּׁת"? אֶלָּא
לְלַמֵּד, שֶׁשְׁוֵי כָּלָם בַּעֲצָה וְהָשׁוּ כָּלָם בַּפְּרָעָנוּת.
בְּלַעַם הִלֵּךְ שֶׁם לְטַל שָׂכָר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלְפֵי
שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ, וְיִצְא (ספרי) וַיִּצְא מִמִּדְּיָן לְקִרְיַת
יִשְׂרָאֵל וּמִשִּׁיאָן עֲצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהִיָּתָם
שָׂשִׁים רַבּוּא לֹא יִכְלָתֶם לָהֶם, וְעַכְשָׁיו בִּי"ב אֶלְפֵי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁלֹוֹם. וְשִׁנִּינוּ בְּסִפְרֵי (מסות מג) אָמַר לוֹ
פִּנְחָס כְּשֶׁם שֶׁפָּקְדָתָנוּ בֶּן עֲשִׂינוּ. וְלֹא
יָדַעְתִּי מַדּוּ, שְׁלֹא פָקֵד אוֹתָם דְּבַר
בְּכַתּוּב. וְאֵלּוּ פָקֵד אוֹתָם וְעָשׂוּ הַיָּאָד
יָכֵס, וְאֵם פָּקֵד אוֹתָם חִלְיָה שֶׁיַּעֲבֵר
פִּנְחָס מִצְוֹתוֹ, כִּי שְׁאוּל אֲבִד מְלָכוּתוֹ
עַל זֶה (ש"א טו יא). אָבָל הָעֲנִין כַּאֲשֶׁר
אֲמַרְתִּי שֶׁפָּקֵד לְתַת נִקְמַת ה' בְּמִדְּיָן,
וְאָמַר פִּנְחָס נִקְמָה גְדוּלָּה עֲשִׂינוּ בָּהֶם:
וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ, שֶׁאָמַר לוֹ כְּשֶׁם
שֶׁפָּקְדָתָנוּ מִהֵרָ סִינֵי בְּדִין
הַתּוֹרָה כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר וְגו' (דברים כ
יח) כִּף עֲשִׂינוּ בָּהֶם, וּמֹשֶׁה קִצֵּץ עַל
הַנָּשִׁים הַגְּדוּלוֹת בַּעֲבוּר הֵן הִנֵּה הָיוּ
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל (פסוק טו), וְהוֹסִיף כָּל זָכָר
בִּטָּף בַּעֲבוּר הַנִּקְמָה: תוֹרָה ז

כ טו). וְכִינֵן שֶׁרָאָה שֶׁהָעַם חָפֵץ לְשַׁלֵּל,
מִחַל עַל הַטֵּף בְּנָשִׁים וְעַל הַשְׁלָל:
וְיִתְבָּן עוֹד שְׁנֶאֱמַר, כִּי מֹשֶׁה נִצְטָו
צִוָּר אֶת הַמִּדְּיָנִים (לעיל כה ז)
וּנְקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (לפנינו פסוק ב),
וְשַׁלַּח שֶׁם מַעֲטִים לְהַכּוֹת בְּעָרֵי הַפְּרֹזִי
וְכָל עֵץ טוֹב לְהַפִּיל וְכָל מַעֲנִין מִיָּם לְסַתֵּם
וְכָל חֲלָקָה טוֹבָה לְהַכְאִיב בְּאֲבָנִים
כְּמִנְהַג הַשּׁוּלָלִים, וְלֹא צִוָּה לָהֶם דְּבַר
רַק לְהִנָּקֵם כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְם, וְהָשֵׁם
יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמְּלַחְמוֹת נִתְּן מִדְּיָן
וּמִלְכֵיהֶם וְעָרֵיהֶם בִּידָם. וְעַל כֵּן קִצֵּץ
עַל הַנָּשִׁים הַיּוֹדְעוֹת מִשְׁכָּב זָכָר לֹא דְבַר
אַחֵר, וְצִוָּה בִּטָּף הַזָּכָרִים לְנִקְמָה:
וְהִנֵּה קִצֵּץ עַל פְּקוּדֵי הַחִיל, וְחִלַּק כְּבוֹד
לְפִנְחָס כִּי הָשֵׁם נִתְּן לוֹ אֶת בְּרִיתוֹ

(ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלְפָּא לְמַטֵּה.
לֹא שִׁלַּח שֶׁם כָּל עַם הַצָּבָא, וְאִף
עַל פִּי שֶׁהָיוּ הַמִּדְּיָנִים עִם רַב וְהָעָרִים
בְּצוּרוֹת גְּדוּלוֹת מְאֹד. וְהַטַּעַם כִּי
הַנְּכַשְׁלִים בְּבָנוֹת מֹאָב הָיוּ רַבִּים וְאִינִם
רְאוּיִם לְנִקְמַת ה', עַל כֵּן בָּחַרוּ אֲנָשִׁים
צַדִּיקִים וַיּוֹדְעִים לְשִׁבְטֵיהֶם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה
לֹא צִוָּה אוֹתָם מַה יַּעֲשׂוּ, רַק אָמַר לָהֶם
לְתַת נִקְמַת ה' בְּמִדְּיָן (פסוק א) וְחָשַׁב שְׁלֹא
יִשְׁאִירוּ בָּהֶם שְׂרִיד וּפְלִיט כְּנִקְמַת
עֲמִלֵּק אוֹ כְּנִקְמַת שִׁבְעָה עַמִּמִּים.
וְכַאֲשֶׁר רָאָה שֶׁהַשְּׂאִירוֹ הַנָּשִׁים וְהַטַּף
וְהַבְּהֵמָה, קִצֵּץ עַל הַנָּשִׁים הַיּוֹדְעוֹת
מִשְׁכָּב זָכָר, כִּי רְאוּי לְפָקְדֵי הַחִיל
לְהוֹרֵגָן תַּחֲלַת כָּל דְּבַר, גַּם לְנִקְמָה גַּם
לְדִין הַתּוֹרָה וְאֵת הַבְּהֵמָה תַּהֲרוּגוּ וַיִּקְרָא

ט וישבו בני ישראל ית נשי מדן וית
טפלהון וית כל בעירהון וית כל גיתיהון
וית כל נכסיהון בזו:

(ט) וישבו בני ישראל את נשי מדן ואת טפם
ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם
בזו:

י וית כל קרניהון במוכתניהון וית כל בית
סגרתהון אוקידו בנירא:

(י) ואת כל עריהם במושבתם ואת כל טירתם
שרפו באש:

שריהם, כמו שמתורגם "סרני פלשתים" - "טורני
פלשתא".

נשי טירתם • מקום פלטרין שלהם, שהוא לשון
מושב כומרים יודעי חקיהם. דבר אחר: לשון מושב

יא וישבו ית כל עדאה וית כל דברתא
באנשא ובבעירא:

(יא) ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח באדם
ובבהמה:

של מלבוש ותכשיטין. בז. הוא בזה מטלטלין,
שאנים תכשיטין. מלקוח • אדם ובהמה. ובמקום
שכתוב "שבי" אצל "מלקוח": "שבי" - באדם,
ו"מלקוח" - בבהמה.

נשי ויקחו את כל השלל וגו' • מגיד, שהיו
פשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלח יד בבזה
שלא ברשות, שנאמר: "את כל השלל וגו'", ועליהם
מפרש בקבלה "שנין כעדר הרחלים וגו'", אף אנשי
המלחמה שבו כלם צדיקים. שלל • הן מטלטלין

יב ויבאו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל עדת
בני ישראל את השבי ואת המלקוח ואת השלל
אל המחנה אל ערבת מואב אשר על ירדן ירחו:

(יב) ויבאו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל עדת
בני ישראל את השבי ואת המלקוח ואת השלל
אל המחנה אל ערבת מואב אשר על ירדן ירחו:

♦ יום שני כ"ו תמוז ♦

יג ויבאו משה ואלעזר הכהן וכל רבבי
בנשמת לקדמותהון למבא למשריתא:

(יג) ויבאו משה ואלעזר הכהן וכל נשיאי העדה
לקראתם אל מחוץ למחנה:

נשי ויבאו משה ואלעזר הכהן • לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטף מן הבזה.

יד ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה:

(יד) ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה:

נשי ויקצף משה על פקודי החיל • ממנים על החיל; ללמד, שכל סרחון הדור תלוי בגדולים, שיש
בת בידם למחות.

טו ויאמר להון משה הקימתון כל נקבא:

(טו) ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה:

טז הא אנני הווא לבני ישראל בעצת בלעם
לשקרא שגר קדם יי על עסק פעור והות
מוקנא בכנשתא דיי:

(טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר
מעל ביהודה על דבר פעור ותתי המגפה בערת
יהודה:

שיעור יומי ליום שני כ"ו תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

לט

שֶׁהָיוּ שָׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר? בּוֹאוּ וְאַשְׁאִיכֶם עֲצָה:
אֲלֹהֵיהֶם שֶׁל אֱלֹו שׁוֹנֵא זְמָה הוּא וְכו' כְּדֹאִיתָא
ב'חלק' וּב'ספרי'.

כ"י. הן הנה • מגיד, שהיו מפירין אותן: זו היא
שנכשל פלוני בה. בדבר בלעם • אמר להם: אפלו
אתם מכניסים כל המונות (ס"א האמות) שבעולם,
אין אתם יכולים להם; שמה מרבים אתם מן המצרים

יו ויבצן קטולו כל דכורא בטפלא וכל
אתתא דידעת גבר למשכבי דכורא קטולו:

(י) וְעֵתָהּ הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ
לְמִשְׁכַּב זָכָר הִרְגוּ:

אני קורא: "הרגו כל-זכר בטף וכל-אשה ידעת
איש... וכל הטף בנשים וגו'", אני יודע אם להרג
(וכל-אשה ידעת) עם הזכרים או להחיות עם הטף?
לכך נאמר "הרגו".

כ"י. וְכָל־אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ • (יבמות ט) ראוייה להבדל,
אף-על-פי שלא נבעלה. (יבמות טו) ולפני הציץ העבירום,
והראוייה להבדל פניה מוריקות. הרגו • (ספרי) למה
חזר ואמר? להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, שאם

יח וכל טפלא בנשיא די לא ידעא משכבי
דכורא קיימו לכוון:

(יח) וְכָל־הַטָּף בַּנְּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר
הָחִיו לָכֵם:

יט ואתון שרו מברא למשריתא שבכא
יומין כל די קטל נפשא וכל די קרב
בקטילא תדון עלוהי ביומא תליתא
וביומא שביעא אתון ושיכוון:

(יט) וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל־הָרָג
נֶפֶשׁ וְכָל־ נִגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וְשִׁבְיֵיכֶם:

(יחזקאל לד): "וְאַתָּן צֹאנִי צֹאן מִרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם, אַתֶּם
קְרוִיִּים אָדָם וְאֵין עֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוִיִּין אָדָם, מוֹדָה
הוּא שֶׁהָעֹבְדֵי גִילּוּלִים מְטַמְּאִין בְּמַגַּע וּבְמִשָּׂא, שְׁלֹא
נֶאֱמַר אָדָם אֵלָא אֲצֵל טְמֵאת אֱהֻלִּים, שְׁנֶאֱמַר (במדבר
יט): "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהֶל". אַתֶּם וְשִׁבְיֵיכֶם • לא
שֶׁהַנֶּכְרִים מְקַבְּלִין טְמֵאָה וְצִרְיָכִין הַזָּהָה, אֵלָא מָה
אַתֶּם בְּגִי־בְרִית, אֵף שְׁבִיכֶם, כְּשִׁיבֹאוּ לְבְרִית וַיִּטְמְאוּ,
צִרְיָכִין הַזָּהָה.

כ"י. מחוץ למחנה • שלא יכנסו לעזרה. כל הרג
נפש • (ספרי) רבי מאיר אומר: בהורג בדבר המקבל
טמאה, הכותב מדבר. ולמדך הכותב: שהכלי מטמא
אדם בחבורי המת, כאלו נוגע במת עצמו. או יכול
אפילו זרק בו חץ והרגו? תלמוד-לומר: "וכל נגע
בחלל", מקיש הורג לנוגע, מה נוגע על-ידי חבורו,
אף הורג על-ידי חבורו. תתחטאו • במי נדה כדן
שאר טמאי מתים, שאף לדברי האומרים (יבמות סא)
קברי עובדי גילולים אינן מטמאין באהל, שנאמר

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הרגו במקל יד או ברמח אפלו אין בו
ברזל ונשאו בהם בשעה שמת מטמא
אותו במשא טמאת שבעה, ולא נתפון
ב"דבר המקבל טמאה" לכלי קבול,
אלא בדבר שהאדם מקבל בו טמאה
מן המת עצמו כגון המשא. ורישא
דברייתא התיב, מנין שמטמא בהסט,
אמרת קל וחמר מה נבלה קלה הרי
היא מטמאה בהסט מת חמור לא דין
הוא שמטמא בהסט, אי מה להלן
טמאת ערב אף כאן טמאת ערב, אמרת
הסטו כמגעו מקום שמגעו טמאת
שבעה הסטו טמאת שבעה מקום
שמגעו טמאת ערב הסטו טמאת ערב,

ואם בכלי ברזל קבר למדנו (פסחים יד)
לחרב שהוא בחלל להטמא טמאת
שבעה. ואם סבר הרב שבין שנגע
בכלי בעוד שהוא מחבר במת וטמא
אותו במת עצמו טמאת שבעה, טמאה
בחבורין מדרבנן היא בחבורי כלים
במת כמו שמפרש במשכת נזירות
בפרק שלשה מינין (מב). ולשונם בספרי
כף הוא, רבי מאיר אומר בהורגו בדבר
המקבל טמאה הכותב מדבר שמטמא
בהסט, או יכול אפלו זרק בו חץ והרגו
תלמוד לומר וכו':
ופרשה, שבא רבי מאיר ללמד מכאן
שהמת מטמא במשא, ואם

(יט) כָּל־הָרָג נֶפֶשׁ וְכָל־ נִגַע בַּחֲלָל.
רבי מאיר אומר בהורגו בדבר
המקבל טמאה הכותב מדבר, ולמדך
הכותב שהכלי מטמא אדם בחבורי
המת כאלו נגע במת עצמו. יכול אפלו
זרק בו חץ והרגו, תלמוד לומר וְכָל־
נִגַע בַּחֲלָל, הקיש הורג לנוגע, מה נגע
על ידי חבורו אף הורג על ידי חבורו,
לשון רש"י:
ולא נתפנו דבריו אצלי, שאם הרג
בדבר המקבל טמאה של כלי
שטף, אין האדם מטמא טמאת שבעה
ולא צריך הזאה לפי שהכלי אב
לשמאה והאדם נשטמא ממנו ראשון,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז, עמ' 200)

נִטְמָא מִהִמָּת אֵלָא בְּנִיגָיָה יִשְׁרָה (דְּהִינּוּ, נְגִיעָה בְּחֶרֶב
[חֲבוּרֵי הַמָּת] וְלֹא 'נְגִיעָה' בְּאַמְצָעוֹת חִי; וְאֵלּוּ בְּצַד
הַקְדוּשָׁה דִּי גַם בְּדַבְּקוֹת 'רְחוּקָה' בְּתַלְמִידֵי־חֻכְמִים, כְּמֵאמָר
רַז"ל (כְּתוּבוֹת שם) "כָּל הַמְּשִׁיא בְּתוֹ לְתַלְמִיד־חֻכְם וְהַעוֹשֶׂה
פְּרָקְמִטְיָא לְתַלְמִיד־חֻכְם וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִיד־חֻכְם מִנְּכֻסָּיו -
כָּאֵלּוּ מַדְבֵּק בְּשִׂכְנָה".

כל הורג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו (לא, יט)
הַכְּלִי מִטְמָא אָדָם בְּחֲבוּרֵי הַמָּת, כָּאֵלּוּ נוֹגַע בְּמַת עֲצָמוֹ
(רש"י).
אִף בְּנוֹגַע לְטַהֵרָה וְקְדוּשָׁה כִּי: מִי שֶׁדָּבַק בְּתַלְמִידֵי־חֻכְמִים
"מַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כָּאֵלּוּ נִדְבַק בְּשִׂכְנָה מִמֶּשׁ" (כְּתוּבוֹת
קיא). וּמִרְבָּה מִדָּה טוֹבָה מַמְדַּת פְּרָעָנוּת, שֶׁכֵּן אֵין אָדָם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

בְּמַת אוֹ עִם הַמְּצָאוֹת בְּאֵהָל הַמָּת, אֵלָא עֲצָם מַעֲשֶׂה הַהִרְיָה
מִטְמָא. וְלִפִּי זֶה קִשָּׁה: מִכּוֹיִן שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן גָּדֵר חֲדָשׁ שֶׁל טְמֵאוֹת
מַת, מַדּוּעַ לֹא נִזְכָּר דִּין זֶה לְעֵיל בְּפֶרֶשֶׁת חֻקֵּי (יט, א וְאֵלֶּךָ),
שֶׁם נֶאמְרוּ כָּל דִּינֵי טְמֵאוֹת מַת? וְעַל זֶה מִתְרַץ שֶׁהַטְּמָאָה
הִיא פְּרִט בְּטְמֵאוֹת **מַנֶּע**, עֲלֶיהָ כָּבֵר לְמַדְנֵה לְעֵיל, אֵלָא שֶׁהַתּוֹרָה
מְפָרֶטֶת וּמַחְדָּשֶׁת כָּאֵן, שֶׁהַנוֹגַע בְּכָלִי הַנוֹגַע בְּמַת הָרִי זֶה
כָּאֵלּוּ נוֹגַע בְּמַת עֲצָמוֹ.

בהורג בדבר המקביל טמאה, הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נגע במת עצמו (לא, יט)

יֵשׁ לִשְׂאֵל, הֲרִי בְּפִסּוּק נֶאמַר "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ", וּבִפְשׁוּטוֹ שֶׁל
מִקְרָא מִשְׁמַע שֶׁהַפְּנוּה הֵן בְּחֶרֶב וְהֵן בְּחִץ? וְיֵשׁ לומר, דְּהַנָּה
מִמֶּה שֶׁנֶּאמַר "כָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ" מִשְׁמַע, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוֹרֵג אָדָם
נִטְמָא בְּטְמֵאוֹת מַת, הִינּוּ שֶׁהַטְּמָאָה אֵינָה קְשׁוּרָה לְנִגְיָעָה

כּוֹכֵל לְבוּשׁ וְכָל מִן דְּמִשְׁפָּה וְכָל עוֹבֵד מַעֲזִי
וְכָל מִן דְּעָא תְּדוּן עֲלוּהִי:

(כ) **וְכָל־בָּגֵד וְכָל־כְּלִיעוֹר וְכָל־מַעֲשֶׂה עֲזִים וְכָל־
כְּלִיעֵץ תִּתְחַטְּאוּ: ׀ ׀ ׀**

כ"ג **וְכָל־מַעֲשֶׂה עֲזִים •** (ת"כ) לְהַבִּיא כְּלִי הַקְרָנִים וְהַטְּלָפִים וְהַעֲצָמוֹת.

כּא וְאִמֵּר אֶלְעֶזֶר בִּהְנֵא לְגַבְרֵי חִילָא דְּאַתּוּ
לְקַרְבָּא דָּא גְזֵרַת אֲוִרִיתָא דִּי פְקִיד יְיָ יֵת
מִשָּׁה:

(כא) **וַיֹּאמֶר אֶלְעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶל־אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים
לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקֵּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה:**

אִיתְמַר - בָּא לְכָלִל כְּעַס, בָּא לְכָלִל טְעוֹת, וְכֵן (בְּמִדְבָּר
ב' שְׁמַעוּ־נָא הַמִּרְיָם: "וַיִּיָּף אֶת־הַסֵּלַע" - עַל־יְדֵי
הַכְּעַס טָעָה. אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' • (ספרי) תִּלְהֵה הַהוֹרָאָה
בְּרַבּוֹ.

כ"ג **וַיֹּאמֶר אֶלְעֶזֶר הַכֹּהֵן וְגו' •** לִפִּי שֶׁבָּא מִשָּׁה
לְכָלִל כְּעַס, בָּא לְכָלִל טְעוֹת, שֶׁנִּתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ הַלְכוֹת
גְּעוּלֵי נִכְרִים, וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמְיָנִי לְמַלּוּאִים,
שֶׁנֶּאמַר (ויקרא י'): "וַיִּקְרָץ (מֹשֶׁה) עַל־אֶלְעֶזֶר וְעַל־

כב בְּרַם יֵת דְּהִבָּא וְיֵת בְּכַפָּא יֵת נַחֲשֶׁתָא יֵת
פְּרִזְלָא יֵת אֲבָצָא וְיֵת אֲבָרָא:

(כב) **אֵךְ אֶת־הַזֹּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־
הַבְּרֹזֶל אֶת־הַבָּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת:**

הַמָּת עַד שִׁטְהֵרוּ מִכְּלִיעַת אֶסּוּר נִבְלוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ
אָמְרוּ: "אֵךְ אֶת־הַזֹּהָב" לומר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר חֻלְדָּה
שֶׁלּוֹ קֶדֶם שִׁנְעִילָנוּ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אֵךְ", שֶׁלֹּא יִהְיֶה
שֶׁם חֻלְדָּה, אֵךְ הַמִּתְכַּת יִהְיֶה כְּמוֹת שֶׁהוּא.

כ"ג **אֵךְ אֶת־הַזֹּהָב וְגו' •** אֵךְ־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר
לָכֶם אֵלָא עַל הַלְכוֹת טְמָאָה, עוֹד יֵשׁ לְהַזְהִיר לָכֶם
עַל הַלְכוֹת גְּעוּלָּה. וְ"אֵךְ" לְשׁוֹן מַעוֹט, כְּלוּמַר מִמַּעֲטִין
אֵתָּם מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִים אֲפִלּוּ לְאַחַר טְהֵרָתָן מִטְּמֵאוֹת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלזס, אברמוביץ

הַנוֹגְעִים בְּחֻלְל וְכָל בָּגֵד וְכָל כְּלִי עוֹר
אֲשֶׁר בִּיָּדָם בְּדִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִטְמָאוּ
אֵת הָעַם בְּבִגְדֵיהֶם וּבְכְלֵיהֶם: תוֹרָה כ

וְהִבְיָאוּ רַבֵּי מֵאִיר מִן הַכְּתוּב הַזֶּה דְּאִית
לִיה דִּיּוֹ וְלֹא אֵתִי בְּקָל וְחֹמֶר, כְּדֵאיִתָּא
בְּבָבָא קָמָא בְּפֶרֶק בִּיצַד הַרְגַּל (כד):
אֵתָּם וּשְׂכִיכֶם. שִׁיחֲטָאוּ הַשְּׂכִי בְּגִדֵיהֶם

רַבִּי מֵאִיר אומר וכו'. ומכאן יתברר
פרושה שהיא לענין שאמרנו, הביא
תנא קמא משא המת מן הקל וחמר
ואפילו לטמאת שבעה דלית ליה דיו,

(כג) כג כל מדעם דמתעל בנורא תעברנה בנורא
 וידפי ברם במי אדיותא ימדי וכל די לא
 מתעל בנורא תעברנה במיא:
 תעבירו במים:
 וְאֶשְׁרֵיבָא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ וְטָהַר
 אִין בְּמִי נְדָה יִתְחַטָּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יִבָּא בָּאֵשׁ
 תַּעֲבִירוּ בַּמֵּיִם:

הטמא. ורבותינו דרשו מפאן, שאף להכשירן מן
 האסור הטעין טבילה לכלי מתכות, ומי נדה הכתובין
 פאן, דרשו - מים הראויים לטבל בהם נדה. וכמה
 הם? ארבעים סאה. וכל אשר לא-יבא באש. כל
 דבר שאין תשמישו על-ידי האור, כגון כוסות
 וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו אסור.
 תעבירו במים. מטבילו ודיו, ודוקא כלי מתכות.

נשי"א פל-דבר אשר-יבא באש. לבשל בו כלום.
 תעבירו באש. (ע"ז ב) כדרך תשמישו - הגעלתו, מה
 שתשמישו על-ידי חמין, יגעילנו בחמין. ומה
 שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאסקלה,
 לבלגנו באור. אין במי נדה יתחטא. לפי פשוטו,
 "חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין
 הפלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן

(כד) וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם ואחר
 תבאו אל-המחנה: ם
 וְכִבְסֹתֶם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם וְאַחֲרָיִךְ
 תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה:

נשי"א אל-המחנה. למחנה שקינה, שאין טמא-מת טעון שלוח ממחנה לזיה וממחנה ישראל.

(כה) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:
 כה ואמר יי למשה למימר:

שנדבקה מהם מן האסור שנשתמש
 בהם, שנהו הכשרן מן האסור:
 ואמר הכתוב, דבר שתשמישו באש
 תביאו באש כדרך שהיה
 התשמיש בו באסורו, אם תשמישו
 באור ממש כגון הברזל והנחשת וגם
 הכסף והזהב מלבנו באור, ואם על ידי
 חמין כגון הבדיל והעופרת מגעילו
 בחמין, ודבר שלא נשתמשו בו באש
 אלא בצונן תדיחו אותו במים עד
 שיתמרק ויטהר. וכך אמרו חכמים (שם),
 מדיחין ומטבילין והן טהורים:
 ולשון ספרי (מטות ג), תעבירו באש, כגון
 הספינין מפני כוית הגוים, וכל
 אשר לא יבא באש, כגון הכוסות,
 תעבירו במים מפני געול הגוים. ולא
 הצרך הכתוב לחזור ולהזכיר הטבילה,
 שכבר הזכיר אותה אף במי נדה
 יתחטא, ואחרי פליטת האסור כלם
 שוים בדין הטבילה:
 ולפי מהרהר עוד לומר שהטבילה הוא
 מדבריהם, והמקרא אסמכתא
 עשו אותו, וכן אונקלוס מתרגם אותו
 בחטוי הנאה של אפר פרה, והצריכו
 אותה חכמים בכלי המתכות בלבד

(כג) תעבירו באש וטהר. אין הפלי
 שנגע במת או בנבלה נטהר
 באש, שאין טבילת התורה אלא במים,
 ולפיכך הצרכו רבותינו (ע"ז עה) לפרש
 שזו הטהרה להגעילם מאסורי
 המאכלות שבלעו ביד הגוים, וזה אמת
 בלי ספק:
 וכל אשר לא יבא באש. כל דבר
 שאין תשמישו על ידי האור כגון
 כוסות וצלוחיות וקיתונות שתשמישן
 בצונן ולא בלעו אסור, תעבירו במים,
 מטבילין ודיו, לשון רש"י. ואינו נכון
 בעיני, שאין לשון "תעבירו" טבילה,
 כי היה אומר "תביאו במים" שהוא
 לשון הטבילה, כמו במים יורא וטמא
 עד הערב וטהר (ויקרא יא לב). ועוד שאף
 הכלים שתשמישן בצונן צריכין הכשר
 מן האסור שבהן מלבד הטבילה הוא,
 ואף לא יזכיר הכשרן באשר עשה
 בבאים באש. ובשלמדי חכמים טבילה
 זו לא הזכירו בה המקרא הנה, אלא
 דרשו (ע"ז שם) אף במי נדה יתחטא, מים
 שהנדה טובלת בהם. אבל פרוש
 "תעבירו במים", לכבסם ולשפשף
 אותם במים יפה עד שתסור חלודה

(כו) **שָׁא אֶת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׂבִי בְּאֶדָם וּבִבְהֶמָה אֹתָהּ וְאֶלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה:**
כִּי־שָׂא אֶת רֹאשׁ • קַח אֶת הַחֻשְׁבּוֹן.

(כו) **וְחֻצִּית אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשִׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים לְצָבָא וּבֵין פְּלִי־הָעֵדָה:**
כִּי־שָׂא אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשִׁי הַמִּלְחָמָה וְגו' • חֲצִיו לָאֱלוֹ וְחֲצִיו לָאֱלוֹ.

(כח) **וְהִרְמַת מָכֶם לַיהוָה אֶחָד נָפֶשׁ מִחֲמַשׁ הַמָּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 110 ואילך – מותוך 'לקראת שבת')

אחד מחמש מאות בדיק

ויש לתרץ, דבזה בא הכתוב לישב תמיהה אפשרית, והיא: אלולא המפרש בפתוב, הרי בפשטות לא מסתבר כלל, שהשבי והמלקוח באדם ובבהמה מספרם יעלה למספר מדיק עד כדי כך שמחציתו יחלק לקבוצות של חמשים וחמש מאות בדיק, בלי שינתר עדף, וכלשון הגמרא (חולין כה, ב ועוד) "אי־אפשר לצמצם". ואם פן קשה, למה לא צוה הקב"ה מה לעשות עם העדף?

ולכן מפרט הכתוב את כל המספרים בפרטיות, להודיע שבבדוד"ד אכן היה לכל מין בפני עצמו מספר מדיק, ולא נשאר עדף.

[הא דלא פרט כמה היה אחד מחמשים, פי אחרי שכתב שלא היה עדף פשחלקו לחמש מאות, מוכן מעצמו שגם בחמשים היה כן].

וְהִרְמַת מָכֶם לַיהוָה . . אֶחָד נָפֶשׁ מִחֲמַשׁ הַמָּאוֹת (לא, כח)

בפרשתנו מספר שהקב"ה צוה למשה לחלק את המלקוח לשני חלקים, מחצית לתת לאנשי הצבא ומחצית לכל העדה, ולהפריש מכס לה' – אחד מחמש מאות מחלק אנשי הצבא, ואחד מחמשים ממחצית השנייה. לאח"כ מפרט הכתוב כמה היה סכום מחצית המלקוח, וכמה היה סכום אחד מחמש מאות שהפרישו אנשי הצבא. והקשה האור החיים' הקדוש, וזה לשונו: "צל"ד למה האריך פלפול בפרטי החשבון בדבר שיכול כל הבא למנות לידע כי כך יעלה למחצה וכן יעלה למכס וגו', גם בענין מחצת העדה . . דן אנכי שלא היה צריך לאומרו". וכן הקשו הרמב"ן ועוד מפרשים, ותרצו באופנים שונים.

(כט) **מִמִּחֻצֵּיהֶם תִּקְחוּ וְנָתַתָּהּ לְאֶלְעֹזֶר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה:**

(ל) **וּמִמִּחֻצֵּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבְּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִפְּלִי־הַבְּהֶמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כח) **וְהִרְמַת מָכֶם לַה'.** גם המכס הזה מפני שהיה השלל הזה מנקמת ה' בארץ לא להם, אבל בארץ סיחון ועוד לא נתנו לפהנים וללויים מהם כלום, אבל הוזהרו מהם, שנאמר (ועלי יח ו) וחלק לא יהיה לך בתוכם, אפלו בפניה תורה כט

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן פָּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
לא ועבד משה ואלעזר כהן פהנא כמא די פקיד
זי ית משה:

(לב) וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר הַבִּזְזִי אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצֹּבָא צֹאן שֵׁש־מֵאוֹת אֵלֶף וְשִׁבְעִים אֵלֶף וַחֲמִשָּׁת אֲלָפִים:
לב ויהי המלקוח יתר הבזי אשר בזזו עם הצבא
צאן שש-מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים:

וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יֵתֵר הַבִּזְזִי לְפִי שְׂלֹא נִצְטָווּ לְהָרִים מִכֶּסֶּם מִן הַמִּטְלָטְלִין אֲלָא מִן הַמִּלְקוֹחַ, כְּתֹב אֶת הַלְשׁוֹן הַזֶּה: וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ, שְׂבֵא לְכָלֵּל חֲלָקָה
ולכלל מכס, שהיה עודף על בז המטלטלין אשר
בזזו עם הצבא איש לו, ולא פא לכלל חלקה, מספר
הצאן וגו'.

(לג) וּבִקְרָ שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֵלֶף:
לג ותורי שבעין ותריין אלפין:

(לד) וַחֲמֵרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֵלֶף:
לד וחמרי שתיין וחד אלפין:

(לה) וּנְפֶשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף:
לה ונפשא אדם מן-הנשים אשר לא ידעו משכב
זכר כל-נפש שנים ושלשים אלף:

(לו) וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֶלֶק הַיִּצְאָיִם בַּצֹּבָא מִסְפַּר הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֵלֶף וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:
לו ותהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן
שלש-מאות אלף ושלשים אלף ושבעת אלפים
וחמש מאות:

(לז) וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ וְשִׁבְעִים:
לז ויהי המכס ליהוה מן-הצאן שש מאות חמש
ושבעים:

(לח) וַהֲבִקֵּר שֵׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים אֵלֶף וּמִכָּסָם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים:
לח והבקר ששה ושלשים אלף ומכסם ליהוה
שנים ושבעים:

(לט) וַחֲמֵרִים שְׁלֹשִׁים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּמִכָּסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
לט וחמרים שלשים אלף וחמש מאות ומכסם
ליהוה אחד ושישים:

(מ) וּנְפֶשׁ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֵלֶף וּמִכָּסָם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ:
מ ונפשא אדם ששה עשר אלף ומכסם ליהוה
שנים ושלשים נפש:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הנה שזכיר כמה המחצה וכמה המכס, להודיע כי מן היום שלקחו המלקוח הנה עד שמנו אותו וחצו אותו והפרישו ממנו המכס ונתנוהו לאלעזר הכהן מכל המקנה הגדול הנה לא מת אחד, ונה גס. וכן במחצת העדה ללויים: תורה לו

העדה בעבור שהוא דבר שבממון ולא יחשדו את אלעזר שיקח יותר מן המחצה לו, והמחצה רשות בהם, והם אמרו חלילה לנו כי מלאך ה' הוא ואין צורך להיזנותו שם: תורה לב
(לו) וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֶלֶק הַיִּצְאָיִם בַּצֹּבָא. הוצרך הכתוב לפרט

(לא) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן. וטעם ויעש משה ואלעזר הכהן. ולא הזכיר הנשאים, כי בידוע שעשו מצות משה שהוא השליט עליהם. אבל בענין הפקודים אמר (ולעיל א מה) אלה הפקודים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל. ואולי הטעם בכאן, כי השם צוה שיהיו שם אבות

מא ויהב משה ית נסיב אפרשותא קדם יי
לא לעזר פהנא קמא די פקיד יי ית משה:

(מא) ויתן משה את־מכם תרומת יהוה לא־עזר
הכהן באשר צוה יהוה את־משה:

מב ומפלגות בני ישראל די פלג משה מן
גברינא די נפקו לחילא:

(מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה מן
האנשים הצבאים:

כז"א וממחצית בני ישראל אשר חצה משה • לעדה, והוציא להם מן האנשים הצבאים.

מג ויהוה פלגות פנשתא מן ענא תלת מאה
ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה:

(מג) ויהי מחצת העדה מן־הצאן של־מאות אלה
ושלשים אלה שבעת אלפים וחמש מאות:

כז"ב ויהי מחצת העדה • כף וכהן.

מד ותורי תלתין ושטא אלפין:

(מד) ובקר ששה ושלשים אלה:

מה ובקרי תלתין אלפין וחמש מאה:

(מה) וחמרים שלשים אלה וחמש מאות:

מו ונפשא דאנשא שטא עשר אלפין:

(מו) ונפש אדם ששה עשר אלה:

מז ונסיב משה מפלגות בני ישראל ית
דאפסוד חד מן חמשיין מן אנשא ומן
בעירא ויהב יתהון ללואי נטרי משרת
משפנא דיי קמא די פקיד יי ית משה:

(מז) ויקח משה ממחצת בני־ישראל את־האחז אחד
מן־החמשים מן־האדם ומן־הבהמה ויתן אתם
ללויים שמרי משמרת משפן יהוה באשר צוה יהוה
את־משה:

כז"ג ויקח משה וגו'.

מח וקריבו לות משה די קמנן על אלפי
חילא רבני אלפין ורבני מאותא:

(מח) ויקרבו אל־משה הפקדים אשר לאלפי הצבא
שרי האלפים ושרי המאות:

כז"ד הפקדים • הממנים.

מט ובאמרו למשה עבדיך קבילו ית חשפן
בברי מגיחי קרבא די עמנא ולא שגא מננא
אנש:

(מט) ויאמרו אל־משה עבדיך נשאו את־ראש אנשי
המלחמה אשר בידנו ולא־נפקד ממנו איש:

א כ: כי פקד מושבך" - יחסר מקום מושבך, איש
הרגיל לישוב שם, וכן (שם כ): "ויפקד מקום דוד" -
יחסר מקומו ואין איש יושב שם.

כז"ה ולא־נפקד • ולא נחסר, ותרגומו "ולא שגא",
אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אנכי
אחטנה" תרגומו: "דדחת שגיא ממנינא", וכן (שמואל

שיעור יומי ליום שלישי כ"ז תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לב – פרשת מטות-מסעי

(ג) וַנִּקְרָב אֶת־קָרְבָן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כְלִי־זָהָב וְזָהָב וְצִמְדֵי טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"ז – אָצְעָדָה • אלו צמידים של רגל. וצמיד • של יד. עגיל • נזמי אֶזֶן. וְכוּמָז • דפוס של בית הרחם, לְכַפֵּר על ההורר הלב של בנות מדין.

(נא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵתָם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

(נג) וַיְהִי כִּלְיָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶף שִׁבְע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(נד) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ:

(נז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אוֹתוֹ אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וַיִּכְרוֹן לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

♦ יום שלישי כ"ז תמוז ♦

לב (א) וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי־גָד עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲקֹב וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גָד (לב, א) אֵימָא בְּסִפְרֵים שְׁשָׁנִי הַשְּׁבָטִים הִלְלוּ חֲבָבֹו אֶת הַמֶּן וְלֹא אָכְלוּ מֵאֲכָלִים אֲחֵרִים, וּלְפִיכָף לֹא שָׁחֲטוּ אֶת צֹאנֵם וּבָקָרָם, כְּשִׁבְטִים הָאֲחֵרִים, וְכִּי הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רֹב. וַיֵּשׁ לְבָאֵר אֶת הַקֹּשֶׁר בֵּין הַסִּבָּה (חֶבֶת הַמֶּן) לְמִסֹּבָב (הַרְצוֹן לְהַשְׁאֵר בַּעֲבֵר הַיִּדּוּן, שֶׁהוּא מְקוֹם מִקְנֶה). דְּהִנֵּה, מִבְּאֵר בְּחִסְדֵיּוֹת שְׁבָנִי גָד וּבְנֵי

מִקְנֶה כְּלֵי שְׂרֵת וּמִקְרֹוֹם לְצַבּוֹר, לְזִכְרוֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ בָהֶם עֲבוֹדַת ה' לְדוֹרוֹת. שֶׁאִם בָּאוּ הַכֹּהֲלִים הָאֵלֶּה לְאוֹצֵר בֵּית הַשֵּׁם הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמֶר "וַיִּכְרוּן לָהֶם לִפְנֵי ה'", כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יִכְלָל כָּל הָעָם, וְהַזִּכְרוֹן בְּדָבָר קִנְיָן הוּא: תוֹרָה א

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חֲפָצִים לְהַקְרִיב קָרְבָן ה' הַמִּצִּיל אוֹתָנוּ לְתֵת לִפְנֵינוּ כּוֹפֵר נַפְשׁוֹתֵינוּ אֲשֶׁר פָּדָה מִמֶּנּוּ וּבְמִלְחָמָה מִיַּד חֶרֶב: וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרָשׁוּ (שֶׁבַת סד.) וְלֹא נִפְקֵד מִמֶּנּוּ אִישׁ, לְדַבֵּר עֲבָרָה, לוֹמַר שֶׁהָיָה בְּכָל עֵת בְּיַדֵּינוּ וְלֹא נִפְקֵד אִישׁ

(ב) וַיֵּבְאוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׁי־הָעֵדָה לֵאמֹר:

(ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וְיַעֲזָר וְנִמְרָה וְחִשְׁבֹּן וְאַלְעָלָה וּשְׁבֶם וְנָבֹ וּבְעֹן:

כִּי־עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וְגו' • מֵאֲרֵץ סִיחֹן וְעוֹג הֵיוּ.

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ׀

(ה) וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצָּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָה אֶל־תַּעֲבָרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעו"ן בארנקה בלקו"ש ח"ח עמ' 186 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם רצון בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן

לא לוקות - צריכים להתעסק עם הענינים הגשמיים ולעשות מהם דירה לו יתברך. וע"ז היה מענה בני גד וראובן, ובהקדים: הן אמת שעקר העבודה הוא קיום המצות בדברים גשמיים שעל ידי זה הוא המשכת העצמות למטה, "דירה בתחתונים", אף בכל זאת יש צורך ב'מארי תורה' שעקר עסקם הוא בתורה שהם מאירים את מעשה המצות של 'מארי עובדין טבין', ועל ידם המשכת העצמות היא בגלוי. ולכן בקשו שישארו הם בעבר הירדן, כדי שיוכלו להתעסק בלמוד התורה, כי כדי להשלים הפנה יש צורך גם במארי תורה. מה שאין-כן המרגלים שרצו **שקל** וישארו במדבר שזה הפך הפנה.

וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצָּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ . . אֶל־תַּעֲבָרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: (לב, ה)

בחסידות מבאר, שהטעם שחפצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבעבודה זו אין רבוי הטירדה, ויוכלו להתקשר ולהדבק בצלקות באין מפריע. ובדגמת האבות והשכטים שהיו רועי צאן מטעם הנ"ל.

ולכן השווה משה את בקשתם, לחטא המרגלים, "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם וגו', היינו, שהנהגה זו היא בלתי רצויה, כי קדם מתן-תורה היתה נתינת מקום להנהגה זו של פרישות מעניני העולם, אבל לאחר מתן-תורה - שהפנה של מתן-תורה היא לעשות את העולם הגשמי כלי

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הֵאחִיכֶם יֵבְאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תָּשֻׁבוּ פֹה:

כִּי־הֵאחִיכֶם • לְשׁוֹן תְּמִיחָה הוּא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו, ולכן אמר להם שאינם בוטחים בהם כאבותם, ויטפ עוד להענישם בהם להניחם במדבר. ולכך ענו אותו, חלילה שניקא מהם, אבל נעבר חלוצים למלחמה ונהיה מהירים וראשונים לפני העם להלחם באויבי ה' כי לחמנו הם: תורה ג

תחלה למשה בנחלה הזאת, והם היו גבורים יותר מבני ראובן, כמו שנאמר (שם לג ט) וטרף זרוע אף קרקד, ולפיכך לא היו יראים לשבת לבדם בארץ. הזאת מפני יושבי הארץ. ונהגה משה חשד אותם כי יאמרו כן מפחד אנשי ארץ כנען שאמרו בהם המרגלים (לעל יג לא) לא נוכל

(ב) וַיֵּבְאוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן. הקדים הכתוב בני ראובן בפסוק הראשון ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד כמשפט, כי הוא הבכור וכן הגבירה, וכן פשוט הכתוב המעשה הזה יאמר (דברים ג טו) ולראובני ולגדי נתתי. אבל ככל הפרשה הוא יקדים בני גד, כי הם נתנו העצה הזאת והם היו המדברים

(ד) וְלָמָּה תִּנְיָאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבֵּר אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה:

כ"ז • וְלָמָּה תִּנְיָאוֹן • תְּסִירוּ וְתִמְנְעוּ לָבָם מֵעַבֵּר, שֶׁיְהִיוּ סְבוּרִים שְׂאֵתָם יֵרָאִים לַעֲבֹר מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה וְחֹזֶק
הָעָרִים וְהָעָם.

(ה) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְּחִי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ
לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ:

כ"ח • מִקֶּדֶשׁ בְּרִנֵּעַ • כִּף שְׁמָה, וּשְׁנֵי "קִדְשׁ" הָיוּ.

(ו) וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֲשִׁפּוֹל וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּנְיָאוּ
אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּיבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן
לָהֶם יְהוָה:

(ז) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:
לְמִימָר:

(ח) אִם־יֵרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִזֶּן עֲשָׂרִים
שָׁנָה וּמַעֲלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָי:

(ט) בִּלְתִּי כָלֵב בֶּן־יִפְנֶה הַקִּנְיִי וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי
מָלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:

כ"ט • הַקִּנְיִי • (סוּטָה י"א) חֹרְגוּ שֶׁל קִנְיָ הִיָּה, וַיִּלְדָּה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתַנִּיאל.

(י) וַיַּחֲרֹאף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה עַד־תָּמוּ כָל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

כ"י • וַיִּנְעַם • וַיִּטְלָטְלֵם, מִן "נָע וָנָד" (ס"א וַיִּטְלָטְלֵם בָּנֵעַ וָנָד).

(יא) וְהִנֵּה קִמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוֹת אֲנָשִׁים
חַטָּאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

כ"ג • לְסַפּוֹת • כִּמּוֹ (יִשְׁעִיָּה כ"ט): "סָפּוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ז): "עֲלוּתֵיכֶם סָפּוּ וָגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפּוֹת.

(יב) כִּי תָשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר
וַשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

(יג) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֹרֶת צֹאן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ
כֹּה וְעָרִים לְטַפָּנוּ:

טפל. בְּנוּ לָכֶם תַּחֲלָה עָרִים לְטַפְכֶּם וְאַחֲר־כֵּן גְּדֻרֹת
לְאַנְכֶם.

יִוָּאֲנַחְנָא נִזְדְּרִי מִכְּעִין קָדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
דִּי נַעֲלִינוּ לְאַתְרֵיהֶון וְיִתְבִּין טַפְלָנָא בְּקִרְוִין
בְּרִיכִין מִן קָדָם יְתִבִּי אֲרֻעָא:

(י) וְאֲנַחְנוּ נַחֲלִין חֲשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר
אִם־הֵבִיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וְיֹשֵׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר
מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ:

"וְאַצּוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא וְגו' חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי
אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל". וּבִירִיחוֹ כְּתִיב (יהושע
ו: "וְהַחֲלוּץ הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם". זֶה רְאוּבֵן וְגַד שֶׁקִּיְמוּ
תַּנְאָם. וְיֹשֵׁב טַפְּנוּ. בְּעוֹדֵנוּ אֲצֵל אֲחֵינוּ. בְּעָרֵי
הַמִּבְצָר. שְׁנִבְכָּה עֲכָשׁוּ.

כ"י וְאֲנַחְנוּ נַחֲלִין חֲשִׁים • נִזְדְּרִין מִהֵרִים, כְּמוֹ
(ישעיה ח): "מִהֵרָ שָׁלַל חֵשׁ בִּז", (שם ה): "יִמְהָר יַחֲשִׁיעָה".
לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרָאשֵׁי גִיסוֹת, מִתּוֹךְ שְׁגִבוּרִים
הָיוּ, שָׁפֵן נֶאֱמַר בְּגֵד (דברים לג): "וְטָרַף יָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד".
וְאֵף מִשָּׁה חֲזָר וּפִירֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים' (שם ג):

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 279)

דְּבָרִים פֶּרֶשׁ מִשָּׁה אֶת דְּבָרָיו, שָׁמָּה שָׁאֵמַר לָהֶם אִם תַּחֲלִצוּ
לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה (פסוק כ) הַתַּכְּנוּן לֹמַר שֶׁיֵּלְכוּ רֵאשׁוֹנִים -
חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם.

וְאֵף מִשָּׁה חֲזָר וּפִירֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרִשִּׁי
הוֹקְשָׁה, מִדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר בְּמַעֲנֵה מִשָּׁה לִבְנֵי גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן
שֶׁיֵּלְכוּ רֵאשׁוֹנִים, בְּרָאשֵׁי גִיסוֹת? וְעַל זֶה מְבִיא שֶׁבִּפְרֻשֵׁת

יח לֹא נָתַבּ לְבִיתָנָא עַד דִּיחֲסִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
גָּבַר אַחֲסָנְתָּה:

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בֵּיתֵנוּ עַד הַתַּנְחִל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

יט אַרְי לֹא נַחֲסִין עֲמָהוֹן מַעֲבָרָא לִירְדָּנָא
וְלִהְלֵא אַרְי קַבְלָנָא אַחֲסָנְתָּנָא לָנָא מַעֲבָרָא
לִירְדָּנָא מְדִינְחָא:

(יט) כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מַעֲבָר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה
נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבָר תִּירְדֵן מְזֻרְחָה: פ

כ"י מַעֲבָר לִירְדֵן וְגו' • בְּעֵבֶר הַמַּעֲרָבִי. כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ • כְּכֹר קַבְלָנוּהָ בְּעֵבֶר הַמְּזֻרְחִי.

♦ יום רביעי כ"ח תמוז ♦

כזאֵמַר לְהוֹן מִשָּׁה אִם תַּעֲבְדוּן יֵת פְּתָגְמָא
הָרִין אִם תִּזְדְּרוּן קָדָם עֲמָא דִּי לְקַרְבָּא:

(כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשָּׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אִם־תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה:

כא וַיַּעֲבֵר לְכוּן פֶּל דְּמִזְרוּ יֵת יִירְדָּנָא קָדָם
עֲמָא דִּי עַד דִּי תִרְדֵּן יֵת בְּעָלֵי דְכְבוּהִי מִן
קְדְמוּהִי:

(כא) וְעָבַר לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־הִירְדֵן לִפְנֵי יְהוָה עַד
הָרִישׁוּ אֶת־אִיְבֹי מִפְּנֵיו:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲפִלּוּ אִם לֹא תַחֲפֹץ לָתֵת לָנוּ עֵתָה אֶת
הָאָרֶץ נַעֲבֵר עִמָּהֶם אָנוּ וְכָל אֲשֶׁר לָנוּ,
אָבָל לֹא נִנְחַל אִתָּם כִּי נָשׁוּב אֶל הָאָרֶץ
הַזֹּאת שֶׁהִיא נַחֲלָתֵנוּ הִרְאוּהָ לָנוּ,
וְשָׁאֲנָנוּ רוֹצִים בָּהּ וְאֵין שָׂאֵר הַשְּׂבָטִים
חִפְצִים בָּהּ כְּלָל: תורה כ

לְמַעַט נַחֲלָתָם בָּאָרֶץ הַטּוֹבָה שְׁלָהֶם,
כִּי בָּאָה אֵלֵינוּ הַנַּחֲלָה הִרְאוּהָ לָנוּ
שֶׁהִיא אָרֶץ מְקֻנָּה וְלָנוּ הַמְקֻנָּה יוֹתֵר
מִשָּׂאֵר הַשְּׂבָטִים, וְהִיא דֶּרֶךְ בִּקְשָׁה לֹא
דֶּרֶךְ מְרִיבָה:
אוּ שִׂיאֲמָרוּ, כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם, כִּי

(יט) כִּי בָּאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ. כְּכֹר
קַבְלָנוּהָ בְּעֵבֶר הַמְּזֻרְחִי, לְשׁוֹן
רש"י. וְאֵינוּ הִגּוֹן שֶׁיִּדְבְּרוּ בֵּן לִפְנֵי מִשָּׁה
לֵאמֹר כְּכֹר קַבְלָנוּהָ, כִּי אֵינָנוּ בְּיָדָם
אָבָל בְּרִצּוֹנוֹ הַדָּבָר תְּלוּי, וְלֹא קַבְלָהָ
עַד שֶׁיִּתְּנָהּ הוּא לָהֶם:
אָבָל כֵּן אָמְרוּ, כִּי לֹא תִנְחִילָנוּ אִתָּם

(כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרֵי תֵשְׁבוּ וְהִייתֶם נָקִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיטָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה לִפְנֵי יְהוָה:

(כג) וְאִם-לֹא תַעֲשׂוּן בְּן הַנָּה חַטָּאתֶם לַיהוָה וְדַעוּ חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֹתְכֶם:

(כד) בְּנוּ-לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וּגְרֵרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

כ"ט"י ◀ לְצִנְאֲכֶם • תְּבַח זֶה מִגְזֵרֹת (החלים ח) : "צִנְה וְאַלְפִים בָּלֶם", שָׁאִין בּוֹ אֶל־ף מִפְסִיק בֵּין נו"ן לְצַד"י. וְאַל־ף שָׂפָא כָּאן אַחֲרֵי הַנו"ן, בְּמָקוֹם ה"א שֶׁל 'צִנְה' הוּא, מִיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּי כֵן. וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגִבְיָה, שֶׁקִּבְּלֹתֶם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר

(כה) וַיֹּאמֶר בְּנִי-גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבַדְיָךְ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדָנִי מִצִּוָּה: כ"ט"י ◀ וַיֹּאמֶר בְּנִי-גֵר • בָּלֶם כָּאִישׁ אֶחָד.

(כו) טַפְנוּ נַשְׁיֵנוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יְהוּי־שֵׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד:

(כז) וַעֲבַדְיָךְ יַעֲבְרוּ כָל־חֲלוּץ צֶבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדָנִי דִּבֶּר:

(כח) וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט"י ◀ וַיֵּצֵאוּ לָהֶם • כְּמוֹ "עֲלִיָּהֶם", וְעַל תַּנָּאִם מִנֵּה אֶלְעָזָר וַיְהוֹשֻׁעַ. כְּמוֹ (שמות יד) : "ה' יִלָּחֶם לָכֶם".

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי־גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן אֹתְכֶם אֶת־הַיָּרֵדָן כָּל־חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ (כט) וְטַעַם אִם יַעֲבְרוּ בְנֵי גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן וְגו' וְנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד. כִּי עֲתֵה לֹא מִסֵּר לָהֶם מֹשֶׁה כָּל אֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג, רַק קִצַּת עָרִים בְּאֶרֶץ גִּלְעָד שֶׁהוּא מְקוֹם הַמִּקְנָה, וְהֵם עֲטוּרֹת וְדִיבּוֹן וְהַנִּזְכָּרִים כָּאן (פסוקים ל"ח) שֶׁבָנוּ בָּהֶם מִבְּצָרִים לְשִׁבְתָּ בָּהֶם טַפִּים וּמִקְנֵיהֶם, וְשָׂאֵר הָאֶרֶץ הַנִּיחִיָּה

חֲרָבָה. וְלִכְךָ צִוָּה לַיהוֹשֻׁעַ וְהַנְּשִׂאִים, אִם יַעֲבְרוּ אֹתְכֶם תִּנּוּ לָהֶם כָּל הָאֶרֶץ לְאַחֲזוֹת עוֹלָם, וְאִם לֹא יֵרָצוּ לַעֲבֹר אֹתְכֶם תִּקְחוּ מֵהֶם כָּל הָאֶרֶץ הַזֹּאת

(ל) וְאִם-לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אֶתְכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתַכְכֶּם בְּאַרְץ כְּנָעַן:

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי-גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-עֲבָדֶיךָ בְּנַעֲשֶׂה:

(לב) נִחַנּוּ נַעֲבֹר חִלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ אַחֲזָת נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

כ"ח – וְאֶתְנוּ אַחֲזָת נַחֲלָתָנוּ • כְּלוּמַר, בְּיָדֵינוּ וּבְרִשּׁוֹתֵינוּ תִּהְיֶה אַחֲזָת נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר הַזֶּה.

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי-גֹד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה בֶּן-יוֹסֵף אֶת-מַמְלַכַת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת-מַמְלַכַת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ לַעֲרִיָּה בְּגִבְלַת עַרְי הָאֶרֶץ סָבִיב:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ובכמו שנאמר (יהושע יא כ) כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן. על פן הזכיר בשבט הזה חבלים, ולא הזכיר בן בשאר השבטים. כך נראה לי פרוש הכתוב הזה על דרך הפשט: וְהִנֵּה לא הזכיר משה בתורה שיחלק ביניהם הארץ הזאת ויתן לכל אחד משני השבטים האלה חלקו בפני עצמו, אבל אמר שנתן להם ולחצי שבט המנשי ממלכות שני המקלים האלה, ובמשנה תורה (דברים ג א) פרש שנתן לחצי שבט מנשה חלק בפני עצמו כל חבל הארגוב וכל הבשן. והנה קצר בתורה, שלא רצה להזכיר בה חלוקת השנים באשר לא תזכר בה חלוקת שאר השבטים:

אבל בספר יהושע אמר בבאור כי משה חלק להם, ודכתיב (יהושע יג ט"ט) ויתן משה למטה בני ראובן למשפחותיהם ויהי להם הגבול וגו', וכתוב (שם פסוקים כד-כז) ויתן משה למטה בני גד למשפחותיהם ויהי להם הגבול וגו', וכתוב (שם פסוקים כט-ל) ויתן משה לחצי שבט מנשה ויהי לחצי מטה בני מנשה למשפחותיהם ויהי גבולם וגו': תורה לד

והענין, כי בני מנשה היו שמונה בתי אבות בכתוב בפרשת הפקודים (לעיל כו ט"ז), ומשפחת המכירי ומשפחת הגלעדי ירשו בארץ הזאת כי היו אנשי חיל ולכדו אותה לעצמם ונתן להם חלק רב מהם, ושש המשפחות עברו את הירדן, ודכתיב ביהושע (יג א) ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחותם לבני אביעזר ולבני חלק ולבני אשריאל ולבני שבם ולבני חפר ולבני שמידע, וזהו מה שכתוב שם (פסוק ה) ויפלו חבלי מנשה עשרה לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן: והפעם, כי עשו מן הארץ תשעה חלקים שונים לתשעת המטות, ולא יכלו לתת למטה מנשה הנותרים חלק שלם, ולא חצי חלק כי רבם נשארו. והנה עשו מן השבט כלו חלקים, ומצאו כי עשירית השבט בלבד נחלו בארץ הבשן ועשר הידות נשארו, ונתנו לו מחלק שבט שלם עשרה חבלים והאחד נשאר. ואולי בעבור היות שתי המשפחות האלה המכירי והגלעדי המעטות בשבט רצו להפרד משבטם כדי שתהיה להם נחלה רבה מהם כי ילכדוה בחרבם,

ותגרשו משם ושיהם וטפם, ונתתנו להם אחוזה הראויה להם בארץ כנען שיקבשו אותה להם באשר יעברו שם. ור"א אמר, ואם לא יעברו ברצונם, תולכים עמכם בעל כרחם ויאחזו שם בתוכם: תורה ל

(לא-לב) וַיַּעֲנוּ בְנֵי גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר וְגו' נִחַנּוּ נַעֲבֹר. אמרו לו, אין אדוננו צריך לצוות עלינו בתנאי כפול, חלילה לעבדיך מעבר על מה שאדוני מצוה, כי הם דברי ה' ולא נעבר על מצותו. וזה טעם "את אשר דבר ה'", כי מתחלה אמרו (פסוק כה) באשר אדני מצוה: תורה לג

(לג) וְלַחֲצִי שִׁבְטֵי מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף. מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל באשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמקם, והיו אנשים משבט מנשה שירצו בה, ואולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם:

ומעם "ולחצי", חלק אחד מהם, וכן אז יחלק העם ושראל לחצי חצי העם היה אחרי תבני בן גינת והחצי אחרי עמרי (מ"א טו כא):

- נא
- (ד) וַיִּכְנּוּ בְנֵי־גֵר אֶת־דִּיבָן וְאֶת־עֲטֹרֹת וְאֶת־עֲרֹעֶר:
- לד ויכנו בני גר ית דיבון וית עטרות וית ערער:
- (ה) וְאֶת־עֲטֹרֹת שׁוּפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָהּ:
- לה וית עטרות שופן וית יעזר ורמתא:
- (ו) וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עֲרֵי מִבְצָר וַגְּדֹרֹת צֹאן:
- לו וית בית נמרה וית בית הרן קרוין קריבן וסטרין דען:
- נש"י ערי מבצר וגדרת צאן. זה סוף הפסוק, מוסב על תחלת הענין: "ויכנו בני-גר" את הערים הללו להיות "ערי מבצר וגדרות צאן".
- (ז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֲשֹׁבֹן וְאֶת־אֶלְעָלָא וְאֶת־קִרְיָתִים:
- לז ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים:
- (ח) וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בְּעֵל מְעֹז מוֹסֶבֶת שֵׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:
- לח וית נבו וית בעל מעוז מוסבת שם וית שבמה וקרו בשמה ית שמהת קרויא די בנו:
- נש"י ואת-נבו ואת-בעל מעוז מוסבת שם. נבו ובעל מעוז, מוסבות לשם ובעל מעוז - שמות עבודת אלילים הם, והיו האמוריים קורים עריהם על שם עבודת אלילים שלהם, ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים,
- וזהו "מוסבת שם" - נבו ובעל מעוז, מוסבות לשם אחר. ואת-שבמה. בנו שבמה, (ס"א בשמה, ועין רמב"ן) והיא שכם האמורה למעלה.
- רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
- הערים ביד מואב, וסידחון כבש כל הערים האלה ממלך מואב הראשון, כי כן כתוב בחשבון ודיבון ומידבא, כמו שאמר (לעיל כא) ויגירם אבד חשבון וגו'. וכן יראה לי מידבני יפתח שאמר (שופטים יא כז) בשבת ישאל בחשבון ובכנותיה ובערעור ובכנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון, והיא ערוער אשר לקחו מיד סידחון: והנה כאשר הגלה תגלת פלאסר מלך אשור לראובני ולגדי חזרו מואב וישבו בארצם ובגריהם, כי מצאנו בספר ירמיהו (מח) כאשר החזירים נבוכדנצר את מואב שלכד מהם כל הערים האלה, והזכיר בשמות חשבון ואלעלא (פסוק לד) וקריתים (שם כג) ודיבון ונבו (שם כב) ויעזר (שם לב) וערוער (שם טו) ובעל מעוז שקראו בית מעוז (שם כג) ובית נמרה שקראו נמרים (שם לד) ויהיצה (שם כא), והרי הם כלם למואב. וכן בישיעיהו (פרקים טו טז) כששטף סנחריב
- (לח) וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בְּעֵל מְעֹז מוֹסֶבֶת שֵׁם. נבו ובעל מעוז שמות עבודה זרה הם, והיו האמוריים קורין עריהם על שם עבודה זרה שלהם, ובני ראובן הסבו שמותם לשמות אחרים, והיו מוסבות שם, נבו ובעל מעוז מוסבות לשם אחר, לשון רש"י. והכתוב שאמר ויקראו בשמות את שמות הערים אשר בנו, על כלם ירמו, לא על נבו ועל בעל מעוז בלבד. ועוד מה שעם שזכיר אותם הכתוב בשם העבודה זרה ויאמר כי בני ראובן בנו אותן והסבו שמם, ולא יזכיר השם הטוב המוסב להם, ומנהג הכתוב לעולם בערים הנלכדות להזכיר השם החדש, ויקראו לשם דן בשם דן אביהם (יהושע יט מז), ויקרא אתהו הות יאיר (לחל פסוק מא), ויקרא לה נבון (פסוק מב). גם בכל המוסבות שם יזכירם, ושם חברון לפנים קרית ארבע (יהושע יד טז), ושם דבר לפנים קרית ספר (שם טז טז):
- והקרוב אלי, כי אלו השמות היו שמות

(לט) וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיֹּרְשׁוּ
אֶת־הָאָמִיר אֲשֶׁר־בָּהּ:
לְטוֹאֲזֵלוֹ בְּנֵי מִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה גִּלְעָד
וּכְבָּשׁוּהָ וְתָרִידָה יָת אֲמוֹרָאָה דִּי בַּהּ:

כ"ט וַיֹּרְשׁוּ • פְתַרְגוֹמוֹ "וְתָרִידָה", שֶׁתַּבַּת 'רִישׁ' מִשְׁמָשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יִרְשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרְשָׁה, שֶׁהוּא טָרִיד וְתָרִידָה.

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיָּשֶׁב
בָּהּ:
מ וַיְהִיב מֹשֶׁה יָת גִּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה
וַיִּתֵּב בַּהּ:

(מא) וַיֵּאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הַלֵּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חוֹתֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ
אֹתָהֶן חוֹת יֵאִיר:
מא וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה אֶזֶל וַיִּכְבֹּשׁ יָת כַּפְרֵנִיהוֹן
וַיִּקְרָא יְתָהֶן כַּפְרֵנִי יֵאִיר:

כ"י חוֹתֵיהֶם • כַּפְרֵנִיהוֹן. וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חוֹת יֵאִיר • לְפִי שְׁלָא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קָרָאֻם בְּשֵׁמוֹ לְזַכְרוֹן.

(מב) וַנִּבְחַ הַלֵּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קִנְתָּה וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וַיִּקְרְאוּ
לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ:
מב וַנִּבְחַ אֶזֶל וַיִּכְבֹּשׁ יָת קִנְתָּה וַיְתַּ כַּפְרֵנִיָּה
וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמָהּ: פ פ פ

כ"י וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח • 'לָהּ' אֵינוֹ מְפִיק ה"א, וְרֵאִיתִי
בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְּרָשׁוֹן, לְפִי שְׁלָא נִתְקַנְּסִים לָהּ
שֵׁם זֶה, לְפִיכָף הוּא רָפָה, שֶׁמִּשְׁמַעוֹת מְדַרְשׁוֹ כְּמוֹ
ל'א'. וְתַמְהָנִי מַה יִּדְרֹשׁ בְּשְׁתֵּי תַבּוֹת הַדּוּמוֹת לָהּ (רוח)
ב: "וַיֵּאֱמֹר לָהּ בְּעוֹז", (זכריה ה) "לְכַנּוֹת־לָהּ בֵּית":

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

הדומות לזו, וַיֵּאֱמֹר לָהּ בְּעוֹז (רוח ב יד),
לְכַנּוֹת לָהּ בֵּית (זכריה ה יא), לְשׁוֹן רִשׁׁי:
וְתָרִידָה הָרַב אוֹצֵר כְּלוֹם לְתוֹרָה לְהִלְכוֹת
וּלְהַגְדוֹת, וְאֶשְׁתַּמֵּיטִתֶּיהָ זֹו
שֶׁאֲמָרוֹ בְּמִדְרָשׁ רוּת (רבה ה ח) וְאֶנְכִּי
לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שְׂפֹחֶתָךְ (רוח ב יג), אֲמַר
לָהּ חֵס וְשְׁלוֹם אֵין אֶת מִן הָאֲמָהוֹת
אֶלֶּא מִן הָאֲמָהוֹת, וּדְכֻתִּיָּה וְנִבַּח הַלֵּף
וַיִּלְכְּדוּ אֶת קִנְתָּה וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ,
מִלְמַד שְׁלָא עָמַד לָהּ אוֹתוֹ הַשֵּׁם,
וּדְכֻתִּיָּה וַיֵּאֱמֹר אֵלֵי לְכַנּוֹת לָהּ בֵּית
בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר, מִלְמַד שֶׁאֵין לְשַׁקֵּר
תְּשׁוּעָה, עַד כָּאֵן בְּאֶגְדָּה. וְכֵן בְּגִמְרָא
שֶׁל מִסְכַּת סְנֵהֲדִירִין (כד) אֲמָרוּ, זֹו
חֲנוּפָה וְגִסּוֹת הָרוּחַ שֶׁיִּדְרֹשׁ לְכַבֵּל, אֵין
לְכַבֵּל נְחוּת וְאֶשְׁתַּרְבּוּבִי אֶשְׁתַּרְבּוּב
לְעֵילָם, דִּיקָא נִמִּי דְכָתִיב לְכַנּוֹת לָהּ
בֵּית שִׁמְעַם מִינָהּ, וְהוּא מְדַרְשׁ מִן חֲסִירוֹן
הַמְּפִיק הָזֶה שְׁלָא עָמַד לָהּ הַבֵּית בְּאֶרֶץ
שְׁנַעַר: תורה א

בְּרֵאשִׁי הַשְּׂבָטִים בְּנִחָלְתָם נִגְבָּה
לְאֶפְרַיִם וְצַפּוֹנָה לְמְנַשֶּׁה (יהושע יז ט), וְכֵן
לְמְנַשֶּׁה הָיְתָה אֶרֶץ תְּפוּחָה וְגו' (שם פסוק
ח):
וַיִּמָּחֶה שֶׁאֲמָר הַכְּתוּב בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (יז א)
וַיְהִי הַגּוֹרֵל לְמֹשֶׁה מְנַשֶּׁה כִּי הוּא
בְּכוֹר יוֹסֵף לְמִכְיָר בְּכוֹר מְנַשֶּׁה אָבִי
הַגִּלְעָד כִּי הוּא הָיָה אִישׁ מִלְחָמָה וַיְהִי
לוֹ הַגִּלְעָד וְהַבְּשָׁן, גַּם בֶּן עַל בְּנָיו שֶׁהָיוּ
אֲנָשֵׁי מִלְחָמָה, כִּי הֵם הָלְכוּ גִלְעָדָה
וַיִּלְכְּדוּהָ, וּלְכָף נָתַן לָהֶם מֹשֶׁה חֶלֶק
גָּדוֹל מֵהֶם. וְאוֹלֵי הָיָה עֵדִין מִכְיָר קִיָּם,
וְלֹא נִגְזְרָה עָלָיו גּוֹרֵת הַמִּדְרָבֵר לְפִי שְׁלָא
הָיָה מִפְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן שֶׁהָיָה לוֹ
יֹתֵר מִשְׁשִׁים שָׁנָה, וְהָאֶרֶץ שְׁנִים
כְּדוּרוֹת הִרְאִשׁוֹנִים: תורה מב
(מב) וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח. לֹא מְפִיק ה"א.
וְרֵאִיתִי בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה
הַדְּרָשׁוֹן, לְפִי שְׁלָא נִתְקַנְּסִים לָהּ שֵׁם זֶה
לְפִיכָף הוּא רָפָה שֶׁמִּשְׁמַעוֹת מְדַרְשׁוֹ כְּמוֹ
לֹא, וְתַמְהָנִי אֲנִי מַה יִּדְרֹשׁ שְׁתֵּי תַבּוֹת

(מא) וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה. הָאִישׁ הַזֶּה
יִתְיַחֵס אֶל מִשְׁפַּחַת אִמּוֹ בְּעִבּוּר
שֶׁלְקָח אַחֲוָתוֹ עִמָּהֶם, כִּי בְּדַבְרֵי הַיָּמִים
(א ב כא כב) מִפְרֹשׁ שֶׁהוּא בֶן חֲצִירוֹן בֶּן
פְּרָץ בֶּן יְהוּדָה וְאִמּוֹ בַּת מִכְיָר בֶּן מְנַשֶּׁה,
דְּכָתִיב וְאַחֵר בֶּא חֲצִירוֹן אֶל בַּת מִכְיָר
אָבִי גִלְעָד וְהוּא לְקָחָהּ וְהוּא בֶּן שְׁשִׁים
שָׁנָה וְתֵלֵד לוֹ אֶת שְׁגוּב, וּשְׁגוּב הוֹלִיד
אֶת יֵאִיר וַיְהִי לוֹ עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ עָרִים
בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד. וְכָתִיב (שם פסוק כג) וַיִּקָּח
גִּשּׁוֹר וְאַרְם אֶת חוֹת יֵאִיר מֵאֲתָם אֶת
קִנְתָּה וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ שְׁשִׁים עִיר כָּל אֶלֶּה
בְּנֵי מִכְיָר אָבִי גִלְעָד. וְמוֹדָה נִרְאָה שֶׁהָיָה
נִבַּח הַלּוֹכֵד קִנְתָּה וּבְנוֹתֶיהָ בֶּן יֵאִיר, וְלָכֵן
יִקְרָאוּ גַם הֵן חוֹת יֵאִיר:
וְעַמָּם וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמִכְיָר
בֶּן מְנַשֶּׁה (פסוק מ), לְמִשְׁפַּחָתוֹ,
כִּי בְנָיו לְכְדוּהָ, וְכֵן וּלְמִכְיָר נִתְּתִי אֶת
הַגִּלְעָד (דברים יט טו), "וְלְמִכְיָרִי", כִּי בְּעִבּוּר
הָיוּתוֹ נִכְבֵּד וְרֹאשׁ לְכָל יוֹרְעוֹ יִקְרָאוּ
בְּנָיו בְּשֵׁמוֹ, כִּי בֶן יֵאֱמָרוּ הַכְּתוּבִים

לג (א) אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָצֵבֶּאתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

בְּרַתְמָה", לְמַדָּתָּ, שֶׁהִיא בְּמִדְבַּר פֶּאֶרָן. וְעוֹד הוֹצֵא מִשֵּׁם שְׁמוֹנָה מִסְעוֹת שֶׁהָיוּ לְאַחַר מִיתַת אַהֲרֹן – מֵהָר הָהָר עַד עַרְבוֹת מוֹאָב בְּשָׁנַת הָאָרְבָּעִים, נִמְצָא שָׁכַל שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה לֹא נִסְעוּ אֶלָּא עֲשָׂרִים מִסְעוֹת. זֶה מִסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְרַבִּי תַנְחוּמָא דְרַשׁ בּוּ דְרַשָּׁה אַחֲרַת: מָשַׁל לְמַלְךְ שֶׁהָיָה בְּנוֹ חוֹלָה וְהוֹלִיכּוֹ לְמָקוֹם רְחוֹק לְרַפְאוֹתוֹ, בֵּינוֹן שֶׁהָיָה חוֹזְרִין, הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמִּסְעוֹת. אָמַר לוֹ: כָּאֵן יִשְׁנֶנּוּ, כָּאֵן הוֹקֵנֶנּוּ, כָּאֵן חֲשַׁשְׁתָּ אֶת רַאשְׁךָ וְכוּ':

(במדבר רבה)

וְשִׁי" אֵלֶּה מִסְעֵי. לָמָּה נִתְּכָבוּ הַמִּסְעוֹת הַללוֹ? לְהוֹדִיעַ חֲסָדֵי שֶׁל מָקוֹם, שְׁאֵף־עַל־פִּי שְׁגוֹר עֲלֵיהֶם לְטַלְטֵלָם וְלִהְיֵעַם בְּמִדְבַּר, לֹא תֹאמַר שֶׁהָיוּ נָעִים וּמִטְלְטֵלִים מִמִּסְעָם לְמִסְעָם כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הִיָּתָה לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהָיָה אֵין כָּאֵן אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם מִסְעוֹת; צֵא מֵהֶם אַרְבָּעָה עָשָׂר, שֶׁכֻּלָּם הָיוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה קֹדֶם גְּזֵרָה, מִשְׁנִסְעוֹ מִרַעַמְסֶס עַד שֶׁבָּאוּ לְרַתְמָה שֶׁמִּשֵּׁם נִשְׁתַּלְחוּ הַמְּרַגְלִים, שְׁנֶאֱמַר (לעיל יב): "וְאַחֲרָיִם נִסְעוּ הָעָם מִחֲצֵרוֹת וְגו'", (שם יג): "שְׁלַח־לְךָ אַנְשִׁים וְגו'". וְכָאֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּסְעוּ מִחֲצֵרַת וַיַּחֲנּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ' 227)

(לְקַמּוֹן פְּסוּק מַח), רָמְזוּ לְמוֹשִׁיָּם שֶׁ'מוֹרַח וְדָאִין' (סנהדרין צג, ב) – הֵם עָדִין בְּתוֹךְ הַמִּצָּר וְהַגְּבוּל שֶׁל 'אֶרֶץ מִצְרַיִם'. לָכֵן נֶאֱמַר "מִסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים, פִּי מִטְרַת כָּל הַמִּסְעוֹת הִיא – לְצֵאת מִכָּל מִצָּר וְגְבוּל, וְלִהְיֵעַ לְגֵאָלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ.

ב וּכְתַב מֹשֶׁה יֵת מִפְּקֻדֵּי הַלְּמִטְלָה וְעַל מִימָרָא דִּי וְאֵלֶּיךָ מִטְלָה וְעַל מִפְּקֻדֵּי הַלְּמִטְלָה:

ג וּנְטָלוּ מִרַעַמְסֶס בְּיַרְחָא קְדָמָא בְּחִמְשָׁא עֲשָׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא קְדָמָא מִבְּתַר פְּסָחָא נִפְקִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִישׁ גְּלִי לְעֵינֵי כָּל מִצְרַיִם:

אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (לג, א) נִשְׁאֲלָתָהּ הַשְּׁאֵלָה, הֲרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם בְּמִסְעָ אֶחָד בְּלִבָּד (הַמִּסְעָ מִרַעַמְסֶס לְסִכּוֹת), וּמִדּוּעַ נֶאֱמַר "מִסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדֵּי, דִּהְנֶה 'מִצְרַיִם' הִיא לְשׁוֹן מִצָּר וְגְבוּל, וְכָל עוֹד לֹא הִגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְיַרְדֵּן וְרִיחוֹ (ב) וַיְכַתֵּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם:

(ג) וַיִּסְעוּ מִרַעַמְסֶס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרַיִם:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַיּוֹם, אוֹ מִקְוִיָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה שֶׁם חֲרִישׁ וְקִצִּיר, אוֹ יֵשׁ שֶׁם עֲשָׂבִים וְצִמְחָה לְמֵאכָל בְּנֵי אָדָם, וְשִׁיחָה בְּמִקְוִיָּה הֵם בּוֹרֵת מִיָּם. עַל כֵּן הִרְחִיק מְלָכוֹת בְּנֵי אָדָם הַמְּחַשְׁבוֹת הָאֵלֶּה, וְחֹק אֵלֶּה הָאוֹתוֹת כָּלֵם בּוֹכְרוֹן הַמִּסְעוֹת, כְּדִי שִׁיִּרְאוּ אוֹתָם הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים וַיִּדְעוּ הָאוֹתוֹת הַגְּדוּלוֹת אֵיךְ עָמְדוּ בְּנֵי אָדָם בְּמִקְוִיָּה הֵם אַרְבָּעִים שָׁנָה, כָּל אֵלּוֹ דְּבָרָיו:

וְהִנֵּה מִכְתָּב הַמִּסְעוֹת מְצוֹת הַשֵּׁם הִיא מִן הַשְּׁעִמִּים הַנּוֹכְרִים, אוֹ מוֹלָתָן עֲנִין לֹא נִתְּגַלָּה לָנוּ סוּדוֹ, פִּי "עַל פִּי ה'" דְּבַק עִם "וַיְכַתֵּב מֹשֶׁה", לֹא כְּדִבְרֵי ר"א שֶׁאָמַר שֶׁהוּא דְּבַק עִם "לְמִסְעֵיהֶם", שֶׁכָּבֵר הוֹדִיעֵנו זֶה וְלַעֲלִי ט עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ: תוֹרָה ב

הַנִּסְיָנוֹת וְהָאוֹתוֹת הַנִּעֲשׂוֹת הָיוּ אֲמִתִּיּוֹת לְכָל רֹאֲיֵיהֶם, אִךְ בְּעִתִּיד יִהְיֶה דְּבָרִים בְּשִׁמּוּעָה וַיְכַזִּיבֵם הַשּׁוֹמֵעַ. וּמֵאוֹתוֹת הַתּוֹרָה וְנִפְלְאוֹתֶיהָ הַנִּעֲשׂוֹת עֲמִידַת יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וּמִצִּיָּאָה הֵמָּן בְּכָל יוֹם, וְהֵם מִקְוִיָּה רְחוֹקוֹת מִן הַיָּשׁוּב וְאֵינָן טְבָעִיּוֹת לְבִנֵּי אָדָם לֹא מָקוֹם זֶרַע וְתִאֲנָה וְגֵפֶן וְרִמּוֹן, וְאִמְרָה הַתּוֹרָה (דברים כט ט) לָהֶם לֹא אֲכָלְתֶּם וַיִּין וְשָׁכַר לֹא שְׁתִּיתֶם, וְכָל אֵלֶּה אוֹתוֹת הֵם בְּמַעֲשֵׂה נֶס נִרְאוֹת לְעֵינֵי. וְכָאֲשֶׁר יָדַע הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ פִּי יַעֲבֹר עַל אֵלֶּה הָאוֹתוֹת מֵה שֶׁיַּעֲבֹר עַל דְּבָרֵי הַיָּמִים, לֹא יִאֲמִינוּ הַשּׁוֹמֵעִים בָּהֶם, וַיִּחַשְׁבוּ פִּי עֲמִידָתָם בְּמִדְבַּר הַזֶּה הִזָּה קְרוֹב מִן הַיָּשׁוּב מָקוֹם אֲשֶׁר בְּנֵי אָדָם שָׁם, כְּמוֹ הַמִּדְבָּרוֹת אֲשֶׁר יִשְׁכְּנוּ שָׁם בְּנֵי עַרְב

(א) אֵלֶּה מִסְעֵי. אַחֲרֵי נִקְמַת מִדְּבַר שֶׁאָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה אַחֲרֵי תִּאֲסַף אֶל עַמִּיךָ (לעיל לא א) וְאַחֲרֵי שֶׁחָלַק אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹג וּבְנוֹ הָעָרִים הַנּוֹכְרוֹת, נָתַן דַּעְתּוֹ לְכַתֵּב הַמִּסְעוֹת. וְנִתְּכָנוּ בְּזֶה לְהוֹדִיעַ חֲסָדֵי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁגוֹר עֲלֵיהֶם לְטַלְטֵלָם וְלִהְיֵעַם בְּמִדְבַּר לֹא תִחַשֵּׁב שֶׁהָיוּ נָעִים וּמִטְלְטֵלִין מִמִּקְוִיָּה לְמָקוֹם תְּמִיד וְלֹא הִיָּתָה לָהֶם מְנוּחָה, אֲבָל בְּכָל הַיָּמִין הַגְּדוֹל לֹא הָלְכוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם מִסְעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרֵב רַשִׁי מִדְּבַר רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן:

וְהוֹסִיף הָרֵב בְּמִדְבַּר הַנּוֹכְרִים (ג) וְהוֹעֲלָתָה בִּידֵיעָתָם, לִימֵר הַעֲרָךְ לְהוֹכִיר הַמִּסְעִים גְּדוֹל מֵאִד, פִּי

(ד) וּמִצְרִים מְקַבְּרִים אֶת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם
כָּל־בְּכוֹר וּבִאֲלֵהֶם עֲשֵׂה יְהוָה שְׁפָטִים:
זש"י וּמִצְרִים מְקַבְּרִים • טְרוּדִים בְּאֲבָלָם.

(ה) וַיִּסְעוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסס וַיַּחֲנוּ בְּסֶכֶת:

(ו) וַיִּסְעוּ מִסֶּכֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:
וַיִּסְעוּ מֵאֶתֶם וַיָּשֻׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
בְּעַל צֶפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל:

(ז) וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹד־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֶתֶם וַיַּחֲנוּ בְּמִרָה:
וַיִּסְעוּ מִמִּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם:

(ח) וַיִּסְעוּ מִן פֹּה חִירָתָא וַעֲבָרוּ בְּגוֹ יִמָּא
לְמִדְבָּרָא וְאֵלּוּ מִהֲלָךְ תִּלְתָּא יוֹמִין
בַּמִּדְבָּרָא דְּאֶתֶם וַיִּשְׁרוּ בְּמִרָה:

(ט) וַיִּסְעוּ מִמִּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם:

(י) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף:

(יא) וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־סִין:

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדַפְקָה:

(יג) וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ:

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם
לָעָם לְשִׁתּוֹת:

(טו) וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי:

(טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרַת הַתְּאֹהָה:

רמב"ן על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

(יד) וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לְשִׁתּוֹת. לא הִזְכִּיר בְּמִרָה גִּס הַמַּיִם וְלֹא בַּמִּדְבָּר סִין עֲנִין הָמֹן. אֲבָל בְּעֶבֶר הָיִיתָ עֲנִין רַפִּידִים
הַזְכִּיר בְּקֶצֶה וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לְשִׁתּוֹת, כִּי הוּא הַמְּקוֹם הַנֶּכֶד וְהַנּוֹדֵעַ
בּוֹ: תוֹרָה טו
לְהוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִסְּלַע, וּבָאָה אֲלֵיהֶם שָׁם מִלְּחֶמֶת עֲמֹלָק, עַל כֵּן

(יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֵת הַתְּאֹוָה וַיַּיְחֲנוּ בְּחֻצְרֹת:

יז וַיִּנָּטְלוּ מִקִּבְרֵי דְמִשְׁאֵלִי וַיֵּשְׂרוּ בְּחֻצְרֹת:

(יח) וַיִּסְעוּ מִחֻצְרֹת וַיַּיְחֲנוּ בְּרִתְמָה:

יח וַיִּנָּטְלוּ מִחֻצְרֹת וַיֵּשְׂרוּ בְּרִתְמָה:

כז"י • וַיַּיְחֲנוּ בְּרִתְמָה • עַל שֵׁם לְשׁוֹן הָרַע שֶׁל מְרָגְלִים, שְׁנֵאָמֶר (תהלים קכ): "מָה יִתֵּן לָךְ וּמָה יוֹסִיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה, חֲצִי גָבוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי רִתְמִים".

(יט) וַיִּסְעוּ מִרִתְמָה וַיַּיְחֲנוּ בְּרִמְזֵן פְּרִיץ:

יט וַיִּנָּטְלוּ מִרִתְמָה וַיֵּשְׂרוּ בְּרִמְזֵן פְּרִיץ:

(כ) וַיִּסְעוּ מִרִמְזֵן פְּרִיץ וַיַּיְחֲנוּ בְּלִבְנָה:

כ וַיִּנָּטְלוּ מִרִמְזֵן פְּרִיץ וַיֵּשְׂרוּ בְּלִבְנָה:

(כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּיְחֲנוּ בְּרִסָּה:

כא וַיִּנָּטְלוּ מִלִּבְנָה וַיֵּשְׂרוּ בְּרִסָּה:

(כב) וַיִּסְעוּ מִרִסָּה וַיַּיְחֲנוּ בְּקַהֲלָתָה:

כב וַיִּנָּטְלוּ מִרִסָּה וַיֵּשְׂרוּ בְּקַהֲלָתָה:

(כג) וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּיְחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר:

כג וַיִּנָּטְלוּ מִקַּהֲלָתָה וַיֵּשְׂרוּ בְּטוֹרָא דְשָׁפֶר:

(כד) וַיִּסְעוּ מִהַר־שָׁפֶר וַיַּיְחֲנוּ בְּחִרְדָּה:

כד וַיִּנָּטְלוּ מִטוֹרָא דְשָׁפֶר וַיֵּשְׂרוּ בְּחִרְדָּה:

(כה) וַיִּסְעוּ מִחִרְדָּה וַיַּיְחֲנוּ בְּמַקְהֵלָת:

כה וַיִּנָּטְלוּ מִחִרְדָּה וַיֵּשְׂרוּ בְּמַקְהֵלָת:

(כו) וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלָת וַיַּיְחֲנוּ בְּתַחַת:

כו וַיִּנָּטְלוּ מִמַּקְהֵלָת וַיֵּשְׂרוּ בְּתַחַת:

(כז) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּיְחֲנוּ בְּתַרְח:

כז וַיִּנָּטְלוּ מִתַּחַת וַיֵּשְׂרוּ בְּתַרְח:

(כח) וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּיְחֲנוּ בְּמַתְקָה:

כח וַיִּנָּטְלוּ מִתַּרְח וַיֵּשְׂרוּ בְּמַתְקָה:

(כט) וַיִּסְעוּ מִמַּתְקָה וַיַּיְחֲנוּ בְּחֻשְׁמִנָּה:

כט וַיִּנָּטְלוּ מִמַּתְקָה וַיֵּשְׂרוּ בְּחֻשְׁמִנָּה:

(ל) וַיִּסְעוּ מִחֻשְׁמִנָּה וַיַּיְחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:

ל וַיִּנָּטְלוּ מִחֻשְׁמִנָּה וַיֵּשְׂרוּ בְּמִסְרוֹת:

(לא) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּיְחֲנוּ בְּבִנְיַיִ עֶקֶן:

לא וַיִּנָּטְלוּ מִמִּסְרוֹת וַיֵּשְׂרוּ בְּבִנְיַיִ עֶקֶן:

(לב) וַיִּסְעוּ מִבִּנְיַיִ עֶקֶן וַיַּיְחֲנוּ בְּחֹר הַגְּדָגָד:

לב וַיִּנָּטְלוּ מִבִּנְיַיִ עֶקֶן וַיֵּשְׂרוּ בְּחֹר הַגְּדָגָד:

(לג) וַיִּסְעוּ מִחֹר הַגְּדָגָד וַיַּיְחֲנוּ בְּיִטְבַּתָּה:

לג וַיִּנָּטְלוּ מִחֹר הַגְּדָגָד וַיֵּשְׂרוּ בְּיִטְבַּתָּה:

(לד) וַיִּסְעוּ מִיִּטְבַּתָּה וַיַּיְחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה:

לד וַיִּנָּטְלוּ מִיִּטְבַּתָּה וַיֵּשְׂרוּ בְּעֵבְרָנָה:

(לה) וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּיְחֲנוּ בְּעֵצִינֵן גָּבֶר:

לה וַיִּנָּטְלוּ מִעֵבְרָנָה וַיֵּשְׂרוּ בְּעֵצִינֵן גָּבֶר:

(לו) וַיִּסְעוּ מֵעֵצִין גִּבְרָ וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֶן הוּא קָדֵשׁ:

לוי ונטלו מעצין גבר ושרו במדבר צן
היא רקם:

(לז) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם:

לוי ונטלו מרקם ושרו בהר
ארעא דאדום:

(לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיִּמָּט שֵׁם בְּשַׁנַּת הָאֲרָבָעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ:

לח וסלק אהרן בהנא להר טורא על מימרא
דיי ומית תמן בשנת ארבעין למפק בני
ישראל מארעא דמצרים פירחא חמשא
פחד לירחא:

כ"י • על-פי ה' • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 412)

וַיָּמָת שָׁם . . . בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ (לג, לח)
מיתת אהרן, שהיתה בראש חודש מנחם-אב, קשורה בהרבה
הבית, שהיה אף הוא בחודש זה, כמאמר רז"ל (ראש השנה
יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים כשפדת בית אלקינו.
דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של בכי ואבלות, אבל יחד
עם זה הוא גם זמן ללמוד ממעשיו הטובים וללכת בדרכיו,
שאז, כאשר זרעו בחיים, אף הוא בחיים (תענית ה, ב). ואף

בהרבן הבית כף: מצד אחד, יש חיוב להתאבל על
ירושלים, אף לאידך, הרי דוקא בין המצרים הוא זמן מיוחד
לעסק בהלכות בית הבחירה, שאז מעלה עליו הכתוב כאלו
עוסקים בבנין הבית (תנחומא צו יד). ויש בזה הדגשה
מיוחדת: סבת הרבה בית שני היתה שנאת חנם (יומא ט, ב),
והתקון הוא אהבת חנם: הני מתלמידיו של אהרן . . .
אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

(לט) וַאֲהֲרֹן בֶן־שִׁלֵּשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ
בְּהַר הָהָר:

לט ואהרן בר מאה ועשרין ותלת שנין פד
מית בהור טורא:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבְרָ בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן בָּבֶא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מ ושמע כנענא מלך ערוד והוא יושב בגבר
בדרומא בארעא דכנען במיתי בני ישראל:

כ"י • וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • (ר"ה א) כאן למדך, שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה
רשות להלחם בישראל, לפיכך חזר וכתבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

וְכַסְבוֹר שְׁנָתָה רְשׁוּת לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל (מ, נ) יש לדייק
בזה, הרי מדבר בעמלק, כפרוש רש"י לעיל (קט"א, א):
וישמע הכנעני . . . זה עמלק. והרי עמלק הוא רצועת
מדינות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות (רש"י שם), והוא
נלחם בישראל גם ברפידים, בחייו של אהרן, ומה הפונה
שסבור שנתנה רשות להלחם בישראל? אלא כונת רש"י

היא, שעמלק יצא לפולחמה לא פעמלק, שנתנה לו הודמנות
לפגע בישראל, מחמת סלוק ענני הכבוד, אלא ככנעני,
שסבור שנתנה רשות להלחם בהם. הכתוב מלמדנו גזל
חשיבות מיתת אהרן: מיתתו עצמה (לא סלוק ענני הכבוד)
יצרה את הרשם שנתנה רשות להלחם בישראל.

(מא) וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה:

מא ונטלו מהר טורא ושרו בצלמנה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ובחנותם בצלמונה ובפוננו, ולא סרה
מהם עד שחננו באובות. ועל פן לא
הזכיר הכתוב במארה שהוא שם מקום,
ואמר שם (לעיל כא י) ויסעו בני ישראל

ובמשה בדרך, ושלח בהם הנחשים
השרפים בלכתם בדרך ובחנותם
במחנה. ועשה משה נחש נחשת והיו
מוליכים אותו על הנס בכל הדרך

(מא) וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמָנָה.
היו אלה המקומות צלמנה ופוננו
בדרך ים סוף סביב ארץ אדום ותקצר
נפש העם בדרך. והנה דברו באלהים

שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת מטות-מסעי
(מב) וַיִּסְעוּ מִצְלֻמְנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנִן:

מב ונטלו מצלמנה ושרו פּוּנִן :

(מג) וַיִּסְעוּ מִפוּנִן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:

מג ונטלו מפונן ושרו באבת :

(מד) וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל מוֹאָב:

מד ונטלו מאבת ושרו במגזת עבראי בתחום מואב :

כ"י"א בְּעֵי הָעֵבְרִים • לְשׁוֹן חֲרָבוֹת וְגִלִּים, כְּמוֹ (מִיכָה א) : "לְעֵי הַשָּׂדֶה", (תהילים עט) : "שָׁמוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְעֵיִם".

(מה) וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד:

מה ונטלו ממגזתא ושרו בדיבן גד :

(מו) וַיִּסְעוּ מִדִּיבֵן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה:

מו ונטלו מדיבן גד ושרו בעלמן דבלתימה :

(מז) וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵּי הָעֵבְרִים
לִפְנֵי נָבוֹ:

מז ונטלו מעלמן דבלתימה ושרו בטורי דעבראי דקדם נבו :

(מח) וַיִּסְעוּ מִהַרֵּי הָעֵבְרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יֶרֶחוֹ:

מח ונטלו מטורי דעבראי ושרו במישריא דמואב על ירדנא דירחו :

(מט) וַיַּחֲנוּ עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְּשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִיִּם
בְּעֶרְבַת מוֹאָב: ם

מט ושרו על ירדנא מבית ישימות עד מישר שטין במישריא דמואב :

כ"י"ב מִבֵּית הַיְּשׁוּמֹת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִיִּם • כָּאֵן לְמִדָּר | חָנָה: "לְדִידִי חֲזִי לִי הֵהוּא אֶתְרָא וְכוּ": אֲבֵל
שְׁעוֹר מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיֵּל, דְּאָמַר רַבֵּה בַר בַּר
הַשָּׁטִיִּם • מִיִּשׁוֹר שֶׁל שָׁטִיִּם "אֲבֵל" שָׁמוּ.

♦ יום חמישי כ"ט תמוז ♦

(ג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן
יֶרֶחוֹ לֵאמֹר:

ג ומיליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דירחו למימר :

(נא) דִּבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן:

נא מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען :

כ"י"ג כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגוֹ' וְהוֹרָשְׁתֶּם
וְגוֹ' • וְהָלֹא כְּמָה פְּעָמִים הִזְהַרְוּ עַל כָּךְ? אֵלֹא כָךְ
אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כְּשֶׁאַתֶּם עֹבְרִים בַּיַּרְדֵּן בִּיבֻשָּׁה,

על־מַנְת־כֵּן תַּעֲבְרוּ. וְאִם לֹא — מִיֵּם בָּאִין וְשׁוֹטְפִין
אַתֶּכֶם; וְכֵן מְצִינוּ שְׁאֵמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ בַּעֲדָם
בַּיַּרְדֵּן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלזס, אברמוביץ

ויחננו באבת, ולא אמר "ויסעו ממקום פלוני ויחננו באבת" כְּאִשֶּׁר יֹאמַר בְּכָל הַמִּסְעִים, כִּי בְּכָל הַדֶּרֶךְ הָיָה הָיָה הָעֲנָן מְשַׁכְּנוֹ מִהַר הָהָר עַד שְׁחָנוּ בְּאוֹבוֹת. וְנִסְעוּ מֵאוֹבוֹת וַחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים, וּמִשָּׁם נִסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֵן גָּד וּבְעֵלְמָן בְּנַחַל יַרְדֵּן: תורה מב

(ג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת-כָּל-יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶּתֶם אֶת כָּל-מִשְׁכְּבֵיתֶם וְאֶת כָּל-צִלְמֵי מִסְכְּתֵיכֶם תֹּאבְדוּ וְאֶת כָּל-בָּמוֹתֵיכֶם תִּשְׁמִידוּ:

כ"ט – וְהוֹרִשְׁתֶּם • וְגִרְשְׁתֶּם • מִשְׁכְּבֵיתֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "בית סגדתהון", על שם שְׁהִיּוּ מִסְכְּכִין אֶת הַקֶּרֶקַע בְּרֻצָּת אֲבָנִים שֶׁל שִׁישׁ לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם בְּפִשּׁוּט יָדַיִם ורגלים, כְּדִכְתִּיב (ויקרא כז): "וְאָבָן מִשְׁכֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם". מִסְכְּתֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: מִתְּכַתְּהוֹן.

(ג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ וְיִשְׁבֵּתֶם-בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ:

כ"ט – וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ • "וְהוֹרִשְׁתֶּם" אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, וְאֵז "וְיִשְׁבֵּתֶם-בָּהּ" – תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לֹא – לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ.

(ג) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת-הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת-נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת-נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר-יֵצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְּנָחֳלוּ:

כ"ט – אֶל אֲשֶׁר-יֵצֵא לוֹ שְׁמָה • מִקְרָא קָצֵר הוּא זֶה: אֶל מְקוֹם "אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמָה" הַגּוֹרָל, "לוֹ יִהְיֶה".

(ג) וְאִם-לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת-יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצִנִּינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ:

כ"ט – וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם • יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה. לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם • לִיתְדוֹת הַמְּנַקְרִים עֵינֵיכֶם. תִּרְגוּם שֶׁל יְתִידוֹת: "סִיפֵינָא". וּלְצִנִּינִם • פּוֹתְרִים בּוֹ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(ג) וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁבֵּתֶם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּהּ אֹתָהּ. עַל דַּעֲתִי זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא, יִצְנָה אוֹתָם שִׁישְׁבוּ בְּאֶרֶץ וְיִירִשׁוּ אוֹתָהּ כִּי הוּא נִתְּנָה לָהֶם, וְלֹא יִמָּאֲסוּ בְּנַחֲלַת ה'. וְאֵלּוּ יַעֲלֶה עַל דַּעֲתָם לִלְכַּת וְלִקְבֹּשׁ אֶרֶץ שְׁנֵעַר אוֹ אֶרֶץ אֲשׁוּר וְזוּלָתוֹ וְלִהְתִּישֵׁב שָׁם, יַעֲבְרוּ עַל מִצְוַת ה': וְיִמָּה שֶׁהִפְלִיגוּ רַבּוּתֵינוּ (כְּתוּבַת קֵי): בְּמִצְוַת הַיִּשְׁבִּיחָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְשִׁאֲסוּר לְצֹאת מִמֶּנָּה, וְיִדּוּנוּ בְּמוֹרֶדֶת הָאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ רֹצֶחַ לְעֵלוֹת עִם בַּעֲלָהּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הָאִישׁ, בְּכֹאֵן נִצְטוּיָנוּ בְּמִצְוָה הַזֶּה, כִּי הַכְּתוּב הַזֶּה הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְיִתְיַזֵּר הַמִּצְוָה הַזֶּה בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים, בִּאֲזוּר שֶׁל אֶת הָאֶרֶץ (דְּבָרִים א טז): אֲבָל רִשִׁי פִּרְשׁ, וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ, וְהוֹרִשְׁתֶּם אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, אֲזוּ וְיִשְׁבֵּתֶם בָּהּ, תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְאִם לֹא לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ, וְיִמָּה שֶׁפִּרְשְׁנוּ הוּא הַעֲקָר: תּוֹרָה נִד (נִד-נו) לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם. הַמְּנַקְרוֹת עֵינֵיכֶם. תִּרְגוּם שֶׁל יְתִידוֹת שָׂכִים. וּלְצִנִּינִם, פּוֹתְרִין בּוֹ הַפּוֹתְרִין לְשׁוֹן מִשְׁכַּת חֹדֶק הַסּוּכָכָת אֲתֶכֶם לְסָגֵר וְלִכְלֹא אֲתֶכֶם מֵאִין יוֹצֵא וְכֹא. וְצָרְרוּ אֲתֶכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ.

וְהִנֵּה בְּרוּר הוּא כִּי "שָׂכִים" קוֹצִים חֲדָיִם, מִלְּשׁוֹן הַסֵּר מִשׁוּבָתוֹ (ישעיה ח ט), הַנְּבִי שֶׁךְ אֶת דִּרְכָּךְ (דְּחֻשָׁע ב ט), הִלָּא אֲתָה שָׂכֶת בְּעָדוֹ (איוב א ט), וְשִׁמְתָּ שָׂכִין בְּלִעָךְ (משל כג ב), דְּבָר חֹד מִקֶּץ אוֹ מִגְּבֻרָה. וּלְצִנִּינִם" גַּם כֵּן סֵלֹן מִמְּאִיר, מִלְּשׁוֹן וְאֵל מִצְנִים יִקְחָהוּ (איוב

(נו) וְהָיָה בְּאֶשֶׁר דְּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה
 נו ויהי כמא די חשבית למעבד להון אעבד
 לכן:

א ומליל יי עם משה למימר:

לד (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב פקד נת בני ישראל ותימר להון ארי אתון
 עליו לארעא דכנען דא ארעא די תתפלג
 לכון באחסנא ארעא דכנען לתחומא:

(ב) צו את־בני ישראל ואמרת אליהם כִּי־אתם באים
 אל־הארץ כנען זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה
 ארץ כנען לגבלתיה:

גפילה. ומדרש אגדה אומר: על־ידי שהפיל
 הקדוש־ברוך־הוא שריהם של שבעים אמות מן
 השמים וכפתן לפני משה, אמר לו: ראה, אין בהם
 עוד כח!.

כס"א זאת הארץ אשר תפל לכם וגו'. לפי שהרבה
 מצוות נהגות בארץ ואין נהגות בחוצה לארץ,
 הצריך לכתב מצנני גבולי ורחותיה סביב. לומר לה:
 מן הגבולים הללו ולפנים, המצוות נהגות. תפל
 לכם. על שם שנתחלקה בגורל, נקראת חלוקה לשון

ג ויהי לכון רוח דרומא ממדברא דצן על
 תחומי אדום ויהי לכון תחום דרומא
 מספיי ימא דמלחא קדומא:

(ג) וְהָיָה לָכֶם פֶּאת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צֶן עַל־יְדֵי אֲדוֹם
 וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קְדֻמָּה:

היה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנאמר (יהושע יא):
 מן השחרור אשר על־פני מצרים. ומפסיק בין ארץ
 מצרים לארץ־ישראל, וארץ אדום אצלה לצד המזרח,
 וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח,
 וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב
 את בניסחם לארץ, היה מעבירים את הנילוס לצד
 צפון ובאין לארץ־ישראל, ולא עשה כן; וזהו שנאמר
 (שמות יא): "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", שהם

כס"א וְהָיָה לָכֶם פֶּאת־נֶגֶב. רוח דרומית אשר מן
 המזרח למערב. ממדבר־צן. אשר אצל אדום
 מתחלת מקצוע דרומית־מזרחית של ארץ תשעת
 המטות. כיצד? שלש ארצות יושבות בדרומה של
 ארץ־ישראל זו אצל זו: קצת ארץ מצרים, וארץ
 אדום בלה, וארץ מואב בלה; ארץ מצרים במקצוע
 דרומית־מערבית, שנאמר בפרשה זו: "מעצמון
 נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה". ונחל מצרים

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אלהיהם עד אבדם מעל הארץ, כענין
 פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו
 יבין ושב ורפא לו: תורה א
 (ב) אל הארץ כנען. כמו והנבואה עדר
 הנביא (דחי"ב טו ח), והטעם אל הארץ
 ארץ כנען, לשון רבי אברהם. וכן כתב
 רש"י (בראשית לא יא) והביאו לדמיון האל
 בית אל, וכבר פרשתי סודו (שם):
 והנבון בעיני ב"אל הארץ כנען", כי
 שם הארץ הזאת כנען, כמו
 מצרים שם הארץ כשם העם, וכן ישרי
 כנען (שמות טו טו), וכן כנען פלשתים
 והאבדתיך מאין יושב (צפניה ב ח), והנה
 "אל הארץ כנען" כמו שאמר העיר
 ירושלים, והמלך דוד (מ"א א א), והאיש
 גבריאל (דניאל ט כא): תורה ג

וצררי אתכם, שילחמו בכם ויביאו
 אתכם במצור, ואני אגלה אתכם
 מפניהם גלות שלמה. כי באשר דמיתי
 לעשות להם על ידיכם, שילגו כלם מן
 הארץ ולא תותירו מהם שם, ולא
 שמעתם בקולי, כן אעשה לכם ולא
 אשאיר מכם בארץ גם אחד:
 וכענין הזה אמר יהושע והיו לכם לפח
 ולמוקש ולשוטט בצדכם
 ולצנינים בעיניכם עד אבדכם מעל
 האדמה. אמר פח ומוקש בטעות אשר
 יטעו אתכם, כמו כי תעבד את אלהיהם
 כי יהיה לה למוקש. ולשוטט בצדכם,
 שייסרו אתכם בשוטים לשלל ולבזו
 ולהכאיב מאד. ולצנינים בעיניכם, הוא
 עירון עיני הלב לטעות עוד אחרי

ה ח, צנים פחים בדרך עקש (משלי כב ח),
 שחסרו אות הפפל. אבל הכונה
 "בשפים בעיניכם", להטעות אתכם
 ולא תראו ולא תבינו, כמו כי השחד
 יעור פקחים (שמות כג ח), וכן ולפני עור
 לא תתן מכשל (ויקרא יט ד) על דעת
 רבותינו (תורת הכנים קדושים פרשה ב ד):
 יאמר כי ינקרו עיניכם להטעות אתכם
 ולא תראו ולא תבינו, וילמדו
 אתכם בכל תועבותיהם ולעבד את
 אלהיהם, כמו שאמר (שמות כג ל) לא
 ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי כי
 תעבד את אלהיהם. ואחר שיהיו שפים
 בעיניכם ויטעו אתכם לשוב מאחרי,
 יהיו צנים בצדיכם, שיקאיבו ויצערו
 אתכם לשלל ולבזו אתכם. ואחר כך

יושבים על הים במערכה של ארץ כנען - כענין שנאמר בפלשתים (צפניה ב): "ישבי חבל הים גוי כרתים". ולא נחם אותו הדרך, אלא הסבן והוציאם דרך דרומה אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל ב): "מדבר העמים", לפי שהיו פמה אמות יושבות בצדו והולכין אצל דרומו מן המערב כלפי מזרח תמיד, עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבר דרך ארצו ולהפגס לארץ דרך רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומה של אדום, עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה".

והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה; וכשכלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפתח (שם): "ולך במדבר ויבס את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון ועוג, שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרבו עד הירדן, והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ מואב. נמצא, שארץ כנען שבעבר הירדן למערב - היתה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל אדום.

(ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבim ועבר צנה והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר-אדר ועבר עצמנה:

כ"ט - ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבim. כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא" מלמד שלא היתה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ. יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבim. נמצא מעלה עקרבim לפני מן המצר. ועבר צנה. אל צין, כמו "מצרימה". והיו תוצאתיו. קצותיו, בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר-אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון

למערב ויבא לו לחצר-אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון "נסב" האמור כאן לפי שפתי "ויצא חצר-אדר", שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע. ורחב אותה רצועה שפליטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון, ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ויבא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול, שהוא מצר מערכה של כל ארץ ישראל. נמצא, שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית.

(ה) ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה:

כ"ט - והיו תוצאתיו הימה. אל מצר המערב, שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה.

(ו) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה-יהיה לכם גבול ים:

כ"ט - וגבול ים. ומצר מערבי מהו? והיה לכם הים הגדול. למצר. וגבול. הנסין שבתוף הים, אף הם מן הגבול, והם איים שקורין "איזל"ש.

(ז) וזה-יהיה לכם גבול צפון מן-הים הגדול תתאו לכם הר ההר:

ז וזין יהי לכו תחום צפונה מן ימא רבא ותחומה דין יהי לכו תחום מערבא:

כ"ט - גבול צפון. מצר צפון. מן-הים הגדול תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע צפונית מערבית

וראשו משפיע ונקנס לתוף הים, ויש מרחב הים לפנים הימנו וחוצה הימנו. תתאו. תשפיעו לכם

שיעור יומי ליום חמישי כ"ט תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לד – פרשת מטות-מסעי סא

לנטות ממערב לצפון, אל הר ההר. תתאו. לשון סבה, כמו (ר"ה ב יב): "אל-תא הרצים", (יחזקאל מ): "ותאי

(ח) מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל צדדה:

כ"י מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד המזרח, ותפגעו ב"לבא חמת" זו אנטוכיא. תוצאת הגבל. סופי הגבול. כל מקום שנאמר "תוצאות הגבול", או המצר בזה שם לגמרי ואינו עובר להלן

(ט) ויצא הגבל זפרנה והיו תוצאתיו חצר עינן והיהיה לכם גבול צפון:

כ"י והיו תוצאתיו חצר עינן. הוא היה סוף המצר הצפוני, ונמצאת חצר עינן במקצוע צפונית-מזרחית. ומשם התאוויתם לכם אל מצר המזרחי.

(י) והתאוויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפמה:

כ"י והתאוויתם. לשון הסבה ונטיה, כמו "תתאו". שפמה. במצר המזרחי, ומשם הרבלה.

(יא) וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבל ומחה על-פתח ים-כנרת קדמה:

כ"י מקדם לעין. שם מקום, והמצר הולך במזרחו. נמצא העין לפניו מן המצר, ומאריך-ישראל היא. וירד הגבל. כל שהגבול הולך מצפון לדרום, הוא יורד והולך. ומחה על-פתח ים-כנרת קדמה. שיהא ים כנרת תוף לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם יורד אל הירדן, והירדן מושף ובא

(יב) וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב:

(יג) ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר נתנהחלו אותה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המטות וחצי המטה:

(יד) כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני-הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם:

מהר טורא תבוננו למטי חמת ויהיו מפקנהי דתחומא לצדר:

ט ויפוק תחומא לזפרון ויהיו מפקנהי לחצר עינן דין יהי לכון תחום צפונא:

י ותבוננו לכון לתחום קדומא מחצר עינן לשפם:

יא ויחיות תחומא משפם לרבלה ממדנח לעין ויחיות תחומא וימטי על כיה ים גנסר קדומא:

מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושף לצד מזרחיה של ארץ-ישראל כנגד ים כנרת עד שנופל בים המלח, ומשם בזה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח, שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית, הרי סובבת אותה לארבע רוחותיה.

יב ויחיות תחומא לירדנא ויהיו מפקנהי לימא דמלחא דא תהי לכון ארעא לתחומקא סחור סחור:

יג ופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא די תתחסנון יתה בעדבא די פקיד יי למתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא:

יד ארי קבילו שבטא דבני ראובן לבית אבתהון ושבטא דבני גד לבית אבתהון ופלגות שבטא דמנשה קבילו אסתנהון:

(טו) שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וְחֲצֵי הַמִּטָּה לָקְחוּ נִחְלָתָם מֵעֵבֶר
לִירֵדָן יֵרָחוּ קִדְמָה מִזְרָחָה: פ
טו תריין שבטין ופלגות שבטא קבילו
אחסנתהון מעברא לירדנא דירחו קדומא
מדינחא:

כ"י קדמה מזרחה • אל פני העולם, שהם במזרח, שרוח מזרחית קרויה "פנים" ומערבית קרויה "אחור",
לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל.

♦ יום שישי א' מנחם-אב ♦

טז ומליל יי עם משה למימר:

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(יז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ אֲלֶעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:

יתכן לפרש "לכם" זה, ככל "לכם" שבמקרא,
שאם-כן היה לו לכתב "ינחילו לכם", "ינחלו" –
משמע שהם נוהלים לכם בשבילכם ובמקומכם, כמו
(שמות יד): "ה' ילחם לכם".

כ"י אֲשֶׁר־יִנְחִלוּ לָכֶם • בשבילכם. כל נשיא ונשיא
אפטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת השבט למשפחות
ולגברים, ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון. ומה
שהם עושין יהיה עשוי כאלו עשאו שלוחים. ולא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

לצרכי הכלל. ב. מצד הקב"ה – הקב"ה מונה אותו (על ידי
משה) להיות נשיא שבטו, ומצד מנוי זה פעלתו כוללת גם
את צרכי הפרט, שהרי הוא נשיאו של כל אחד כיחיד.
והנה, בפסוק נזכרו אלעזר ויהושע, שקבלו מנוי מיוחד מאת
ה', ומזה למד רש"י שאף לגבי הנשיאים קר: מדבר במנוי
מיוחד מאת ה' להיות מקמים ו'בעלים' על כל עניני השבט.
לכן מפרש רש"י שכל נשיא הוא אפטרופוס לשבטו והוא
דואג לצרכיו של כל יחיד כפרט.

כל נשיא ונשיא אפטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת
השבט למשפחות ולגברים ובורר לכל אחד ואחד חלק
הגון (לד, יז) יש לשאל, מניין לו לרש"י שהנשיאים חלקו
את נחלת השבט למשפחות, ולא שחלקו את הארץ
לשבטים? ויש לומר, דהנה תפקידו של הנשיא מחלק לשנים.
א. מצד ישראל – הוא שלוחם של ישראל לספוק כל
צרכיהם, ודאגתו מצד תפקיד זה היא בעקר לצרכי הכלל,
וכדרך העולם, שכל קבוץ של אנשים ממנה מנהיג שדואג

(יח) וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּטָּה תִּקְחוּ לְנַחֵל
אֶת־הָאָרֶץ:

כ"י לנחל את-הארץ • שיהא נוהל וחולק אותה במקומכם.

(יט) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לַמִּטָּה יְהוֹדָה כָּלָב
בֶּן־יִפְנֶה:

(כ) וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמֹעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עֲמִיהוּד:

(כא) לַמִּטָּה בְּנִימֵן אֶלִיָּד בֶּן־פֶּסֶלֹן:

(כב) וּלְמִטָּה בְּנִימֵן נָשִׂיא בָּקִי בֶן־יִגְלִי:

יט ואלין שמות גבריאל לשבטא דיהודה
כלב בר יפנה:

כ וילשבטא דבני שמעון שמואל
עמיהוד:

כא לשבטא דבנימין אליד בר פסלון:

כב וילשבטא דבני דן בקי בר יגלי:

(כג) לְבָנִי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל
בֶּן־אֶפְדִּי:

(כד) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן:

(כה) וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֹן נָשִׂיא אֶלִיָּצֶפֶן בֶּן־פְּרִנָּה:

(כו) וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פְּלִטְיָאל בֶּן־עֵזֶן:

(כז) וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֲשֵׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלָמִי:

(כח) וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד:

(כט) אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: פ

כ"י – לְנַחַל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שָׁהם נִחְלִילוּ אוֹתָהּ לָהֶם לְמַחְלָקוֹתֶיהָ.

לה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן
יְרֵחוֹ לֵאמֹר:

(ב) צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לָלוֹיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם
עָרִים לְשֹׁכֵת וּמִגְרָשׁ לָעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ
לָלוֹיִם:

כ"י – וּמִגְרָשׁ. רֹוח מְקוֹם חֶלֶק חוּץ לָעִיר סְבִיב לַהֲיֹות לְגוֹי לָעִיר, וְאֵין רִשְׁאִין לְבָנוֹת שָׁם בֵּית וְלֹא לְנָטַע
כֶּרֶם וְלֹא לְזֹרַע וְרִיעָה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַנִּזְכָּרִים שָׁם, וְכֵן הַפְּאוֹת שֶׁבְּסוּף סִפְר
יְחֻזְקָאֵל. וְעוֹד, שָׁאֵם הָיָה אוֹמֵר לְמִדּוֹד
מִן הָעִיר אֶל הַחוּץ אֲלֵפִים אִמָּה לְכָל
רוּחַ, הָיָה אוֹמֵר וּמִדּוֹתֶם מִחוּץ לָעִיר
לְפָאת קִדְמָה וְגו'. אֲבָל "וּמִדּוֹתֶם אֶת
פָּאת קִדְמָה" הִיא מְדִידַת הַצֵּד הַהוּא
כְּאִשֶּׁר פְּרִשְׁתִּי, וְכֵן נָאָה לָהֶם לָעָרִים
שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם אַחֻזָּה מְרֻבֶּעֶת, לֹא
שֶׁיִּמְדְּדוּ אֲלֵפִים אִמָּה לְאַרְבַּע הָרוּחוֹת
כְּגֹדֶה הָעִיר וְהַקְּרָנוֹת לֹא תִהְיֶינָה לָהֶם.
וְדוּמָה לָזֶה, סְבִיב שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אֵלֶּה
(יְחֻזְקָאֵל מִזֶּה לָזֶה), כִּי הָעִיר בֵּין כָּל סְבִיבֹתֶיהָ
שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אֵלֶּה, כִּי מִנֶּה בְּאַרְבַּע

הָאֲחָד, וְלִרְחֻבָּהּ כְּמוֹ כֵּן אֵלֶּה אִמָּה,
חֲמִשׁ מֵאוֹת אִמָּה לְכָל רוּחַ, וְאַחֵר כֶּף
אִמָּה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אֲלֵפִים אִמָּה עַל
אֲלֵפִים אִמָּה וְתִהְיֶה הָעִיר בְּאַמְצַע
הָרְבּוּעַ. הוֹסִיף לָהֶם מִגְרָשׁ שְׁלֹא כְּגֹדֶה
הָעִיר כְּשֶׁעוֹר הָרִאשׁוֹן שֶׁכְּגֹדֶה הָעִיר,
עַד שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁתִּשְׁאִיר לְמִגְרָשׁ אֵלֶּה
אִמָּה בְּסִבִּיבוֹתֶיהָ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה בְּתַחֲלָה
תִּהְיֶה הָעִיר אֵלֶּה עַל אֵלֶּה רְבּוּעַ, וְהִנֵּה
הָעִיר רְבִיעַ בְּמֶה שִׁיתְּנוּ לָלוֹיִם:
וְדַע, כִּי לְשׁוֹן פָּאָה יֵאמַר עַל הַצֵּד כָּלוּ,
וְכֵן מָאָה בְּאִמָּה אֶרֶץ לְפָאָה
הָאֲחָת (שְׁמוֹת כו ט), לְעֵבֶר כָּלוּ, וְכֵן כָּל

(ב) וּמִגְרָשׁ. רֹוח מְקוֹם חֶלֶק חוּץ לָעִיר
סְבִיב לַהֲיֹות לָעִיר לְגוֹי,
וְאֵין רִשְׁאִין לְבָנוֹת בּו בֵּית וְלֹא לְטַע
כֶּרֶם וְלֹא לְזֹרַע וְרִיעָה. אֵלֶּה אִמָּה סְבִיב
(פְּסוּק ד), וְאַחֲרָיו אוֹמֵר אֲלֵפִים אִמָּה (פְּסוּק
ה), הֵיא כִּיצַד, אֲלֵפִים הוּא נוֹתֵן לָהֶם
סְבִיב, וּמִהֶם אֵלֶּה פְּנִימִים לְמִגְרָשׁ
וְהַחֻצוֹנִים לְשֹׁדוֹת סְבִיב וְלִכְרָמִים,
לְשׁוֹן רִשְׁ"י מִדְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ (סוּטָה כז):
וְהַנִּזְכָּרִים בְּעֵינֵי עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, שִׁיאִמַּר
שִׁיתְּנוּ לְמִגְרָשׁ אֵלֶּה אִמָּה
בְּסִבִּיבוֹת הָעִיר כְּגֹדֶה, שִׁתְּהִי לָהּ
לְאַרְבַּע אֵלֶּה אִמָּה, חֲמִשׁ מֵאוֹת לְרוּחַ

(ג) וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשִׁבְתָּהֶם וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכְלֹל חֵיתָם: כִּשְׁמֵי וְלִכְלֹל חֵיתָם • לְכָל צִרְכֵיהֶם.

(ד) וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם מִקֹּדֶר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּה אִמָּה סָבִיב:

כִּשְׁמֵי אֵלָּה אִמָּה סָבִיב • (עירובין כא) וְאֲחֲרָיו הוּא אוֹמֵר: "אֲלֵפִים בְּאִמָּה". הֲאֵל פִּיצָד? אֲלֵפִים הוּא נוֹתֵן לָהֶם

(ה) וּמִדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת-פֶּאֶת-קִדְמָה אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת-פֶּאֶת-נֶגֶב אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת-פֶּאֶת-יָם אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְאֶת פֶּאֶת צָפוֹן אֲלֵפִים בְּאִמָּה וְהָעִיר בִּתְּוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים:

(ו) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אֶת שְׁש־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶם שָׁמָּה הִרְצָח וְעֲלִיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתֵּים עִיר:

(ז) כָּל-הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת-מִגְרָשֵׁיהֶן:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מִעָרָיו לְלוֹיִם: פ

• שבת קודש ב' מנחם-אב •

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ט וּמִלִּיל י"ז עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הפאות ארבעת אֲלֵפִים וְחֹמֶשׁ מֵאֹת שֶׁהֵן שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֵלָּה לְכָל: וְנִבְּוִן הוּא שִׁיחֵיו אֵלָּה אִמָּה אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם סָבִיב כְּנֶגֶד הָעִיר לְמִגְרָשׁ שֶׁלֹא יִזְרַע וְהָאֵלָּה אֲשֶׁר הוֹסִיף בְּכֶתוּב הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּע הַפָּאוֹת לְשָׁדוֹת וּכְרָמִים כְּמוֹ שֶׁקָּבְלוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֲבָל שֶׁם הַכֹּל מִגְרָשׁ בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב, אֲלֵא שָׁנָה נֶעְבַד וְנִזְרַע וְזֶה לֹא יִעֲבַד וְלֹא יִזְרַע, וְלִקְרָא הַפָּרִשָׁן זֶה מִנְּה: תוֹרָה ג

(ח) מֵאֵת הָרֹב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ: (כבא בורא קבא) מֵאֵת בְּתִי הָאֲבוֹת שֶׁנֶּחְלָלוּ הִרְבֵּה יִקְחוּ הִרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם (לעיל לג נד), אֲבָל הַשְּׁבָטִים שְׂוִים הָיוּ בְּנִחְלָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁתִּמְצָא בְּסִפֵּר יְהוֹשֻׁעַ (פֶּרֶק כא) שֶׁאֵין מִסְפָּר הָעָרִים אֲשֶׁר נָתַן לְלוֹיִם שָׁנָה

לְשִׁבְתֵּיהֶם, מִפְּנֵי שְׁוֵי הָעָרִים הָיָה שֶׁהָיוּ חֲשׂוֹבוֹת זֶה מִזֶּה, כִּי בְּשׂוּמָא נִתְחַלְקָה הָאֶרֶץ. תִּדְעַ, שֶׁהָרִי נָתַן מִיְהוּדָה וְשִׁמְעוֹן וּבִנְיָמִן עָרִים י"ג וּמִמְשָׁה יִשְׁשָׁכָר אֲשֶׁר וְנִפְתָּלִי וְחָצִי מְנַשֶּׁה י"ג, וְאֵלּוּ מְרָבִים עַל הָרָאשׁוֹנִים בְּמִנְיָנָם, וְנָתַן מִמְשָׁה אֶפְרַיִם עָרִים אַרְבַּע וּמִמְשָׁה דָן עָרִים אַרְבַּע, וְהָיוּ בְּנֵי דָן כְּפִלִּים כְּבִנֵּי אֶפְרַיִם: תוֹרָה ט

שיעור יומי לשבת קודש ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום – לה – פרשת מטות-מסעי סה

(י) דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶרֶצָה פְּנֻעַ:

(יא) וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם
וְגַם שְׂמָה רֹצֵחַ מִבְּהֶנְפֶּשׁ בְּשָׁגָה:

כ"י • וְהִקְרִיתֶם • אין "הקרינה" אלא לשון הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)

וְגַם שְׂמָה רֹצֵחַ מִבְּהֶנְפֶּשׁ בְּשָׁגָה (לה, יא) נֶפֶשׁ – רומז
לנפש השנית בישראל (תנא ריש פ"ב), שהיא חלק אלוה
ממעל ממש. מִבְּהֶנְפֶּשׁ – רומז לחטא ועון, שגורם
לשפיכת הדם והחיות של 'אדם' דקדושה 'ב'אדם

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֹל וְלֹא יָמוּת
הָרֹצֵחַ עַד-עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט:

כ"י • מִגָּאֹל • מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח.

(יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה
לָכֶם:

כ"י • שְׁש־עָרֵי מִקְלָט • (מכות ט) מגיד, שאף-על-פי
שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ז ב עמ' 494)

שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג) 'ספר החנוך' נותן סימן
לשש המצוות התמידיות – שש ערי מקלט. ויש לבאר את
הקשר בין שש מצוות אלה לערי מקלט, דהנה יצרו של אדם
'עובד' תמיד, ללא הפסק, ומוכן אפוא שיש צורך במצוות
תמידיות, שישמרו על האדם מפני יצרו. והרי גם ערי מקלט
מגונות על יהודי מפני 'גואל הדם' – השטן והיצר הרע.

(יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת
שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאַרְץ פְּנֻעַ עָרֵי מִקְלָט
תִּהְיֶינָה:

יד ית תלת קרנא תתנו מעבר לירדן ואת
תלת קרנא תתנו בארץ פנען קרני
שזכותא יהוין:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים. ואף על פי
שבארץ פנען תשעת המשות
וכאן אינם אלא שנים וחצי, השנה מנין
ערי מקלט שלהם, כי בגלעד נפישו
רוצחים, דכתיב (הושע ו ח) גִּלְעָד קִרְיַת
פַּעֲלִי אֲנֹן עֲקָבָה מִדָּם, לְשׁוֹן רִש"י
מדברי רבותינו ז"ל (מכות ט):
וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת
שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאַרְץ פְּנֻעַ עָרֵי מִקְלָט
תִּהְיֶינָה. ואם כן צוה הקדוש ברוך הוא
היו שופכי דמים במקדש ומראין עצמן
כשוגגין, והצריך להרבות להם ערי
מקלט לקלט את כלן שלא נודע מי
המזיד. ואם כן צוה הקדוש ברוך הוא

נְפִישֵׁי רוֹצְחִים, דְּכָתִיב (הושע ו'): "גִּלְעָד קָרְיַת פְּעֻלִּי
אֲזַן עֲקֵבָה מִדָּם".

כִּי־אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים וְגו' • (מכות שם) אֶף־עַל־פִּי
שֶׁבָאֲרָץ כְּנָעַן תִּשְׁעָה שָׁבָטִים וְכָאֵן אֵינֶן אֲלָא שְׁנַיִם
וְחָצִי, הַשּׁוּה מִנֵּן עָרֵי מִקְלָט שְׁלֹהֶם, מִשּׁוּם דְּכַגְלָעַד

טו לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא וּלְתוֹתְבָא בִּינִיכּוֹן
יְהוֹנָן שִׁית קְרוּיָא הָאֲלִין לְשׁוּבָא לְמַעְרוֹק
לְתַמֵּן כָּל דִּיקְטוּל נִפְשָׁא בְּשָׁלוּ:

(טו) לְכַנֵּי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרָ וּלְתוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה
שְׁשִׁי־הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוֹם שְׁמָה כָּל־מִכָּה
נִפְשׁ בְּשָׁנָה:

טז וְאִם בְּמִן דְּפְרִזְלָא מִחִיָּה וְקָטְלָה קְטוּלָא
הוּא אֲתַקְטָלָא יִתְקַטֵּל קְטוּלָא:

(טז) וְאִם־בְּכָלִי בְרִזָּל הִכְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
וַיָּמָת הָרֹצֵחַ:

אֶפְלוּ מַחֲט, לְפִיכָף לֹא נִתְּנָה בּוֹ תוֹרָה שְׁעוֹר לְכַתֵּב
בוֹ: "אֲשֶׁר יָמוּת בוֹ". וְאִם תֹּאמַר בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג -
הַפְּתוּב מְדַבֵּר, הָרִי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "אוֹ בְּכָל־אָכֹן
אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וְגו'". לְמַד עַל הָאֲמוּרִים
לְמַעְלָה, שֶׁבְּהוֹרֵג בְּמַזִּיד - הַפְּתוּב מְדַבֵּר.

כִּי־וְאִם־בְּכָלִי בְרִזָּל הִכְּהוּ • אֵין זֶה מְדַבֵּר בְּהוֹרֵג
בְּשׁוֹגֵג הַסְּמוּךְ לוֹ, אֲלָא בְּהוֹרֵג בְּמַזִּיד; וְכֹא לְלַמֵּד,
שֶׁהַהוֹרֵג בְּכָל דְּבַר צָרִיף שִׁיָּהָא בּוֹ שְׁעוֹר כְּדִי לְהַמִּית,
שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָלֶם: "אֲשֶׁר־יָמוּת בוֹ" דְּמִתְרַגְּמִינֵן: "דִּהִיא
כְּמַסַּת דִּימוּת בַּהּ", חוּץ מִן הַבְּרִזָּל, שְׁגָלוֹי וַיְדוּעַ
לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהַבְּרִזָּל מִמִּית בְּכָל שְׁהוּא,

יז וְאִם בְּאִכְנָא דְּמִתְנַסְבָּא בִּידָא דִּהִיא כְּמַסַּת
דִּי יָמוּת בַּהּ מִחִיָּה וְקָטְלָה קְטוּלָא הוּא
אֲתַקְטָלָא יִתְקַטֵּל קְטוּלָא:

(יז) וְאִם בְּאִכְנָן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ:

שְׁעוֹר. יָכוֹל כָּל שְׁהוּא? לָכֵף נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ".

כִּי־בְּאִכְנָן יָד • (ספרי) שִׁישׁ בָּהּ מְלֵא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת
בָּהּ • שִׁישׁ בָּהּ שְׁעוֹר לְהַמִּית, כְּתַרְגוּמוֹ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
(שְׁמוֹת כ"א): "וְהִכָּה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאִכְנָן" וְלֹא נִתֵּן בָּהּ

יח או בְּמִן דָּאֵע דְּמִתְנַסֵּב בִּידָא דִּהִיא כְּמַסַּת
דִּי יָמוּת בַּהּ מִחִיָּה וְקָטְלָה קְטוּלָא הוּא
אֲתַקְטָלָא יִתְקַטֵּל קְטוּלָא:

(יח) אוֹ בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ:

שְׁהוּא? לָכֵף נֶאֱמַר בְּעֵץ: "אֲשֶׁר־יָמוּת בוֹ", שִׁיָּהָא
בוֹ כְּדִי לְהַמִּית.

כִּי־אוֹ בְּכָלִי עֵץ־יָד • לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כ"א): "וְכִי
יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹ בַּשֹּׁבֵט". יָכוֹל כָּל

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִלָּךְ:
וַיִּתְּבֵן שָׁבוֹן הִיָּה הַמִּנְהָג בְּדוֹרוֹת הָהֶם
שֶׁכָּל אֲדוֹן עִיר יִקְרָא מִלָּךְ, או
הִיָּה לְכַבּוֹד אֲרָץ יִשְׂרָאֵל כְּמִדְרַשׁ
רַבּוּתֵינוּ ז"ל. מִכָּל מְקוֹם לֹא הָיוּ מְלָכִי
אֲרָצוֹת רַק מְלָכִי עִיר וְעִיר, וְכֵן כְּתוּב
(שׁוֹפְטִים א' ו'): שֶׁכָּעִים מְלָכִים בְּהוֹנוֹת יְדֵיהֶם
וְרִגְלֵיהֶם מְקַצְצִים הָיוּ מְלַקְטִים תַּחַת
שִׁלְחָנֵי. וְהִנֵּה הִיָּתָה עֶבֶר הַיַּרְדֵּן גְּדוּלָּה
מְאֹד, רְאוּיָה לְשֹׁלֵשׁ עָרֵי מִקְלָט בְּכָל
אֲרָץ יִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן וְהַלְּאָה, וְהָיוּ
אֵלֶּה הַשֵּׁשׁ עָרִים לְבָדוֹן קוּלְטוֹת,
וְהָאֲרָבָעִים וּשְׁתֵּים לְמַגְרָשֵׁי הַלּוּיִם לֹא
לְמִקְלָט: תורה טו

הַמוֹעֵדָה רַבָּה ה' בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן לְכַבּוֹד
מִשָּׁה, שֶׁיְבָדִיל הוּא חֲצִיזָן, אֲבָל בְּכָלֵלָן
בְּמִדָּה וּבְמִנְיָן הָיוּ:
וְעַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט נִרְאֶה בְּעִינֵי, כִּי אֲרָץ
עֶבֶר הַיַּרְדֵּן הִיָּתָה גְּדוּלָּה מְאֹד, כִּי
הֵם שְׁנֵי מְלָכִי הָאֲמוּרִי גְּדוּלִים
שֶׁהִמְקִירָאוֹת מְפַלְיָגִים בָּהֶם, וְאֵף כִּי
עֲמוֹן וּמוֹאָב טָהְרוּ (ס"א: נוֹהָר) בָּהֶם,
וּמְלָכִי אֲרָץ כְּנָעַן מְלָכִי עִירוֹת לְכָל
מוֹשֵׁל עִיר יִקְרָאוּ לוֹ מִלָּךְ, בְּאֲשֶׁר אִתָּהּ
רוֹאָה מִלָּךְ וִירוּשָׁלַיִם אֶחָד מִלָּךְ חִבְרוֹן
אֶחָד (וְהוֹשַׁע י"ב) וּבִינֵיהֶם מִהֶלֶף חֲצִי יוֹם,
וְכֵן הַזְכִּירוּ חֻקֵּיהֶם (שְׁמוֹר"ר ל"ב א) בֵּין בֵּית
אֵל לְעֵי אֲרַבְעַת מִיָּלִין שְׁלֹשׁ מִלָּךְ וְלֹאֻ

וְהָ עַל שֵׁם הָעֵתִיד, עַל דֶּרֶךְ וְקָם הָעָם
הַזֶּה וְנִנָּה (דְּבָרִים ל"א טז), או שִׁי־אִמְרוּ שֶׁהִיָּה
אֲוִיר אֲרָץ גִּלְעָד מְגִדְלַת רוֹצְחִים מֵאֲזו
הִיָּתָה לְגוֹי:
וְאִנִּי תָמָה, כִּי עַל דַּעַת רַבּוּתֵינוּ ז"ל
(מִכּוֹת י') הַפְּתוּב שֶׁאִמְרָ (לְעֵיל פְּסוּק ו')
וְעַלֵּיהֶם תִּתְּנוּ אֲרָבָעִים וּשְׁתֵּים עִיר,
כָּלֶם לְמִקְלָט צִנָּה בָּהֶם, וְהִנֵּה הָיוּ מִהֶם
בְּאֲרָץ כְּנָעַן ל"ו עָרִים וּבְעֶבֶר הַיַּרְדֵּן ו'
וְכָלֵן קוּלְטוֹת לְדַעַת רַבּוּתֵינוּ ז"ל. וְהִנֵּה
הָיוּ הַמִּקְלָטִים לְכָל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל בִּישֵׁר
וְהַשְׁוִיָּה, כִּי אֲרַבְעַ עָרֵי מִקְלָט יִגִּיעוּ
לְשִׁבְטֵי, גַּם חֹשֶׁב שֶׁבֶט מִנְשֵׂה בְּאֲרָץ
כְּנָעַן מִפְּנֵי שֶׁרְבוּ שָׁם הִיָּה. וְאוּלַּי בְּעָרֵי

(יט) גֵּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בַּפְּנֵי־בּוֹ הוּא יִטְגֹּאֵל דָּמָא הוּא יְקַטֹּל יֵת קְטוּלָא פֿד אַתְחִיב לֵה מִן דִּינָא הוּא יְקַטְלָהּ : יִמְתֵּנוּ :

יט"י • אַפֿלו בַּתוֹךְ עָרִי מְקַלֵּט.

(כ) וְאִם־בְּשִׁנְאָה יִהְיֶהנּוּ אוֹ־הַשְּׁלִיף עָלָיו בְּצִדָּהּ וַיָּמָת : כ וְאִם בְּסִנְאָה דְּחָהִי אוֹ רָמָא עֲלוּהִי בְּכִמְנָא יְקַטְלָהּ :

יט"ב • בְּצִדָּהּ • כְּתַרְגוּמוֹ "בְּכִמְנָא" בְּמֵאֲרֵב.

(כא) אוֹ בְּאֵיכָה הִכָּהוּ בִידּוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת הַמִּכָּה רֹצֵחַ הוּא גֵּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בַּפְּנֵי־בּוֹ : כא אוֹ בְּדִכְבוּ מִחָהִי בִידָהּ יְקַטְלָהּ אַתְקַטְלָא יְקַטְלֵט מִחָה קְטוּלָא הוּא גֵּאֵל דָּמָא יְקַטֹּל יֵת קְטוּלָא פֿד אַתְחִיב לֵה מִן דִּינָא :

(כב) וְאִם־בִּפְתָּע בְּלֹא־אֵיכָה הִדְפּוֹ אוֹ־הַשְּׁלִיף עָלָיו פֿל־פְּלִי בְּלֹא צִדָּהּ : כב וְאִם בִּתְכֵּף בְּלֹא דִכְבוּ דְּחָהִי אוֹ רָמָא עֲלוּהִי פֿל מִן בְּלֹא כִמֵּן לֵה :

יט"ג • בִּפְתָּע • בְּאִנְס. וְתַרְגוּמוֹ "בִּתְכֵּף", שֶׁהָיָה סְמוּךְ לוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִזְהָר עָלָיו.

(כג) אוֹ בְּכָל־אַבֵּן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רָעָתוֹ : כג אוֹ בְּכָל אַבְנָא דְּהִיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ בְּלֹא חֲזוּי וּרְמָא עֲלוּהִי יְקַטְלָהּ וְהוּא לֹא סְנִי לֵה וְלֹא תִבְעֵי בִישְׁתָּה :

יט"ד • אוֹ בְּכָל־אַבֵּן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • הִכָּהוּ • בְּלֹא רְאוּת • שְׁלֹא רָאָהוּ. וַיִּפֹּל עָלָיו • (מכות יא) מִכָּאן אָמְרוּ : הַחֹרֵג דֶּרֶךְ יְרִידָהּ, גּוֹלָה. דֶּרֶךְ עֲלִיָּה, אִינוֹ גּוֹלָה.

(כד) וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גֵּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה : כד וַיִּדְוִנוּן כְּנִשְׁתָּא בֵּין מִחִינָא וּבֵין גֵּאֵל דָּמָא עַל דִּינָא הָאֵלִין :

(כה) וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֵּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מְקוֹלָמוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיָּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ : כה וַיִּשְׁבּוּן כְּנִשְׁתָּא יֵת קְטוּלָא מִיַּד גֵּאֵל דָּמָא וַיִּתִּיבוּן יְתָה כְּנִשְׁתָּא לְקִרְיַת שְׁזִיבוּתָהּ דִּי עֵרַק לְתַמָּן וַיִּתֵּב בָּהּ עַד דִּימוּת פֿהֲנָא רָבָא דִּי רַבִּי יְתָה כְּנִשְׁתָּא קוֹדֶשָׁא :

יט"ה • עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל • שֶׁהוּא בֹא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָה בִּישְׂרָאֵל וּלְהַאֲרִיךְ יָמֵיהֶם, וְהָרֹצֵחַ בֹּא לְסַלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה מִישְׂרָאֵל וּמִקְצָר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אִינוֹ פֿדָאִי שִׁיחָא לִפְנֵי כֹהֵן גָּדוֹל. דְּבָר אַחֵר : לִפִּי שֶׁהָיָה לוֹ לַכֹּהֵן גָּדוֹל לְהַתְּפִלֵּל שְׁלֹא תִּאָּרַע תְּקֻלָּה זֹו לִישְׂרָאֵל בְּחַיָּיו. אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ • לִפִּי פְּשׁוּטוֹ, מִן הַמִּקְרָאוֹת הַקְּצָרִים הוּא, שְׁלֹא פִּירֵשׁ מִי מִשְׁחוֹ, אֵלֹא כְּמוֹ : "אֲשֶׁר מָשַׁח הַמּוֹשֵׁחַ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ". וְרַבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ ב'מִסְכַּת מִכּוֹת' לְרֹאשִׁית דְּבָר, לְלַמֵּד שָׂאֵם עַד שְׁלֹא נִגְמַר דִּינוֹ, מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוֹ אַחֵר תַּחֲתָיו, וְלֹא אַחֵר מִכָּאן נִגְמַר דִּינוֹ, חֲזוֹר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי, שְׁנָאֲמַר : "אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ", וְכִי הוּא מִשְׁחוֹ לַכֹּהֵן, אוֹ הַכֹּהֵן מָשַׁח אוֹתוֹ? אֵלֹא לְהַבִּיא אֶת הַנִּמְשָׁח בְּיָמָיו, שְׁמַחֲזִירוֹ בְּמִיתָתוֹ (מכות יא ב).

(כו) וְאִם-יָצָא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת-גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:

כו ואם מפק פוק קטולא ית תחום קרית שזבותה די ערק לתמן:

(כו) וּמָצָא אוֹתוֹ גֹּאֵל הָדֵם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הָדֵם אֶת-הָרֹצֵחַ אִין לוֹ דָּם:

כו ונשפח יתה גאל דמא מפרא לתחום קרית שזבותה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית לה דמא:

כז"א אין לו דם • (מכות ז) הרי הוא פהורג את המת שאין לו דם.

(כח) כִּי בָּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד-מוֹת הַפֶּתֶן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי-מוֹת הַפֶּתֶן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל-אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ:

כח ארי בקרית שזבותה יתב עד דימות פהנא רבא וקתר דימות פהנא רבא יתוב קטולא לארע אחסנתה:

(כט) וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כט ויהיו אליו לכן לגזרת דין לדריכון בכל מושבתיכון:

כז"א בכל מושבתיכם • למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה-לארץ כל זמן שנוהגת בארץ-ישראל.

(ל) כָּל-מִכְּהֶ-נֶפֶשׁ לְפִי עֲדִים יִרְצַח אֶת-הָרֹצֵחַ וְעַד אַחֵד לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוֹת:

ל כל דיקטול נפשא לפום סהדין וקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסהד באגש למקטל:

כז"א כל-מכה-נפש וגו' • הבא להרגו על שהכה את הנפש. לפי עדים ירצח • שיעידו שבמזיד ובהתרצאה הרגו.

(לא) וְלֹא-תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר-הוּא רָשָׁע לָמוֹת בֵּי-מוֹת יוֹמָת:

לא ולא תקבלון ממון על אגש קטול די הוא חייב למקטל ארי אתקטלא יתקטל:

כז"א ולא-תקחו כפר • (כתובות לו) לא יפטר בממון.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שופטת אפלו לאחר חרבן, לדון דיני קנסות וגזלות וחבלות וכל דבר שבממון ושל מלקות ארבעים: תורה ל (לא-לב) וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר וְגו'. הנכון בכתוב הזה, כי בתחלה הוזהרנו מן המזיד ולא תקחו כפר פדיון ממון לנפש רוצח אשר הוא רשע למוות, כי על כל פנים יומת לא ינצל בשום ענין מן המיתה לא בגלות ולא במכות ונעשים אחרים. ואחר כן אמר, ולא תקחו כפר שנינו וישוב לארץ, עד מות הבהן, ויחור אל מחייבי הגלות אשר הוציר שבהם עקר הפרשה. כאלו אמר, וכן לא תקחו כפר מן רוצח שנינו וישוב לשבת בארץ קדם שימות הבהן:

אבל לא מצאתי במצנה שתלוייה בזמן הבית שיאמר בה "לדורותיכם בכל מושבותיכם", כי זה יורה אפלו על זמן הגלות בחוצה לארץ, כמו שנאמר בשביתת חג השבועות (ויקרא כג כא) ובאסור הקדש (שם פסוק יד), לחייב בהם בחוצה לארץ בזמן הנה, שלא נתלה אותו בעמר ובמנחה ודשה, וכן בחלב (שם ג יא), שלא נתלה אותו בקרבנות: ואולי הם דורשים "אלה לכם לחקת משפט" על הסנהדרין הנזכרים בפרשה תמיד שנאמר לפני העדה למשפט (פסוק יב), ושפטו העדה (פסוק כד), ויאמר שתהיה לנו לדורות עדה

(כט) בכל מושבתיכם. למד שתהא סנהדרין נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ ישראל, לשון רש"י. וכן הדבר שלאחר חרבן אינה נוהגת לא בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ, כמו שאמרו רבותינו בפרק ארבע מיתות בית דין (סנהדרין נב), ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בָּיָמִים הָהֵם (דברים יז ט), בזמן שיש בהן יש משפט בזמן שאין בהן אין משפט. ושנו במכילתא, מנן שאין ממיתין אלא בפני הבית, שנאמר מעם מנבחי תקחנו למוות (שמות כא יד), אם יש לה מנבח אתה ממית ואם לאו אין אתה ממית:

(לב) וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לְשַׁבֵּת בְּאַרְץ עַד-מֹת הַכֹּהֵן:

"שוב" על מי ששׁב כְּבָר, ו"מול" על מי שְׁמַל כְּבָר, בֵּן תֹּאמַר "לָנוּס" על מי שְׁנָס כְּבָר, וְקוֹרְהוּ "נוּס", כְּלוּמַר מִכְּרָח. וְאִם תֹּאמַר "לָנוּס" – לְכָרַח, וּתְפָרְשֶׁהוּ: לֹא תִקְחוּ כֶּפֶר לָמִי שֵׁישׁ לוֹ לְכָרַח, לְפָטְרוֹ מִן הַגְּלוּת, לֹא יִדְעָתִי הֵיאָף יֹאמַר: "לָשׁוּב לְשַׁבֵּת בְּאַרְץ", הָרִי עֲדִין לֹא נָס, וּמֵהִיכָן יָשׁוּב?.

וְלֹא-תִקְחוּ כֶּפֶר לָנוּס אֶל-עִיר מִקְלָטוֹ. לָמִי שְׁנָס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ, שֶׁהָרָג בְּשׁוּגָג, אֵינוֹ נִפְטָר מִגְּלוּת בְּמִמּוֹן לִתֵּן כֶּפֶר לָשׁוּב לְשַׁבֵּת בְּאַרְץ בְּטָרֶם יָמוּת הַכֹּהֵן. לָנוּס. כְּמוֹ לָנוּס (בְּשׁוּאָה וּבְקִמָּץ), כְּמוֹ (מִיכָה ב): "שׁוּבִי מִלְחָמָה" – שֶׁשָּׁבוּ מִן הַמִּלְחָמָה. וְכֵן (צִפְנִיָּה ג) "נוֹגִי מִמּוֹעֵד", וְכֵן (יִרְמְיָה ה) "כִּי מְלִים הָיוּ". בְּאִשֶּׁר תֹּאמַר

לֹא וְלֹא תִסְאֲבוּן יְת אֲרַעָא דִּי אַתּוֹן בַּה אַרִי דְמָא הוּא מְחִיב יְת אֲרַעָא וְלֹא אֲרַעָא לֹא מְתַכְפֵּר עַל דָּם וְנִפִּי דְאֲתִשֵּׁד בַּה אֱלֹהֵן בְּדָם אֲשֵׁדָה:

(לג) וְלֹא-תִחְנִיפוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יִחְנִיף אֶת-הָאָרֶץ וְלֹא אֶרֶץ לֹא-יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שִׁפְדָּהּ בָּהּ כִּי-אִם בְּדָם שִׁפְכוּ:

וְלֹא-תִחְנִיפוּ. וְלֹא תִפְשִׁיעוּ, כְּתִרְגוּמוֹ "וְלֹא תִחְיִיבוּן".

לֹא וְלֹא תִסְאֲבוּן יְת אֲרַעָא דִּי אַתּוֹן יְתִיבִין בַּה דִּי שְׂכִינְתִּי שְׂרִיָא בְּגוּה אַרִי אָנָּא יְיָ דְשְׂכִנְתִּי שְׂרִיָא בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(לד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

וְאֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ. שֶׁלֹּא תִשְׁפִּינוּ אוֹתִי בְּטִמְאָתָהּ. כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אֵף בְּזִמְנֵן שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה (שְׂרוּיָה) בִּינִיָּהֶם.

א וְקָרִיבוּ רִישֵׁי אֲבֹהֵתָא לְזַרְעִית בְּנֵי גִלְעָד בְּרִי מְכִיר בְּרִי מְנַשֶּׁה מְזַרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף וּמְלִילוֹ קָדָם מֹשֶׁה וּקְדָם רַבְרָבָא רִישֵׁי אֲבֹהֵתָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רִאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי-גִלְעָד בֶּן-מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי הַנְּשָׂאִים רִאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הֲלוֹא חֲנוּף תִּחְנֹף הָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ חֲנוּפָה תַּחַת יִשְׂבִּיָּהּ (ישעיה כד ה), וְתִחְנִיפִי אֶרֶץ בְּנוֹתֶיהָ (ירמיה ג א). וְעַנְיִן הַטְּמָאָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ טְמָאָה וְלֹא יִשְׁכֵּן בָּהּ כְּבוֹד הַשֵּׁם בְּהִיּוֹת בָּהּ דָּם נָקִי שֶׁלֹּא נִתְכַּפֵּר בְּדָם שׁוֹפְכוֹ: וּבִכְפָּרִי (מִסְעֵי קָסָא) אָמְרוּ, וְלֹא תִחְנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ, הָרִי זוֹ אֲזַהֲרָה לְחֲנֻפֶּיךָ. כִּי הִזְהִיר מִתְחִלָּה שֶׁלֹּא נִקָּח שׁוֹחֵד בְּרִצְחוֹתֶיךָ, וְחֹרֵר וְהִזְהִיר שֶׁלֹּא נִחְנִיף לָהֶם לְמַעַלְתָּם אוֹ לְתַקְפָּם וּכְבוֹד מִשְׁפַּחְתָּם בְּלִי מִקָּח שׁוֹחֵד, כִּי אִם אֲנַחְנוּ נִחְנִיף לָהֶם הִנֵּה נִחְנִיף אֶת הָאָרֶץ תַּחַת יוֹשְׁבֶיהָ: תורה לד

לְחַקֵּת מִשְׁפָּט לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, שֶׁאֵלּוֹ הַמִּשְׁפָּטִים נוֹהֲגִים גַּם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, חֹרֵר וְהִזְהִיר בְּיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ יוֹתֵר לְכָבוֹד הַשְׂכִּינָה אֲשֶׁר שָׁם, וְהִזְהִיר שֶׁלֹּא נִחְנִיף אוֹתָהּ וְשֶׁלֹּא נִטְמָא אוֹתָהּ: וְעַנְיִן הַחֲנוּפָה הוּא הַנֶּאֱמָר בְּקִלְלוֹת (דברים כח לחמ), וְרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמַעֲט תִּטָּסֶף, בְּרָמִים תִּשָּׁע וְעֲבָדְתָּ וַיֵּין לֹא תִשָּׂא, זֵיתִים יִהְיוּ לָךְ וְשֶׁמֶן לֹא תִסּוּף, כָּל עֵצֶךָ וּפְרִי אֲדָמָתְךָ יִירָשׁ הַצִּלְצֵל. כִּי כָל הַחֲנוּפָה עֲשׂוֹת הַפֶּה הַנִּרְאָה וְהַנְדָּמָה לְעֵינֵינוּ, וְהוּא עֲנֵשׁ בְּאֶרֶץ בַּעֲבוּדָה וְזָרָה וּבִשְׁפִיכוֹת דָּמִים וּבִגְלוּי עֲרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (ירמיה ג א)

וְלֹא יִהְיֶה הַצֶּרֶף לִזְמַר שֶׁלֹּא נִקָּח כֶּפֶר שֶׁלֹּא יָנוּס שָׁם כָּלֵל, כִּי כָל הוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה מִתְחִלָּה יִפְחֹד מִגָּאֵל הָדָם שֶׁלֹּא יִמִּיתֵהוּ בָּחֶם לְכָבוֹ, אוֹ שִׁיחֲשֹׁד אוֹתוֹ בְּמוֹיֵד, וְלֹא יִדְבֵּר בְּכֶפֶר שֶׁלֹּא יָנוּס שָׁם. אֲבָל אַחֲרֵי נוּסוֹ, יִדְבֵּר בְּכֶפֶר שֶׁיָּשׁוּב אֶל אֶרְצוֹ וְלֹא יִתְעַכֵּב שָׁם כָּל יְמֵי הַחַיִּים. וְאַחֲרֵי שֶׁיִּכְרַח וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט וּפָטְרוֹ אוֹתוֹ לֹא יִפְחֹד, וְאִזּוֹ יִרְצֶה לָשׁוּב אֶל בֵּיתוֹ קִדְּם הַזִּמְנִן, וְעַל כֵּן הִזְהִירוּ הַכְּתוּב מִזֶּה. אוֹ יִחְסֹר וְאִ"ו מוֹ לָשׁוּב, וְיִהְיֶה טַעְמוֹ "אוֹ לָשׁוּב", וְהִירָאוֹן נִכּוֹן בְּעֵינֵי תוֹרָה לג (לג) וְלֹא תִחְנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ. מִפְּנֵי שֶׁאִם תִּתְחַלֶּה וְהָיוּ אֵלֶיהָ לְכֶם

בואמרו ית רבונא פקיד יי למתן ית ארעא
באחסנא בעדבא לבני ישראל ורבונא
אתפקד במימרא דיי למתן ית אחסנא
צלפקד אחינוא לבנתה:

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ
בְּנַחֲלָה בְּגֹרֶל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי צִוָּה בִּיהוָה לָתֵת
אֶת־נַחֲלַת צִלְפָּחָד אַחִינוּ לְבָנֹתָיו:

גויהונן לחד מבני שבטיא דבני ישראל
לנשין ותתמנע אחסנתהון מאחסנא
אבהתנא ותתוסף על אחסנת שבטיא די
תהוין להון ומעדב אחסנתנא יתמנע:

(ג) וְהָיוּ לְאָחִיד מִבְּנֵי שְׁבֹטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים
וְנִגְרָעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת
הַמָּטָה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֹּרֶל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע:

כ"י – וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמָּטָה • שְׁהָרִי בְּנֵה יוֹרְשָׁהּ, וְהֵבֵן מִתִּיחַס עַל שְׁבֹט אָבִיו.

דואם יהי יובלא לבני ישראל ותתוסף
אחסנתהון על אחסנת שבטיא די תהוין
להון ומאחסנת שבטיא באבהתנא יתמנע
אחסנתהון:

(ד) וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
עַל נַחֲלַת הַמָּטָה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מֹטֶה
אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן:

וואפלו אם יהיה היובל, לא תחזור הנחלה לשבטו,
ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם.

כ"י – וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל • מִכָּאֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
עֲתִיד הַיָּבֵל שִׁפְסֹק. וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל • פְּלוֹמֵר אֵין
זוֹ מְכִירָה שְׁחוּזָרַת בַּיָּבֵל, שֶׁהִירְשָׁה אֵינָה חוּזָרַת,

הופקיד משה ית בני ישראל על מימרא
די למימר יאות שבטיא דבני יוסף
ממלליו:

(ה) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר
כֵּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דְּבָרִים:

ודין פתגמא די פקיד יי לבנת צלפקד
למימר לדמקין בעיניהון תהוין לנשין כרם
לנרעית שבטיא באבהתנא תהוין לנשין:

(ו) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְבָנוֹת צִלְפָּחָד לֵאמֹר
לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אֵף לְמִשְׁפַּחַת מֹטֶה
אֲבֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:

ולא תסחר אחסנא לבני ישראל משבטיא
לשבטיא ארי גבר באחסנת שבטיא
באבהתהויה ידבקון בני ישראל:

(ז) וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֵּה אֶל־מַטֵּה
כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וצוה הכתוב, שאם ימות אדם מן היום
ההוא עד שתחלק הארץ לשבטיהם
ותהיה בתו יורשת אותו, לא תנשא
לשבט אחר שלא יבא האיש ההוא
בעת חלוק הארץ לקחת לו נחלה בתוך
מטה אחר, כי הקפדה להם תהיה יותר
גדולה בעת החלוק שלא יתעברו
השבטים זה עם זה בנחלה, כי אחרי
כן כבר נודעה נחלתן ולא יקפידו כל
כך, ובעבור שלא נודע זמן החלוק
הזהיר בכל הדור. והשם אשר בידו

לא יחוש הכתוב למקרים העתידיים
לבא, כי הבנות שאינן יורשות נחלה
יכולות להנשא לכל השבטים, ואפשר
שתהינה יורשות נחלה בזמן הבא כי
ימותו אחיהן בחיי האב ותעבר נחלת
אביהן או קרוביהן להן:
ועל דעת רבותינו (בבא בתרא קכ.) שדרךשו
דבר זה לא יקרא נחלה אלא דבור
זה בלבד, יתכן שלא היו בכל הדור
ההוא הבא בארץ בנות יורשות נחלה
וזלתי בנות צלפקד, כי על כן לא דברו.

(ז) וְלֹא תִסַּב נַחֲלָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמַּטֵּה אֶל מַטֵּה, לֹא חֲשַׁשׁ הַכְּתוּב
אֶלָּא לְתַקֵּן הַעֲת הַהִיא, כִּי אִם הָיוּ
בְּיִשְׂרָאֵל נָשִׁים נְשׂוּאוֹת לְשֹׁבֵט אַחֵר,
וְהָיוּ יוֹרְשׁוֹת נַחֲלָה הַיּוֹם, או שְׁתִּירְשָׁהּ
מִיּוֹם זֶה וְאֵילָף שִׁמּוֹת אֲבִיהֶן או אֲחִיהֶן
בְּלֹא בָנִים, עַל כְּרַחֲמָיו תִּסַּב נַחֲלָתָן
מִמַּטֵּה אֶל מַטֵּה, וְכִי יוֹכֵל לְתַקֵּן בְּזֶמֶן
אֵת אֲשֶׁר עָוְנוּ. כִּי לֹא רָצָתָה הַתּוֹרָה
לְצוּת שְׁלֹא יִירָשׁוּ אוֹתָן הֵבֶן וְהַבַּעַל,
שְׁלֹא רָצָתָה לַעֲקֹר מִשְׁפַּט הִירוּשָׁה. וְכֵן

ח וְכָל בְּרֵאָה יִרְתָּהּ אַחֲסָנָא מִשְׁבֻּטָּא דְּבִנֵּי
יִשְׂרָאֵל לְחַד מְזֻרְעִית שְׁבֻטָּא דְּאֲבוּהָא תְּהִי
לְאַתְנָה בְּדִיל דִּי יִתְּנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גָּבֵר
אַחֲסָנָה אֲבִיהֶוּהָ:

(ח) וְכָל-בֵּית יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד
מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבִיתּוֹ:

טז"א וְכָל-בֵּית יִרְשֶׁת נַחֲלָה • שְׁלֹא הָיָה בֶּן לְאֲבִיהָ.

ט וְלֹא תִסְחֹר אַחֲסָנָא מִשְׁבֻּטָּא לְשְׁבֻטָּא
אַחֲרָנָא אֲרִי גָבֵר בְּאַחֲסָנָתָהּ יִדְבָּקוּן שְׁבֻטָּא
דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל:

(ט) וְלֹא-תִסָּב נַחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי-אִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבָּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

י כִּמְאֵי דִי פְקִיד יֵי יֵת מִשָּׁה בֶּן עֶבְדּוֹ בְּנֵת
צִלְפָּחָד:

(י) כִּי־אִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשָׂו בְּנוֹת צִלְפָּחָד:

יא וְהוֹאָה מַחֲלָה תִרְצָה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה
בְּנֵת צִלְפָּחָד לְבִנֵּי אַחֵי אֲבוּהֶן לְנָשִׁין:

(יא) וְתִהְיֶינָה מַחֲלָה תִרְצָה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה
בְּנוֹת צִלְפָּחָד לְבִנֵּי דִידֵיהֶן לְנָשִׁים:

כז"א מַחֲלָה תִרְצָה וְגו' • (כ"ב ק"ס) כָּאֵן מִנָּאן לִפִּי גְדֻלְתָּן זֶה מִזֵּו בְּשָׁנִים וְנִשְׂאוּ כְּסָדֵר תּוֹלְדוֹתָן. וּבְכָל הַמִּקְרָא
מִנָּאן לִפִּי חֻכְמָתָן; וּמִגִּיד, שֶׁשְּׁקוּלוֹת זֶה כְּזֶה.

יב מְזֻרְעִית בְּנֵי מִנְשָׁה בֶּר יוֹסֵף הוֹאָה לְנָשִׁין
וְהָיוּ אַחֲסָנָתָהּ עַל שְׁבֻטָּא זִרְעִית אֲבוּהֶן:

(יב) מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי־מִנְשָׁה בֶּן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶי
נַחֲלָתָן עַל־מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן:

יג אֵלֶין פְּקוּדֵינָא וְדִינֵינָא דִּי פְקִיד יֵי בִידָא
דְּמִשָּׁה לוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאֵב
עַל יִרְדְּנָא דִּירְחוֹ: חזק

(יג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן
יִרְחוֹ:

חזק חזק ונתחזק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים ער - רעו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְלֹאֲלֵהִים צְבָאוֹת, שְׂבַח וְהוֹדָאוֹת,
לְמֵאוֹת וְלָאֱלֹפִים וְלִרְבוֹאוֹת, וְכֹאֲשֶׁר
עָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ הַגְּדוּלוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת,
יְחִישׁ בְּיָמֵינוּ קֶץ הַפְּלָאוֹת, יִבְנֶה הַבֵּית
וְהַלְשִׁכוֹת וּגְבוּל לְפָנֵי הַתְּאוֹת, וְיָכִין
שֵׁם לְבֵית דָּוִד כְּסָאוֹת, וְעֵינֵינוּ רוֹאוֹת,
וְהוּא בְּרַחֲמָיו יִנְקֵנוּ מִנְּסֻתָּרוֹת וּמִכָּל
שְׂגִיאוֹת, וְיִרְאֵנוּ מִתּוֹרָתוֹ נִפְלְאוֹת, אֲמֵן
בֶּן יְהִי רַצוֹן: תורה ח
תם וְנִשְׁלֵם

כֵּן בְּכָל בֵּית יִירְשֶׁת נַחֲלָה. וְאָמַר בְּכָל
יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא תִסָּב נַחֲלָה מִמִּטָּה אֶל
מִטָּה, שְׂאֵף הַנִּשְׂאוֹת, אוֹ הַמִּוִּזְהָרוֹת
אִם יַעֲבְרוּ עַל הַמִּצְוָה, יִרְשׁוּ אוֹתָן אֲנָשִׁי
הַמִּטָּה, שִׁיחֵיו דְּבוּקִים וְקִשּׁוּרִים בְּנַחֲלַת
מִטָּה אֲבוֹתָם לֹא תִפְרֹד נַחֲלָתָם מֵהֶם
וְהֵם לֹא יִפְרְדוּ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָם. וְלֹא נִהְגָּה
כָּל זֶה רַק בְּדִוּר הַנּוֹחַל אֶת הָאֶרֶץ בְּעֵת
הַחֲלוּקָה. וְהִנֵּה נִתֵּן לָהֶם עֲצָה בְּפִגְיוֹת
אֲשֶׁר שְׁאַלּוּ, וְתִקֵּן גַּם בְּנִשְׂאוֹת:
נִשְׁלֵם סֵפֶר הַפְּקוּדִים וְדִגְלֵי הַצְּבָאוֹת,

נִפְשׁ כָּל חַי אֵין לוֹ לַחוּשׁ מִכָּאֵן וְאֵילָף:
וְנִבְּוִן הוּא עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, שְׂאֵין "וְלֹא
תִסָּב נַחֲלָה" טַעַם, כְּדִי שְׁלֹא תִסָּב
הַנַּחֲלָה, אֲבָל הֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת צִוָּה
בְּיִירְשֶׁת נַחֲלָה, שְׁלֹא תִנְשָׂאנָה רַק
לְמִטָּה אֲבִיהֶן, וְצִוָּה בְּנִשְׂאוֹת כְּבָר
וְאֲשֶׁר תִּבְּא אֱלִיהֶן נַחֲלָה אַחֲרֵי הָיוּתָן
לְאִישׁ שְׁלֹא תִסָּב הַנַּחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה
אַחֵר, אֲבָל יִרְשׁוּ אוֹתָן אַחֲרֵיהֶן וְקִרְבוּבֵיהֶן
לֹא בְּנִיחָן וְלֹא בְּעִלְיָהן:
וְהוֹחִיר מִתַּחֲלָה בְּבָנוֹת צִלְפָּחָד, וְאַחֲרֵי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ה תמוז פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום רביעי - כ"ח תמוז מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שני - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום חמישי - כ"ט תמוז מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום שישי - א' מנחם-אב פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' מנחם-אב פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 192, פרק ז. ואולם... עד עמ' צז, ונרבה וכו'.

אגרת התשובה

פרק ז ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה
תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נשמתו ונפשו האלקי שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים ב"ה לבירא עמיקתא הן היכולות הטומאה והסמ"א. ועל מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב אל הוי' וירחמהו. פ' לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכולות הסמ"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהמים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי'

1 פרק ז בפרק הקודם. פרק ו, הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה",
2 שלפי פירוש הזהיר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הוי'
3 למקומה – היא השבת השכינה מגלותה, כי עלידי חטאים ועוונות
4 נעשה ענין גלות השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הוי' (היא
5 בחינת השכינה), מקור
6 הנשמה, נמשכת רחמנא –
7 ליצלן אל היכולות הקליפה
8 וה"סמ"א-אחרא", ממנה
9 מקבל האדם חיות בשעה
10 שהוא עושה חטאים ועוונות,
11 ועלידי תשובה מחזיר האדם
12 את ההשפעה ומחזיר את
13 השכינה מגלותה.
14 ואולם, דרך האמת
15 והישר לבחינת תשובה
16 תתאה, ה"א תתאה
17 הנזכר לעיל – הם שני
18 דברים דרך כלל. – הרבי
19 שליט"א (באחת משיחות
20 הקודש) פירש דברי רבינו הזקן "דרך האמת והישר" – שדוקא
21 זוהי הדרך האמיתית והישרה לתשובה תתאה – על פי מה
22 שלעיל (מיד בפרק א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה
23 הוא "עזיבת החטא", שאם האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור
24 יותר על מעשה חטא זה, הרי זו כבר תשובה (הערת כ"ק
25 אדמו"ר שליט"א: "ובאן – דורש עבודה והכנה ארוכות – אלא
26 שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך אין זה "דרך האמת", שהרי
27 כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר שרבנו הזקן עומד
28 להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה ויחליט בלב
29 שלם על עזיבת החטא (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וה"ז
30 תשובה וכו'"), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה אמת, כי
31 אמת נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב: "שפת אמת תכון
32 לעד"², וכדי שהתשובה תהיה באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת
33 ההכנה לתשובה עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן,
34 ש"דרך האמת" לתשובה תתאה – היא עלידי ההכנה שהוא
35 מסביר אותה להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך הישר" הוא,
36 כי אפשר שתהיה התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא
37 עלידי דרך ישרה, אלא עלידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא
38 עצמה יכולה להיות דבר שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי
39 שהיה בתשובתו של ר' אלעזר בן דורדיא, שהסיבה
40 להתעוררותו לתשובה היתה עלידי ענין לא טוב ועלידי
41 הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, שה"דרך
42 הישר" להגיע לתשובה היא עלידי ההכנות שהוא מסביר אותן
43 להלן. ושני הדברים הם: ה'אחרא', – הדבר הראשון להגיע לענין

44 התשובה, הוא לעורר רחמים העליונים – של הקב"ה, ממקור
45 הרחמים – שכן, ישנן שתי בחינות – "אב הרחמן" ו"אב
46 הרחמים"³: "אב הרחמן" היינו האב הרחום, האב שיש בו,
47 כביכול, מדת הרחמים. ואילו "אב הרחמים" היינו האב של
48 רחמים, מקור הרחמים,
49 והכוונה היא, הרחמים
50 שאינם מוגבלים ולמעלה
51 ממדת הרחמים שהיא
52 מדודה ושקולה –
53 והפירוש כאן הוא שיעורר
54 את המדה העליונה יותר
55 של רחמים, "רחמים
56 העליונים", על נשמתו
57 ונפשו האלקית, שנפלה
58 מאיגרא רמה – מגג גבוה,
59 כלומר ממדרגה עליונה
60 ביותר, מ"איך-סוף" שהוא
61 חיי החיים ברוך-הוא –
62 ומשם נפלה הנשמה
63 לבירא עמיקתא – לבור עמוק. "איגרא" ומדרגה בכלל הן
64 גבוהות, והנשמה באה לא מ"איגרא" סתם, אלא מ"איגרא
65 רמה", מדרגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בבור סתם, שהוא
66 מדרגה תחתונה, אלא בבור עמוק, הן היכולות הטמאה
67 והסמ"א-אחרא, – כמוסבר בפרק הקודם, שעלידי חטאים
68 ועוונות יורדת הנשמה בהיכולות הטומאה וה"סמ"א-אחרא",
69 ועל האדם לעורר עליה את הרחמים העליונים, ועל מקורה –
70 של הנשמה, במקור החיים, הוא שם הוי' ברוך-הוא; –
71 כאמור לעיל, ששם הוי' הוא מקור הנשמה, ועלידי ירדת
72 הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם הוי' בגלות של קליפות
73 ו"סמ"א-אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על מקור הנשמה,
74 הוא שם הוי', וכמו שכתוב: "וישב אל הוי' וירחמהו", –
75 "וירחמהו" הכוונה על שם "הוי'", כלומר שיעורר רחמים על שם
76 הוי', פירוש – מה הכוונה לעורר רחמים על שם הוי'? – הרי זה:
77 לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ברוך-הוא,
78 שנשתלשלה וירדה תוך היכולות הסמ"א-אחרא הטמאים
79 להחיותם, – להמשיך בהן חיות, עלידי מעשה אנוש –
80 החטאים, ותחבולותיו, ומחשבותיו הרעות; – שכן, גם
81 עלידי מחשבות רעות בלבד, ממשיכים חיות ב"סמ"א-אחרא",
82 וכמו שכתוב: "מלך אסור ברהמים" – הקב"ה, מלך העולם,
83 קשור ברהמים, ברהיטי מוחא וכו', פירוש כ"ק אדמו"ר
84 שליט"א: "די קארעטעס – אפטיילונגען פון מוח וואו עס לויפן
85 די מחשבות (ע"ד רהטים שרצים בם המים)", כלומר, במחשבות
86 החולפות של המוח, שגם עלידי המחשבות החולפות במוח,

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכב"ח"א ספ"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. ושי"נ".
4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג – ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז.
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הו"ס לתקו"ת ת"ו".

- 1 אם הן מחשבות רעות, הנה עלידי זה המלך אסור, זה מביא
2 גלות להשפעה שממש הוי, היא בְּחִינַת גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, –
3 שהשכינה, בחינת מלכות דאצילות, באה עלידייזה בגלות,
4 בְּנוֹכַח לְעֵיל. – בפרק הקודם.⁸ וְזֶמֶן הַמְסוּגָל לָזֶה – שיוכל
5 האדם להרגיש ברחמנות
6 שעל נשמתו ועל מקורה,
7 ולעורר רחמים העליונים,
8 הזמן המסוגל לכך, הוא
9 בְּתִקּוּן הַחֲצוֹת, כְּמוֹ
10 שְׂכֵתוֹב בְּסִדּוּר בְּהֶעֱרָה,
11 עֵצוֹ שֶׁם בְּאִרְכּוּתוֹ. וְזֶהוּ
12 שְׂכֵתוֹב שָׁם: – בתיקון
13 חצות "נִפְלָה עֲמֶרֶת
14 רֹאשֵׁנוּ, אוֹיֵ נָא לָנוּ כִּי
15 הָטָאנוּ". – שעלידי
16 החוטאים, נופלת
17 ה"עטרה", מקור הנשמה.
18 וְלִכֵּן נִקְרָא תְּקִדּוּשׁ
19 בְּרוּךְ־הוּא "מֶלֶךְ עֲלוֹב"
20 בְּפִרְקֵי הַיְכָלוֹת, כְּמוֹ
21 שְׂכֵתוֹב הָרַמְבַּם וְלֵל, –
22 רבי משה קורדובירו
23 וזכרנו לברכה. כִּי אֵין לָךְ
24 עֲלֵבּוֹן גָּדוֹל מִזֶּה.¹⁰ –
25 מגלות השכינה בדיכולות
26 הטומאה וה"סטרא"
27 אחרא". וּבְפֶרֶט פֶּאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן הַמְשָׁכִיל בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף
28 בְּרוּךְ־הוּא, מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין – מחיה כל העולמות בחיות
29 פנימית מותאמת לנבוא, וְסוֹכֵב כָּל עֲלָמִין, – מקיף כל
30 העולמות, מחיה אותם בחיות שלמעלה מהם, חיות זו היא רק
31 בבחינה של "מקיף" על העולמות, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שְׁעוֹר
32 שִׁבְלוֹ וְהִכָּנְתּוֹ – יתעמק בגדולת "אינְסוֹף" ברוך־הוּא, יִתְמַרְמֵר
33 עַל זֶה מֵאֵד מֵאֵד: – שכן, בהבינו גדולותו של הקב"ה, רק אז
34 ירגיש את הרחמנות הגדולה שעל נשמתו ועל מקורה, ומיהו
35 ה"מלך" שנמצא בגלות ומבייש – הרי זה משפיע עליו מרירות
36 גדולה. זה הראשון משני הדברים שהם "דרך האמת והישר"
37 לתשובה תתאה. וְהַבְּ, – הדבר השני, הוא: לְבַשׁ וּלְהַכְנִיעַ
38 תְּקִלְפָה וְסִטְרָא־אֲחֵרָא, אֲשֶׁר כָּל חַיּוּתָהּ הִיא רַק בְּחִינַת
- נְסוּת וְהִנָּכְהָ, – וממילא, כשמכניעים ושוברים אותה, נוטלים
ממנה את חיותה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב¹¹: "אִם תִּנְבִּיחַ בְּנֶשֶׁר וְגוֹ",
ולכן – וְהַבְּשׁוּשׁ וְהַהֲכָנָה עַד עַפְרָ מִמֶּשׁ – זוהי מִיתָתָהּ
וּבְמִוְלָתָהּ. – של הקליפה וה"סטרא־אחרא". וְהִנָּנוּ, – עלידי מה
שוברים ומכניעים את
הקליפה וה"סטרא"
אחרא? עֲלֵי־יָדֵי –
שהאדם פועל בקרב עצמו
לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה,
וְלַחֲיוּת "נְבוּזָה בְּעֵינָיו
נִמְאָם" וְכוּ', – שכן כפי
שהוסבר בפרק כ"ט בחלק
הראשון, עיקר האדם, גם
בבינוני, ובפרט באדם
החוטא – הוא נפשו
הבהמית, ועלידי שהוא
נשבר, נשברת הרי גם
נפשו הבהמית (הבאה
מקליפה), הרי שעלידי
זה הוא שובר ומכניע את
הקליפה ו"סטרא־אחרא".
וְכְּמוֹ שְׂכֵתוֹב בְּהַר
תְּקִדּוּשׁ¹² עַל פְּסוּקֵי:
"וּבְחֵי אֱלֹקִים רוּחַ
נִשְׁבְּרָה, לֵב נֶשֶׁר וְנִדְבָה
וְכוּ", – מהו הזבח לשם
אלקים? – כאשר יש "רוח נשברה", נשברת רוח הסטרא־אחרא,
ועלידי מה נשברת רוח זו? – עלידי "לב נשבר", עלידייזה
שיש לאדם לב נשבר, כפי שהוא מפרש מיד להלן, כִּי כָּל קִרְבָּן
מִן הַתְּהֻמָּה – הוא לְשֵׁם הַנּוֹרָה, הִיא מִדַּת הַרְחָמִים, – לכן
תמיד נזכר בקרבנות שם הוי': "אדם כי יקריב מכם קרבן להוי'",
"ריח ניחוח להוי'" וכדומה, אֲכָל לְשֵׁם אֱלֹקִים, הִיא מִדַּת הַדִּין
– אֵין מִקְרִיבִין קִרְבָּן בְּהֻמָּה, בִּי־אִם – מהו כן ה"זבח" לשם
אלקים (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: דכתב כאן "זבחי
אלקים")? לְשֵׁבֶר וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטְּמָאָה וְהַסִּטְרָא־אֲחֵרָא,
וְזֶהוּ "רוּחַ נִשְׁבְּרָה" – זהו "זבחי אלקים", זבח לשם אלקים.
וְהַאִיךְ נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַסִּטְרָא־אֲחֵרָא? בְּשֵׁת לֵב נֶשֶׁר
וְנִדְבָה וְכוּ'.¹⁴

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א' נג]) בהשניניים וכו'". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פ"יח". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקרא כו' גדול מזה (ר"ח ש' היראה ספ"י – בשם "מור"י היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חאגיז סי' קעג)". 11. ירמיה מט, טז. עובדיה א, ד. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא ה, א". 13. תהלים נא, יט. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"כ – מהמובן מזה"ק".

יום שני כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צז, והאיך נשבר... עד עמ' 194, בתשובה כנודע).

אגרת התשובה

והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט

מזעיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדור המלך כמאמר רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסמ"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרס] לעקור נשמתו ונפשו האלקי' מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסמ"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפצים

1 והאיך נשבר הלב ונדכה? הנה, מעט מזעיר הוא עלידי
2 סגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות
3 הרבה כדור המלך, - שצם הרבה, ועלידיה הסיר לגמרי
4 את נפשו הבהמית שמצד הקליפה, כמאמר רבותינו זכרונם
5 לברכה¹⁵ על פסוק¹⁶:
6 "ולבי חלל בקרבי" -
7 שחרגו בתענית - שהרג
8 את היצר הרע בתענית,
9 ואילו אנו, שאין בכוחנו
10 לצום הרבה, רק מעט
11 מזעיר בא עלידי תעניות
12 וסיגופים. אך עקר
13 הכנעת הלב, להיות
14 נשבר ונדכה והעברת
15 רוח הטומאה וסמ"א
16 אחרא, הוא להיות
17 מ"מארי דחושבנא
18 בעמק הדעת, - לעשות
19 חשבון צדק, כפי שעושה
20 בעל החשבון, הבעל
21 הבית' עצמו, שנוגע לו
22 החשבון ביותר, להעמיק
23 דעתו ובינתו שעה
24 אחת¹⁷ בכל יום או
25 לילה לפני תיקון חצות,
26 להתבונן במה שפעל
27 ועשה בחטאיו בחינת גלות השכינה בנזכר לעיל, -
28 שעלידי חטאים גורמים לגלות השכינה, וגם [גרס] לעקר
29 נשמתו ונפשו האלקית מחיי החיים ברוך-הוא, - מהקב"ה
30 שהוא חי החיים, והורידה למקום הטומאה והמות, הן
31 היכלות הסמ"א-אחרא, ונעשית - הנשמה, בכחינת מרכבה
32 אליהם - כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג אותה, כך בטלה
33 נשמתו לטומאה ולקליפות מדן היא מושכת את חיותה, לקבל
34 מהם שפע וחיות להשפיע לגופו, בנזכר לעיל. - שהשפע
35 והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו'סטרא-אחרא'. וכשהוא
36 מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכנעת הלב ולב נשבר,

37 שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁸ לשם אלקים. וזהו שאמרו
38 רבותינו זכרונם לברכה¹⁹: "רשעים בחייהם קרויים מתים",
39 כלומר - "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות
40 עצמה היא ענין של מיתה, שחייהם נמשכים ממקום המות
41 והטומאה, - מהיכלות
42 ה"סטרא-אחרא", ענין של
43 טומאה ומות, היפך החיות
44 של קדושה. (וכן מה
45 שכתוב²⁰: "לא המתים
46 יהללו גו'", אינו כ"לעג
47 לרש" חסד-ושלום²¹, - אין
48 הכוונה למתים ממש,
49 שכן, כשאומרים על מתים
50 ממש שאין הם יכולים
51 להלל את ה', יש בכך
52 משום לעג להם, אלא
53 הכוונה על הרשעים
54 שבחייהם קרויים מתים,
55 - ועליהם אומרים, שאין
56 הם יכולים להלל את ה',
57 שמבלבלים אותם
58 במחשבות זרות בעודם
59 ברשעם, ואינם חפצים
60 בתשובה, כנודע). -
61 שגם בשעה שהרשע רוצה
62 להלל את ה', מבלבלים
63 אותו במחשבות זרות, שהחילול לא יהא כדבעי, ומשום כך
64 אומרים עליהם "לא המתים יהללו גו'". הנה כל האמור, צריך
65 להביא אותו להיות "לב נשבר", כשהוא מתבונן שהוא כרת את
66 נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים ברוך-הוא, והורידה למקום
67 מיתה וטומאה - זאת במי שעבר על איסור שיש בו כרת ומיתה
68 בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת עלידיה הנפש
69 משרשה. להלל, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא עבר על איסור
70 שיש בו כרת או מיתה בידי שמים - יכול גם הוא למצוא את
71 עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא כפי
72 שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. ונזכר גם בח"א פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השחי' קודם התפלה". 18. על מה שרבנו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם - קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שלישי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כנגד כולן:

המעבים על אור השמש, ככל עונות שאדם דש בעקביו. – 40
מפאת שהם אינם נחשבים בעיני כעבירות חמורות, אבל מפני 41
שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות 42
דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה 43
אחת עבה, ומכל שכן – 44
העונות המקרסות 45
מדברי רבותינו וקרונם 46
לכרבה, שהן ממש 47
בעבודה זרה וגלוי 48
עריות ושפיכות דמים, 49
כמו²⁵ העלמת עין מן 50
הצדקה, כמו שכתוב: 51
"השם לך פן יהיה דבר 52
עם לבך בלעל גוי", – 53
להימנע מענין של צדקה, 54
ו"בלעל", – אומרים 55
רבותינו ד"ל, היא עובדי 56
עבודת אלילים²⁷ וכו', – 57
הרי שהעלמת עין מן 58
הצדקה נחשבת כמו 59
עבודה זרה, והמספר 60
בגנות חברו, היא לשון 61
הרע, השקולה בעבודה 62
זרה וגלוי עריות 63
ושפיכות דמים²⁸, וכל 64
הכועס כאלו עובד 65
עבודה זרה²⁹, וכן מי 66
שיש בו נפשות הרות³⁰, 67
ובהנה רבות בגמרא, – 68
למרות שלגבי העונש אין 69
עבירות אלו דומות 70
לעבודה זרה (עליה מגיע 71
הרי מיתת בית דין, מה שאינן על עבירות אלו), אך לגבי 72
הפגם הרוחני שהן פוגמות בנפש, הן דומות לחטאים החמורים 73
– עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ותלמוד תורה – 74
העבירה של ביטול תלמוד תורה שקולה כנגד כלן, – כנגד כל 75
העבירות האמורות, כמאמר רבותינו וקרונם לכרבה: 76
"ויתר תקדוש ברוך הוא על עבודה זרה וכו'". – גילוי עריות 77
ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה. הרי שעלי ידי כל 78

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי
2 שמים שהוא הוצאת זרע לבטלה וכהא' גונא, – וכדומה,
3 אלא – עבר על שאר עבירות קלות, אף על פיריבן מאחר
4 שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל פגמת
5 ופסיקת הכלים דקים
6 בנזיר לעיל – בפרק ה',
7 ש"חבל ההמשכה" של
8 הנשמה, הוא כמו חבל
9 השזור מתרי"ג (613)
10 פתילות, ובשעה שהוא
11 עובר על אחת מתרי"ג
12 המצוות, הרי זה כניתוק
13 פתילה אחת מהחבל, הרי
14 ברובי החטאים יכול
15 להיות פגם כמו בלאו
16 אחד שיש בו כרת או
17 מיתה, ואפלו בכפילת
18 חטא אחד פעמים רבות
19 מאד²², כמו שהמשל
20 הנביא החטאים לעין
21 המאפיל – על, אור
22 השמש, כמו שכתוב: 23
23 "מחיתי כעב ששעור" – 24
24 הם עבירות חמורות,
25 [המבדילים] בין פגמים
26 השפעת שם הו"ה¹⁹
27 ברוך הוא לנפש
28 האלקית, כהבדלת עין
29 עב וחשוד, המבדיל בין
30 השמש לארץ ולדדים
31 עליה²⁴ על דרך משל; – 24
32 ומה שכתוב: "וכעין
33 חטאתיך" – כעין קל, מחיתי, חטאתיך, – הן עבירות קלות
34 שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת עין קל וקלויש
35 על דרך משל. והנה, כמו שמשל הזה, – מכיון אור
36 השמש, אם משים אדם נגד אור השמש כחלון מחצות
37 קלות וקלושות לרב מאד, – מחיצות רבות דקות, הן
38 מאפילות – על אור השמש, כמו מחצה אחת עבה, ויותר
39 – מכך, וככה ממש הוא בנמשל – בעבירות המשולות לעננים

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא"ה ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמר", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי'). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

1 – המבטל מצות תפלה, פוגם בַּאֲוֹת הָא – אחרונה של שם
 2 הוי', וְכוּ'. – הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש
 3 בהן מיתת בית-דין, ישנן גם עבירות אחרות שעליפי "קבלה"
 4 פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן
 5 מיתת בית-דין. ולכן על
 6 האדם לקבל על עצמו
 7 בקריאת שמע, ארבע
 8 מיתות בית-דין, כדי לתקן
 9 את הפגם שפגם בנפשו.
 10 וּמִזֶּה יָבוּל הַמִּשְׁכִּיל
 11 לַלְמֹד – בקשר לַשְּׂאֵר
 12 עֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, – הערת
 13 כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 14 "לאיזה אות שייכים –
 15 ובמילא לאיזה מד' מיתות
 16 ב"ד" – ובשול תורה כנגד כָּלָן: – הנה מכל זה יכול האדם
 17 להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על-ידי
 18 חטאים אחרים (ולא רק על-ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי
 19 שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תאדה" – ה"לב
 20 נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא"
 21 אחרא, וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה
 22 על העבר וקבלה טובה על להבא.

1 העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או
 2 מיתה בידי שמים, אף-על-פי-כן הן מנתקות את הנפש האלקית
 3 ממקורה בחיי החיים ברוך-הוא. וְלִכֵּן כִּדְרֵי בְּקִרְיַת שְׁמַע
 4 שְׁעַל הַמִּטָּה³², לְקַבֵּל עָלָיו אֶרְבַּע מִיתוֹת בִּית-דִּין וְכוּ'. –
 5 סקילה, שריפה, הרג וחנק,
 6 וזאת גם על מי שלא עבר
 7 אף פעם על עבירות
 8 שעונשן מיתת בית-דין, כי
 9 ישנן הרבה עבירות
 10 הפוגמות בנפש כמו
 11 העבירות שיש בהן עונש
 12 מיתת בית-דין; מִלְכָּד
 13 שְׁעַל-פִּי הַסּוֹד, – על-פי
 14 ה"קבלה", כָּל הַפּוֹגֵם
 15 בַּאֲוֹת יו"ד שֶׁל שֵׁם
 16 הַיְיָ"ה – בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב סְקִילָה, וְהַפּוֹגֵם בַּאֲוֹת הָא –
 17 הראשונה של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב שְׂרָפָה, – והפוגם וּבַאֲוֹת
 18 וי"ו – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב חֲרָג, – והפוגם וּבַאֲוֹת
 19 ה"א"³³ אַחֲרֹנָה – של שם הוי', בָּאֵלֹו נִתְחַבֵּב חֲנֻק; וְהַמִּבְטֵל
 20 קְרִיאת שְׁמַע – פּוֹגֵם בַּאֲוֹת יו"ד, וְתַפְלִין – המבטל מצות
 21 תפלין, פוגם בַּאֲוֹת הָא, – הראשונה של שם הוי', וְצִיצִית –
 22 המבטל מצות ציצית, פוגם בַּאֲוֹת וי"ו, – של שם הוי', וְתַפְלָה

יום רביעי כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צח, פרק ח. והנה... עד עמ' 196, למלאכה וכו').

1 הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה,
 2 יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. כִּי אֵיזִי תִקְבַּע בְּלָבוּ בַּאֲמַת
 3 גֹּדֶל הֶרְחַמְנוֹת עַל בְּחִינַת אֱלֻקוֹת שֶׁנִּפְשׁוּ וְשִׁלְמַעֲלָה, –
 4 במקור נשמתו, כְּנֻזָּר לְעֵיל. – בפרק ז' – שהרחמנות היא גם
 5 על נפשו האלקית וגם על
 6 מקור נשמתו למעלה.
 7 וְכֵן יַעֲוֹר רַחֲמִים
 8 הָעֲלִיּוֹנִים מִי"ג מִדּוֹת
 9 הָרַחֲמִים, הַנִּמְשָׁכוֹת
 10 מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ
 11 הוּא, הַנִּרְמָז בְּקוּצוֹ שֶׁל
 12 יו"ה, – של שם הוי',
 13 שְׁלִמַעֲלָה מַעֲלָה
 14 מִבְּחִינַת הַהִשְׁפָּעָה
 15 הַנִּשְׁפָּעָה מֵאוֹתוֹת שֵׁם
 16 הַיְיָ"ה. – כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות
 17 באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' – ועל-ידי הפגם,
 18 נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך
 19 ממנה חיות ל'קליפה' ו"סטרא-אחרא". אך בשעה שהוא ממשיך

1 פרק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים מהזווית
 2 הדרך האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תאדה": – ההתבוננות
 3 ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו) – וחשבון הנפש
 4 והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש
 5 זה, מביא את האדם להיות
 6 בעל "לב נשבר", שיש לו לב
 7 שבור, ובכך הוא שובר את
 8 רוח ה"סטרא-אחרא".
 9 אַחֲרֵי הַעֲמַקָּה
 10 הַדַּעַת בְּכָל הַנֻּזָּר לְעֵיל,
 11 – ברחמנות הגדולה שעל
 12 נפשו האלקית ועל
 13 מקורה, ובמה שגרם על-
 14 ידי חטאיו יוכל לְבַקֵּשׁ
 15 בַּאֲמַת מַעֲמָא דְלָבָא –
 16 מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "בְּרַב רַחֲמִיךָ מַחָה פִּשְׁעֵי
 17 וְגו'", – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון
 18 חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן
 19 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון

אגרת התשובה

פרק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל
 לבקש באמת מעומקא דלבא כרוב
 רחמין מחה פשעי וכו'. כי אזי תקבע בלבו באמת
 גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה
 כנ"ל. ובוזה יעורר רחמים העליונים מ"ג מדה"ר
 הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד
 שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב' התפלות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובב' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילוי]. 1. תהלים נא, ג.

46 שְׂיֻצָא הָרוּחַ מִפִּי - הוּא מִיָּחַד בְּנִפְשׁוֹ. - כך גם הנשמה
47 לפני שניתנה בגוף האדם באופן של "יפח", אז היתה הרי
48 מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה) תהיה
49 שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. וְזוּ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. -
50 אופן התשובה, שהנשמה

51 תהיה מאוחדת אתו
52 יתברך בתכלית - היא
53 תשובה שלימה. וְהִנֵּה,
54 בְּחִינַת יָחוּד זֶה - היחוד
55 שהנשמה מתאחדת שוב
56 אתו יתברך כפי שהיתה
57 לפני שניתנה בגוף האדם,
58 וְהַתְּשׁוּבָה זֶה, הִיא בְּחִינַת
59 תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה - תשובה
60 עליונה הבאה, שְׁלֵאָה
61 תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, - לאחר
62 התשובה התחתונה
63 שהתבארה לעיל. וְכֵּן
64 שְׁכָּתוּב בְּזֶהר הַקָּדוֹשׁ
65 בְּרִיעַיָּא מְהִימְנָא פִּרְשֵׁת
66 נִשְׂאָ, דְּתִשְׁבּוּבָה עֲלֵאָה
67 הִיא, דִּיתַעֲסַק בְּאַדְרֵיתָא
68 בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ דְּקַדְשָׁא
69 בְּרִידָהּ הוּא וְכוּ', -
70 שתשובה עילאה היא
71 שיעסוק בתורה מתוך
72 יראה ואהבה להקב"ה ב',
73 דְּאִיהוּ בֶן י"ה - בִּינָה
74 וְכוּ' - אז, אומר בזוהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן
75 י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של הה"א
76 הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרומות על מדריגת "בינה")
77 מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא
78 לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם
79 הוי'. (וּמַעֲלָת בְּעָלִי תְּשׁוּבָה עַל צִדִּיקִים גְּמוּרִים בְּזֶה הִיא,
80 - שלכאורה, הרי ענין לימוד תורה ביראת ה' ואהבת ה', אינו
81 ענין המיוחד לבעלי תשובה, גם צדיקים גמורים לומדים תורה
82 ביראת ה' ואהבת ה', במה, איפוא, מתבטאת מעלתם של
83 בעלי תשובה לגבי צדיקים? - הרי זה, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזֶהר
84 הַקָּדוֹשׁ פִּרְשֵׁת חַיִּי שְׂרָה, דְּאִינוּן - בעלי התשובה, מְשֻׁכִּי
85 עֲלֵיהוּ - ממשיכים על עצמם, בְּרַעְיוֹתָא דְּלֵבָא יָתִיר - ביותר
86 "רעותא דלבא", רצון פנימי של הלב, וְכֵּן הִיא סִגְיָ - ביותר
87 כוח, לְאַתְקַרְבָּא לְמַלְכָּא וְכוּ'): - להיות קרוב יותר
88 להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה,
89 שהתקרבותם להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר
90 הדבר בצדיקים גמורים.

1 רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון
2 העליון שלמעלה משם הוי' - בא על-ידיה התיקון באותיות
3 של שם הוי' ובהשפעת שם הוי' על נשמתו, כפי שרבנו חזקן
4 מפרט מיד: וְלֵבָן - מפני שהן באות מדרגה זו, הִי"ג מְדוּת

5 הָרַחֲמִים מְנַקִּים כָּל
6 הַפְּגָמִים, וְכֵּן שְׁכָּתוּב:
7 - לגבי י"ג מדות הרחמים:
8 "נִשְׂא עֵזוֹ וּפִשְׁעֵי וְנִקָּה",
9 וְשׁוּב אִין יִנִּיקָה
10 לְהַחְיּוּנִים - לקליפות,
11 וְהִסְטָרָא אַחֲרָא
12 מִהַשְׁפָּעַת ה"א תַּתְּאָה,
13 בְּזוּכָר לְעִיל - שעל-ידי
14 החטאים והעוונות, יש להן
15 יניקה מה' תתאה של שם
16 הוי'. אך כאשר נמשך מ"ג
17 מדות הרחמים - מנקה
18 הדבר את העוונות
19 והפשעים ואין להן יותר
20 יניקה מה' תתאה. (וְכֵּן
21 תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה
22 לְמַקְוָמָה, לְהַתְיַחַד
23 בִּיה"ו, וְדִי לְמִבִּין). - וזה
24 משמעות המלה "תשובה"
25 - "תשוב ה'" - שהה"א
26 האחרונה של שם הוי'
27 שבה לשלש האותיות
28 הקדומות לה בשם הוי'
29 להיות מאוחדת אתן. וְכֵן מִמֶּשׁ - נעשה לְמַטָּה בְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית
30 שְׁבָאָדָם, שׁוּב אִין עֲזוּנֵיתִיכֶם מְבִדִּילִים, - בין הנפש לבין
31 אלקות, וְכֵּן שְׁכָּתוּב:
32 מִפְּרָשִׁים חֲכָמֵינוּ ז"ל - "מְנַקָּה הוּא לְשָׁבִים", לְרַחֵץ וּלְנַקֹּת
33 נִפְשָׁם מִלְּבוּשֵׁי חַטָּאִים, הֵם הַחֲיּוּנִים - הקליפות המקיפות
34 את האדם על-ידי חטאים ועוונות, כֵּן שְׁכָּתוּב בְּזוּכָר:
35 "מִלְּפָנָיו וְכוּ'". - העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית
36 לבוש לאדם החוטא - והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה
37 את האדם כמו לבוש - והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים
38 אלה. וּמֵאַחַר שְׂרִית עֲבָרָה וְהִסְטָרָא, - הרוח' של מחילה
39 וטהרה, עברה את הנפש וטיהרה אותה, אִין תּוּכַל נִפְשָׁם
40 לְשׁוּב עַד הַיּוֹ"ה בְּרִידָהּ הוּא מִמֶּשׁ, וְלַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה
41 לְמַקְוָמָה, וְלִדְבָקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בִּיחוּד נִפְשָׁא, כֵּן שְׁכָּתוּב
42 מִיָּחַד בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית הַיָּחוּד, בְּמֶרֶם שְׁנַפְחָה בְּרוּחַ
43 פִּי יִתְבָּרַךְ לִירֵד - לרדת, לְמַטָּה וּלְהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף הָאָדָם -
44 אז היתה הרי הנשמה מאוחדת בתכלית היחוד עם הקב"ה.
45 (וְכֵּן עַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל, בְּאֶדָם הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּי, בְּמֶרֶם

2. שלח יד, יח. 3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויב לז, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים".
6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל - שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים - כך פעולת התשובה בהעב דפשו וכו'". 7. זח"ג
קכג, א. 8. קכט, ב.

יום חמישי כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 196, פרק ט. וביאור... עד עמ' צט, בספ"ק דר"ה:

אגרת התשובה

פרק ט וביאור הענין כמ"ש בזה"ק ותיקוני' בכמה מקומות. דיבנה איהי תשובה

עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים ובטוב טעם ודעת כענין שנא' לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייד וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לכד וכו'. וכן ביראה ופחד או בוש וכו' כנודע. אזי נקראת האם רובצת על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיות פיהו וכו' כנודע. וע"ז נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'. והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא

1 **פרק ט** בסוף הפרק הקודם, פרק ח, הסביר רבנו הזקן, שהתשובה
2 באופן זה שלאחר שהנפש נוקטה מחשאתים, היא מסוגלת להתעלות
3 מעלה מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביהוד נפלא
4 כפי שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי
5 "תשובה תתאה". והביא על
6 כך מהזוהר הקדוש,
7 ש"תשובה עילאה" היא –
8 שיעסוק בתורה מתוך יראה
9 ואהבה אל הקב"ה. ברם,
10 נדרש עדיין ביאור בענין:
11 בפרק ד' הביא רבנו הזקן
12 מהזוהר, ש"תשובה עילאה"
13 היא "תשובה ה' עילאה", שובה
14 של ה' עילאה, (אות ה"א
15 הראשונה של שם הוי"ו) – איזו
16 שייכות יש לכך לאהבה
17 וליראה (ללימוד תורה מתוך
18 אהבה ויראה), השייכות
19 לאות ו' של שם הוי"ו –
20 לתשובה של ה' עילאה של
21 שם הוי"ו? בתחילת הפרק
22 הנוכחי, מסביר רבנו הזקן,
23 שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
24 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
25 המתבונן בגדולתו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות
26 בגדולת הוי"ו) ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של הה"א עם הו"א
27 (של השכל המתבונן עם המדות הגולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר
28 רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".
29 **וביאור הענין,** – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
30 **כמו שכתוב בזה"ק הקדוש ו'תקוני' כמ"ש מקומות,**
31 **דיבנה איהי – היא, תשובה עילאה,** – כלומר, הכוונה לאופן
32 הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: **"והאם רבצת על**
33 **האפרוחים וכו'.** דהיינו, שעל-ידי שמתבונן בגדולת ה'
34 בהעמקת הדעת, ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו
35 שכליים, – יראה ואהבה שכליות, – לא שהשכל מגלה בלבד
36 את האהבה והיראה הטבעיות² שכבר נמצאות בו, אלא
37 שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, ובטוב טעם ודעת, – שיש לו
38 על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את
39 הקב"ה ומדוע עליו לירא ממנו, כענין שנאמר: **"לאהבה את**
40 **ה' אלקיך, משום כי הוא חייד וכו',"** – המלה "כי" היא
41 נתינת טעם מדוע עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי
42 הוא חייד", וזהו אהבה בעלת טעם שכלי, ולא די לו – אין הוא

מסתפק, באהבה טבעית המסתרת לכו' וכו', – בלבו של כל
יהודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה
בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וכן
ביראה ופחד – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים
בלבד, אלא הוא יוצר
בתוכו יראה ופחד משכלו
והתבוננותו או בוש
וכו', – "יראת בוש" –
שהוא מתבייש מגדלות
הקב"ה לעשות את הרע
בעיני ה', כנודע – כפי
שאמר בפרק ד' בחלק
הראשון, שאת היראה
והבושה הוא יוצר בתוכו
משכלו והתבוננותו. אזי –
היא, נקראת "האם
רבצת על האפרוחים
וכו'." – כלומר, על
היראה והאהבה
שה"בינה" (בינתו) ילדה
ויצרה. וזהו, עיקר
האהבה היא אתדבקות
רוחא ברוחא, – עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת
ברוח שניה (רוח האדם עם הרוח שלמעלה), כמו שכתוב:
"ישקני מנשיות פיהו וכו'", כנודע. – כשם שב"נשיקין"
בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל
הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם
הפנימיות שלמעלה, על-ידי דיבור התורה, מעשה המצוות,
ובמיוחד על-ידי לימוד תורה בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר
בפרק מ"ה בחלק הראשון – שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות
פה בפה, כך גם בדיבור התורה, ישנה התאחדות של פה
האדם המדבר דברי תורה עם הפה שלמעלה – כי התורה היא
דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך הלאה. ועל זה
נאמר: **"ובכל נפשך,"** – שהאהבה תהיה באופן שכל הנפש
(כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שהם הם כל חלקי
הנפש: שכל ומדות, ולבושיהם: מחשבה דיבור ומעשה,
לדבקה כלן בו ית' וכו'. דהיינו, – כלומר: המדות – של
האדם, תתאחדנה במדותיו ית' וכו', מה הוא רחום וכו'; –
אף אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו – מתאחדות
אז מדותיו עם מדות הקב"ה, והשכל – של האדם יתאחד
בשכלו ויחכמתו ית' וכו', הוא עיון התורה, – בעיון בתורה
בכחמה ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וביורר אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נצבים ל, כ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שינוים (בכ"י אתדבקות רב"ר) למשנ"ת בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ.

מדרבנן, וכו' – יותר מדברי תורה, מאיסורי תורה, וכיון
שענינים אלה פוגם – פוגמים, כמות, לכן תקונו הוא
דיתעסק באוריתא, דמחכמה נפקא. – שיעסוק בתורה
הבאה מחכמה, לכן תיקון פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד'
מזהוהר הקדוש (לפי

פירוש ה"ראשית חכמה",
הוא דוקא "תשובה
עילאה", שהיא הענין של
"יתעסק באורייתא
בדחילו ורחימו דקוב"ה".
וזהו שכתוב ב'תנא דבי
אליהו':¹⁴ אדם עבר
עברה ונתחייב מיתה
למקום, – הוצאת זרע
לבטלה היא עבירה
שעונשה מיתה בידי
שמים, מה יעשה ויחיה?
אם היה רגיל לקרות דף
אחד – יקרא שני דפים,
לשנות פרק אחד –
ישנה שני פרקים וכו'.
– כלומר, תוספת בלימוד
התורה יש בה משום
תיקון על העבירה שעבר
ואשר עונשה מיתה בידי
שמים, כמו ענין פגם

הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני
דפים, במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, והיננו, כמשל
הכל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר הוא כפול
ומכפל, וככה הוא ב'הכל נחלתו' וכו'. – הנשמה היא הרי
קשורה בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות
זו, ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל
במקום הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה.
וזהו שאמר הכותב:¹⁵ "בחסד ואמת יכפר עון וגו'", "ואין
אמת אלא תורה וכו'¹⁶ – כלומר, על-ידי תורה באה כפרתו
של העון, ועון בית עלי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכופר עון בית
עלי בזבח ומנחה", אומרים חכמינו ז"ל, בזבח ומנחה הוא
דאינו מתכפר – אכל מתכפר בתורה ונמילות חסדים,
בדאיתא – כמו שכתוב, בסוף פרק קמא – ראשון, דראש
השנה: – הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם
ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור, מדוע אומר רבנו הזקן שזה
נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה נמצא ארבעה דפים
לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

שלמעלה, דאורייתא מחכמה נפקא; – מפני שתורה באה
מחכמה (שלמעלה) וכן המחשבה – מחשבתו של האדם
תתאחד במחשבתו ויתברך; ויתברך – דיבורו של האדם
יתאחד בדבר ה', זו הלכה, וכמו שכתוב: – על תורה¹⁸
"ואשם דברי בפיו", –

התורה נקראת "דברי"
(הדיבורים שלי), דיבוריו
של הקב"ה, וזאת "בפיו",
בפיו של האדם הלומד
תורה, "ודברי אשר
שמתי בפיו"¹¹,
והמעשה – התאחדות
המעשה של האדם עם
המעשה שלמעלה, הוא –
על-ידי, מעשה הצדקה,
– וחסד, להחיות רוח
שפלים, – על-ידי¹²
נעשה מעשה האדם
מאוחד עם המעשה
שלמעלה, שענינו גם
להחיות את הנבראים
שהם שפלים, כמו
שכתוב¹²: "כי ששת
ימים עשה ה' וגו'", –
על בריאת הנבראים
והיותם, כתוב הלשון
עשיה, "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות
אלקיים, הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא
ולהחיות נבראים שהם שפלים, כגודע – ומבואר, במקום
אחר, וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא – התדבקות רוח
ברוח, בתכלית הדבקות – בדרגה העליונה ביותר של דבקות,
והיחוד, כשהיא מחמת אהבה וכו'. – למרות שגם כשלימוד
התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן
דבקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדבקות והיחוד –
הרי זה דוקא כשהוא בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה
עילאה" דוקא הוא "דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו (ביראה
ואהבה) דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבה ה' ויראת ה', כי
דוקא אז הוא תכלית הדבקות והיחוד, שזהו תוכנה של
"תשובה עילאה" – הדבקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית
הדבקות והיחוד. ולפי שפגם הברית בהוצאת זרע לבטלה,
ואין צריך לומר בעריות, אז שאר אסורי ביאה דאורייתא,
אז דרבנן – איסורי ביאה מן התורה או איסורי ביאה מדרבנן,
(כי חמורים דברי סופרים – דברים שאיסורם הוא רק

8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טז. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא
שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה. 15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד.

יום שישי א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צט, פרק י. והנה תשובה... עד עמ' 198, דומרה כנודע.

- 1 **פָּרָק י** בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה",
- 2 וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות
- 3 רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין
- 4 לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).
- 5 **וְהֵנָּה, תְּשׁוּבָה עֲלֵיָהּ זו,**
- 6 **דְּאֵתְדַבְּקוּתָא דְרוּחָא**
- 7 **בְּרוּחָא,** — של התדבקות
- 8 רוח ברוח, עֲלֵי־יְדֵי תוֹרָה
- 9 וְגִמְלוֹת חֲסִידִים, **הִיא**
- 10 **בְּבִחִינַת תְּמַשְׁכָּה**
- 11 **מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,** — שכן,
- 12 גם תורה וגם גמילות
- 13 חסדים, אינן התעלותו
- 14 העצמית של האדם שהוא
- 15 מתעלה על־ידי עבודתו,
- 16 אלא כפי שהוא מתעלה
- 17 מצד כוח עליון, המעלה
- 18 אותו למעלה באי־ערוך
- 19 מאשר התעלותו מצד
- 20 מדריגתו ועבודתו
- 21 העצמית, לְהִיּוֹת —
- 22 שתהיה, דְּכֵר ה' מַמְשֵׁ
- 23 בְּפִי, — שהרי אין זה
- 24 מצד כוחו ועבודתו של
- 25 האדם, שכן בעבודתו לא
- 26 היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח שמעניקים לו
- 27 מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו "דבר הוי"
- 28 ממש, וְכַמוֹ שֶׁבְּתוֹכֵוּ: "וְאִשָּׁם דְּכָרִי בְּפִיד", — הקב"ה עושה
- 29 זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה יהיה "דברִי",
- 30 דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין שמלמעלה
- 31 למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה
- 32 מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך גם
- 33 ההתעלות שעל־ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה למטה,
- 34 "וְיִמְיָנוּ תַּחֲבָקָנִי"² — יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי, על־ידי
- 35 בְּגִמְלוֹת חֲסִידִים, דְּחֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא וְכוּ"³. — מפני
- 36 שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל־ידי גמילות
- 37 חסדים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה, המחבק את
- 38 היהודי העוסק בגמילות חסדים ובצדקה. הרי זה גם כן ענין
- 39 מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם,
- 40 למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אֲכַל
- 41 אֲדָם הַתַּחֲתוֹן צָרִיף לִילָךְ — ללכת, מִמְדְּרָגָה לְמְדְּרָגָה מִמַּטָּה
- 42 לְמַעְלָה, — שיתעלה בעצמו על־ידי עבודתו הנפשית העצמית,
- 43 **הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֲלֵיָהּ וְאֵתְדַבְּקוּתָא רִוּחָא בְּרוּחָא,** —

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי' המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי בפיך. וימינו תחבקני בגמ"ח חסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך לילך ממדרגה למדרגה ממש למעלה היא בחי' תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוונת הלב בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמיתו. וכן והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצות כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא חשיב אלא בבחי' סובב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו' כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אליך ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא כל היום

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שכד"ת הכתוב מדובר — ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספמ"ט". 7. תהלים פו, ד.

- 1 בְּרוּחָא - התדבקות רוח ברוח, כָּל הַיּוֹם וְכוּ'. - על-ידי ענין
2 המצוות. וְכָל זֶה עַל-יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגִדְלַת אֵין-סוּף
3 בְּרוּחָא, בְּהַעֲמֶקֶת
4 הַדַּעַת, בְּ"שְׁתִּים - בשתי
5 הברכות, לְפָנֶיהָ - שלפני
6 קריאת שמע, וּבְ"פִסּוּקֵי 2 בהעמקת הדעת בשתים לפניו ובפסוקי דזמרה כנודע.

אגרת התשובה

יום שבת קודש ב' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה... עד עמ' 198, עילאה):

- 13 ומאחר שהתפלה היא בחינת תשובה עלאה - צריך
14 להקדים לפניה בחינת תשובה תתאה. - הענין של הכנעה
15 ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וזהו שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
16 וְכוּנֵם לְבָרְכָה בְּמִשְׁנָה⁸: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
17 כֶּבֶד ראש", ופרש רש"י
18 - "הַכְנָעָה", - שהאדם
19 שבור ונכנע בתוכו, וְהִיא 3
20 בחינת תשובה תתאה 4
21 לעורר - על עצמו, 5
22 רחמים בְּנוֹכַח לְעִיל, 6 -
23 בפרק ז' ובפרק ח', 7
24 וּבְדִילֵיף הֵתֵם בְּמִרְאָה⁸ 8
25 מִקְרָא, - כפי שלומדת 9
26 הגמרא שם מפסוק, 10
27 דְּכַתְּבִיהּ¹⁰: - שכתוב בחנה: 11
28 "וְהִיא מֵרַת נִפְשִׁי". - 12
29 והתפללה להקב"ה, הרי, 13
30 שכדי להתפלל להקב"ה 14
31 זה צריך להיות על-ידי 15
32 הכנה של נפש מרה, 16
33 ענינה של "תשובה" 17
34 תתאה. אכן, בְּבִרְיָא 18
35 שם¹¹: "תְּנוּ רַבָּנִי, אֵין 19
36 עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא 20
37 מתוך שְׂמִיחָה". - כלומר,

אגרת התשובה

- ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה עילאה צריך להקדים
לפניה בחי' תשובה תתאה. וז"ש רז"ל במשנה אין
עומדין להתפלל אלא מתוך כוונה ראש ופרש"י הכנעה
והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף
התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן
בברייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך
שמחה. ועכשיו בדור יתום הזה שאין הכל יכולין
להפוך לבם כרגע מן הקצה. אזי עצה היעוצה להקדים
בחי' תשובה תתאה בתיקון חצות כנ"ל. ומי שא"א
לו בכל לילה עכ"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני
יום השבת כנודע ליודעים שהשבת היא בחי' תשובה
עילאה ושב"ת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא
עליות העולמות למקורם כו' ובפרט תפלות השבת
ור"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי
מאחר שמחיתי כעב פשעך היא העברת הסט"א
וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים
באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה
אלי בתשובה עילאה):

- 38 שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה,
39 שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרירות,
40 הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, וְעַכְשָׁיו
41 בְּדוֹר יְתוֹם הַזֶּה, שְׁאֵין הַכָּל יְכוּלִין לְהַפִּךְ לָפָנַי כָּרְגַע מִן
42 הַקְצָה, - אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע
43 לפני כן היה במרירות, יעבור מיד לשמחה, אֲזִי עֲצָה הָעוֹצֶה,

- מֶה שְׂכַתּוֹב¹⁵: - אחרי "מחיתי כעב וגו'": "שׁוּבָה אֵלַי כִּי
נִאֲלַתִּיךָ", פְּרוּשׁ כִּי מֵאַחֵר שֵׁ"מִחִיתִי כְעֵב פֶּשְׁעֶיךָ" הִיא
הַעֲבֵרַת הַסְטְרָא-אַחֲרָא, ו"נִאֲלַתִּיךָ" מִן הַחִיצוֹנִים
בְּהַתְעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עֲלִיוֹנִים, בְּאַתְעוֹרְתָא דְּלַתְתָּא -
בְּהַתְעוֹרְרוֹת שְׁמִלְמִטָּה, בְּתִשְׁבָּה תִתְּיָא בְּנוֹכַח-לְעִיל - אֲזִי
שׁוּבָה אֵלַי" בְּתִשְׁבָּה עֲלֵיָּה):

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הב"י ע"ז בקו"ה התפלה פ"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהר"ש) בסופו. 15. ישעיה מד, כב.

יום ראשון

יום רביעי

כה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונרכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באויזען ניט האָבען. (ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אוסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפגעריסען פון ג-טליכקייט.

בחסידות יש שני בטויים מאד אָפֿיניים: (א) יהודי מכיר בַּאֲלֻקוֹת וְחָשׂ אֶת הָעַל-טִבְעִי וְאִינוֹ זָקוּק לְשׁוּם הֻכָּחוֹת עַל כֵּךְ. (ב) יהודי אִינוֹ רוֹצֶה וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִיט מִנֶּתֶק מַאֲלָקוֹת. הָאֱמֶת הִיא, שְׁשֵׁנִי הַבְּטוּיִים חָד הֵם: יהודי מכיר בַּאֲלֻקוֹת וְחָשׂ אֶת הַלְמַעְלָה מִן הַטִּבְעִי, לְכֵן אִינוֹ רוֹצֶה וְאִינוֹ יָכוֹל לְהִיט מִנֶּתֶק מַאֲלָקוֹת.

יום שני

יום חמישי

כו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והאיך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען - ווי א קינד בא א פאטער.

בלמוד - התמסרות האדם היא לדבר שהוא חפץ להבין, ומבין. בתפלה - ההתמסרות היא אל הנעלה מההבנה.
בלמוד תורה מרגיש יהודי את עצמו כתלמיד בפני רבו, בתפלה - כבן אצל אביו.

יום שלישי

יום ששי

כז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אחד מהעלויים המפרסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא וְשָׁקֵד בלמוד החסידות, ובגדל כשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנקנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדן, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבון. והלבון הוא עד שיהיה הניצוצות דהבורים נתזין ונכללין בהאור האמת.

יום רביעי

שבת

כח תמוז

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש מנחם אב. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות. הפטורה: שמעו – אלקיך יהודה. אם תשוב – ובר יתהלל.

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קלה-קלט.

תניא: פרק ח. והנה . . . למלא וכו'.

לכל אחד מהרביים [=האדמו"רים] היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל זה (לטהר אור העולם), אשר פעם בשנים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. אחד ממאמרי רבנו הזקן – "החלצו" שב"לקוטי תורה" בלי ההגהות. אחד ממאמרי אדמו"ר האמצעי – "יפה שעה אחת", ותכנו עשרה פרקים הראשונים בדבור-המתחיל "הנה כל אחד ואחד אומר אלקי נשמה" [ש] בספר "דרך החיים". אחד ממאמרי ה"צמח צדק" – "מה טבו" שב"לקוטי תורה". אחד ממאמרי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] – "מי כמוכה באלים". אחד ממאמרי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] – "וידעת היום", מאסקווא רנ"ז.

יום חמישי

יום ראשון

כט תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קמ"ק.

תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.

מצאו פתקא כתב-יד-קדש ה"צמח צדק", ותכנה, שהחליט ללמד בכל יום שש שעות בלילה בעמידה נגלה, ותודה לה' שקיים ועבר על ש"ס בבלי וירושלמי וארבעה חלקי שלחן-ערוך בעיון.

יום שישי

יום שני

א מנחם אב, ראש חודש

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.

מעלת המשיח, שיהיה ענו. דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמד תורה עם האבות ומשה רבנו על-ידי השלום, בכל זה יהיה בתכלית הענוה והבטול ללמד גם עם אנשים פשוטים.

שבת קודש

יום שלישי

ב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הוראה לרבים: מתחילין להניח תפלין שני חדשים קדם הפר מצוה. בתחלה בלא ברכה, וכעבור איזה שבועות בברכה.

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' א

10 וזו הלכה העלה רב אחא שר הכירה לפני חכמים באושא, ואמרו
11 חכמים, אם נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת.

12 הגמרא דנה בנאמנות האדם לחזור בו על ידי אמתלא. מסתפקת
13 הגמרא: בעא מיניה שמואל מרב, אשה שאמרה לבעלה טמאה אני
14 בטומאת נדה, וחזרה בה לאחר כדי דיבור ואמרה טהורה אני, ושקר
15 היו דברי הראשונים, מהו, האם היא נאמנת לחזור בה על ידי
16 אמתלא. פושטת הגמרא: אמר ליה רב, אף בזה, אם נתנה
17

1 נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת. ממשיכה הבריייתא: ומעשה נמי –
2 וכך גם היה מעשה באשה אחת גדולה – ממשפחה חשובה, שהיתה
3 גדולה בגוי, וקפצו עליה בני אדם שרצו לקדשה, ואמרה להם
4 'מקודשת אני'. לימים – לאחר זמן עמד לקדשה את עצמה. אמרו
5 לה חכמים, מה ראית לעשות כן, והרי בתחילה אמרת שאת כבר
6 מקודשת, וכיצד חזרת וקיבלת קדושין. אמרה להם, בתחלה כשבאו
7 עלי לקדשני אנשים שאינם מהוגנים, דחיתי אותם ואמרתי להם
8 מקודשת אני, כדי שלא יפצרו בי להינשא להם. עכשיו שבאו עלי
9 אנשים מהוגנים, עמדתי וקדשתי את עצמי, שבאמת פנויה הייתי.

מי ראוי לשמש כש"ץ? יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

חטאו עדיין לא התכפר לגמרי. ובכך מדויק מה שאמרו "שלא יצא עליו שם רע בילדותו" ולא "שלא חטא בילדותו", כי המניעה לשמש כשליח ציבור אינה מחמת עצם האיסור (שעל כך מועלת תשובה) אלא מחמת שגרם לחילול השם, אך בעבירות שלא התפרסמו ברבים, אם שב בתשובה אכן יכול לשמש כש"ץ (שו"ת מהר"ש לניאדו החדשות ס"י כא).

ובשו"ת ישועת משה (ס"ג, יא) כתב שהיודע בעצמו שעבר עבירות רבות במזיד בסתר – אם עשה תשובה, אינו צריך לסרב לשמש כש"ץ כשמבקשים ממנו באקראי, ולגבי מינוי קבוע – מעיקר הדין מותר, אך אם אינו בטוח בעצמו שעשה תשובה שלמה בכל לבו, וכן בתעניות ובימי הדין, יש להחמיר.

וכל זה באדם שהתחנך בדרך התורה ובכל זאת חטא, אך מי שלא קיבל חינוך תורני ושב בתשובה, הרי הוא צדיק גמור ואין למנוע ממנו לשמש כשליח ציבור, שהרי קידש את השם וחזר בתשובה (ראה אצורות הרמב"ם ג, עמ' רכד).

הלכות תעניות פרק ד, הלכה ד: ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא רגיל בתפלה... ולא יצא עליו שם רע בילדותו.

יש להבין: הרי חז"ל הפליגו במעלת בעלי-תשובה, ואמרו "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" (ברכות לד, ב), ומדוע אם יצא עליו שם לא טוב בילדותו לא ישמש כשליח ציבור?

והביאור: בגמרא (יומא פו, א) נאמר שעוון חילול השם חמור משאר העבירות, ולכן "מי שיש חילול ה' בידו – אין כח בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר... אלא מיתה ממרקת", ונמצא שלעוון זה אין כפרה מחיים. וחילול השם הוא – "כל שחבריו מתביישים מחמת שמועתו", היינו שמתביישים מחמת שם רע היוצא עליו (רש"י שם).

ונמצא כי אדם שעבר עבירות ויצא עליו שם רע, הרי מלבד עצם החטא נכשל גם בחילול ה', ואף אם עצם החטא ניתן לכפרה על ידי תשובה, הרי עוון חילול ה' אינו מתכפר בחייו ולכן אינו ראוי לשמש כשליח-ציבור בתענית, שהרי

מתי הובקעה העיר בבית ראשון? יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

בתמוז הוא בגלל ש"הובקעה ירושלים בחורבן שני", ומשמע כדברי הבבלי שרק בבית שני הובקעה העיר בשבעה עשר; אבל מאידך מפרש את הפסוק "צום הרביעי – זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי" (ה"ד), כדברי הירושלמי!

והביאור בזה (ראה צפנת פענח כאן):

לשיטת הרמב"ם, יתכן שבבית ראשון הובקעה העיר בתשעה תמוז, ומכל-מקום מאחר שבשבעה עשר בתמוז קרו מאורעות נוספים, חמורים יותר, שבאותו היום נשתברו הלוחות ובוטל התמיד, לא קבעו צום נוסף בתשעה תמוז, אלא בשבעה עשר בתמוז. ושוב, גם הפסוק "צום הרביעי" המתייחס לבית ראשון – מתפרש היטב על שבעה עשר בתמוז.

(לקוטי שיחות יח עמ' 308)

הלכות תעניות פרק ה, הלכה ד: וארבעת ימי הצומות האלו – הרי הן מפורשין בקבלה: "צום הרביעי וצום התמישי... צום הרביעי – זה שבעה עשר בתמוז, שהוא בחודש הרביעי. הנביא זכריה (ח, יט) מונה את הצומות שנקבעו בעקבות חורבן בית ראשון, ובתוכם 'צום הרביעי' בחודש תמוז. ובגמרא (ר"ה יח, ב) פירשו את הפסוק 'צום הרביעי' – "זה ט' בתמוז, שבו הובקעה העיר שנאמר (ירמיה נב, ו): בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר, ולא היה לחם לעם הארץ, ותבקע העיר". וכך מפורש גם במקום אחר (תענית כח, ב) ש"בראשונה [בבית ראשון] הובקעה העיר בתשעה בתמוז".

אולם לדעת הירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) גם בבית הראשון הובקעה העיר בשבעה עשר בתמוז, ומה שנאמר "בתשעה לחדש" – "קילקול חשבונות יש כאן".

וברמב"ם כאן, מצד אחד כתב (לעיל ה"ב) שצום שבעה עשר

מכירת הבגד לצורך הדלקת נר חנוכה יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

כוסות, שבהם נאמר במשנה (פסחים צט, ב): "אפילו עני שבישראל... לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין", כפי שפסק הרמב"ם לעיל (הל' חו"מ פ"ז ה"ז). ואם בנוגע לארבע כוסות שאחת מהן היא משום 'קידוש היום', גם העני חייב – "כל שכן בנר חנוכה דעדיף מקידוש היום" שהרי נפסקה הלכה (להלן ה"ג) שנר חנוכה קודם לקידוש היום.

והר"י אסאד (יהודה יעלה אר"ח סי' רב) הקשה על זה:

בארבע כוסות פסק הרמב"ם ש"אפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו מארבעה כוסות", בהתאם לדין המשנה,

הלכות חנוכה פרק ד, הלכה יב: אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה – שואל, או מוכר כסותו; ולוקח שמן ונרות, ומדליק.

בשאר מצוות התורה לא מצינו חיוב למכור את כסותו לשם קיום המצוה, כפי שנפסק להלכה (רמ"א אר"ח סו"ס תרנו): "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אפילו מצוה עוברת".

ויש לברר מה מקור דברי הרמב"ם שאפילו עני צריך למכור כסותו לקיום מצות חנוכה, שאינו מפורש בש"ס? וכתב ה'מגיד משנה' שהרמב"ם למד זאת ממצוות ארבע

על רב הונא שמשכן את חגורו כדי להשיג יין לקידוש. והרי לנו מקור לשני הדברים: א. שואל – מהנהגת רב הונא שמשכן ולוה; ב. מוכר כסותו – מהנהגת סבתו של רבי זכאי. ואם בקידוש היום כך, כל-שכן שבנר חנוכה (שעריך מקידוש היום) צריך לשאול או למכור כסותו.

אבל בנר חנוכה הוסיף לפרט כיצד ינהג העני: "שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות" ודבר זה לא הוזכר במשנה לענין ארבע כוסות, ואם כן מניין למד הרמב"ם דין זה? וביאר שמקורו של הרמב"ם הוא מדברי הגמרא (מגילה כז, ב) שרבי זכאי סיפר "אמא זקניה היתה לי, פעם אחת מנרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום", ובהמשך מסופר גם

האם כהן או לוי יכולים להיות שלוחים לפדיון הבן? יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

אך יש שדחו זאת, שהרי אשה יכולה לשמש שליח להולכת הגט למרות שהיא עצמה אינה בתורת נתינת גט (כי היא המתגרשת ולא המגרשת), ומוכח שאין צורך שהשליח יהא בתורת המעשה שהוא מבצע אלא די בכך שיש לו שייכות לעצם הדין, וכך יש לומר לגבי כהן בפדיון הבן, שאע"פ שהכהן אינו פודה את בנו, הרי הוא נחשב בתורת מצות הפדיון שהרי הוא המקבל את כסף הפדיון מהאב, ודי בכך כדי שישמש כשליח גם לנתינת הכסף (שו"ת חתם סופר יו"ד רצח). אמנם, טעם זה לא שייך בלוי, שהרי הוא אינו פודה וגם אין פודים אצלו, ולכן יש שכתבו שלוי לא יוכל לשמש כשליח לפדיון הבן (ראה שו"ת מאורות נתן כח).

אך ה'חתם סופר' (שם) כתב כי גם לוי נחשב בתורת מצות פדיון הבן, כי אמנם אינו מצווה לפדות את בנו, אולם גם עליו חלה מצוה לפדות בכור ישראל כאשר אין אחרים שיעשו זאת, ודי בכך כדי שייחשב בתורת המצוה ויוכל להיות שליח לקיומה.

הלכות אישות פרק ג, הלכה יז: אָבֵל הַעֵבֶר – אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶעֱשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן – הָרִי הוּא פֶּסוּל בְּשִׁלְחוֹת קִדּוּשֵׁין וְנִתְּנוֹן, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹרַת נִתְּנוֹן וְקִדּוּשֵׁין. בטעמו של דין זה יש שכתבו, כי מאחר והעבר אינו יכול לקדש (וממילא גם לגרש) לעצמו, "אין לו יד לגירושין", היינו שאין לו את הכוח לבצע קידושין או גירושין, וממילא אינו יכול לעשות זאת גם בעבור אחר (ר"ן על הר"ף גיטין יב, א). ויש אומרים שהחיסרון אינו מחמת העדר היכולת לביצוע השליחות, אלא מאחר ואינו דומה למשלח בענין זה, אינו יכול להיחשב כשלוחו (ראה רש"י קידושין מא, ב ד"ה לפי שאינו, וב"מ צו, א ד"ה עבר).

ולפי זה יש שהרחיבו את הכלל לדיני שליחות נוספים, וחדשו שכהן או לוי לא יוכלו להיות שלוחים עבור ישראל לפדות את בנו, שהרי כהנים ולווים עצמם פטורים מלפדות את בנם, ומאחר ש'אינם בתורת' מצוה זו, אינם נעשים שלוחים לקיומה (שו"ת פני אריה סי' מד).

האם גיל מבוגר נחשב מום? יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

גדול מכל סוג מבטל את הקידושין, וכגון המקדש אשה והתברר שהיא אילמת או נמצא בה מום אחר כיו"ב, בוודאי יש בכך עילה לביטול הקידושין למרות שאינו בכלל המומים המנויים כאן.

ומה שכתב הרמב"ם ש'אם נמצא בה מום אחר אע"פ שאמר מקפיד אני הרי זו מקודשת', הוא במום שאין רוב בני אדם מקפידים עליו ורק הוא מקפיד, ולכן אין מתחשבים בדעתו, אך מומים גדולים שרגילים להקפיד עליהם בוודאי גורמים לביטול הקידושין (ראה אוצר הפוסקים אהע"ז סי' לט סל"א אות ב ואל"ף. ברכת שלמה אהע"ז כז, ה).

וב'דובב משרים' (ח"א יא) כתב במי שהטעו אותו לגבי גיל האשה שהשתדך עמה, והתברר שהיא מבוגרת בכעשר שנים מכפי שנאמר לו בתחילה, שאף על פי ששנים אינן פוסלות בכהנים, ורק מום הפוסל בכהנים פוסל בנשים, אין הדברים אמורים אלא במום שבגוף, אך ישנם מומים שאינם פגם בגוף הדבר אבל נחשבים מום במקח כי דרך בני אדם להקפיד על כך, ומום מסוג זה בוודאי גורם לביטול הקידושין.

הלכות אישות פרק ז, הלכה ז: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בִּנְהַל מִנְתָּ שֶׁאֵין בִּיהּ מוּמִין, וְנִמְצָא בָּהּ אַחֵר מִן הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים – אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; נִמְצָא בָּהּ מוֹם אַחֵר חוּץ מֵאוֹתָם הַמוּמִין – אָף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'מְקַפֵּיד אֲנִי אֶפְלוּ עַל זֶה, הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת.

מדברי הרמב"ם נראה שכל מום שאינו נמנה ברשימת המומים המופיעים כאן אינו מהווה עילה לביטול הקידושין. ולכאורה קשה: בגמרא (ב"ב קמו, א) מבואר שהעדר חוש ריח נחשב מום לביטול הקידושין, והרי אינו בכלל המומים המנויים כאן!

ומבאר ה'בית שמואל' (אה"ע סי' צ סקכ"ב): כאשר הבעל התנה בפירוש שמקדש 'על מנת שאין בך כל מום', גם שאר המומים מבטלים את הקידושין, וכאן מדובר באופן שקידש ללא תנאי, ובזה רק המומים המנויים כאן מבטלים את הקידושין.

ורבים מהפוסקים נקטו שיש לחלק בין דרגות המומים, והרשימה המנויה כאן מתייחסת ל'מומים קטנים', אך מום

מהי 'חופה שאינה ראויה לביאה'? יום שישי א' מנחם אב ה'תשפ"ב

בְּאִרְסָהּ עֲדִין.

הגמרא (כתובות נז, א) מסתפקת האם חופה שאינה ראויה

הלכות אישות פרק י, הלכה ב: אִם הָיְתָה נְדָה, אָף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְנִתְּיַחַד עִמָּה – לֹא נִמְרֹו הַנִּשְׁאוּן, וְהָרִי הִיא

אבל אם אינה ראויה לביאה מדרבנן, הרי זו חופה שקונה ונחשבת נשואה. אך לדעת הרמב"ם כל חמשת העינויים הם מן התורה (מ"מ וס"מ הל' שביתת עשור פ"א ה"ב) ואם כן חופת הכהן גדול ביום הכפורים אינה ראויה לביאה!

וביאר: חופת נדה היא 'חופה שאינה ראויה לביאה' כיון שהאשה מחמת עצמה אסורה, מה שאין כן חופת כהן גדול ביום הכפורים, אמנם יום זה אסור בתשמיש, אך אין זה חסרון באשה מצד עצמה אלא היום הוא שגרם לכך.

וה'חתם סופר' (כתובות נו, א) מבאר: 'חופה שאינה ראויה לביאה' היא רק כאשר נדרש מעשה כדי שהאשה תהיה ראויה לביאה, וכך הוא בחופת נדה שאינה ראויה לביאה עד שתטבול, אבל כהן גדול שמכניס את אשתו לחופה ביום הכפורים הרי במוצאי היום תהיה ראויה לביאה ואין צורך בשום פעולה לשם כך, ובזה מודה הרמב"ם שחופה זו קונה.

לביאה קונה, ומבאר ה'מגיד משנה': לדעת הרמב"ם, מאחר שהספק לא נפשט – המכניס לחופה אשה שאינה ראויה לביאה (חופת נדה) אין החופה קונה, והרי היא כארוסה, ואין הבעל יורשה ולא מיטמא לה (אם הוא כהן).

והקשה ב'שער המלך' (חופת הנשים ס"ד): נאמר בירושלמי (יומא פ"א ה"א): כהן גדול שמתה אשתו ביום הכפורים, נושא אשה אחרת (שהכינו לו קודם יום הכפורים) ומכניסה לחופה בו ביום כי אין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בכהן גדול נשוי (שנאמר "וכפר בעדו בעד ביתו"). וצריך להבין: יום הכפורים אסור בתשמיש, והרי זו חופה שאינה ראויה לביאה ואם-כן אינה נחשבת כנשואה!

אמנם, לדעת הסוברים (תוס' יומא עז, א. רא"ש שם פ"ח ס"א. ועוד) שמן התורה יום הכפורים אסור רק באכילה ושתיה ואיסור שאר העינויים (כולל תשמיש) הוא מדרבנן, יש מקום לומר שרק חופה שאינה ראויה לביאה מן התורה (כאיסור נדה) אינה קונה,

יכול הבעל לאסור על אשתו להתקשט? שבת קודש ב' מנחם אב ה'תשפ"ב

הרמב"ם, שגם אם לא קצב זמן עד מתי אסר עליה, יש לחלק: בנשים עניות יקיים נדרו, וממתנים שנה ולאחר השנה עליו להתיר נדרו או "יוציא ויתן כתובה", ובנשים עשירות ההמתנה היא עד שלושים יום ולאחר שלושים יום "או יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה".

והנה, הרמב"ם סתם וכתב "המדיר את אשתו שלא תתקשט", ובירושלמי (הובא ב'אור שמח' כאן) הקשה: איך יכול הבעל לאסרה להתקשט בקישוטים שלה, הרי אין בידו לאוסרה בדבר שאינו שלו(ראה שו"ע יור"ד סי' רלה)?

ויש שפירשו (תוס' כתובות עא, א ד"ה שלא. טור וש"ע אה"ע סי' עד) שתלה את נדרו בתשמיש, "שאמר קונם תשמישך עלי אם תתקשטי", שאינו אוסר עליה להתקשט אלא שאם תתקשט תיאסר עליה הנאת תשמיש.

וה'מגיד משנה' (לעיל פ"ב הכ"ד) ביאר: מדובר שתלה את נדרו בהנאה מנכסיו ואמר לה 'הנאת ממוני אסורה עליך אם תתקשטי', "אבל האוסר על אשתו ואומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשי כך, אין בדבריו כלום".

הלכות אישות פרק יג, הלכה ח: המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין – בעניות, שנה אחת יקיים; יתר על כן – או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה. ובפשירות, שלשים יום יקיים; יתר על כן – או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.

המדיר את אשתו שלא תתקשט, אם לא קצב זמן עד מתי אסר עליה, חייב לגרשה מיד ולתת לה כתובה (כיון שאסור לו לצערה), אבל אם קצב זמן לנדרו, בנשים עניות – אם אסר עליה עד שנה אחת, יקיים את הנדר, כי כיון שאינו מתקשטות בתדירות יכולות לעמוד בלא קישוט זמן זה, אך ליותר משנה אחת – יתיר נדרו או יגרשה ויתן לה כתובה. ואילו בנשים עשירות, הרגילות להתקשט תדיר – אם הדיר אותה עד שלושים יום יקיים הנדר, כי עד שלושים יום די לה בקישוטים שלפני הנדר, ולאחר מכן "או יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה" (רש"י כתובות ע, א ד"ה בעניות, וכן פירש שמואל (אה"ע סי' עד סק"ב) בדעת הרמב"ם).

והב"ח (אה"ע שם סק"א) וה'מעשה רוקח' נקטו בדעת

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' א

שמע מנה – יש ללמוד מדבריו דרבי יוחנן דין נוסף, הני פי תרי דרביי פהורא – שנים שראו עדות, ומנשי חד מנייה – ושכחה אחד מהם, מדבר חד לחבריה – יכול חבירו להזכיר לו את המעשה, ויעידו עליו שנים יחד, שהרי מוכח מדברי רבי יוחנן שאין צורך שיזכור העד את העדות מעצמו, אלא אף אם מזכירים לו אותה וזכר יכול להעיד, ואין חילוק בין נזכר מהכתב לבין נזכר מחבירו. מסתפקת הגמרא בענין זה: איפניא להו, עצמו מאי – אם בעל הדבר עצמו הזכיר לעד את העדות, וזכר, האם יכול להעיד בדבר, או שיש לחשוש שבעל הדין מרבה בדברים להזכירו עד שנראה לו שהוא זוכר, ובאמת אינו זוכר. מביאה הגמרא מחלוקת בדבר: רב חביבא אמר, אפילו בעל הדין עצמו יכול להזכירו, ואם יזכר יעיד. מר בריה דרב אשי אמר, עצמו לא – אין הבעל דין עצמו רשאי להזכירו, ואף אם נזכר מתוך דבריו, לא יעיד. פוסקת הגמרא את ההלכה: והלכתא, עצמו לא.

הגמרא עוברת לדון בעד שכתב עדותו בשטר לזכרון, אם יכול להעיד על פיה: תנו רבנן, פותב אדם עדותו על השטר, אם הוא חושש שמא ישכח את פרטי העדות, ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים, כפי הכתוב בשטר. ונחלקו חכמים בביאור הלכה זו: אמר רב הונא, והוא שזוהי מעצמו – ובתנאי שאף ללא ראיית השטר היה זוכר מקצת העדות, אלא שעל ידי השטר הוא נזכר בכל פרטי המעשה. אבל אם שכח לגמרי את המעשה, ורק על ידי ראיית השטר הוא נזכר בו, אינו יכול להעיד. ורבי יוחנן אמר, יכול הוא להעיד אף על פי שאין זוהי מעצמו כלל, אם על ידי קריאת השטר הוא נזכר בכל פרטי המעשה, אבל אם אף אחר ראיית השטר אינו נזכר לגמרי, אינו יכול להעיד, שהרי אמרה תורה (דברים יט טו) 'על פי שני עדים וגו' יקום דבר', ודרשו חכמים (גיטין עא.) שרק עדות ש'מפיהם' מועילה, ולא עדות ש'מפי כתבם'. רבה מבאר חידוש דין שיש ללמוד מדברי רבי יוחנן: אמר רבה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ה תמוז ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

הלכות תעניות

פרק שני

(1) נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתיחדו לה שני פרקים אחרים.

א. אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין עליהם: ² על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החלאים, ועל המזונות, ועל המטר.

(2) "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחצוצרות."

ב. כל עיר שיש בה צרה מכל אלו - אותה העיר מתענה ומתריעת עד שתעבר הצרה, וכל סביבותיה ³ מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ⁴ ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין בשבת, כמו שאמרנו; חוץ מצרת המזונות, שצועקין עליה אפילו בשבת, ⁵ אבל אין מתריעין עליה בחצוצרות בשבת.

(3) אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. ⁽⁴⁾ מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. ⁽⁵⁾ "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.

ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל ביצד? עפ"ם ¹³ שפאו לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהם מס, או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה, אפילו במצוה קלה - הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם מתענין, אבל אין מתריעין, אלא אם כן תקעו להתקבץ לעזרתו.

(6) "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירים על דתם) לבבל, גזר תעניתא."

ד. על החרב ביצד? אפילו חרב של שלום, כגון שערכו מלחמה עפ"ם עם עפ"ם ועברו במקום ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל

מלחמה - הרי זו צרה ומתענין עליה. שנאמר: ²² וחרב לא תעבר בארצכם - מכלל שראית המלחמה ²³ - צרה. ²⁴

(7) "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו."

ה. ועל הדבר. אי זו היא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ²⁵ ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. יצאו ביום אחד, ²⁶ או בארבעה ימים - אין זה דבר. היה בה אלה, ²⁷ ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה - אין זה דבר. ²⁸ וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ²⁹ ששבתו ממלאכה בכלל מנזן אנשי המדינה לענין ³⁰ זה. ³¹

(8) "הגברים לבד מטף". ⁽⁹⁾ ששלושה סוגים אלה, הם חלשים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.

ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות ישראל עליהן. ¹⁰ היה דבר במדינה ¹¹, ושירות ¹² הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו. ¹³

(10) "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". ⁽¹¹⁾ בחוצה לארץ. ⁽¹²⁾ והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.

ז. אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא משלחת. ¹³ ביצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם נראתה שני בני אדם ולא ברחה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם הינה שדה הסמוכה לאגם ¹⁴, ונראתה שני בני אדם ונדפה אחריהם - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהם - אינה משלחת. ואם היה באגם, אפילו רדפה אחריהם אינה משלחת, אלא אם כן טרפה שניהם ואכלה אחד מהן ¹⁵. אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה משלחת; מפני שזה הוא מקומה, ומפני הרעבון ¹⁶ טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

(13) נשלחה מן השמים, ואיננה תופעה טבעית. ⁽¹⁴⁾ מקום משכנם הקבוע של חיתו טרף. ⁽¹⁵⁾ וכל שכן אם לא אכלה אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.

ח. בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות, ¹⁷

- 1 הואיל והן מקום גדודי חיה - אם עלתה לגג ונטלה
2 תינוק מעריסה, הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה
3 למדה זו, אינה משלחת. שאילו בני אדם הם שסכנו
4 בעצמם ובאו למקום החיות.
- 5 ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו
6 והזיקו¹⁶, כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך
7 לומר צרעין¹⁷ ויתושין והדומה להן - אין מתעניין
8 עליהם ולא מתריעין, אבל זועקין בלא תרועה.
- 9 (16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על
חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.
- 9 י. על הארבה ועל החסיל, אפילו לא נראה מהן אלא
10 כגוף אחד בכל ארץ ישראל, מתעניין ומתריעין
11 עליהן¹⁸. ועל הגובאי¹⁹ - בכל שהוא. אבל על
12 החגב²⁰ אין מתעניין עליו ולא מתריעין, אלא זועקין
13 בלבד.
- 14 (18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל
נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את
התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.
- 14 יא. על השדפון ועל הירקון - משיתחיל בתבואה.
15 ואפילו לא התחיל אלא מקום קטן כמלוא פי
16 תנור²¹, גוזרין עליו תענית ומתריעין.
- (21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.
- 17 יב. על המפלת כיצד? הרי שרבתה בעיר מפלת
18 בתלים²² בריאים, שאינן עומדים בצד הנהר - הרי
19 זו צרה, ומתעניין ומתריעין עליה. וכן על הרעש²³
20 ועל הרוחות²⁴, שהן מפילין את הבגין והורגין,
21 מתעניין ומתריעין עליהן.
- (22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב
שיעורו שלשה בתים. (23) היא רעידת אדמה.
(24) סערות.
- 22 יג. על החללים כיצד? הרי שיירד חלי אחד לאנשים
23 הרבה באותה העיר, כגון אספיה²⁵ או חרחור²⁶
24 וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת
25 צבור, וגוזרין לה תענית ומתריעין. וכן חפון²⁷ לח,
26 הרי הוא כשחין פורח; ואם פשט רוב הצבור,
27 מתעניין ומתריעין עליו. אבל חפון יבש, צועקים
28 עליו בלבד.
- (25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת.
(27) קשה לרפא.
- 29 יד. על המזונות כיצד? הרי שהוזלו דברים של
30 סחורה שרבי חיי אנשי אותה העיר מהן²⁸, כגון כלי
31 פשתן בכבל ויין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט
32 המשא והמתן עד שיצטרף התגר למכר שנה עשרה
- בשש²⁹ ואחר כך ימצא לוקח - הרי זו צרת צבור,
ומתריעין³⁰ עליה וזועקין עליה בשבת.
- (28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה
היא בהזלת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה,
דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות
הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתריעים
במצוצרה.
- טו. על המטר כיצד? הרי שרבו עליהן גשמים עד
שיצרו³¹ להן, הרי אלו מתפללין עליהן. שאין להן
צרה יתרה מזו, שהפתים נופלין, ונמצאו פתיהן
קבריהן. ובארץ ישראל אין מתפללין על רב
הגשמים, מפני שהיא ארץ הרים, ובתיהם בנויים
באבנים, ורב הגשמים טובה להן, ואין מתעניין
להעביר הטובה.
- (31) שנצמח מהם צרה לצבור.
- טז. תבואה שצמחה, ונמצע המטר, והתחילו צמחין
ליבש - הרי אלו מתעניין וזועקין עד שיירדו גשמים,
או עד שייבשו³² הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח
או קרוב לו בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת
האילנות שם, ולא ירדו גשמים - הרי אלו מתעניין
וזועקין עד שיירדו גשמים הראויין לאילנות, או עד
שיעבר זמנם.
- (32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.
- יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות ולא ירדו גשמים
הרבה כדי למלאת מהם הבורות השיחין והמערות³³
- הרי אלו מתעניין עד שיירד גשם הראוי לבורות.
ואם אין להם מים לשותות, מתענים על הגשמים
בכל עת שלא יהיה להם מים לשותות, ואפילו בימות
החמה.
- (33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.
- יח. פסקו הגשמים, בין גשם לגשם ארבעים יום,
בימות הגשמים - הרי זו מפת בצרת³⁴, ומתענים
וזועקים עד שיירדו הגשמים, או עד שיעבר זמנם.
- (34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים,
ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.
- פרק שלישיו**
- (1) נכתבו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור
וליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה
ומניעת הגשמים.
- א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת
ימות הגשמים: אם הגיע י"ז במרחשון³⁵ ולא ירדו
גשמים, מתחילין תלמידי חכמים בלבד להתענות
שני וחמישי ושני³⁶; וכל התלמידים ראויין לכך³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחלקים בין תענית ציבור, שאין בו מצוה להוסיף מבעוד יום, שאז לא מועילה קבלתו, לבין יום הכיפורים שמצוה להוסיף בו מן החול על הקודש, ולכן מועילה בו קבלתו מבעוד יום (הרמב"ם במלחמות ה' שם, לדעת הגאון).

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשיית מלאכה¹⁷ ביום, ומתריין בליילה¹⁸. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין, אבל פניו ידיו ורגליו מתריין¹⁹. לפיכך נועלין את המרחצאות²⁰. ואסורין בסיכה²¹. ואם להעביר את הזהמא, מתריין²². ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר, אבל בדרך מתריין לנעל²³. ומתפללין בבתי כנסיות וזעקין ומתחננין בשאר תעניות²⁴.

(17) משנה, בתענית יב, ב. (18) בגמרא (תענית שם): "אמר קרא (יואל ג, יד): "קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים" - מה עצרת אסור בעשיית מלאכה, אף תענית אסור בעשיית מלאכה. אי מה עצרת מאורתא (מבערב), אף תענית מאורתא? אמר רבי זירא, לדידי מיפרשא לי - אמר קרא: אספו זקנים - מה אסיפת זקנים ביום (שבליילה כל אחד בביתו ואינם נאספים - רש"י), אף צום נמי ביום (אינו אסור במלאכה אלא ביום)". (19) שם יג, א. (20) משנה, שם יב, ב. (21) שם. (22) שלא אסור אלא סיכה של תענוג, אבל להעביר את הזהמא (= הליכלוך) אין זו סיכה של תענוג. וכן אמרו בדין אבילות (תענית יג, ב. וכן פסק רבינו פ"ה מהל' אבל ה"ו) ובדין תשעה באב (להלן פ"ה ה"י, עיי"ש). וראה בפ"ג מהל' שביבת עשור ה"ט, שלענין יום הכיפורים החמירו לאסור, אפילו סיכה שאינה של תענוג. (23) תענית יג, א. (24) ראה למעלה הלכה ב והערה ז, ופ"א סוף ה"י."

ה. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שבע תעניות אחרות על הצבור²⁵: שני וחמישי ושני, וחמישי ושני, ושני וחמישי ושני, ובאלו השבע בלבד עפרות ומניקות מתענות, אבל בשאר התעניות אין עפרות ומניקות מתענות²⁶. ואף על פי שאינן מתענות, אין מענגות עצמן בתפנוקים, אלא אוכלות ושותות כדי קיום הנלד²⁷.

(25) משנה, שם יב, ב. (26) שאינן מתענות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. וראה למעלה הלכה ג והערה י. ודעת רבינו לפסוק כהברייתא האמצעית בתענית יד, א: "מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות", ומפרש "אחרונות" - שבע אחרונות. ומה שאמרו שם "נקוט אמצעייתא", היינו נקוט בברייתא האמצעית כנ"ל. (27) "ירושלמי" תענית פ"א ה"ה.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתעניין ומשלימין. ואנשי בית אב מתעניין מקצת היום, ולא משלימין²⁸. וכל דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע האחרונות²⁹.

(28) משנה, שם טו, ב. (29) תענית יג, ב.

(2) תענית ו, א: "איזוהי רביעה (עונת גשמים) ראשונה? הבכירה (ראשית עונת גשמים) בשלשה במרחשון, בינונית בשבעה בו, אפילה (גשם מאוחר) בשבעה עשר בו". (3) משנה, שם י, א: "הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים (תלמידי חכמים המיוחדים במעשיהם - הרא"ש) מתעניין ג' תעניות". (4) שם י, ב: "תנו רבנן: אל יאמר אדם תלמיד אני, איני ראוי להיות יחיד (איני חשוב כל-כך להיות נחשב בין רבנן) אלא כל תלמידי חכמים יחידים (לענין תענית זו)".

ב. הגיע ראש חדש פסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור: שני, וחמישי ושני. ומתריין בהן לאכל ולשתות בליילה⁵. ואנשי משמר אין מתעניין עמהן, מפני שהן עסוקין בעבודתה⁶. והעם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין וזעקין ומתחננין, בדרך שעושין בכל התעניות⁸.

(5) משנה, שם י, א. כי הצום מתחיל משיעלה עמוד השחר (למעלה פ"א ה"ח). (6) משמרות כהונה, קבוצת כהנים שנפל בחלקם לעבוד עבודת המקדש באותו שבוע (עי' הל' כלי המקדש פ"ו). (7) משנה, שם טו, ב. (8) ברביע היום האחרון, למעלה סוף פ"א [וראה בתענית טו: "שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה"].

ג. עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור⁹: שני וחמישי ושני, ובשלש אלו אוכלין ושותין מבעוד יום¹⁰, כמו שעושין בצום כפורה¹¹. ואנשי משמר מתעניין מקצת היום, ולא משלימין¹³. ואנשי בית אב¹⁴, והם העוסקין בעבודה באותו היום, לא יהיו מתענים כל עקר¹⁵. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום, אם אבל ופסק וגמר שלא לאכל, אינו חוזר ואוכל¹⁶ אף על פי שיש שהות ביום.

(9) משנה, שם יב, ב. והן חמורות מן הראשונות כפי שיבואר. (10) ומפסיקים אז מאכילה. (11) [שבין השמשות שלו אסור. וכן כתב רבינו להלן פ"ה ה"ז לענין תשעה באב, שאף הוא כיום הכיפורים. אבל להוסיף ולהתענות מבעוד יום, כמו ביום כיפור (פ"א מהל' שביבת עשור ה"ו), אין צריך לא בתשעה באב ולא בתענית ציבור, ראה ב"מגן אברהם" סי' תקעה סק"ב, ובמגיד-משנה להלן ה"ג]. ובכת"י נוסף כאן: "ועוברות ומניקות מתענות באלו בלבד" ('מעשה רוקח'), וראה להלן הלכה ה והערה כח. (12) שעושים עבודתם באותו שבוע. (13) משנה, שם טו, ב. שיוכלו לעזור לאנשי בית אב בעבודתם, במקרה שתכבד עליהם העבודה ולא יספיקו לגומרה לבדם. (14) קבוצת כהנים מאותו משמר. (15) משנה, שם. שלא תהיה להם הפרעה בעבודה מסיבת חולשת התענית. (16) שהרי קיבל עליו התענית (רי"ף פ"א דתענית, דפוס ווילנא ג ע"ב). וכן אמרו (עירובין מ:) לענין יום הכיפורים, שכיון שבירך ברכת שהחיינו מבעוד יום, כבר קיבל עליו התענית (רי"ף). ויש

27. המטה ונעילת הסנדל, כשאר כל התעניות⁵¹.
28. ומפסיקין לראשי חדשים ופורים⁵². יצא ניסן של
29. תקופה, והוא כשהגיע השמש לתחלת מזל שור⁵³,
30. אין מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה אלא סימן
31. קללה⁵⁴, הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה⁵⁵.

(48) משנה, שם יב, ב. וגמרא שם י, א. (49) 'ירושלמי' שם
פ"א ה"ח, וראה להלן בסמוך. (50) תענית יד, ב.
(51) משנה, שם י, א. (52) שם י, א. [והשמיט "חנוכה"
שהרי כבר עבר זמנה. וצ"ע בשו"ע או"ח סי' תקעב ס"ז].
(53) והוא שלשים יום אחרי תקופת ניסן ('פני משה').
(54) שנאמר (שמואל-א יב, יז): "הלא קציר חטים היום,
אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר, ודעו וראו כי רעתכם רבה
אשר עשיתם בעיני ה'...". (55) 'ירושלמי' שם: "הדא
דתימר בשלא ירדו להן גשמים מכבר, אבל אם ירדו להן
גשמים מכבר, סימן ברכה ה'".

32. י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל וכל הדומה
33. לה. אבל מקומות שעונות הגשמים שלהן קדם י"ז
34. במרחשון או אחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו
35. גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני.
36. ומפסיקין בראשי חדשים ובחנכה ובפורים. ושוהין
37. אחרי כן כמו שבכה⁵⁶ ימים. אם לא ירדו גשמים,
38. בית דין גוזרין על הצבור שלש עשרה תעניות על
39. הסדר שאמרנו⁵⁷.

(56) הכסף-משנה הגיה: "ששה ימים", שכן הוא החשבון
בארץ ישראל מיום גמר התעניות הראשונות של היחידים
ביום כה חשון עד ב' כסלו. (57) תענית יד, ב. "אמר רבי
יהודה: אימת? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על
אדמתן, אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות
הכל לפי הזמן".

40. יא. כל תעניות שגזרין הצבור בחוצה לארץ,
41. אוכלים בהם בלילה, ודיניהם כדין שאר התעניות;
42. שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כפור⁵⁸ אלא
43. בארץ ישראל בלבד⁵⁹ ובגלל המטר⁶⁰, ובאותן עשר
44. תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע אחרונות.

(58) להפסיק מבעוד יום, לאסור בחמשה עיניים, ולהבטל
ממלאכה. (59) בתענית יא, ב: "אין תענית ציבור בבבל
אלא תשעה באב בלבד", לפי שאין נשיא בחוץ לארץ
(רמב"ן), ואין סמוכין בחוץ לארץ (הרשב"א), ואין בכוחם
לגזור תענית ציבור. (60) אבל התעניות שגזרין על שאר
הצרות (כמבואר בריש הל' תעניות) כגון: בצורת ודבר
וארבה וכיוצא בהן, אין להן חומרות אלו.

פרק רביעי

(1) נתבאר בו הסדר שעושין במקצת תעניות, מתעניות
הגשמים, מענין התפילה, ותוספת הברכות וטכסים זה
בזמננו, וכיצד היה נוהג בהר הבית, בזמן שהיה בית
המקדש קיים. ונסתיים הפרק בביאור כמה גשמים ירדו ולא
יצטרכו להתענות.

1. ויתרות אלו: שבהן בלבד מתריעין³⁰, ומתפללין
2. ברחוב העיר; ומורידין זקן להוכיח לעם, כדי
3. שישבו מדרבם³¹; ומוסיפין שלש ברכות³² בתפלת
4. שחרית ובתפלת מנחה, ונמצאו מתפללין ארבע
5. ועשרים ברכות; ונועלין את התעניות³³. ובשני
6. מטיין³⁴ לעת ערב ופותחין את התעניות³⁵, אבל
7. בחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת. ואם
8. יש לחנות שני פתחים, פותח אחד ונועל אחד³⁶.
9. ואם יש לחנות אצטבה³⁷, פותח פדרפו בחמישי
10. ואינו חושש³⁸.

(30) בשופר. משנה, שם יב, ב. (31) משנה, שם טו, א.
(32) המבוארות להלן בפ"ד ה"ז. (33) משנה, שם יב, ב.
כלומר התעניות המוכרות דברים אחרים, לא צרכי אכילה
ושתייה ('בית יוסף' סי' תקעה). וראה להלן הערה לד.
(34) פותחין מקצת הדלת. (35) לקנות מזון לערב. אבל
חניות אחרות אין פותחים כלל ('בית יוסף' שם).
(36) תענית יד, ב. והיינו ביום חמישי ('בית יוסף' שם).
(37) בכת"י: "אצטבה לפניו". ואצטבת היא ספסלים
ולוחות, שעליהם מונחות הסחורות לדוגמא. (38) כיון
שאר החנות פתוחה ישר לרשות הרבים, שהרי האצטבה
לפניה (רש"י בתענית שם).

11. ח. עברו אלו ולא נענו³⁹ - ממעטין במשא ומתן,
12. ובבגדן של שמחה⁴⁰, כגון ציור וכיור⁴¹, ובנטיעה
13. של שמחה, כגון מיני הדס ומיני אהלים. וממעטין
14. בארוסין⁴² ונשוואין⁴³, אלא אם כן לא קים מצות
15. פריה ורביה⁴⁴. וכל מי שקים מצות פריה ורביה,
16. אסור לו לשמש מטהו בשני רעבון⁴⁵. וממעטין
17. בשאלת שלום בין אדם לחברו⁴⁶. ותלמידי חכמים
18. לא ישאלו שלום, אלא פנופפין וכמנדין למקום.
19. ועם הארץ שנותן להם שלום, מתזירין לו בשפה
20. רפה וכבד ראש⁴⁷.

(39) לא ירדו גשמים. (40) משנה, שם יב, ב. ובגמרא שם
יד, ב. (41) קישוט הקירות על ידי צורות. (42) לקדש
אשה (במשנה, שם). (43) לנזוס אשה על-ידי חופה (שם).
(44) שאין לו עדיין בן ובת (ראה בפט"ו מהל' אישות ה"ד).
ודין זה אינו מפורש, אבל הוא נלמד ממה שבסמוך, שחסוכי
בנים משמשים מיטותיהם בשני רעבון. (45) תענית יא, א.
שנאמר (בראשית מא, נ): "וליוסף יולד שני בנים בטרם
תבא שנת הרעב", כדי שישתתף בצער הציבור ולא יעגל את
עצמו. אבל לחסוכי בנים אין איסור (שם). (46) משנה, שם
יב, ב. (47) שלא יבוא לידי איבה (תענית יד:).

21. ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם ומתענים שני
22. וחמישי ושני⁴⁸ עד שיצא ניסן של תקופה⁴⁹, אבל לא
23. הצבור; שאין גוזרין על הצבור בשביל גשמים שלא
24. ירדו יתר משלש עשרה תעניות אלו⁵⁰. וכשמתענין
25. היחידים עד שיצא ניסן, מתרין לאכל בלילה,
26. ומתריין בעשית מלאכה וברחיצה ובסיכה ותשמיש

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 וכתובים²¹. ומטפיל²² ואין לו²³. ויש לו יגיעה²⁵
2 בפשטה²⁴. ולא יהיה בכניו ובכניו ביתו וכל קרוביו
3 הנלוים עליו פעל עברה, אלא יהיה ביתו ריקן מן
4 העברות. ולא יצא עליו שם רע פלדו. שפל ברך²⁵.
5 ומרצה לעם²⁶. ויש לו נעימה²⁷ וקולו ערב. ואם היה
6 זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפא²⁸; ואם אינו
7 זקן - הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל²⁹.

(19) שם טז, א בברייתא. (20) שלא יטעה בתפילתו, "שכל
המתפלל וטעה סימן רע לו" (ברכות לה:). (21) שיהיו
פסוקי התפילה, שרובם מן התורה וכו' - שגורים בפיו.
(22) שיש לו טף וילדים. (23) במה לפרנסם, שלבו דואג
עליו, ומתפלל מקירות לבו. (24) על-ידי-זה מכון יותר
בתפילה על הגשמים. (25) עניו. (26) נוח לבריות
ומסכימים לתפילתו. (27) מושך את הלב. (28) כן הוא
במשנה, שם: "מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו", הרי
שלכתחילה מהדרים אחרי זקן. (29) שהרי בברייתא תענית
שם לא נזכר "זקן".

32 ה. ושלח צבור³⁰ מתחיל³¹ ומתפלל עד ברפת
33 "גואל ישראל". ואומר זכרונות ושופרות³² מעין
34 הצרה. ואומר: אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני.
35 אשא עיני אל ההרים וגו'. מפעמקים קראתי ה'.
36 תפלה לעני כי יעטף וגו'.

(30) כל הסדר, במשנה שם. (31) תפילת שמונה-עשרה.
(32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).

37 ו. ואומר דברי תחנונים כפי פחו. ואומר: ראה נא
38 בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו. ומתחנן. ואומר
39 בסוף תחנוניו: מי ששנה את אברהם אבינו בחר
40 המורה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם
41 ביום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל.

42 ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות³³ שהוא מוסיף זו
43 אחר זו. ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים
44 ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש, כפי שהוא
45 רגיל. וחותרם בכל אחת מהן בפתומות אלו:

(33) מיוחדות לתפילת תענית.

46 ח. בראשונה הוא חותר: מי ששנה את משה
47 ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול
48 צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות³⁴.

(34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיואשים,
והקב"ה זכר אותם וגאלם.

49 ט. בשניה הוא חותר: מי ששנה את יהושע בגלגל,
50 הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה.
51 ברוך אתה ה' שומע תרועה³⁵.

(35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה
חומת יריחו.

1 א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר²
2 מתפללין על סדר זה³: מוציין את התבה⁴ לרחובה
3 של עיר⁵, וכל העם מתקבצים ומתפסים בשקים⁶.
4 ונותנין אפר מקלה⁷ על גפי התבה⁸ ועל גפי ספר
5 תורה⁹, כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע לפם. ואחד
6 מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא ובראש
7 אב בית דין¹⁰ במקום הנחת תפליין¹¹, כדי שיפלטמו
8 וישובו. וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

(2) דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות - אין עושים
כסדר הזה (לחם-משנה). (3) כל הסדר, במשנה תענית טו,
א (4) שבה ספר תורה. (5) אנו יוצאים לרחובה של עיר,
לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו - נבזה את עצמנו בפרהסיא
(תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע
היה לנו ונתבזה בעווננו (שם). (6) לומר: הרי אנו
חשובים כבהמה (שם). (7) אפר משריפה. (8) כן הוא
במשנה (שם, טו). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה"
ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז). (9) כן הוא שם טז, א לפי
נוסחת כת"י מניין: "נותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן
הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) - וראה ב'כסף משנה'.
(10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים"
(תענית טו:). (11) לשים אפר תחת פאר (הם התפליין).

9 ב. ואחר כך¹² מעמידין ביניהן זקן חכם, והן יושבין.
10 לא היה שם¹³ זקן חכם, מעמידין חכם. לא היה שם
11 לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה¹⁴. ואומר
12 לפניהם דברי כבושין¹⁵: אחינו, לא שק ולא תענית
13 גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים. שפן מצינו
14 בנינו. שלא נאמר באנשי יינוה: וירא האלהים את
15 שקם ואת תעניתם, אלא: וירא האלהים את מעשיהם.
16 ובקבלה¹⁶ הוא אומר: קרעו לבבכם ואל בגדיכם.
17 ומוסיף בענינות אלו כפי פחו, עד שיכניע לפם וישובו
18 תשובה גמורה.

(12) משנה, שם טו, א. (13) שם טז, א בברייתא.
(14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש
פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. (15) דברי
תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים
לתשובה. (16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד
לפסוק הקודם, כינוה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי
(רש"י במשנה, שם).

19 ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה¹⁷.
20 ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בתעניות
21 אלו. ואם היה אותו שאומר דברי הכבושין ראוי
22 להתפלל - מתפלל¹⁸, ואם לאו - מורידין אחר.

(17) משנה, שם. (18) שמכיון שהוא גדול הציבור בחכמה
ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.

23 ד. ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו¹⁹? איש
24 שהוא רגיל בתפלה²⁰. ורגיל לקרות בתורה נביאים

הַשֵּׁשׁ שְ�מוֹסִיף, חוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זֹכֵר
הַנְּשָׁכָחוֹת. וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד. וְחֵזֶן הַפְּנִסָּה אוֹמֵר לָהֶן: הֲרִיעוּ, בְּנֵי
אֱהֲרֹן, הֲרִיעוּ. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ צָבּוֹר וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
אֶת מִשְׁנֵה וְאֲבוֹתֵינוּ עַל יָם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם
וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֵר כֶּף מְרִיעִין
וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין.

יז. וְכֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. בְּאַחַת אוֹמֵר: תִּקְעוּ,
וּבְאַחַת אוֹמֵר: הֲרִיעוּ. עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל שִׁבְעַת הַבְּרָכוֹת.
וְנִמְצְאוּ הַפְּנִינִים: פָּעַם תוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין,
וּפָעַם מְרִיעִין וְתוֹקְעִין וּמְרִיעִין שִׁבְעַת פָּעָמִים. וְאֵין
עוֹשִׂים הַסֵּדֶר זֶה אֲלָא בְּהַר הַבֵּית בִּלְבָד. וְכִשְׁהֵן
תוֹקְעִין וּמְרִיעִין שָׁם, תוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת וּבִשְׁפָּר
בְּאַחַת, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ.⁴⁵

(45) למעלה פ"א ה"ד.

יח. שִׁבְעַת תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלֹו - כָּל מְקוֹם שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָם
שָׁם - אַחֵר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, יוֹצֵאִין כָּל הָעָם לְבֵית
הַקְּבָרוֹת וּבוֹכִין וּמִתְחַנְּנִים שָׁם. כְּלוֹמֵר: הֲרִי אַתָּם
מֵתִים כְּאֵלֹו אִם לֹא תִשְׁוּבוּ מִדְּרִכֵּיכֶם.⁴⁶ וּבְכָל תַּעֲנִית
מִתַּעֲנִיּוֹת הַצָּרוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצָּבּוֹר, מִתְפַּלְּלִין
תְּפִלַּת נְעִילָה⁴⁷ בְּכָל מְקוֹם.

(46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.

יט. יָרְדוּ לָהֶם גִּשְׁמִים - עַד מָתִי יִהְיֶה יוֹרְדִין וְיִפְסְקוּ
הַצָּבּוֹר מִן הַתַּעֲנִית? מִשְׁיָרְדוּ בְּעֶמְקַת הָאָרֶץ הַחֲרִיבָה⁴⁸
טַפָּח. וּבְכִינּוּנִית - טַפְחִים. וּבְעִבּוּדָה, עַד שֶׁיָּרְדוּ
בְּעֶמְקַת שְׁלִשָּׁה טַפְחִים.⁴⁹

(48) שאינה מעובדת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים על רבי מאיר.

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

פָּרָק חֲמִישִׁי

1) נתבארו בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתיים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

א. יֵשׁ שָׁם יָמִים שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲנִים בָּהֶם מִפְּנֵי
הַצָּרוֹת שֶׁאֲרָעוּ בָּהֶן, כְּדִי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת לִפְתָּח דְּרָכֵי
הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זְכָרוֹן לְמַעֲשֵׂינֵי הָרָעִים, וּלְמַעֲשֵׂה
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינֵינוּ עִתָּה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ

1. בְּשָׁלִישִׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוֹאֵל
2. בְּמִצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
3. הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ צַעֲקָה.³⁶

(36) לפי שבשמואל כתוב: "ויועק שמואל אל ה'" (שמואל-א ז, ט).

4. בְּרִבְעִית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֱלֹהֵיו בְּהַר
5. הַפְּרָמֵל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
6. הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.³⁷

(37) לפי שאלוהו התפלל לה: "ענני ה' ענני" (מלכים-א יח, לו).

7. יב. בְּחֲמִישִׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה בְּמַעַי
8. הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם
9. הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַעוֹנֶה בַּעֲת צָרָה.³⁸

(38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה לי" (יונה ב, ג).

10. יג. בְּשִׁשִּׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה
11. כְּנוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל
12. צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְרַחֵם עַל
13. הָאָרֶץ.³⁹ וְכָל הָעָם עוֹנִין אִמָּן אַחֵר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה,
14. בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹנִין אַחֵר כָּל בְּרָכוֹת.

(39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה ברוך). [וראה ברכות מח:].

15. יד. בְּשִׁבְעִית אוֹמֵר⁴⁰: רַפָּאנוּ ה' וְנִרְפָּא וְכו'. וְגוֹמֵר
16. הַתְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר, וְתוֹקְעִין בַּחֲצוֹצְרוֹת. וְכֹסֶדֶר הַזֶּה
17. עוֹשִׂין בְּכָל מְקוֹם.

(40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.

18. טו. כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלְּלִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם, הָיָה
19. מִתְכַּנְּסִין לְהַר הַבֵּית כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזוֹחַ⁴¹ וּמִתְפַּלְּלִין
20. בַּסֵּדֶר הַזֶּה. וְכִשְׁמַגִּיעַ שְׁלִיחַ צָבּוֹר לֹאמֵר "מִי שֶׁעָנָה
21. אֶת אֲבֹרְהָם", אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי
22. יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם⁴², בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל
23. יִשְׂרָאֵל. וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
24. לְעוֹלָם וָעֶד. וְחֵזֶן הַפְּנִסָּה⁴³ אוֹמֵר לְתוֹקְעִים: תִּקְעוּ,
25. בְּנֵי אֱהֲרֹן, תִּקְעוּ. וְחוֹזֵר הַמִּתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
26. אֶת אֲבֹרְהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע
27. קוֹל צַעֲקַתְכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֵר כֶּף תוֹקְעִין הַפְּנִינִים
28. וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין.⁴⁴

(41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א. (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה, שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד מלכותו, ותקעו, ועי' מגיד משנה.

29. טז. וְכֵן בְּבִרְכָּה הַשְּׁנִיָּה לְזוֹ, שֶׁהָיָה רִאשׁוֹנָה מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אותן הצרות. שפזכרון דברים אלו נשוב להיטיב.
2 שנאמר: והתנדו את עונם ואת עון אבתם וגו'.
- 3 ב. ואלו הן: יום שלישי בתשרי, שבו נהרג גדליה
4 בן אחיקם, ונכבת גחלת ישראל הנשארת, וסבב
5 להתם גלותן. ועשירי בטבת, שבו סמך מלך בבל
6 נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור
7 ובמצוק. ושבעה עשר בתמוז חמשה דברים ארעו
8 בו: נשתברו הלוחות,³ ובטל התמיד מבית ראשון,⁴
9 והבקעה ירושלים בחרבן שני,⁵ ושרף אפוסטמוס
10 הרשע את התורה,⁷ והעמיד צלם בהיכל.
- (2) שמינהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". (3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. (4) כשצר נבוכדנאצר על ירושלים. וקבלה בידינו כי זה התחיל ב"ז בתמוז. (5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדיקהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישראל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. (6) שר יוני בימי חורבן בית שני. (7) וקבלה בידינו כי זה היה ב"ז בתמוז.
- 11 ג. ותשעה באב חמשה דברים ארעו בו: נגזר על
12 ישראל במדבר שלא ינסו לארץ.⁸ וחרב הבית
13 בראשונה¹⁰ ובשניה¹¹. ונלכדה עיר גדולה, וביתר
14 שמה. והיו בה אלפים ורובבות מישראל. והיה להם
15 מלך גדול,¹² ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא
16 מלך המשיח,¹³ ונפל ביד הרומיים, ונהרגו כלם,
17 והיתה צרה גדולה כמו חרבן בית המקדש¹⁴. ובו
18 ביום¹⁵ המוכן לפרענות חרש טורנוסרופוס הרשע
19 את ההיכל ואת סביביו, לקים מה שנאמר: ציון
20 שדה תחרש.
- (8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם בלילה ההוא" - ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של חנם, ואני קובע לכם בכייה לדורות". (9) בית המקדש. (10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתוב: "ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים.... וישרוף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום
- כולו. (11) "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב". (12) בן כוזיבא המלך. (13) "תני רבי שמעון בן יוחי, עקיבא רבי היה דורש: "דרך כוכב מיעקב" - דרך כוזבא מיעקב, רבי עקיבא כד הווה חמי בר כוזבא הווה אמר: דין הוא מלכא משיחא". (14) וקבלה בידנו כי זה היה בתשעה באב. (15) אף זו קבלה ביד חכמים.
- ד. וארבעה ימי הצומות האלו, הרי הן מפרשין בקבלה: צום הרביעי וצום החמישי וגו'. צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז, שהוא בחדש הרביעי¹⁶; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש העשירי.
- (16) שניסן הוא ראש השנה לחדשים, שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה".
- ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות¹⁷, ובשלשה עשר באדר¹⁸, וזכר לתענית שהתענו בימי המן, שנאמר: דברי הצמות וזעקתם. ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת, מקדימין¹⁹ ומתעניין בחמישי²⁰, שהוא אחד עשר. אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין אותו לאחר השבת²¹. חל להיות בערב שבת²², מתעניין בערב שבת. ובכל הצומות האלו אין מתריעין ולא מתפללין בהן תפלת נעילה, אבל קורין בתורה שחרית ומנחה ב"יחל משה". ובכלן אובלים ושותין בלילה²³, חוץ מתשעה באב²⁴.
- (17) "קרי להו צום (צום הרביעי...) וקרי להו ששון ושמחה (יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? - אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין שלום ואין גזרת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר קבלו עליהם את הצומות לחובה. (18) בשאלות דרב אחאי גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתענין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: שקהלו ועמדו על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית". (19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", שכשם שמקדימים מקרא מגילה - מקדימים את צום י"ג אדר, שאינו לפורענות אלא זכר לנס. (20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (21) כי בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (22) עשרה בטבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שישי לפי קביעות החדשים שלנו. (23) ליל יום התענית. (24) שכיון שעל פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה באב, אלא כתענית יחידים.
- ו. משיפנס אב ממעטין בשמחה. ושבת²⁵ שחל²⁶

תענוג³⁸, ובנעילת הסנדל, ובחשמיש המטה - פיום³²
הכפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה -
עושין, ומקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין.
ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין. ואמרו חכמים,
שהעושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה
לעולם.³⁷

(37) אבל בשלושת הצומות האחרים אינן מתענות. שחולה
אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב.
(38) אבל להעביר הזוהמא מותר.

יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום
בתשעה באב, אלא יושבים דוים³⁹ ונאנחים
באבלים. ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים
לו בשפה רפה וכבד ראש⁴⁰. ואסור לקרות בתשעה
באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה
ובהלכות ובגמרא ובהגדות⁴¹. ואינו קורא אלא
באיוב ובקינות ובדברים הרעים שביקמיהו.
ותינוקות של בית רבן בטלין ב⁴². ומקצת החכמים
נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש⁴³.

(39) עצבים מכאב וצער על החורבן. (40) משום דרכי
שלום. (41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".
(42) שהתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה.
(43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ
תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב
כדין אבל ביום ראשון, שאסור בתפילין.

יב. משתחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו
הדור, שאין בונין לעולם בנין מסיד ומכיר⁴⁴ בבנין
המלכים; אלא טח ביתו⁴⁵ בטיט וסד בסיד ומשייר
מקום אמה על אמה כנגד הפתח⁴⁶ בלא סיד.
והולקח חצר מסיידת ומכירת, הרי זו בחזקתה⁴⁷,
ואין מחיבים אותו לקלף הכתלים.

(44) ציורים נאים על הקיר. (45) יש אומרים כי בית הכנסת
ובית המדרש אינם בכלל זה. (46) שיראוהו בכניסה לבית.
(47) שעשה זאת אינו יהודי.

יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה
לאורחים, מחסר ממנו מעט⁴⁸, ומניח מקום פנוי
בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.
וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משירת
מין ממניי התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה
תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח⁴⁹ אפר
מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו
הדברים - כדי לזכר ירושלים, שנאמר: אם אשפחך
ירושלים, תשפח ימיני. תדבק לשוני לחכי אם לא
אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש
שמחתי.

(48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל.

1 תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספור²⁶ ולקבס²⁷
2 וללבוש כלי מגהץ²⁸, אפילו כלי פשתן²⁹, עד שיעבר
3 התענית. ואפילו לקבס ולהניח לאחר התענית אסור.
4 וכבר נהגו ישראל שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא
5 יפנסו למרחץ, עד שיעבר התענית. ויש מקומות
6 שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש עד התענית.

(25) שבוע. (26) להסתפר. (27) בגדים. (28) בגד מגוהץ.
אבל ללבוש בגד מכובס, שאינו מגוהץ, שכבסוהו לפני שבת
זו - מותר. (29) אף על פי שאין הגיהוץ ניכר בו כל כך.

7 ז. תשעה באב לילו פיומו לכל דבר. ואין אוכלין
8 אלא מבגד יום. ובין השמשות שלו אסור, פיום
9 הכפורים. ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בסעודה
10 המפסיק בה³⁰; אבל שותה הוא יין מגתו שיש לו
11 שלשה ימים או פחות³¹, ואוכל בשר מליח שיש לו
12 שלשה ימים או יתר³². ולא יאכל שני תבשילין.

(30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים,
היינו צריכים להינזר מבשר ויין בכל ימות השנה, אלא שאין
לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו
לפחות, בסעודה המפסקת. (31) שאינו כשר לכתחילה
לנסכים. (32) בגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים",
כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו
שמחה.

13 ח. במה דברים אמורים³³? שאכל ערב תשעה באב
14 אחר חצות. אבל אם סעד קדם חצות, אף על פי
15 שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב
16 תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל
17 צרכו, ומעלה על שלחנו אפילו בסעדת שלמה³⁴. וכן
18 תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר
19 כלום³⁵.

(33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. (34) "שהיה אוכל
הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). (35) ונדחה הצום ליום
ראשון.

20 ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר
21 מדאי; אבל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן:
22 ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבד³⁶ פת
23 חרבה במלח, ושוהר במים, ויושב בין תגור וכירים,
24 ואוכלה, ושותה עליה קיתון של מים בראגה
25 ובשממון ובכיה, כמי שמתו מטר לפניו. כזה ראוי
26 לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו
27 ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא
28 אם בן היה בשבת.

(36) "ישב בדר וידום".

29 י. עפרות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה
30 באבי³⁷. ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן,
31 ואפילו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלּוּ עֲתִידִים לִפְטֹל לַיָּמֹת
הַמְּשִׁיחִי. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהֵם עֲתִידִים לִהְיוֹת יוֹם
טוֹב וַיָּמִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה. שְׁנָאֲמַר: כֹּה אָמַר ה'
צָבָאוֹת, צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשׁוֹן וְלִשְׁמִיחָה
וְלַמַּעֲדִים טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבֹּו.⁶²

(62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".

סליק הלכות תעניות

הלכות מגלה וחנכה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,¹ וְאֵינֶן
מִן הַמְּנִינִין.²

וּבְאֹרֹךְ שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן³

(1) נִתְבָּאָר בּוֹ הַמַּחְוִיבִים בְּקִרְיָא, וּזְמַן קִרְיַת הַמְּגִילָה,
וְחִילּוּפּוֹ לְפִי חִילוּף הַמְּקוֹמוֹת.

א. קִרְיַת הַמְּגִילָה בְּזִמְנָהּ מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים. וְהַדְּבָרִים יְדוּעִים שֶׁהִיא תִּקְנַת הַנְּבִיאִים⁴.
וְהַפֶּל חֲכִימִים בְּקִרְיָאָתָהּ⁵: אֲנָשִׁים וְנָשִׁים⁶, וְגֵרִים
וְעֲבָדִים מִשְׁחָרְרִים⁷. וְהַחֲנִיכִין אֶת הַקְּטָנִים לְקִרְיָתָהּ⁸.
וְאֶפְלוּ כִּהְנִים בְּעֹבְדָתָן מִבְּטָלִין עֲבוּדָתָן וּבְאֵין
לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה⁹. וְכֵן מִבְּטָלִים תִּלְמוּד תּוֹרָה
לְשִׁמְעַ מִקְרָא מְגִלָּה¹⁰; קָל וְחִמֹּר לְשִׁאֵר מִצְוֹת שֶׁל
תּוֹרָה¹¹, שֶׁפֶלֶן נִדְחִין מִפְּנֵי מִקְרָא מְגִלָּה. וְאֵין לָךְ
דְּבָר שֶׁנִּדְחָה מִקְרָא מְגִלָּה מִפְּנֵי, חוּץ מִמַּת מַצּוּה¹²
שֶׁאֵין לוֹ קוֹבְרִין; שֶׁהַפּוֹגֵעַ בּוֹ - קוֹבְרוֹ תִּחְזֶלֶה וְאַחֵר
כֶּף קוֹרָא¹³.

(2) חֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים נִקְרָאוּ סוֹפְרִים (קִידוּשִׁין ל.). (3) אֵינֶן
נִכְלָלוֹת בַּמִּנִּין תְּרִי"ג מִצְוֹת. וְלֹא כַּדַּעַת 'בַּעַל הַלְכוֹת
גְּדוּלוֹת', שֶׁמִּצְוֹת קִרְיַת מְגִילָה וְחִנּוּכָה הֵן בְּכָל תְּרִי"ג
הַמִּצְוֹת, מֵאַחֵר שֶׁאֵין מִבְּרָכִים עֲלֵיהֶן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנוֹ", וְכִבֵּר בִּיאֵר רַבֵּינוּ אֶת הָעֲנִין הַזֶּה הֵיטֵב
ב'סֵפֶר הַמִּצְוֹת' (שׁוֹרֵשׁ הָרִאשׁוֹן), שֶׁמֵּאַחֵר שֶׁאֵמְרוּ (מִכּוֹת
כג.): "דִּרְשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי, שֶׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת
נִאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" (וְכֵן הִיא גֵרֶסֶת רַבֵּינוּ שֶׁם ב'סֵפֶר
הַמִּצְוֹת'), לֹא יִתְּכֵן לְכָלֹל בָּהֶן מִצְוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחֵר כֶּךָ,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בְּכָלֹל "לֹא תִסּוֹר" (שִׁבְתָּ כג.). (4) בַּמְּגִילָה
יד, א: "תָּנוּ רַבָּנִן, אַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה נְבִיאִים וּשְׁבַע נְבִיאֹת,
עֲמָדוֹ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא פָּחַתּוּ וְלֹא הוֹתִירוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב
בַּתּוֹרָה, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָה". וְכֵן אִמְרוּ (שם ב.): "מִכְדִּי
כּוֹלָהוּ אֲנִשִּׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָה תִּקְנִינָהוּ" (הֵלֵא כֹל יָמֵי מִקְרָא
מְגִילָה בַּפּוֹרִים תִּקְנוּם אֲנִשִּׁי כִנְה"ג) וּבָהֶם הָיוּ כְּמֵה נְבִיאִים
(מְגִילָה יז:). (5) עֵרְכִין ב, ב. (6) מְגִילָה ד, א: "אִמַּר רַבִּי

(49) הַחֲתָן בַּעֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁים כָּל הָעַם בַּעַת תַּעֲנִית צָבוֹר,
שֶׁהָרִי נִאֲמַר "עַל רֹאשׁ שִׁמְחָתִי".

יד. וְכֵן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִנְגֹן בְּכָלִי שִׁיר. וְכָל מִינֵי זִמֹּר
וְכָל מִשְׁמִיעִי קוֹל שֶׁל שִׁיר אֲסוּר לְשִׁמְחָה בָּהֶן וְאֲסוּר
לְשִׁמְעָן, מִפְּנֵי הַחֲרָבָן. וְאֶפְלוּ שִׁירָה בִּפְהָ עַל הַיֵּין
אֲסוּרָה, שְׁנָאֲמַר: בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יֵין. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל
יִשְׂרָאֵל לִזְמֹר דְּבָרֵי תִשְׁבָּחוֹת אוֹ שִׁיר שֶׁל הוֹדָאוֹת
לְאֵל וּכְיוּצָא בָּהֶן⁵⁰ עַל הַיֵּין.

(50) כְּגוֹן: בְּבֵית חֲתָן וְכֹלָה.

טו. וְאַחֵר כֶּף⁵¹ גָּזְרוּ עַל עֲטוּרוֹת חֲתָנִים, שֶׁלֹּא
לְהַנִּיחָם כָּלֹל. וְשֶׁלֹּא יִנִּיחַ הַחֲתָן בְּרֹאשׁוֹ שׁוֹם כָּלִיל,
שְׁנָאֲמַר: הִסֵּר הַמַּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה. וְכֵן גָּזְרוּ⁵² עַל
עֲטוּרוֹת פְּלוֹת⁵³, אִם הָיָה שֶׁל כֶּסֶף אוֹ זָהָב, אֲבָל שֶׁל
גְּדִיל מִתָּר לִפְנֵה.

(51) בַּפּוֹלְמוֹס (= חֵיל מִלְחָמָה) שֶׁל אֶסְפִּינּוֹס, שֶׁצָּר עַל
יְרוּשָׁלַיִם בַּעַת הַחוּרְבָן. (52) בַּפּוֹלְמוֹס שֶׁל טִיטוֹס, שֶׁנִּחְרַב
הַבֵּית עַל יְדוֹ וְהַצָּרָה הֵייתָה יוֹתֵר גְּדוּלָה. (53) דּוּוּקָא
בַּחֲתָנִים וְכֹלֹת גָּזְרוּ אֲבָל אַחֵרִים מוֹתֵרִים.

טז. מִי שֶׁרָאָה עָרִי יְהוּדָה בַּחֲרָבָנָם⁵⁴, אָמַר: עָרִי
קִדְּשָׁךְ הָיָה מִדְּבָר, וְקוֹרֵעַ. רָאָה יְרוּשָׁלַיִם בַּחֲרָבָנָה,
אָמַר: יְרוּשָׁלַיִם מִדְּבָר וְגו' ⁵⁵. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּחֲרָבָנוּ,
אָמַר: בֵּית קִדְּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתָּנוּ וְגו', וְקוֹרֵעַ. וּמֵהִיכָן
חֵיב לְקָרֵעַ? מִן הַצּוּפִים⁵⁶. וְכִשְׁנִינֵי לְמִקְדָּשׁ, קוֹרֵעַ
קָרַע אַחֵר. וְאִם פָּגַע בְּמִקְדָּשׁ תִּחְזֶלֶה, כְּשִׁיבּוֹא מִדְּרֹךְ
הַמִּדְּבָר - קוֹרֵעַ עַל הַמִּקְדָּשׁ, וּמוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם.

(54) וְכָתְבוּ הַבֵּית יוֹסֵף וְהַב"ח ש"חורבָנָן" הֵינּוּ, שִׁיד גּוּיִים
עוֹדֵנָה שְׁלֹטָה עֲלֵיהֶן. (55) בְּנוֹסַח אַחֵר נּוֹסֵף כָּאֵן: "וּקוֹרֵעַ".
וְאֵף עַל פִּי שֶׁכָּבַר קָרַע עַל עָרֵי יְהוּדָה, חוּזֵר וְקוֹרֵעַ עַל
יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקּוֹדֵשׁ. (56) מִקּוֹם מַסְבִּיב לְיְרוּשָׁלַיִם
שֶׁאִפְשָׁר לִרְאוֹת מִשָּׁם אֶת מִקּוֹם הַמִּקְדָּשׁ.

יז. כָּל הַקָּרְעִים הָאֵלּוּ כָּלֵם קוֹרֵעַ בִּידוֹ⁵⁷ מִעֲמָד.
וְקוֹרֵעַ כָּל כְּסוֹת שֶׁעָלָיו, עַד שִׁיגְלָה אֶת לְבוֹ⁵⁸. וְאֵינּוּ
מֵאַחָה⁵⁹ קָרְעִים אֵלּוּ לְעוֹלָם. אֲבָל רִשְׁאִי הוּא
לְשַׁלֵּל, לְמַלְלֵן, לְלַקֵּטֵן וְלִתְפֹּרֵן בְּמִין סֵלָמוֹת⁶⁰.

(57) וְלֹא עַל יְדֵי כָלִי. (58) שְׁעוֹשֶׂה הַקָּרַע בַּצַּד שֶׁמֵּאַלּוֹ כִּנְגַד
לִיבּוֹ. וְסוֹבֵר רַבֵּינוּ, שֶׁקִּרְעוֹת אֵלּוּ דִּינָן כְּקִרְעִיָה עַל אֵב וְאֵם,
כֶּשֶׁם שֶׁהָשׂוּ אוֹתָן בְּגִמְרָא לְעִנְיִן אֵיחָיו הַקִּרְעִיָה. וְהִרָאב"ד
חוֹלֵק עַל זֶה. (59) תִּפְרִיָה מִיּוֹשֶׁרֶת שֶׁמִּחְבֵּרֶת אֶת הַקָּרְעִים
כְּבִרְאִשׁוֹנָה. (60) תִּפְרִירוֹת שֶׁאֵינֶן מִיּוֹשֶׁרֶת שֶׁהִיכָר הַקָּרַע
נִשְׁאָר.

יח. הָיָה הוֹלֵךְ וְכָא לְיְרוּשָׁלַיִם, הוֹלֵךְ וְכָא, תוֹף
שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינּוּ קוֹרֵעַ קָרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחֵר
שְׁלֹשִׁים יוֹם - חוּזֵר וְקוֹרֵעַ⁶¹.

(61) וְכֵן הָדִין בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִקּוֹם הַמִּקְדָּשׁ.

"אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי" (מזמור זה נאמר על אסתר - רש"י). (19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר שמצותו ביום - כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה - כשר כל הלילה". (20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב: "מאי מברך? רב ששת מקטריא אקלע לקמיה דרב אשי, וברוך: מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחינו, רש"י). (21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך לברך שהחינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום, שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ראה במגיד-משנה). (22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח הברכה שם כא: (23) בכת"י הגירסא: "האל הנפרע", כדי להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי (מעשה רוקח).

יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס" - "שעלידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי, אוצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. (7) אבל עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות-עשה שהזמן גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים חייבות, שעלידין נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם-משנה. [וראה להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. (8) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני ביתיה וקרי לה קומיהון". (9) מגילה ג, א. (10) "כהנים בעבודתן ליום בדוכנם וישראל במעמדם, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה שם). (11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, שהרי שנינו (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". (12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו. (13) מגילה ג, ב.

- ד. איזהו זמן קריאתה? ²⁴ זמנים הרבה תקנו לה
- חכמים ²⁵, שנאמר: בזמניהם. ואלו הן זמני
- קריאתה: כל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי
- יהושע בן נון ²⁶, בין בארץ בין בחוצה לארץ ²⁷, אף
- על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בתמשה עשר
- בארץ ²⁸. ומדינה זו היא הנקראת ²⁹ פרץ. וכל מדינה
- שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, ואף על פי
- שהיא מקפת עתה, קוראין בארבעה עשר. ומדינה
- זו היא הנקראת ³⁰ עיר.

(24) מגילה ב, א. (25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם). (26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרחה, שאמר (שם ב:) מימי אחשורוש. (27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר" משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחו"ל היא (כתובות קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבמימין") - ר"ן למגילה פ"א (דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב"ירושלמי" בתחילת פ"א דמגילה "וחרב הכרך... בחו"ל" (כן גרס הרמב"ן) קורין (= בחמשה עשר) "לקטות הרמב"ן ור"ן שם). (28) מגילה ג, ב. (29) משנה, שם ב, א. (30) מגילה ב, ב.

- ה. שושן הבירה, אף על פי שלא היתה מקפת
- חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בתמשה עשר,
- שבה היה הנס, שנאמר: ונזח בתמשה עשר בו.
- ולמה תלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד
- לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן. כדי
- שהיה קוראין בבני שושן, ויחשבו כאלו הן פרסין
- המקפין חומה, אף על פי שהן עתה חרבינן, הואיל
- והיו מקפין בימי יהושע קורין בתמשה עשר, ויהיה
- זכרון לארץ ישראל בנס זה ³¹.

(31) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"א.

- ו. בני הכפרים, שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא
- בשני ובחמישי, תקנו להם שהיה מקדימין וקוראים
- ביום הכניסה ³². כיצד? אם חל יום ארבעה עשר

- ב. אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי
- חובתו ¹⁴. והוא, שישמע מפי מי שהוא חייב
- בקריאתה ¹⁵. לפיכך אם היה הקורא קטן ¹⁶ או שוטה,
- השומע ממנו לא יצא.

(14) שהשומע כעונה. (15) משנה, שם יט, ב. (16) בקצת נוסחאות (וכן בגירסת הכסף-משנה) כתוב: "אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר "חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר. ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא, חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, רבי יוסי אומר - לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו שבטל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב"ירושלמי" (מגילה פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה" (כסף-משנה).

- ג. מצוה לקרות את פלה ¹⁷. ומצוה לקרותה בלילה
- וביום ¹⁸. וכל הלילה פשר לקריאת הלילה, וכל היום
- פשר לקריאת היום ¹⁹. ומברך קדם קריאתה בלילה
- שלש ברכות ²⁰. ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך
- העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה.
- ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נסים
- לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה. ברוך אתה יי
- אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן
- הזה. וביום אינו חוזר ומברך "שהחיינו" ²¹. ומקום
- שנהגו לברך אחריה, מברך ²²: ברוך אתה יי אלהינו
- מלך העולם, האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו,
- והפוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם
- גמול לכל אויבי נפשנו. ברוך אתה יי, הנפרע ²³
- לישראל מכל צריהם, האל המושיע.

(17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. (18) מגילה ד, א:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היו קוראים אותה ב"א ב"ב ב"ג, אבל בזמן הזה שמסתכנים ישראל בדתיהם - אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף). וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכותו.

י. בן עיר⁴⁰ שְׁהֵלֶךְ לְכַרְךָ⁴¹, או בן כרף שְׁהֵלֶךְ לְעִיר²⁵,
אם הִיָּה דַעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְמִקְוָמוֹ בְּזִמְן קְרִיאָהּ⁴², וְנִתְעַכֵּב
וְלֹא חָזַר - קוֹרֵא בְּמִקְוָמוֹ; וְאִם לֹא הִיָּה בְּדַעְתּוֹ
לַחֲזוֹר אֲלָא לְאַחַר זִמְן הַקְרִיאָה - קוֹרֵא עִם אֲנָשִׁי
הַמִּקְוָם שֶׁהוּא שָׁם⁴³. וְכַרְף⁴⁴ וְכָל הַסְּמוּךְ לוֹ⁴⁵ וְכָל
הַנִּרְאָה עִמּוֹ⁴⁶, אִם אֵין בִּינֵיהֶם יָתֵר עַל אֲלָפִים
אֻמָּה⁴⁷, הָרִי זֶה כְּכַרְף וְקוֹרֵאִין בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר.³¹

(40) שזמן קריאתו ב"ד. (41) שזמן קריאתו בט"ו.
(42) של אותו המקום שאליו הלך (מגיד-משנה וספ"ק
משנה). (43) מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. (44) שם ג,
ב. (45) אף-על-פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק.
(46) אף-על-פי שאינו סמוך לו, כגון שהוא בהר.
(47) פשטות הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על
נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? - הבדל רב יש
ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה",
נמדד בקו אוויר, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה,
כיון שבקו האוויר אין יותר מאלפים אמה - הרי הוא ככרך
(כספ-משנה).

יא. עיר⁴⁸ שֶׁהִיא סִפֵּק וְאֵין יָדוּעַ אִם הִיָּתָה מִקְפָּת
חוּמָה בַּיָּמוֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אוֹ אַחֵר בֶּן הַקָּפָה,
קוֹרֵאִין בְּשֵׁנֵי הַיָּמִים, שֶׁהֵן אַרְבַּעַה עָשָׂר וְחֻמְשָׁה
עָשָׂר, וּבִלְיָהֶם. וּמִכַּרְכִּין עַל קְרִיאָתָהּ בְּאַרְבַּעַה
עָשָׂר בְּלִבָּד, הוֹאִיל וְהִיא זִמְן קְרִיאָתָהּ לְרֹב הָעוֹלָם⁴⁹.

(48) מגילה ה, ב. (49) כן הביא הר"ן בשם הגאונים
(משנה-למלך).

יב. קְרָאוּ אֶת הַמְּגִלָּה בְּאֶדְרֵי רֵאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף עֶבְרִי
בֵּית דִּין אֶת הַשָּׁנָה - חוֹזְרִים וְקוֹרֵאִים אוֹתָהּ בְּאֶדְרֵי
הַשָּׁנִי בְּזִמְנָהּ⁵⁰.

(50) משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו
לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים
לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).

יג. אֵין קוֹרֵאִין אֶת הַמְּגִלָּה בְּשַׁבָּת⁵¹. גְּזָרָה שְׁמָא יִטַּל
אוֹתָהּ בְּיָדוֹ וְיִלְךָ אַעֲלֵ מִי שֶׁהוּא בָּקִי לְקְרֹאתָהּ,
וְיַעֲבִינָהּ אַרְבַּע אֻמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים. שֶׁהִכַּל חֲתִיבִים
בְּקִרְיָאתָהּ, וְאֵין הִכַּל בְּקִיאִין בְּקִרְיָאתָהּ⁵². לְפִיכָּךְ אִם
חָל זִמְן קְרִיאָתָהּ בְּשַׁבָּת, מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין אוֹתָהּ
קֹדֶם הַשַּׁבָּת⁵³. וְשׂוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין בְּהִלְכוֹת פּוּרִים
בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, כִּדִּי לְהַזְכִּיר שֶׁהוּא פּוּרִים⁵⁴.

(51) משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי
אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. (52) מגילה ד,
ב. (53) משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "באלו אמרו
מקדימין ולא מאחרין - מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר

1 לְהִיּוֹת בְּשָׁנִי אוֹ בְּחֻמְשִׁי, קוֹרֵאִין בּוֹ בְּיוֹם. וְאִם חָל
2 בְּיוֹם אַחֵר חוּץ מִשְׁנֵי וְחֻמְשִׁי, מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין
3 בְּשָׁנִי אוֹ בְּחֻמְשִׁי הַסְּמוּךְ לְאַרְבַּעַה עָשָׂר.

(32) משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות
מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחייהם
שבכרכים" (שם ד:).

4 ז. פִּיצַד? חָל אַרְבַּעַה עָשָׂר לְהִיּוֹת בְּאַחַד בְּשַׁבָּת -
5 מְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּחֻמְשִׁי, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד עָשָׂר.
6 חָל לְהִיּוֹת בְּשָׁלִישִׁי - קוֹרֵאִין בְּשָׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם
7 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר. חָל לְהִיּוֹת בְּרַבִּיעִי - קוֹרֵאִין בְּשָׁנִי,
8 שֶׁהוּא יוֹם שְ�נַיִם עָשָׂר³³. וְכָל אֵלּוֹ שְׁמִקְדִּימִין
9 וְקוֹרֵאִין קֹדֶם אַרְבַּעַה עָשָׂר, אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ
10 בְּפָחוֹת מִעֶשְׂרָה³⁴.

(33) משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד
ובט"ו, לא פחות ולא יותר". (34) מגילה ה, א. כרב. שכיון
שקוראים אותה שלא בזמנה - צריכה פרסום (רש"י שם).

11 ח. כִּפָּר שְׁמִקְדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה, בְּזִמְן
12 שְׁאֵין נִכְנָסִין בּוֹ בְּשָׁנִי וּבְחֻמְשִׁי אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ
13 אֲלָא בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר³⁵. וְכָל עִיר שְׁאֵין בָּהּ עֶשְׂרָה
14 בְּטָלָנִין קְבוּעִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְצָרְכֵי הַצָּבוּר - הָרִי
15 הִיא כְּכַפָּר, וּמְקַדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּיוֹם הַכְּנִיסָה³⁶. וְאִם
16 אֵין שָׁם עֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם - תִּקְנָתוֹ קִלְקָלָתוֹ³⁷, וְהָרִי
17 הֵם בְּאַנְשֵׁי עִיר גְּדוֹלָה וְאֵין קוֹרֵאִין אֲלָא בְּאַרְבַּעַה
18 עָשָׂר³⁸.

(35) משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום
שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני
ולא בחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין
נכנסים בשני וחמישי - אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם
ד:). (36) משנה, שם. (37) דבר זה עצמו, שנראה בעינינו
כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה,
שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה
קלקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן.
(38) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה
אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת
(מ'עשה רוקח').

19 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֻמּוּרִים שְׁמִקְדִּימִין וְקוֹרֵאִין בְּיוֹם
20 הַכְּנִיסָה? בְּזִמְן שִׁישׁ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מַלְכוּת; אֲבָל
21 בְּזִמְן הִזָּה אֵין קוֹרֵאִין אוֹתָהּ אֲלָא בְּזִמְנָהּ, שֶׁהוּא יוֹם
22 אַרְבַּעַה עָשָׂר וְיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר³⁹: בְּנֵי הַכְּפָרִים וּבְנֵי
23 עִירוֹת קוֹרֵאִין בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר, וּבְנֵי כְּרִפִּין קוֹרֵאִין
24 בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר.

(39) [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים
כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל
ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא
בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים
דתיהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקודש. (11) משנה, שם. ובגמרא (יח.): "אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים, מי ידעין? אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא." (12) מגילה יח, א. שגם בספרי-תורה התיירו לכתוב יונית (משנה מגילה ח:), ודרשו מהכתוב (בראשית ט, כז) "יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם" - "דבריו של יפת (יון) שהוא מבני יפת) יהיו באהלי שם" (מגילה ט:). וכן פסק רבינו בפ"א מהל' תפילין הלכה יט, עיי"ש. (13) [הכתב העברי הוא כתב ליבנא (סנהדרין כא:). אבל הלשון (=השפה) היא לשון הקודש. וכן נראה בויקרא רבה (פרשה לב) שאמרו שם: "לא שינו את לשונם, להלן כתיב - לאברם העברי - אלקי העברים, וכתיב כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש".]

ד. היתה פתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המפיר אותו הלשון בלבד¹⁴. והוא, שתהיה פתובה בכתב אותו הלשון. אכל אם היה פתובה בכתב עברי וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שגממא זה קורא על פה¹⁵, וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא - לא יצא השומע ממנו.

(14) משנה, מגילה יז, א. (15) מגילה יח, א.
ה. הקורא את המגלה בלא פונה - לא יצא. פיצד?
היה פתובה¹⁶ או דו"שה¹⁷ או מגיהה, אם פון את לבו לצאת בקריאה זו - יצא, ואם לא פון לבו - לא יצא¹⁸. קרא והוא מתנמנם¹⁹, הואיל ולא נרדם בשנה - יצא²⁰.

(16) שקורא פסוק במגילה שלימה שהוא מעתיק ממנה וכותבה. (17) שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשה. (18) משנה, שם יז, א. (19) "דקרי ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי אדכרי ליה - מדכר" (שקוראים אותו ועונה, ואינו יודע להשיב בהבנת הלב, וכשמוזכרים לו - נזכר) - מגילה יח: (20) משנה, שם יז, א. ודוקא הקורא שקרא מתנמנם, כיון שרואים אנו שקרא כולה, אבל השומע ששמעה מתנמנם לא יצא, שוודאי לא שמע כראוי ("ירושלמי" פ"ב דמגילה ה"ב).

ו. בפה דברים אומרים שהמכין לבו בכתובה יצא?
בשנתפון לצאת בקריאה שקורא בספר שמעתיק ממנו²¹ בשעה שהוא פותב; אכל אם לא²² נתפון לצאת בקריאה זו שפתב - לא יצא. שאינו יוצא ידי חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה פתובה בו בשעת קריאה²³.

(21) שהיתה לפניו מגילה שלימה עשויה כתיקונה (לחם-משנה, מגילה יח:). (22) [בנוסח אחר, חסירה מילה זו ('מעשה רוקח'), ולפי זה מתפרשים דברי רבינו היטב: שאינו יוצא אלא אם-כן מכין לצאת בקריאה שקורא מהספר השלם שלפניו, אבל אם מכין לצאת בקריאה שקורא בספר שכותב בו עכשיו - לא יצא]. (23) מגילה, שם.

שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאחר). (54) מגילה ד, א.

יד. פיצד⁵⁵? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת⁵⁶
- בני עירות⁵⁷ מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני פרקים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - בני פרקים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם; ונמצאו הפל קוראין בארבעה עשר.

(55) משנה, שם ב, א. (56) בזמן שקידשו את החודש על-פי הראייה, וראה למעלה הערה נ. (57) בכת"י הגירסא: "ובני עיירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).

פרק שני

(1) נתבארו בו איכות המגילה, והכשרה ופסולה, והאסור מן העיני והאבל בימים אלו, והמחוייב לעשות בהם מהשמחה, ומשלוח מנות, ומתנות לאבינוים. ונסתיים הפרק בביאור שמגילה זו תתקיים לעד וזכרה לא יסוף מזרענו.

א. הקורא את המגלה למפרע - לא יצא². קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע³. אלא פיצד עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר⁴.

(2) משנה, מגילה יז, א. והיינו שקרא הפסוקים האחרונים ואחר-כך הפסוקים הראשונים. והוא-הדין אם קרא הפרקים האחרונים לפני שקרא הראשונים (וראה בפ"ב מהל' ק"ש ה"א). (3) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ב. (4) מגילה יח, ב.

ב. מצא עבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חציה האחרון עם הצבור ואחזר ואקרא חציה ראשון, שזה קורא למפרע; אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר⁵. קרא ושהה מעט וחזר וקרא⁶ - אף על פי ששהה כדי לגמר את פלה⁷, הואיל וקרא על הסדר - יצא⁸.

(5) שם. (6) משנה, שם יז, א: "קראה סירוגין - יצא". (7) ששהה כל-כך עד שהיה יכול לגמור בינתיים כל המגילה מראש עד סופה. (8) כן פסק בקריאת שמע (פ"ב מהל' ק"ש ה"ב) ובהלל (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט), ורק בתפילה פסק (פ"ד מהל' תפילה ה"ג) שחזר לראש התפילה.

ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו⁹. הליעז¹⁰ ששמע את המגלה הפתובה בלשון הקדש ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן אומרים, יצא ידי חובתו¹¹. וכן אם היתה פתובה יונית ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מפיר¹². ואפלו היה השומע עברי¹³.

(9) משנה, שם. (10) המדבר בשפה זרה, ואינו מבין לשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מגיד משנה. (36) משנה, מגילה יז, א. שאנו צריכים בה דיו דוקא (מגילה יט.). (37) שם טז, ב. (38) [כן כתב רבינו (פ"א מהל' תפילין הי"א)] לענין מזוזה שאינה צריכה עיבוד לשמה, והסביר בתשובה שם (בכסף-משנה), שלא שמענו שצריך עיבוד אלא לספר-תורה ולתפילין. (39) משנה, מגילה יז, א. (40) ראה בפ"א מהל' תפילין הי"ג.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות: אם רשומן נפר, אפלו היו רבה - פשרה; ואם אין רשומן נפר, אם היה רבה שלם - פשרה, ואם לאו - פסולה, והקורא בה לא יצא.⁴¹ השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא את המגלה על פה - יצא.⁴²

(41) מגילה יח, ב. (42) שם.

יא. המגלה צריכה שתהא תפורה פלה עד שיהיו פל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה. ואם תפרה שלא בגידין - פסולה. ואינו צריך לתפר את כל היריעה בגידין כספר תורה, אלא אפלו תפר בגידין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני - פשרה, מפני שנקראת אגרת.⁴³

(43) במגילה יט, א: "אמר רב חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מגילה נקראת ספר (ונכתב בספר - אסתר ט, לב) ונקראת אגרת (אגרת הפורים - שם כט), ספר - שאם תפרה בחוטי פשתן - פסולה, אגרת - שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין - כשרה, אמר רב נחמן - ובלבד שיהיו משולשין".

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו"עשרת" בגשימה אחת, כדי להודיע לכל העם שכלם נתלו ונהרגו כאחד.⁴⁴ ומנהג כל ישראל, שהקורא המגלה קורא ופושט כאגרת,⁴⁵ להראות הנס; וכשיגמר, חוזר וכורכה⁴⁶ פלה ומברך.

(44) שם, טז, ב. (45) כן כתב רב האי גאון (מגיד-משנה). (46) בכת"ז: "ופושטה וכורכה".

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, אסורין בהספד ותענית⁴⁷ ותענית⁴⁸ לכל אדם בכל מקום. בין לבני פרסין שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות שהן עושין ארבעה עשר בלבד.⁴⁹ ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני.⁵⁰ אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתרים בהספד ותענית ביום קריאתה.⁵¹ ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו,⁵² ואף על פי שאין קוראין בהן.

(47) ממה שכתוב במגילה "שמחה", נלמד שאסור בהספד (מגילה ה:). (48) נלמד ממה שכתוב במגילה "ומשתה" (מגילה, שם). (49) מגילה, שם. (50) במגילה ו, ב: "אין

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משבשת²⁴ - יצא.²⁵ לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קרא עומד או יושב - יצא, ואפלו בצבור. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחילה, מפני כבוד הצבור.²⁶ קראוה שנים, אפלו עשרה כאחד - יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראין.²⁷ וקורא אותה גדול עם הקטן²⁸ ואפלו בצבור.

(24) רק הקריאה משובשת, אבל הבנת הענין לא שובשה, שאם גם הבנת הענין משובשת - לא יצא (מעשה רוקח). (25) "ירושלמי" שם: "תני: אין מדקדקין בטעויותיה". (26) כן נראה ב"ירושלמי" (שם פ"ד ה"א), אבל ביחיד קורא יושב אפילו לכתחילה, וכן הוא ב"ירושלמי" (שם) על המשנה "הקורא את המגילה": "מה לשעבר, הא בתחילה לא...? כיני מתניתא מותר לקרותה עומד, מותר לקרותה יושב" (לחם-משנה). (27) משנה, מגילה כא, א. "מאי טעמא? כיון דחביבא, יהבי דעתייהו ושמעיה" (גמרא שם כא:). (28) "ירושלמי" (מגילה פ"ב ה"ה): "מיכן והילך, נהגו הרובים לקרותה בבית הכנסת" (ופירש ב"קרבן העדה" בפירוש השני: נער מתרגמין רביא, מכאן ואילך נהגו הנערים לקרותה בבית הכנסת. "בני בנימין").

ח. אין קוראין בצבור במגלה הכתובה בין הכתובים. ואם קרא - לא יצא.²⁹ אלא אם פן היתה תורה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהא לה הבר. אבל היחיד קורא בה ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו.³⁰

(29) מגילה יט, א. שנראה כאילו קורא במקרא, ואין כאן פרסום הנס (רש"י שם). (30) [שכשם שאין קוראים בתורה ואין מפטירים בנביא אלא בעשרה (מגילה כג:)] כן ודאי אין קורין בכתובים בפחות מעשרה, וכיוון שקוראים ביחיד - ניכר הדבר שאין זו קריאה בתורה נביאים וכתובים אלא במגילה, ויש כאן פרסום הנס, ועי' ב"טורי אבן" שם].

ט. אין פותבין³¹ המגלה אלא בדיו על הגויל³² או על הקלף³³, כספר תורה.³⁴ ואם פתבה במי עפצא וקנקנתום³⁵ - פשרה. פתבה בשאר מיני צבעונין - פסולה.³⁶ וצריכה שרטוט פתורה עצמה.³⁷ ואין העור שלה צריך לעבד לשמה.³⁸ היתה פתובה על הנר או על עור שאינו מעבד³⁹, או שפתבה עפ"ם או אפיקורוס - פסולה.⁴⁰

(31) משנה, מגילה יז, א. (32) "לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחילה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצים את העור ומחזיקין אותו, וזה הנקרא גויל" (רבינו בפ"א מהל' תפילין ה"ו). (33) עור שחילקו אותו בעביו לשנים ועיבדו אותו, החלק שממול השער נקרא קלף (שם ה"ז). (34) כמו שכתב רבינו שם ה"ח וה"ט, שספר-תורה נכתב גם על גויל וגם על קלף. (35) חומצת הנחושת. ונלמד מדין כתיבת ספר-תורה (שם פ"א ה"ד) -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה קא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 טז. וְחִיב לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוּרִים. אֵין פּוּחֲתִין
23 מְשַׁנֵּי עֲנִיִּים. נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִתְּנָה אַחַת אוּ מְעוֹת⁶³
24 אוּ מִינֵי תַבְשִׁיל אוּ מִינֵי אֶבְלִין. שְׁנָאֹמֶר: וּמִתְּנֹת
25 לְאֶבְיוֹנִים - שְׁתֵּי מִתְּנֹת לְשְׁנֵי עֲנִיִּים⁶⁴. וְאֵין
26 מְדַקְדָּקִין בְּמְעוֹת פּוּרִים, אֲלֵא כָּל הַפּוּשֵׁט יָדוֹ לְטַל
27 נוֹתֵנִין לוֹ⁶⁵. וְאֵין מְשַׁנֵּין מְעוֹת פּוּרִים לְצִדְקָה
28 אַחֲרָת⁶⁶.

(63 בדפוסים ישנים, אין המילים האלו "או מעות".
(64 מגילה ז, א. (65 תוספתא מגילה פ"א, וירושלמי' שם
פ"א ה"ד. (66 בבא-מציעא עח, ב. וירושלמי' שם).

29 יז. מוּטָב לְאֶדָם לְהַרְבוֹת בְּמִתְּנֹת אֶבְיוֹנִים מִלְּהַרְבוֹת
30 בְּסַעֲדָתוֹ וּבְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַעֲיוֹ. שְׁאֵין שָׁם⁶⁷ שְׂמִיחָה
31 גְּדוּלָּה וּמִפְאָרָה אֲלֵא לְשִׂמְחָה לֵב עֲנִיִּים וִיתוּמִים
32 וְאֶלְמָנוֹת וְגֵרִים. שֶׁהַשְּׂמִיחָה לֵב הָאֶמְלָלִים הָאֵלוֹ
33 דּוֹמָה לְשִׂמְחָתָה, שְׁנָאֹמֶר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים
34 וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים.

(67 ביטוי זה שגור בדברי רבינו, וראה בפ"א מהל' יסודי
התורה ה"א.

35 יח. כָּל סְפָרִים⁶⁸ הַנִּבְיָאִים וְכָל הַתּוֹכִיכִים⁶⁹ עֲתִידִין
36 לְפֻטֵּל לְיָמוֹת הַמָּשִׁיחַ⁷⁰, חוּץ מִמַּגִּלַּת אֶסְתֵּר⁷¹. וְהֵרִי
37 הֵיא קִנְיָת פְּחִמְשָׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה⁷² וְכַהֲלָכוֹת שֶׁל
38 תוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה⁷³, שְׁאֵין בְּטָלִין לְעוֹלָם. וְאֵף עַל פִּי
39 שֶׁכָּל זָכוֹן הַצְּרוּת וְכָל הַצְּרוּת וְכָל הַצְּרוּת
40 הָרָאוּשׁוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מֵעֵינֵי - יָמֵי הַפּוּרִים לֹא
41 יִבְטָלוּ⁷⁴, שְׁנָאֹמֶר: וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבֹרוּ
42 מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים, וְזָכְרָם לֹא יִסּוּף מִזְרַעָם.

(68 "ירושלמי' שם ה"ה. (69 אבל חמשה ספרי תורה אינם
בטלים לעולם ("ירושלמי' שם). (70 שהרי "ליכא מידי
דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא" (תענית
ט). ודרשו (שבת קד). על הכתוב (ויקרא כז, לד) "אלה
המצוות" - "שאין הנביא רשאי לחדש בה דבר מעתה",
אלא שאין בנו בינה יתירה להבין את כל הרמזים בתורה,
ולימות המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכולם יבינו את
התורה, ולא יצטרכו לקרוא בנביאים וכתובים ('מראה
הפנים' שם). (71 "ירושלמי' שם. (72 "שנאמר (דברים
ה, יט): "קול גדול ולא יסף". ומתרגמינן "ולא פסק"
("ירושלמי' שם). (73 "שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות
עולם לו" (אל תקרי הליכות אלא הלכות) - "ירושלמי' שם.
(74 "ירושלמי' שם.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלישי - הלכות חנוכה

1 נבאר בו ענין הנס שארע בזמן החנוכה, בימי בית שני.
וחיוב ההדלקה בשמנות הלילות. וקריאת ההלל בשמנות
הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים

בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות
לאביונים". "הא לענין הספר ותענית - זה וזה שוין".
(51 משנה, מגילה ה, א. (52 גמרא, שם. ש"שמחה אינה
נוהגת (בכפרים) אלא בזמנה".

1 יד. מְעוֹת יוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר לְבְּנֵי כְּפָרִים וְעִירוֹת וְיוֹם
2 חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְבְּנֵי כְּרָפִים לְהִיּוֹתָן יוֹם שְׂמִיחָה
3 וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת לְרַעֲיוֹ וּמִתְּנֹת לְאֶבְיוֹנִים⁵³.
4 וּמִתָּר בְּעֶשְׂרֵת מִלֵּאכָה⁵⁴. וְאֵף עַל פִּי כֵּן אֵין רָאוּי
5 לְעִשּׂוֹת בּוֹ מִלֵּאכָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הָעוֹשֶׂה
6 מִלֵּאכָה בְּיוֹם פּוּרִים, אֵינוֹ רוֹאֶה סִמֵּן בְּרָכָה
7 לְעוֹלָם⁵⁵. בְּנֵי כְּפָרִים, שֶׁקִּדְּמוּ וְקִרְאוּ בְּשִׁנֵּי אוּ
8 בְּחִמְשֵׁי, אִם חִלְקוּ מְעוֹת לְאֶבְיוֹנִים בְּיוֹם קְרִיאָתָן -
9 יִצְאוּ⁵⁶. אֲבָל הַשְּׂמִיחָה וְהַמְשִׁלָּה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָם
10 אֲלֵא בְּיוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר, וְאִם הִקְדִּימוּ - לֹא יִצְאוּ⁵⁷.
11 וְעִצְדַּת פּוּרִים שְׁעִשְׂאָה בְּלִילָה⁵⁸ - לֹא יִצָּא יָדִי
12 חוּבָתוֹ⁵⁹.

(53 שכתוב (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".
(54 במגילה ה, ב: "איסור עשיית מלאכה לא קבילו עליהו,
דמעיקרא כתיב (שם שם, יט) שמחה ומשתה ויום טוב,
ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, והאילו
יום-טוב לא כתיב". (55 במגילה, שם: "רב חזייה לההוא
גברא דהוה שדי כתנא בפוריא, ולטייה דלא צמח כתנא".
(56 [נראה שמצוה לכתחילה לחלק מעות לאביונים ביום
י"ד, אלא שאם חילק ביום הקריאה יצא בדעבד. ויתכן כי
זהו פירוש המשנה (מגילה ה). "אע"פ שאמרו מקדימין,
מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים" - כלומר מותרין
במתנות לאביונים, אע"פ שעיקר מצוותן ב"ד". (57 שם
ה, א: "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". (58 לילה שבו
קוראים המגילה (מגיד-משנה). (59 שכתוב "ימי משתה
ושמחה" (מגילה ז:).

13 טו. פִּיצַד חוּבָת סַעֲדָה זוּ? שְׂאִיכָל בְּשָׂרָה⁶⁰ וְיִתְנָן
14 סַעֲדָה נָאָה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ. וְשׂוֹתָה יֵין עַד
15 שְׂיִשְׁתַּכְּרוּ⁶¹ וְיִרְדּוּ בְּשִׁכְרוּתוֹ. וְכֵן חִיב אָדָם לְשַׁלֵּחַ
16 שְׁתֵּי מְנוֹת בְּשָׂר אוּ שְׁנֵי מִינֵי תַבְשִׁיל אוּ שְׁנֵי מִינֵי
17 אֶבְלִין לְחֻבְרוֹ, שְׁנָאֹמֶר: וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲיוֹ
18 - שְׁתֵּי מְנוֹת לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמְרַבֵּה לְשַׁלֵּחַ לְרַעֲיוֹ
19 - מְשַׁבֵּחַ. וְאִם אֵין לוֹ - מַחְלִיף עִם חֻבְרוֹ⁶²: זֶה
20 שׂוֹלֵחַ לְזֶה סַעֲדָתוֹ, וְזֶה שׂוֹלֵחַ לְזֶה סַעֲדָתוֹ. כְּדִי
21 לְקַיֵּם: וּמְשִׁלּוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲיוֹ.

(60 שהרי נאמר (אסתר שם): "ימי משתה ושמחה", ואין
שמחה אלא בבשר (פסחים קט). ולמדו זאת ממה שנאמר
(דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת"
(מגיד-משנה). (61 במגילה ז, ב אמרו: "אמר רבא, חייב
אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך
מרדכי", שעל-ידי שתיית היין - ישתכר וירדם בשכרותו,
ולא ידע. (62 מגילה ז, ב.

ואם תמצא לומר שרצה למסור נפשו על כיבוד אב ורש"י בחומש סובר כהתוס' הנ"ל ש"הרשות בידו", הרי ציווי יעקב ליוסף היה "והשבני דבר", ואם יהרגוהו הרי לא קיים המצוה כלל, וא"כ הדרא קושיא מאיזה דין הלך יוסף לראות את שלום אחיו בצאן והכניס עצמו בסכנת נפשות. אלא שיוסף הלך דותינה מאותו הדין שנלחמו החשמונאים ביוונים, כי ראה ש"הדור פרוץ" בכיבוד אב, שהרי ראובן "בלבל יצועי אביו", שמעון ולוי - "עכרתם אותי" וגם כל שאר האחים אינם מתחשבים בצער אביהם ומוכנים להרוג את יוסף, מכאן הסיק יוסף שהדור פרוץ בכיבוד אב ויש אפילו למסור את נפשו כדי שיראו וילמדו מצות כיבוד אב.

לקו"ש ח"ה עמוד 169.

(2) "יוחשך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

ב. וּשְׁגָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֲבָדוֹם, בְּחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כְּסֻלּוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל, וְלֹא מִצְאוּ שָׁמַן טָהוֹר בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא פֶּךָ אֶחָד. וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד, וְהַדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרֶכֶה שְׁמוֹנָה יָמִים, עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים וְהוֹצִיאוּ שָׁמֶן טָהוֹר.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וּשְׁגָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֲבָדוֹם, בְּחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כְּסֻלּוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל, וְלֹא מִצְאוּ שָׁמֶן טָהוֹר אֶלָּא פֶּךָ אֶחָד כו'".

העולה מדבריו שהיו"ט של חנוכה לא נקבע רק על נס פך השמן אלא גם על הניצחון במלחמה, ופשוט שמה שכתב בה"ג "ומפני זה התקינו חכמים . . שמונת ימים כו'" קאי על שני הענינים, גם על מה שכתב בה"א בדבר ישועת ישראל והצלתם מידי היוונים וגם על מה שכתב בה"ב בדבר נס פך השמן.

לכאורה נראה לומר שזה שנקבע היו"ט גם על הנצחון במלחמה הוא רק לדעת הרמב"ם, משא"כ לדעת המאירי שגמר המלחמה היה בכ"ד בכסלו צ"ל שקביעת החנוכה היא רק על נס פך השמן ולכן לא קבעו את חנוכה ליום כ"ד שאז היה הנצחון המלחמה.

אמנם: א. מכיון שאפושי פלוגתא לא מפשינן, אין הכרח לחדש עוד מחלקות.

ב. השקו"ט אם ראוי לקבוע יו"ט בשביל הצלה גופנית (מכיון שעיקר מלחמת היוונים היתה גזירה על הדת) - אינו תלוי בזמן הנצחון.

הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

א. בְּבֵית שְׁנֵי, כְּשֶׁמֶלְכִי יוֹן גָּזְרוּ גְזוֹרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁלֹו דָתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וּפִשְׁטוּ יָדָם בְּמַמּוֹנִים וּבְכְנוּתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל וּפָרְצוּ בוֹ פְּרָצוֹת וְטִמְאוּ הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצוֹם לַחֵץ גָּדוֹל; עַד שֶׁרָחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם וְהִצִּילָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי, הַכְּהֻנִּים הַגְּדוֹלִים, וְהִרְגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם. וְהִעֲמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכְּהֻנִּים, וְחִזְקָה מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מַאתִים שָׁנָה, עַד הַחֲרִבָן הַשְּׁנִי.

10

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... עַד שֶׁרָחַם עֲלֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעָם מִיָּדָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאִי, הַכְּהֻנִּים הַגְּדוֹלִים וְהִרְגוּם . . כו'".

צריך להבין מ"ש כאן "הכהנים הגדולים" והלא כהן גדול אחד לדור.

ויובן בהקדים מחלוקת הרמב"ם והתוס' במי שרוצה למסור נפשו על עבירות שאינן משלוש העבירות החמורות שבתורה - ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, שדינן "יעבור ואל יהרג". לדעת הרמב"ם "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו". אבל התוס' סברו שהרשות בידו לעבור - ו"אם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצוות הרשות בידו". וכתבו הפוסקים שגם לדעת הרמב"ם כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את ה' ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם ולמדו כו'".

ויש לשאול מאיזה דין נלחמו החשמונאים ביוונים, שהרי אע"פ שבשעת השמד "יהרג ואל יעבור", מכל-מקום הרי זה רק אם כופין אותו לעבור על מצוות התורה, אבל לכאורה אין היתר לצאת למלחמה - מעטים וחלשים מול רבים וגיבורים - ולהעמיד עצמם בסכנת נפשות. לכן כתב על בני חשמונאי "הכהנים הגדולים" שהיו "גדולים" במובן של "גדול וחסיד וירא שמים" שכתב הכ"מ, והיתה הרשות בידם למסור נפשם על הדברים שהדור פרוץ בהם, ובעניננו, על כל התורה כולה.

ויש להוסיף על פי דברי השל"ה הידועים שלמועדי השנה יש שייכות לפרשיות התורה שבהן חלות, ופרשיות וישב מקץ ויגש קשורות לחנוכה.

אזנה שאלה ממש מצינו ביוסף הצדיק: מאיזה דין הלך לראות את שלום אחיו בצאן, והרי ידע מדברי המלאך - "נלכה דותינה" שרוצים "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְשָׁעֵשָׂה נָסִים לְאַבְרָהָם וְכוּ'. וְ"שֶׁהָחִינוּ וְקִיּמָנוּ"
13 וְכוּ'. וְכָל הַרְוָאָה אוֹתָהּ וְלֹא בָרַךְ, מְבָרֵךְ שְׁתֵּי:
14 "שָׁעֵשָׂה נָסִים לְאַבְרָהָם" וְ"שֶׁהָחִינוּ"⁷. וּבִשְׁאֵר
15 הַלֵּילוֹת - הַמְדְּלִיק מְבָרֵךְ שְׁתֵּי⁸, וְהַרְוָאָה מְבָרֵךְ
16 אַחַת. שְׁאֵין מְבָרְכִין "שֶׁהָחִינוּ" אֶלָּא בַּלֵּילָה
17 הָרִאשׁוֹן.

5) ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות
עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו
באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם.
6) אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא
הדליק. (7) ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו
עליו בביתו. (8) "להדליק" ו"שעשה נסים".

18 ה. בְּכָל יוֹם מִשְׁמוֹנַת הַיָּמִים אֵלּוּ גּוֹמְרִין אֶת
19 הַהֵלֵל⁹. וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
20 לְגַמְרָם¹⁰ אֶת הַהֵלֵל; בֵּין יָחִיד בֵּין צֶבֶד. אֵף עַל פִּי
21 שְׁקָרִיאת הַהֵלֵל מִצְוַת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹¹, מְבָרֵךְ עָלָיו
22 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ"¹², כְּדֶרֶךְ שְׁמִבְרָךְ עַל
23 הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֵרֹב. שֶׁכָּל וְדָאֵי שֶׁל דְּבָרֵיהֶם¹³
24 מְבָרְכִין עָלָיו. אֲבָל דָּבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם וְעָקֵר
25 עֲשִׂיתָן לוֹ מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר דְּמַאי¹⁴, אֵין
26 מְבָרְכִין עָלָיו. וְלָמָּה מְבָרְכִין עַל יוֹם טוֹב שְׁנִי¹⁵, וְהֵם
27 לֹא תִקְנוּהוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַסֶּפֶק? כְּדִי שְׁלֹא יִזְלָזְלוּ
28 בּוֹ¹⁶.

9) קורין את כל ההלל בלי דילוגים. (10) ורבי מאיר
מרוטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". (11) "והלל זה
מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו
אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא
תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן".
(12) "והיכן ציוונו? רב אויא אמר מלא תסור".
(13) מדרבנן. (14) שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא
הפריש עם-הארץ. (15) של גלויות. (16) אם יראו שלא
מברכין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

29 ו. וְלֹא הֵלֵל שֶׁל חֲנֻכָּה בְּלֶבֶד הוּא שְׁמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים,
30 אֶלָּא קְרִיאַת הַהֵלֵל לְעוֹלָם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים בְּכָל
31 הַיָּמִים שְׁגוֹמְרִין בָּהֶן אֶת הַהֵלֵל¹⁷. וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר
32 יוֹם¹⁸ בְּשָׁנָה מִצְוַת לְגַמְרָם בָּהֶן אֶת הַהֵלֵל, וְאֵלּוּ הֵן:
33 שְׁמוֹנֶה יָמֵי הַחֵג, וּשְׁמוֹנֶה יָמֵי חֲנֻכָּה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל
34 פֶּסַח, וְיוֹם עֲצָרָת. אֲבָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים
35 אֵין בָּהֶן הֵלֵל, לְפִי שֶׁהֵן יָמֵי תְּשׁוּבָה וְיִרְאָה וּפְחַד,
36 לֹא יָמֵי שְׂמִיחָה יִתְרָה¹⁹. וְלֹא תִקְנוּ הֵלֵל בְּפוֹרִים,
37 שְׁקָרִיאת הַמְּגִלָּה הִיא הַהֵלֵל²⁰.

(17) וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל
דרבנן". (18) בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על
אלה שלושה ימים. (19) "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי
השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם מפני מה אין
ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?

ג. מהקושיא בלקו"ת מדוע נקבע חנוכה ביום המנוחה ולא
ביום שנעשה בו הנס, מוכח שגם לדעה שניצחון המלחמה
היה בכ"ד, הקביעות של חנוכה היא (גם) בגלל נס ניצחון
המלחמה (אלא שנקבע בכ"ה להיותו יום המנוחה
מהמלחמה).

והביאור בזה: לפי שיטה זו קביעת היו"ט של חנוכה בכ"ה
בכסלו היא משום שהוא יום המנוחה וכמרומוז בשם
"חנוכה" - חנו בכ"ה, וע"ד שמצינו בפורים שהיו"ט לא
נקבע ביום הנצחון כ"א ביום המנוחה כמפורש בקרא
והטעם לזה בפשטות הוא משום שביום גמר הניצחון
נשאר עדיין רועם מהמלחמה שהוא ענין לא רצוי ולכן
נקבע ליום המנוחה. אמנם צ"ל (לשיטה זו) מדוע נקבע
פסח ליום הנס והנצחון על המצרים.

ומבאר אדה"ז: ההבדל בין קביעת החנוכה שהיתה ביום
המנוחה, וקביעת היו"ט דפסח שנקבע ליום הנצחון,
שבחנוכה הסדר הוא מהקל אל הכבד, בתחילה צריך היה
לבטל ולנצח את הצד שכנגד ואח"כ יכל להיות הגילוי של
קדושת יו"ט.

משא"כ בחג הפסח היה גילוי שלא בסדר והגבלה (פסח
ודילג) (מצד בחינת סובב כל עלמין) שלמעלה מחילוקי
דרגות, ולכן יתכנו שני הדברים כאחת - "נגוף למצרים
(מכת בכורות) ורפוא (התגלות הקדושה) לישראל".

ויש להוסיף שענין זה קשור לכך שבפורים ובחנוכה היו
הניסים ע"י מלחמה המלובשת בטבע ולכן בקביעת ימי
החנוכה שהיא תקנה מדברי סופרים, היינו עבודה בסדר
מלמטה למעלה, תחילה צ"ל ביטול וניצחון האויב ואח"כ
(למחרתו) בא גילוי קדושת היו"ט, משא"כ "נגוף למצרים"
בחה"פ היה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. ובנוסף, קביעות
חגה"פ הוא יו"ט מן התורה - מן השמים.

יין מלכות ספר זמנים סימן נו.

1 ג. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ חֲכָמִים שְׁבִאוֹתוֹ הַדּוֹר, שְׂיִהְיוּ
2 שְׁמוֹנֶה יָמִים הָאֵלּוּ, שְׂתַחֲלָתָן כ"ה בְּכֶסֶל, יָמֵי
3 שְׂמִיחָה וְהֵלֵל. וּמְדַלִּיקִין בָּהֶן הַנֵּרוֹת בְּעֶרְבַּי עַל פְּתָחֵי
4 הַבָּתִּים בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה מִשְׁמוֹנֶה הַלֵּילוֹת, לְהַרְאוֹת
5 וּלְגַלוֹת הַנֶּס. וְיָמִים אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין חֲנֻכָּה. וְהֵן
6 אֲסוּרִין בְּהַסְפֵּד וְתַעֲנִית בִּימֵי הַפוֹרִים. וְהַדְּלָקָה
7 הַנֵּרוֹת בָּהֶן מִצְוַת מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, בְּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה.

(4) ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה
שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר
נראה ביום).

8 ד. כָּל שְׂחֵיב בְּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה, חֵיב בְּהַדְּלָקָה גַּר
9 חֲנֻכָּה⁵. וְהַמְדְּלִיק אוֹתָהּ בַּלֵּילָה הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ
10 בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
11 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְּלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה.

28 המלך המהלל המשבח המפאך חי וקיים תמיד ימלך
29 לעולם ועד.

30 יא. יש מקומות שנהגו לכפל. מ"אודך כי
31 עניתי²⁸ עד סוף ההלל בופלין כל דבר ודבר שתי
32 פעמים. ומקום שנהגו לכפל - יכפל, ומקום שנהגו
33 שלא לכפל - אין בופלין.

(28) לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך ולמטה אינו כפול ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

34 יב. מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כף
35 היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל
36 ואומר "הללויה", וכל העם עונים "הללויה". וחזר
37 ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונים "הללויה".
38 וחזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונים
39 "הללויה". וחזר ואומר "יהי שם ה' מברך מעתה
40 ועד עולם", וכל העם עונים "הללויה". וכן על כל
41 דבר. עד שנמצאו עונים בכל ההלל "הללויה" מאה
42 ושלש ועשרים פעמים. סימן להם: שנותיו של
43 אהרן²⁹.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל ואומר:
"הללויה", וכל העם עונים: "הללויה"; וחזר ואומר: "הללו .
וכן על כל דבר ודבר, עד שנמצאו עונים בכל ההלל "הללויה"
מאה ושלש ועשרים פעמים; סימן להם - שנותיו של אהרן".

מכללי הרמב"ם הידועים, שאין דרכו לכתוב בספר הידי
החזקה' סימנים וכד', וצריך להבין מה נוגע להלכה מספר
הפעמים שהציבור עונים הללו' שהוא כמנין שנותיו של
אהרן הכהן.

וי"ל שבזה בא להשימנו שיטתו המיוחדת שאמירת ההלל
באופן שכזה נחשבת לכתחילה כתפילה גמורה, וכל העונה
הללו' יוצא בה ידי חובת תפילה, לכן כתב על מנהג זה
בהל' שלאח"ז: "ובו ראוי לילך".

ויון על פי מה שהקשה "המאירי" על מנהג זה, שהרי
ההלל הוא תפילה ואין אדם מוציא בה חברו ידי חובה.
ותירץ, שכיון שאינה תפילה ממש, לכן הקילו חכמים
בהלל לאומרו באופן זה.

אבל שיטת הרמב"ם שלא כ"המאירי" כי לדעתו ההלל הוא
תפילה ממש, ואמירתו באופן זה היא בשלמות גמורה כיון
שנעשית באחדות מושלמת כאחדות שהביא אהרן הכהן
בעם ישראל (כדלקמן) ואין כאן הוצאת הציבור ידי חובה
בתפילת השליח ציבור, וממילא גם לא קולא של חכמים
בדבר.

דהנה שני אופנים באחדות הציבור: אחדות הבאה מתוך
וויתור על ביטוי היחיד למען התאחדות הכלל, ותפילה
באחדות שכזו אכן אינה תפילה ממש, וזהו גדר ההלל

אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי
מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני?
(20) ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא
הלל.

1 ז. מקומות שעושין יום טוב שני ימים, גומרין את
2 ההלל אחד ועשרים יום: תשעה ימי החג, ושמונה
3 ימי חגכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של
4 עצרת. אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג
5 ואינו מצוה²¹. ומנהג זה - בצבור, לפיכך קוראין
6 בדלוג²². ואין מברכין עליו, שאין מברכין על
7 המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל -
8 ושלם²³, ויקרא בדלוג בדרך שקוראין הצבור. וכן
9 בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג²⁴, בראשי חודשים.

(21) רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא,
סבר לאפסקינהו, כיוון שחזי דקא מדלגי דלוגי, אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם [=רב הגיע לבבל, וראה
שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך
כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדילוגים אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם]. (22) להראות שאינו אלא
מנהג, כנ"ל. (23) "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר".
(24) רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק
מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

10 ח. כיצד מדלגין? מתחילין מתחלת ההלל עד
11 "חלמיש למעינו מים", ומדלג, ואומר ה' זכרנו
12 וברך וכו' עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מה
13 אשיב לה'" עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מן
14 המצר קראתי יה" עד סוף ההלל. זה הוא המנהג
15 הפשוט. ויש מדלגין דלוג אחר²⁵.

(25) ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

16 ט. כל היום פשר לקריאת ההלל. והקורא את ההלל
17 למפרע²⁶ - לא יצא²⁷. קרא ושהה וחזר וקרא - אף
18 על פי ששהה כדי לגמור את כלו, יצא. ימים
19 שגומרין בהן את ההלל, יש לו להפסיק בין פרק
20 לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים
21 שקוראין בהן בדלוג, אפלו באמצע הפרק פוסק.

(26) מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב:
"למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל
קשר לזמננו]. (27) למדו זאת ממה שנאמר בהלל "ממזרח
שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש וזריחתה לא
ייהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

22 י. כל יום שגומרין בו את ההלל, מברך לפניו.
23 ומקום שנהגו לברך אחריו - מברך. כיצד מברך?
24 יהללוהו ה' אלהינו כל מעשיו, וצדיקים וחסידים
25 עושי רצונו, וכל עמך בית ישראל ברוכה יודו
26 לשמך. כי אתה ה', לך טוב להודות, ונעים לשמך
27 לומר, ומעולם ועד עולם אתה האל. ברוך אתה ה',

אותו, ומי הם הראויים להדליקו, ואם אדם נפטר מפני שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה, ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כך נכתבאר שנה ביתו קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה בשביתה ויצא בשלום.

א. כִּמָּה נֵרוֹת הוּא מְדַלֵּק בַּחֲנֻכָּה? מִצְוַתָּה שֶׁיְהִיָּה
כָּל בֵּית וּבֵית מְדַלֵּק נֵר אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית
מְרַבִּין בֵּין שֶׁלֹא הָיָה בּוֹ אֶלָּא אֶדָם אֶחָד.²¹ וְהַמְהַדֵּר
אֶת הַמִּצְוָה,²² מְדַלֵּק נֵרוֹת כְּמִנְיֵן אֲנָשֵׁי הַבֵּית, נֵר לְכָל
אֶחָד וְאֶחָד,²³ בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים.²⁴ וְהַמְהַדֵּר יוֹתֵר
עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר,²⁵ מְדַלֵּק נֵר לְכָל
אֶחָד בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל לַיְלָה
לַיְלָה נֵר אֶחָד.²⁶

(2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). (3) בכת"י:
"המצוות". (4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת,
שם). (5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה
למעלה פ"ג ה"ד). (6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי
אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת
והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן
ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת
רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של
המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה
(תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

ב. כִּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית עוֹשֶׂהָ - בְּלִילָה
הָרִאשׁוֹן מְדַלֵּק עוֹשֶׂהָ נֵרוֹת, וּבְלִיל שְ�נֵי עָשָׂרִים,
וּבְלִיל שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁים, עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים נֵרוֹת.²⁷

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עושה - בלילה הראשון
מדליק עושה נרות, ובלייל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו
כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין
והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל-מקום
שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א
שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג
ספרד, אבל לא הונהג כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה.

(על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)

ג. מִנְהַג פְּשׁוּט בְּכָל עֲרֵינוּ בַּסְּפָרַד, שֶׁיְהִיָּה כָּל אֲנָשִׁי
הַבֵּית מְדַלִּיקִין נֵר אֶחָד בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיפִין
וְהוֹלְכִין נֵר בְּכָל לַיְלָה, עַד שֶׁנִּמְצָא מְדַלֵּק בְּלִיל
שְׁמִינִי שְׁמוֹנֵה נֵרוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ אֲנָשֵׁי הַבֵּית מְרַבִּים
בֵּין שֶׁהָיָה אֶדָם אֶחָד.²⁸

(7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך
שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל
אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס,
שיחשבו שכך מספר בני הבית (תוספות' שם).

לדעת ה"מאירי" ולכן הקשה שההלל הוא תפילה שחייב
בה כל אחד לעצמו ואין אדם מוציא בה חברו ידי חובה.
אבל ישנה אחדות גבוהה יותר, ולדעת הרמב"ם היא
האחדות שמתקיימת באמירת הלל כמנהג זה, ובה אין
היחיד מבטל את עצמו למען ההשתתפות עם הציבור ואף
שאין אומר ההלל בשלימותו, מכל-מקום מרגיש
שבהתאחדות עם הציבור באה לידי ביטוי גם אמירת
ההלל הפרטית שלו. לכן סבר הרמב"ם שהיא תפילה ממש
וכל יחיד ויחיד נחשב כמתפלל כל ההלל לעצמו ואינו צריך
לחברו שיוציאו ידי חובת תפילה.

ענין זה משמיענו ב"מנין שנותרו של אהרן הכהן" כי שנותרו
של אהרן הכהן מבטאים את עבודתו המיוחדת בהבאת
שלום ואחדות נעלית בישראל, והיא האחדות הנעלית
המתקיימת בין אומרי ההלל כמנהג זה, ומשום כך היא
תפילה גמורה ממש, וסרה קושיית המאירי היאך מוציא
את חברו ידי חובת תפילה.

לקו"ש חכ"ג עמוד 229.

(29) "מאה ועשרים וג' פעמים ישיראל עונין הללויה כנגד
שנותיו של אהרן, הללויה הללו א"ל בקדשו, לאהרן
קדושו, לאהרן קדש ה'".

יג. וְכֵן כְּשֶׁהִקְרָא מְגִיעַ לְרֹאשׁ כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק³⁰, הֵן
חֲזָרִין וְאוֹמְרִין מֶה שְׁאָמַר. כִּיצַד? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
"בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", כָּל הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין
"בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם". וְהִקְרָא אוֹמֵר "בֵּית
יִשְׂרָאֵל מַעַם לַעֲזֹ", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הִלְלוּהָ". עַד
שֶׁיֹּאמַר "אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תְחִנּוּנִי", וְכָל
הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין "אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע ה' וְכו'".
וְכֵן כְּשֶׁיֹּאמַר הִקְרָא "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם", כָּל
הָעָם חֲזָרִין וְאוֹמְרִין "הִלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם".

(30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

יד. הִקְרָא אוֹמֵר "אֲנֵה ה' הוֹשִׁיעָה נָא", וְהֵם עוֹנִין
אֲחֵרֵיו "אֲנֵה ה' הוֹשִׁיעָה נָא", אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ
רֹאשׁ פֶּרֶק. הוּא אוֹמֵר "אֲנֵה ה' הִצְלִיחָה נָא", וְהֵם
עוֹנִים "אֲנֵה ה' הִצְלִיחָה נָא". הוּא אוֹמֵר "בְּרוּךְ
הַבָּא", וְכָל הָעָם אוֹמְרִים "בְּרוּךְ הַבָּא". וְאִם הָיָה
הַמְקָרָא אֶת הַהֵלֵל קָטָן אוֹ עָבֵד אוֹ אִשָּׁה, עוֹנֶה
אֲחֵרֵיהֶם מֶה שֶׁהָיוּ אוֹמְרִין מִלֵּה בְּכָל הַהֵלֵל. זֶהוּ
הַמִּנְהַג הָרִאשׁוֹן, וְכו' רְאוּ לִילָף. אֲבָל בְּזִמְנִים אֵלּוּ
רְאִיתִי בְּכָל הַמְקוֹמוֹת מִנְהַגוֹת מִשְׁנוֹת בְּקִרְיָאָתוֹ
וּבְעֵצֵי הָעָם, וְאִין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לְאֶחָד.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם
מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם
אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין

שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). (23 שבת, שם. 24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. (25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. (26) שבת כב, א.

ז. גר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ²⁷ בפתח הסמוך לפתח על שמואל הנקנס לבית, כדי שתהיה מזוזה בימין וגר חנכה משמאל²⁸. ואם היה דר בעליה²⁹, מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים³⁰. וגר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה³¹ - לא עשה פלוס, לפי שאינו נכרי³².

(27 שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים. 28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב.). (29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. (30) שם כא, ב. (31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

ח. בימי הסכנה³² מניח אדם גר חנכה בתוך ביתו מבפנים. ואפלו הניחו על שלחנו - דיו³³. וצריך להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורו³⁴. ואם היתה שם מדורה, אינו צריך גר אחר³⁵. ואם אדם חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך גר אחר³⁶.

(32) שאסור להוציא אור בחוץ. (33) שם כא, ב. (34) להיכר שהדליק גר חנוכה לשם מצוה. (35) ששתמש לאור המדורה, ויש היכר לגר חנוכה. (36) שבת, שם.

ט. גר חנכה שהדליקו חרש שוטף וקטן או עפוי"ם - לא עשה פלוס, עד שיידליקנו מי שהוא חיב בהדלקה³⁷. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה פלוס, עד שיידליקנו במקומו³⁸. אחז הנר בידו ועמד - לא עשה פלוס, שהרואה אומר: לצרכו הוא עומד³⁹. עששית⁴⁰ שהיתה דולקת כל היום פלו, למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא ההנחה⁴¹. ומתיר להדליק גר חנכה מגר חנכה⁴².

(37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה ניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). (38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. פנס. (41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק גר חנוכה". (42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב.). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה גר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

י. הוצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה שתי נרות, שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח גר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהן⁴³.

(43) שם כג, א.

ד. גר שיש לו שתי פיות⁸, עולה לשני בני אדם⁹. מלא קצרה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה בלי¹⁰ - כל פתילה ופתילה נחשבת¹¹ כגר אחד; לא כפה עליה כלי - נעשית כמדורה, ואפלו כגר אחד אינה נחשבת.

(8) והכניס לתוכם שתי פתילות. (9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). (10) לפני ההדלקה. שעל-ידיה אין הפתילות מתחברות יחד. (11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

ה. אין מדליקין נרות חנכה קדם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה¹²; לא מאחרין ולא מקדימין¹³. שבת או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק¹⁴. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר¹⁵. עבר זמן זה, אינו מדליק¹⁶. וצריך שיתן שמן בגר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק¹⁷. הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליקה פעם אחרת¹⁸. נשארה דולקת אחר שפלתה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או לסלקה, עושה¹⁹.

(12) שבת כא, ב. (13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" ונמפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי גר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחרה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן. (14) שבת, שם. (15) רב אלפס (שבת פ"ב). (16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. (17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). (18) שם. (19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

ו. כל השמנים וכל הפתילות פשוט לגר חנכה²⁰, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלית יפה פאותן הפתילות²¹. ואפלו בלילי שבת שבתוף מי חנכה מתיר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן גר שבת²², לפי שאסור²³ להשתמש לגר חנכה²⁴ בין בשבת בין בחול. ואפלו לבדק מעות²⁵ או למנותן לאורה אסור²⁶.

(20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". (21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. (22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה

29 - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁקָלִים - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.
30 הַלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ - תְּשַׁעָּה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת
31 תַּעֲנִיּוֹת - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת מַגֵּלָה וְחִנּוּכָה -
32 אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

33 תּוֹרַת חֶכֶם מְקוֹר חַיִּים, לְסוֹר מִמְּקָשִׁי מוֹת

34 סֵפֶר רַבִּיעִי וְהוּא סֵפֶר נָשִׁים

35 הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הַלְכוֹת אִישׁוּת. ב.
36 הַלְכוֹת גְּרוּשִׁין. ג. הַלְכוֹת יָבוּם וְחִלּוּצָה. ד. הַלְכוֹת
37 נִעְרָה בְּתוּלָה. ה. הַלְכוֹת סוּטָה. וְהַמְצוֹת הַנִּכְלָלִים
38 בָּהֶם מִפְּרָשִׁים בְּשִׁמוֹתָם בְּמִקְוֹמוֹתָם.

39 הַלְכוֹת אִישׁוּת

40 יֵשׁ בְּכָלֶלן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי
41 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לִשְׂאֵא אִשָּׁה
42 בְּכַתֻּבָּה וְקִדּוּשִׁין. (ב) שְׂלֹא תַבְעֵל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה
43 וּבְלֹא קִדּוּשִׁין. (ג) שְׂלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה. (ד)
44 לְפָרוֹת וְלִרְבוֹת מִמֶּנָּה.

45 וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

46 פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) בִּיאַר בּו רַבִּינו שְׁקוּדִים מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הָיוּ מִקְדָּשִׁין הָאִשָּׁה,
כִּיצַד הָאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת, קִדְּשָׁה, עֲרִיזוֹת, שְׁנִיּוֹת, אִיסוּרֵי לֹאוּוֹין
וְאִיסוּרֵי עֲשֵׂה.

47 א. קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה הָיָה אִדָּם פּוֹגַע אִשָּׁה בְּשׁוּק, אִם
48 רָצָה הוּא וְהִיא לִשְׂאֵא אוֹתָהּ - מִכְּנִיסָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ
49 וּבוֹעֲלָה בֵּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ, וְתַהֲיָה לוֹ לְאִשָּׁה.² פִּיּוֹן
50 שְׁנִיתָה תּוֹרָה נִצְטוּי יִשְׂרָאֵל, שְׂאִם יִרְצָה הָאִישׁ לִשְׂאֵא
51 אִשָּׁה - יִקְנָה אוֹתָהּ תְּחִלָּה בְּפָנֵי עֲדִים, וְאַחֵר כָּף
52 תַּהֲיָה לוֹ לְאִשָּׁה; שְׁנֵאמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא³
53 אֵלֶיהָ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ מִתּוֹךְ רַמְבַּ"ם "פֶּרֶדֶס הַמֶּלֶךְ" ~

"פִּיּוֹן שְׁנִיתָה תּוֹרָה נִצְטוּי יִשְׂרָאֵל, שְׂאִם יִרְצָה הָאִישׁ לִשְׂאֵא
אִשָּׁה - יִקְנָה אוֹתָהּ תְּחִלָּה כּו'".

אֵין לומר שלאחר מתן תורה כשנתחדש חיוב הליקוחין
בכסף קודם נישואין, היו צריכים כל ישראל לחדש
הקידושין ולקחת נשותיהם עפ"י תורה, כיון שנהגו ישראל
בזה גם קודם מתן תורה, כמובא בגמרא על הפסוק "וילך
איש מבית לוי ויקח את בת לוי" שעמרם "עשה לה מעשה
ליקוחין" [ובזה הסבירו המפרשים דברי הרמב"ם בהלכות
מלכים "ובמצרים נצטוו עמרם במצוות יתירות" שהיא
מצוות קידושין שהיתה כבר במצרים] ומובן בפשטות שגם
משה רבנו עשה מעשה ליקוחין בכסף קודם שנשא את
צפורה.

בזה יבואר היטב מה ששאל זמרי בן סלוא למשה רבנו

1 יא. אוֹרַח שְׁמִדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיף
2 לְהַדְלִיק עָלָיו בְּמִקּוֹם שְׁנִיתָאֲרַח בּוֹ.⁴⁴ אֵין לוֹ בֵּית
3 לְהַדְלִיק עָלָיו בּוֹ, צָרִיף לְהַדְלִיק בְּמִקּוֹם שְׁנִיתָאֲרַח
4 בּוֹ, וּמִשְׁמַתָּה עֲמָהּן בְּשִׁמְנָן.⁴⁵ וְאִם הָיָה לוֹ בֵּית בְּפָנֵי
5 עֲצָמוֹ - אָף עַל פִּי שְׁמִדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צָרִיף
6 לְהַדְלִיק בְּבֵית שְׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִין.⁴⁶

(44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז.
(45) שם. (46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה
(רב אלפס, שם).

7 יב. מִצְוֹת נֶר חֲנֻכָּה - מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד,
8 וְצָרִיף אִדָּם לְהַזְהִיר בָּהּ כְּדִי לְהוֹדִיעַ הַנֶּסֶם וְלְהוֹסִיף
9 בְּשִׁבְחָה הָאֵל וְהוֹדִיָּה לוֹ עַל הַנֶּסֶם שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אִפְּלוּ
10 אֵין לוֹ מֶה יֵאָכַל אֶלָּא מִן הַצִּדָּקָה, שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר
11 כְּסוּתוֹ וְלוֹקַח שְׁמֵן וְנֵרוֹת וּמְדִלִיק.⁴⁷

(47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידיו את רבי
זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אמא זקנה היתה לי,
פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום",
אם כן כל-שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו,
שהרי מצוות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה
הבאה ('צפנת פענח').

12 יג. הֲרִי"ש⁴⁸ שְׂאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת, וּלְפָנָיו קִדּוּשׁ
13 הַיּוֹם⁴⁹ וְהַדְּלָקַת נֶר חֲנֻכָּה - מְקַדִּים לְקִנּוּת שְׁמֵן
14 לְהַדְלִיק נֶר חֲנֻכָּה עַל הַיֵּין לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל
15 וְשִׁנְיָהֶם מְדַבְּרֵי סוּפְרִים⁵⁰, מוֹטֵב לְהַקְדִּים נֶר חֲנֻכָּה
16 שְׂיֵשׁ בּוֹ זְכוּן הַנֶּסֶם.⁵¹

(48) שבת כג, ב. (49) לקנות יין לקידוש של שבת.
(50) שאף-על-פי ש"מצוות-עשה לקדש את יום השבת
בדברים, שנאמר: וזכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל'
שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו
שכתב שם רבינו (ה"ו). (51) וקידוש היום יקיים על הפת.

17 יד. הָיָה לְפָנָיו נֶר בֵּיתוֹ⁵² וְנֶר חֲנֻכָּה, אוֹ נֶר בֵּיתוֹ
18 וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֶר בֵּיתוֹ קוֹדֶם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ⁵³;
19 שְׁהָרִי הַשֶּׁם נִמְחַק לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ.⁵⁴
20 גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם, שְׁכַל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעֲשׂוֹת שְׁלוֹם
21 בְּעוֹלָם⁵⁵. שְׁנֵאמַר: דְּרִכָּה דְּרִכֵּי נַעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ
22 שְׁלוֹם.

(52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית
(פ"ה מהל' שבת ה"א). (53) שבת כג, ב. (54) סוכה נג,
ב. (55) גיטין נט, ב. - 'אור שמח'.

23 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר זִמְנִים. הַלְכוֹתָיו
24 עָשׂוּר, וּפְרָקָיו שְׁבַעָה וְתַשְׁעִים: הַלְכוֹת שְׁבַת -
25 שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲרוּבִין - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים.
26 הַלְכוֹת שְׁבִיתָה עָשׂוּר - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת
27 שְׁבִיתָה יוֹם טוֹב - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת חֲמִין
28 וּמִצָּה - שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת שׁוֹפָר וְסָפָה וְלוֹלֵב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

"בת יתרו מי התירה לך" ופרש"י "משה קודם מתן תורה נשא וכשניתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם כו'", כלומר שגיירה אחר מ"ת עם כל ישראל ולכן היתה מותרת לו. וקשה:

א. איך יתכן שנשיא בית-אב בישראל לא ידע ענין פשוט של ההבדל במעמד של בני ישראל קודם מ"ת ולאחר מ"ת.

ב. גם אם נמצא קס"ד שהסבר זה אינו מספק, מדוע לא מצינו שמשה יענה לזמרי על טענתו.

ג. גם לדעת המפרשים שההבדל בין קודם ואחר מ"ת היא ההלכה שנתעלמה ממשה, קשה לומר שענין פשוט והבדל יסודי כ"כ שבין קודם ואחר מ"ת הנוגע למעמדו המחודש של כל עם ישראל, יעלם ממושה רבנו.

ד. מה שראה פנחס ונזכר הלכה "הבועל את כותית קנאין פוגעין בו" אינו תשובה לשאלת זמרי "בת יתרו מי התירה לך".

ה. קשה לומר שזמרי שאל שאלתו והסתמך על כך שתתעלם ממושה רבנו הלכה פשוטה כל כך.

והביאור בזה: שאלת זמרי היתה מצד הדין שגירות אסורה לכהן שהוא איסור תורה, כי אף ש"אתא יחזקאל ואסמכא אקראי" נלמד ממש"נ "אשה זונה וגו' לא יקחו", והלא "משה רבינו כהן גדול היה" ואיך נשא גיורת.

ואף למ"ד "לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים בלבד", הרי הלשון "לא נתכהן משה כו'" משמעו שבשבעת ימי המלואים היה כהן גמור, ובוודאי קשה למ"ד שמשה "כל ימיו כהן היה", וגם את"ל שכהונת משה היתה רק התואר דכהונה, ולא הענין של "לקדשו לכהנו לי" – **שירות הכהונה** (מכיון ששימש בחלוק לבן), הרי גם זה די לאסור עליו גירות משום "אשה זונה גו'", שכן גרושה כו' אסורה גם לכהן בעל מום וחלל שאין בו **שירות** של כהונה, כיון שיש עליו **שם כהונה**.

והתשובה לשאלתו של זמרי היא מהנאמר במשנה: "אירס (כהן הדיוט) את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנס", דין זה נלמד בגמרא מהפסוק "כי יקח איש אשה" שכיון שה"כי יקח" (האירוסין) היו בהיתר, מותר לו לכתחילה לסיים הלקיחה ולכנס האלמנה, וכל-שכן במשה רבינו שגם האירוסין וגם הנישואין היו בהיתר, שגם אחרי שהתמנה לכה"ג הרי ש"בת יתרו" מותרת לו, ובוודאי שכנ"ל עשה גם מעשה לקוחין כעמרם.

אלא, שזמרי לא קיבל את לימוד התושבע"פ של "כי יקח" הנ"ל, ולכן טען שמשה היה חייב לגרשה כיון שכהן אסור בגירות מהתורה, ולאידך לא היה יכול משה לענות לו בלימוד הנ"ל הנלמד בתושבע"פ מ"כי יקח", מצד הדין שת"ח שהוא "מורה הלכה" ו"נוגע בדבר" אינו יכול לומר

לקוטי שיחות חלק י"ח עמוד 285. והערה 48.

2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לבני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. 3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בביאה. ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

- ב. וְלִקְוֹחִין אֱלֹו - מִצְוַת עֲשֵׂה⁴ שֶׁל תּוֹרַת הָם.
- וּבִאָּחֵד מִשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֱלֹו הָאִשָּׁה נִקְנְיָת: בְּכֶסֶף⁵,
- אוּ בְּשִׁטָּר⁶, אוּ בְּבִיאַה⁷. בְּבִיאַה וּבְשִׁטָּר - מִהִתְּוֹרָה⁸,
- וּבְכֶסֶף - מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁹. וְלִקְוֹחִין אֱלֹו, הֵן הִנְקָרְאִין
- קִדּוּשִׁין אוּ אֲרוּסִין בְּכָל מָקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנְיָת בְּאָחֵד
- מִשְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֱלֹו¹⁰, הִיא הִנְקָרְאָת מְקַדָּשָׁת אוּ
- מְאָרְסָת¹¹.

4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה בשם ר"א בן רבינו). 5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. 6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. 7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה, לקמן פ"ג, ה"ח. 8) וכן אמרו (קידושין ט: על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בביאה". "ובשטר - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים בו)". וכן אמרו (קידושין ה.) "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". 9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב.) הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים. כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מי"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . . ומכל-מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב-ידו כך: "בכסף או בשטר או בביאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך

ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

- ה. **כָּל שְׂאֵסֵר¹⁷ בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה, וְחֵיב עַל בִּיאָתוֹ פֶּרֶת¹⁸**
 - **וְהֵם הָאֲמִוּרוֹת בְּפֶרֶשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת¹⁹ - הֵן הַנִּקְרָאוֹת**
עֲרִיּוֹת. וְכָל אֶחָת מֵהֶן נִקְרָאת עֲרוּהָ²⁰. כְּגֹוֹן אִם
וְאֶחָת וּבֵת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן²¹.

(17) הכתוב. (18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). (19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. (20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זערה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לו, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. (21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

- ו. **וְיֵשׁ נָשִׁים אַחֲרוֹת, שֶׁהֵן אֲסֻרוֹת מִפִּי הַקְּבֻלָּה²², וְאֲסֻרוֹן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²³. וְהֵן הַנִּקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי**
שֶׁהֵן שְׁנִיּוֹת לְעֲרִיּוֹת²⁴. וְכָל אֶחָת מֵהֶן נִקְרָאת שְׁנִיָּה.
וְעֲשָׂרִים נָשִׁים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: (א) אִם אָמוּ. וְזוֹ אֵין
לָהּ הֶפְסֵק, אֲלֵא אָפְלוּ אִם אִם אָמוּ עַד מַעֲלָה
מַעֲלָה - אֲסוּרָה. (ב) אִם אָבִי אָמוּ בְּלִבְדָּ²⁵. (ג) אִם
אָבִי. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֲלֵא אָפְלוּ אִם אִם אִם
אָבִי עַד לְמַעֲלָה - אֲסוּרָה. (ד) אִם אָבִי אָבִי
בְּלִבְדָּ²⁶. (ה) אֲשֶׁת אָבִי אָבִי. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק,
אָפְלוּ אֲשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ. (ו)
אֲשֶׁת אָבִי אָמוּ בְּלִבְדָּ²⁷. (ז) אֲשֶׁת אָחִי הָאָב מִן
הָאָם²⁸. (ח) אֲשֶׁת אָחִי הָאָם, בֵּין מִן הָאָם בֵּין מִן
הָאָב²⁹. (ט) פֶּלֶת בְּנוֹ³⁰. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אָפְלוּ
פֶּלֶת בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - אֲסוּרָה,
עַד שֶׁתִּהְיֶה אֲשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ.
(י) פֶּלֶת בֶּתוֹ בְּלִבְדָּ³¹. (יא) בֶּת בֶּת בְּנוֹ בְּלִבְדָּ³². (יב)
בֶּת בֶּן בְּנוֹ בְּלִבְדָּ³³. (יג) בֶּת בֶּת בֶּתוֹ בְּלִבְדָּ. (יד) בֶּת
בֶּן בֶּתוֹ בְּלִבְדָּ. (טו) בֶּת בֶּן בֶּן אֲשֶׁתוֹ בְּלִבְדָּ. (טז) בֶּת
בֶּת בֶּת אֲשֶׁתוֹ³⁴ בְּלִבְדָּ. (יז) אִם אִם אָבִי אֲשֶׁתוֹ³⁵
בְּלִבְדָּ. (יח) אִם אָב אִם אֲשֶׁתוֹ בְּלִבְדָּ. (יט) אִם אִם
אִם³⁶ אֲשֶׁתוֹ בְּלִבְדָּ. (כ) אִם אָב אָבִי אֲשֶׁתוֹ בְּלִבְדָּ³⁷.
נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שָׁאֵין לָהֶן הֶפְסֵק - אַרְבַּע: אִם הָאָם

בהגהותיו (כתב"ד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה". ובעצם דברי רבנו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר וביאה, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית-דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל-פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פ"ז ה"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני". (10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

- ג. **וְכִיּוֹן שְׁנִיּוֹת הָאִשָּׁה וְנִעֻשִׁית מִקְדָּשָׁת, אֶף-עַל-פִּי**
שְׁלֹא נִבְעָלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בַּעֲלָהּ - הֲרִי הִיא
אֲשֶׁת אִישׁ, וְהִבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבְּעָלָהּ - חֵיב מִיתָת
בֵּית דִּין¹². וְאִם רָצָה לְגַרֵּשׁ - צְרִיכָה גִט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג.
 (13) ספר כריתות.

- ד. **כִּדְם מִתֵּן תּוֹרָה הִיָּה אָדָם פּוֹגַע אִשָּׁה בְּשׁוּק, אִם**
רָצָה הוּא וְהִיא - נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָה וּבּוֹעֵל אוֹתָהּ עַל
אִם הִדְרָךְ וְהוֹלָךְ¹⁴. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת קְדָשָׁה¹⁵.
מִשְׁנֵתָנָה הַתּוֹרָה נִאֲסָרָה הַקְדָּשָׁה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִהְיֶה
קְדָשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם
זְנוּת בְּלֹא קִדּוּשִׁין - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁבּוֹעֵל
קְדָשָׁה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעיני על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. (16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במייוחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכניה עצמה לכן, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, ה"ז: "לכן נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכן . . . אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה . . . הרי היא קדשה, ולוקה הבעול והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מרן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקח (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבירה בלבד אחר יעוד". וטעם איסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים'

ז. כל שאסר ביאתו בתורה, ולא חיב עליו פרת
 - הן הנקראים אסורי לאוין³⁹. ועוד נקראין
 אסורי קדשה⁴⁰. ותשעה⁴¹ הן, ואלו הן: אלמנה
 לכהן גדול⁴². גרושה או זונה⁴³ או חללה⁴⁴ בין
 לכהן גדול בין לכהן הדיוט⁴⁵. וממזרת⁴⁶ לבן
 ישראל. ובת ישראל לממזר⁴⁷. ובת ישראל
 לעמוני ומאבי⁴⁸. ובת ישראל לפצוע דבא⁴⁹
 וזרות שפכה⁵⁰. וגרושתו אחר שנשאת לאחר⁵¹.
 ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה⁵².
 החלוצה⁵³ - הרי היא בגרושה, והיא אסורה
 לפהן מדברי סופרים⁵⁴. והנתינים⁵⁵ - הרי הם
 כממזרים, אחד זכרים ואחד נקבות, ואסורם
 מדברי סופרים⁵⁶. ובהלכות אסורי ביאה⁵⁷ יתבאר
 לך מה הם הנתינים.

(39) שאין בביאתו אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא.
 (40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים
 יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול
 (יבמות, שם בגמרא). (41) סדר מנין תשעת אסורי לאוין
 הוא כדלקמן: (א) אלמנה לכהן גדול, (ב) גרושה, (ג) זונה, (ד)
 חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג
 המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח
 - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ
 רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך
 נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא
 יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך
 לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז:
 (השווה לא-תעשה קסא שם). (ה) איסור ממזרות הנכלל
 בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). (ו) עמוני ומואבי
 הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). (ז) פצוע
 דבא וזרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים
 למצוה אחת (ל"ת שס), (ח) מחזיר גרושתו משנשאת,
 הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), (ט) יבמה לזר (ל"ת
 שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים
 שונים. וממזרת לישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף
 אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר
 בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י). (42) ואיסורה
 מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). (43) כל שאינה בת ישראל,
 או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו
 איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי
 ביאה (פי"ח, ה"א). (44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון
 בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן
 שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א).
 (45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. (46) שנולדה מאיסור
 ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א.
 (47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). (48) ואפילו נתייור,
 ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). (49) שנפצעו ביציו.
 (50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב).
 (51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר
 שלחה לשוב לקחתה. . . אחרי אשר הוטמאה".

עד למעלה, ואם האב עד למעלה, ואשת אבי האב
 עד למעלה, ואשת בן בנו עד למטה³⁸.

שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא
 להברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד
 למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה:
 חגיגה י: בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת
 משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו
 הל' תלמוד תורה פ"א, ה"ב. ורש"י בחולין קלו, אומר:
 "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל
 נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה
 הערה הבאה. (23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות
 מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב,
 ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה,
 היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה
 ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י
 אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות.
 (24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמרתם את משמרת
 - עשו משמרת למשמרתי (יבמות שם). כי ע"י איסור
 השניות, לא יכשל באיסור ערוה. (25) ולא אם אם אבי
 אמו. (26) פרט לאם אבי אבי אביו שמותרת. (27) פרט
 לאשת אבי אבי אמו שמותרת. (28) אולם אשת אחי אביו
 מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות
 אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי
 אביו מן האב הכתוב מדבר. (29) יבמות כא, ב.
 (30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת
 "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). (31) פרט
 לכלת בת בתו שמותרת (יבמות כא:). (32) שם, כב. אולם
 ב'שולחן ערוך' אבן-העזר סי' טו ס"ב פסק שאין לה הפסק.
 וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן
 הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. (33) ואל תתמה איך
 אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות,
 ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי
 בסברא אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה).
 (34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה,
 כמפורש בויקרא יח, יז. (35) כי אם אבי אשתו אסורה
 עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. (36) כי אם אם
 אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח,
 כנ"ל. (37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. (38) שם כא,
 א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו,
 שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד
 יבמות כא. שאמרו בפירוש: "ומותר אדם באשת חמיו",
 אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו
 אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמות. וב'תוספות'
 ליבמות כא. הביאו מעשה בפרובינציא באחד שהיה טבח
 טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו'תם
 לסעודתו. וראה בשו"ע אה"ע סי' טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת
 (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם
 ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית
 עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התיירוה,
 משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה
 בשו"ע אה"ע סי' טו, סעיף יא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר נשים - הלכות אישות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מפת
שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת
נערה.⁴

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער.
(4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

ב. והבאת שתי שערות בזמן הזה⁵ נקרא סימן
התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה
עד ששה חדשים גמורים.⁶ ומתחלת יום תשלום
הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת.⁷ ואין בין
נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד.⁸

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום.
(7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שער -
גבר בגר. ומשגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא
מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה
ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה
ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה
שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה
חדשים.

ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה
שתי שערות, אף-על-פי שנראו בה סימני אילוניות⁹
- עדין קטנה היא, עד עשרים שנה. וכשתביא שתי
שערות, אפלו בשנת עשרים¹⁰ - תהיה נערה ששה
חדשים, ואחר כך תקרא בוגרת.¹¹

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית -
הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה
סימני אילוניות. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה
יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא
הביאה שתי שערות, ונראו בה כל סימני אילוניות -
הרי היא אילוניות.¹² ואם לא נראו בה כל סימני
אילוניות - עדין קטנה היא, עד שתביא שתי
שערות¹³ או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה
ויום אחד.¹⁴

(12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות.
(13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא אילוניות, כי גיל זה הוא
רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

ה. הגיעה לזמן הזה ולא הביאה שתי שערות - הרי
זו נקראת אילוניות, אף-על-פי שלא נראה בה סימן
מסימני אילוניות. נמצאת אתה למד, שהאילוניות אין
לה ימי נערות¹⁵, אלא מקטנותה תצא לבגרות.¹⁶

(15) כי הרי עד שהוקבעה לאילוניות הייתה קטנה,
ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנערות
בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. ואלו הן סימני אילוניות: כל שאין לה דדין,¹⁷

(52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם
כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר".
(53) שחלץ לה יבמה. (54) מדברי חכמים (קידושין עח.).
(55) הם הגבוענים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו
נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב
(יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע . . . חוטבי עצים ושואבי
מים . . . ולמזבח ה'". (56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד
גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פ"ב מהל'
איסורי ביאה הכ"ב-כג-כד. (57) שם.

ח. ויש שאסור ביאתו בעשה⁵⁸, ואינו מחייב לאוין.
ושלשה הם: מצרי ואדומי⁵⁹, דור ראשון ודור
שני⁶⁰, אחד זכרים ואחד נקבות.⁶¹ ובעולה לכהן
גדול. לפי שלא נאמר באלו 'לא יבוא' או 'לא
יקח', אלא מפלל שנאמר 'דור שלישי' יבא להם
בקהל ה' אתה למד, שדור ראשון ושני לא יבוא⁶³;
ומפלל שנאמר 'והוא אשה בבתוליה' יקח' אתה
למד, שאינה בתולה⁶⁴ לא יקח. ולאו הפא מפלל
עשה - הרי הוא בעשה⁶⁵.

(58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל
עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. (59) אפילו
כשנתגיירו. (60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר
שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת
שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח.).
(61) שם עו, ב. (62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן
הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה
פ"ב ה"כ, ובמגיד-משנה שם. (63) וכדאי לציין שרבינו
בהל' איסורי ביאה פ"ב ה"ה, כותב: "כשעלה סנחריב
מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן
ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים
הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע
אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר
הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב,
לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין
מצרי בין עמוני . . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים
לבוא בקהל מיד". (64) ואפילו בוגרת ומוכת עין, כי גם
אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל'
איסורי ביאה פ"ז, ה"ג-יד. (65) יבמות נד, ב.

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילוניות וסימניהן,
קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי
בודקין, אנדרוגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח
ופקחת.

א. הבת מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה
שנה גמורות - היא הנקראת קטנה², ונקראת תינקת.
ואפלו הביאה פמה שערות פתוף הזמן הזה - אינם
אלא פשומא³. אבל אם הביאה שתי שערות למטה¹⁰
¹¹
¹²
¹³

מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. (27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

יא. הגיע לזמן הזה²⁸ ולא הביא שתי שערות, אף-על-פי שגראו בו סימני סריס - הרי הוא קטן, עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה, ולא הביא שתי שערות בזקן, אם נראה בו אחד מסימני סריס²⁹ - הרי הוא סריס³⁰, ודינו דין הגדול לכל דבר; ואם לא נראה בו סימן מסימני סריס - עדין קטן הוא, עד שביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד³¹.

(28) י"ג שנה ויום אחד. (29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. (30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. (31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס, אף-על-פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי שערות למטה, והביא שתי שערות בזקן, אף-על-פי שנולד לו אחד מסימני סריס - אינו סריס; אלא הרי הוא בקטנותו, עד שיולדו לו כל סימני סריס, או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

יג. ואלו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושעריו לקויים³³, ובשרו מחליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים רתיחה³⁵, וכשמטיל מים אינו עושה כפה³⁶, ושקבת זרעו ידה, ואין מימי רגליו מחמיצין³⁷, ורוחץ בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הבל³⁸, וקולו לקוי³⁹ ואינו נכר בין איש לאשה.

(32) שלא נתמלא זקנו. (33) רך. (34) חלק כבשר אשה בלי שער. (35) קצף. (36) כשהטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. (37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. (38) אדים וחמימות כעין עשן. (39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים".

יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום. אבל הן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או ביציו, כמו שהעפזם עושין - הוא הנקרא סריס אדם⁴³. וכשהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

(40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה

ומתקשה בשעת תשמיש¹⁷, ואין לה שפולי מעים כנשים¹⁸, וקולה עבה ואינה נכרת בין איש לאשה. והנערה והבוגרת והאילונית - כל אחת משלשתן נקראת גדולה¹⁹.

(17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן העררה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן לעניין מיאון, שאינו ממאנות.

ז. ויש בבת סימנין מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון. ואלו הן: משתחזיר ידיה לאחורה ויעשה קמט במקום הדין. ומשישחיר ראש הדיד²⁰. ומשימתן אדם ידו על עקץ הדיד, והוא שוקע ושוהה לחזר. ומשיפצל ראש חטם הדיד ויעשה בראשו כדור קטן. ורבותי פרשו, משיפצל החטם עצמו. וכן משיטו הדיד. ומשימתן שקשו הדיד. ומשתקף העטרה, שהוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן העררה לעומת הבטן. ומשימתן הבשר הזה ולא יהיה קשה.

(20) הפטמה.

ח. כל אלו הסימנין שמונה. נראה בבת סימן אחד מכל אלו או כולן, והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות - אין משגיחין בו, והרי היא קטנה. נעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ונראה בה סימן התחתון - אין משגיחין באחד מכל אלו²¹. ואם לא נראה התחתון, ונראה בה אחד מכל אלו - הרי היא ספק בין נערה לקטנה, ודנים בה להחמיר²². ואם נראו כולן, [ולא נראה סימן התחתון] - הרי זו גדולה ודאית²³; שאי אפשר שיבואו כולן²⁴, אלא כבר בא סימן התחתון ונשר²⁵.

(21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון. (22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין קטנה היא. (23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון. (24) וסימן התחתון עדיין לא בא. (25) נפל.

ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף-על-פי שלא הביאה סימנים, לא תחתון ולא עליון - הרי זו גדולה. בנים הרי הם פסימנין.

י. הן משולל עד שיהיה בן שלש עשרה שנה - נקרא קטן, ונקרא תינוק²⁶. ואפלו הביא כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינו סימן, אלא שומא. הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשער, והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול, ונקרא איש²⁷.

(26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה

37 פִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁהֵם קוֹבְעִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ
38 בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. וּבְאוֹתָם הַשָּׁנִים מוֹנִין לְכָל
39 דְּבָרֵי הַדֵּת.

(49) שֶׁהֵעֵרַךְ מִשְׁתַּנָּה לִּפְי גִּיל הַנֶּעֱרָךְ.

40 כב. אֵין סוֹמְכִין עַל הַנָּשִׁים בְּמִנְיָן הַשָּׁנִים, וְלֹא עַל
41 הַקְּרוֹבִים, אֲלֹא עַל פִּי שָׁנִים אֲנָשִׁים כְּשֶׁרִים לְהַעֲדִי.

42 כג. הָאֵב שְׂאֵמֶר: בְּנֵי זֶה בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד,
43 בְּתִי זֹ בַת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד - נֶאֱמַן לְקַרְבָּן,
44 אֲבָל לֹא לְמִכּוֹת⁵⁰ וְלֹא לְעִנְשִׁים. בְּנֵי זֶה בֶּן שְׁלֹשׁ
45 עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד, בְּתִי זֹ בַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה
46 וַיּוֹם אֶחָד - נֶאֱמַן לְנִדְרִים וְלַעֲרֹכִין וְלַחֲרָמוֹת
47 וְלִקְדָּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמִכּוֹת וְלֹא לְעִנְשִׁים.

(50) אִם חָטָא הָאִשָּׁם בְּשׁוּגָג.

48 כד. מִי שֵׁיִשׁ לוֹ אֶבֶר זָכוֹר וְאֶבֶר נִקְבוֹת - הוּא
49 הַנִּקְרָא אֲנִדְרוֹגִינוֹס, וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר סָפֵק אִם
50 נִקְבָּה. וְאֵין לוֹ סִמָּן שֶׁיִּנְדַּע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וְדָאִי
51 אִם הִיא נִקְבָּה וְדָאִית לְעוֹלָם.

52 כה. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זָכוֹר וְלֹא נִקְבוֹת, אֲלֹא
53 אֲטוּם⁵¹ - הוּא הַנִּקְרָא טְמִטוּם, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם
54 נִקְרַע⁵² הַטְּמִטוּם וְנִמְצָא זָכָר - הֵרִי הוּא כְּזָכָר וְדָאִי;
55 וְאִם נִמְצָא נִקְבָּה - הֵרִי הוּא נִקְבָּה. וְטְמִטוּם
56 וְאֲנִדְרוֹגִינוֹס שֶׁהָיוּ בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד
57 - הֵרִי הֵן בְּחֻזָּקָת גְּדוּלָּה. וְהֵם שְׁנִדְבָּר בְּהֵן בְּכָל
58 מְקוֹם.

(51) סְתוּם. (52) שֶׁהִסִּירוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּרוֹם הַמְכֻסָּה אֶת
עֲרוּתוֹ.

59 כו. חֹרֵשׁ וְחֹרֶשֶׁת הָאֲמוּרִים בְּכָל מְקוֹם⁵³, הֵן
60 הָאֲלָמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִים⁵⁴; אֲבָל מִי
61 שֶׁמְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ⁵⁵, אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר⁵⁶ -
62 הֵרִי הוּא כְּכָל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵן שְׁלָמִים
63 בְּדַעְתָּן, וְאֵין לֹא חֹרֶשִׁים וְלֹא שׁוֹטִים⁵⁷ - נִקְרָאִין
64 פְּקֻחִים וּפְקֻחָת.

(53) הַשּׁוֹי אוֹתָם לְשׁוּטָה. לְפוֹטֵרָם מִכָּל דְּבַר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם בְּנֵי
דַּעַת. (54) שְׁנוֹלֵד חֹרֵשׁ מִמֶּעִי אִמּוֹ, וְכִיוּן שֶׁלֹּא שָׁמַע
מֵעוֹלָם מִה שֶׁמְדַבְּרִים עִימּוֹ אִי אִפְשָׁר שִׁדְבָּר. (55) תַּחֲלִילוֹ
הִיָּה פִּיקַח עַד שֶׁלָּמַד לְדַבֵּר וְאַחֲרֵי כֵן נִתְחַרֵּשׁ.
(56) שֶׁנִּשְׁתַּחֲוֶה וְנִיטֵל דִּיבּוּרוֹ. (57) וְאִיזְהוּ שׁוּטָה? הַמְקֻרֵּעַ
אֶת כְּסוּתוֹ, וְהַמֵּאבֵּד כָּל מַה שֶׁנִּתְּנִים לוֹ. וְלִשׁוֹן רַבִּינוּ הַלְכוֹת
עֲדוּת ט, ט: "וְלֹא שׁוּטָה שֶׁהוּא מֵהֶלֶךְ עָרוֹם וּמִשְׁבֵּר כְּלִים.
... אֲלֹא כָּל מִי שֶׁנִּטְרָפָה דַּעְתּוֹ וְנִמְצָאָת דַּעְתּוֹ מִשְׁבּוּשֵׁת תְּמִיד
בְּדַבָּר מִן הַדְּבָרִים."

65 כז. נִמְצָאוּ כָּל הַשְּׁמוֹת⁵⁸ שֶׁבִּאֲרָנוּ עֲנִינָם בְּשֵׁנֵי פְּרָקִים
66 אֲלוֹ - עֲשָׂרִים שְׁמוֹת. וְאֲלוֹ הֵן: קִדּוּשִׁין. עֲרֻה.

אֶחָת בְּכִשְׁרוֹתוֹ. (41) בְּכָלִי. (42) בִּיד. (43) שְׁנִסְתָּרָם
בִּידֵי אָדָם לְאַחֵר שְׁנוּלָד. (44) שֶׁל שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת.

1 טו. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הִבִּיא
2 סִמָּן שֶׁלְמִטָּה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּמָּנִין שֶׁל מַעֲלָה⁴⁵ -
3 הֵרִי זֶה סָפֵק בֵּין גְּדוּלָּה לְקִטּוֹן. וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְמִטָּה
4 - בֵּין שְׁנִדְבָּרָה בּוֹ סִמָּנֵי בְּגָרוֹת מִלְמַעְלָה, הֵרִי זֶה
5 בְּחֻזָּקָת גְּדוּלָּה.

(45) שַׁעֲרוֹת הַזָּקָן, וְשַׁעֲרוֹת בֵּית הַשֹּׁחַי.

6 טז. שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת הָאֲמוּרוֹת בֶּבֶן וּבְבַת כְּכָל מְקוֹם,
7 שֶׁעוֹרָן כְּדִי לְכַף רֹאשׁוֹ לְעִקְרוֹ. וּמִשְׁיַצְמָחוּ וְיִהְיוּ
8 יְכוֹלּוֹת לְהַנִּטֵּל בְּפִי הַזּוּג⁴⁶ עַד שֶׁיִּגְּעִיעוּ לְכַף רֹאשׁוֹ
9 לְעִקְרוֹ, דִּנְיָן בְּהֵן לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. לְפִיכָךְ, בֶּבֶן
10 וּבְבַת נִחְשָׁב אוֹתָם גְּדוּלָּה לְהַחְמִיר, הוּאִיל וְצִמְחוּ
11 כְּדִי לְהַנִּטֵּל בְּפִי הַזּוּג; וְנִחְשָׁב אוֹתָם קִטְנוּ
12 לְהַחְמִיר, הוּאִיל וְלֹא הִגִּיעוּ לְכַף רֹאשׁוֹ לְעִקְרוֹ.

(46) שֶׁל מַסְפְּרִיִּים. שֶׁהוּא שִׁיעוֹר קִטּוֹן מִשִּׁיעוֹר שֶׁל לְכוּף
רֹאשׁוֹ לְעִקְרוֹ.

13 יז. שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת אֲלוֹ צְרִיכוֹת שִׁיָּהוּ בְּמְקוֹם הַעֲרֻה.
14 וּבֵית הַעֲרֻה כָּלוּ מְקוֹם סִמָּנִין - בֵּין לְמַעְלָה, בֵּין
15 לְמִטָּה, בֵּין עַל אִיבְרֵי הַזֶּרַע עֲצָמָן. וְצְרִיכוֹת לְהִיּוֹת
16 בְּמְקוֹם אֶחָד⁴⁷. וְשִׁיָּהוּ בְּעִקְרוֹ⁴⁸ גְּמוּת. וְאִפְלוּ שִׁתִּיהֵן
17 בְּגִמְאָה אֶחָת - הֵרִי אֲלוֹ סִמָּן. נִמְצָאוּ שְׁתֵּי גְמוּת זֹ
18 בְּצֵד זֹ, וְאֵין בְּהֵן שַׁעַר - הֵרִי אֲלוֹ סִמָּן; חֻזָּקָה אֵין
19 גִּמְאָה בְּלֹא שַׁעַר, וְשַׁעֲרוֹת הָיוּ בְּהֵן וְנִשְׁרוּ.

(47) שִׁתִּיהֵן לְמַעְלָה אוֹ לְמִטָּה. (48) בְּשִׁרְשָׁם.

20 יח. הַבַּת שֶׁהִבִּיאָה שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת בְּתוֹךְ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
21 שָׁנָה, וְהִבֵּן שֶׁהִבִּיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - שְׁנִיָּהֶם
22 שׁוּמָא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאוֹתָן שַׁעֲרוֹת
23 בְּמְקוֹמָן הֵם עוֹמְדוֹת אַחֵר שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה לְזָכָר וְאַחֵר
24 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְנִקְבָּה - אֵין סִמָּן.

25 יט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּבְדְּקוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן
26 וְנִדְעָ שֶׁהֵן שׁוּמָא; אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֲלֹא אַחֵר
27 זְמַן, וְנִמְצָאוּ שֶׁם שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת - הֵרִי הֵן בְּחֻזָּקָת
28 סִמָּנִין, וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא קָדָם זְמַן צִמְחוּ, כְּדִי
29 שִׁיָּהוּ שׁוּמָא.

30 כ. כְּשֶׁבּוֹדְקִין הַבַּת - בֵּין בְּתוֹךְ הַזְּמַן, שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת
31 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, בֵּין קָדָם זְמַן זֶה, בֵּין לְאַחֵר הַזְּמַן -
32 בּוֹדְקִין עַל פִּי נָשִׁים כְּשֶׁרֹת וְנִגְמָנוֹת. וְאִפְלוּ אִשָּׁה
33 אֶחָת בּוֹדְקָת, וְשׁוֹמְעִין לָהּ אִם הִבִּיאָה וְאִם לֹא הִבִּיאָה.

34 כא. כָּל הַשָּׁנִים הָאֲמוּרוֹת בֶּבֶן וּבְבַת וּבְעִרְכֵין⁴⁹ וּבְכָל
35 מְקוֹם, אֵין לֹא שְׁנֵי הַלְבָּנָה וְלֹא שְׁנֵי הַחֲמָה, אֲלֹא
36 שָׁנִים שֶׁל סֶדֶר הַעֲבוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת וּמַעֲבָרוֹת, עַל

בטבעת שהוא כלבוס שיהיה שלה לגמרי.

ומוסיף לבאר שמטעם זה כתב בירושלמי (קידושין פ"ה) שהמקדש בספר תורה אינה מקודשת כי יכול להקנות לה רק ה"חומר" של הספר תורה אבל לא את ה"צורה" היינו מצות כתיבת הספר-תורה, שהיא שלו לעולם וממילא אינו יכול להקנותו בקניין גמור. ומעתה יובן מדוע לא הזכיר הרמב"ם המנהג לקדש בטבעת כיון שבזמנו היה המנהג שיש הפסק משך זמן ארוך ("ב חודש) בין האירוסין לקידושין - "י"ב חודש שנותנים לבתולה לפרנס את עצמה כו" ובזמן זה יכולה לעשות בכסף כרצונה, לכן אפשר לקדש בכסף כי קונה אותו לבד ואין הפירות לבעל עד הנישואין, אבל כעת שהמנהג הוא שמקדשים בשעת החופה ואין הפסק זמן ביניהם לנישואין, צריכים לקדש בטבעת שהיא לבוש של האשה ובמילא לא נשאר לבעל חלק בזה.

כיון שהקידושין בטבעת הם "בכלי דהוה כלבוס" ו"מוכח בתוספתא דקידושין פ"ב דאם קדשה בכלי לא הוה קידושין עד שתשתמש בהכלי" יש צורך לענוד את הטבעת על אצבע הכלה כי הוא כלבוס המיוחד לה ועל ידי שלובשת הטבעת המתאימה לידה בדיוק, קונה אותה ומשתמשת בה לבדה.

נאמר במדרש שבמתן תורה היו האירוסין שבין ישראל לקב"ה ולעתיד לבא יהיו הקידושין, ועל פי האמור לעיל, המנהג בימינו שהנישואין הם תיכף אחר האירוסין מובן שגם ענין הנישואין של הקב"ה וכןסת ישראל צריך להיות תיכף ומיד בסמיכות למתן תורה שביום זה, שהרי מברכים בכל יום "נותן התורה". ולמעלה מזה, שאין זה רק באותו יום אלא בסמיכות ממש זה לזה ואין ביניהם אלא שתיית כוס יין שאין זה הפסק וכן בגאולה אין אומרים שירה אלא על היין.

על פי יין מלכות ספר נשים סימן ד.

(2) קידושין ב, א. (3) כבית-הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא-מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). (4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). (5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש ('תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). (6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמרה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. (7) בכתי' התימנים "שני עדים". (8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח - ולא כי תקח".

ב. נְתָנָה הִיא וְאָמְרָה לֹא: הָרִי אֲנִי מְקַדֶּשֶׁת לָךְ, הָרִינִי מְאָרְסֶת לָךְ, הָרִינִי לָךְ לְאֵנְתִּי, אוּ בְּכָל לְשׁוֹן הִקְנָאָה

1 שְׁנִיָּה. אֲסוּרִי לְאִיּוֹן. אֲסוּרִי עֲשֵׂה. קִטְנָה. נְעֵרָה.
2 בּוֹגֶרֶת. אֵילוֹנִית. גְּדוֹלָה. סִימֵן הַתְּחָתוֹן. סִימֵן
3 הָעֲלִיוֹן. קָטָן. סָרִיס חֲמָה. סָרִיס אָדָם. גְּדוֹל.
4 אֲנִדְרוּגִינוֹס. טְמֻטִּים. חֲרָשִׁים. פְּקָחִים. שִׁים כָּל
5 הַשְּׁמֹטוֹת הָאֵלוּ לְעֻמָּתָךְ תָּמִיד, וְאַל יִלְוֶזוּ מֵעֵינֶיךָ כָּל
6 עֲנֻיָּיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא נִהְיֶה צָרִיכִין לְבָאֵר כָּל שֵׁם מִהֵן
7 בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּזְכָּר אוֹתוֹ.

(58) מושגים, מונחים.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בביתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

8 א. פִּיֶצֶד? הָאִשָּׁה מְתַקְדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ
9 - אֵין פְּחוֹת מִפְּרוּטָה³ כֶּסֶף אוּ שְׁוֶה פְּרוּטָה. אוֹמֵר
10 לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת⁴ לִי, אוּ: הָרִי אֶת מְאָרְסֶת לִי,
11 אוּ: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה בְּזָה⁵, וְנוֹתֵן לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים⁶.
12 וְהָאִישׁ הוּא שְׂאוֹמֵר דְּבָרִים שְׂמֻשְׁמָעֵן שְׁקוּנָה אוֹתָהּ
13 לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שְׂיֵתָן לָהּ הַכֶּסֶף⁸.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אם בכסף הוא מקדש - אין פחות מפרוטה כסף או שוה פרוטה".

וברמ"א כתב "וכן נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם בתיקוני-הזוהר".

ולכאורה תמוה; בסיבת המנהג לקדש בטבעת דווקא, נאמרו טעמים רבים על-דרך שהובא בספר החינוך " . . משורשי המצוה שתתן אל לבה לעולם שהיא קנויה לאותו האיש . . ולא תמרוד בו ותתן אליו יקר והוד לעולם . . נהגו לקדש בטבעת להיות בידה תמיד למזכרת", ומדוע הביא הרמ"א רק הטעם על פי פנימיות התורה. ויש לומר שטעמו של החינוך תואם את הטעם המובא ב'תיקוני זוהר', כי ענין זה הובא שם בעוד מקום בענין קשירת רצועות התפילין על האצבע, והרי ענין תפילין קשור עם שעבוד הלב והמח וממילא קשור עם הטעם שהובא בחינוך בענין טבעת להיות האשה קנויה לאיש תמיד. אבל צריך להבין מדוע לא הזכיר הרמב"ם כלל מנהג הקידושין בטבעת וכן לא הובא המנהג ב'בית יוסף' אף שעסק כידוע בפנימיות התורה.

והביאור בזה יובן על פי דברי הרגצו"בי על הרמב"ם כאן, המסביר טעם מנהג הקידושין בטבעת דווקא, כי כאשר מקדש בכסף ומתקדשת מיד (כהמנהג עתה שהאירוסין והקידושין באין מיד זה אחר זה) פירות הכסף של הבעל והרי צריך לקדש בדבר שיצא מידו לגמרי ולכן מקדשים

15 שְׁנֵי עֲדִים וּבִזְיוֹנָהּ²⁵. וְהַמְקֻדָּשׁ בְּבִיאָהּ - מִסְתַּמָּא²⁶
16 דַּעְתּוֹ עַל גִּמְרָה בִּיאָהּ²⁷, וּכְשִׁיגְמֹר בִּיאָתוֹ תִּהְיֶה
17 מְקֻדָּשֶׁת²⁸. (וּבֵין שְׂבָא עָלֶיהָ כְּדָרְכָהּ וּבֵין שְׂבָא עָלֶיהָ
18 שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ - הָרִי זֶה מְקֻדָּשֶׁת)²⁹.

22 בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה.
23 שאבוא אליך כשאתיחד עמך. 24 שאר לשונות
קידושין המפורשות לקמן ה". ובכת"י התימנים, הנוסח:
או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה
בבעילה זו. 25 ומאחר שהעדים ראום מתייחדים, אינם
צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן
עדי ביאה" (קידושין סה:). 26 בכת"י התימנים, תיבה זו
אינה. וראה להלן הערה כז. 27 קידושין י, א. 28 ואם
הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין
ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני,
הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו
מסתמא, נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי
לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד-
משנה). 29 קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב"ירושלמי"
קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה
(ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני
משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל
ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; וווצייה של"ד - אינו.
אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

19 ו. הַדְּבָרִים שֵׁיאֲמַר הָאִישׁ בְּשִׁקְדָּשׁ, צְרִיף שִׁיחִיָּה
20 מְשַׁמְעֵם שֶׁהוּא קִנּוּיָהּ³⁰ הָאִשָּׁה, וְלֹא שִׁיחָא מְשַׁמְעֵ
21 שֶׁהִקְנָה עֲצָמוֹ לָהּ. פִּיחֵד? הָרִי שְׂאֲמַר לָהּ, או שְׂפָתָב
22 בְּשִׁטָּר שְׁנִתְּנוּ לָהּ: הָרִינִי בְּעֻלָּיָהּ, הָרִינִי אֲרוּסִיָּה,
23 הָרִינִי אִישִׁיָּה, וְכָל פִּיחֵא בְּזֶה - אֵין פֶּאן קִדּוּשִׁין
24 כָּלִיל³¹. אָמַר לָהּ³², או פָּתָב לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי
25 אֶת אֲרוּסִיתִי, או: הָרִי אֶת קִנּוּיָהּ לִי, הָרִי אֶת שְׁלִי,
26 הָרִי אֶת לְקִיחָתִּי³³, הָרִי אֶת חֲרוּפְתִּי³⁴, הָרִי אֶת
27 בְּרִשּׁוֹתִי, הָרִי אֶת זְקוּקָהּ לִי, וְכָל פִּיחֵא בְּהֵן³⁵ - הָרִי
28 זֶה מְקֻדָּשֶׁת.

30 רוכש. 31 קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש
אשה, ולא שיקח את עצמו לה. 32 בכת"י התימנים, כל
הקטע הזה אינו. 33 מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה.
34 קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה",
וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד
לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע
אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק.
35 ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת
באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם-כן דיבר עמה
תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

29 ז. אָמַר לָהּ, או פָּתָב לָהּ: הָרִי אֶת מִיחֵדָת לִי, הָרִי
30 אֶת מִיחֵדָת לִי, הָרִי אֶת עֲזָרָתִי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי, הָרִי
31 אֶת צִלְעָתִי, הָרִי אֶת סְגוּרָתִי, הָרִי אֶת תַּחְתִּי, הָרִי אֶת
32 עֲצוּרָתִי, הָרִי אֶת תְּפֻסָּתִי - הָרִי זֶה מְקֻדָּשֶׁת בְּסִפְקָהּ³⁶.
33 והוא, שִׁיחִיָּה מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עֲסָקֵי קִדּוּשִׁין³⁷;

1 - אִינָה מְקֻדָּשֶׁת¹⁰. וְכֵן אִם נִתְּנָה הִיא לוֹ וְאָמַר הוּא
2 - אִינָה מְקֻדָּשֶׁת¹¹. וְאִם נִתַּן הוּא וְאָמְרָה הִיא - הָרִי
3 זו מְקֻדָּשֶׁת מִסְפָּק¹².

9 לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי
לאנתו". 10 קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא
האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. 11 שם. ואם
המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות
ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). 12 קידושין
ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר
וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון
קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא
של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה
אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל
ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב:
"מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי
ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר.
ראה ר"ן לקידושין ה: ו'בית הבחירה' להרב המאירי שם.

4 ג. וְאִם קִדָּשׁ בְּשִׁטָּר - כּוֹתֵב עַל הָנִיךְ או עַל הַחֶסֶד¹³
5 או עַל הָעֻלָּה או עַל כָּל דְּבָר שִׁיחֵדָה: הָרִי אֶת
6 מְקֻדָּשֶׁת לִי, או: הָרִי אֶת מְאֻרְסָת לִי, וְכָל פִּיחֵא
7 בְּדְבָרִים אֵלֶּי, וְנוֹתְנָו לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים¹⁴.

13 אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). 14 ואין השטר
צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

8 ד. וְצְרִיף¹⁵ שִׁיכְתָב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְתַּקְדָּשֶׁת¹⁶,
9 כְּגִטָּה¹⁷. וְאִינוּ כּוֹתְבוּ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ¹⁸. כְּתָבוּ שְׂלֵא
10 לְשִׁמָּה¹⁹, או לְשִׁמָּה שְׂלֵא מִדַּעְתָּהּ²⁰, אֶף-עַל-פִּי
11 שְׁנִתְּנוּ לָהּ לְדַעְתָּה בְּפָנֵי עֲדִים - אִינָה מְקֻדָּשֶׁת²¹.

15 קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב
פשטה. 16 פרט לכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש
בו אשה זו ששמה כשמה. 17 שצריך לכתבו לשם האשה
המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה -
לשמה" (גיטין כו). והוקשה הויה ליציאה (קדושין ט:).
שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויציאה
והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא
כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך
להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים
בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני
פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק
ו). 18 בידיעתה ובהסכמתה. 19 שנכתב לשם אשה
אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו
בשטר זה. 20 קודם הכתיבה לא נמלך בה. 21 מקיש
הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף
הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה
לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

12 ה. וְאִם קִדָּשׁ בְּבִיאָה - אֹמַר לָהּ²²: הָרִי אֶת מְקֻדָּשֶׁת
13 לִי, או: הָרִי אֶת מְאֻרְסָת לִי, או: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה
14 בְּבִעֻלָּה זו²³, וְכָל פִּיחֵא בְּזֶה²⁴, וּמִתְיַחַד עִמָּה בְּפָנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה לקמן פי"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". (45) שם. ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין דיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה רוקח').

י. אָמַר לָהּ: הֲרִי חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּפְּרוּטָה, וְחֲצִיךָ בַּפְּרוּטָה⁴⁷; אוּ שְׁאֵמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּחֲצִי פְּרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאַחֶרֶת מִקְדָּשְׁתָּ בַּחֲצִי פְּרוּטָה - הֲרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בַּפְּרוּטָה הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בַּפְּרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶּיךָ בַּפְּרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנִי בְּנִי⁵² בַּפְּרוּטָה; בִּתְּךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי וּפְרִתְךָ מְכוּוֹרָה לִּי בַּפְּרוּטָה⁵³; אוּ: בִּתְּךָ וְקַרְנֶךָ לִּי בַּפְּרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מִקְדָּשְׁתָּ בְּסֻפָּק⁵⁵.

קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושי. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לרד"ק שהפסיק בקידושי, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה מקודשות. או אולי עלינו להשיג באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב. העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמצ"לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמצ"לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש ש' קידושין שם).

1 אָבֵל אִם אֵינוּ מְדַבֵּר עִמָּה תִּחְלָה עַל עֶסְקִי קִדּוּשִׁין
2 - אֵין חוּשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֵלֶיךָ³⁸:

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתית - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י 'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמינות הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

3 ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מִפְּרֵת
4 בּוֹ³⁹, וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקִּנְיָאָה,
5 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁰. הִיא מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי
6 הַקִּדּוּשִׁין וְרִצְתָּהּ⁴¹, וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר
7 לָהּ כְּלוּם, אֲלֵא נָתַן בְּיָדָהּ אוּ בְּעַל - הוֹאִיל וְהֵן
8 עֲסוּקִין בְּעֻנְיָן - דִּי, וְאֵינוּ צָרִיךְ לְפָרְשָׁהּ⁴². וְכֵן עָדִי
9 הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין אֵינוּ צָרִיךְ לִומר לָהֶם: אַתֶּם
10 עָדִי, אֲלֵא פִּינֵן שְׁגַרְשׁ אוּ קַדֵּשׁ בְּפִנְיָהֶם - הֲרִי זֶה
11 מִקְדָּשְׁתָּ אוּ מְגַרְשְׁתָּ⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחיבה - חוששין לקידושי, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחיבה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ז. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמינם ולא ייחדם לכך (קידושין מג). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

12 ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לְחֻצִּי - הֲרִי זֶה
13 מִקְדָּשְׁתָּ. הֲאֵל לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי
14 אִתִּי וְאַחֶרֶת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שָׁאִין לָהּ אֲלֵא חֲצִי אִישׁ. אָבֵל
15 אִם אָמַר: חֲצִיךָ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ, שָׁאִין
16 אִשָּׁה אַחֶת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הֲרִי אַתְּ
17 מִקְדָּשְׁתָּ לִּי וְלִזְהָ - אֵינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז).

- 1 יא. האב מקדש את בתו שלא לדעתה⁵⁶ כל זמן
2 שהיא קטנה, וכן פשהיא נערה ושותה בידו⁵⁷,
3 שנאמר: את בתי נתי לאיש הזה לאשה. וקדושה
4 לאביה⁵⁸. וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה⁵⁹
5 ובכתבתה⁶⁰. אם נתגרשה או נתאלמנה מן
6 הארוסין⁶¹, הוא זכאי בכל עד שתבגר⁶². לפיכך⁶³
7 מקבל האב קדושי בתו מיום שתולד עד שתבגר⁶⁴.
8 ואפלו היתה חרשת או שוטה⁶⁵ וקדשה האב - הרי
9 היא אשת איש גמורה⁶⁶. ואם היתה בת שלש שנים
10 ויום אחד, מתקדשת בכיאה מדעת אביה; פחות
11 מכן, אם קדשה אביה בכיאה⁶⁷ - אינה מקדשת⁶⁸.
- (56) מבלי להמלך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא,
א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושה לאביה. - כתובות
שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל
שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום
איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם
תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה.
ובמעשה ידיה - שם, מו: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור
איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף
בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל
יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה,
כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות
מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים
לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי
קידושה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת אינה
ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה
מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד,
ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל,
כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב.
שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע
בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה
חוזרים (שם מה). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים
היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן
ה"ט.
- 12 יב. בגרה הבת - אין לאביה בה רשות, והרי היא
13 פשאר כל הנשים שאינם מתקדשות אלא לדעתן⁶⁹.
14 וכן אם השיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה בחי
15 אביה - הרי היא ברשות עצמה, ואף-על-פי שעדיין
16 היא קטנה. פיון ששאתה⁷⁰, אין לאביה בה רשות
17 לעולם⁷¹.
- (69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה,
ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין
מר, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".
- 18 יג. נתקדשה קדם שתבגר שלא לדעת אביה - אינה
19 מקדשת⁷², ואפלו אם נתגרשה⁷³ האב אחר
20 שנתקדשה⁷⁴. ואפלו אם נתאלמנה או נתגרשה מן
21 אותן הקדושין - אינה אסורה לכהן⁷⁵. וכן היא וכן
- 22 אביה יכולין לעצב⁷⁶. בין אם נתקדשה בפניו⁷⁷ בין
23 שנתקדשה שלא בפניו⁷⁸ - אינה מקדשת.
- (72) קידושין מה, ב. - כדעת רבינו שם. וכן פסק האלפסי
בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל
רצונו שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת
הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה
קידושה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה
כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן
גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ
הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין,
שאר אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה,
כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו
כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י
קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו
אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת
הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.
- 24 יד. היתה הבת ספק בגרת⁷⁹, בין שקדשה אביה
25 שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת
26 אביה - הרי זו מקדשת בספק⁸⁰, לפיכך צריכה גט
27 מספק. יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה⁸¹,
28 בין אשה פלונית בין אשה משאר הנשים⁸². וכן
29 האשה הגדולה⁸³ עושה שליח לקבל קדושה⁸⁴, בין
30 מאיש פלוני בין מאיש משאר אנשים. וכן האב
31 עושה שליח לקבל קדושי בתו פשהיא ברשותו⁸⁵.
32 ואומר האב לבתו הקטנה: צאי וקבלי קדושיך⁸⁶.
- (79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת
סימני נערוה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה
בה אחד מסימני העליין ועדיין לא הביאה שתי שערות,
נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח)
ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום
שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור,
וממילא היא כיום בגורת, או שמא לא נעשתה נערה אלא
עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו
ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה).
(80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא
עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא
בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בדינו
"שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו
אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו
שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו
של אדם כמותו (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש
לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה
לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א.
(83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם
יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה
בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן
התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא). - כשיש דעת אחרת
מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).
- 33 טו. כל העושה שליח לקבל הקדושין, צריך

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם" מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות - חייב במצוות כנשים. (99) שכן ברית הוא. שהרי נאמר (דברים כט, י) "מחוטב עצץ עד שואב מימך - לעבדך בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). (100) שעבד שקידש, אין קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו, אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע: "ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) - מגיד-משנה.

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הֲרִי אֵת 21
מִקְדָּשְׁתְּ לִפְלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה אוֹ בְּשֹׁטֶר זֶה¹⁰¹. אִם שְׁלִיחַ 22
הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמִּקְבֵּל הַקְדוּשִׁין, אוֹמֵר לָזוֹ¹⁰²: הֲרִי 23
פְּלוֹנִית שֶׁשְּׁלַחָהּ אוֹתָךְ מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 24
קִדְשְׁתִּיהָ לָךְ, אוֹ: אֶרְסִתִּיהָ לָךְ, אוֹ: נִתְּתִיהָ לָךְ 25
לָאִשָּׁה, וְכָל פְּיוּצָא בִּזְנֶה. וְכֵן מִקְדָּשׁ עַל יְדֵי הָאֵב 26
אוֹמֵר לוֹ: הֲרִי בְּתָךְ פְּלוֹנִית מִקְדָּשְׁתְּ לִי. וְהוּא אוֹמֵר 27
לוֹ: קִדְשְׁתִּיהָ לָךְ. אִם אָמַר הָאֵב אוֹ הַשְּׁלִיחַ: הֵן - 28
דִּי. וְאִפְּלוֹ שֶׁתִּקַּח¹⁰³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, 29
וְנָתַן לָאֵב אוֹ לְשְׁלִיחַ וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דִּי, 30
וְהִיא מִקְדָּשְׁתָּהּ¹⁰⁴. וְאִם קִדְּשׁ בְּשֹׁטֶר, אִינוּ כּוֹתְבִין אֶלָּא 31
מִדַּעַת הָאֵב אוֹ מִדַּעַת הַשְּׁלִיחַ¹⁰⁵. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים 32
כֵּלָן שֶׁל קְדוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה בְּדִין שְׁלִיחַ 33
עִם שְׁלִיחַ¹⁰⁶ אוֹ עִם הָאֵב. 34

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח. (103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר - הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא בעלמא (דרישה, ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי' לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עסוקים". ולפי זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר-כך, ומוסב על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן", שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון (ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועסוקים בענין הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח. (105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה. (106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל

1 לַעֲשׂוֹתוֹ בְּפָנֵי עֲדִים⁸⁷. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ 2
לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֲדִים. שְׁאִין 3
מְקוֹם לַעֲדִים בְּשְׁלִיחוֹת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמַתָּה 4
הַדְּבָר⁸⁸, לְפִיכָף אִם הוֹדוּ הַשְּׁלִיחַ וְהַמְשַׁלֵּחַ - אִינֶן 5
צָרִיכִין עֲדִים⁸⁹. כִּמוֹ שְׁלִיחַ הַגֵּט⁹⁰, וּכְמוֹ שְׁלִיחַ 6
שֶׁהִרְשָׁהוּ⁹¹ לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה, וּכְיוּצָא בְּהֵן בְּכָל 7
מְקוֹם⁹² - שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם בְּמוֹתוֹ, וְאִינוּ צָרִיךְ 8
עֲדִים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (89) וכן נראה ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושין כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ורילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושו קידושין (כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חבריו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

9 טז. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֲדִים⁹³. לְפִיכָף, אִם עָשָׂה שְׁנֵי 10
שְׁלוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן 11
הֵן שְׁלוּחָיו וְהֵן הֵן עֲדֵי הַקְדוּשִׁין⁹⁴, וְאִינֶן צָרִיכִין 12
לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדין נעשו שלוחיו - עוד חיזק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים, שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

13 יז. הַכֹּל כְּשֶׁרִין לְשְׁלִיחוֹת, חוץ מִחֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן - 14
לְפִי שְׁאִינֶן בְּנֵי דַעַת⁹⁵, וְהַעֲכוּ"ם - לְפִי שְׁאִינוּ בֶן 15
בְּרִית⁹⁶, וְנִאֲמַר: בֶּן תְּרִימוֹ גַּם אֲתֵם⁹⁷ - לְרִבּוֹת 16
הַשְּׁלִיחַ; וְהָאֵתֵם בְּנֵי בְרִית, אֵף שְׁלוּחָכֶם בְּנֵי בְרִית, 17
לְהוֹצִיא אֶת הַעֲכוּ"ם. אֲבָל הָעֶבֶד⁹⁸, אֵף-עַל-פִּי שֶׁהוּא 18
נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹ⁹⁹, הֲרִי הוּא פָּסוּל 19
לְשְׁלִיחוֹת הַקְדוּשִׁין וְהַגֵּטִין, לְפִי שְׁאִינוּ בְּתוֹרַת גִּטִּין 20
וְקִדְּשִׁין¹⁰⁰.

הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה".
מדרות¹¹⁷, פדי שלא יהיו ישראל פרוצים בדבר
זה¹¹⁸, אף-על-פי שקדושין קדושין גמורין.

117 (117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מדרות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק - אף-על-פי שקדושין קדושין גמורין, מכין אותו מפת מדרות¹²⁰, פדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות, וידמה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

119 (119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתמצה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ה.

כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³ או שלוחו¹²⁴, בדרך שמברכין על כל המצות¹²⁵, ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה. מה שנעשה - כבר נעשה¹²⁶.

122 (122) פסחים ז, ב. ובירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מצינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את רבקה" (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתו (= לפני עשייתו) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ה.

כד. ביצד מברך? ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, והבדילנו מן העריות¹²⁷, ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה¹²⁹ וקדושין. ברוך אתה יי, מקדש ישראל. זו היא ברכת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם להסדיר ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³². ואם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך מברך ברכת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו יין או שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

127 (127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוץ ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוץ שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא.

1 יט. מצוה שיקדש אדם את אשתו בעצמו¹⁰⁷ יותר מעל ידי שלוחו¹⁰⁸. וכן מצוה לאשה שתקדש עצמה בידה יותר מעל ידי שלוחה¹⁰⁹. ואף-על-פי שיש רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל מי שירצה - אין ראוי לעשות כן. אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, עד שתגדיל ותאמר: לפלוני אני רוצה¹¹⁰. וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה¹¹¹. ולא יקדש אשה עד שיראנה ותהיה פשרה בעיניו; שפא לא תמצא חן בעיניו, ונמצא מגרשה או שוכב עמה והוא שונא¹¹².

107 (107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא). (109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו ("ר"ן לקידושין שם). (110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, שמא לאחר זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לו, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו. (112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא).

כ. המקדש בביאה - הרי אלו קדושי תורה. וכן מתקדשת בשטר מן התורה. כשם שגומר ומגרש, שונא¹¹³ וכתב לה ספר פרייתות¹¹³, כך גומר ומכניס¹¹⁴. אבל הכסף מדברי סופרים¹¹⁵ (וכן דין הכסף דין תורה, ופרשו מדברי סופרים)¹¹⁶, שונא¹¹⁶ מ: כי יקח איש אשה, ואמרו חכמים: לקוחים אלו יהיו בכסף, שונא¹¹⁷ מ: נתתי כסף השדה קח ממני.

113 (113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושיה. (114) גומר בקנין קידושיה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פיסקא זו אינה בכתי' בריטיש מוזיאום, בכתי' אוקספורד, ובכתי' ששון ובכמה כתי' תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ניתכן כי זוהי הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, "ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכתי' תימני אחד שבידי הרב י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

כא. אף-על-פי שעקר הדבר כך הוא, כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף. וכן אם רצה לקדש בשטר - מקדש. אבל אין מקדשין בביאה לבתחלה. ואם קדש בביאה - מכין אותו מפת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 וְאֵת נְיָמִי, אֹי: וְכֵן גַּם אֶת, וְכִי־צֵא בָּזָה - הָרִי שְׁתִּיהֶן
11 מְקַדְּשֹׁתָּ¹⁰. אָבֵל אִם נָתַן בִּידָה וְאָמַר לָהּ: וְאֵת¹¹ -
12 הָרִי זֶה שְׁקִבְלָהּ הַקְדוּשִׁין מְקַדְּשֶׁת בְּסִפָּק; שְׁמָא לֹא
13 נִתְּנָה אֵלָּא לְרֵאוֹת מֶה בְּלִפְנֶיהָ, וְכֹאֲלוֹ אָמַר לָהּ: וְאֵת
14 מֶה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה? וּלְפִיכֶן קִבְּלָהּ הַקְדוּשִׁין
15 הִיא¹², שֶׁהִרִי זֶה עֲדִין שׁוֹאֲלָה לְרֵאוֹת מֶה בְּלִפְנֶיהָ¹³,
16 וּמִפְנֵי זֶה הִיא סִפָּק מְקַדְּשֶׁת¹⁴.

8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתייה. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירם תיכף לקבלתה. (13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. (14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בבאורנו. ומהות הספק: אם יש 'יד' לקידושין אם לא (נדרים ו:). והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

17 ג. אָמַר לָהּ: הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָךְ זֶה, נִטְלָתוֹ וְזִרְקָתוֹ
18 לְפָנָיו¹⁵ או לָזִים או לְאוֹר או לְדָבָר הָאֲבִד¹⁶ - אֵינָה
19 מְקַדְּשֶׁת¹⁷. אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לְאַפָּא, או לְאַבִּיךָ, או
20 לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת¹⁸. וְאִם אָמְרָה לוֹ:
21 תִּנְהוּ לוֹ שְׁקִבְלָהּ לִי¹⁹, וְנָתַן²⁰ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת²¹.

15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. (17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). (18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים. (19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינך שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

22 ד. אָמְרָה: הִנִּיתִּהוּ עַל הַסֵּלַע²² - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²³.
23 וְאִם הָיָה סֵלַע שְׂלֵה - מְקַדְּשֶׁת²⁴. הָיָה סֵלַע שֶׁל
24 שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסִפָּק²⁵. אָמַר לָהּ:
25 הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּכֶפֶר זֶה, אָמְרָה לוֹ: תִּנְהוּ לְעֵנִי - אָפְלוֹ
26 הָיָה עֵנִי הַסֵּמוּף עָלֶיהָ²⁶, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת²⁷. תִּנְהוּ
27 לְכָלֵב - הָרִי זֶה אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַפֶּלֶב שְׂלֵה
28 - מְקַדְּשֶׁת. וְאִם הָיָה רֵץ אַחֲרֶיהָ לְנִשְׁכָּה, וְאָמְרָה לוֹ:
29 תִּנְהוּ לְכָלֵב זֶה - הָרִי זֶה סִפָּק מְקַדְּשֶׁת²⁸.

22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקה לים. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בטרא פד:). (26) הואיל והוא מחזור אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם, וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו. (27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי

128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתיכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעלידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א. (130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג. (131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו... ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושין חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חצי עבד וחצי בן חורין, ושיכור, פחות משה פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

1 א. אֵין הָאִשָּׁה מְתַקְדְּשֶׁת אֵלָּא לְרִצּוֹנָה². וְהַמְקַדֵּשׁ
2 אִשָּׁה בְּעַל פְּרֻחָה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³. אָבֵל הָאִישׁ
3 שְׁאֵנְסוּהוּ עַד שֶׁקֵּדֵשׁ בְּעַל פְּרָחוּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת⁴.
4 וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת פֶּאֶחֶת⁵. וְהוּא, שְׁיִהִיָּה
5 בְּסִפָּק - אִם קֵדֵשׁ בְּסִפָּק - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת⁶.
6 וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן או לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקְדוּשִׁין עַל יְדֵי
7 בָּלָן מְדַעְתָּ⁷.

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:). וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד.). (3) בבא-בטרא מח, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפייה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל (יד איתן). (4) בבא-בטרא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובירד לגרשה בעל כרחה (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחה, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה). (5) בבת אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד כל אחת ואחת לו לאשה (מעשה רוקח). (7) בהסכמתן (קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב.).

8 ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְנָתַן הַקְדוּשִׁין מְדַעְתָּהּ בִּיד
9 חֲבֵרְתָּהּ⁸, וְאָמַר לְחֲבֵרְתָּהּ כְּשֶׁנָּתַן הַקְדוּשִׁין בִּידָה:

הִיְתָה מִבֶּת עֶשֶׂר שָׁנִים וְלִמְעָלָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
סְכֵלָה בְּיֹתֶר⁴⁶ - הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הָרִי זֶה
מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן. הִיְתָה מִבֶּת שָׁשׁ וְעַד סוֹף עֶשֶׂר -
בּוֹדֵקִין אֶת יָפִי וְדַעְתָּהּ, אִם מִפְּרֵת וּמִכְחָנֶת עֶסְקִי
הַנְּשׂוֹאִין וְהַקְדוּשִׁין⁴⁷ - צְרִיכָה לְמֵאוֹן, וְאִם לֹא -
אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן, וְאֵינָה צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁴⁸.

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י.
(39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחותה משתים-
עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה
ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב).
(42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין
והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש
לקרוא: "אין כאן קידושין." (45) "אלא הולכת לבית אמה,
כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג,
ה"ו). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן
אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקות שאינה יכולה לשמור
קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת
שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי
רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא
שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה
שהיא יודעת לשמור קידושיה. (47) ולשון רבינו לקמן הל'
גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם
יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור
אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א:
"הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת
למאון" (כגיסת הר"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש
ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין
נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"דח.

ח. בִּיצֵד מִקְדָּשָׁתָה לְמֵאוֹן? שֶׁאִם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצָתָה
לֵישֵׁב עִם בַּעְלָהּ, צְרִיכָה לְמֵאוֹן בְּפָנֶי שָׁנִים⁴⁹ וְלֹאמַר:
אֵינִי רוֹצָה בּוֹ, וְיוֹצֵאָה בְּלֹא גִט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
בְּהַלְכוֹת גִּירוּשִׁין⁵⁰. וְזֶה הִיא הַנִּקְרָאת מִמָּאֲנָתָה⁵¹. וְלִמָּה
יוֹצֵאָה בְּלֹא גִט? מִפְּנֵי שֶׁאֵין קְדוּשָׁתָה קְדוּשִׁין גְּמוּרִין
מִן הַתּוֹרָה⁵², אֲלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵³, וְהֵן תְּלוּיִין:
שֶׁאִם יֵשְׁבָה עִם בַּעְלָהּ עַד שְׁגָדְלָהּ⁵⁴ - גָּמְרוּ קְדוּשָׁתָהּ,
וְנַעֲשִׂית אֲשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁵⁵, וְאֵינִי צְרִיף לְחִזּוֹר
לְקְדָּשָׁה אַחֵר שְׁגָדְלָהּ⁵⁶; וְאִם לֹא רָצָתָה לֵישֵׁב -
צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁵⁷, וְיִצְאָה בְּלֹא גִט.

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון
במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד.
(52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה.
(53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פ"א,
ה"ו). (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר
תופסים בה. (56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים
(יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ
שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים,
כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

ט. חֲרָשׁ⁵⁸ שֶׁנֶּשֶׂא פְּקֻחָתָהּ, וְכֵן חֲרָשָׁת שֶׁנֶּשֶׂאָתָה⁵⁹

אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה
מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. הִיְתָה מוֹכֵר פְּרוֹת או פְּלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בָּאָה
אִשָּׁה וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מַעֲט מֵאִלּוּ, וְאָמַר לָהּ: אִם
אָתָּן לָךְ תְּהִי מִקְדָּשָׁתָה לִי - אִם אָמְרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ
- הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָה; אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מִהֵן,
אוֹ: הַשְּׁלֵף לִי, אוֹ דְּבָרִים שֶׁעֲנִינָנִי: לֹא תִשְׁחָק עִמִּי
בְּדְבָרִים אֵלּוּ, אֲלֹא תֵּן לִי בְּלִבְדּוֹ, וְנָתַן - אֵינָה
מִקְדָּשָׁתָה²⁹. וְכֵן אִם הִיָּה שׁוֹתָה יַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן
לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אָתָּן לָךְ הָרִי אָתָּה
מִקְדָּשָׁתָה לִי בּוֹ, וְאָמְרָה: הַשְּׁקֵנִי הַשְּׁקוֹת, אוֹ: תֵּן,
הַשְּׁקָה³⁰, הַשְּׁלֵף - אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה; שֶׁאֵין הַדְּבָרִים
נִרְאִין אֲלֹא: הַשְּׁקֵנִי בְּלִבְדּוֹ, וְלֹא תִשְׁחָק עִמִּי בְּדָבָר
אַחֵר.

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלך. לשון "השלך"
במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

ו. הַמִּקְדָּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקְדוּשָׁיו³¹,
וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִין. קַל וְחֹמֶר לְמִקְדָּשׁ בְּלֹא
עֵדִים³². הַמִּקְדָּשׁ בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל תּוֹרָה³³ - אֵינָה
מִקְדָּשָׁתָה³⁴; בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים³⁵, או
בְּעֵדִים שֶׁהֵן סֶפֶק פְּסוּלֵי תּוֹרָה³⁶, אִם רָצָה לְכַנֵּס -
חוּזָר וּמִקְדָּשׁ בְּכִשְׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה
גִּט מִמֶּנּוּ מִסְּפֵק. וְאִפְּלוּ בְּפִרְהָהּ אִשָּׁה וְהִכְחִישָׁה אֶת
הָעֵדִים וְאָמְרָה: לֹא קִדְּשָׁתִנִּי - כּוֹפִין אוֹתָהּ לְקַח
גִּט³⁷. וְכֵן דִּין כָּל קְדוּשֵׁי סֶפֶק: אִם רָצָה לְכַנֵּס - חוּזָר
וּמִקְדָּשׁ וְדַאי, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה גִט מִמֶּנּוּ
מִסְּפֵק.

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין
לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר
בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים
יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י
שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן
התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה
אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל'
ערות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר
עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא
נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' ערות פ"ב, ה"ג). (37) אם
תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם
תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה?
וב'טור' אהע"ז ס' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו
ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

ז. קָטָן³⁸ שֶׁקָּדַשׁ - אֵין קְדוּשָׁיו קְדוּשִׁין³⁹. אֲבָל גְּדוֹל
שֶׁקָּדַשׁ אֶת הַקְטָנָה⁴⁰ הִיתְוָמָה, או קְטָנָה שֶׁיִּצְאָה
מִרְשוּת אֲבִיהָ⁴¹, אִם הִיְתָה פְּחוּתָה מִבֶּת שָׁשׁ, אֶף-
עַל-פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנָת לַחֲשֵׁי⁴² בְּיֹתֶר וּמִפְּרֵת וּמִכְחָנֶת⁴³
- אֵין כָּאֵן שָׁם⁴⁴ קְדוּשִׁין, וְאֵינָה צְרִיכָה לְמֵאוֹן⁴⁵; וְאִם

הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

יב. המקדש אחת מן העריות⁷⁰ - לא עשה כלום, 14
שאין קדושין תופסין לערוה⁷¹; חוץ מן הנדה⁷², 15
שהמקדש את הנדה - הרי זו מקדשת קדושין 16
גמורין⁷³. ואין ראוי לעשות כן⁷⁴. 17

70) שחייב על ביאתו כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72) פנויה בימי נדתה. 73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"ג, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי-אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור' אהע"ז ס' מד).

יג. אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר 18
בפגי בעלה - הרי זו מקדשת לשני⁷⁵; שהאשה 19
שאמרה לבעלה בפניו: גרשתי - נאמנת⁷⁶. חזקה 20
אין אשה מעזה פניה בפני בעלה. אבל אם קדשה 21
אחר שלא בפני בעלה - אין קדושין תופסין בה, 22
עד שתביא ראיה שנתגרשה קדם שתקבל הקדושין. 23
כל שלא בפניו - מעזה⁷⁷. 24

75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז ס' יז, ס"ב). 77) גיטין פט, ב.

יד. המקדש אחת מן השניות או מאסורי לאוין או 25
מאסורי עשה⁷⁸, וכן יבם שקדש צרת יבמה⁷⁹ - הרי 26
זו מקדשת קדושין גמורין⁸⁰; חוץ מיבמה 27
שנתקדשה לזר⁸¹, שהיא מקדשת בספק. נסתפק 28
לחכמים, אם הקדושין תופסין ביבמה פשאר חיבי 29
לאוין, או אין קדושין תופסין בה פעררה⁸². ואף- 30
על-פי שאסור לו לנכס⁸³ אחת מפל אלוה⁸⁴, הרי זה 31
מגרש בגט⁸⁵. 32

78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. 79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, ה"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחיבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאה לפני המקום? אלא

1 לפקח⁵⁹ - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא 1
מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת 2
חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין 3
גמורין⁶². ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³. 4
אבל השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה 5
- אין כאן קדושין כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי 6
סופרים⁶⁴. 7

58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. 59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). 60) יבמות קיב, ב. 61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. 62) מן התורה. 63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו בירושלמי יבמות יד, א. 64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם, 8
וכן אילונית⁶⁶ שנתקדשה - הרי אלו קדושין 9
גמורין⁶⁷. 10

65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא-יד. 66) לעיל פ"ב, הלכות ד-ו. 67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחיבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"ז, וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז ס' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילונית אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

יא. טמטום ואנדרוגינוס⁶⁸ שקדשו אשה, או 11
שקדשן איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט 12
מספק⁶⁹. 13

68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. 69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושי לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו

וה'מרכבת המשנה' וראה להלן הערה צה. 93) ונתפשטו קידושי בכולה. שמעתה - כולה ראויה לקידושין. 94) יתומה. 95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים משגדלה. 96) כי שמא לא חלו כלל קידושיה לפני שחרורה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח ו'מרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

יז. ואי זו היא שפחה חרופה האמורה בתורה? 97) זו מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שקדשה עבד עבדיו. 98) ומי שחציו עבד וחציו בן חורין 99) שקדש בת חורין - הרי זו ספק קדושין 100).

97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (הט"ז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושיה גמורים עד שתשתחרר. 98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאין-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. 99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. 100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחציו, שמקודשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ו).

יח. שפור שקדש - קדושי קדושין, ואף-על-פי שגשתה הרבה 101). ואם הגיע לשכרותו של לוט 102) - אין קדושי קדושין 103). ומתלשבין בדבר זה 104).

101) עירובין סה. "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". 102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ח). 103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. 104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

יט. המקדש בפחות מפרוטה - אינה מקדשת 105). קדשה באכל או בכלי וכו' או ב' ששונה פחות מפרוטה - הרי זו מקדשת בספק, וצריכה גט מספק; שמה דבר זה שונה פרוטה במקום אחר. הא למדת, שכל המקדש בשונה פסוף: אם היה באותה המדינה שונה פרוטה - הרי אלו קדושי ודאי, ואם אינו שונה פרוטה - הרי אלו קדושי ספק 106). יראה לי, שאם קדש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים 107)

אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). 81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). 83) לחופה. 84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. 85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. המקדש פותית או שפחה 86) - אינן קדושין, אלא הרי היא אחר הקדושין כמו שהיתה קדם הקדושין 87). וכן עפ"ם ועבד שקדשו בת ישראל - אין קדושיה קדושין 88). ישראל מוקדש שקדש, אף-על-פי שהוא עובד עבודת כוכבים ומזלות ברצונו - הרי אלו קדושין גמורים 89), וצריכה גט ממונו 90).

86) כנענית. 87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואלעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן במ (דברים ז, ג), לא תהא לך במ תורת חיתון. 88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישאל ס"ה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). 89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממנה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות ס"ה תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישלילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין 91) - אינה מקדשת קדושין גמורים 92) עד שתשתחרר, ובין שנשתחררה - גמור קדושיה 93), בקדושי קטנה 94) שגדלה, ואינו צריך לקדשה קדושין אחרים 95). בא אחר וקדשה אחר שנשתחררה - הרי זו ספק קדושין לשניהם 96).

91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"טו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חציין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אה"ע"ז מר,

עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גירושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) שניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקר". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

22 כב. היו עומדים בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים¹¹⁶ או בְּרִשּׁוֹת
23 שְׂאֵינֵנוּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹¹⁷, וְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ: קְרוֹב לוֹ
24 - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת; קְרוֹב לָהּ - הִרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת;
25 מִחֲצָה עַל מִחֲצָה, או שְׁהִי סֶפֶק קְרוֹב לוֹ סֶפֶק
26 קְרוֹב לָהּ, וְאָבְדוּ קָדָם שְׁנֵינֵנוּ לִידָה¹¹⁸ - הִרִי זֶה
27 סֶפֶק מְקַדֶּשֶׁת. בִּיצֵד הוּא קְרוֹב לוֹ וְקְרוֹב לָהּ? כָּל
28 שֶׁהוּא יָכוֹל לְשַׁמֵּר אוֹתָן¹¹⁹, וְהִיא אֵינָה יְכוּלָה -
29 זֶה הוּא קְרוֹב לוֹ. הִיא יְכוּלָה לְשַׁמֵּר אוֹתָן, וְהוּא
30 אֵינֵנוּ יָכוֹל - זֶהוּ קְרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶן יְכוּלִין לְשַׁמֵּר
31 אוֹתָן, או שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוּלִים לְשַׁמֵּר אוֹתָן - זֶה
32 הוּא מִחֲצָה עַל מִחֲצָה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה, שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

33 א. המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה, כגון חמץ
34 בפסח או בשר בחלב² וכיוצא בהן משאר אסורי
35 הנאה - אינה מקדשת³. ואפילו היה אסור בהנאה
36 מדבריהם, כגון חמץ⁴ בשעוה ששית מיום ארבעה
37 עשר⁵ - אינה מקדשת.

(2) שנתבשל בחלב. (3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. (4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקדשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו

1 וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, אִם לֹא הָיָה שְׁנֵה פְרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם
2 - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת כָּלָל; שְׁהִרִי דָּבָר זֶה אֵינֵנוּ מְגִיעַ
3 לַמָּקוֹם אַחֵר עַד שֶׁיִּפְסַד וְיֵאבֵד, וְלֹא יִהְיֶה שְׁנֵה
4 פְרוּטָה. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרֹאשִׁי לְסִמְךָ עָלָיו.

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צורף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז ס' כו, ועי' הל' עירובין פ"א ה"ב, וכן בשו"ע יו"ד ס' רצד ס"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור' אהע"ז ס' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שישוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

5 כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי
6 נשים בפרוטה, אף-על-פי ששולח סבלונות¹⁰⁸ לאחר
7 מכן - אינה מקדשת. וכן קטן שקדש, אף-על-פי
8 ששולח סבלונות לאחר שהגדיל - אינה מקדשת.
9 שמתמת קדושין הראשונים שלחן, שהיו קדושין
10 פסולין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ריתן מתנות ('תוספות יו"ט', קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושולח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

11 כא. המקדש את האשה בכסף או בפטר, אינו צריך
12 שיתן הקדושין לתוך ידה; אלא בין שרצתה לזרק
13 לה קדושיה, וזרקן¹¹⁰ - בין לתוך ידה בין לתוך
14 חיקה, או לתוך חצרה או לתוך שדה שלה - הרי
15 זו מקדשת¹¹¹. היתה עומדת ברשות הבעל, צריך
16 שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה¹¹². היתה עומדת
17 ברשות שהיא של שניהן¹¹³, וזרק לה קדושיה
18 מדעתה, ולא הגיעו לידה או לחיקה הרי זו מקדשת
19 קדושי ספק¹¹⁴. ואפילו אמרה לו: הנה קדושין על
20 מקום זה, ואותו המקום של שניהם - הרי אלו
21 קדושי ספק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרק - אינה מקדשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז ס' ל'. וראה 'חלקת מחוקק' שם). רמעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ט תמוז – ספר נשים – הלכות אישות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בשר שלמים. וצ"ע שהרי בשלמים משולחן גבוה קאכיל (ב"ק יב, ב: אבל לאחר שחיטה כו'. פרש"י שם).

וצריך לומר שסבר הרמב"ם כתוס' ב"ק שם, שחלק הכהן בשלמים נחשב כממון גבוה אבל חלק בעלים אפילו לאחר שחיטה הוי ממון בעלים.

וכבר שקו"ט בזה שממה שכתב כאן נראה דס"ל כהתוס' שם ולכן כהן שקידש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים אינה מקודשת כיון שנחשב ממון גבוה.

לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 66 והערה 39.

12) שחולק עם אחיו הכוהנים. 13) כגון קרבנות החטאת והאשם. 14) כגון שלמים שקדושתם קלה. 15) כי אין הם ממון הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. 16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. 17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. 18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. 19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרשים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית – מעשר שני. 20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם כמו שהורמו²³.
לפיכך, ישראל שנפלו²⁴ טבילים²⁵ מבית אבי אמו כהן, והפריש²⁶ מהן תרומה ומעשרות – הרי הן בתרומות ומעשרות שנפלו לו בירשה מאבי אמו²⁷.
ואם קדש בהן אשה – הרי זו מקדשת; שאף-על-פי שאינן ראויין לו לאכילה²⁸, יש לו למכרן למי שהן ראויין לו²⁹. אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש מגרנו³⁰ – אינה מקדשת; שהרי אין לו למכרה³¹, ואין לו בה אלא טובת הנאה, לפי שנותנה לכל כהן שירצה³², וטובת הנאה אינה קמזין³³.

21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. 22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. 23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. 24) בירושה. 25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טב-לא, מלה מורכבת. 26) הישראל, הנכד. 27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפריש ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכוהנים. 28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). 29) והכסף הוא שלו. 30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. 31) אלא לתיתה מתנה לכהן. 32) שרשאי ליטול אחר. 33) לקדש בו אשה.

ז. המקדש את האשה בגזל או בגנבה או בחמס³⁴,
אם נתאשו הפעלים ונודע³⁵ שקנה אותו דבר³⁷

אסור אלא מדרבנן, קידושו קידושין. 5) בניסן. שכן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

ב. עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקדש בדמיו – הרי זו מקדשת; הרי מקדשת פוככים ומזלות, שאם קדש בדמיה – אינה מקדשת, מפני שדמי עבודת פוככים ומזלות אסורין בהנאה כמות. המקדש בפרש עגלי עבודת פוככים ומזלות – אינה מקדשת; שהכל מעבודת פוככים ומזלות אסור בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. אבל המקדש בפרש שור הנסקל⁶ – הרי זו מקדשת. אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה – פרשו אינו אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.

6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או במים שמלאן לעשותן מי נדה – הרי זו מקדשת. המקדש בהקדש של פדק הבית בשוגג⁸ – הרי זו מקדשת⁹, והוא ישלם כרן וחמש להקדש, ויביא אשמו, בדין כל מועל בשגגה. ואם קדש בו אשה כמזיד – אינה מקדשת¹⁰.

7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. 8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. 9) כי על ידי מעילתו נתחלה קדושתו ויצא הכסף לחולין. 10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין כמזיד – אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל, שנאמר במעשר: לוי הוא.

11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה.

ה. כהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או מקדשי קלים¹⁴ – אינה מקדשת, מפני שלא התרו אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל כהן שקדש בתרומה גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובככורים¹⁷, וכן לוי שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר עני¹⁹ – הרי זו מקדשת²⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"בהן שקדש בחלקו מקדשי קדשים או מקדשים קלים – אינה מקדשת בו".

כבר נתבארה שיטת הרמב"ם בענין שמחה ביו"ט שיש בה שני קיומי מצות שמחה:

א) חיוב של קרבן שלמים – הבאת הקרבן ואכילתו. ב) אכילת בשר חולין ושתיית יין. אלא שאם נאמר בזה "בכלל מאתיים מנה" (ולא שבטלה המנה) אזי לדעת הרמב"ם יוצאים ידי מצות אכילת בשר סתם גם באכילת

1 בַּיָּאוֹשׁ³⁶ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא - אֵינָהּ
2 מְקַדְּשֶׁת.
37 וְאִפְּלוּ לֹא קֵדָם בִּינֵיהֶם שִׂדּוּכִין. כִּי קִבְּלָתָּהּ פִּיקְדוֹן
38 אֲבָל אִם אָמְרָה 'הֵן' אַחֵר שְׁנִטְלָה - הָרִי זֶה
39 מְקַדְּשֶׁת⁴⁹.

40 יב. הַחֲזִיר לָהּ חֹב שֶׁהִיא לָהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָהּ⁵⁰
41 'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ'⁵¹ קֵדָם שֶׁתִּטְּלֶנָּה, וְנִטְּלָתָהּ
42 וְשִׁתְּקָה: אִם הִיא בִּינֵיהֶן שְׂדוּכִין⁵² - הָרִי זֶה
43 מְקַדְּשֶׁת⁵³, וְאִם לֹא שְׂדוּךְ - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת, עַד
44 שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָהּ אַחֵר שְׁנִטְלָה הַחֹב שֶׁלָּהּ
45 'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ' - אֶפְּלוּ אָמְרָה 'הֵן', אֵינָהּ
46 מְקַדְּשֶׁת⁵⁴; שֶׁהִיא לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֲלֹא
47 שֶׁלָּהּ נִטְּלָה, וְכָבֵד נִפְרַע חֹבּוֹ מִשְׁעָה שְׁנִטְּלָה, וְאֵינָהּ
48 יְכוּלָה לַחֲזֹר וּלְתַבְּעוֹ בַּחֹב פַּעַם אַחֲרָתָּה⁵⁵.

49 (50) בִּשְׁעַת הַחֲזֹרָה הַחֹב. (51) וְדַעְתָּ שֶׁתִּתְּקַדֵּשׁ וְגַם תִּהְיֶה
52 נִפְרַעַת בַּכֶּסֶף זֶה. (52) וְנִתְרַצִּית לוֹ. (53) כִּי קִבְּלָתָּהּ לִשְׁם
53 קִידּוּשִׁין וְאֵת הַחֹב מִחֲלָה לוֹ. (54) כִּי יְכוּלָה לֹמַר: בְּתוֹרַת
54 פִּירְעוֹן חֹבִי קִיבַלְתִּי. וְאִם לֹא הִזְכִּיר לָהּ בְּתַחֲלִיל אֹדוֹת
55 הַפִּירְעוֹן, אֲלֹא שֶׁהוּא חַיִּיב לָהּ כֶּסֶף וְהִגִּיעַ זְמַנו לִפְרוֹעַ, וְאָמַר
56 הָרִי אֶת מְקוֹדֶשֶׁת לִי בַּכֶּסֶף זֶה וְנִטְּלָתָהּ וְשִׁתְּקָה מְקוֹדֶשֶׁת אֶף
57 עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁדֵּךְ, וְאִפְּלוּ תֹאמַר אַחֲרָי כֵּן לֹא לְקִידּוּשִׁין
58 נִתְּכוֹנְתִי אֲלֹא לִפְרִיעוֹן חֹבִי קִבַּלְתִּי, אֵינָהּ נִאֲמָנָה.
59 (55) נִמְצָא שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ כְּלוּם לִשְׁם קִידּוּשִׁין.

60 יג. הַמְּקַדֵּשׁ בְּמִלּוֹה, אֶפְּלוּ הִיתָהּ בְּשֹׁטֶר - אֵינָהּ
61 מְקַדְּשֶׁת. בִּיצֵד? בְּגוֹן שֶׁהִיא לוֹ אֶצְלָהּ חֹב דִּינָר,
62 וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּדִינָר שִׁישׁ לִי בִּידָךְ
63 - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלּוֹה לְהוֹצֵאתָ נִתְּנָה⁵⁶,
64 וְאִין פָּאן שׁוֹם דְּכָר קִנְיָן⁵⁷ לְהִנּוֹת בּוֹ מַעֲתָה, שֶׁכָּבֵד
65 הוֹצִיאָה אוֹתוֹ דִּינָר⁵⁸ וְעָבְרָה הִנָּא⁵⁹.

66 (56) הַלּוּוּה רִשְׁאֵי לְהוֹצִיאָה [=לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ] וְאִינוּ חַיִּיב
67 לְהַעֲמִידָה שְׁתֵּהָ מִצּוּיָהּ בְּכָל עֵת שִׁתְּבַעְנוּ הַמְּלוּוָה.
68 (57) הַנִּמְצָא מוֹל עֵינָיו. (58) וְאִפְּלוּ הַמַּעֲוֹת עֲדִיין בִּידָה הָרִי
69 הֵן כֹּאִילוּ כִּבְר הוֹצִיאָתָן. (59) וְקִידּוּשִׁי כֶּסֶף נִלְמָדִים מִקִּנְיִן
70 שְׂדֵה עֲפֹרֹן שֶׁנֹּאמַר בּוֹ: "נִתְּנִי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קֹחַ מִמֶּנִּי" הָרִי
71 שֶׁבִּשְׁעַת הַקִּנְיִן צָרִיךְ לִיתֵּן הַכֶּסֶף. וְאִפְּלוּ הַחֲזִיר לָהּ הַשְּׂטֵר
72 [=חֹב] וְיֵשׁ בְּנִייר שׁוּוֹה פְּרוּטָה, אֵינָהּ מְקוֹדֶשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁיִּקָּר
73 דַּעְתָּה עַל כֶּסֶף הַמְּלוּוָה.

74 (56) הַלּוּוּה רִשְׁאֵי לְהוֹצִיאָה [=לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ] וְאִינוּ חַיִּיב
75 לְהַעֲמִידָה שְׁתֵּהָ מִצּוּיָהּ בְּכָל עֵת שִׁתְּבַעְנוּ הַמְּלוּוָה.
76 (57) הַנִּמְצָא מוֹל עֵינָיו. (58) וְאִפְּלוּ הַמַּעֲוֹת עֲדִיין בִּידָה הָרִי
77 הֵן כֹּאִילוּ כִּבְר הוֹצִיאָתָן. (59) וְקִידּוּשִׁי כֶּסֶף נִלְמָדִים מִקִּנְיִן
78 שְׂדֵה עֲפֹרֹן שֶׁנֹּאמַר בּוֹ: "נִתְּנִי כֶּסֶף הַשְּׂדֵה קֹחַ מִמֶּנִּי" הָרִי
79 שֶׁבִּשְׁעַת הַקִּנְיִן צָרִיךְ לִיתֵּן הַכֶּסֶף. וְאִפְּלוּ הַחֲזִיר לָהּ הַשְּׂטֵר
80 [=חֹב] וְיֵשׁ בְּנִייר שׁוּוֹה פְּרוּטָה, אֵינָהּ מְקוֹדֶשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁיִּקָּר
81 דַּעְתָּה עַל כֶּסֶף הַמְּלוּוָה.

82 יד. הִיא לֹא אֶצְלָהּ מִלּוֹה עַל הַמִּשְׁפּוֹן⁶⁰, וְקַדְּשָׁהּ
83 בְּאוֹתָהּ הַמִּלּוֹה, וְהַחֲזִיר לָהּ הַמִּשְׁפּוֹן - הָרִי זֶה
84 מְקַדְּשֶׁת; שֶׁהִיא הִיא נִהְיֶית בְּמִשְׁפּוֹן מַעֲתָה, וְהָרִי
85 הִגִּיעַ הִנָּא לְיָדָהּ.

86 (60) בֵּין שִׁמְשַׁכְנָה בִּשְׁעַת הַהַלּוּוּאָה, בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת

34 שְׁנָתָן דְּמִי הַחֲפֵץ לִבְעָלָיו וּלְקַח מִמֶּנּוּ בַּעַל כּוֹרְחוֹ.
35 לְעַדִּי הַקִּידּוּשִׁין, בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַקִּידּוּשִׁין. כִּי אִם לֹא
36 יָדְעוּ עַדִּי הַקִּידּוּשִׁין אֵת דְּבַר הַיָּאוֹשׁ (אֶפְּלוּ נִתְּיָאֵשׁוּ בַּעֲלֵיו)
37 הָרִי זֶה כִּמְקַדֵּשׁ לֵלָא עֲדִים שֶׁאֵינָהּ מְקוֹדֶשֶׁת. (36) וְאִף עַל
38 פִּי שֶׁהִלְכָה הִיא: יָאוֹשׁ בִּלְבַד אֵינוֹ קוֹנֶה - אִךְ מִכּוּוֹן שֶׁהִגִּיעַ
39 הַחֲפֵץ לִיד הָאִשָּׁה, יֵשׁ כֹּאֵן יָאוֹשׁ וְשִׁנּוּי רִשּׁוֹת וְקִנְיָנָתָהּ
40 הָאִשָּׁה, וּמִמִּילָא קִנָּה אוֹתָהּ הַבַּעַל.

3 ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֶכֶל וְכִיּוֹצֵא
4 בָּהֶן וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וְכֹא בַּעַל הַבֵּית, אֶף-עַל-פִּי
5 שֶׁאָמַר לוֹ: לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָּהּ דְּבַר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמָּה
6 שֶׁנָּתַתָּ לָּהּ? - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דְּבַר זֶה
7 אֲלֹא פָּדִי שֶׁלֹּא לְהַתְּבַשֵּׁשׁ עִמּוֹ, וְהוּאִיל וְקִדֵּשׁ בְּמִמּוֹן
8 חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה גִּזַּל וְאֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת.
9 וְאִם קִדְּשָׁה בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבֵּית מְקַפִּיד עָלֶיהָ, בְּגוֹן
10 תְּמָרָה אוֹ אֲגוּז - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסְּפִק³⁷.

37 כִּי שִׁמָּא בְּכָל זֹאת הַקִּפִּיד בַּעַל הַבֵּית.

11 ט. הִיָּתָה סְחוּרָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ³⁸, וְחָלְקָה שֶׁלֹּא
12 מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדֵּשׁ בְּחָלְקוֹ - הוּאִיל וְצָרִיכָה שׁוּמַת
13 בֵּית דִּין³⁹, אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת; שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מָה
14 שִׁירְצָה וְנִינְחָה⁴⁰ מָה שִׁירְצָה⁴¹.

38 (38) בְּשׁוֹתָפוֹת. (39) "שֶׁל שְׁלוֹשָׁה וְאִפְּלוּ הֵם הַדִּיּוֹטוֹת
39 וּבִלְבַד שִׁיחַ נִאֲמָנִים וְיֹדְעִים בְּשׁוּמָא". (40) לְשׁוֹתָף חֲבֵרוֹ.
41 (41) וְאִפְּלוּ נָתַן לָהּ שׁוּוֹה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת שֶׁמִּגִּיעַ לְחִלְקוֹ לַפְּחוֹת
42 שׁוֹה פְּרוּטָה - אֵינָהּ מְקוֹדֶשֶׁת, לְפִי שֶׁרִצּוֹנָה לְהַתְּקַדֵּשׁ בְּכָל
43 הַסְּכּוֹם וְלֹא בַּחֲצִי, אֲלֹא אִם כֵּן פִּירֵשׁ לָהּ: "הַתְּקַדְּשִׁי לִי בְּמָה
44 שִׁישׁ לִי בּוֹ".

15 י. גִּזַּל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גִּנֵּב מִמֶּנָּה אוֹ חֲמִסָּה, וְחֲזֹר
16 וְקִדְּשָׁהּ בְּגִזַּל וּבְגִנְבָהּ וּבְחִמְסָה שֶׁלָּהּ, וְאָמַר לָהּ: הָרִי
17 אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ - אִם קֵדָם בִּינֵיהֶן שְׂדוּכִין⁴², וְנִטְּלָה
18 וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת⁴³; וְאִם לֹא שְׂדוּךְ אוֹתָהּ
19 מַעֲוֹלָם⁴⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשִּׁתְּקָה בְּשִׁנְתָּן לָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ
20 בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת⁴⁵; וְאִם אָמְרָה: הֵן⁴⁶
21 - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת.

42 דְּבָרֵי שִׁדּוּל וְרִיצּוֹי לְהַסְכִּים לְהַצַּעַת נִישׁוּאוֹי. וְאִפְּלוּ הִיוּ
43 אֲלֵה לְפָנֶי שְׂגוּל מִמֶּנָּה. (43) מִתּוֹךְ שֶׁנִּטְּלָתָהּ וְשִׁתְּקָה סִימֵן
44 שֶׁמִּחֲלָה לוֹ וְקִבְּלָתָהּ לִשְׁם קִידּוּשִׁין. (44) אֶפְּלוּ לְפָנֶי
45 הַגִּזְלָה. (45) כִּי שֶׁלֹּא לְקַחָהּ, וְלֹא לִשְׁם קִידּוּשִׁין. (46) בִּשְׁעַת
46 הַקִּידּוּשִׁין.

22 יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פְּקָדוֹן, וְאָמַר לָהּ: בְּנָסִי פְּקָדוֹן
23 זֶה, וְחֲזֹר וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם
24 אָמַר לָהּ קֵדָם שְׁנִטְּלָתָהּ, וְנִטְּלָתָהּ וְשִׁתְּקָה - הָרִי זֶה
25 מְקַדְּשֶׁת⁴⁷; וְאִם אַחֵר שְׁנִטְּלָתָהּ בְּתוֹרַת פְּקָדוֹן אָמַר
26 לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת בּוֹ, וְשִׁתְּקָה - אֵין זֶה כְּלוּם,

ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.
טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים וזו, ואמר לה:
הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויח⁶² לך במלוה
זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואני תובעה ממך עד
זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
ואסור לעשות כן, מפני שהיא כרבית⁶³. ופרשו
רבתי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(70) לטובתך. (71) מושל. (72) למשפט.

כ. הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך⁷³,
ועשה - אינה מקדשת, אלא אם כן נתן לה פרוטה
משלו; לפי שהשכירות זוכה בה הפועל מתחלה
ועד סוף, כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה זוכה
במקצת מן השכר, ונמצא השכר כלו מלוה אצלה,
והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו
נמים וטבעות.

כא. האשה שאמרה: תן דינר לפלוני מתנה
ואתקדש אני לך, ונתן, ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך - הרי זו
מקדשת. אף-על-פי שלא הגיע לה כלום - הרי
נהנית ברצונה שניעשה, ונהנית פלוני בגללה. וכן אם
אמרה לו: תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו, ונתן
לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך - הרי זו
מקדשת.

כב. אמר לה: הילך דינר זה במתנה והתקדשי
לפלוני, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את
מקדשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי - הרי זו
מקדשת, אף-על-פי שלא נתן לה המקדש כלום.
אמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך,
ולקחתי, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו
שקבלתי ממך מתנה - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
מקדשת; שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה,
ובהנאה זו הקנת עצמה לו.

כג. האומר לאשה: התקדשי לי בדינר, והרי זה
המשכון בידך עד שאתן הדינר - אינה מקדשת לו;
לפי שלא הגיע הדינר לידיה, ולא המשכון נתן
להיותו שלה. היה בידו משכון על חוב שיש לו
אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף-על-פי שאינו
שלו, הרי זו מקדשת; לפי שבעל חוב יש לו מקצת
קנן בגופו של משכון.

כד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה
על מנת שתחזיריהו לי - אינה מקדשת, בין החזירה
בין לא החזירה; שאם לא החזירה - לא נתקיים
התנאי, ואם החזירה - הרי לא נהנית ולא הגיע
לידיה כלום.

ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים וזו, ואמר לה:
הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויח⁶² לך במלוה
זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואני תובעה ממך עד
זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
ואסור לעשות כן, מפני שהיא כרבית⁶³. ופרשו
רבתי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(61) בשעת הקידושין. (62) שאר חייב (כלומר שארריך).
(63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו
ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב
לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא
הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת
לשניהם אין כאן ריבית גמורה. (64) הכוונה לרבונו יצחק
אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה
מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי
באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום
פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו
כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה
עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

טז. אמר לה: הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב
שיש לי אצלך - הרי זו מקדשת. וכן אם אמר לה:
במלוה שיש לי אצלך ובפרוטה זו - הרי זו
מקדשת⁶⁵.

(65) אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין
זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת
הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה
הקידושין.

יז. היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה: הרי את מקדשת
לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתם⁶⁶ - הרי זו
מקדשת⁶⁷.

(66) (1) הלווה (2) המקדש (3) המתקדשת. (67) ההלכה היא
שעל ידי מעמד שלושות אפשר להקנות את החוב למקבל,
ללא כל הקנאה נוספת.

יח. קדשה בפקדון שיש לו בידה או בשאלה⁶⁸
שהשאלה, אם היה הפקדון והשאלה פרוטה או
שוה פרוטה באחד מהן קיים ברשותה⁶⁹ - הרי זו
מקדשת.

(68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא
חוזרים לבעליהם בעינם. (69) שלא נגב או אבד, כי אם
אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

יט. אמר לה: הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר
עליך⁷⁰ לשלטון⁷¹, ודבר עליה לשלטון, והניח

במקדש³⁸, בין פשאר דיני ממו³⁹ - צריך להיות
בתנאי ארבעה דברים⁴⁰.

(2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים וזו, הרי את מקודשת לי בדינך זה. (3) לטובת האיש ('פרישה' סי' לח אות א). (4) לטובת האשה ('פרישה' שם). (5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתיים וזו. (6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". (7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. (8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

ב. ואלו הן הארבעה דברים של כל תנאי: שיהיה כפול⁴¹, ושהיה הן שלו קודם ללא⁴², ושהיה התנאי קודם למעשה⁴³, ושהיה התנאי אחר מהן - הרי התנאי לקימה⁴⁴. ואם חסר התנאי אחד מהן - הרי התנאי בטל, וכאלו אין שם תנאי כלל; אלא תהיה זו מקדשת או מגרשת מיד, ויתקיים המקח או המתנה מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר התנאי אחד מן הארבעה⁴⁵.

(9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזו, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" ו"אם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוככם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאו". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא-הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. פיצד? האומר לאשה: אם תתני לי מאתיים וזו הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת, ואחר שהתנה תנאי זה נתן לה הדינך - הרי התנאי קיים, והרי זו מקדשת על תנאי; ואם נתנה לו מאתיים וזו - תהיה מקדשת, ואם לא נתנה לו - אינה מקדשת.

ד. אכל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי בדינך זה, ונתן הדינך בידה, והשלים התנאי⁴⁶ ואמר: אם תתני לי מאתיים וזו תהיי מקדשת, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת - הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה⁴⁷ ונתן בידה ואחר כך התנה⁴⁸. ואף-על-פי שהכל בתוך כדי דבור - הרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום⁴⁹.

(14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא-מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם

כה. נתן לה אגדה של הדס וכיצעא בה ואמר לה: הרי את מקדשת לי בזו, וקבלה אותו, אמרו לו: והלא אין בה שוה פרוטה, ואמר: התקדש בארבעה וזוים המחבאים בתוך האגדה - אם אמרה 'הן' - הרי זו מקדשת, ואם שתקה - אינה מקדשת במעות אלו, שהשתקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת כלום; ותהיה מקדשת בספק מפני האגדה, שמה שוה פרוטה במקום אחר.

כו. האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו - אם יש באחת מהן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק, שמה תשוה תמרה אחת פרוטה במקום אחר.

כז. אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו - אם יש בכלם שוה פרוטה - מקדשת⁷⁴, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה אם יש באחרונה שוה פרוטה - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק; שאותן תמרים שאכלה הרי הן כמלוה, והמקדש כמלוה - אינה מקדשת, ונמצא שאין הקדושין אלא בתמרה אחרונה.

(74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

כח. אמר לה: הרי את מקדשת לי באלו, אם יש בכלן שוה פרוטה - מקדשת; אף-על-פי שהיא אוכלת ראשונה ראשונה - שלה היא אוכלת, ומקדשת.

כט. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה - אם היה מלא מים - הרי זו מקדשת בו ובמה שבתוכו, ואם היה מלא יין - הרי זו מקדשת בו ולא במה שבתוכו, ואם היה מלא שמן - הרי זו מקדשת במה שבתוכו ולא בו. לפיכך: אם לא היה בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת בספק, ואם היה בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת ודאי. ואין משגיחין על הכוס.

פרק ששי

(1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".

א. המקדש על, תנאי² אם נתקיים התנאי - מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת. בין שיהיה התנאי מן האיש, בין שיהיה מן האשה⁴. וכל תנאי שבעולם - בין בקדושין, בין בגרושין⁵, בין במקח, בין

שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא-
מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבד לשום תנאי אלא
להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הרי שהתנה בדבר שאפשר לעשותו אלא
שהתורה אסרה אותו, כגון שאמר לאשה: אם
תאכלי חלב ודם הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואם
לא תאכלי לא תהיי מקדשת; אם תאכלי בשר חזיר
הרי זה גט, ואם לא תאכלי לא יהא גט;²² ואחר
שהתנה נתן הדינר או הגט בידה - הרי התנאי קיים;
ואם עברה ואכלה - תהיה מקדשת או מגרשת, ואם
לא אכלה - אינה מקדשת ואינה מגרשת. ואין
אומרים בזה: הרי התנה על מה שכתוב בתורה,²³
שהרי בידה שלא תאכל ושלל התקדש ולא
תתגרש.²⁴

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה
ודאית (שם).

ט. ובמה אמרו חכמים²⁵: כל המתנה על מה
שכתוב בתורה - תנאו בטל, חוץ מדבר שבכמו
שתנאו קיים?²⁶ כגון שקדש או גרש או נתן או מכר
על תנאי, שהוא רוצה בתנאו שיזכה עצמו בדבר
שלא זכתה לו תורה ומנעה ממנו²⁷, או יפטר עצמו
בתנאו מדבר שהיכה אותו בו התורה²⁸; שאומרים
לו: תנאך בטל, וכבר נתקיימו מעשיך, ואין אתה
נפטר מדבר שהיכה אותך בו התורה, ולא תזכה
בדבר שמנעה אותך ממנו.

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין
לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר
ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

י. כיצד? כגון שקדש אשה על תנאי שאין לה עליו
שאר²⁹ כסות ועונה³⁰; שאומרים לו: בכסות ושאר,
שהוא תנאי שבכמו - תנאך קיים³¹, אבל בעונה -
תנאך בטל³², שהתורה חיבה אותך בעונה, והרי זו
מקדשת, ואתה חייב בעונתה, ואין בידך לפטר
עצמך בתנאך³³. וכן כל פיוצא בזה. וכן המקדש
יפת תאר³⁴ על תנאי שיתעמר בה³⁵ - הרי זו
מקדשת, ואין לו להתעמר בה; שהרי התורה מנעה
אותו מלהשתעבד בה³⁶ אחר שנבעלה³⁷, ולא מפני
תנאו יזכה בדבר שמנעה אותו תורה, אלא תנאו
בטל³⁸. וכן כל פיוצא בזה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא,
י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בכמו
ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה
(רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב:
"המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא
מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה

בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם
יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן
כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר
הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י
ב"מ צד.). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא
הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו
ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת
המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה
לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו... ונתתם
להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו,
אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי
מאתים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן
לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי
המשנה (בבא-מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה
בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל.
וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות
והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו,
שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין
עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש
(שם עו:). תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה
להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש
מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וכן אם אמר לה: אם תתני לי מאתים זוז הרי
את מקדשת לי בדינר זה, ואחר כך נתן הדינר בידה
- הרי התנאי בטל, מפני שלא כפל תנאו¹⁸; שהרי
לא אמר לה: ואם לא תתני לא תהיי מקדשת. והרי
זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד
וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וכן אם אמר לה: אם לא תתני לי מאתים זוז לא
תהיי מקדשת לי, ואם תתני לי מאתים זוז הרי את
מקדשת לי בדינר זה, ואחר כך נתן הדינר בידה -
הרי התנאי בטל, לפי שהקדים לאו לה¹⁹. והרי זו
מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר
תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו'
(גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים
דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר
ב"הן".

ז. וכן אם אמר לה: אם תעלי לרקיע או תרדי
לתהום הרי את מקדשת לי בדינר זה, ואם לא תעלי
לרקיע ולא תרדי לתהום לא תהיי מקדשת, ואחר
כך נתן הדינר בידה - הרי התנאי בטל²⁰ והרי היא
מקדשת מיד; שהדבר ידוע שאי אפשר לה לקיים
תנאי זה, ואין זה אלא כמפליגה²¹ בדברים דרך
שחוק והתול.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן,

(רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבבא-בטרא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן המפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בטרא פ"ח אות מה, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוקח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חיוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם כירושתו או ממקחו.

19 יד. יש מקצת גאונים אחרונים⁴⁵ שאמרו, שאין

28 טו. המקדש על תנאי - כְּשִׁיתְקִים הַתְּנָאי, תִּהְיֶה
29 מְקֻדָּשֶׁת מִשְׁעָה שְׁנִיתִים הַתְּנָאי, לֹא מִשְׁעָה
30 שְׁנִיתִקְדָּשָׁה. כִּי־צַד? הָאוֹמֵר לֵאמֹה: אִם אֶתֶּן לְיָד
31 מֵאֲתִים זֹז בְּשָׁנָה זֹז הָרִי אֶת מְקֻדָּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה,
32 וְאִם לֹא אֶתֶּן לְיָד לֹא תִהְיֶי מְקֻדָּשֶׁת, וְנָתַן הַדִּינָר
33 לְיָדָה בְּנִסָּן, וְנָתַן לָהּ הַמֵּאֲתִים זֹז שֶׁהִתְנָה עִמָּה
34 בְּאֵלֹל - הָרִי זֶה מְקֻדָּשֶׁת מֵאֵלֹל. לִפְיָךְ, אִם קֻדְּשָׁה
35 אַחֵר קֹדֶם שִׁיתְקִים הַתְּנָאי שֶׁל רֵאשׁוֹן - הָרִי זֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר נשים - הלכות אישות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 **מְקַדְּשֶׁת לְשָׁנִי⁴⁹. וְכֵן הָיִין בְּגִטִּין⁵⁰ וּבְמִמּוֹנוֹת⁵¹:**
2 **בְּשָׁעָה שִׁיתָקִים הַתְּנָאי, הוּא שִׁיהִיָּה גִט אוֹ יִתְקַים**
3 **הַמְקָח אוֹ הַמִּתְּנָה.**

49 קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בתרא קלו, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פי"ב הט"ו, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

4 **טז. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁהִיָּה שֵׁם תְּנָאי וְלֹא**
5 **אָמַר 'מַעֲכָשִׁי'; אֲבָל אִם אָמַר לֵה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת**
6 **לִי מַעֲכָשִׁי בְּדִינָךְ זֶה אִם אֶתָּן לִיךְ מֵאֲתָיִם זֶה,**
7 **וְלֹאֲחֵר זָמַן נָתַן לֵה מֵאֲתָיִם זֶה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת**
8 **לְמַפְרַע מִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין⁵², אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נַעֲשֶׂה**
9 **תְּנָאוֹ אֲלֹא לֹאֲחֵר זָמַן מְרַבֶּה. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁה**
10 **הַשָּׁנִי קִדֵּם שִׁיעֲשֶׂה הַתְּנָאי⁵³ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן**
11 **הָיִין בְּגִטִּין וּבְמִמּוֹן.**

(52) קידושין ס, ב. (53) ואח"כ הראשון תנאו.

12 **יז. כָּל הָאוֹמֵר 'מַעֲכָשִׁי', לֹא יִצְטָרֵף לְכָפֵל תְּנָאוֹ⁵⁴**
13 **וְלֹא לְהִקְדִּים הַתְּנָאי עַל הַמַּעֲשֶׂה, אֲלֹא אֶף-עַל-פִּי**
14 **שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה⁵⁵ - תְּנָאוֹ קָיָם. אֲבָל צָרִיף לְהַתְנוֹת**
15 **בְּדָבָר שֶׁאֲפָשֶׁר לְקַיְּמוֹ, וְאִם הַתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאֵי אֲפָשֶׁר**
16 **לְקַיְּמוֹ - הָרִי זֶה כְּמַפְלִיג בְּדָבָרִים, וְאֵין שֵׁם תְּנָאי⁵⁶.**
17 **וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מִנָּת' - כְּאוֹמֵר 'מַעֲכָשִׁי'⁵⁷, וְאֵינוֹ**
18 **צָרִיף לְכָפֵל הַתְּנָאי וְלֹא לְהִקְדִּימוֹ לְמַעֲשֶׂה.**

54 דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. (55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד)] שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד. (56) שכן שינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על-מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו

58 (58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גר ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז) ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפ"ז אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

59 **פָּרָק שְׁבִיעִי**
1) נתבאר בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו מומן, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליח ותנאי, חזרה בקידושין.

2 **א. הָאוֹמֵר לֹאשָׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי עַל מִנָּת**
3 **שִׁירָצָה אָבִי²; רָצָה הָאָב³ - מְקַדְּשֶׁת; לֹא רָצָה, או**
4 **שִׁשְׁתָּק⁴, או שְׁמַת קִדֵּם שִׁישְׁמַע הַדְּבָר⁵ - אֵינָה**
5 **מְקַדְּשֶׁת⁶. עַל מִנָּת שְׁלֹא יִמָּחֶה אָבִי⁷: שְׁמַע וּמָחָה -**
6 **אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; לֹא מָחָה⁸, או שְׁמַת⁹ - הָרִי זֶה**
7 **מְקַדְּשֶׁת. מֵת הָבִן וְאַחֵר כָּךְ שְׁמַע הָאָב¹⁰ - מְלַמְּדִין**
8 **הָאָב שְׁלֵימָר: אֵינִי רוֹצֶה¹¹, פְּדִי שְׁלֹא יְהוּ קִדּוּשִׁין**
9 **וְלֹא תַּפֵּל לְפָנַי יָבֵם¹².**

נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחדות לר"י שם).

ד. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאראך מאתים זוז או בית כור עפר - הרי זו מקדשת, ונראנה¹⁸.
הראה הזוזים ביד אחרים, או שהראה בית כור עפר בשדה אחרים - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו¹⁹.
לקח המעות בהלוואה או בשתפות, או ששכר השדה או לקחה באריסות²⁰, והראה - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו; שמשמע 'שאראך' - שאראך משל עצמי דבר זה שאמרתי לך²¹.

(18) ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אה"ע ז' סי' לח). (19) ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). (20) שמעבר שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. (21) קידושין ס, ב.

ה. הנה לו בית כור עפר, והנה בו נקעים²² עמקים¹⁹ עשרה טפחים, או סלעים²³ גבוהים עשרה טפחים, אם היו הנקעים מלאים מים - הרי הן כסלעים, ואין נמדדין עמו, מפני שאין ראויין לזריעה²⁴; ואם אין מלאין מים - נמדדין עמו, מפני שהן ראויין לזריעה²⁵.

(22) חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). (23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. (24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא-בבבא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).

ו. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין עליך נדרים, ונמצא עליה אחד משלושה נדרים אלו: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט במימי צבעונין²⁶ - אינה מקדשת²⁷.
נמצא עליה נדר חוץ מאלו, אף-על-פי שהוא אומר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת²⁸.
ואם אמר לה: על מנת שאין עליך כל נדר - אפלו נמצאת שגדרה שלא תאכל חרובין, אינה מקדשת²⁹.

(26) "והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקשט בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). (27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקשט, גנאי הוא לה ומתגנה עליה) והמקדש

(2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. (3) שאמר "הן" כשישמע. (4) בשעה ששמע. (5) והרי לא יוכל לעולם לומר: "הן", ואם כן לא נתיקיים תנאו. (6) שהכל תלוי בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתיקיימו הקידושין. אבל אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא שמע ומת, שלא יתיקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת (כסף-משנה). (7) בשעת השמיעה. (8) בשעת השמיעה, ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). (9) קודם ששמע. (10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל. (11) כל זמן שעוסקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו מחאתו אחר-כך (כסף-משנה). (12) קידושין סג, א. ולדעת הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אחר-כך למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר¹³: אם יש שם עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו - הרי זו מקדשת מספק, שמה יש לו, והוא אומר 'אין לי' כדי לקלקלה¹⁵.

(13) קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. (14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן). (15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים, והוא יטען אחר-כך שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמה נתחרט אחר-כך, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.

ג. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום - הרי זו מקדשת¹⁶; ואם אין לו באותו מקום שאומר - הרי זו מקדשת מספק, שמה יש לו שם, והוא מתפנן לקלקלה¹⁷.

(16) קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). (17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן

מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, הי"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל (מ'עשה רוקח').

על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷. (44) שלא התנה עמה כלום. (45) האמורים לעיל ה"ו. (46) ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט (כתובות עג:). ספק בדינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד. (47) שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.

ט. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין, והלכה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸. אבל אם התנה האיש שאין עליו נדרים ושאין בו מומין, והיו עליו נדרים והיו בו מומין, והלך אצל חכם והתירו, אצל רופא ורפא - הרי זו מקדשת; שאין גנאי לאיש במומין שפך נפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת⁴⁹.

(48) כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא" (ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך. (49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה (רש"י, שם).

י. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאאתן לך מאתים וזו מכן ועד שלשים יום: אם נתן לה בתוך שלשים יום - מקדשת, ואם עברו שלשים יום ולא נתן לה - אינה מקדשת⁵⁰. הרי את מקדשת לי בזוים אלו לאחר שלשים יום⁵¹, אף-על-פי שנתאבלו המעות בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לאחר שלשים יום⁵². ואם חזר בו בתוך השלשים או חזרה היא - אינה מקדשת⁵³.

(50) ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים לא נתכוין זה אלא לזוז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). (51) שלא יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום. (52) ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על-מנת שתתקדש בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ). (53) כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא 'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור הראשון (שם).

יא. פא שני וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת לשני לעולם. לפי שבפועל שקדשה השני

ז. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בה אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה מקדשת. נמצא בה מום אחר חוץ מאותן המומין, אף-על-פי שאמר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת³⁰. ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין בכהנים³¹ פוסלין בנשים. ובהלכות ביאת מקדש³² יתבאר כל מומין של כהנים. ויותר עליהן בנשים: ריח רע³³, וזיעה³⁴, וריח הפה³⁵, וקול עבה³⁶, ודדין גסין מחברותיה טפח. וטפח בין דד לדר. ונשיכת פלב ונעשה המקום צלקת³⁷. ושומא³⁸ שעל הפדחת³⁹ - אפלו היתה קטנה ביותר, ואפלו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השומא שיתרה אשה על הכהנים. אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים, או שומא גדולה כאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער - הרי זה מום בין כהנים בין בנשים⁴³.

(30) כתובות עב, ב. (31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). (32) פ"ח, הי"ז: "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים". (33) מגופה. (34) שמזיעה תמיד. (35) כתובות עה, א. וכגירסת הרי"ף שם המוסיף: "ריח רע". ובנוסח כת"י (הובא בספר 'מעשה רוקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). (36) שהרי הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך ערב ומראך נאוה". (37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר רושם בעור. (38) בליטה בעור כעין יבלת. (39) המצח. (40) שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. (41) הקטנה ואין בה שיער. (42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה (קידושין א, א). (43) ורבינו מפרש שם: שזהו הנקרא דרה"ם בערבית, ומשקלו ארבעה גרעני שעורה. (44) כתובות עה, א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השומא בשאר הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה דברים אמורים, במומים שבסתר. אבל במומים שבגלוי, אינו יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן פכ"ה ה"ב.

ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלושה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה

כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה' הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס. (כסף-משנה).

יג. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי חוץ מפלוני, כלומר, שלא תאסר עליו, אלא תהיה אשת איש על כל העולם ולפלוני בפניו - הרי זו מקדשת מספק.⁶¹ אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי על מנת שתהיי מתרת לפלוני - הרי זו מקדשת,⁶² ותהיה אסורה עליו כשאר העם,⁶³ מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו.⁶⁴

61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיור בקנינה, או עלינו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה... והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל הי"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיור בעצם מהות הקידושין (ה'מאירי'). (62) כאן לא שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). (63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). (64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט-י.

יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: הרי את מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרושך⁶⁵ - הרי זו מקדשת,⁶⁶ וקשיגרש אותה תהיה מקדשת, עד שיגרש אותה פעם שניה מן קדושי פרוטה שניה. אבל אם אמר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגרשך,⁶⁷ לאחר שתתגררי, לאחר שאשתחררי,⁶⁸ לאחר שתשתחררי, לאחר שיימות בעליך, לאחר שתמות אחותיך⁶⁹ - אינה מקדשת, לפי שאינו יכול עתה לקדשה.⁷⁰

65) אחרי קידושין אלו. (66) בעיה היא בקידושין סב, ב א-ם יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט:). "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאירי' בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף-משנה). (67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. (68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר

1 לא היתה מקדשת, ותפסו בה קדושי שני, ונעשת
2 אשת איש; ולאחר שלשים יום, כשיבואו קדושי
3 ראשון, ימצאו אותה אשת איש, ונמצא הראשון
4 כמי שקדש אשת איש⁵⁴, שאין הקדושין תופסין
5 בה⁵⁵.

(54) קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת-איש" באותה שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושיה משני, הרי הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות קח:): "קידושיה ה'הן מ'אוניה") ובאותה שעה נפקעו לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' מ ס"ב. (55) כמבואר לעיל פ"ד, יב.

יב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום בדינך זה, ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו מקדשת מספק לשניהם⁵⁶. לפיכך שניהם נותנין גט⁵⁷, בין בתוך השלשים יום⁵⁸ בין לאחר שלשים יום. הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ובא אחר וקדשה לי מעכשיו ולאחר עשרים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרה ימים, אפילו הן מאה על הסדר הנה⁵⁹ - קדושי פלן תופסין בה, וצריכה גט מפל אחד ואחד, מפני שהיא ספק מקדשת לכל⁶⁰.

(56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו, וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק (קידושין נט:). (57) אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד מהם יתן גט ותהא מותרת לשני ('טור' אהע"ז סי' מ). (58) ואף הראשון יכול לגרשה אף-על-פי שעדיין לא נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא בא (משנה-למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג). (59) שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו. (60) כי לשון "מעכשיו ולאחר שלשים יום" ספק הוא, אם הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה', חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל. ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר נשים - הלכות אישות קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ת. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. (83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. (84) וסתם דינר הוא של כסף. (85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריחו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

יח. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בִּבְגָדִים אֱלוֹ שֶׁהָ שׁוֹיִן חֲמִשִּׁים דִּינָרִים, וְהָיוּ שָׁל מָשִׁי וְכִיּוּצָא בֵּהֶן שֶׁהָאִשָּׁה מְתַאֲוָה לָהֶן⁸⁸: אִם הָיוּ שׁוֹיִן חֲמִשִּׁים - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ מִשְׁעֵת לְקִיחָהּ, וְאִינָן צָרִיכִין שׁוּמָא בְּשׁוּק וְאַחֵר כֶּף תְּהִיָּה מִקְדָּשְׁתָּ, כִּדִּי שֶׁתִּסְמָךְ דַּעְתָּהּ, אֲלֵא הוּאִיל וְהֵן שׁוֹיִן כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ מִשְׁעָה רַאשׁוֹנָה⁸⁹, וְאִם אִינָן שׁוֹיִן - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁹⁰.

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט.): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו, דוקא משי וכיוצא בו שהאשה מתאווה להם. אבל יש סוברים, דוקא משי אינו צריך שומא לפני הקידושין הואיל ושומתו ידועה במקצת, ואין רגילים לטעות בו טעות גדולה, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינן טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהן בהרבה יותר משווין - צריכות שומא לפני הקידושין, כי אין האשה סומכת דעתה עליהם בלא שומא. ומכאן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (רבינותם שם. וכן בשו"ע אהע"ז סי' לא ס"ב). (90) קידושין ז, ב.

יט. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין בְּדִבְרֵי אֲרוּסִין, הוּא אוֹמֵר: בְּמָאָה דִּינָרִים אֶקְדָּשׁ אוֹתָךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: אִינִי מִתְקַדֶּשֶׁת לָךְ אֲלֵא בְּמֵאֲתַים, וְהֵלֶךְ זֶה לְבִיתָו וְזֶה לְבִיתִי⁹¹, וְאַחֵר כֶּף תִּבְעֶזְזֶה אֶת זֶה וְקִדְּשׁוּ סֵתָם⁹²: אִם הָאִישׁ תִּבְעֶזְזֶה אֶת הָאִשָּׁה - יַעֲשֶׂה דִבְרֵי הָאִשָּׁה⁹³, וְאִם הָאִשָּׁה תִּבְעֶזְזֶה אֶת הָאִישׁ - יַעֲשֶׂה דִבְרֵי הָאִישׁ⁹⁴.

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירוש ה'מאירי' לקידושין ת, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).

כ. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה⁹⁵, וְהֵלֶךְ הַשְּׁלִיחַ וְקִדְּשָׁה עַל תְּנָאי - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ לְקַדְּשָׁה עַל תְּנָאי, וְהֵלֶךְ וְקִדְּשָׁה סֵתָם, אוֹ עַל תְּנָאי אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁנָה אֶת הַתְּנָאי - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁹⁶.

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי

לעיל פ"ד, ה"ו. (69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. (70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב.).

1 טו. הָאֹמֵר לִיכְמָה⁷¹: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּזָה
2 לְאַחֵר שֶׁיִּחַלֵּץ לִיךְ יְכַמֶּיךָ - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷²; הוּאִיל
3 וְאֵלּוּ קִדְּשָׁה עִתָּהּ, הָיוּ קִדְּשֵׁי תוֹפְסִין בָּהּ מִסְּפָק⁷³.

(71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיכמה יחלוץ לה. (72) בנוסח כת"י התימנים וב'מעשה רוקח', נוספה כאן המילה: "מספק". (73) כמבואר לעיל פ"ד, ה"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

4 טז. הָאֹמֵר לְחִבְרוֹ: אִם יִלְדָה אֶשְׁתְּךָ נִקְבָּה הָרִי הִיא
5 מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּזָה - לֹא אָמַר כְּלוּם⁷⁴. וְאִם הָיְתָה אֶשֶׁת
6 חִבְרוֹ מִעֲבֵרַת וְהִפְרָה הָעֵבֶר - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷⁵. וְיִרְאָה
7 לִי, שֶׁצָּרִיף לְחֹזֵר וְלִקְדָּשׁ אוֹתָהּ אַחֵר שֶׁתֵּלַד עַל יְדֵי
8 אֲבִיהָ⁷⁶, כִּדִּי שֶׁיִּכְנִיס אוֹתָהּ⁷⁷ בְּקִדְּשֵׁי שְׁאִין בֵּהֶן
9 דְּפִי⁷⁸.

(74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא לעולם. (75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא-הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג. בדעת רבינו). (76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". (77) ישאנה ויכניסה לביתו. (78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידינו אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

10 יז. הָאֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּמָאָה
11 דִּינָרִין, וְנָתַן לָהּ אֶפְלוֹ דִּינָר אֶחָד - הָרִי זֶה מִקְדָּשְׁתָּ⁷⁹
12 מִשְׁלָקְחָהּ הַדִּינָר. וְהוּא⁸⁰, שֶׁיִּשְׁלִים לָהּ הַשָּׂאָר. שֶׁזֶה
13 כְּמִי שֶׁאָמַר: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת
14 שֶׁאֲשָׁלִים לִיךְ מָאָה דִּינָרִים, שֶׁהִיא מִקְדָּשְׁתָּ לוֹ
15 מִעֲכָשִׁיו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לָהּ 'בְּמָאָה
16 דִּינָרִים' סֵתָם; אֲבָל אִם פָּרַשׁ וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת
17 מִקְדָּשְׁתָּ לִּי בְּמָאָה דִּינָרִין אֱלוֹ, וְהִתְחִיל לְמְנוֹת לְתוֹךְ
18 יָדָה - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ עַד שֶׁיִּשְׁלִים [לָהּ מָאָה]⁸¹,
19 וְאֶפְלוֹ בְּדִינָר הָאַחֲרוֹן שֶׁנִּהְיָ יְכוּלִים לְחֹזֵר זֶה
20 בְּזָה⁸². וְכֵן אִם נִמְצָא מְנָה חֶסֶר דִּינָר⁸³, אוֹ נִמְצָא
21 מְנָה דִּינָר נִחְשָׁת⁸⁴ - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ⁸⁵. נִמְצָא בָּהֶם
22 דִּינָר רַע⁸⁶: אִם יְכוּלָה לְהוֹצִיאָו עַל יְדֵי הַדָּחַק -
23 יִחַלֶּפְנָהּ⁸⁷, וְאִם לֹא - אִינָה מִקְדָּשְׁתָּ.

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון

משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו הל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות ט:).

לעשותו בעדים. "שאינן מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. (103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. (105) כתובות עד, א. (106) מספק. (107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג הט"ז, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבטעור, אינו פחות משנים. (108) שאינה מקודשת בהן. (109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן הל' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). (110) לקדשה בה. (111) כתובת עד, א. ומובן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משהו פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושיו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושיו הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה). (112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמא בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). (113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעילתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישאל הכשרים.

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קיים התנאי.

- 26 א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של
- 27 יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין;
- 28 בדינר זה של פספס, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא
- 29 של פספס; על מנת שאני פה, ונמצא לוי; לוי,
- 30 ונמצא פה; נתין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא
- 31 נתין; בן עיר, ונמצא בן כפר; בן כפר, ונמצא בן
- 32 עיר; על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר,
- 33 ונמצא עני; על מנת שפיתי קרוב למרחץ, ונמצא
- 34 רחוק; רחוק, ונמצא קרוב; על מנת שיש לי שפחה
- 35 או פת גודלת או אופה, ואין לו; על מנת שאין לו,
- 36 ויש לו; על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לו; על
- 37 מנת שאין לי, ויש לו - בכל אלו וכל הדומה להן
- 38 אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.

- 1 כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה
- 2 במקום אחר - אינה מקדשת⁹⁷. קדשה לי והרי היא
- 3 במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו
- 4 מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו⁹⁸. וכן היא
- 5 שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני,
- 6 וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הבעל
- 7 במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו
- 8 מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו⁹⁹.

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישוהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין נ. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מ"ח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז ס"י לו ס"ק ז).

- 9 כב. המקדש את האשה וחזרו בו מיד הוא או היא,
- 10 אף-על-פי שחזרו בתוך פדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם
- 11 כלום, והרי היא מקדשת¹⁰¹.

(100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בבזיר כ:). (101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

- 12 כג. המקדש על תנאי, וחזר אחר פמה ימים ובטל
- 13 התנאי, אף-על-פי שבטלו בינו לבינה שלא בפני
- 14 עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם¹⁰².
- 15 וכן אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו
- 16 אחר כך בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש
- 17 על תנאי, וקנס סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זו
- 18 צריכה גט¹⁰⁶, אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה
- 19 בטל התנאי כשבעל או כשקנס¹⁰⁷. וכן המקדש
- 20 בפחות משנה פרוטה או במלוה¹⁰⁸, וחזר ובעל
- 21 סתם בפני עדים¹⁰⁹ - צריכה גט; שבעל בעילה זו
- 22 סמך¹¹⁰, ולא על אותן הקדושין הפסולין¹¹¹. חזקה
- 23 היא, שאין אדם מישאל אלא הכשרים עושה בעילתו
- 24 בעילת זנות¹¹², והרי בידו עתה לעשותה בעילת
- 25 מצוה¹¹³.

(102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין. בכל אלו וכל הדומה להן אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.

הלכה זו יש לפרשה בפנימיות הענינים, שענין האישות בכלל שייך לגאולה, ע"פ המבואר במדרשי חז"ל שהנישואין של הקב"ה וכןסת ישראל ("המקדש עמו ישראל") לאמיתו ובשלימותו יהיה לימות המשיח, "של העוה"ז היו אירוסין. אבל לימות המשיח יהיו נישואין". וזהו הרמז בדוגמאות שהביא מכוס יין או דבש שכידוע "יין" ו"דבש" מורים על רזין דאורייתא שבזה מרומזים הנישואין דלעתיד לבא, גילוי פנימיות התורה שלעתיד לבא.

יין מלכות ספר נשים סימן ח.

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין. (3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה". (4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלבי היה להתקדש לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן אם אמר הוא: בלבי היה לקדשה אף-על-פי שהטענתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב אינם דברים.⁷

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני בסם,⁸ ונמצא בסם וברסי; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן בן; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון - הרי זה מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאני שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; שאני אלא בסם, ונמצא בסם וברסי; שאני אלא בן עיר, ונמצא בן בן וכן עיר - אינה מקדשת.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם

אותה תרגום אנקלוס הגר. ואם אמר לה: על מנת שאני קורא, צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים וכתובים בדקדוק יפה. על מנת שאני יודע לשנות, צריך להיות יודע לקרות המשנה. ואם אמר: על מנת שאני תנא, צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא¹⁰ וספרי¹¹ ותוספתא¹² של רבי חייא¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים: במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. על מנת שאני תלמיד - אין אומרים: כן עזאי וכן זומא, אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומר: ואפלו בהלכות החג, שמתלמדין אותן בפרטים מדברים הקלים סמוך לחג, כדי שיהיו כל העם בקיאים בהן. על מנת שאני חכם - אין אומרים: פרבי עקיבא וחבריו, אלא כל ששואלין אותו בכל מקום דבר חכמה¹⁴ ואומר. על מנת שאני גבור - אין אומרים: באבנר בן נר¹⁵ וכיובד¹⁶, אלא כל שחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת שאני עשיר - אין אומרים: [פרבי אלעזר בן חרסום¹⁷] ופרבי אלעזר בן עזריה¹⁸, אלא כל שבני עירו מקבדין אותו מפני עשרו. על מנת שאני צדיק - אפלו רשע גמור, הרי זה מקדשת מספק, שמהרהרה תשובה בלבו¹⁹. על מנת שאני רשע - אפלו צדיק גמור, הרי זה מקדשת מספק, שמהרהרה בעבודת פוכבים ומזלות בלבו; שעון עבודת פוכבים ומזלות גדול הוא, ומשהרהרה לעבד בלבו נעשה רשע, שאומר: פן יפתה לבבכם, וכתוב: למען תפש את בית ישראל בלבם.

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך. (16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין חוששים שמהרהרה תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמהרהרה בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה נחוש להם.

ו. המקדש את האשה, ואמר: הייתי סבור שהיא פהנת. והרי היא לוי; לוי, והרי היא פהנת; עניה, והרי היא עשירה; עשירה, והרי היא עניה - הרי זה מקדשת, מפני שלא הטעתה²⁰. וכן היא שאמרה: סבורה הייתי שהיא פהנת, והרי היא לוי; לוי, והרי היא פהנת; עשיר, והרי היא עני; עני, והרי היא עשיר - הרי זה מקדשת, מפני שלא הטעה אותה.

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 (1) נתבארו בו דין קדושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו בקידושין, האומר לאשה קידשתך והיא כופרת, ושליח שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין, והכחות בהם.

2 א. הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, שְׂאִסּוּר לְשֵׁא שְׁתֵּיהֶן מִשּׁוּם
3 עֲרֻה, פְּאַחַת? - אֵינֶן מְקַדְּשֹׁת. בִּיצֵד? כְּגֹוֶן שְׂקָדֶשׁ
4 אִשָּׁה וּבִתָּה אוֹ שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת פְּאַחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן
5 מְקַדְּשֶׁת.

(2) שאמר: הרי שתיכן מקודשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו", והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא תקדשה, ע"י קידושין סז) - אף כשקידשן כאחת, אין קידושין תופסין אף באחת מהן.

6 ב. קִדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת פְּאַחַת, וְאָמַר: הָרִי בְּלִכֶּם
7 מְקַדְּשֹׁת לִי, וְהָיוּ בָּהֶן שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה
8 וְכִיּוּצָא בָּהֶן - אֵין אַחַת מִכֶּלֶן מְקַדְּשֶׁת. וְאִם אָמַר
9 לָהֶן: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי לְבִיָּאָה מְקַדְּשֶׁת לִי - הָרִי בְּלִי
10 מְקַדְּשֹׁת לִי, חוּץ מֵאֲחִיּוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה⁶ וְכִיּוּצָא
11 בָּהֶן. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶן: הָרִי בְּלִכֶּם מְקַדְּשֹׁת לִי,
12 וְהִיתָה בָּהֶן שְׂפָחָה אוֹ עֲפֹו"ם אוֹ אִשָּׁה אַחַת עֲרֻה,
13 כְּגֹוֶן אִשֶּׁת אִישׁ אוֹ בֵּתוֹ אוֹ אַחֲוָתוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - אֵין
14 אַחַת מִכֶּלֶם מְקַדְּשֶׁת. וְאִם אָמַר: הָרְאוּיָה מִכֶּם לִי
15 לְבִיָּאָה תְּהִיָּה מְקַדְּשֶׁת לִי - הָרִי בְּלִי מְקַדְּשֹׁת לִי,
16 חוּץ מֵאֲחֻתָּה אִשָּׁה שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ.

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין נא, הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות. דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא קנה כלום" (בבא-בתרא כגמ). כיון שבקנין אחד שיתף שניהם - מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. (6) שא"אפשר לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא נחזיקין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

17 ג. אָמַר לְשְׁתֵּי אֲחִיּוֹת: הָרִי אַחַת מִכֶּם מְקַדְּשֶׁת לִי
18 בְּדֵה, וְנָתַן לָהֶן פְּרוּטָה⁸ אוֹ שְׂקָבְלָתָה אַחַת עַל יַד
19 חֲבֵרְתָּהּ; וְכֵן הָאָמַר לְאָב: אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקַדְּשֶׁת
20 לִי, וְקָבַל הָאָב קִדּוּשֶׁיהָ⁹ - בְּלִי צְרִיכוֹת גֹּט מִמֶּנּוּ,
21 וְאִסּוּר לוֹ לְבֹא עַל אַחַת מֵהֶן¹⁰, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּדּוּשִׁין
22 תּוֹפְסִין בָּהֶן אֶף-עַל-פִּי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְבֹא עַל אַחַת
23 מֵהֶן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב, מ"ז). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו

עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, ה"א. (10) הואיל ולא פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא הוא פוגע באחות אשתו. (11) קידושין נא, א. נב, א. כאביו לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל כג"ם שהלכה כאביו. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ בשעת קידושין אמר המשוך לאב: "בתך מקודשת לי", ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינו-רם שהמשודכת מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ('הגהות מיימוניות', אולם ראה 'תוספות' לקידושין נב. ובשו"ע אהע"ז סי' לו, סט"ז).

ד. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה פְּלוֹנִית, וְהִלֵּךְ
12 וְקִדְּשָׁה¹² לוֹ, וְקִדֵּשׁ הַמְשַׁלַּח בְּעַצְמוֹ לְאִמָּה אוֹ לְבִתָּה
אוֹ לְאֲחֻתָּה, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן נִתְקַדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה
13 - שְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת גֹּט, וְאִסּוּרוֹת עָלֵיו¹³. וְכֵן אִשָּׁה
14 שֶׁעָשָׂתָה שְׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהִלֵּךְ וְקִדְּשָׁהּ, וְהִלֵּכָה
וְקִדְּשָׁהּ הִיא עַצְמָהּ לְאַחַר, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה מֵהֶן
15 קוֹדֵם¹⁴ - שְׁנֵיהֶן נִתְּנִין לָהּ¹⁵ גֹּט. וְאִם רָצוּ, אַחַד
16 נִתֵּן גֹּט וְאַחַד כּוֹנֵם¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת קרובות גרושתו. (14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה את מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחד, וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֻרִים¹⁷? בְּרַחֲוִקִין; אֲכָל אִם
18 קִדְּשָׁה הַשְּׁלִיחַ לְאָב, וְקִדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ לְבֵן אוֹ
19 לְאִחַ וְכִיּוּצָא בָּהֶן - שְׁנֵיהֶם נִתְּנִין גֹּט, וְהִיא אֲסוּרָה
20 לְשִׁנְיָה¹⁸.

(17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת האם - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

ו. הָאָמַר לְשְׁלֹוֹחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה, וּמַת
21 הַשְּׁלִיחַ, וְאֵינוֹ יָדוּעַ אִם קִדֵּשׁ אִם לֹא קִדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה
22 - הָרִי זֶה בְּחֻקַּת שְׂקָדֶשׁ, שְׁחֻקַּת שְׁלִיחַ לְעִשָּׂוֹת
שְׁלִיחוֹת¹⁹. וְהוֹאִיל וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה אִשָּׁה קִדֵּשׁ לוֹ²⁰
23 - הָרִי זֶה אִסּוּר בְּכָל אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ קְרוֹבוֹת שֶׁהֵן
24 עֲרֻה עִמָּה²¹, כְּגֹוֶן אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ בֵּת אוֹ אִם אוֹ
25 אַחֲוָת וְכִיּוּצָא בָּהֶן; שְׂאִם תֹּאמַר יִשָּׂא זֶה, שְׂמָא אִמָּה
26 קִדֵּשׁ לוֹ שְׁלֹוֹחוֹ אוֹ אַחֲוָתָה אוֹ בִּתָּה. וּמִתָּר בְּאִשָּׁה
27 שְׂאִין לָהּ קְרוֹבוֹת כְּגֹוֶן אֲלוֹ²². הִיתָה לָהּ קְרוֹבָה, כְּגֹוֶן
28 אִם אוֹ אַחֲוָת וְכִיּוּצָא בָּהֶן, וְהִיתָה הַקְּרוֹבָה אִשֶּׁת
29 אִישׁ בְּשָׂעָה שֶׁעָשָׂה הוּא שְׁלִיחַ, אֶף-עַל-פִּי
30 שְׁנִיתָגְרָשָׁה קִדֵּם שְׂיָמוֹת הַשְּׁלִיחַ - הָרִי זֶה מִתָּר בָּהּ;
31 וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא קִדֵּשׁ הַשְּׁלִיחַ אֶת קְרוֹבָתָה אַחַר
32 שְׁנִיתָגְרָשָׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הִיתָה רְאוּיָה בְּשָׂעָה שֶׁעָשָׂה

קדש בתו הקטנה, אף-על-פי שיש לומר: שמה
קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות, או גדולה
שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי
כל מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה
המקדשת. שמשמע בתו הגדולה - שאין בבנותיו
גדולה ממנה, ומשמע בתו הקטנה - שאין בהן
קטנה ממנה.⁴⁰

(34 קבוצות. (35 שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא
מדעתן. (36 מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה.
(37 מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. (38 שהיא נולדה לו
טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה.
(39 להנשא לאחרים. (40 שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון
המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא
מקדשת, ואוסרה על הכלל.⁴¹

(41 ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא
אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב
(דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו
"לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה,
ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד.) ובנערה הכתוב
מדבר.

יא. האב שאמר: קדשתי את בתי ואיני יודע למי
קדשתי - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד
שיאמר האב: נודע לי שלפלוני קדשתי, ותהיה
צריכה ממנו גט בלבד.⁴² ואף-על-פי שנודע לו אחר
שבגרה.⁴³

(42 כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם.
(43 ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה
שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו
כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה
הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן
להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר
כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי
קדשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב
ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך
- כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אמר האב: איני יודע למי קדשתי, ובא אחד
ואמר: אני הוא שקדשתי - נאמן⁴⁴ אף לכנס⁴⁵,
ואינו צריך קדושין אחרים.⁴⁶

(44 שאינו חצוף לומר לפני האב שקדשה, כי מתיירא הוא
שלא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף
הקידושין". (45 ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין
ל:).

יג. באו שנים, זה אומר: אני קדשתי, וזה אומר:
אני קדשתי - שניהן נותנין גט.⁴⁶ ואם רצו, אחד
נותן גט ואחד פוגם.⁴⁷ פגם, ואחר כך בא אחר

השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה
שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.²³

(19 ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20 שלא פירש לו איזו
אשה רוצה לקדש. (21 שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר
עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה
ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א,
א.). (22 נזיר, שם. (23 שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח
יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה
לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח
בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מי שהיה לו חמשה בנים, ועשו כלן שליח את
אביהם לקדש להם אשה²⁴, ואמר אבי הבנים לאיש
שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד
מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושין²⁷ - כל אחת מהן
צריכה חמשה גטין מפל האחין, הואיל וכלן²⁸ נתנו
רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - כל
אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד
מהם.³¹

(24 וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה
(קידושין נב.). (25 ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש
איזו בת. (26 אבי הבנות. (27 אפילו לא עשאוהו הבנות
שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו
ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג ה"א. (28 כל הבנים.
(29 ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת.
(30 מארבעת האחים הנשואים. (31 שמא ארוסת המת
היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד
שתחלוץ (קידושין נב.) ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא
ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו
החי.

ח. האב שהיה לו בת קטנה או נערה, שהיא
ברשותו, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות
לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת
בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שעשת אותי
שליח. לפיכך אין הבוגרת מקדשת³³ (ואחותה
מקדשת).³⁴

(32 בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה,
ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת,
כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33 קידושין נא, ב: "אין אדם
עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה
מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מי שיש לו שתי בתי³⁴ בנות משתי נשים, וכלן
ברשותו³⁵, וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר
לפעל: קדשתי לך את בתי הגדולה, אף-על-פי שיש
לומר: שמה גדולה שבגדולות³⁶ קדש לו או גדולה
שבקטנות³⁷, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן
הגדולה שבקטנות³⁸ - הרי כלן מותרות³⁹ חוץ מן
הגדולה שבגדולות, שהיא לבדה המקדשת. וכן אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקִדְשָׁתִּיהָ - אֵינִי נֶאֱמָן, וְאֵינִי
2 אוֹסְרָה עַל בַּעֲלָהּ.⁴⁸
- 3 יד. הָאִשָּׁה שְׂאֵמָרָה: נִתְקַדְשָׁתִּי וְאֵינִי יוֹדַעַת לְמִי
4 נִתְקַדְשָׁתִּי, וְבָא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקִדְשָׁתִּיהָ -
5 נֶאֱמָן לְתֵן גֹּט, וְתִהְיֶה מִתֵּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ;⁴⁹
6 אָבֵל אֵינִי נֶאֱמָן לְכֹנֵס, שְׂמָא יִצְרוּ תִקְפוֹ וְהִיא
7 תִּרְגִּיל⁵⁰ לוֹ כְּדִי לְהִתִּירָהּ.⁵¹
- 8 טו. הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: קִדְשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא
9 קִדְשָׁתִּי - הוּא אֹסֵר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵², וְהִיא מִתֵּרֶת
10 בְּקִרְבּוּתִי⁵³. קִדְשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדְשָׁתִּי -
11 הוּא מִתֵּר בְּקִרְבּוּתֶיהָ, וְהִיא אֹסֵרָה בְּקִרְבּוּתִי⁵⁴.
12 קִדְשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְשָׁתִּי אֶלָּא בְּתִי - הוּא
13 אֹסֵר בְּקִרְבּוּת גְּדוּלָּה⁵⁵, וּגְדוּלָּה מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי;
14 וּמִתֵּר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי⁵⁶. קִדְשָׁתִּי
15 אֶת בְּתִי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קִדְשָׁתִּי אֶלָּא אוֹתִי - הוּא
16 אֹסֵר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי; וּמִתֵּר
17 בְּקִרְבּוּת הָאֵם, וְהָאֵם אֹסֵרָה עַל קִרְבּוּתִי⁵⁷.
- 18 טז. וְכָל אֵלֹו שְׂטוּעָנִין הַקְדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטּוּעָן
19 שְׁהִיוּ שָׁם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהָלְכוּ לְמִדְיָנָה אַחֲרֵת
20 אוֹ מִתּוֹ; וְאָבֵל אֵם הוֹדוּ שְׁהִיוּ הַקְדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים
21 - אֵין פֶּאן קְדוּשִׁין, כְּמוֹ שְׂבִאֲרֵנוּ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם
22 שֶׁתֵּאֱמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קִדְשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
23 קִדְשָׁתִּי - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתֹּב לָהּ גֹּט לְהִתִּירָהּ
24 לְשֹׂאֵר הָעָם⁶⁰, שְׂאִין לוֹ פֶּזָה הַפְּסִיד⁶¹. וְאֵם נִתֵּן לָהּ
25 גֹּט מִעֲצָמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְתֵן כְּתֵבָהּ⁶².
- 37 יט. אָמַרָה: אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדְשָׁתִּי, אִם לְשׁוֹלֵחַ
38 אוֹ לְשִׁלּוּחוֹ: אִם לֹא הִחֲזֹק הַשְּׁלִיחַ בְּעֲדִים - הֲרִי זֶה
39 מְקַדְּשֵׁת לְשִׁנִּי⁷⁴, וְאֵם הִחֲזֹק שֶׁהוּא שְׁלּוּחוֹ - שְׁנִיָּהּ
40 נּוֹתֵנִין גֹּט⁷⁵; וְאֵם רָצוּ, אֶחָד נּוֹתֵן גֹּט וְאֶחָד כּוֹנֵס⁷⁶.
- 63 וְדוֹקָא אִם קִידְשָׁה בְּכוּנָה, אָבֵל אִם רָצָה לְקַדְּשָׁה
לְמַשְׁלַח וְטַעַם וְאָמַר: "הֲרִי אֶת מְקוּדְשֵׁת לִי" אֵינָה צְרִיכָה
גַּם מִהַשְׁלִיחַ, כִּי קִידוּשִׁין בְּטַעַם אֵינֶם קִידוּשִׁין ('הַגְהוּת
מִיִּמּוּנִיּוֹת' וְשׁו"ע אַהֲע"ז ס' לָה, ס"ט). (64 קִידוּשִׁין נָח,
ב: "מָה שֶׁעָשָׂה עָשׂוּי - אֵלָּא שֶׁנֶּהֱגָה בּוֹ מִנְהַג רִמְאוּת".
(65 שֶׁם נֵט, א: "עֲנִי הַמַּהֲפֵךְ בַּחֲרָה (עוֹגָה דְּקָה), וְבָא אַחֵר
וְנִטְלָה הִימָנוּ - נִקְרָא רִשָּׁע" שִׁיּוּר לַחֲיֵי חֲבִירוֹ. הַשּׁוּוֹה הֵל'
מְכִירָה פ"ז, ה"י.
- 30 יח. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁה,
31 הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעֲצָמִי קִדְשָׁתִּי⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת:
32 לְרִאשׁוֹן שְׁשָׁלְחוֹ נִתְקַדְשָׁתִּי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ
33 בְּעֲדִים⁶⁸ - הֲרִי הַשְּׁלִיחַ אֹסֵר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁶⁹, וְהִיא
34 מִתֵּרֶת בְּקִרְבּוּתִי; וְהָאִשָּׁה אֹסֵרָה בְּקִרְבּוּתִי הַמְּשֻׁלָּח⁷⁰,
35 וְהַמְּשֻׁלָּח מִתֵּר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁷¹; וְאֵם הִחֲזֹק הַשְּׁלִיחַ
36 בְּעֲדִים⁷² - הֲרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת לְרִאשׁוֹן⁷³.
- 66 כְּגוֹן שֶׁאִמֵּר לָהּ הַשְּׁלִיחַ מִתְחִילָה: "פְּלוּנִי שִׁלְחִי לְקַדֵּשׁ
בְּשִׁבְלִי", וְאַחֲרֵי שֶׁהָאִשָּׁה קִידְשָׁה סִתָּם. (67 הוּא אוֹמֵר:
לְעֲצָמִי נִתְקַדְּשָׁתִּי. וְהִיא אוֹמֶרֶת: לְמַשְׁלַח נִתְקַדְּשָׁתִּי.
(68 רִבִּינוּ לְשִׁיטְתוֹ לְעִיל פ"ג, ה"ו: "הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ
לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֲדִים, שֶׁאֵין מְקוֹם לְעֲדִים
בְּשִׁלְחוֹת הָאִישׁ אֵלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמִיתַת הַדְּבָר". (69 כִּי
לְדַבְּרוֹ הֲרִי הִיא מְקוּדְשֵׁת לוֹ, וְעֲשָׂאן עָלֶיהָ חֲתִיכַת אִיסוּר
בְּהוֹדָאָתָהּ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל ה"ט"ו. (70 שֶׁלְּדַבְּרָהּ נִתְקַדְּשָׁה
לוֹ. (71 שֶׁהֲרִי שִׁלּוּחוֹ צוּחַ שֶׁלֹּא קִידְשָׁה לְמַשְׁלַח.
(72 שֶׁעֲשָׂאן הַמְּשֻׁלָּח שְׁלִיחַ בְּמַעֲמַד שְׁנֵי עֲדִים. (73 וְהוּא
אֹסֵר בְּקִרְבּוּתֶיהָ ('יְרוּשָׁלַיִם' קִידוּשִׁין פ"ג, ה"א) וּבְכָל זֹאת
גַּם הַשְּׁלִיחַ אֹסֵר בְּקִרְבּוּתֶיהָ (מְגִיד-מִשְׁנָה).

וְנָשִׁים שְׂמָחוֹת לָהּ וְאוֹמְרוֹת: נִתְקַדְּשָׁה פְּלוֹנִית הַיּוֹם.
שָׁמְעוּ אוֹתָן אוֹמְרוֹת: פְּלוֹנִית תִּתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם - אֵין
חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שָׁמָּה נִדְמָנוּ לְקִדְּשׁ וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה, עַד
שִׁישְׁמָעוּ שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה⁹⁰. וְכֵן אִם בָּאוּ שְׁנֵים וְאָמְרוּ:
רְאִינוּ כָמוֹ שְׂמָחָת אֲרוּסִין, וְשָׁמְעָנוּ קוֹל הַבְּרָה⁹¹,
וְשָׁמְעָנוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע מִפְּלוֹנִי שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה פְּלוֹנִית
בְּפָנֶי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהִלְכוּ לָהֶם הָעֵדִים לְמִדְּנָה
אַחֶרֶת אוֹ מֵתוֹ - הֲרִי זֶה קוֹל שְׁמָחָת אוֹתָהּ
מִקְדָּשָׁתָּה⁹².

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב' ברור-חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושאו. (92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליד וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישורו את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וכיחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

כג. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּ?⁹³ שְׁלֹא הִיתָה שָׁם
אֲמַתְלָא⁹⁴; אֲבָל אִם הִיתָה שָׁם אֲמַתְלָא, וְשָׁמְעוּ
הָאֲמַתְלָא כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה - לֹא הִחֲזִיקָה
מִקְדָּשָׁתָּה. מִיָּצֵד הִיא הָאֲמַתְלָא? פְּלוֹנִית נִתְקַדְּשָׁה עַל
תְּנָא⁹⁵, אוֹ קִדְּוִשִׁי סָפֵק⁹⁶ - לֹא הִחֲזִיקָה, אֲלֵא שׁוֹאֲלִין
אוֹתָהּ, וְסוֹמְכִין עַל דְּבָרֶיהָ, הוּאֵיל וְאֵין שָׁם רְאָיָה
בְּרוּרָה וְלֹא קוֹל חֲזָק⁹⁷.

(93) שהוחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול (רש"י שם פח:): = תירוץ לשם התנצלות. (95) ושמא לא נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמא קטן היה בעת שקידש. או זרק לה קידושה ברשות הרבים, ספק קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין פח, ב.

כד. יָצָא עֲלֶיהָ קוֹל שְׁנֵיתִי קִדְּשָׁה לְפְלוֹנִי, וְלֹאֲחֵר יָמִים
אָמְרוּ אֲמַתְלָא⁹⁸, אִם נִרְאִין הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין שֶׁהוּא
פְּנִין⁹⁹ - סוֹמְכִין עַל הָאֲמַתְלָא, וְלֹא תִחֲזַק מִקְדָּשָׁתָּה;
וְאִם לֹאוּ - הוּאֵיל וְלֹא נִשְׁמָעָה הָאֲמַתְלָא בְּעֵת
שֶׁנִּשְׁמָעוּ הַקִּדְּוִשִׁין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְאֲמַתְלָא.

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית", ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו".

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, ה"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁעֲשֶׂתָּה שְׁלִיחַ לְקִדְּשָׁה, וְהִלְךְ וְקִדְּשָׁה, וּבָעֵת הַלֵּיכָתוֹ בְּטָלָה הַשְּׁלִיחוֹת וְחִזְרָה בָּהּ⁷⁷, וְאֵין יָדוּעַ אִם קָדַם שֶׁקָּבַל לָהּ הַקִּדְּוִשִׁין חִזְרָה אוֹ אַחֵר הַקִּדְּוִשִׁין - הֲרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָּה מִסָּפֵק⁷⁸. וְכֵן הָאִישׁ שֶׁשָּׁעֲשֶׂה שְׁלִיחַ וְחִזְרָה בּוֹ⁷⁹.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:): ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

כא. הַמִּקְדָּשׁ אֶחָת מִחֲמַשׁ נָשִׁים וְאֵינוּ יָדוּעַ אִי זֶה מִהֶן קִדְּשׁ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אוֹתִי קִדְּשׁ - אֲסוּר בְּקִרְבּוֹת פְּלִין⁸⁰, וְנוֹתִן גֵּט לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸¹, וּמִגִּיטָה כְּתֻבָּה⁸² אֶחָת בִּיגִיטָהּ וּמִסְתַּלֵּק⁸³. וְאִם קִדְּשׁ בְּבִיגָה⁸⁴ - קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים⁸⁵, שִׁיתָן כְּתֻבָּה לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸⁶. וְהַדְּבָר יָדוּעַ שֶׁכְּתֻבָּה שֶׁכָּתַב לְאֶחָת מִהֶן אֲבָדָה, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אֲנִי הִיא שֶׁקִּדְּשָׁתִּי וְכָתַבְתָּ לִּי כְּתֻבָּה וְאֲבָדָה כְּתֻבָּתִּי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגינה אותה (רש"י ליבמות ק"ח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בביאה כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות ק"ח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט. (87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּצָא עֲלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁתָּה לְפְלוֹנִי - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת מִקְדָּשָׁתָּה, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה. וְכָל קוֹל שֶׁלֹּא תִחֲזַק בְּבֵית דִּין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ⁸⁸. וְכִיצַד הוּא הַקוֹל שֶׁתִּחֲזַק זֶה בּוֹ שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁתָּה? בְּגוֹן שֶׁבָּאוּ שְׁנֵים וְהִעִידוּ, שֶׁרְאוּ הַגְּרוֹת יוֹדְלוֹת⁸⁹, וּמִטּוֹת מִצְעוֹת, וּבְנֵי אָדָם כְּנָסִין וְיוֹצְאִין,

והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

24 כט. החזק שטר כתבתה¹¹⁰: אם דרך מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך פותבין - חוששין לה¹¹¹; ואף-על-פי שאין שם סופר, אין אומרים: שמא מפני הסופר שמצא הקדים וכתב¹¹²; ואם דרך כל אנשי המקום שפותבין הפתבה קדם הקדושין - אין חוששין לה¹¹³.

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה. (111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחר-כך כותבים הכתובה, שמא גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

30 ל. שנים אומרים: ראיונה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים אומרים: לא ראיונה - אף-על-פי שכלם שכנים בחצר אחת, הרי זו מקדשת; שאין [טענת] 'לא ראיונה' ראויה, שדרך העם לקדש בצנעה¹¹⁴.

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג.).

34 לא. אמר עד אחד: מקדשת היא זו, והיא אומרת: לא נתקדשתי - הרי זו מתרת¹¹⁵. אחד אומר: מקדשת, ואחד אומר: אינה מקדשת - לא תנשא¹¹⁶; ואם נשאת - לא תצא, שהרי היא אומרת: לא נתקדשתי. אמרה: מקדשת אני, ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה: אם נתנה אמתלא¹¹⁷ לדבריה, ואמרה: מפני כך וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשת, וראינו בדבריה ממש - הרי זו מתרת לשני¹¹⁸; ואם לא נתנה אמתלא, או שנתנה ואין בהן ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי ספק. לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הכל עד שיבוא ארוסה¹¹⁹. וכן האשה שבאת ואמרה: אשת איש אני, וחרזה ואמרה: פנויה אני - אם נתנה אמתלא לדבריה ויש בדבריה ממש, הרי זו נאמנת¹²⁰.

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בדינו שלא תעזז פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת

(99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר-כך אמרו שנפלו קרובים לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב זבדי).

1 כה. מעשה באחת, שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של פלוני, ולאחר זמן שאלו לאביו ואמר: על תנאי כך נתקדשה לו ולא נתקנים התנאי. ולא סמכו חכמים על דבריו, אלא אמרו: הרי זו ספק מקדשת, ובאלו אין שם אמתלא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק אחר-כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

6 כו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני וקדשה בפנינו¹⁰¹ - בודקין על קדושי ראשון שהן בקול: אם באו עדים ברצאה ברורה שהיא מקדשת לראשון - אין קדושי שני פלוס¹⁰²; ואם לאו - מגרש ראשון שקדושו בקול, ונושא השני שקדושו ודאי. ואם גרש השני - לא יכנס הראשון, שמא יאמרו: החזיר גרושתו מן הארוסין¹⁰³ אחר שנתארסה לאחר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט. (103) שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר: "על ידי שגרשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ב.

14 כז. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול אחר פמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד פותב גט ואחד פוגס, בין ראשון בין אחרון¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא חששו שמא יאמרו: "החזיר גרושתו מן הארוסין" וכו', כי לא יגיעו לטעות זו אלא אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם צ:).

17 כח. מקום שנהגו¹⁰⁶ לשלח סבלונות¹⁰⁷ לארוסה אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו לה - חוששין לה שמא נתקדשה, וצריכה גט מספק, אף-על-פי שרב אנשי העיר אין משלחין סבלונות אלא קדם הארוסין¹⁰⁸. ומקום שנהגו כלן לשלח סבלונות בתחלה ואחר כך מקדשין, וראו סבלונות - אין חוששין לה¹⁰⁹.

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"ב. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המארסים ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והר"ף שם), ושמו גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג,

שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהעראה? אתיא קיחה-קיהא". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בבאורנו. (15) לירושא (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדרה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פרק עשירי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

ב. פִּינֵן שֶׁנִּכְנְסָה הָאֵרוּסָה לְחֻפָּה - הָרִי זֶה מִתְּרָה 10
לְבֹא עָלֶיהָ בְּכָל עֵת שְׁרִיצָה, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה 11
לְכָל דְּבָרָה. 16. וּמִשְׁתַּכְּנֵס לְחֻפָּה נִקְרָאת נִשְׁוּאָה, אֲף־ 12
עַל־פִּי שְׁלֹא נִכְעַלָהּ. 17. וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה רְאוּיָה 13
לְבַעֲלָהּ; אֲבָל אִם הִתָּה נְדָה, אֲף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְנְסָה 14
לְחֻפָּה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גָמְרוּ הַנִּשְׁוּאִין, וְהָרִי הִיא 15
בְּאֵרוּסָה עַד־כָּן. 16

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הרי"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתנינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצָרִיךְ לְכַרֵּךְ בְּרֶכֶת חֲתָנִים 19 בְּבֵית הַחֲתָן קֹדֶם 17
הַנִּשְׁוּאִין. וְהֵן שֶׁשׁ בְּרָכוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יי 18
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל פָּרָא לְכַבֵּדוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה 19
יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי 20
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, 21
בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּכֵנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנֵי עַדִּי עַד. 22
בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשׁוּשׁ וְתִגְל עֲקָרָה 23
בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמֵּחַ 24
צִיּוֹן בְּבִגְיָהּ. 20. שְׂמַחַת תְּשַׂמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים 25
בְּשִׂמְחָתָהּ יִצְרִיף בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, 26
מְשַׂמֵּחַ חֵתָן וְכֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ 27
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּרָא שְׂשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֵתָן וְכֵלָה, גִּילָה 28
רְנָה דִּיצָה וְחֶדְוָה, אֲהָבָה אֲחֻנָּה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה 29
יי אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יִהּוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַּיִם קוֹל 30
שְׂשׁוֹן קוֹל שְׂמִיחָה קוֹל חֵתָן וְקוֹל כֵּלָה, קוֹל מִצְחָלוֹת 31
חֲתָנִים מִחֻפָּתָם וְנִעְרִים מִמִּשְׁתֵּה מְגִינֵתָם. בְּרוּךְ 32
אַתָּה יי, מְשַׂמֵּחַ הַחֲתָן עִם הַכֵּלָה. 22. 33

(19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ג-כד. (20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה

1 א. הָאֵרוּסָה? אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים³ כָּל זֶמֶן
2 שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. 4. וְהָבָא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו -
3 מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת⁵. וְאִפְלוֹ אִם קִדְּשָה בְּבִיָּה
4 - אֲסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ בִּיָּאָה שְׁנִיָּה בְּבֵית אָבִיהָ, עַד
5 שְׂבִיבָא אוֹתָהּ⁷ לְתוֹף בִּיתוֹ⁸ וְיִתְיַחַד עִמָּה וּפְרִישָׁנָה⁹
6 לוֹ. וְיִחוּד זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לְחֻפָּה¹⁰ וְהוּא
7 הַנִּקְרָא נִשְׁוּאִין בְּכָל מְקוֹם¹¹. וְהָבָא עַל אֲרוּסָתוֹ לְשֵׁם
8 נִשְׁוּאִין אַחֵר שֶׁקִּדְּשָהּ¹² - מְשַׁעֲרָה בָּהּ¹³ קִנְיָה, 9
וְנַעֲשִׂית נִשְׁוּאָה¹⁴, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָרָה¹⁵.

(2) המקודשת לבעלה באחד משלושה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסתו". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". (5) "ירושלמי" פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ורבא בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" ("חלקת מחוקק" לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים . . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו ה"ל איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין

פ"א, הט"ז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתינס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

ז. וְיָרִידָה לְכַתֵּב כְּתֻבָּהּ³⁵ קִדְּם כְּנִיסָה לְחֻפָּהּ³⁶, וְאַחֲרֵי כֵן יִהְיֶה מִתֵּר בְּאִשְׁתּוֹ³⁷. וְהִתְחַן נֹתֵן שָׂכָר הַסּוֹפֵר³⁸.
וְכִמְהָ הוּא כּוֹתֵב לָהּ? אִם הִיתָה בְּתוּלָה - אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פָּחוֹת מִמָּאתִים דִּינָרִים; וְאִם בְּעוּלָה - אֵין כּוֹתֵבִין לָהּ פָּחוֹת מִמָּאתָּה דִּינָרִים. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֵקֶר כְּתֻבָּה. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף לָהּ, אֶפְלוּ כִּפְרָה³⁹ זָהָב - מוֹסִיף⁴⁰. וְדִין הַתּוֹסֵפֶת וְדִין הָעֵקֶר אֶחָד הוּא לְרֹב הַדְּבָרִים. לְפִיכָּךְ, כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ כְּתֻבָּה סָתֵם, הוּא הָעֵקֶר וְהַתּוֹסֵפֶת כְּאֶחָד⁴¹. וְכִכְּמִים הֵם שֶׁתִּקְנֶה כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינֵינוּ לְהוֹצִיאָהּ⁴².

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט"י. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בבא קטן, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא ('נמוקי יוסף'). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחיה של אשה משום 'חרם רבינו גרשום', היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוז הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתי" אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דִּינָרִים אֵלוּ לֹא תִקְנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטְּהוֹר, אֲלֵא מִמִּטְבַּע שֶׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁהִיָּה שְׂבָעָה חֲלָקִים נְחֹשֶׁת וְאַחַד כֶּסֶף, עַד שֶׁהִיָּה בִּסְלָע⁴³ חֲצִי זֶז כֶּסֶף⁴⁴. וְנִמְצָא מְאֻתִּים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים זֶזִין שֶׁל כֶּסֶף טְהוֹר, וּמָאתָּה דִּינָרִים שֶׁל בְּעוּלָה - שְׁנַיִם עֶשְׂרִי זֶזִים וּמִחֲצֵה⁴⁵. וּמִשְׁקָל כָּל

שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה"א.

ד. וְאִם יִהְיֶה שֵׁם יֵיִן - מְבִיא פוֹס שֶׁל יֵיִן, וּמְבָרֵךְ עַל הַיֵּיִן²³ תְּחִלָּה, וּמְסַדֵּר אֶת פֶּלֶן עַל הַפוֹס, וְנִמְצָא מְבָרֵךְ שְׁבַע בְּרָכוֹת. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת, שֶׁנֶּהְגּוּ לְהִבְיֹא הַדָּס²⁴ עִם הַיֵּיִן, וּמְבָרֵךְ עַל הַהַדָּס אַחֵר הַיֵּיִן²⁵, וְאַחֲרֵי כֵן מְבָרֵךְ הַשֵּׁשׁ²⁶.

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות ה"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

ה. וְאֵין מְבָרְכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אֲלֵא בְּעֶשְׂרֵה גְדוּלִים²⁷ וּבְגִי חוֹרִין²⁸, וְחֲתָן מִן הַמִּנְיָן²⁹.

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

ו. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה וּבִרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחַד עִמָּה בְּבִיתוֹ - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא; שְׂאִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים עוֹשֶׂה הַנִּשְׁוֹאִין, אֲלֵא כְּנִיסָה לְחֻפָּה³⁰. אֲרֵס וְכִנָּס לְחֻפָּה וְלֹא בִרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים - הָרִי זֶז נִשְׁוֹאָה גְמֻרָה³¹, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ אֶפְלוּ אַחֲרֵי כֵּם זִמִּים³². וְלֹא תִנְשֹׂא נָדָה עַד שֶׁתִּטְהַר, וְאֵין מְבָרְכִין לָהּ בְּרֶפֶת חֲתָנִים עַד שֶׁתִּטְהַר³³. וְאִם עֶבֶר וְנִשָּׂא וּבִרְךָ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתו" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה

יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. (55 את אשתו. 56) בבא-קמא פט, ב.

- 1 יא. המאָרס אַת האָשה, וכתב לה כתובה, ולא נכנסה
- 2 לחפה - עדין ארוסה היא, ואינה נשואה; שאין
- 3 הכתובה עושה נשואין⁵⁷. ואם מת או גרשה - גובה
- 4 עקר כתובה מבני חורין⁵⁸, ואינה גובה תוספת כלל,
- 5 הואיל ולא נכנסה⁵⁹. אבל אם ארס אשה ולא כתב
- 6 לה כתובה, ומת או גרשה והיא ארוסה - אין לה
- 7 כלום, ואפילו העקר; שלא תקנו לה עקר כתובה עד
- 8 שתנשא או עד שיכתוב⁶⁰. והמאָרס את בתו, וכתב
- 9 לה⁶¹ כתובה, ומת או גרשה פשהיתה נערה - כתובה
- 10 לאביה⁶², כמו שבארנו [למעלה בפרק שלישי]⁶³.

(57 כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). (58 מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:): "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת ממשועבדים כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. (59 כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה). (60 כתובות פט, ב. בבא-מציעא יז, בייח, א. (61 הבעל. (62 כתובות מג, ב. (63 הי"א.

- 1 יב. וכן תקנו חכמים, שכל הנושא בתולה יהיה
- 2 שמח עמה שבעת ימים⁶⁴. אינו עוסק במלאכתו,
- 3 ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח.
- 4 בין שהיה בחור, בין שהיה אלמן. ואם היתה
- 5 בעולה⁶⁵ - אין פחות משלשה ימים. שתקנת חכמים
- 6 היא לבנות ישראל, שיהיה שמח עם הבעולה
- 7 שלשה ימים, בין בחור בין אלמן⁶⁶.

(64 כתובות ז, ב. וב'ירושלמי' שם, פ"א ה"א): "משה תיקן שבעת ימי המשתה". (65 אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי' סד סק"ג). (66 כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שהיא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד-משנה).

- 1 יג. יש לו⁶⁷ לאדם לשא נשים רבות פאחת ביום
- 2 אחד, ומבדיל ברכת חתנים לכלן פאחת⁶⁸. אבל
- 3 לשמחה - צריך לשמח עם כל אחת שמחה הראויה
- 4 לה: עם בתולה - שבעה, עם בעולה - שלשה; ואין
- 5 מערבין שמחה בשמחה⁶⁹.

(67 רשאי. (68 תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם

- 1 זוז - שש ותשעים שעורות, כמו שבארנו בתחלת
- 2 ערבובין⁴⁶. והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום, בין
- 3 שהיה מן הכסף הטהור בין שהיה ממטבע אותן
- 4 העמים.

(43 שהוא ארבעים דינרים. (44 טהור. (45 מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46 פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעצה משקל ט"ז שעורות".

- 5 ט. אין פוחתין לכתולה ממאמיה ולבעולה ממאיה,
- 6 וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות⁴⁷. אחד הכותב
- 7 את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים⁴⁸ וקנו
- 8 מידו⁴⁹ שהוא חייב לה מאה או מאתים - הרי זה
- 9 מת⁵⁰. וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובה -
- 10 הרי זה מתר לבעל עד שהיה לו פנאי לכתוב⁵¹.

(47 כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48 שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49 בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50 כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51 כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

- 11 י. הכונס את האשה ולא כתב לה כתובה, או שכתב
- 12 ואבד שטר הכתובה⁵², או שמחלה כתובה לבעלה,
- 13 או שמכרה לו כתובה - חוזר וכותב לה עקר
- 14 כתובה⁵³, אם רצה לקיימה, לפי שאסור לו לאדם
- 15 לשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה. אבל
- 16 המוכרת כתובה לאחרים בטובת הנאה⁵⁴ - אינו
- 17 צריך לכתב לה כתובה אחרת; שלא תקנו כתובה אלא
- 18 כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואם הוציא
- 19 זה⁵⁵ - משלם כתובה ללוקח בדרך שהיה משלם
- 20 לה אם לא מכרה⁵⁶.

(52 כתובות נו, א. (53 ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה ('בית שמואל' סי' סו סק"י). (54 אם ימות הוא או

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׂהִיָּהּ שְׂמִיחַ עֲמָה חֲמִישִׁי וְעָרַב שַׁבָּת וְשַׁבָּת, וְיִצָּא
17 לְמִלֵּאכְתּוֹ יוֹם רִאשׁוֹן⁸⁰.

77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). 78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פ"א ה"ט. 79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקרב דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.). ואינה נשאת ביום ראשון, כי "סקרו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלשי בשבת, וברביעי כנסה" (שם). 80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

18 טז. המאָרס אַת בתו קטנה, ותבִּעָה הפעל לנשואין
19 - בין היא בין אביה יכולין לעֲבֹב שלא תנשא עד
20 שתגדיל⁸¹ ותעֲשֶׂה נערה. ואם רצה לכִּנְסָה⁸² -
21 כונס⁸³. ואין ראוי לעֲשׂוֹת בֵּין⁸⁴.

81) כתובות נו, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. 82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' 'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). 83) אפילו בעודה קטנה. 84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, ה"ט).

22 יז. אֲרִסָּה⁸⁵ וְשָׂהָה כִּמְה שָׁנִים וְתִבְעָה לְנִשְׂוֹאִין וְהָיָה
23 הָיָה נַעֲרָה - נוֹתְנִין לָהּ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
24 הַתִּבְעָה לְפָרְנָס אֶת עֲצָמָהּ⁸⁶ וְלִתְנֶן מֶה שֶׁהָיָה צְרִיכָה
25 לָהּ, וְאַחֲרֵי כֵן תִּנְשָׂא. תִּבְעָה אַחֲרֵי שִׁבְעָה - נוֹתְנִין
26 לָהּ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַתִּבְעָה⁸⁷. וְכֵן אִם קִדְּשָׁה
27 בְּיוֹם הַתִּבְעָה - נוֹתְנִין לָהּ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ מִיּוֹם
28 הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁהָיָה יוֹם הַתִּבְעָה. קִדְּשָׁה אַחֲרֵי שִׁבְעָה, אִם
29 עָבְרָה עָלֶיהָ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ בְּכַוְנָתָהּ וְלֹא אַחֲרֵי כֵן
30 נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נוֹתְנִין לָהּ אֵלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם
31 הַתִּבְעָה. וְכֵן הַמַּאָרֵס אֶת הַבְּעוּלָה⁸⁸ - נוֹתְנִין לָהּ
32 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתִּבְעָה⁸⁹.

85) כשהיא קטנה. 86) במלבושים ותכשיטים (כתובות נו:). 87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטה. 88) אלמנה מן הנישואין (שם, וב'ירושלמי' כתובות פ"ה, ה"ג). 89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר יש בידה (רש"י שם עמ' א').

33 יח. כִּשְׁם שְׁנוֹתֵינִי זְמַן לֹאשָׁה מִשְׁתַּבְּעָה הַפֶּעַל
34 לְפָרְנָס אֶת עֲצָמָהּ וְאַחֲרֵי כֵן תִּנְשָׂא, כֵּן נוֹתְנִין זְמַן
35 לֹאִישׁ לְפָרְנָס אֶת עֲצָמוֹ⁹⁰ מִשְׁתַּבְּעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ.
36 וְכִמְה נוֹתְנִין לוֹ? כִּמּוֹ שְׁנוֹתֵינִי לָהּ: אִם שָׁנִים עֶשְׂרִי

מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק ו.). 69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן ה"ד. וב'הגהות מיימוניות' הורו שלא לברך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א ש"אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה".

1 יד. מִתֵּר לְאָרֶס בְּכָל יוֹם חוֹלָה⁹⁰, אֶפְלוּ בְּתַשְׁעָה
2 בָּאֲבִי⁹¹, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה. אֲבָל אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים
3 לֹא בְּעָרַב שַׁבָּת וְלֹא בְּאַחַד בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שְׂמָא יָבֹא
4 לְיַדִּי חֲלוּל שַׁבָּת בְּתַקְנֵן הַסְּעָדָה, שֶׁהָתֵן טְרוּד
5 בְּסַעֲדָה⁹². וְאֵין צְרִיךְ לִזְמַר שְׁאֲסוּר לִשְׂאֵא אִשָּׁה
6 בְּשַׁבָּת⁹³. וְאֶפְלוּ בְּחֹלָה שֶׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים,
7 כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנָה⁹⁴, לְפִי שְׂאֵין מְעַרְבִין שְׂמִיחָה בְּשְׂמִיחָה,
8 שְׁנֹאמַר: מִלֵּא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם אֶת זֹאת⁹⁵.
9 וְשֹׁאֵר הַיָּמִים מִתֵּר לִשְׂאֵא אִשָּׁה בְּכָל יוֹם שְׂרִיצָה.
10 וְהָיָה, שְׂרִיטְרַח בְּסַעֲדָה נִשְׂוֹאִין שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם
11 הַנִּשְׂוֹאִין⁹⁶.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"... לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר: מלא שבע זאת".

ואף שאין למדין מקדם מתן תורה הנה במפרשים נאמרו בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם וסברא למדים גם מקודם מתן תורה ומה שאין למדים היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב, ויש שכתבו שלימודים שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מקודם מתן תורה. לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124.

70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב ה"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב שטר אירוסין (ביצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ג, ה"ד). 71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא יקדמנו אחר בתפילה". 72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה ימים קודם הנישואין". 73) שבחופתה הוא קונה אותה, ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א). 74) פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב. 75) ולא נתן לו שתייה בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות' במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות-חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. 76) כתובות ג, ב.

12 טו. מְקוֹם שְׂאֵין בְּתִי דִּינִים יוֹשְׁבִין בּוֹ אֵלָּא בְּשָׁנִי
13 וּבְחֲמִישִׁי בְּלִבְד⁹⁷, בְּתוּלָה נִשְׂאָת בְּיוֹם רְבִיעִי; שְׂאֵם
14 הָיְתָה לוֹ טַעֲנָה בְּתוּלִים⁹⁸, יִשְׁפִּים לְבֵית דִּין⁹⁹. וּמִנְהָג
15 חֲכָמִים, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה יִשְׁאַנָּה בְּחֲמִישִׁי, כְּדִי

(6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בנכריות והשבויה בשבייתה.

1 ה'דש - שנים עשר ה'דש, ואם שלשים יום - שלשים יום⁹¹.
2

ג. מפת עץ⁷ - כתבתה מאה. אפלו נשאת על מנת
שהיא בתולה שלמה, ונמצאת מפת עץ - כתבתה
מאה. קטנה מפת שלש שנים ולמטה שנבעלה,
אפלו בא עליה אדם גדול - כתבתה מאתיים; סופה
שתחזר בתולה בפאר הבתולות. וכן גדולה שבא
עליה קטן מכן תשע שנים ולמטה - כתבתה
מאתיים, כאלו לא נבעלה כלל; שביאת בן תשע
שנים ויום אחד - ביאתו ביאה, פחות מזה - אין
ביאתו ביאה.

(7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.

ד. בתולה שהיא בוגרת או סומא או אילונית⁸ -
כתבתן מאתיים. אבל החרשת והשוטה לא תקנו להן
כתבה. השוטה - לא תקנו לה נשואין כלל;
והחרשת, אף-על-פי שיש לה נשואין מדבריהם -
לא תקנו לה כתבה, כדי שלא ימנעו מלשאת אותה.
וכשם שאין לה כתבה, כך אין לה מזונות ולא תנאי
מתנאי כתבה⁹. ואם פגס החרשת ונתפקחה¹⁰ - יש
לה כתבה¹¹ ותנאי כתבה, וכתבתה מאה.

(8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונות, אבל לא
הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. (9) כגון רפואה
או פדיונה אם נשבת. (10) שחזרה לשמוע ולדבר.
(11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאיך תשב עם בעלה
- והיא בת דעת - בלא כתובה.

ה. נשא חרשת או שוטה וכתב להן מאה מנה -
כתבתן קיימת, מפני שרצה להזיק נכסיו¹².

(12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב
לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נזוק מנכסיו - תנאו קיים.

ו. חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות, אף-על-פי
שנתפקח החרש ונשתפה¹³ השוטה - אין לנשיהם
עליהם כלום. רצו לקימן אחר שהבראו - יש להן
כתבה, וכתבתן מאה. ואם בית דין הם שהשיאו
החרש וכתבו לה כתבתה על נכסיו - נוטלת כל מה
שכתבו לה בית דין. אבל השוטה אין בית דין
משיאין אותו בכל מקום. ומפני שאין תקנת חכמים
עומדת בו, לא תקנו לו נשואין. וכן הקטן לא תקנו
לו חכמים נשואין, הואיל וסופו לבוא לידי נשואין
גמורין. ומפני מה תקנו נשואין לקטנה ואף-על-פי
שהיא באה לידי נשואין גמורין? כדי שלא ינהגו
בה מנהג הקטן¹⁴. ואין משיאין את הקטן¹⁵ עד
שבודקין אותו ויודעים שהביא סימניו¹⁶.

(13) נצטללה דעתו. (14) אם לא תינשא אין מי שישמרנה

(90) בצרכי סעודה וחופה. (91) כתובות נו, א. ואין
משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא
בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא
בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. ובירושלמי
כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא:
לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

יט. הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה - נתחייב
במזונותיה, אף-על-פי שלא פגס⁹². ואם הגיע הזמן
באחד בשבת או בערב שבת - אינו מעלה לה
מזונות באותו היום, מפני שאינו יכול לפגס⁹³. וכן
אם חלה הוא או היא או שפרסה נדה כשהגיע הזמן
- אינו מעלה לה מזונות; שהרי אינה ראויה להנשא
עד שתטהר או עד שתבריא, וכן הוא אינו יכול
לשא אשה עד שיבריא⁹⁴.

(92) כתובות נו, א. (93) כמבואר לעיל הי"ד. (94) כתובות
ב, א. שכל זמן שעייב הנשואין הוא מחמת אונס - אינה
אוכלת משלו.

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק אחד עשר

(1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה,
בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילונית, סומא חרשת ושוטה,
וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגוירת, טענת בתולים
או פתח פתוח.

א. הנושא בתולה שנתאלמנה או שנתגרשה או
נחלצה. אם מן הארוסין נתאלמנה או נתגרשה או
נחלצה - כתבתה² מאתיים, ואם מן הנשואין -
כתבתה מאה, שמשנשאת הרי היא כבעולה³. וכן
הנושא בתולה משחררת⁴ או גוירת או שבויה: אם
נשתחררה השפחה ונתגירה הכותית ונפדית
השבויה והן פחותות מפת שלש שנים ויום אחד -
כתבתן מאתיים⁵, ואם היו פנות שלש שנים ויום
אחד ומעלה - כתבתן מאה.

(2) מהבעל השני. (3) אפילו יש עדים שלא נסתרה
(נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מיד.
(4) שהייתה שפחה כנענית ושחררה. (5) שאפילו נבעלו,
סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה
ואף-על-פי שהן בתולות? הואיל וחקקת הנשואה
שתבעל, וחקקת השפחה והפזית והשבויה
שתבעל⁶, תקנו לאלו מאה בין נבעלו בין לא נבעלו,
והרי הן כבעולות לכל דבר.

- וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. (15) שזוהי כביאת זנות.
 (16) סימני בגרות המפורשים למעלה.
- ז. קטן, אפלו בן תשע שנים ויום אחד¹⁷, שנשא
 אשה - אין לה כתובה¹⁸. ואם הגדיל וקדמה אחר
 שהגדיל¹⁹ - יש לה עקר כתובה. וכן גר שנתגר הוא
 ואשתו - כתובה מנה, שעל מנת בן קדמה²⁰.
- (17) שביאתו ביאה. (18) שאין קניין קטן כלום עד שיביא
 שתי שערות. (19) ובא עליה כשהגדיל. (20) כתובה
 מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.
- ח. כל בתולה שכתובה מאתים - יש לה טענת
 בתולים²¹; וכל שכתובה מאה²², או שלא תקנו לה
 חקמים כתובה²³ - אין לה טענת בתולים²⁴. והמתגר
 עם ארוסתו קדם נשואין - אין לה טענת בתולים²⁵.
- (21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה.
 (22) כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא
 נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. (23) כגון
 חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. (24) שאין טענת
 בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתים
 לכתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל.
 (25) שמא בא עליה ושכח.
- ט. ומה היא טענת בתולים? זה שנשא אשה
 שחזקה שהיא בתולה, וטוען ואומר: לא מצאתיה
 בתולה. ושני סימנין הן לכתולה: האחד - דמים
 ששותרתין ממנה בסוף ביאה ראשונה. והשני -
 הדחק שיקצא בה בביאה ראשונה בפשת תשמיש²⁶.
- (26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל
 לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות
 שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר
 הקידושין - שמא באונס.
- י. הנושא את הבתולה שכתובה מאתים, וטען
 ואמר: לא מצאתיה בתולה - שואלין אותה: אם
 אמרה: אמת הוא, לא מצאני בתולה, מפני שנפלת
 והפני עץ או קרקע והלכו בתולי - הרי זו נאמנת.
 ותחזור כתובה למנה²⁷. אף-על-פי שהוא טוען
 ואומר: שמא איש בא עליה ואין לה כלום²⁸ - אין
 משגיחין בטענתו²⁹. ויש לו להחרים סתם שלא בא
 עליה איש, שאין הדבר ודאי לו³⁰.
- (27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובה מנה.
 (28) נמצאת בעולה מקה טעות. (29) כי טענתה - וודאי,
 וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. (30) כלומר, אינו
 יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם
 יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.
- יא. אמרה היא: אמת אמר, שלא מצאני בתולה,
 ואיש בא עלי באנס אחר שנתארסתי לו³¹ - הרי זו
 נאמנת, וכתובה מאתים כמו שהיתה. ואם טען
- יב. טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת:
 לא בא עלי ועדין אני בתולה - בודקין אותה³⁴, או
 חוזר ובעל בפני עדים³⁵. אמרה: בא עלי ובתולה
 מצאני בכל הבתולות, ושקר הוא טוען - שואלין
 אותו ואומרים לו: מה היה הדבר עד שאמרתי
 שאינה בתולה? אם אומר: מפני שלא מצאתי לה דם
 - בודקין במשפחה, שמא אין להם דם כלל, לא
 דם נדה ולא דם בתולים. אם נמצאו כלן בן - הרי
 זו בחזקה; לא נמצאו בנות משפחה בן - בודקין
 אותה, שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית
 האיברים, או שהיתה מתעניית ברעב. מרטיבין
 אותה³⁶ ומאכלין אותה ומשקין אותה עד שתבריא,
 ותבעל שנית, ונראה אם תוציא דם אם לאו. ואם
 אין שם חלי ולא רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת
 בתולים. ואף-על-פי שמצא דחק בעת תשמיש -
 הואיל ולא יצא דם, אין כאן בתולים; שכל בתולה
 יש לה דם - בין קטנה בין גדולה, בין נערה בין
 בוגרת - אלא מפני החלי, כמו שבארנו. ואם אמר:
 מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח מצאתי -
 שואלין על שנותיה, שמא בוגרת היא; שרב
 הבוגרות אין להן דחק שמרגישין בו הרבה, שהרי
 גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בגרה
 עדין - אומרים לו: שמא הטיחה או בעלתה בנחת
 ולפיכך לא הרגשת בדחק? אם אמר: לא כן, אלא
 ודאי פתח פתוח היה - הרי זו טענת בתולים לכל
 בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין נערה, בין בריאה
 בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
 ואף-על-פי שיצא הדם - הואיל ומצא פתח פתוח,
 אין כאן בתולים.
- (34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת
 בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה
 ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף,
 אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה
 במקחך". (35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניס לה מפה
 לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם
 אסור. (36) מכניסים אותה למרחץ.

(45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פרק שנים עשר

(1) כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

א. כשנושא אדם אשה - בין בתולה בין בעולה, בין גרולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגויות או המשחררת² - יתחייב לה בעשרה דברים, ויזפה בארבעה דברים.

(2) שפחה כנענית שרכה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

ב. והעשרה - שלשה מהן מן התורה, ואלו הן: שארה, כסותה, ועונתה. שארה - אלו מזונותיה³. כסותה - כמשמעה. עונתה⁴ - לבוא עליה בדרך כל הארץ⁵. והשבעה מדברי סופרים. וכלל תנאי בית דין הם⁶. האחד מהם - עקר כתובה, והשאר - הם הנקראין תנאי כתובה⁸, ואלו הן: לרפאתה אם חלתה⁹, ולפדותה אם נשפית¹⁰, לקברה אם מתה¹¹, ולהיות נזונה מן נכסיו¹² ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה¹³, ולהיות בנותיה ממנו נזונות מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה¹⁴, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובה יותר על חלקם בירשה הזכרים ממנו יורשין כתובה יותר על חלקם בירשה¹⁵.

(3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". (4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא, י). כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא כמשפט (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ת רסב). (6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר בסמוך ה"ה. (7) מנה - לבעולה, ומאתים - לכתולה. (8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שבית-דין התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. (9) כתובות נא, א. (10) שם. (11) שם מו, ב. (12) שם נב, ב. (13) שם. (14) שם. (15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדוניתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדוניתה מאתיים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השנייה יורש מאתיים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה

יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא מראה דבר זה, וטעות היה בנסחאות שלהם. וכבר בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

יד. חכמים הם שתקנו עקר כתובה לאשה, והם התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעדה ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אכל.

(37) להפסידה כתובתה. (38) "שאם היה שונא אותה מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו חינום אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפא, שהרי בתולה נולדה.

טו. ועד מתי יש לו לטעון טענת בתולים? אם נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפילו לאחר שלשים יום.

(39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתיחד איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל עליה.

טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר הכתובה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם בן נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודת לו שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתה⁴². לפיכך⁴³ יש לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר כתובה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעדה ומפסידה; ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר.

(40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן. (41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. (42) וכל שכינסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. (43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. (44) באחיות חפץ קדוש.

יז. הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עקר הכתובה⁴⁵ - חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמו שבארנו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).

ז. פיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה - 24
תנאו בטל, וחיוב בעונתה; שהרי התנה על מה 25
שכתוב בתורה, ואינו תנאי ממון²⁹. 26

(29) אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.

ח. התנה עמה לפחות מעקר פתבה, או שפתב לה 27
מאמנים או מאה עקר פתבה, וכתבה לו שנתקבלה 28
מהן פה וכה, והיא לא נתקבלה³⁰ - תנאו בטל; שכל 29
הפוחת לכתולה ממאמנים ולא למנה ממאה - הרי 30
בעילתו בעילת זנות³¹. 31

(30) שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. (31) כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאנה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך לידבר איסור ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם-משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פ"ז ה"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).

ט. התנה עמה אחר שושאא שלא יירשנה - תנאו 32
בטל³². ואף-על-פי שירשת הבעל מדברי סופרים, 33
עשו חזוק לדבריהם כשל תורה³³. וכל תנאי 34
שבירשה בטל ואף-על-פי שהוא ממון, שנאמר בה: 35
לחקת משפט³⁴. ובשאר הדברים - תנאו קיים. כגון 36
שהתנה עמה שאין לה שאר וכסות, על מנת שלא 37
יאכל פרות נכסיה, וכל פיוצא בזה - תנאו קיים³⁵. 38

(32) אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). (33) כתובות פד, א. (34) "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שבירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. (35) כתובות נו, ב. פג, א.

י. כמה מזונות פוסקין לאשה³⁶? פוסקין לה להם 39
שתי סעודות בכל יום. סעודה בינונית של כל אדם 40
באותה העיר, באדם שאינו לא חולה ולא גרגרין³⁷. 41
ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר: אם חטים - 42
חטים, ואם שעורים - שעורים, וכן ארז ודחן או 43

אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות" (מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פ"ט, ה"ב.

ג. והארבעה שזוכה בהן - כלם מדברי סופרים, 1
ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלי¹⁶, ולהיות 2
מציאתה שלי¹⁷, ושיהיה אוכל כל פרות נכסיה 3
בחייה¹⁸, ואם מתה בחייו - יירשנה¹⁹, והוא קודם 4
לכל אדם פירשה²⁰. 5

(16) כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). (17) כתובות סה, ב. (18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מו:). (19) שם פג, ב. (20) אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה 6
כנגד מזונותיה²¹, ופדיונה - כנגד אכילת פרות 7
נכסיה, וקבורתה - כנגד ירשתו לכתבתה. לפיכך²², 8
אם אמרה האשה: איני נזונת ואיני עושה - שומעין 9
לה, ואין כופין אותה²³. אבל אם אמר הבעל: איני 10
נזנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיה - אין שומעין 11
לו, שמא לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה²⁴. 12
ומפני תקנה זו²⁵ יחשבו המזונות מתנאי הכתבה²⁶. 13

(21) הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). (22) הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. (23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונות" (רש"י שם). (24) שם ע, ב. והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמש מחיבו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. (25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. (26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

ה. כל הדברים האלו, אף-על-פי שלא נכתבו בשטר 14
הכתבה, ואפילו לא כתבו כתבה אלא נשא סתם - 15
פיון שושאא, זכה בארבעה דברים שלו, וזכתה 16
האשה בעשרה דברים שלה, ואינן צריכין לפרש²⁷. 17

(27) כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.

ו. התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים 18
שהוא חייב בהן, או שהתנת האשה שלא יזכה הבעל 19
באחד מן הדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים²⁸; 20
חוץ משלשה דברים, שאין התנאי מועיל בהן, וכל 21
המתנה עליהן - תנאו בטל. ואלו הן: עונתה, ועקר 22
הכתבה, וירשתה. 23

(28) אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ב' מנחם-אב - ספר נשים - הלכות אישות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. האשה שפסקו לה מזונות, והותירו - המותר
לבעלה⁵⁰. היה בעלה כהן - אינו נותן לה כל
מזונותיה תרומה, מפני שטרח גדול הוא לה לשמן
מדברים המטמאין⁵¹ ולאכלן בטהרה⁵²; אלא נותן
לה מחצה חלין ומחצה תרומה⁵³.

(50 כתובות סה, ב. כי תרומה טמאה אסורה באכילה.
(52 טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה.
(53 שם נו, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי
טומאתה.

יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא
חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים, עד שיהיו
בני שש שנים⁵⁴; מפאן ואילף - מאכלין עד
שיגדלו, פתקנת חכמים⁵⁵. ואם לא רצה - גוערין
בו, ומכלימין אותו, ופוערין⁵⁶ בו. ואם לא רצה
- מכריזין עליו בצבור ואומרים: פלוני אכזרי
הוא, ואינו רוצה לזון בניו, והרי פחות הוא
מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו⁵⁷. ואין פושין
אותו⁵⁸ לזונם אחר שש.

(54 שם סה, ב. [ומפשות הדברים נראה שכשם שחייב
מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן
החייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה,
ובכלל מזונות אשתו הוא "שכין שהן נגרים אחריה, אי
אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה].
(55 שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא
אחרי שגלתה מלשכת הגזית. (56 מרבים לבקש.
(57 אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. (58 אין
בית-דין יורד לנכסיו (שם).

טו. במה דברים אמורים? באיש שאינו אמוד⁶⁰,
ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל
אם היה אמוד⁶¹ שיש לו קמון הראוי לתן ממנו
צדקה המספקת להן - מוציאין ממנו בעל כרחו
משום צדקה⁶², וזנין אותן עד שיגדלו⁶³.

(59 שאין כופים אותו. (60 אינו מוחזק לבעל קמון.
(61 משוער. (62 שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו
רוצה ליתן צדקה . . . בית-דין כופין אותו ומכים אותו מכת
מרדות עד שיתן מה שאמרוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו"
(הל' מתנות נעיים פ"ז ה"י). (63 כתובות מט, ב. אבל
שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך ה"ז. ורבינו
בהל' מתנות נעיים פ"י ה"ט, כותב: "הנותן מזונות לבניו
ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד
הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות
. . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקורב
קודם". ועי' כתובות נ, א.

טז. מי שהלה למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית
דין לתבע מזונות: שלשה חודשים הראשונים
מיום הליכתו - אין פוסקין לה בהן מזונות,
אם לא יבא ויפיק להן⁶⁴.

מ' שאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה פרפרת³⁸
לאכל בה את הפת, כגון קטנית או ירקות וכיוצא
בהן³⁹. ושמן לאכילה, ושמן להדלקת הנר, ופרות,
ומעט יין לשותות, אם היה מנהג המקום שישתו
הנשים יין⁴⁰. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת⁴¹,
ובש"ר⁴² או דגים כמנהג המקום⁴³. ונותן לה בכל
שבת ושבת מצה כסף⁴⁴ לצריכה, כגון פרוטה⁴⁵
לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

(36 אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמץ)
ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו
ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות
(פרישה ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם
ס"ק ג). (37 רעבתן. (38 מאכל לתיבול הפת.
(39 כתובות פד, ב. (40 שם, סה, א. אבל אם אין שם
מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאוה, ואמרו
שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניזול הוא, שלשה תובעת
בפה וכו'". (41 שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת
כמו האיש ('שולחן ערוך' או"ח סי' רצא ס"ו). (42 בכת"י
תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח
שם הניח כלפנינו. (43 וראה שבת קיח, ב"קט, א.
(44 כתובות סד, ב. ושיעור המצה אחד מששה בדינר, שהוא
שלושים ושתיים פרוטה (קידושין יב). (45 [תיבת
"פרוטה" אינה מובנת. ובכת"י תימן איננה. וכן הוא
ב'מאיר' שם עמוד 275].

יא. במה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל
אם היה עשיר - הפל לפי עשרו. אפילו היה קמון
ראוי לעשות לה במה תבשילי בשר בכל יום - כופין
אותו ופוסקין לה מזונות כפי קמונו⁴⁶. ואם היה עני
ביותר ואינו יכול לתן לה אפילו לחם, שהיא צריכה
לו - כופין אותו להוציא, ותהיה פתחתה חוב עליו
עד שתמצא ידו ויתן⁴⁷.

(46 כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו,
טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה]
קל-וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאיר'). (47 שם עז,
א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל
ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים:
ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות
מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג.
וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה,
ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, והוא שותה ואוכל
לעצמו - הרשות בידיה⁴⁸; ובלבד שאיכל עמה מלילי
שבת ללילי שבת⁴⁹.

(48 כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). (49 שהוא
זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פ"ד ה"א. ומחמת
עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו
בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

22 תוציא שטר כתבה - אין לה מזונות; שְׁמָא נָטְלָה
23 כְּתֻבָּתָהּ מִבְּעֵלָהּ⁷⁸ או מִחֻלָּה לוֹ כְּתֻבָּתָהּ, שְׁאִין לָהּ
24 מזונות, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָרָא⁷⁹. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁפֹסְקִין
25 לָהּ מְזֻנּוֹת בְּחֻזְקַת שְׁלֵא נָטְלָה וְלֹא מִחֻלָּה, וְאִין
26 מְצָרִיכִין אוֹתָהּ לְהֵבִיא כְּתֻבָּה. וְדַעְתִּי נוֹטָה לְזֶה בְּמִי
27 שֶׁהֵלֵךְ בְּעֵלָהּ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהּ מְזֻנּוֹת מִן הַתּוֹרָה⁸⁰;
28 אֲבָל אִם מֵת בְּעֵלָהּ - אִין לָהּ מְזֻנּוֹת עַד שֶׁתְּבִיא
29 כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹכֵלֶת בְּתֻקְנַת חֻקִּים⁸¹. וְעוֹד,
30 שְׁנִזְוֹנָת מְנַכְסֵי יוֹרְשִׁים, וְלַעֲוֹלָם טוֹעֲנִין לְיֹרֶשׁ⁸².

(78) ראה לקמן פ"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתטול כתובתה". (79) לקמן פ"ז הי"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליה". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פ"ג דכתובות סו אות קטן כ). (80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונית בחזקת שלא נטלה. (81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. (82) בית-דין פותח פה וטענה לטובת היורש (כבא-בתרא כג.) אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמא מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

31 יט. הֵלֵךְ בְּעֵלָהּ, וְלוֹתָהּ וְאִכְלָה - פְּשִׁיבּוֹא חֵיב
32 לְשֵׁלֶם⁸³. עֲמַד אֶחָד מְדַעַת עֲצָמוֹ וְזָנָה מְשֻׁלָּא⁸⁴ - אִם
33 יבּוֹא הַבֶּעַל, אֵינוֹ חֵיב לְשֵׁלֶם לוֹ; וְהָרִי זֶה אֶבֶד אֶת
34 מְעוֹתָיו, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא צָוָה לְזוֹנָה וְהִיא לֹא לְלוֹתָהּ
35 מִמְּנוֹ⁸⁵.

(83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה ה"טז) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). (84) לא בתורת הלואה. (85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

36 כ. הַבֶּעַל שְׁאֵמְרָא⁸⁶ לֹאשְׁתּוֹ בְּשַׁעַה שֶׁהֵלֵךְ: טָלִי
37 מַעֲשֵׂה יְדֵיָּהּ בְּמִזְוֹנֹתֶיהָ⁸⁷ - אִין לָהּ מְזֻנּוֹת; שְׁאֵלוֹ
38 לֹא רָצְתָה בְּדָבָר זֶה וְלֹא סָמְכָה דַּעְתָּהּ - הָיָה לָהּ
39 לְתַבְּעוֹ⁸⁸, או לומר לו: אִין מַעֲשֵׂה יְדֵי מְסַפִּיקִין לִי.

(86) כתובות קז, א. (87) והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. (88) אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר

1 שְׁחֻזְקָה⁶⁴ שְׁאִין אָדָם מְנִיחַ בֵּיתוֹ רִיקָן; מִפְּאֵן
2 וְאֵילָף - פּוֹסְקִין לָהּ מְזֻנּוֹת⁶⁵. וְאִם הָיוּ לוֹ נְכָסִים
3 - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנַכְסֵיוֹ וּמוֹכְרִין לְמִזְוֹנֹתֶיהָ.
4 וְאִין מְחַשְׁבִּין עֲמָה עַל מַעֲשֵׂה יְדֵיהָ⁶⁶, עַד שִׁיבּוֹא
5 בְּעֵלָהּ; אִם מַצָּא שֶׁעָשְׂתָה - הָרִי אֵלֶּי שְׁלוֹ.
6 וְכֵן אִם לֹא עָמְדָה בְּדִין, אֲלֹא מְכָרָה לְעַצְמָהּ⁶⁷
7 לְמִזְוֹנֹת - מְכָרָה קָנָם. וְאֵינָה צָרִיכָה הַכְרָזָה⁶⁸
8 וְלֹא שְׁבִיעָה⁶⁹, עַד שִׁיבּוֹא בְּעֵלָהּ וְיִטְעֵן⁷⁰, או עַד
9 שֶׁתְּבֹא לְגִבּוֹת כְּתֻבָּתָה אַחֵר מוֹתָא⁷¹ - מְגַלְגֵּלִין
10 עָלֶיהָ⁷² שְׁלֹא מְכָרָה אֲלֹא לְמִזְוֹנֹת שֶׁהִיא צָרִיכָה
11 לָהֶן⁷³.

(64) ניתן לשער. (65) כתובות קז, א. (66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי-ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). (67) שלא בהוראת בית-דין. (68) הוא שמכריזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית-דין עד שיפסקו המוסיפים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. (69) שאין בידה משל בעלה כלום. (70) הנחתה לה כסף למזונות. (71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. (72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז.). (73) שלא ביזוזה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שזה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

12 יז. וְכֵשֶׁם שֶׁבֵּית דִּין מוֹכְרִין לְמִזּוֹן הָאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ
13 בְּעֵלָהּ, כִּף מוֹכְרִין לְמִזּוֹן בָּנָיו וּבָנוֹתָיו כְּשֶׁהֵן בָּנֵי
14 שֵׁשׁ שָׁנִים או פְּחוֹת; אֲבָל יוֹתֵר עַל שֵׁשׁ - אֵינָן
15 זְנִין אוֹתָן מְנַכְסֵיוֹ שְׁלֵא בְּפָנָיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
16 אֲמוֹד⁷⁴. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁתַּטְּשָׁה⁷⁵ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין
17 לְנַכְסֵיוֹ וּמוֹכְרִים, וְנִגִּין אֶשְׁתּוֹ וּבָנָיו וּבָנוֹתָיו שֶׁהֵן
18 בָּנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים או פְּחוֹת⁷⁶, וּמִפְּרִנְסִין⁷⁷ אוֹתָן.

(74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). (75) יצא מדעתו. (76) אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית-דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פ"א, יא) "מי שנשתטה . . . בית-דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77) בלבוש ובכסות (כתובות מח.).

19 יח. יֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים שֶׁהוֹרָה, שְׁאִין פּוֹסְקִין מְזֻנּוֹת
20 לְאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ בְּעֵלָהּ לְמַדְינַת הָרֶם או שְׁמַת בְּעֵלָהּ,
21 עַד שֶׁיָּהֵא שֹׁטֵר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, וְאִם לֹא

18 וְאִם לֹא - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה¹⁰¹. וּבְאִתּוֹן
19 הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם תִּהְיֶה הִיא עוֹשֶׂה וְאוֹכֵלֶת, וְיִהְיֶה
20 אֶחָד מִחֻבְרֵיו מְפָרְגָם אוֹתָהּ¹⁰² דְּבָרִים שֶׁהִיא
21 צְרִיכָה לָהֶן יִתֵּר עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אִם אֵין מַעֲשֵׂה
22 יָדֶיהָ מְסַפִּיקִין לָכָל.

(98) מממונו ומנכסיו. (99) שלא הדירה יותר משלושים יום. (100) שהדירה יותר משלושים יום. (101) כתובות ע, ב. עד שלושים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה בזיון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כ'הקדש'. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המודר כקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מליהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ו). (102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הזן אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

23 כד. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹא תִטָּעַם אֶחָד מִכָּל
24 הַפְּרוֹת¹⁰³ - מִמֵּתִינִין לוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; יִתֵּר עַל כֵּן
25 - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה¹⁰⁴. אֶפְלוּ הַדִּירָה שֶׁלֹא תֹאכֵל
26 מֵאֶכָל רַע, אֶפְלוּ הַדִּירָה מִמֵּין שֶׁלֹא אֶכְלָה אוֹתוֹ
27 מִיָּמֶיהָ - יוֹצִיא אַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִתֵּן כְּתֻבָּה¹⁰⁵.
28 נִדְרָה הִיא שֶׁלֹא תֹאכֵל אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת, וְקִיָּם לָהּ
29 הוּא אֶת נִדְרָהּ¹⁰⁶, אוֹ נִדְרָה בְּנִזְיָר¹⁰⁷ וְלֹא הִפָּר לָהּ:
30 אִם רָצָה¹⁰⁸ שֶׁתֵּשֵׁב תַּחְתּוֹ וְלֹא תֹאכֵל פְּרוֹת אוֹ תִהְיֶה
31 נִזְיָרָה - תֵּשֵׁב, וְאִם אָמַר: אֵינִי רוֹצֶה בְּאִשָּׁה נִדְרִית
32 - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שֶׁהִרִי הָיָה בִּידוֹ לְהִפָּר, וְהוּא
33 קִיָּם לָהּ בְּרָצוֹנוֹ¹⁰⁹.

(103) שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני, אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חבירו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). (104) אם לא התיר נדרו. (105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. (106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". (107) שאמרה הריני נזירה. (108) הבעל. (109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא:): "הוא נתן אצבע בין שניהם" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשמיעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא

לה, בעל כרחה, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידך, כמפורש למעלה בה"ד.

1 כא. הָרִי שֶׁעָמְדָה בְּדִין וּפָסְקוּ לָהּ מְזֻנּוֹת, וּמְכָרוּ
2 בֵּית דִּין⁸⁹ וְנָתְנוּ לָהּ, אוֹ שֶׁמְכָרָה הִיא לְעַצְמָהּ, וּבֹא
3 הַבַּעַל וְאָמַר: הַנַּחְתִּי לָהּ מְזֻנּוֹת - הָרִי זֶה נִשְׁבַּעַת
4 בְּנִקִּיטַת חֶפְצִין⁹⁰ שֶׁלֹא הֵנִיחַ לָהּ⁹¹. לֹא תִבְעָה וְלֹא
5 מְכָרָה, אֲלֵא שֶׁהָתָה עַד שָׁבָא, הוּא אוֹמֵר: הַנַּחְתִּי,
6 וְהִיא אוֹמֵרֶת: לֹא הַנַּחְתִּי, אֲלֵא לִוִּיתִי מִזֶּה
7 וְנִתְפָּרְסְתִי⁹² - נִשְׁבַּע שֶׁבִּבְעַת הַסֵּת⁹³ שֶׁהֵנִיחַ לָהּ
8 וּנְפָטָר, וְיִשְׁאַר הַחוֹב עָלֶיהָ⁹⁴.

(89) מנכסי בעלה. (90) מבואר למעלה פי"א הט"ז. (91) משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחת לי מְזֻנּוֹת". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). (92) כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. (93) בדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פי"א ה"ג. היסט - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א' כו, יט): "אם ה' הסיתך ביי" (רש"י לשבועות מ':) וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבדות שהכבירו עליו להשבוע ('הערן' ערך הסת). (94) וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות ק, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסט, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).

9 כב. מְכָרָה מְטַלְטֵלִין וְאִמְרָה: לְמְזֻנּוֹת מְכָרְתִּי,
10 וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: מְזֻנּוֹתֶיךָ הַנַּחְתִּי - נִשְׁבַּעַת
11 שֶׁבִּבְעַת הַסֵּת שֶׁלֹא הֵנִיחַ⁹⁵. הָרִי שֶׁלֹא תִבְעָה⁹⁶ וְלֹא
12 לִוְתָה וְלֹא מְכָרָה, אֲלֵא דַחְקָה עֲצָמָה בְּיוֹם וּבְלִילָהּ
13 וְעִשְׂתָּהּ וְאֶכְלָה - אֵין לָהּ כָּלוּם⁹⁷.

(95) הואיל והיתה יכולה להברית את המטלטלין ולומר אין לי בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסט' בעלמא. (96) מזונות עלידי בית-דין. (97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומוכן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

14 כג. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלְּהֻנּוֹת⁹⁸ לוֹ - בֵּין שִׁפְרָשׁ
15 עַד זְמַן פְּלוֹנִי, בֵּין שֶׁלֹא פָּרַשׁ אֲלֵא סָתָם -
16 מִמֵּתִינִין לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם תִּמּוּ יָמֵי נִדְרוֹ⁹⁹
17 אוֹ שֶׁלֹא תִמּוּ¹⁰⁰ וְהִתִּיר נִדְרוֹ - הָרִי זֶה מוֹטָב,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(9) בית דירה (כתובות קג.). (10) משנה, כתובות סד, ב. ויה' מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת לשכב [עליה]". וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא מציעא קיג:א. (11) מצע גס כעין מחצלת של קנים. (12) "ירושלמי" שם. (13) כי אין בית פחות מארבע אמות (סוכה ג:). (14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

ד. וכן מחיבין אותו לתן לה תכשיטים, כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה¹⁵, ופוך¹⁶ ושרק¹⁷ וכיוצא בה, כדי שלא תתגנה עליו.

(15) מצחה. (16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי עיניהם. ככתוב (מלכים-ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם בפור עיניה". (17) צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז.). וחייב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה ביתדין נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

ה. במה דברים אמורים? בעניי שפישראל; אבל בעשיר - הכל לפי עשירו¹⁸. ואפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב - כופין אותו ונותן. וכן המדור - לפי עשירו, והתכשיט וכלי הבית - הכל לפי עשירו. ואם קצרה ידו לתן לה אפלו בעניי שפישראל - כופין אותו להוציא¹⁹, ויהיה הפתח עליו חוב עד שיעשיר.

(18) שם סד, ב. (19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פ"ב הי"א. והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').

ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים, בני שש או פחות - חייב לתן להם פסות המספקת להם²⁰, וכלי תשמיש, ומדור לשפן בו. ואינו נותן להם לפי עשירו, אלא כפי צרכן בלבד. זה הכלל: כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר מותו²¹ - יש לו פסות²² וכלי בית ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו²³, כן מוכרין לקסותו וכלי ביתו ומדורו.

(20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות (כתובות סח.). (21) כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה. (22) "ירושלמי" כתובות פ"ב ה"א: "ומתכסין בכסותי". והשווה לקמן פ"ט, הי"א. (23) למעלה פ"ב ה"טז.

ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וקסות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט²⁴; אבל מי שנשתטה בעלה או שנתחדש - פוסקין לה תכשיט²⁵. ודין הבעל עם אשתו בטענת הפסות והפלים ושכר המדור - כדינם בטענת המזונות. אם אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד לכל²⁶.

אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פרק שלשה עשר

(1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקשט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

א. במה הפסות שהיא חייב לתן לה? בגדים של חמשים זוז משנה לשנה, ממטבע אותן הימים, שנמצאו החמשים - ששה דינרין ורביע דינר פסוק². נותנין לה חדשים בימות הגשמים, ולובשת בלאותיהן³ בימות החמה⁴. והשחקים, והם מותר הפסות⁵ - הרי הן שלה, כדי שתתפסה בהם בימי נדחה⁶. ונותנין לה חגורה למתניה וכפה לראשה ומנעל ממועד למועד⁷.

(2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה דינר הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. (3) הבגדים שנתישנו. (4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. (5) שבלתה ונשתחקה. (6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדחה (כתובות סד: סה: וברש"י). (7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתנן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

ב. במה דברים אמורים? באותן הימים ובארץ ישראל; אבל בשאר זמנים ושאר המקומות - אין הדמים עקר. יש מקומות שהיה שם הפגדים בלקר הרבה או בזול הרבה. אלא העקר שסומכין עליו, שמחיבין אותו לתן לה בגדים הראויים בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות⁸ שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה.

(8) רבינו מדבר בעניי שבישראל, ואילו בעשירי הכל לפי עשירו כמבואר בסמוך ה"ה.

ג. ובכלל הפסות - שהיא חייב לתן לה כלי בית, ומדור⁹ שיושבת בו. ומה הן כלי בית? מטה מצעת¹⁰, ומפץ¹¹ או מחצלת לישוב עליה, וכלי אכילה ושתיה, כגון קדרה וקערה וכוס¹² ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור? ששוכר לה בית של ארבע אמות על ארבע אמות¹³, ויהיה רחבה¹⁴ חוצה לה כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.

30 אֶשְׁתּוֹ מִזֶּה, וְלֹא יִנְיָחָהּ לָצֵאת אֵלָּא כִּמּוֹ פֶּעַם אַחַת
31 בְּחֹדֶשׁ אוֹ כִּמּוֹ פַּעַמִּים בְּחֹדֶשׁ, לְפִי הַצֵּרֶף⁴². שְׂאִין
32 יְפִי לְאִשָּׁה אֵלָּא לִישָׁב בְּזוֹת בֵּיתָהּ⁴³, שֶׁקֶף כְּתוּב:
33 כָּל כְּבוֹדָה בֵּת מֶלֶךְ פְּנִימָה⁴⁴.

(38) צעף, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצינפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד הי"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. (39) אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40) כתובות עא, ב. (41) שם עב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליוה - ילווהו וכו' (שם). (42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאת לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. וב'ספרי' פרשת כי-תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". (43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44) יבמות עז, א.

34 יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן
35 שהיא⁴⁵ עמה בעיר, חודש אחד - ממתינין⁴⁶ לו,
36 שנים⁴⁷ - יוציא ויתן כתובה⁴⁸; ובזמן שהיא בעיר
37 אחרת: רגל אחד - ממתינין⁴⁹ לו, שנים - יוציא
38 ויתן כתובה⁵⁰.

(45) אביה. (46) אולי יתיר את נדרו. (47) יום אחד בחודש השני נחשב כשני חדשים. (48) יותר מחודש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות עא, ב). (49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. (50) שם.

39 יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב⁵¹ או
40 לבית המשתה - או יתיר את נדרו⁵² או יוציא⁵³ ויתן
41 כתובה; שזה כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה⁵⁴.
42 ואם היה טוען מפני בני אדם פרוצים⁵⁵ שיש באותו
43 בית האב או בבית המשתה, והחזקו שם פרוצים
44 - שומעין לו⁵⁶.

(51) שאמר לה: אם תלכי לבית האבאל, תיאסר הנאת ממוני עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פ"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פ"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות עא, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם עב, א.

45 יד. האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך
46 ואמך, אחיך ואחיותיך - שומעין לו. ומהיה היא
47 הולכת להם פשיא⁵⁷ ארע להם דבר, ותלך לבית אביה
48 פעם בחודש ובכל רגל ורגל; ולא יפנסו הם לה אלא
49 אם ארע לה דבר, כגון חלי או לדה. ששין פופין

(24) כתובות מח, א. (25) שם, כי אומדים דעתו אילו היה בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא ציוה - גילה שאין רצונו בכך (רש"י שם). (26) כמבואר לעיל פ"ב, הכ"א-כב.

1 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מפל
2 המינין²⁷ - בפניו²⁸: שנה אחת - ימים, יתר על פן
3 - או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה²⁹;
4 ובפשיירות: שלשים יום - ימים³⁰, יתר על פן - יתיר
5 את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(27) שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה עליך. כי אחרת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר למעלה בפ"ב הכ"ד. (28) שאינן מרבות להתקשט. (29) כתובות עא, ב. (30) שם: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלוש ימים".

6 ט. הדירה שלא תלך למרחץ: בכפרים³¹ - שבת
7 אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תנעל מנעל:
8 בכפרים - שלשה ימים, ובכפרים - מעת לעת³³. יתר
9 על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

(31) בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות. (32) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ד. (33) שם.

10 י. הדירה שלא תשאול ולא תשאיל מפלי הבית
11 שדרך כל השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון
12 נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את
13 נדרו או יוציא ויתן כתובה, מפני שמשיא³⁵ שם רע
14 בשכנותיה³⁶. וכן היא שנודרה שלא תשאול ולא
15 תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם,
16 ושלא תארג בגדים נאים לבנים, במקום שדרך
17 לארג אותם לבנים - תצא בלא כתובה, מפני
18 שמשיאתו שם רע בשכונתו שהוא פילי³⁷.

(34) נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). (35) כלומר, מביא עליה. (36) שהיא קמצנית (כתובות עב). (37) שם. כלי - קמצן. מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכלי לא יאמר שוע".

19 יא. מקום שדרךן שלא תצא אשה לשוק בכפה
20 שעל ראשה בלבד, עד שיהיה עליה רדיד³⁸ החופה
21 את כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות
22 רדיד³⁹ הפחות מכל הרדידין. ואם היה עשיר - נותן
23 לה לפי עשרו. כדי שתצא בו לבית אביה או לבית
24 האב או לבית המשתה⁴⁰. לפי שכל אשה יש לה
25 לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האב ולבית
26 המשתה לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי
27 שיבואו הם לה⁴¹, שאינה בבית הסהר עד שלא תצא
28 ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה
29 תמיד, פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבצע למנע

לְכַפֵּר, וְלֹא מִכְּפָר לַמִּדִּינָה; שֵׁשׁ דְּבָרִים שִׁישִׁיבֶת
הַמִּדִּינָה טוֹבָה לָהֶם, וְיֵשׁ דְּבָרִים שִׁישִׁיבֶת הַכְּפָרִים
טוֹבָה לָהֶם.⁶⁹

(67) תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68) בכת"י תימן: "והוא".
וכן הוא ב'שולחן ערוך' אהע"ז סי' עה ס"א. (69) כתובות
ק"ב.

יח. וְכִשְׁמוֹצִיאָה מִמִּדִּינָה לַמִּדִּינָה וּמִכְּפָר לְכַפֵּר
בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָה מִנּוּה הַיִּפָּה
לְנוּה הָרַע, וְלֹא מֵרַע לְיִפָּה⁷⁰; מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה
לְהִטָּפֵל⁷¹ וְלִבְדֹּק עֲצָמָה בְּנוּה הַיִּפָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה
בּוֹ קֵלָה⁷² וּבְעוֹרָה. וְכֵן לֹא יוֹצִיאָה מִמָּקוֹם שָׂרְבו
יִשְׂרָאֵל לְמָקוֹם שָׂרְבו עֲפוּ"ם⁷³. וּבְכָל מָקוֹם⁷⁴
מוֹצִיאִין מִמָּקוֹם שָׂרְבו עֲפוּ"ם לְמָקוֹם שָׂרְבו יִשְׂרָאֵל.

(70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם
כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע
לבית יפה ('מעשה רוקח'). (71) להשתדל ולטפל בעצמה.
(72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנוה
היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנוה
רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם):
"שיניו וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים".
(73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74) אפילו מנוה
היפה לנוה הרע.

יט. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?⁷⁵ מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְחוּצָה
לְאֶרֶץ, אוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל מִחוּצָה
לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת. אֲפִלּוּ
מִנּוּה הַיִּפָּה לְנוּה הָרַע, וְאֲפִלּוּ מִמָּקוֹם שָׂרְבו יִשְׂרָאֵל
לְמָקוֹם שָׂרְבו עֲפוּ"ם - מֵעֵלִין⁷⁶. וְאֵין מוֹצִיאִין מֵאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, וְאֲפִלּוּ מִנּוּה הָרַע לְנוּה הַיִּפָּה,
[וְאֲפִלּוּ מִמָּקוֹם] שָׂרְבו עֲפוּ"ם לְמָקוֹם שָׂרְבו יִשְׂרָאֵל.

(75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נוה יפה לרע, או בין
רוב ישראל לרוב גויים. (76) כתובות קי, ב. ובתוספתא
שם. ובהל' מלכים פ"ה הי"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור
אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור
בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ
לארץ כאילו עובד עבודה-זרה" (ומקורו מדברי הגמרא
בכתובות שם).

כ. אָמַר הָאִישׁ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֵינָה
רוּצָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁷. אָמְרָה הִיא לַעֲלוֹת, וְהוּא
אֵינִי רוּצָה - יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְהוּא הָדִין לְכָל
מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם יְרוּשָׁלַם. שֶׁהִפְלִי⁷⁸ מֵעֵלִין
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷⁹, וְאֵין הִפֵּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם; הִפֵּל
מֵעֵלִין לְיְרוּשָׁלַם⁸⁰, וְאֵין הִפֵּל מוֹצִיאִין מִשָּׁם.

(77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו
חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות
התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליהרר מהם
ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט)

אֶת הָאָדָם שִׁיפְנוֹסוּ אֲחֵרִים בְּרִשּׁוֹתָיו⁵⁷. וְכֵן הִיא
שְׂאֻמָּה: אֵין רְצוֹנִי שִׁיפְנוֹסוּ אֲצִלִי אִמָּךְ וְאֲחִיוֹתֶיךָ,
וְאֵינִי שׁוֹכֵנֶת עִמָּהֶם בְּחֶזֶק אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁמֵּרְעִין לִי
וּמֵצִרִין לִי - שׁוֹמְעִין לָהּ; שְׂאִין כּוֹפִין אֶת הָאָדָם
שִׁישִׁיבו⁵⁸ אֲחֵרִים עִמּוֹ בְּרִשּׁוֹתָיו⁵⁹.

(57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה
(כתובות עא:): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי"
(הגר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה"
- שיכנסו אצלי, וסיים ב"שיבה", כי כך דרכן של נשים
הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות ('מעשה
רוקח'). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען:
אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן
אין מוציאים אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא,
הואיל ובעלה רוצה בישיבתן, אבל מבקשים מהן שלא
יצערו אותה בישיבתן. וכנגד זה סובר ה'מגיד משנה': אין
אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן
גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד
סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או
אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר עלידי מי נתגלגל
הריב והקטטה.

טו. הָאִישׁ שְׂאָמַר: אֵינִי דָר בְּמִדּוֹר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבָּנִי
אָדָם רָעִים אוּ פְרוּצִים אוּ עֲפוּ"ם בְּשִׁכּוּנְתִי וְאֵינִי
מִתִּירָא מֵהֶם - שׁוֹמְעִים לוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִחֲזִקוּ
בְּפִרְיוֹתַי, שֶׁכָּף צוּר חֲכָמִים⁶⁰: הִרְחַק מִשְׁכְּנִי רַע.
וְאֲפִלּוּ הָיָה הַמִּדּוֹר שְׁלֵה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִמָּנּוּ,
וְשׁוֹכֵן בֵּין בְּנֵי אָדָם פְּשָׁרִים⁶¹. וְכֵן הִיא שְׂאֻמָּה כֵּן,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: אֲנִי אֵינִי מִקְפִּיד עֲלֵיהֶם -
שׁוֹמְעִין לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת: אֵין רְצוֹנִי שִׁיֵּצֵא
עָלִי שֵׁם רַע בְּשִׁכְנוֹת אֵלוֹ.

(60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות
פ"ו, ה"א.

טז. כָּל הַיֹּשֵׁב אֶרְצוֹת אֶרְצוֹת הוּא⁶², כְּגוֹן אֶרֶץ כְּנָעַן
וְאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ תִּימָן וְאֶרֶץ כּוּשׁ וְאֶרֶץ שִׁנְעָר⁶³
וְכִיּוּצָה בֵּהֶן. וְכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ - מִמִּדִּינוֹת⁶⁴ וּכְפָרִים.
וְעִירֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁵ לַעֲנֹן נִשְׁוֹאִין שְׁלֹשׁ אֶרְצוֹת הֵיוּ⁶⁶:
יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל.

(62) חלוק לארצות. (63) בבל. (64) ערים גדולות ומוקפות
חומה (רבינו בפיה"מ לכתובות פ"ג מ"י). (65) שבארץ
ישראל. (66) כתובות קי, א.

יז. אִישׁ שֶׁהָיָה מֵאֶרֶץ מִן הָאֶרְצוֹת, וְנָשָׂא אִשָּׁה
בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת - כּוֹפִין אוֹתָהּ וְיוֹצֵאָה עִמּוֹ לְאֶרְצוֹ, אוּ
תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה; שֶׁעַל מִנַּת כֵּן נָשָׂאָה, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁלֹּא פָּרַשׁ⁶⁷. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּאַחַת מִן הָאֶרְצוֹת,
וְהִיא⁶⁸ מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָה
לְאֶרֶץ אַחֶרֶת; אֲבָל מוֹצִיאָה מִמִּדִּינָה לַמִּדִּינָה וּמִכְּפָר
לְכַפֵּר בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ. וְאֵינִי יָכוֹל לְהוֹצִיאָה מִמִּדִּינָה

(80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכהגהת מהר"ם מטקטין שם: "שבעונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול לדחותה מקדושה לקדושה . . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י."

בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב"פתחי תשובה" לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78) אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79) "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו זולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ה תמוז ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

הלכות גניבה

פרק שביעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאור איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

1 א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל
2 שהספימו עליו פגי אותה המדינה², או המודד
3 במדה³ חסרה מהמדה שהספימו עליה - הרי זה
4 עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט,
5 במדה במשקל ובמשורה⁴.

(2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפחתו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל בקרקע או בכד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. (4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

6 ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו
7 משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או
8 המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חייב
9 בתשלומין⁶.

(5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

10 ג. כל מי שמשקה בביתו או בחנותו מדה חסרה
11 או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא
12 יהיה לך בכיסך וגומר⁸. ואפילו לעשות המדה עביט
13 של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה
14 לוקח ומוכר בה, שמא יבוא מי שאינו יודע שהיא
15 חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי
16 אין בו מעשה¹¹.

(7) אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. (9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). (10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכוח טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

17 ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות
18 בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא
19 חותם - הרי זה מתר לשהותם¹³ לשאר תשמישי
20 הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא
21 יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזרקנה בין
22 גרטרותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצואר בנו, שמא
23 יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישחק²¹, או
24 יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

(12) של השלטונות הבוודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם

ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם צ. דיבור המתחיל ושמינית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

- ח. אחד הנושא והנותן⁴⁷ עם ישראל או עם עובד פוכבים, אם מיד או שקל פחוס - עובר על לא תעשה⁴⁸, וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את העובד פוכבים⁴⁹ בחשבון, אלא ידקדק עמו; שגגאמר: וחשב עם קנהו⁵⁰. אף על פי שהוא פכוש תחת ידך⁵¹, קל וחומר לעובד פוכבים שאינו פכוש תחת ידך. והרי הוא⁵² בכלל: כי תעבד ה' אלהיך כל עשה אלה⁵³, כל עשה עול - מקל מקום⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמסורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגול (בבא מציעא סא:), וגול הגוי אסור (בבא קמא קיג. קיג:). (49) יכול יגלוס עליו? תלמוד לומר וחישב עם קנהו, ידקדק עם קנהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלוס עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלוס עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אבן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.

- ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שגגאמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה כמסורה⁵⁹.

(55) לפני כן דובר על מידה בכלי. (56) במידת הקרקע בחבל. (57) זו מידת הקרקע, כי מידה בכלי נאמרה בסוף אותו הפסוק (בבא בתרא פט:). (58) המלה במשפט מוסבה גם על מידה וגם על משקל וגם על מסורה, המפורטים בפסוק זה (ראה למעלה הלכה א). (59) שהיא אחד משלושים ושלושה בלוג (ראה לקמן פרק ח הלכה ז).

- י. בני חבורה⁶⁰ המקפידים זה על זה⁶¹ שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממשו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה⁶², ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לזוין ופוצעין ביום טוב⁶³.

נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסביב עד שלא ירגישו בפגימה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) ויעשנה לאבק. (22) ישובור. (23) מקום שלא ימצאנה איש.

- ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקום²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משתות²⁷ - יקום לשאת ולתת²⁸ בה, אבל לא למשקל²⁹; שכל פחות משתות רב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משתות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדין חפץ אחר, שאונאה בפחות משתות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנזכר בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

- ו. סלע שפגמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או לחרם³², מפני שמרמין בה את אחרים³³; אבל נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

(31) לרוצח. (32) לגזול. (33) ומתוך פחד מפניהם יקבלו אותה מידם כסלע שלא נפגמה. (34) במקום הפגימה באמצע. (35) ואף אם יאבדנה ותגיע ליד רמאי אין כל אפשרות לרמות בה את הבריות ואם באת לחשוש שהגזול יכריח לקבלה, אף על פי שהיא נקובה, הרי יכול גם לגזול את החפץ ולא לתת כלום.

- ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אבל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסרו לעשות שלישית הין ורביעית הין⁴⁴, אף על פי שמתחלפין זה בזה⁴⁵, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: צ.). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי

עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאו אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתין לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

(72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, וממה המאזנים, וממה המשקל, וממה המדידה. ומה שבית דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות יפה יפה ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן³, שנאמר: מאזני צדק וגומרא⁴. וכן במדת הקרקע צריך לדקדק בחשבון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שנאמר: שאלו מלא אצבע מן הקרקע ואין אותה פאלי היא מלאה ברכם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא מציעא קז:).

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מזולזלין⁹ במשיחתן. והסמוכים לשפת הנהר¹⁰ - אין מושחין אותן כלל¹¹, מפני שהן של בני רשות הרבים¹².

(8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9) אין מדקדקים, כי בעלי

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה:). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח:).

יא. המסיג גבול רעהו⁶⁴ והכניס⁶⁵ מתחום חברו בתוך תחומו אפלו מלא אצבע: אם בחזקה עשה - הרי זה גזל⁶⁶, ואם הסיג בסתר - הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חיב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שנאמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גולן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פורשת שופטים.

יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שזה בינו לבין המקום⁷⁴, וזה בינו לבין חברו⁷⁵. וכל הכופר במצות מדות - ככופר ביציאת מצרים⁷⁶, שהיא תחלת הציווי⁷⁷; וכל המקבל עליו מצות מדות - הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הציווין⁷⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצות מידות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, עניין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן.

ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל, הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ג) "כל המושהה בביתו . . מדה חסרה . .

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומוחלים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).
- ג. והמורד את הקרקע¹³ לא ימורד¹⁴ לאחד¹⁵ בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה¹⁶. לפיכך, אם מרד בקנה¹⁷ או בשלשלת של ברזל וכיוצא בהם - אין בקף בלם¹⁸.
- (13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.
- ד. אין עושין משקלות¹⁹ לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות פאלו²⁰, מפני שמעלין חלדה ומתחפרין; אבל עושין של צחית סלע²¹ ושל זכוכית ושל אבן שהם²² וכיוצא בהן.
- (19) ברייתא בבא-בבא פט: (20) שמחלירות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.
- ה. אין עושין²³ את המחקק²⁴ לא של דלעת²⁵, מפני שהוא מקל²⁶, ולא של מתכת, מפני שהוא מכביד²⁷; אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושל שקמה²⁸ ושל אשפרוץ²⁹ וכיוצא בהן.
- (23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצו צהוב כהה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.
- ו. אין עושין³⁰ את המחקק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה³¹. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר³²; ולא ימחק בבת אחת³³, מפני שמפחיתו ללוקח³⁴.
- (30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות וברי"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". וגירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.
- ז. אין טומנין³⁵ את המשקלות במלח פדו³⁶ ופחיתות³⁷. ולא ירתים במדת הלח³⁸ בעת שמודר, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא³⁹, שנאמר: ובמשורה, והיא מדה אחת קטנה משלשים ושלשה בלג³⁹.
- (35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבידו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחווק ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.
- ח. מוכרי⁴⁰ עששיות של ברזל⁴¹ וכיוצא בהן⁴² - צריך להיות חוטי המאזנים שאוחזו השוקל פדו⁴³ תלוי באויר שלשה טפחים⁴³, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים⁴⁴, וארץ קני המאזנים⁴⁵ וארץ החוטים⁴⁶ שנים עשר טפח.
- (40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובוזה יטעה במשקל. (45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.
- ט. מאזנים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית⁴⁷ - יהיה ארץ החוטים שהן תלויין בו שני טפחים⁴⁸, וגבוהין מן הארץ שני טפחים, והקנה והחוטין ארץ תשעה טפחים⁴⁹.
- (47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. (48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. (49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.
- י. מאזנים של חנוני ושל בעל הבית⁵⁰ - יהיה ארץ החוט שהן תלויים בו טפח, וגבוהין מן הארץ טפח, והקנה והחוטין ארץ ששה טפחים⁵¹.
- (50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. (51) שיעור זה מספיק,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ו תמוז - ספר נזיקין - הלכות גניבה קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בבא פח:).

טו. הִיָּה שׁוֹקֵל לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרִים⁷⁰ - לֹא יֵאמָר⁷¹ לוֹ: 18
שָׁקֵל אַחַת אַחַת⁷² וְהִכְרַע⁷³; אֲלֵא שׁוֹקֵל לוֹ עֶשְׂרִי 19
בְּבַת אַחַת, וְהִכְרַע אֶחָד לְכָלָן. 20

(70) ברייתא שם פט. (71) הלוקח. (72) כדי להרבות בהכרעות. (73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

טז. מְקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ⁷⁴ לִמְדוֹ בְּדִקְהָה⁷⁵ - לֹא יֵמַד בְּגִטָּה⁷⁶; 21
בְּגִטָּה - לֹא יֵמַד בְּדִקְהָה⁷⁷. לְמַחְקָה⁷⁸ - לֹא יִגְדֹשׁ וְיוֹסִיף 22
בְּדָמִים⁷⁹; וְכֵן אִם נִהְגוּ לִגְדֹשׁ - לֹא יִמְחַק וְיַפְחֹת מִן 23
הַדָּמִים⁸⁰. אֲלֵא מוֹדֵר בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. 24

(74) משנה שם פח: (75) במדה קטנה, כגון בקב. (76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. (77) משום שיפסיד המוכר. (78) את המדה, ולהסיר את העודף. (79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שלישי על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). (80) במקום שנהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

יז. בְּגִי מְדִינָה שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמְּדוּת⁸¹ אוֹ עַל 25
הַמְּשָׁקְלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יָתֵר עַל שְׁתוּת⁸². שְׁאִם הִיָּה 26
הַקָּב מְכִיל חֲמִשָּׁה, וְעֶשְׂרֵאוּהוּ מְכִיל שֵׁשָׁה - הָרִשּׁוֹת 27
בִּיָּדָן; יָתֵר עַל שֵׁשָׁה - לֹא יַעֲשׂוּ⁸³. 28

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם ז.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הַסִּיטוּן⁸⁴ מְקַנֵּחַ אֶת מְדוּתָיו⁸⁵ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים 29
יוֹם, וּבַעֲלֵ הַבֵּית⁸⁶ אַחַת לְשָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ. וְהַחֲנֻנִי⁸⁷ 30
מְקַנֵּחַ פְּעָמִים בְּשָׁבָת⁸⁸, וּמִמַּחֲהָ מִשְׁקָלָתָיו⁸⁹ פְּעָם 31
אַחַת בְּשָׁבָת, וּמְקַנֵּחַ מֵאֲנִים עַל כָּל מִשְׁקָל 32
וּמִשְׁקָל⁹⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחְלִידוּ⁹¹. 33

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח:). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקרש בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיתון. (87) הקונה מן

שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. הַחוּט שֶׁתּוֹלֵין בוֹ הַפֶּלֶס⁹², וְכֵן חוּט מֵאֲנִים שֶׁל 1
זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֲרָגָן טוֹב⁹³ - אֲרָכּוֹ שְׁלֹשׁ 2
אַצְבָּעוֹת⁹⁴, וּגְבוּהֵין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, וְאֲרָךְ 3
הַפֶּלֶס וְאֲרָךְ הַשְּׁלִשְׁלָאוֹת⁹⁵ שְׁלֹ - כְּפִי מַה שֶּׁהוּא 4
רוֹצֶה⁹⁶. 5

(52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. (53) כך מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. (54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). (55) שבהן תלויות כפות המאזנים. (56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

יב. מִנֵּין⁹⁷ שֶׁחֵיב הַמוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לְלוֹקֵחַ⁹⁸ בְּעַת 6
שֶׁשׁוֹקֵל לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אָכֵן שְׁלֵמָה וְצִדֵּק יִהְיֶה לָּךְ. 7
אִמְרָה תוֹרָה: צִדֵּק מְשַׁלֵּף וְתָן לוֹ⁹⁹. 8

(57) שם פח: (58) להוסיף לו קצת על המשקל. (59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלמה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וְכִמָּה¹⁰⁰ בָּלָח - אֶחָד לְמֵאָה, וּבִיבֹשׁ - אֶחָד 9
לְאַרְבַּע מֵאוֹת. ¹⁰¹ בִּיצֵד? מְכַר לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרָא לַח¹⁰² - 10
נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין¹⁰³ אֶחָד מִעֶשְׂרִי בְּלִטְרָא¹⁰⁴, וְאִם מְכַר 11
לוֹ עֶשְׂרִים לְטָרִין יָבֹשׁ - נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין אֶחָד 12
מִעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא¹⁰⁵. וְכֵן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין 13
מְעַט¹⁰⁶. 14

(60) שם. ראה הלכה יד. (61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה-שאינ-כן ביבש. (62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. (63) תוספת משקל. (64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. (65) דהיינו אחד לארבע מאות. (66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. ובהגהות מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁰⁷? בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ לְמַכּוֹר 15
עֵין בְּעֵין¹⁰⁸; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ לְהַכְרִיעַ - חֵיב 16
לְהַכְרִיעַ לוֹ טַפְחָה¹⁰⁹. 17

(67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. (68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. (69) להכריע, לטובת

הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכה וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים, ולכן לא מנה הרמב"ם את מיוניים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציא לפועל גם בלי השוטרים כשארין צריך לסיועם.

(על פי לקר"ם חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגודמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

פרק השיעוי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

- 15 א. פל הגונב² נפש אדם³ - עובר בלא תעשה,
- 16 שנאמר: לא תגנב. פסוק זה האמור בפעשרת הדברים
- 17 היא אזהרה⁴ לגונב נפשות⁵. וכן המוכרו⁶ - עובר
- 18 בלא תעשה, שזה בכלל: לא ימכרו ממכרת עבד⁷.
- 19 ואין לוקין על שני לאוין אלו⁸, מפני שהוא לאו
- 20 שנפול לאזהרת מיתת בית דין⁹, שנאמר: פי ימצא
- 21 איש גנב נפש מאחוריו¹⁰ וגומר. ומיתתו בחנק¹¹.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מעניינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת

הסיטון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיטון (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן וההדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליר. על כן מנקה אותן ומגבן על כל משקל ומשקל, מה-שאינ-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליר (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

- 1 יט. המבכש⁹² לשקל שלשה רביעי לטרא - נתן
- 2 לטרא בכף מאזנים⁹³ והפשוט ורביעי לטרא בכף
- 3 שניה; שאם אתה אומר נתן חצי לטרא ורביעי
- 4 לטרא בכף אחת, שפא ופל רביעי הלטרא ואין
- 5 הלוקח רואה⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלשה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-יוסף לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

- 6 כ. חייבין בית דין⁹⁵ להעמיד שוטרים⁹⁶ בכל
- 7 מדינה⁹⁷ ומדינה ובכל פלך ופלך, שיהיו מחזירין
- 8 על החנויות ומצדקין את המאזנים⁹⁸ ואת המדות
- 9 ופוסקין השערים⁹⁹. וכל מי שנמצא עמו משקל
- 10 חסר או מדה חסרה או מאזנים מקלקלין¹⁰⁰ -
- 11 יש להם רשות להכות¹⁰¹ כפי כחו¹⁰² ולקנסו¹⁰³
- 12 כפי ראות בית דין¹⁰⁴ לחזק הדבר¹⁰⁵. וכל מי
- 13 שמפקיע את השער ומוכר ביקר - מפין אותו
- 14 וכופין אותו ומוכר כשער השוק¹⁰⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר .. כו"

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מיוני שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מיוני שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ז תמוז - ספר נזיקין - הלכות גניבה קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). 6 כעבד. 7 עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד.). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. 8 לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. 9 הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו:). 10 "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. 11 כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

ב. אין הגנב חייב מיתה חנק עד שיגנב את הישראל¹², ויכניסנו לרשותו¹³, וישתמש בו¹⁴, וימכרנו לאחרים¹⁵; שנאמר: והתעמר בו ומכרו¹⁶. ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משנה פרוטה¹⁷, כגון ששענן עליו¹⁸ או נסמך בו¹⁹, אף על פי שהגנב ישן²⁰ - הרי זה נשתמש בו²¹.

1 משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. 13 דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". 14 לפני המכירה. 15 ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג.). 16 השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). 17 שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. 18 דוגמא המובאת בגמרא שם. 19 השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג:). 20 בשעה שהשתמש בו. 21 ואם מכרו, לאחר שהגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). נדעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

12 משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. 13 דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". 14 לפני המכירה. 15 ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג.). 16 השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). 17 שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. 18 דוגמא המובאת בגמרא שם. 19 השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג:). 20 בשעה שהשתמש בו. 21 ואם מכרו, לאחר שהגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). נדעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

ג. גנבו ונשתמש בו²² ומכרו, ועדין הגנב ברשות עצמו ולא הכניסו הגנב לרשותו - פטור²³. גנבו והוציאו לרשותו ונשתמש בו ולא מכרו, או מכרו קדם שגשתמש בו²⁴, או נשתמש בו ומכרו לאחר מוקרוביו של גנבו, כגון שמכרו לאביו או לאחיו - הרי זה פטור²⁵; שנאמר: גנב נפש מאחיו - עד שיבידילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. וכן אם גנבו והוא ישן, ונשתמש בו כשהוא ישן, ומכרו ועדין הוא ישן²⁶ - הרי זה פטור²⁷.

22 ברייתא שם. 23 הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הגנב עצמו. 24 והתורה אמרה "והתעמר

ד. וכן אם גנב אשה ומכרה לעפריה בלבד²⁸, כגון שהתנה על הלוקח: שזו השפחה²⁹ לי, ואין לה אלא הולדות - הרי זה פטור³⁰.

28 כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. 29 לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. 30 זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הגונב את בנו³¹ או את אחיו הקטן, וכן האפוטרופין³² שגנבו את היתומים שהן סמוכין אצלם³³, ובעל הבית שגנב אחד מבני ביתו³⁴ הסמוכין על שלחנו, ומלמד תינוקות³⁵ שגנב אחד מן הקטנים הלומדים אצלו³⁶, אף על פי שגשתמש בו ומכרו - פטור³⁷; שנאמר: ונמצא בידו³⁸ - פרט לאלו³⁹ שהן מצויין בידם.

31 מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. 32 ממונים על-ידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. 33 שדאגת פרנסתם עליהם. 34 המשרתים. 35 קטנים. 36 מימרא של רבא (שם פו:). 37 ממיתה. 38 משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. 39 כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אחד הגונב את הגדול⁴¹ או הגונב את הקטן בן יומו⁴² שפלו לו חדשי⁴³, בין זכר בין נקבה, בין שהיה הגנב איש או אשה⁴⁴ - הרי אלו נהרגין; שנאמר: גנב נפש - מכל מקום⁴⁵. ואחד הגונב את ישראל או שגנב גר או עבד משחרר⁴⁶; שנאמר: נפש מאחיו, ואלו בכלל אחינו הן בתורה ובמצות⁴⁷. אבל הגונב את העבד או מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁴⁸ - פטור⁴⁹.

40 "אחד - או", פירוש: בין - בין. 41 בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. 42 בו ביום שנולד. 43 נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. 44 כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. 45 "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: שקיבלו עליהם עול מצוות. 47 אף-על-פי שאינם

מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

- 1 ז. **הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת**⁵⁰, **בֵּין בָּיוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה**⁵¹ - אֵין לוֹ
- 2 דְּמִים⁵²; אֶלָּא אִם הָרָגוּ בַּעַל הַבֵּית אוֹ שְׁאָר הָאָדָם
- 3 - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָל⁵⁴ לְהָרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחֹל בֵּין
- 4 בַּשָּׁבֶת⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שְׂכֻלִין לְהַמִּית; שְׁנֵאמַר: אֵין
- 5 לוֹ דְּמִים.

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

- 23 יא. **וְכֵן הַגֵּנֵב שֶׁגָּנַב וַיֵּצֵא**⁷², אוֹ שֶׁלֹּא גָּנַב וַיֵּצֵא
- 24 **וַיֵּצֵא מִן הַמַּחְתֶּרֶת** - הוֹאִיל וּפְנֵה עֶרְףָּ⁷³ וַאֲיֵנו
- 25 רוֹדֵף⁷⁴, יֵשׁ לוֹ דְּמִים⁷⁵. וְכֵן אִם הִקְיפוּהוּ בְּנֵי אָדָם⁷⁶
- 26 אוֹ עֲדִים⁷⁷, אֵף עַל פִּי שְׁעָרֵין הוּא בְּרִשּׁוֹת זֶה שֶׁבָּא
- 27 עָלָיו - אֵינוֹ נִהְרָג. וַאֲיֵן צָרִיף לֹאמַר אִם בָּא לְבֵית
- 28 דִּין שְׁאֵינוֹ נִהְרָג.

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

- 29 יב. **וְכֵן הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת לְתוֹף גָּנָתוֹ אוֹ לְתוֹף שְׂדֵהוּ**
- 30 אוֹ לְתוֹף הַדִּיר⁷⁸ וְהַסְהֵר⁷⁹ - יֵשׁ לוֹ דְּמִים; שְׁחִזְקָתוֹ
- 31 שָׂבָא עַל הַמָּמוֹן בְּלִבְדוֹ, לְפִי שְׁאֵין רַב הַבְּעָלִים
- 32 מְצוּיִים בְּמִקְוֵמוֹת אֱלֹהִים⁸⁰.

(78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה.

- 6 ח. וְאַחֲד הָבָא בַּמַּחְתֶּרֶת אוֹ גָּנַב שְׁנֵאמַר בְּתוֹף גָּגוֹ
- 7 שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹף חֲצָרוֹ אוֹ בְּתוֹף קִרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין
- 8 בָּיוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְלָמָּה נֵאמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי⁵⁹ שְׁדָרְדוּ
- 9 רַב הַגֵּנֵבִים לְבֹא בַּמַּחְתֶּרֶת בַּלַּיְלָה.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [נדעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים ככוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חבירו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

- 10 ט. וּמִפְנֵי מָה⁶⁰ הִתִּירָה תוֹרָה דְּמוֹ שֶׁל גָּנַב אֵף עַל
- 11 פִּי שָׂבָא עַל עֶסְקִי מָמוֹן? ⁶¹ לְפִי שְׁחִזְקָתוֹ⁶², שְׁאִם
- 12 עָמַד בַּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמָנְעוֹ - יִהְרָגֵנּוּ, וְנִמְצָא זֶה
- 13 הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ לְגָנֹב פְּרוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ⁶³,
- 14 וּלְפִיכָף יִהְרָג⁶⁴. בֵּין שְׁהִיָּה גְדוֹל בֵּין שְׁהִיָּה קָטָן⁶⁵,
- 15 בֵּין זָכָר בֵּין נִקְבָּה⁶⁶.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ח תמוז – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחיד ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה, אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי דקד"ש חלק כ"ה ע' 454. על פי י"ן מלכות' ספר נזיקין סימן ח)

- א. כל הגוזל² את חברו שנה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזל. ואין לוקין על לאו זה³,
- שהרי הפתוב נתקו לעשה⁴, שאם גזל - חייב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל - זו מצות עשה⁵. ואפלו שרף הגזילה⁶ - אינו לוקה; שהרי הוא חייב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין אין לוקין עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה".

ובהלכות סנהדרין פ"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצ'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי דקד"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה"

(80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגנו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

- יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸²
- בשבת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר בביאתו⁸⁴
- חייב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר בלילה בביאתו - פטור⁸⁷, כמו שבארנו⁸⁸.

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). (84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב:). (86) למעלה הלכה ז והלכה ח. (87) מלשלם, כי חייב מיתה וחייב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום רביעי כ"ח תמוז ה'תשפ"ב

הלכות גזילה ואבידה

- יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, וחמש מצות לא תעשה, וזה הוא פירטן:
- (א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשוק. (ג) שלא לחמד. (ד) שלא להתאווה. (ה) להשיב את הגזילה. (ו) שלא יתעלם מן האבדה. (ז) להשיב האבדה.
- ובאור מצות אלו בפירקים אלו:

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמימור. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמימור הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידי בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות", וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי

14 לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֶם²¹ וְקָשָׁה. וְעַל זֶה
15 נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ.

17 זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא.). (21) תקיף ועושה כחפצו.

16 ה. כָּל הַגִּזּוּל חַיֵּב לְהַחְזִיר הַגִּזּוּלָה עֲצָמָהּ²², שֶׁנֶּאֱמַר: 17 וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזּוּלָה אֲשֶׁר גִּזַּל. וְאִם אֲכָדָה אוֹ 18 נִשְׁתַּנִּית²³ - מִשְׁלֵם דְּמִיָּהּ²⁴. בֵּין שֶׁהוּדָה מִפִּי עֲצָמוֹ 19 בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֲדִים שְׁגוּל - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם 20 הַקֶּרֶן בְּלִבְד²⁵. אֲפִלּוּ גִזַּל קוֹרָה וּבִנְיָה בְּכִירָה²⁶ - 21 הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנִּית²⁷, דִּין תּוֹרָה הוּא²⁸ שִׁיְהִירֶם אֶת 22 כָּל הַבִּנְיָן וְיַחְזִיר קוֹרָה לְבַעֲלָהּ; אֲכָל תִּקְנוּ חֲכָמִים 23 מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבִיִּים²⁹, שִׁיְהִיָּה נֹתֵן אֶת דְּמִיָּהּ וְלֹא 24 יִפְסִיד הַבִּנְיָן³⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. אֲפִלּוּ גִזַּל קוֹרָה 25 וְעֲשָׂאָה בְּסִכַּת הַחֵג, וְכֹא בַעַל הַקוֹרָה לְחַבְרָה בְּתוֹךְ 26 הַחֵג - נֹתֵן לוֹ אֶת דְּמִיָּהּ³¹; אֲכָל אַחֵר הַחֵג - הוֹאִיל 27 וְלֹא נִשְׁתַּנִּית וְלֹא בִנְיָה בְּטִיט³², מַחְזִיר אֶת הַקוֹרָה 28 עֲצָמָה.

(22) ואין הגזולן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשן כלים, צמר ועשן בגדים (בבא קמא צג.). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין שגול יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י.). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מברייתא, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

29 ו. הַגִּזּוּל פָּחוֹת מִשּׁוֹה פְּרוּטָה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָר³³ - 30 אֵינוֹ בְּתוֹרַת הַשֶּׁבֶת גִּזְלָה³⁴. גִּזַּל שְׁלֹשׁ אַגְדוֹת³⁵ שְׁוֹת 31 שְׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוֹזִלוּ, וְהָרִי שְׁלֹשָׁתָן שְׁוֹת שְׁתֵּי 32 פְּרוּטוֹת, וְהַחְזִיר לוֹ שְׁתֵּים - חַיֵּב לְהַחְזִיר 33 הַשְּׁלִישִׁית³⁶, הוֹאִיל וּבִתְחִלָּה הִתְּהָ שְׁוֹה פְּרוּטָה³⁷. 34 גִּזַּל שְׁתֵּים שְׁוֹת פְּרוּטָה, וְהַחְזִיר אֶחָת - גִּזְלָה אֵין 35 פָּאֵן³⁸, מִצְּוַת הַשֶּׁבֶת גִּזְלָה אֵין פָּאֵן³⁹.

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב.). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה.). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה.). (36) אף על פי שהיא פחות משווה

(מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזולן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות-העשה ככתבה.

1 ב. וְאִסוּר לְגִזּוּל כָּל שֶׁהוּא⁷ דִּין תּוֹרָה⁸. אֲפִלּוּ עוֹבֵד 2 כּוֹכְבִּים אִסוּר לְגִזּוּל אוֹ לְעֶשְׂקוֹ; וְאִם גִּזַּל אוֹ עֶשְׂקוֹ 3 - יַחְזִיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחבירו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחבירו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ז"ד ע' 54 והערה 28)

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב.).

4 ג. אִי זֶהוּ גִזְלָה⁹? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזָּה¹⁰. 5 כְּגוֹן שֶׁחֲטַף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָטְלִין, אוֹ שֶׁנִּגְנַס לְרִשּׁוֹתוֹ 6 שְׁלֹא בִּרְצוֹן הַבַּעֲלִים וְנָטַל מִשָּׁם פְּלִים¹², אוֹ שֶׁתַּקַּף 7 בְּעַבְדּוֹ¹³ וּבִבְהֶמְתּוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן¹⁴, אוֹ שֶׁיִּרֵּד לְתוֹךְ 8 שְׂדֵהוּ¹⁵ וְאֲכָל פְּרוּמִיָּהּ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - הוּא גִזְלָה. 9 כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי¹⁶.

(9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחוזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צד.). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח.). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזולן (בבא קמא עט:).

10 ד. אִי זֶהוּ עוֹשֶׂק¹⁷? זֶה שֶׁבָּא מִמּוֹן חֲבֵירוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ 11 בִּרְצוֹן הַבַּעֲלִים¹⁸, וְכִיּוֹן שֶׁתַּבְּעוּהוּ כְּבִשׁ¹⁹ הַמִּמּוֹן 12 אֲצִלּוֹ בְּחֻזָּה וְלֹא יַחְזִירוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ פִּיד חֲבֵירוֹ 13 הַלְוָאָה אוֹ שְׂכִירוֹת²⁰, וְהוּא תוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ח תמוז - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרותו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

- י. כָּל הַמֵּתְאָהֳרָה⁵⁸ בֵּיתוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ וְכָלֵיו שֶׁל חֲבֵרוֹ,
- וְכָן כָּל פְּיוּצָא בֵּהּ מִשְׁאָר דְּבָרִים שְׁאֵפְשָׁר לוֹ לְקַנּוֹתָן
- מִמֶּנּוּ - פִּינּוֹן שֶׁחֲשָׁב בְּלִבּוֹ הֵיאָךְ יִקְנֶה דָּבָר זֶה וְנִפְתָּה
- בְּלִבּוֹ בְּדָבָר⁵⁹ עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שְׁנֵאמַר: לֹא תִתְאָהֳרָה,
- וְאִין תִּתְאָהֳרָה אֵלָּא בְּלֵב בְּלִבְדִּי⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

- יא. הַתִּתְאָהֳרָה מִבֵּינָה לִידֵי חֲמוּד, וְהַחֲמוּד מִבֵּינָה לִידֵי
- גִּזְלוּ⁶¹; שְׁאֵם לֹא רָצוּ הַבְּעָלִים לְמַכּוֹר אֶף עַל פִּי
- שֶׁהִרְפָּה לָהֶם בְּדָמִים וְהַפְּצִיר בְּרָעִים - יָבֹא לִידֵי
- גִּזְלוּ⁶²; שְׁנֵאמַר: וְחֲמוּדוֹ בְּתִים⁶³ וְגִזְלוֹ. וְאֵם עֲמָדוֹ
- הַבְּעָלִים בְּפָנָיו לְהַצִּיל מִמוֹנָם⁶⁴ אוֹ מִנְעוּהוּ⁶⁵ מִלְּגֹזֵל
- יָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוֹת דָּמִים. צֹא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה
- אַחָב וְנִבּוֹתָה⁶⁶.

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמודו שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמודו שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרמו לאוצר המלך (מלכים א' כא).

- יב. הֵא לְמַדָּתָהּ, שֶׁהַמֵּתְאָהֳרָה⁶⁷ - עֹבֵר בְּלֹא אֶחָד⁶⁸,
- וְהַקִּנְיָה דָּבָר שֶׁהַתִּתְאָהֳרָה בְּהַפְצִיר שֶׁהַפְּצִיר בְּבָעָלִים אוֹ
- בְּבִקְשָׁה מִהֶן - עֹבֵר בְּשָׁנֵי לֹאֲוִין. לִכְךָ נֵאמַר: לֹא
- תִּחְמוּד' וְלֹא תִתְאָהֳרָה⁶⁹. וְאֵם גִּזְלוּ⁷⁰ - עֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה
- לֹאֲוִין.

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכור.

פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול נכך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזלן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

- ז. הַגִּזְלוֹל אֶת חֲבֵרוֹ בִּישׁוּב, וְהַחֲזִיר לוֹ גִּזְלוֹתוֹ בְּמִדְבָּר
- הָרְשׁוֹת בֵּיד הַנִּגְזָל: אִם רָצָה - נוֹטֵל; וְאִם לֹא -
- אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נוֹטֵל אֵלָּא בִּישׁוּב, שְׁמָא תֵּאָנֵס מִמֶּנִּי
- בְּאִין⁴⁰. וְהֵרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגִּזְלוֹן וּבְאַחֲרֵיוֹתָיו⁴¹ עַד
- שִׁיתְחַזְרֶנָּה לוֹ בִּישׁוּב. וְכֵן בְּדָמֵי הַגִּזְלוֹתָהּ.

(40) שמה יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזלן חייב.

- ח. הַגִּזְלוֹל אֶת חֲבֵרוֹ וְהַבְּלִיעַ לוֹ בַּחֲשׁוֹבוֹ⁴² - יֵצֵא⁴³.
- וְאִם הִחֲזִיר⁴⁴ לְכִיסוֹ⁴⁵ שִׁישׁ בּוֹ מַעוֹת - יֵצֵא; שְׁאֵדָם
- עֲשׂוֹי לְמַשְׁמַשׁ בְּכִיסוֹ⁴⁶ בְּכָל שְׁעָה, וְהֵרִי מִנֵּה הַמַּעוֹת
- שֶׁהִחֲזִיר לוֹ בְּכָלֵל מַעוֹתָיו, וּמִנִּין שְׁלֹא מִדַּעַת
- פוֹטֵר⁴⁷. וְאִם הִחֲזִיר לְכִיס שְׁאִין בּוֹ פְּלוֹם - לֹא
- יֵצֵא⁴⁸, וְחֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹת הַגִּזְלוֹתָהּ עַד שִׁיִּדְעִיעוּ⁴⁹ שֶׁהִחֲזִיר
- לְכִיס פְּלוֹנִי.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזלן מאחריותו. (44) הגזלן. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזלן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פטור את הגזלן מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והר"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

- ט. כָּל הַחֲמוּמָד⁵⁰ עֹבֵד אוֹ אֶמְתּוֹ אוֹ בֵּיתוֹ וְכָלֵיו שֶׁל
- חֲבֵרוֹ, אוֹ דָּבָר שְׁאֵפְשָׁר לוֹ שִׁיקְנָהוּ מִמֶּנּוּ⁵¹, וְהַכְּבִיר
- עָלָיו בְּרָעִים וְהַפְּצִיר בָּיו⁵² עַד שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, אֶף עַל
- פִּי שְׁנֵתָן לוֹ דָּמִים רַבִּים⁵³ - הֵרִי זֶה עֹבֵר בְּלֹא
- תַּעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִחְמוּד. וְאִין לֹקִין עַל לֹא זֶה,
- מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ מַעֲשֵׂה⁵⁴. וְאִינוֹ עֹבֵר בְּלֹא זֶה עַד
- שִׁיקַח הַחֲפֶץ שֶׁחֲמוּד⁵⁵, כְּעִנְיָן שְׁנֵאמַר⁵⁶: לֹא תִחְמוּד
- כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָהּ לָךְ - חֲמוּד שִׁישׁ בּוֹ
- מַעֲשֵׂה⁵⁷.

לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(על פי לקו"ש חלק ל"ב ע' 112 סה"ש ח"א ע' 15 הע' 67)

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קיט. (72) כל הגזול. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. (74) שעבירה הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגולנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזול, כגון קורה שבנאה בבנין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליה והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזול משלם דמים, הכוונה לגזול שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

א. הגזילה שלא נשתנית² אלא הרי היא כמו¹⁰ שהיתה³, אף על פי שנתאשו⁴ הפעלים⁵ ממנה, ואף על פי שמת הגזול⁶ והרי היא פיד פניו⁷ - הרי זו חוזרת לבעליה⁷ בפעמה⁸. ואם נשתנית פיד הגזול⁹, אף על פי שעדיין לא נתאשו הפעלים ממנה - קנאה בפניו⁹, ומשלם דמיה כשעת הגזילה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזול, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזול, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. (8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזול.

ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל. מפי השמועה¹³ למדו¹⁴: אם היא כשגזלה - משלם אותה¹⁵, ואם נשתנית פידו - משלם דמיה¹⁶. נתאשו הפעלים ממנה ולא נשתנית¹⁷ - קנה הגזול כל השבח שהשביחה אחר יאוש, ואינו משלם אלא כשעת הגזילה¹⁸. ודבר זה

יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה⁷¹ - פאלו נוטל נשמתו ממנו; שנאמר: כן ארחות כל בצע בצע⁷² את נפשו⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה הגזילה קיימת⁷⁵, ורצה הגזול לעשות תשובה⁷⁶, ובא מאליה⁷⁷ והחזיר דמי הגזילה - תקנת חכמים היא⁷⁸ שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזילה - אין רוח חכמים נוחה ממנו⁸⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קיט, א.) אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו, ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל-כרחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו. ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמסן ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגזול מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים, ומתחיל במילים "ואף-על-פי-כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזול לעשות תשובה... והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו'". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגזול נשמתו של הנגזל, בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים. האחד כשאין הגזילה קיימת, אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני, שרצה הגזול לעשות תשובה ובא מאליה והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזול. לכן, אם עושה הגזול תשובה תיקן את עניינו, ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדין זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על-אחת-כמה-זכמה שההתעסקות עם יהודי אחר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ט תמוז - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו בהשביח לוקח אם הנגול גובה מהגזול את דמי השבח ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן.

ה. מְכַר הַגְזוֹל לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אָף עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּית הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֶרֶת לְבַעֲלֶיהָ³⁶. מְכַרָּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֵר שְׁהִשְׁבִּית - הוֹאִיל וְהַגְזוֹל יִשְׂרָאֵל וְזֶה שְׁהִיא בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה הַשֹּׁכֵחַ³⁸; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּגֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁹.

(35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגול, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה. שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאם מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

ו. כָּבַר בְּאַרְנוֹ⁴⁰, שְׁהַגְזוֹלָה שְׁהִשְׁבִּיתָהּ אַחֵר יָאוֹשׁ אוֹ אַחֵר שְׁנִשְׁתַּנִּית - הַשֹּׁכֵחַ לְגִזּוֹל, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשֹּׁכֵבִים, אָף עַל פִּי שְׁהִשְׁבִּיתָהּ מֵאִלֶּיהָ⁴¹. פִּיֶּצֶד? גִּזּוֹל פָּרָה⁴² וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שְׂלִידָה קֹדֶם שֶׁתִּבְעוּ בִּידֵין⁴³ בֵּין שְׁעֵדִין לֹא יִלְדָּה⁴⁴; גִּזּוֹל רַחֵל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֶצְלוֹ, בֵּין שְׁגִזָּזָה קֹדֶם שֶׁתִּבְעוּ בִּידֵין בֵּין שְׁעֵדִין לֹא גִזָּזָה - הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מִשְׁלֵם כִּשְׁעַת הַגְזוֹלָה⁴⁷. וְאִם יִלְדָּה וְגִזָּזָה - הַגְזוֹת וְהַגְזוֹת שֶׁל גִּזּוֹל; וְאִם עֲדִין לֹא יִלְדָּה וְלֹא גִזָּזָה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל, וּמַחְזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָהּ⁴⁸.

(40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). (42) שם צג: זה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזול, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גזיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגול מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גִּזּוֹל פָּרָה מְעַבְּרָת⁴⁹, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף יִלְדָּה; רַחֵל טְעוֹנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף גִּזָּזָה - מִשְׁלֵם דְּמֵי פָרָה הָעוֹמֶדֶת לִילְדוֹ⁵⁰ וְדְמֵי רַחֵל הָעוֹמֶדֶת לְגִזּוֹ. וְאִם לִפְנֵי יָאוֹשׁ⁵¹ אוֹ קֹדֶם שְׁנִשְׁתַּנִּית יִלְדָּה אוֹ גִזָּזָה - הָרִי הַגְזוֹת וְהַגְזוֹת שֶׁל בְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שְׁנִתְעַבְּרָה אוֹ נִטְעָנָה בִּיד הַגְזוֹל⁵²; הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְזוֹלָה⁵⁴.

1 מְדַבְּרִיהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשֹּׁכֵבִים²⁰. וְכִשְׁמַחְזִיר לוֹ הַגְזוֹלָה, שְׁמִין לוֹ הַשֹּׁכֵחַ²¹ וְנוֹטֵל מִן הַנֶּגֶל²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבב. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזול פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזול פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה. . . משלם כשעת הגזולה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזול את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזול פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

ג. מְכַרָּה הַגְזוֹל אוֹ נִתְנָה בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּנִּית הַגְזוֹלָה²³ - אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָהּ²⁴ מִיד הַלּוֹקָח; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה וְנִתְיָנָה²⁵ בֵּין לְאַחֵר מְכִירָה וְנִתְיָנָה, קָנָאָה הַלּוֹקָח בְּיָאוֹשׁ וְשְׁנוֹי רְשׁוּת²⁶.

(23) והגזול לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

ד. הַגְזוֹל וְהַשֹּׁכֵבִית, וּמְכַר²⁷ אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יָאוֹשׁ²⁸ - מֵה שְׁהִשְׁבִּית הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שְׁהִשְׁבִּית מְכַר, וְקָנָה לּוֹקָח אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֹּׁכֵחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל וּמַחְזִיר לוֹ הַגְזוֹלָה³¹, וְחוֹזֵר הַנֶּגֶל וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֹּׁכֵחַ מִן הַגְזוֹל³², שְׁהָרִי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם הַשֹּׁכֵבִית הַלּוֹקָח³³ אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשֹּׁכֵחַ מִן הַנֶּגֶל³⁴.

(27) מימרא של רבא (שם צו:). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא-קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים בידי מפני תקנת השבים, מה-שאין-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגול ונוטל דמי השבח מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבח של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש

בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגדר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶³ בַּשֶּׁבַח הַבָּא מֵאֵלֶיךָ, ⁶⁴ כְּגוֹן גְּזוּת וְנִלְדוּת; ⁶⁵ אֲכָל אִם הִיָּתָה כְּחוּשָׁה וּפְטָמָה ⁶⁶ - אֶפְלוּ לִפְנֵי יְאֹשׁ נוֹטֵל מִן הַגְּזוּל שֶׁבַח הַפְּטוּם ⁶⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מִשֶּׁבַח שֵׁשׁ בּוֹ הוֹצָאָה.

(63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. (64) שלא עלה לגזול בדמים. (65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: (66) שם סה. (67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקח?" (שם), וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שְׁנוּיִי ⁶⁸ הַחוּזֵר לְבְרִיתוֹ ⁶⁹ - אֵינּוּ שְׁנוּיִי ⁷⁰. פִּיּוּצָד? ⁷¹ הַגְּזוּל עֲצִים וְדִבְקָן בְּמִסְמָרִים ⁷² וְעֲשָׂה מִהֵן תְּבָה - אֵינּוּ שְׁנוּיִי; שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לְפָרְקוֹ, וְחוּזְרִין לוחות כְּשֶׁהִרָּה ⁷³.

(68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. (69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. (70) ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. (71) בלי לשנות את העצים. (72) שם צג:

יא. גִּזְל עֶפְרָיִם ⁷³ וְעֲשָׂאָהּ לְבָנָה - לֹא קָנָה ⁷⁴; שָׂאָם יִדְקָן ⁷⁵ הַלְבָנָה, תַּחֲזֹר עֶפְרָיִם וְעֲשָׂהָּ. גִּזְל לְשׁוֹן שָׁל מִתְכַּת ⁷⁶ וְעֲשָׂאָהּ מִטְבַּע - לֹא קָנָה; שָׂאָם יִתְיָד הַמִּטְבַּע יִחְזֹר לְשׁוֹן וְעֲשָׂהָּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(73) מימרות של רב פפא, שם צו: (74) ומחזיר את הלבניה, ונוטל את השבח מן הגזול. (75) יכתוש דק דק. (76) גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אֲכָל ⁷⁷ הַגְּזוּל עֲצִים ⁷⁸ וְשָׁפָן וְקִצְצָן ⁷⁹ או חֶקֶק בֶּהָן ⁸⁰ וְעֲשָׂאָן כָּלִים, או שֶׁגִּזְל צֶמֶר וְצִבְעוֹ או נִפְצוֹ ⁸¹ וְלִבְנוֹ ⁸², או שֶׁגִּזְל טוּיָם ⁸³ וְעֲשָׂהוּ בָּגָד, או שֶׁגִּזְל לְבָנָה וְעֲשָׂאָהּ עֶפְרָיִם ⁸⁴, או אֲבָנִים וְסִתְתָּן ⁸⁵, או כְּמוֹת וְהִתְיָכֵן - הָרִי זֶה שְׁנוּי בִּידוֹ; שָׂאָם יַעֲשֶׂם מְעוֹת אַחֲרוֹת - פָּנִים חֲדָשׁוֹת הֵן ⁸⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בֶּהָן.

(77) בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. (78) שם צג: (79) זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. (80) עשה בהם חלל ובית קיבול. (81) הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. (82) הלבינו על-ידי כיבוס

1 - בְּרִשׁוֹת בְּעִלְיָהּ הִיא עֲדִין ⁵⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהִגְזֵלָן חֵיב בְּאַנְסִיָּה ⁵⁶. 2

(49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הגזול, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתייאשו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. (51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. (52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. (53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. (54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. (55) לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. (56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

3 ח. גָּנֵב ⁵⁷ או גִּזְל ⁵⁸, וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחֵר שְׁנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעִלִּים ⁵⁹ - הָרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגְּזוּל מִשְׁעָה 4 שֶׁהִקְדִּישָׁה בְּלִבָּד ⁶⁰, פָּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוּטָא נְשָׁפָר ⁶¹; 5 וְכָל וְלִדְוִתֶּיהָ וְגִזְוִתֶּיהָ מִשְׁעָה גָּנֵבָה עַד שְׁעַת הִקְדִּישׁ 6 - שָׁל בְּעִלִּים ⁶². 7

(57) גיטין נה: (58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טו.). (59) אם הקדיש לפני שנתייאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). (60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתייאשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). (61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). (62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו' ענוש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטיפול מיוחד. (83) צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאו תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. (84) שם צו: (85) תקנן והחליקן. (86) ואין אלה אותן המעות שגזל.

1 יג. הגזל מעות⁸⁷ ישנות⁸⁸ וישפן⁸⁹ וחדשן - לא
2 קנה; שהרי מתישגין וחוזרין פשהיו. גזל מעות
3 חדשים וישנם⁹⁰ - קנה; ושם יחדשם - פנים
4 חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחפר⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴,
5 ואפלו פרתו חליות חליות⁹⁵; עשהו קורות⁹⁶ -
6 קנה⁹⁷.

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקן וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכר בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזלן להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזלן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמר: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פרק שלישי

7 יד. גזל קורות גדולות⁹⁸ ועשאן קטנות - לא קנה⁹⁹;
8 עשאן לוחות¹⁰⁰ עד שגשתנה שקמם¹⁰¹ - קנה. גזל
9 לולב¹⁰² והפריד עליו - קנה¹⁰³ העלים. גזל עלים
10 ועשאן חופיה¹⁰⁴ - קנה¹⁰⁵. גזל טלה¹⁰⁶ ונעשה
11 איל¹⁰⁷, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו¹⁰⁸
12 וקנהו¹⁰⁹, ומשלם כשעת הגזלה¹¹⁰, ואף על פי שלא
13 נתיאשו הפעלים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". (104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזלן. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

14 טו. גזל פלי ושפרו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא
15 משלם דמיו¹¹³, והפלי השכור של גזלן. ואם רצו
16 הפעלים לטל הפלי השכור - נוטלין¹¹⁴, ומשלם

הפחת; שזו תפנה היא לפעלים¹¹⁵, ואם לא רצו -
הרשות בידן. וכן כל פיוצא פזה¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגזלן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזלן. (115) דין זה, שאין שמין לגזלן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

(117) וחייב הגזלן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא-מציא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזלן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזלן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזלן את שבח היקור, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשמתש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לזה, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

א. הגזל חבית² של יין מחברו, והרי היא שזה
דינר בשעת הגזלה, והוקרה אצלו ועמדה בארבעה:
אם שפר החבית או שתה אותה³ או מכרה או נתנה
במתנה אחר שהוקרה - משלם ארבעה, כשעת
הוצאה מן העולם⁴; שאילו הניחה⁵, היתה חוזרת
בעצמה⁶. נשברה מאליה⁷ או אבדה - משלם דינר,
כשעת הגזלה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גוזל שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה

קעב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. היתה שוה⁸ בשעת הגזילה ארבעה, ובשעת הוצאה מן העולם דינר⁹ - משלם ארבעה, בשעת הגזילה¹⁰, בין ששברה או שתאה¹¹ בין ששברה או אברה מאליה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוזל. (10) "כל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבה היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזול¹² חותל¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל פלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת היתי מוכר. וכן הדין במזיק¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששווי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה¹⁸ והזקינה¹⁹ או פחשה²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, כגון חלאים שאין להם רפואת תעלה²¹, או שגזל מטבע ונסדק²² או פסלו המלך²³, או שגזל פרות והקריכו בלן²⁴, או שגזל זין והחמיץ²⁵ - הרי זה כמי שגזל פלי ושרבו²⁶, ומשלם בשעת הגזילה²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור²⁸, או שגזל עבדים והזקינה²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והקריכו מקצתם³⁰, או תרומה ונטמאת³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח³², או בהמה ונעברה³³, או נפסלה מלוקר³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל³⁵ - אומר לו³⁶: הרי שלך לפניך³⁷, ומחזיר אותה בעצמה³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה.

(27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. וזה דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזולן לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזולן הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזולן לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. כמה דברים אמורים³⁹ פשהחזיר הגזילה⁴⁰; אבל אם נשרפה הגזילה או אברה אחר שנאסרה בהנאה - חייב להחזיר לו דמיה בשעת הגזילה⁴¹. לפיכך⁴², אם קפר בו⁴³ אחר שנאסרה בהנאה⁴⁴ ונשבע⁴⁵ - חייב לשלם קרן וחמש ואשם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שחרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזולן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הגזול בהמה⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה או חרש או דש בה וכיוצא בזה, והחזיר לבעליה, אף על פי שעבר בלא תעשה⁴⁸ - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה⁴⁹ ולא הכזישה⁵⁰. ואם החזק אדם זה לגזול⁵¹ או לעשוק⁵² או לעשות מעשים אלו⁵³ פעם אחר פעם - קונסין אותו⁵⁴, ואפילו בחוצה לארץ⁵⁵, ושמין⁵⁶ השכר⁵⁷ או השכב שהשביח בבהמה⁵⁸ ומשלם לנגזל.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי א' מנחם-אב - ספר נזיקין - הל' גזילה ואבידה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השכר עולה על הפחת, כדין גזול המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

ט. הדר בחצר חבירו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴, אף על פי שדרך זה הדר לשכר מקום לעצמו, שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה⁷⁷ לשכר - צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון⁷⁸.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדר והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מי שהיה⁷⁹ צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², וכא אחד וצבע הצמר בסמנים שלא מדעת חבירו - משלם⁸³ לו דמי מה שהפסיד בצמר⁸⁴, ואינו מחשב לו שכר סמנים שעל גבי הצמר⁸⁵. ואם תפש הנזק דמי מה שחסרו מן הסמנים - אין מוציאין מידו⁸⁶.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שזה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחנותה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאין מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

יא. השולח יד בפקדון⁸⁶ בין ששלח יד בעצמו או על יד בנו⁸⁷ ועבדו ושלוהו - הרי זה גזול⁸⁸; ונתחייב באנסיו⁸⁹, ונעשה הגזלה ברשותו, כדין פל הגזלנים. חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד.

(50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לרוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזול, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזול לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

ז. התוקף⁵⁹ עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה, ולא בטלו⁶⁰ ממלאכה אחרת - פטור; שנזק לו לאדם שלא יבטל עבדו⁶¹. ואם בטלו ממלאכה אחרת - משלם לו⁶² כפועל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזול, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

ח. התוקף ספינתו של חבירו⁶³ ועשה בה מלאכה: אם אינה עשויה לשכר⁶⁴ - שומן בקמה פחתה⁶⁵ ומשלם; ואם היא עשויה לשכר: אם ירד לה בתורת שכירות⁶⁶ - הואיל וירד שלא ברשות⁶⁷, אם רצה הבעל לטל שוכרה⁶⁸ - נוטל, רצה לטל פחתה⁶⁹ - נוטל⁷⁰; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפחת⁷¹. וכן כל פיוצא בזה⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזול, וגזול במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם

16 יד. הפּוֹפֵר בַּפֶּקֶדוֹן¹¹² בְּבֵית דִּין¹¹³, אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹתוֹ
17 בְּשִׁעָה שְׁכַפְרָה¹¹⁴ - נַעֲשֶׂה עָלָיו גְּזֵל¹¹⁵, וְחַיִּב בְּאַנְסוֹ.¹¹⁷

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדן גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

18 טו. הַשּׁוֹאֵל שְׁלָא מַדְעַת הַבְּעָלִים¹¹⁶ - הָרִי זֶה
19 גְּזֵלָן¹¹⁷. הִיָּה¹¹⁸ כָּלִי בֵּיד בְּנוֹ¹¹⁹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית אוֹ
20 בֵּיד עַבְדּוֹ¹²⁰, וּלְקַחוֹ אַחֵד¹²¹ מֵהֶן וּנְשַׁתְּמַשׁ בּוֹ¹²² -
21 הָרִי זֶה שּׁוֹאֵל שְׁלָא מַדְעַת; וְנַעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְנִתְחַיֵּב
22 בְּאַנְסוֹ¹²³, עַד שִׁיַּחְזִירוֹ לַבְּעָלִים¹²⁴. לְפִיכָּה, אִם
23 הִחְזִירוֹ לְקִטָּן שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ¹²⁵ אוֹ לְעֶבֶד, וְאֶבֶד מֵהֶן
24 אוֹ נִשְׁבַּר¹²⁶ - חַיִּב לְשִׁלּוֹם¹²⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק חכמים לפי דעת רבא, בבא-בתרא פח. בבא-מציאא מג: (118) משנה בבא-בתרא פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדור בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדן גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

25 טז. הַחוּטָף מִשְׁכּוֹן¹²⁸ מִיַּד הַלֹּהֶ¹²⁹ שְׁלָא בְּרִשּׁוֹת
26 בֵּית דִּין¹³⁰ - הָרִי זֶה גְּזֵלָן¹³¹, אִף עַל פִּי שְׁהוּא חַיִּב
27 לָא¹³². וְאִין צָרִיק לֵימַר אִם נִכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵירוֹ¹³³
28 וּמִשְׁכְּנוֹ שְׁהוּא גְּזֵלָן¹³⁴, שְׁנֵאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוח משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציאא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוח, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה

(88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חיסרון", שם מא: (93) ועל-ידיה קנה אותו. (94) מה-שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדן גזלן.

1 יב. הַגְּבִיָּה אֶת הַחֲבִית⁹⁶ לְטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית⁹⁷ -
2 נִתְחַיֵּב בְּאַנְסוֹ⁹⁸, אִף עַל פִּי שְׁלָא נְטַל. אֲבָל אִם
3 הַגְּבִיָּה אֶת הַכִּסִּי⁹⁹ לְטַל מִמֶּנּוּ דִּינָר¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא בְּכִיס
4 מְדַבְּרִים שְׁאִינֶן גּוֹף אַחֵד¹⁰¹ - הָרִי זֶה סָפֵק אִם
5 נִתְחַיֵּב בְּכָל הַכִּיס¹⁰² אוֹ לֹא נִתְחַיֵּב אֲלָא בְּדִינָר
6 בְּלִבְדִּי¹⁰³.

(96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציאא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגינה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד לדין שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו ביין, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה לדין.

7 יג. הָיוּ פְּרוֹת מִפֶּקֶדִין אֲצִלּוֹ וְנְטַל מִקְצָתָן - אִינוּ
8 חַיִּב אֲלָא בְּאַחֲרִית הַפְּרוֹת שְׁנֵטַל, וּשְׁאָר הַפֶּקֶדוֹן
9 הַמִּנָּח בְּמִקְוָמוֹ¹⁰⁴ - בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו הוּא. וְאִם נִפְסַד
10 הַשְּׂאָר מִחֲמַת זֶה שְׁנֵטַל - חַיִּב בְּכָל¹⁰⁵. פִּיצַד? הָטָה
11 אֶת הַחֲבִית בְּמִקְוָמָה¹⁰⁶ וְנְטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית אוֹ יֵתֶר:
12 אִם נִשְׁבְּרָה אַחֵר שְׁנֵטַל וְהָיָה בְּמִקְוָמָה¹⁰⁷ - אִינוּ חַיִּב
13 אֲלָא פֶמָּה שְׁנֵטַל, שֶׁהָרִי לֹא הַגְּבִיָּה הַחֲבִית¹⁰⁸; וְאִם
14 הִתְמַצָּה¹⁰⁹ - מְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי כֻּלָּהּ¹¹⁰ בְּשִׁעָה
15 הַגְּזֵלָה¹¹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדן מוֹזֵק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציאא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטָה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ב' מנחם-אב – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

16 דְּבָרִים שֶׁטָעַן, וְטָעַן בְּדָבָרִים שֶׁאֲפָשָׁר שְׁיִנְטְלוּ תַּחַת
17 הַכֶּנֶסֶם²¹ כְּמוֹ שֶׁהָעֵידוֹ הָעֲדִים²².

18 שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטעון. 19 שמעריכים
אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו:
20 כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו
אצלו, שם. 21 כגון, דברים לא גדולים. 22 שכלים
מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים,
שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון
שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

18 ד. ראוהו עדים שנקנס למשכן את חברו ולא ראוהו
19 בעת שניצא²³, או שניצא ואין נראה תחת כנפיו
20 כלום, ובעל הבית טוען ואומר: כך וכך נטל, אפלו
21 אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים
22 - הרי זה פטור²⁴. שאם אומר: נכנסתי ולא נטלתי²⁵
23 - נשבע שבועת הסתם²⁶ שלא נטל כלום, והולך;
24 שאפשר שיקנס לגזל ולא גזל²⁷.

23 ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חברו.
24 מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים.
25 בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול
היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים
לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו
מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את
הכניסה לבית חברו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב
ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה
דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט
סימן צ. 26 שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול,
והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא
בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ:
27 זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש
דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי
הממשכן ...".

25 ה. הִיָּה עַד אֶחָד מְעִידוֹ²⁸ שֶׁנֶּכְנֵס וְנֹטֵל כְּלִים תַּחַת
26 כְּנָפָיו²⁹, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵן, וְהוּא אֹמֵר: לֹא גִזַּלְתִּי
27 כְּלִים³⁰, או שֶׁאֲמַר: בְּחוּבֵי נִטְלָתִי³¹ - הוֹאִיל וְאֵין
28 הָעֵד יוֹדֵעַ³² מָה הִיָּה תַּחַת כְּנָפָיו, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע
29 בְּנִקְיִטַּת חֶפֶץ³³ שֶׁלֹּא גָזַל; שֶׁאֵינוֹ מְחֻזָּק בְּגִזְלָנוֹת
30 אֲלָא בְּשִׁנְי עֲדִים³⁴.

28 עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת
על הנכנס למשכן בפני עד אחד. 29 דוגמא זו מובאת
בהלכה ב בשני עדים. 30 כי הכלים שתחת כנפי שלי הם.
טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. 31 אף על פי
שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים.
32 כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא
נשבע שבועת התורה ונפטור אפילו כשהעד מעיד שיועד מה
לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון
למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי
נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד
משנה). 33 עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום

אסור אפילו לשליח בית-דין. 134) במשנה שבועות מד:
שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו
למשכנו שלא ברשות".

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן,
ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

1 א. קָנַס קָנְסוּ חֲכָמִים² לְגִזְלָנִין, שִׁיְהִיָּה הַנֶּגְזֵל נִשְׁבַּע
2 עַל כָּל מָה שִׁיטָּעֵן³ וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן⁴. וְהוּא⁵, שִׁיְהִיָּה
3 זֶה מְחֻזָּק שֶׁגָזַל בְּשִׁנְי עֲדִים⁶.

2 כלומר, דין התורה אינו כך. 3 נגד הגזלן, 4 וזהו
הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל
הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב:
"ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם,
לו שבועה", שם מה. 5 ודין זה הוא בתנאי. 6 שני
עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאנים יודעים
בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

4 ב. פִּיצַד? הָרִי שֶׁנֶּכְנֵס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ לְמִשְׁכָּנוֹ⁷
5 בְּפָנֵי עֲדִים, וְלֹא הָיָה כְּלִים תַּחַת כְּנָפָיו⁸, וְיֵצֵא וְכָלִים
6 מִטָּלִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְלֹא יָדְעוּ הָעֲדִים מָה הֵן⁹,
7 וְיַבְעַל הַבֵּית אֹמֵר¹⁰: כֵּךְ וְכֵךְ גִּזַּלְתִּי - בֵּין שֶׁאֲמַר
8 הַגִּזְלָן: מְעֹלָם לֹא נִכְנַסְתִּי וְלֹא נִטְלָתִי כְּלִים¹¹, בֵּין
9 שֶׁאֲמַר: נִכְנַסְתִּי לְמִשְׁכָּן כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הָעֲדִים¹², אֲבָל
10 לֹא נִטְלָתִי¹³, וְלֹא הָיָה תַּחַת כְּנָפֵי אֲלָא כְּלִים שְׁלִי¹⁴,
11 בֵּין שֶׁאֲמַר: נִטְלָתִי כְּלִי זֶה¹⁵, וְיַבְעַל הַבֵּית טוֹעֵן
12 שֶׁנֹּטֵל זֶה וְכָלִי אַחֵר - הָרִי בַעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע¹⁶
13 בְּנִקְיִטַּת חֶפֶץ¹⁷, וְנוֹטֵל כָּל מָה שִׁיטָּעֵן.

7 ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.
8 כנפי בגדו. 9 מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי
בגדו. 10 לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם
הכלים שהוציא הגזלן. 11 והעדים מעידים אותו שנכנס
ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה
להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע
וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן,
היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. 12 ואין בנקודה זו
כל הכחשה מצידו. 13 משל חברי, כי חזרתי בי.
14 שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים
מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים
אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו
בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת
כנפיו". 15 במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי
ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. 16 כי דין הנכנס לבית
חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. 17 כגון,
ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

14 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁸? בְּשִׁטָּעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא
15 אֲמֹר בְּהֵן¹⁹ או שֶׁהוּא אֲמֹר שֶׁמִּפְקִידִין אֲצִילוֹ²⁰ אוֹתָן

20 מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה וְגִזְלָה; אֲבָל דִּין תּוֹרָה⁵³ אֵינוֹ חַיֵּב
21 לְשֵׁלֶם מִסְּפִיקָא⁵⁴.

49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

22 י. אָמַר לְשָׁנִים⁵⁵: גִּזְלָתִי אֶחָד מִכֶּם אוֹ אֶבְיֹר שֶׁל
23 אֶחָד מִכֶּם⁵⁶ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֹאת יָדִי
24 שְׁמִים⁵⁷ - חַיֵּב לְשֵׁלֶם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; אֲבָל
25 בְּדִין⁵⁹ אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גִזְלָה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ
26 בִּיְהִיָּהּ. שְׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֵן יוֹדֵעַ שֶׁנִּגְזַל⁶⁰, אֶלָּא זֶה
27 בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קָנְסוּ חֻכְמִים בְּדָבָר זֶה⁶¹, מִפְּנֵי
28 שֶׁאֵין לוֹ תוֹבֵעַ⁶².

55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

29 יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גִּזְלָתִנִּי מֵאָה, אִם
30 אָמַר: לֹא גִזְלָתִנִּי⁶³ - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁶⁴, בְּדִין כָּל
31 נִתְבָּע⁶⁵; וְאִם הוֹדָה שֶׁגִּזְלוֹ חֲמִשִּׁים - מְשַׁלֵּם⁶⁶,
32 וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁶⁷ עַל הַשָּׂאָר, בְּדִין כָּל מוֹדָה
33 בְּמִקְצֵת⁶⁸, שְׁהָרִי לֹא הִחֹק גִּזְלָן בְּעֵדִים⁶⁹. וְכֵן הַטּוֹעֵן
34 אֶת חֲבֵרוֹ⁷⁰ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וְגִזְלוֹ פְּלִים, וְהוּא אוֹמֵר:
35 דֶּרֶךְ מִשְׁפּוֹן לְקַחְתִּי בְּחוּבִי שִׁישׁ לִי אֶצְלָךְ⁷¹, וּבִפְעַל
36 הַבֵּית אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּדִי כְּלוּם⁷² - אָף עַל פִּי
37 שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכַּנּוּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת⁷³, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם
38 עֵדִים שֶׁמַּעֲדִידִים שְׁגֹל⁷⁴, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע⁷⁵ וְגוֹבֶה חוּבוֹ
39 מִן הַמִּשְׁפּוֹן; שֶׁהִפֵּה שְׂאֶסֶר⁷⁶ הוּא הִפֵּה שֶׁהִתִּיר⁷⁷.
40 וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקְיִטָּה
41 חֲפִץ⁷⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן⁷⁹.

63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזלן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזקת על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים

ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

1 ו. קִשָּׁם שֶׁפִּעַל הַבֵּית נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִן הַגִּזְלָן³⁵, בְּךָ
2 שׁוֹמֵר שֶׁל פִּעַל הַבֵּית³⁶. אֶפְלוֹ אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל שׁוֹמֵר
3 נִשְׁבַּע³⁷ שֶׁזֶה נֹטֵל בְּךָ וְכָךְ, וּמִשְׁלֵם הַגִּזְלָן.

35) בראוהו שניים שנכנסו לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

4 ז. הִיָּה שָׁם³⁸ לְקִיטָּה³⁹ אוֹ שְׁכִירָה⁴⁰ שֶׁל פִּעַל הַבֵּית -
5 אֵינִי נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁴¹; וְאֵין הַנִּגְזָל יוֹכֵל לְשַׁבַּע,
6 שְׁהָרִי לֹא הִיָּה בְּבֵיתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְזַל; וְאֵין הַעֲדִים
7 יוֹדְעִים מַה נֹּטֵל תַּחַת כְּנָפָיו בְּדִי לְחַיֵּב הַגִּזְלָן
8 לְהַחֲזִיר⁴²; וְאֵין מְשַׁבְּעִין אֶת הַגִּזְלָן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
9 חָשׂוֹד עַל הַשְּׁבוּעָה⁴⁴.

38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאין מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי החזק שגול על ידי שני עדים.

10 ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מַחֲרִים פִּעַל הַבֵּית⁴⁵
11 חֶרֶם סֵתָם⁴⁶ עַל מִי שֶׁנֹּטֵל מִבֵּיתוֹ כְּלוּם⁴⁷ וְאֵינוֹ מוֹדָה
12 בְּבֵית דִּין. וְאֶפְלוֹ הוֹדָה הַגִּזְלָן שְׁגֹל קֶצֶת - מַחֲזִיר
13 הַמִּקְצֵת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בְּלִבָּד, שְׁהָרִי אֵין פִּעַל הַבֵּית
14 טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדֹאֵי⁴⁸.

45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הנגזל. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

15 ט. הַגִּזְלָן אֶחָד מִחֲמִשָּׁה⁴⁹ וְאֵין יוֹדֵעַ מִי הוּא
16 הַנִּגְזָל⁵⁰, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן תּוֹבֵעוֹ וְאוֹמֵר: לִי
17 גִּזְלָתִי, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁגִּזְלוֹ⁵¹ - הָרִי כָּל
18 אֶחָד מֵהֵן נִשְׁבַּע שֶׁזֶה גִּזְלוֹ, וּמִשְׁלֵם גִּזְלָה לְכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד⁵². אָף דָּבָר זֶה קָנַס הוּא שֶׁקָּנְסוּהוּ חֻכְמִים,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ב' מנחם-אב – ספר נזיקין – הל' גזילה ואבידה קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

גזולים בידך. (73) ודינו כגזול שנקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזול, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבוועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטליין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנחבץ בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבוועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יב. ראוהו עדים שנקנס לתוך בית חברו שלא בפני בעל הבית ונטל משם כלים, אף על פי שהוציאן מגליון⁸⁰ ואף על פי שבעל הבית היה עשוי למכור את כליו⁸¹, אם טען ואמר: דרך גזל לקחן, והלה אומר: ברשותך באתי, ואתה מכרתם לי או נתתם⁸², או בחוב שיש לי אצלך תפשתים - אינו נאמן; שכל הנכנס לבית חברו שלא בפניו⁸³ ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזלן⁸⁴. לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית. ואין פאן שבוועה⁸⁵, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיתחזיר⁸⁶ חזיר ותובע את בעל הבית בכל מה שישטען, והדין ביניהן⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבוועות מד: ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראות, ראה רי"ף שבוועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

יג. וכן⁸⁸ אם היה שם עד אחד⁸⁹ בלבד, ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו⁹⁰, והלה אומר: לקוח הוא בידך, או בחוב גביתו, או שלי היה ופקדון הוא אצלך - הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה. שאילו היה שם שני עדים, היה חייב לשלם; ועכשיו, שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה⁹¹; ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד⁹²; וכל המחזיק שבועה ואינו יכול לשבע - משלם. לפיכך, אם פפר ואמר: לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום⁹³ - הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה⁹⁴ שלא לקח מביתו כלום, ונפטר.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו, הרי משלם העשירים שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאָר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הודה כלום¹¹⁵, אלא אומר 'שלי חטפתי'.

יד. מעשה באחד⁹⁵ שחטף לשון של פספס⁹⁶ מיד חברו בפני עד אחד, ובא החוטף⁹⁷ ואמר: חטפתי⁹⁸ ושלי חטפתי, וחייבוהו חקמים⁹⁹ להחזיר, מפני שהוא מחזיק שבועה¹⁰⁰ בעד זה, ואינו יכול לשבע, שהרי הודה כמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד כלל, היה נשבע שבועת הסת¹⁰¹ ששלו חטף¹⁰²; ואילו הכחיש העד¹⁰³ ואמר: מעולם לא חטפתי, היה נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דיין בכל פיוצא בזה¹⁰⁴ בכל מקום¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבוועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חטף¹⁰⁶ ממנו זהובים [בעד אחד], והוא אומר: שלי חטפתי ועשרים הן, אף על פי שאין העד יודע כמה חטף - הרי זה משלם העשירים. שהרי ידע בוודאי שזהובים חטף, ואילו היו שנים¹⁰⁷ היה חייב לשלם¹⁰⁸, ונמצא בעד אחד מחזיק שבועה¹⁰⁹ ואינו יכול לשבע¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו, הרי משלם העשירים שהודה בהן שחטפן, ונשבע שבועת התורה על השאָר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³. ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הודה כלום¹¹⁵, אלא אומר 'שלי חטפתי'.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על

טענות ודאיות¹¹⁹.

116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו").
117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. 118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. 119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

השאר. 113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. 114) כדין כופר בכל. 115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

1 יז. נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם
2 כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל,
3 (הרי) בעל הבית אומר: עשרים כלים היו בביתי¹¹⁶,
4 והגזול אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי -
5 חייב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחייב שבועה¹¹⁷
6 ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השאר¹¹⁸ אפלו
7 שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטעון על הגזול

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ה תמוז-ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ה תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה נט.

ובמתן דבר ביד האשה, או בשר, או בביאה — וזהו
מצות קדושין. והרמז על כך אמר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
וּבָעֵלָהּ" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
"וַיָּצֵאָהּ וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שיצאיתה בשר (גט)
כך הנהיגה (הנשואין) בשר. וכן למדנו שהיא נקנית בכסף
ממה שצאמר באמה עברה: "אין כסף" (שמות כא, יא),
אמר: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו?
(מיהו) אב. (זהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל קדושין
דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה מקומות
בכתובות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה
ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות במסכתא
המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש אמרו על
קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר שמצות
קדושין דאורייתא.

המצוה הנ"ט — הצווי שצווינו לתקע בנצוצות
במקדש בעת הקרבת כל-קרן מקרבנות המועדות, והוא
אמר: יתעלה: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשיכם ותקעתם בנצוצות" (במדבר י, י). ובפרוש אמרו
(ראש השנה כו), שמצות היום בנצוצות. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בספרי (פרשת בהעלותך) וראש השנה (כו):
ותענית (טו) וכן אנו מצוים לתקע בנצוצות בזמן
הצרות והרעות כשנצעק אליו יתעלה כמו שאמר:
"וכי-תבאו מלחמה בארצכם וגו'" (שם, ט).

יום שני כ"ו תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה נט:

הלכות מגילה וחנוכה פרק א-ב. נדפס
לעיל עמודים צו-קא בשיעור לג'
פרקים.

מצות עשה ריג.

המצוה הרי"ג — הצווי שצווינו לבעול בקדושין
ובמתן דבר ביד האשה, או בשר, או בביאה — וזהו
מצות קדושין. והרמז על כך אמר: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
וּבָעֵלָהּ" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
"וַיָּצֵאָהּ וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שיצאיתה בשר (גט)
כך הנהיגה (הנשואין) בשר. וכן למדנו שהיא נקנית
בכסף ממה שצאמר באמה עברה: "אין כסף" (שמות
כא, יא), אמר: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון
אחר, ומנו? (מיהו) אב. (זהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל
קדושין דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה
מקומות בכתובות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק
ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות
במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש
אמרו על קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר
שמצות קדושין דאורייתא.

המצוה הנ"ט — הצווי שצווינו לתקע בנצוצות
במקדש בעת הקרבת כל-קרן מקרבנות המועדות, והוא
אמר: יתעלה: "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשיכם ותקעתם בנצוצות" (במדבר י, י). ובפרוש אמרו
(ראש השנה כו), שמצות היום בנצוצות. וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בספרי (פרשת בהעלותך) וראש השנה (כו):
ותענית (טו) וכן אנו מצוים לתקע בנצוצות בזמן
הצרות והרעות כשנצעק אליו יתעלה כמו שאמר:
"וכי-תבאו מלחמה בארצכם וגו'" (שם, ט).

יום שלישי כ"ז תמוז ה'תשפ"ב

הלכות מגילה וחנוכה פרק ג-ד. נדפס
לעיל עמודים קא-קז בשיעור לג' פרקים.
מצות עשה ריג.

המצוה הרי"ג — הצווי שצווינו לבעול בקדושין

יום חמישי כ"ט תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהֵרְנוּ מִלְבְּעוֹל בְּלֹא
כְּתָבָה וְקִדּוּשִׁין, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-תִהְיֶה קִדְשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח), וְכָבֵד כָּפֹל הָאֲזָהָרָה בְּעֵינֵינוּ
זֶה בְּלִשׁוֹן אֲחֵר וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "אֶל-תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ
לְהִזְנוּתָהּ" (ויקרא יט, כט). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים):
"אֶל-תַּחֲלִל אֶת-בִּתְּךָ" — זֶה הַמוֹסָר בְּתוֹ פְּנוּיָה שְׁלֹא
לְשֵׁם אִישׁוּת, וְכֵן הַמוֹסָר עֲצָמָה שְׁלֹא לְשֵׁם אִישׁוּת.
וְשִׁמְעָה מִמֶּנִּי לָמָּה כָּפֹל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן זֶה וְאִיזָה עֵינֵינוּ נֹסֵף
יֵשׁ בּוֹ, וְהוּא: שֶׁכָּבֵד קִדְם בְּמִשְׁפָּטָיו יְתַעֲלֶה, שֶׁהַבּוֹעֵל
בְּתוֹלָה בֵּין שְׁהִיָּה מִפְּתָה אוֹ אוֹגֵס — אֵינוֹ חֵיב שׁוּם עֲנֵשׁ
מִן-הָעֲנָשִׁים אֲלָא תְּשֻׁלוּם מִמּוֹן בְּלָבָד וְשִׁישָׁא אוֹתָהּ אֲשֶׁה
שִׁפְגַּע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכַתּוּב. וְהִיָּה עוֹלָה בְּדַעַתְנוּ, בֵּינוּ
שָׂאִין בְּדָבָר זֶה אֲלָא קִנְס מִמּוֹן הָרִי הוּא נֹהֵג כְּכֹל-דָּבָר
שֶׁבְּמִמּוֹן, וְכֵשֶׁם שֶׁרְשָׁא אָדָם לְמִסּוֹר לְחַבְרוֹ מִמֶּמּוֹנוֹ
כְּלִי-מַה-שִּׁירָצָה אוֹ לְמַחֹל לוֹ בְּמַה-שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, כִּף גַּם
יְהִיָּה רְשָׁא לְקַחַת בְּתוֹ הַנֶּעֱרָה וְלִמְסָרָה לְאִיָּה אָדָם לְבֹאֵר
עֲלֶיהָ וְיִמְחֹל לוֹ בְּכֹף בֵּינוּ שָׁזָה זְכוּת מִזְכִּיּוּתִי, כְּלוּמֹר:
הַחֲמִשִּׁים כֶּסֶף (שִׁנְקֵס הָאוֹנֵס אוֹ הַמַּפְתָּה) שֶׁהֵם לְאַבִּי

יום שישי א' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפַס בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום ש"ק ב' מנחם-אב ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שנה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפַס בְּיוֹם חֲמִישִׁי.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

נִתַּן לֹמֶר, דְּבִי מְהִימָנָא – מַה שֶׁהֵאשָׁה נֶאֱמַנְתָּ לֹמֶר שֶׁחֲבֵרְתָה
טְהוּרָה זֶה רַק בְּמָקוֹם דְּפִסְלָה נִפְשָׁה – כִּשְׁהִיא אוֹמֶרֶת עַל עֲצָמָה
שְׁהִיא טְמֵאָה, כְּאוֹפֵן הָרֶאשׁוֹן שֶׁבְּבִרְיָתָא, שְׁבוּדָאִי אֵין לָהּ שׁוּם
רוּחַ בְּעִדּוּתָהּ, אֲבָל בְּמָקוֹם דְּמִכְשָׁרָא נִפְשָׁה – כְּאוֹפֵן שְׁהִיא רֹצֶה
לְהַכְשִׁיר אֶת עֲצָמָה וְאוֹמֶרֶת שֶׁשְׁתִּיָּה טְהוּרוֹת, אִימָא לֹא מְהִימָנָא
– שְׁמָא אִינָה נֶאֱמַנְתָּ, כִּיּוֹן שִׁישׁ לְחִשּׁוֹשׁ שְׁהִיא רֹצֶה לְחַזֵּק אֶת
דְּבִרְיָה שְׁהִיא עֲצָמָה טְהוּרָה עַל יְדֵי שְׁאוּמֶרֶת שְׁגָם חֲבֵרְתָה טְהוּרָה,
קָא מְשַׁמַּע לָן שְׁאֵף כִּשְׁהִיא רֹצֶה לְהַכְשִׁיר אֶת עֲצָמָה, נֶאֱמַנְתָּ
לְהַכְשִׁיר אֶת חֲבֵרְתָה.

משנה

הַמִּשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵינוּ מִמְּשִׁיכָה לְדוֹן כְּאוֹפֵן הַדּוּמָה לְמִשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת,
וְעוֹסֶקֶת בְּשֵׁנִי אֲנִישִׁים שִׁישׁ סִפֵּק בִּיחּוּסָם, וְמוֹעִידִים זֶה עַל זֶה: וְכֵן
שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁאֵין יִחוּסֵם יְדוּעַ, זֶה אוֹמֵר בְּהֵן אֲנִי, וְכֵן זֶה אוֹמֵר בְּהֵן
אֲנִי, אֲנִי נֶאֱמָנִי, וְאִינֵם אוֹכְלִים בְּתִרּוּמָה. וְכֵן שְׁתֵּן מְעִידִין זֶה אֶת
זֶה – שֶׁכֵּל אֶחָד מְעִיד עַל חֲבִירוֹ שְׁהוּא כֹּהֵן, הָרִי אֵלֵינוּ נֶאֱמָנִי, וְאֵין
חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא כָּל אֶחָד מְעִיד עַל חֲבִירוֹ בְּשִׁקָּר, כְּדִי שֶׁחֲבִירוֹ יַעֲדִיד
עֲלֵיו. רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֵין מְעִלִין לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר,
וְלָכֵן גַּם כִּשְׁכַּל אֶחָד מְעִיד עַל חֲבִירוֹ, אֵינֵם נֶאֱמָנִים.
דְּעָה נֹסֶפֶת בְּעֵינֵינוּ זֶה: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אִימָתִי אֵין מְעִלִים לְכַהוּנָה
עַל פִּי עַד אֲחֵר, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עוֹרְרִין עַל כְּהוּנָתָם, וְכֹהֵן שִׁינָא קוֹל
שְׁאֵינֵם כְּהֻנִּים, אוֹ שְׁהֵם כְּהֻנִּים פְּטוּלִים, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹרְרִין,
מְעִלִין לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נְפִילָאֵל אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן הֶסְנֵן, מְעִלִין
לְבָהוּנָה עַל פִּי עַד אֲחֵר, וּבִגְמָרָא יְבוֹאֵר הָאֵם וּבִמָּה הוּא חוֹלֵק עַל
הַתְּנָאִים שֶׁלִּפְנֵינוּ.

גמרא

בְּמִשְׁנֵי שֶׁבִּתְחִילַת הַפֶּרֶק (טו-כב) הוֹבֵאוּ אוֹפְנִים שׁוֹנִים שֶׁל
נֶאֱמַנּוּת עַל יְדֵי 'הַפָּה שְׁאִסְר', הַגְּמָרָא מְבֹאֵרֶת מִדּוּעַ הוּצֶרֶךְ הַתְּנָא
לְהִבִּיא אֶת כָּל הָאוֹפְנִים הַלָּלוּ. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: כָּל הֵי לָמָּה לִי –
לְמַה הוּצֶרֶכּוֹ לְהִבִּיא אֶת כָּל הָאוֹפְנִים שֶׁבְּמִשְׁנֵי הַלָּלוּ, וְלֹא הִיָּה
דִּי לְהִבִּיא אוֹפֵן אֶחָד כְּדִי לְלַמְּדֵנוּ שְׁאֵדָם נֶאֱמַן לְהַתִּיר אֶת הַדְּבָר
שְׁהוּא עֲצָמוֹ אִסּוּר.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: צְרִיכִי – הוּצֶרֶךְ הַתְּנָא לִשְׁנוֹת אֶת כּוֹלָן, דְּאִי תְּנָא
רַק אֶת הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה, שְׁמוּנָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לְחִבְרֵי שְׁדָה
זוֹ שֶׁל אַבִּיךָ הִיָּתָה וְלִקְחָתִּיהָ הִימָנוּ, שְׁנֵאֲמַן, הֵיִינוּ סוֹבְרִים שְׁזָהוּ
מְשׁוּם דְּאִיכָא דְּרָרָא דְּמִמּוֹנָא – יֵשׁ רְגִלִּים לְדָבָר שֶׁמִּתְחִילַת דְּבָרֵינוּ
שְׁאִמֵּר 'שְׁדָה' זוֹ שֶׁל אַבִּיךָ הִיָּתָה 'הַתְּכוּיָן לְסִיִּים וְלֹמֶר 'וְלִקְחָתִּיהָ
מִמֶּנּוּ, שְׁאֵם לֹא כֵן יִפְסִיד בְּהוֹדָאָתוֹ אֶת הַשְּׁדָה, וְלָכֵן הוּא נֶאֱמַן,
אֲבָל לִגְבֵי עֲרִים שְׁאִמְרוּ כֹתֵב יְדִינוּ הוּא זֶה אֲבָל אֲנוּסִים הֵיִינוּ,
דְּלִיכָא דְּרָרָא דְּמִמּוֹנָא – שְׁאֵין לְעִידִים כָּל הַפֶּסֶד אִם יֵאֱמָרוּ רַק
שֶׁכֵּת יָדָם הוּא זֶה, וְאֵין רֹאִיָּה שֶׁהַתְּכוּיָנוּ מִתְחִילָה לֹמֶר כֵּן, אִיכָא
לֹא – שְׁמָא אֵין זֶה נֶחֱשֵׁב כִּפְהָ שְׁאִסְר', כִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה הִיָּתָה
כוּוֹנֶתֶם לְעִדּוֹת גְּמוּרָה שֶׁכֵּתֵב יָדָם הוּא, וְאַחֵר כֵּן נִמְלָכוּ בְּדַעַתָם
וְהוֹסִיפוּ שְׁהִיוּ אֲנוּסִים, וְלֹא הֵיוּ נֶאֱמָנִים עַל כֵּךְ. וְלָכֵן הוּצֶרֶכָה
הַמִּשְׁנָה לְהוֹסִיף שְׁגָם בְּאוֹפֵן זֶה נֶאֱמָנִים הַעֲדִים שְׁהִיוּ אֲנוּסִים.
מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא לְבֹאֵר מִדּוּעַ לֹא שִׁנִּינוּ רַק אֶת דִּין הָעֲדִים וְלֹא אֶת
דִּין הַלּוֹקָח שְׁדָה: וְאִי תְּנָא רַק אֶת דִּין הָעֲרִים, הֵיִינוּ אוֹמְרִים שֶׁרַק
בּוֹזֵה הֵם נֶאֱמָנִים בְּפֶה שְׁאִסְר', מְשׁוּם דְּלִעְלָמָא – כִּיּוֹן שֶׁעֲדוּתָם הִיא
לְבִנְי אֲדָם אַחֲרִים, וְלֹא לְעַצְמָם, וְאֵם לֹא שֶׁהַתְּכוּיָנוּ מִתְחִילָה לֹמֶר
שְׁהִיוּ אֲנוּסִים לֹא הִיוּ חוֹזְרִים בָּהֶם בֶּאֱמָצַע דְּבִרְיָהם לֹמֶר שְׁהִיוּ
אֲנוּסִים, לְתוֹעֵלַת אַחֲרִים, אֲבָל אִיחָו – הָאֵדָם עֲצָמוֹ שְׁאוּמֵר לְחִבְרֵי
שְׁהִיָּתָה הַקְּרַקָּע שֶׁל אַבִּיו וְלִקְחָה מִמֶּנּוּ, דְּלִנְפְּשִׁיָּה – שְׁהוֹעִיל לְעַצְמוֹ
בְּמַה שְׁאִמֵּר שֶׁקָּאָה מֵאַבִּי,

יחזקאל פרק כג י"ט

י הִמָּה גָּלוּ עֲרוֹתָהּ בְּנִיָּהּ וּבְנוֹתֶיהָ לָקְחוּ וְאוֹתָהּ בַּחֲרֵב הָרְגוּ וְתַהֲיֶינָהּ לְנָשִׁים וְשָׁפוּטִים עָשׂוּ בָּהּ: (ס)
 יא וְהִרְאֵה אֶחָתָהּ אֶהְלִיבָהּ וְתִשְׁחַת עֲגֻבָּתָהּ מִמֶּנָּה וְאֶת־תְּנוּתֶיהָ מִזְנוּנִי אֶחָתָהּ: יב אֶל־בְּנִי אֲשׁוּר
 עֲגֻבָּהּ פָּחוֹת וּסְגָנִים קָרְבִּים לְבָשִׂי מְכַלּוֹל פְּרָשִׁים לִכְבִּי סוּסִים בַּחֲזֹרִי חֲמֹד פָּלֶם: יג וְאִרְאֵה כִּי נִטְמָאָה
 דֶּרֶךְ אֶחָד לְשִׁתְיָהּ: יד וְתוֹסֵף אֶל־תְּנוּתֶיהָ וְהִרְאֵה אֲנֹשִׁי מַחֲקָה עַל־הַקִּיר צִלְמִי (כַּשְׂדִּיִּים) כְּשֶׁדִּים
 חֲקָקִים בְּשֵׁשֶׁר: טו חֲגוּרֵי אֲזוּר בְּמִתְנִיָּהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מֵרָאֵה שְׁלֹשִׁים פֶּלֶם דְּמוֹת בְּנֵי־כְבֹּל
 כְּשֶׁדִּים אֶרֶץ מוֹלֶדֶתָם: טז (וְתַעֲגֹב) וְתַעֲגֹבָהּ עֲלֵיהֶם לְמֵרָאֵה עֵינֶיהָ וְתִשְׁלַח מַלְאָכִים אֵלֵיהֶם בְּשִׁדְיָמָהּ:

רש"י

צִלְמִי כַּשְׂדִּיִּים. דְּמוֹת אֲנָשִׁי כַּשְׂדִּיִּים שֶׁמִּשְׁוֹנִין בְּלִבוֹשֵׁיהֶן: בְּשֵׁשֶׁר. מִינֵי צִיּוֹר: (טו) חֲגוּרֵי אֲזוּר. כֵּן דֶּרֶךְ לְבוּשֵׁי כַּשְׂדִּיִּים: סְרוּחֵי טְבוּלִים. יִתִּירֵי כּוֹכָעִים גְּדוּלִים, וּמִנְחָם פִּירֵשׁ כִּמּוֹ וְיִטְבְּלוּ אֶת הַכְּתוּנָת בָּדָם (בְּרֹאשִׁית לו) וּפְתוּרֹן סְרוּחֵי טְבוּלִי כֵּן הוּא סֵרַח הָעוֹדֵף (שְׁמוֹ כו) מִן הַמִּצְנַפֵּת צְבוּעָה, טְבוּלִים אֵין לוֹ דְּמִיוֹן וּפְתוּרֹנוֹ לִפִּי הָעֵנִין וְכֵן ת"י מַחֲתִין קוֹלְסִין: שְׁלִישִׁים. גְּבוּרִים: (טז) לְמֵרָאֵה עֵינֶיהָ. בְּשִׁבִּיל שְׂרָאָתָהּ דְּמוֹת צוֹרֶתָהּ:

(י) וְתַהֲיֶינָהּ לְנָשִׁים. לֹקַח מִהֵן קָלִלָה לְכָל הַנוֹאפֹר לְהוֹסֵס מִמֶּנָּה רֹאוּ מָה עָלָתָה לְפָלוּנִית עַל זִמְתָּהּ: וְשָׁפוּטִים. כִּמּוֹ שְׁפֹטִים יוֹשְׁטִישָׁא ט בלע"ז: (יא) וְהִרְאֵה אֶחָתָהּ אֶהְלִיבָהּ. אֶת כָּל הָרַעָה אֲשֶׁר בָּא לְאֶחָתָהּ עַל זְנוּנֶיהָ וְלֹא יִרְאֶה: וְתִשְׁחַת עֲגֻבָּתָהּ. תִּאֲוָתָהּ זוֹיט"ר בלע"ז: (יב) אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר עֲגֻבָּתָהּ. זֶה אַחַז שִׁשְׁלָח אֶל מֶלֶךְ אֲשׁוּר לְעֹזְרָה (שם): (יד) וְתוֹסֵף אֶל תְּנוּתֶיהָ. לְהַתְּאוּת לְצִלְמִים שֶׁלֹּא רָאָתָה אוֹתָם אֲלֵא דְּמוֹתָם: מַחֲקָה עַל הַקִּיר וְגו'. בְּשֵׁשֶׁר. כֹּזָת לֹא עֲשֵׂתָהּ אֶחָתָהּ:

מצודת ציון

(יב) מְכַלּוֹל. מֶלֶךְ כָּל וְר"ל כָּלֹל בְּכָל הַיּוֹפִי וְכֵן מְכַלֵּל יוֹפִי (תְּהִלִּים ג): (יד) אֲנָשִׁי. כִּמּוֹ אֲנָשִׁים: מַחֲקָה. מֶלֶךְ חֲקִיקָה וְצִיּוֹר: הַקִּיר. הַכּוֹתֵל: צִלְמִי. דְּמוֹת וְצוּרָה: בְּשֵׁשֶׁר. שֵׁם מִין צִבְעָה חֲשׂוֹב וְכֵן וּמִשׁוֹחַ בְּשֵׁשֶׁר (יִרְמְיָה כב): (טו) אֲזוּר. חֲגוּרָה: סְרוּחֵי. עֵנִין עוֹדֵף וְיִתְרוֹן כִּמּוֹ וְסֵרַח הָעוֹדֵף (שְׁמוֹת כו): טְבוּלִים. מֶלֶךְ טְבִילָה וְר"ל שְׂרוּיִים: שְׁלִישִׁים. שְׂרִים כִּמּוֹ וּמִבְחָר שְׁלִישִׁי (שם טו):

גָּלוּ אֶת שׁוּמְרוֹן רֹאשׁ הַמְּלוּכָה הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם אֶהְלָה וְנַעֲשֶׂה לָּהּ כֹּזָת לְמַעַן יוֹסֵר יִהּוּדָה וְלַמַּעַן תִּשְׁלֹם שְׂכָר גְּמוּל עוֹן: (יא) וְהִרְאֵה אֶת כָּל הָרַעָה שֶׁבָּאָה עַל אֶחָתָהּ אֶהְלָה וְלֹא לָקַחָהּ מוֹסֵר וְהִשְׁחִיתָהּ בְּדַבָּר עוֹן וְחִשְׁקָהּ יוֹתֵר מִמֶּנָּה וְאֵת דְּבַר הַזְנוּת הַשְׁחִיתָה יוֹתֵר מִזְנוּנֶיהָ אֶחָתָהּ: (יב) אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר. חִשְׁקָהּ אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר עַל כִּי הָיוּ פָּחוֹת וּסְגָנִים וְכִאִילוֹ הָיוּ קְרוּבִים אֵלֶיהָ: לְבוּשֵׁי מְכַלּוֹל. וְעַל כִּי הָיוּ מְלוּבָשִׁים בְּמִלְבוּשִׁים הַכְּלוּלִים בְּכָל מִינֵי יוֹפִי וְהָיוּ פְּרָשִׁים וְלַתּוֹסֵפֶת בִּיאוּר אֲמֹר רֹכְבֵי סוּסִים וְכוּלָם הָיוּ בַּחֲזֹרִי לְמַד לֹזֶה חִשְׁקָהּ לָהֶם: (יג) וְאִרְאֵה. רִאֲיָתִי כִּמּוֹ שֶׁחִשְׁקָהּ לָהֶם כֵּן זִינְתָה בְּפוּעֵל וְנִטְמָאָה וְדֶרֶךְ אֶחָד לְשִׁתְיָהּ כִּמּוֹ שֶׁעֲשֵׂתָהּ אֶהְלָה כֵּן עֲשֵׂתָהּ אֶהְלִיבָהּ וְר"ל גַּם הָיָה חִשְׁקָהּ לְפִסְלֵי אֲשׁוּר בְּעֵבֶר מְרִכְבִּית הַצִּלְחָתָם וְכִמּוֹ שֶׁחִשְׁקָהּ כֵּן עֲבָדָהּ לָהֶם: (יד) וְתוֹסֵף. עוֹד הוֹסִיפָהּ עַל תְּנוּתֶיהָ לְחִשּׁוֹק לְמִי שֶׁלֹּא רָאָתָה בְּעֵינֶיהָ וְרַק כְּשֶׁרָאָתָהּ אֲנָשִׁים חֲקוּקִים עַל הַקִּיר צִלְמֵי אֲנָשִׁי כַּשְׂדִּיִּים מְצוּיִירִים בְּצִבְעֵי הַשֵּׁשֶׁר: (טו) חֲגוּרֵי אֲזוּר. כִּאִילוֹ חֲגוּרִים עַלִי מִתְנִיָּהֶם בְּאֲזוּר וְכִאִילוֹ בְּרָאשֵׁיהֶם מִצְנַפּוֹת גְּדוּלוֹת עוֹדְפוֹת וְתוֹלוֹת מֵאֲחֻרֵיהֶם וְהִמָּה הָיוּ טְבוּלִים וְשְׂרוּיִים בְּמִי צְבָעוֹנִים: מֵרָאֵה שְׁלִישִׁים כּוּלָם. כָּל צִלְמֵי הַכַּשְׂדִּיִּים הָיָה בְּמֵרָאֵה שְׂרִים וּמוֹשְׁלִים: דְּמוֹת. זֶה הָיָה דְּמוֹת בְּנֵי כְּבֹל הַיּוֹשְׁבִים בְּכַשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלֶדֶתָם: (טז) וְתַעֲגֹבָהּ. חִשְׁקָהּ לָהֶם בְּעֵבֶר מֵרָאֵה עֵינֶיהָ שְׂרָאָתָהּ יוֹפִי צִלְמֵי צוֹרֶתָם וּמִלְבוּשֵׁיהֶם: וְתִשְׁלַח וְגו'. שִׁיבֹאוּ לְזִנוּת עִמָּה:

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג

ברוקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש לו במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ דוקא עי"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד גדולה כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

דברי הימים א פרק ז יבב

ו בְּנִימִן בֶּלַע וּבְכָר וַיִּדְעָאֵל שְׁלֹשָׁה: ז וּבְנֵי כָלֶע אֶצְבֹּן וְעֹזִי וְעֹזִיאֵל וִירִימוֹת וְעִירִי חֲמִשָּׁה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹת גְּבוּרֵי חֵילִים וְהִתִּיחֲשֹׁם עֲשָׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים וָאַרְבָּעָה: ח וּבְנֵי כָכֵר זְמִירָה וְיוֹעֵשׁ וְיֹאֲלִיעֶזֶר וְאִלְוִעִינִי וְעֶמְרִי וִירְמוֹת וְאַבְיָה וְעֵנָתוֹת וְעֹלְמָת כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי־כָכֵר: ט וְהִתִּיחֲשֹׁם לְתַלְדוֹתָם רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם גְּבוּרֵי חֵיל עֲשָׂרִים אֶלֶף וּמֵאתַיִם: י וּבְנֵי יִדְעָאֵל בְּלָהָן וּבְנֵי בְלָהָן (יְעִישׁ) יְעֹשׁ וּבְנִימִן וְאַהֲוֹד וּכְנַעְנָה וְזִיתָן וְתַרְשִׁישׁ וְאַחִישָׁחַר: יא כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יִדְעָאֵל לְרָאשֵׁי הָאֲבוֹת גְּבוּרֵי חֵילִים שְׁבַע־עָשָׂר אֶלֶף וּמֵאתַיִם יִצְחָי צָבָא לְמִלְחָמָה: יב וְשֹׁפֶם וְחַפְּסִם בְּנֵי עֵיר חָשֶׁם בְּנֵי אַחֲרָי: יג בְּנֵי נַפְתָּלִי יִחְצִיאֵל וְגוֹנִי וְיֶצֶר וְשָׁלוֹם בְּנֵי בְלָהָה: (פ) יד בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֵׁרִיאֵל אֲשֶׁר יִלְדָה פִּילִגְשׁוֹ הָאֲרָמִיָּה יִלְדָה אֶת־מְכִיר אָבִי גִלְעָד: טו וּמְכִיר לָקַח אִשָּׁה לַחֲפִים וּלְשָׁפִים וְשֵׁם אֲחֻתוֹ מַעֲכָה וְשֵׁם הַשְּׁנִי צִלְפָּחַד וְתַהֲיִנָּה לְצִלְפָּחַד בָּנוֹת: טז וְתַלְדָּ מַעֲכָה אֶת־מְכִיר בֶּן וְתִקְרָא שְׁמוֹ פָּרֵשׁ וְשֵׁם אָחִיו שָׂרֵשׁ וּבְנָיו אוֹלָם וְרָקִם: יז וּבְנֵי אוֹלָם בֶּרֶן אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד בֶּן־מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה: יח וְאַחֲתוֹ הַמַּלְכָּת יִלְדָה אֶת־אִישִׁי־הָדָד וְאֶת־אֲבִיעֶזֶר וְאֶת־מַחֲלָה: יט וַיְהִיו בְּנֵי שְׁמִידָע אַחֲנִי וְשִׁכְם וְלִקְחִי וְנִנְעִים: (פ) כ וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתָלַח וּבָרָד בְּנֵי וְתַחַת בְּנוֹ וְאַלְעָדָה בְּנוֹ וְתַחַת בְּנוֹ: כא וּבָרָד בְּנוֹ וְשׁוּתָלַח בְּנוֹ וְעֶזֶר וְאַלְעָד וְהַרְגוּם אֲנִישֵׁי־גֹת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ כִּי יִרְדּוּ לָקַחַת אֶת־מְקִנֵיהֶם: כב וַיִּתְּאֵבֵל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים וַיָּבֹאוּ אָחִיו לְנַחֲמוֹ:

רש"י

תדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט') וכל ישראל התיחשו והנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אם רצונך לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מצאתי ספרן בבבל ומה שמצאתי כתבתי: (יד) בני מנשה אשר ילדה, פירוש אשר ילדה לו אשתו דוגמא אשר ילדה אותה ללוי במצרים (במדבר כ"ו) אבל אפרים שותלח וגו'. והרגום אנשי גת וגו' כי ירדו לקחת את מקניהם, ולא היו בקיאים במוצאי הדרנים ובמוצאי הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא:

(ו) בנימין בלע ובכר וידיעאל. זה שקורא בספר הישר אשבל (בראשית מ"ז): (יב) ושפים וחפים בני עיר חשם בני אחר. עזרא שכתב ספר היחס הזה לא היה יודע אם היו מבני בנימין אם לאו לפיכך כתבם לבדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח אשה לחופים מספקא ליה: (יג) בני נפתלי יחצאל וגו'. מה שלא נתיחס יותר זהו הטעם כמפורש בשלהי מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא וכל אחד ואחד מן היחס ומה שמצא כתב ומה שלא מצא לא כתב ומן בני נפתלי לא מצא יותר וזהו הטעם שכל היחס הזה מיוחד בדילוגים כי דילג מספר זה אל ספר זה וחברם ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב בספר עזרא,

מצודת דוד

(ו) בנימין. זהו היחס מבני בנימין: (ז) והתיחשם עשרים וכו'. למספר הזה היה ספרי יחוסם: (ט) והתיחשם וכו'. ר"ל ראשי האבות היו להם ספרי יחוסם לתולדותם ועמהם גבורי חיל למספר עשרים אלף ומאתים: (יא) לראשי האבות. ר"ל המה היו לראשי האבות מגיבורי חילים שבעה עשר וכו': (יב) בני עיר. היו בני עיר והוא עירי בן בלע הנזכר למעלה: בני אחר. אחר הוא שם איש והוא אחד מהנזכרים ושתי שמות היו לו: (יג) בני בלהה. היא אשת יעקב: (יד) אשריאל. לא היה בנו ממש כי היה בן גלעד בן מכיר בן מנשה כמ"ש בתורה אבל בני בנים נקראו בנים: אשר ילדה. אשה הראויה מבנות ישראל: הארמיה. מבנות ארם: (טו) לחפים ולשפים. רצה לומר, אחות לחפים ולשפים: ושם אחותו. של כ"א מן האחים: ושם השני. הוא חזור על אשריאל האמור במקרא שלפניו ור"ל שהיה שני לסדר הדורות כי צלפחד היה בן חפר אחיו וזכר רק את החשובים שבהם: (טז) ובניו. חזור על פרש: (יז) אלה בני גלעד. מוסב על אשריאל וצלפחד לומר שלא היו בני מנשה ממש כי אם מזרעו ומגלע' באו אשריאל היה בנו וצלפחד בן בנו: (יח) ואחותו. אחות גלעד שהיתה מולכת ומושללת קצת הארץ אשר לגלעד: (כ) וברד בנו וכו'. מוסב על אפרים שכולם היו בניו ולא בניו ממש כ"א בני בנים לבד משותלח היה בנו ממש: (כא) הנולדים בארץ. כאומר לפי שהמה היו מילידי הארץ ההיא וידעו מוצא הארץ ומבואה לא כן בני אפרים כי נולדו בארץ אחרת ולזה התגברו עליהם בני גת ותפשו והרגום על אשר ירדו לקחת את המקנה של אנשי גת: (כב) ויתאבל אפרים. הדבר נעשה עוד אפרים חי: אחיו. אוהביו ומיודעיו ור"ל עם שאחיו נחמו אותו, לא קיבל מהם תנחומין והתאבל ימים רבים:

ו הַטָּבֵל, גְּדוּלֵי מִתְרִין בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ בָּלָה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה, גְּדוּלֵי גְּדוּלִין אֲסוּרִין. אֵיזְהוּ דָּבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה? כִּגְנוֹן הַלּוֹף, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַשּׁוּם בְּשִׁעוּרִים.

ז הַמִּנְפֵּשׁ עִם הַנִּכְרִי בַּחֲסִיתוֹ, אֵף עַל פִּי שִׁפְרוֹתָיו טָבֵל, אוֹכֵל מֵהֶם עֲרָאִי. שְׁתִּילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמָאוּ, שֶׁתֵּלָן – מִתְּרוֹ מִלְטָמָא. וְאֲסוּרִין מִלְאֲכֹל עַד שִׁיגָם אֶת הָאֶכָל. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: עַד שִׁיגָם וְיִשְׁנָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים: אִם שְׁלֵם – מִתָּר; וְאִם חֲתָכוֹ – בְּגוֹתֵן טַעַם; וְשֹׁאֵר כָּל הַתְּבַשִּׁיל, בֵּין שְׁלֵם בֵּין מִחְתָּךְ – בְּגוֹתֵן טַעַם. רַבִּי יְהוּדָה מִתִּיר בְּצִחְנָה, שֶׁאֵינוֹ אֵלָּא לְטוֹל אֶת הַזֶּהֱמָא.

פירוש ברטנורא

ו הַטָּבֵל גְּדוּלֵי מוֹתָרִים. באכילת עראי, כשאכל [צ"ל כשאר] טבל שלא נגמרה מלאכתו: בדבר שזרעו בלה. השתא מפרש תנא למליתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הוא אלא דבר שזרעו בלה. אבל בדבר שאין זרעו בלה. אפילו גדולי אסורים באכילת עראי: השום כשעורה. כלומר השום חשוב זרעו בלה כמו השעורה. ונקט שעורה לפי שאין בתבואות דבר שיהיה זרעו בלה ונאבד מהרה כמו השעורה. פירוש אחר השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו בלה, אבל פחות מכשעורה זרעו בלה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ז הַמִּנְפֵּשׁ. תולש עשבים רעים הגדלים בתוך התבואה והזיקות: בחסיות. כגון השום והלוף והבצלים והכרתם, כל אלו נקראים חסיות: אע"פ שפירותיו. של עובר כוכבים טבל, דסבר האי תנא אין קנין לעובר כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו בלה אפילו הכי אוכל מהן עראי: שתילי תרומה. כגון שתילי כרוב ותרדין שנטמאו ושתלן, טהרו מלטמא. דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל. וא"ת כיון דעיקר גזירה גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלאטא משוהי לה גביה ואתי ליד תקלה, אכתי כיון דטהרו משוהי לה גביה. וי"ל דתרומה נמכרת בזה הרבה לפי שאינה ראויה אלא לכתנים טהורים ואם נממאת טעונה שרפה, הלכך אפילו אם היו נותנים לכהן תרומה כדי לזרעה לא היה [צ"ל מפסיד] מביטל שדהו, אבל אם היו הגדולים חולין היה משהה תרומה טמאה כדי לזרעה: ואסורים לאכול. מעלה בעלמא הוא: עד שיגום האוכל. יחתוך כל הראוי לאכילה, ומה שיגדל אח"כ יהא מותר: עד שיגום וישנה. שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה, ומה שיגדל משני ואילך יהיה מותר. ואין הלכה כרבי יהודה:

י א בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ לְתוֹךְ עֲדָשִׁים. [של חולין] וה"ה בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים. [טעות המעתיק יש כאן וכצ"ל בצל שנתנו לתוך עדשים. בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים [של חולין]] וה"ה לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בשולו ויצאו ממנו מימיו, שאז אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם. אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשימא, דהייב ובלע טעמא, אף כשהוא שלם: בנותן טעם. דטעום לזה כהן, שמותר בחולין ובתרומה. אי אית בהו טעמא דתרומה הכל אסור לזרים, ואי לא הכל חולין כשהיה: ושאר כל תבשיל. כגון שום וקפלוט, וכיוצא בהן: מותר בצחנה. אם נתן בצל של תרומה בצחנה, שהם דגים קטנים הכבושות בציר, נוטל את הבצל והצחנה מותר, ובלבד שיהיה

משניות מבוארות – קהתי

אכילת עראי, בלא הפרשת מעשר, שבגידולי טבל של נכרי לא גזרו חכמים לאסור אכילת עראי. שְׁתִּילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמָאוּ – שתילים היינו נשיות רכות שנקשרים אותן ושותלין אותן במקום אחר והן גדלות והולכות; ואם נטמאו שתילי תרומה, כגון שתילי כרוב וכדומה, ואחר כך שְׁתֵּלָן, טָהְרוּ מִלְטָמָא – שכיון שנתחברו לקרקע בטלו מתורת אוכל ויצאו מטומאתם, וְאֲסוּרִין מִלְאֲכֹל – אף לכהנים, שלענין אכילה החמירו בהם חכמים שיהא דינם כתרומה טמאה, עַד שִׁיגָם – שיחתוך מהצמח, אֶת הָאֶכָל – מה שראוי לאכילה; ומה שיגדל לאחר מכן מותר באכילה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: עַד שִׁיגָם וְיִשְׁנָה – שיחתוך ויחזור ויחתוך מה שיגדל לאחר הגימום הראשון; ומה שיגדל אחר הגימום השני מותר באכילה. ואין הלכה כרבי יהודה.

י ו ש נ י

באור משנה א

פרק זה דן בתערוכת תרומה בחולין על ידי ביטול וכיוצא בו, שהתרומה נותנת טעם בחולין.

בְּצֵל שֶׁנִּתְּנוּ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים – לאחר בישולם, והבצל של תרומה והעדשים של חולין או להיפך (ורמב"ם), אִם שְׁלֵם – אם היה הבצל שלם, מִתָּר – כלומר החולין מותרים באכילה לזרים, שאין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם; וְאִם חֲתָכוֹ – בצל שנתנו בתוך העדשים כשהוא מחותך, בְּגוֹתֵן טַעַם – אם יש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין הכל אסור באכילה לזרים; וכאן טועם את החולין, ואם יש בהם טעם תרומה, הרי הם אסורים לזרים. וְשֹׁאֵר כָּל הַתְּבַשִּׁיל – שאינו טעם עדשים, אם נתן לתוכו בצל, והבצל או התבשיל של תרומה, בֵּין שְׁלֵם בֵּין מִחְתָּךְ – בין שנתן לתוכו בצל שלם בין בצל מחותך, בְּגוֹתֵן טַעַם – הכל אסור לזרים כשיש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין. רַבִּי יְהוּדָה מִתִּיר בְּצִחְנָה – תערוכת של מיני דגים טרופים נקראת "צחנה"; ואם נתן לתוכה בצל שלם של

י ו ש נ י

באור משנה ו

למדנו לעיל (משנה ד) שהטבל גידולי חולין, ובאה משנתנו להשמיע, שדין זה אינו אלא בדבר שזרעו בלה, כמו שכבר בארנו (שם).

הַטָּבֵל – שכבר הוקבע למעשר, ואסור לאכול ממנו אפילו אכילת עראי בלא הפרשת מעשרות, אם נזרע בטבלו, גְּדוּלֵי מִתְרִין – כלומר שגידוליו שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, אין דינם כטבל שצמחו ממנו, אלא כשאר טבל שעדיין לא הוקבע למעשר, שמותר לאכול ממנו אכילת עראי; ודווקא בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ בָּלָה – גידוליו מותרין, כגון בחיטים או בשעורים; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה – כמבואר להלן, גְּדוּלֵי גְּדוּלִין אֲסוּרִין – אפילו גידולי גידולין אסורים באכילת עראי אף קודם שהוקבעו למעשר, כיון שהזרע כבר הוקבע למעשר קודם שזרעו. אֵיזְהוּ דָּבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ בָּלָה? כִּגְנוֹן הַלּוֹף – מין בצל, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים – צמחים אלו אין זרעם כלה (שהם צמחים רב שנתיים). רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַשּׁוּם בְּשִׁעוּרִים – שזרעו בלה, ונקט "שעורים" לפי שזרעו בלה ונפסד מהר (ורמב"ם). ויש גורסים: השום כשעורה, ומפרשים: השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו בלה, אבל פחות מכשעורה זרעו בלה (הר"ם). ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ז

הַמִּנְפֵּשׁ – התולש את העשבים הרעים, עִם הַנִּכְרִי – כפועל בשדה הנכרי, בַּחֲסִיתוֹ – הם צמחי הבצל, כגון הלוף והשום והבצלים וכדומה, שכולם נכללים בשם "חסיות", ואין זרעם כלה, אֵף עַל פִּי שִׁפְרוֹתָיו טָבֵל – שלדעת התנא של משנתנו אין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, ונמצא שחסיות אלו גידולי טבל הם, והרי שנינו לעיל (במשנה הקודמת) שגידולי טבל בדבר שאין זרעו בלה אסורים, מכל מקום אוֹכֵל מֵהֶם – הפועל הישראלי, עֲרָאִי –

ב תפוח שרסקו ונתנו לתוך עסה וחמצה – הרי זו אסורה. שעורים שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו – מתרין.

ג הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין תרומה – רבי מאיר אוסר; ורבי יהודה מתיר. רבי יוסי מתיר בשל חטים, ואוסר בשל שעורים, מפני שהשעורים שואבות.

ד תנור שהסיקו בכמון של תרומה ואפה בו – הפת מתרת, שאין טעם בכמון, אלא ריח בכמון.

ה תלתן שנפלה לתוך הבור של יין, בתרומה ובמעשר שני – אם יש בורע פדי לתן טעם, אבל לא בעץ; בשביעית ובכלאי הכרם והקדש – אם יש בורע ובעץ פדי לתן טעם.

פירוש ברטנורא

הבצל שלם שלא נימוח ולא נתערב עם הצחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר וזהמת הדגים ולא כדי ליתן בו טעם. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב תפוח.** של תרומה שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיסה וחמצה הואיל וחולין מוחמת התרומה נתחמצה העיסה אסורה לזרים: **אע"פ שהבאישו.** מחמת השעורים של תרומה, מימיו מותרים:

ג הרודה. הוצאת הפת מן התנור נקראת רדייה: **ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה.** הדשאת הפת קולטת ושואבת מריח היין: **ר"מ אוסר.** דסבר ריחא מילתא היא: **ורבי יהודה מתיר.** דסבר ריחא לאו מילתא היא: **מפני שהשעורים שואבות.** מושכות מלחלויות יין של תרומה. והלכה כרבי יוסי:

ד אלא ריח בכמון. דדוקא ריח של (פטום) [כמון] נכנס לתוך הפת, וריחא לאו מילתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה. ואי משום דהוסק התנור בתרומה, אין איסורה אסור הנאה:

ה תלתן. בערבי חולב"א, ובלע"ז פינגריג'ו: **אבל לא בעץ.** אע"פ שטעם עצו ופריו שזה אין העץ מצטרף עם הפרי לאסור יין של חולין, לפי שאין העץ קדוש בתרומה. אבל שביעית וכלאי הכרם והקדש אף העץ אסור. והעץ של תלתן בין נותן טעם לשבח הוא:

משניות מבוארות – קהתי

נחלקו גם בפת צוננת וחבית פתוחה. לפי דעה זו מתיישבת משנתנו אף אם נאמר שהכל סוברים, ש"ריחא מילתא היא".

ברם הרמב"ם פוסק כרבי יוסי והוא כותב כלשון משנתנו (הל' תרומות טו, ג), ואינו מחלק בין חבית מגופה לחבית פתוחה וכו' כפי הגמרא שהבאנו לעיל. ומבואר ב"כסף משנה", שדעת הרמב"ם היא, שכל אותו חילוק המובא בגמרא הוא לדעת הסובר "ריחא מילתא היא"; אבל ההלכה היא ש"ריחא לאו מילתא היא", ולכן אין לחלק כלל. מכאן יוצא, שלדעת הרמב"ם סובר רבי יוסי שריח אינו אוסר ("ריחא לאו מילתא היא"), אלא שפת של שעורים אסורה, מפני ששואבת לחלויות היין, כמו שבארנו לעיל במשנה. ואולי גם רבי מאיר ורבי יהודה אינם חולקים כאן בענין ריח אלא בענין שאיבת לחלויות היין על ידי הפת. וצריך עיון.

באור משנה ד

תנור שהסיקו בכמון של תרומה – מין צמח שזרעיו משמשים כתבלין לפת, ואפה בו – פת של חולין, הפת מתרת – באכילה לזרים, שאין טעם בכמון – בפת, אלא ריח בכמון – בלבד, והריח אינו אוסר, שכן סתם משנתנו סוברת: ריחא לאו מילתא היא. ומה שהוסק התנור בתרומה אין בזה איסור, שאין התרומה אסורה לזרים בהנאה אלא באכילה בלבד.

ויש רוצים ליישב משנתנו אף לדעת הסובר "ריחא מילתא היא", והטעם שאין ריח הכמון אוסר כאן את הפת, לפי שהכמון נשרף (בבלי עבודה זרה סו, ב).

יום רביעי

באור משנה ה

תלתן – מין צמח ממשפחת הקטניות, בעל עלים מורכבים הבנויים שלושה עלעלים (פגוריק), וטעם עצו ופריו שווה, שנפלה לתוך הבור של יין – של חולין: בתרומה – אם היתה התלתן של תרומה, ובמעשר שני – או שהיתה של מעשר שני, אם יש בורע – של אותה תלתן שנפלה לתוך היין, פדי לתן טעם – ביין, אסור היין לזרים (בתלתן של תרומה), או אסור לאכלו חוץ לירושלים בלא פדיון (בתלתן של מעשר שני), אבל לא בעץ – אין העץ מצטרף עם הזרע לאסור את היין בנותן טעם, כלומר שאם אין בזרע התלתן כדי ליתן לבדו טעם ביין אלא בצירוף עם הקנה שלה, אין היין נאסר, לפי שאין העץ קדוש לא בקדושת תרומה ולא בקדושת מעשר שני. **בשביעית – אבל אם היתה התלתן של שביעית, ובכלאי הכרם – או שהיתה של כלאי הכרם, והקדש – או של הקדש, אם יש בורע ובעץ פדי לתן טעם – כלומר שלגבי איסורים אלו מצטרף**

תרומה, מוציא את הבצל והצחנה מותרת, שאינו אלא לטול את הצחנה – שאין הבצל ניתן לתוכה אלא להוציא את הזוהמא של הצחנה ולבטל את ריחה הרע, אבל אינו נותן בה טעם. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ב

תפוח – של תרומה, שרסקו ונתנו לתוך עסה – של חולין, וחמצה – וחמיץ התפוח את העיסה, שכן היה דרכם לחמץ עיסות בתפוחים ("שנות אליהו"), **הרי זו אסורה –** הואיל ונתחמצה מחמת התרומה, אסורה העיסה לזרים. **שעורים – של תרומה, שנפלו לתוך הבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו – של הבור מחמת השעורים שנתנו טעם בהם, מתרין –** המים לזרים, שטעם השעורים פוגם את המים, והנותן טעם לפגם אינו אוסר.

ש ל ו י

באור משנה ג

הרודה – המוציא מן התנור, **פת חמה – של חולין, ונתנה על פי חבית של יין תרומה –** ונמצאת הפת קולטת ריח היין, **רבי מאיר אוסר –** את הפת לזרים, הואיל וקלטת ריח היין של תרומה; **ורבי יהודה מתיר –** את הפת לזרים, שלדעת רבי יהודה אין הריח דבר של ממש כדי לאסור את הפת ("ריחא לאו מילתא היא"). **רבי יוסי מתיר בשל חטים –** אם הפת היא של חטים, הרי היא מותרת; **ואוסר בשל שעורים –** ואם היא של שעורים הרי היא אסורה, **מפני שהשעורים שואבות –** לחלויות יין התרומה לתוכן. והלכה כרבי יוסי.

בארנו משנתנו על פי ברטנורא; ולפי זה יוצא, שאף רבי יוסי סובר, שריח אינו אוסר (כסתם משנה דלקמן), אלא שפת של שעורים הוא אוסר, מפני שהיא שואבת לחלויות היין ("תוספות יום טוב"). אבל רש"י מפרש (פסחים עו, ב): "מפני שהשעורים שואבות את הריח". כלומר שרבי יוסי סובר אמנם כרבי מאיר, שהריח אוסר ("ריחא מילתא היא"), אלא שהוא מבדיל בין פת חטים לפת שעורים שפת של שעורים נקלט ריח היין ואילו בפת חטים אין ריח היין נקלט. – ויש דעה בגמרא (שם), שלא נחלקו במשנתנו אלא בפת חמה וחבית מגופה, שלדעת רבי מאיר אף שהחבית מגופה מכל מקום קולטת הפת את ריח היין; ורבי יהודה סובר, שהוואיל והחבית מגופה אין ריח היין נכנס בפת; ורבי יוסי סובר שפת שעורים שואבת את ריח היין אבל לא פת של חטים. אבל בפת חמה וחבית פתוחה הכל מודים שהפת אסורה; ובפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל שהפת מותרת. וכשם שנחלקו בפת חמה וחבית מגופה כך

ו מי שְהָיו לוֹ חֲבִילֵי תֵלְתָן שֶׁל פְּלֵאֵי הַפָּרֶם, וְיִדְלְקוּ. הָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תֵלְתָן שֶׁל טָבַל – כּוֹתֵשׁ וּמַחֲשֵׁב בְּמָה זֶרַע יֵשׁ בָּהֶם, וּמִפְּרִישׁ אֶת הַזֶּרַע, וְאֵינוֹ צָרִיד לְהַפְרִישׁ אֶת הָעֵץ. אִם הַפְּרִישׁ – לֹא יֵאמָר: אֶכְתֹּשׁ וְאֶפְטֹל אֶת הָעֵץ וְאֶתֵּן אֶת הַזֶּרַע, אֲלֵא נֹתֵן הָעֵץ עִם הַזֶּרַע.

ז וְיָתִי חֲלִין שֶׁכֶּבֶשׁ עִם יָתִי תְרוּמָה, פְּצוּעֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה, פְּצוּעֵי חֲלִין עִם שְׁלָמֵי תְרוּמָה, אוֹ בְּמֵי תְרוּמָה – אֲסוּר; אֲבָל שְׁלָמֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה – מֵתָר.

ח דָּג טָמֵא שֶׁכֶּבֶשׁוּ עִם דָּג טָהוֹר: כָּל גֶּרֶב שֶׁהוּא מִחוּצָה סָאתִים, אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקָל עֶשְׂרֵה זָוֹ בִּיהוּדָה,

פירוש ברטנורא

ו ידלקו. שאף העץ נאסר, וכלאי הכרם טעונים שרפה דכתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה, פן תוקד אש: ומחשב כמה זרע יש בהן. דתרומה נטלת במחשבה ובאומדן הדעת: וא"צ להפריש את העץ. ואע"פ שטעם עצו ופריו שיון: ואם הפריש. קודם כתישה, אינו יכול לכתוש ולהפריש מן הזרע וישאר העץ לעצמו, דכיון שקרא עליו שם תרומה צריך ליתנו לכהן:

ז שכבש עם יתתי תרומה. דרך יתים לכבשן במים ובמלח, וכשוזתי חולין פצועין דהיינו כתושים או מרוסקים בולעים מויתי תרומה אף אם יתתי תרומה הם שלימים. ואף אם כבשן במים שכבשו בהן יתתי תרומה אסור: אבל שלימי חולין. כשוזתי חולין שלימים, אף אם כבשן עם יתתי [תרומה] פצועין אין בולעין מהן:

ח גרב. חבית: כל גרב שהוא מחזיק סאתים. אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בתוך חבית והחבית מחזיק סאתים, ויש מציד דג טמא משקל עשר זוזים של יהודה, שהם חמש סלעים של גליל, וכל השאר ציר דג טהור, שנמצא ציר של דג טמא אחד מתשע מאות וששים של דג טהור, אסור. ואם

משניות מבוארות – קהתי

שחייב להפריש מעשר גם מהעץ. ואמנם בחיבורו ("משנה תורה") כותב הרמב"ם דין זה באופן כללי: "בן לוי שלקח מעשר שיבולים. לא יתן תרומתו לכהן שיבולים, אלא קונסין אותו לדוש ולדורת וליתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן. ואינו חייב ליתן לו מעשר מן התבן או העצה. ואם הפריש תרומת מעשר שיבולים כמו שנתנו לו, הרי זה כותש ונותן לכהן את הזרע ואת התבן. ומפני מה קנסוהו לכתוש? מפני שלקח המעשר שיבולים והפקיע ממנו תרומה גדולה" (הל' תרומות ג, יד).

כן מעיר הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שאין ההלכה כתנא של משנתנו שאף תרומת מעשר ניתנת באומדן, כפי שבארנו לעיל (על פי הבבלי ביצה יג, ב), אלא ההלכה היא שתרומת מעשר ניתנת במידה במשקל ובמנין.

יוס חמישי

באור משנה ז

ז יתתי חֲלִין שֶׁכֶּבֶשׁ עִם יָתִי תְרוּמָה – במי מלח או בחומץ, בין שכבש פְּצוּעֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה – שגם יתתי החולין וגם יתתי התרומה היו פצועים, היינו בקועים או מרוסקים, ובין שכבש פְּצוּעֵי חֲלִין עִם שְׁלָמֵי תְרוּמָה – שזית החולין היו פצועים וזית התרומה היו שלמים; או שכבש יתתי חולין פצועים בְּמֵי תְרוּמָה – במים שכבשו בהם יתתי תרומה (הר"ש; ברטנורא); ויש מפרשים: במי תרומה – במשקים שיצאו מפירות של תרומה (יתפארת ישראל), אסור – הכבשו באכילה לזרים, שזית חולין הפצועים בולעים מויתי התרומה או ממי התרומה, אֲבָל שְׁלָמֵי חֲלִין עִם פְּצוּעֵי תְרוּמָה – אם כבש יתים שלמים של חולין עם יתים פצועים של תרומה, מֵתָר – לזר לאכול את יתתי החולין, שאין השלמים בולעים, אלא פולטים בלבד.

באור משנה ח

אגב המשנה הקודמת העוסקת בכבישת יתתי חולין עם יתתי תרומה, באה משנתנו ללמד בכובש דגים טמאים עם דגים טהורים לענין דינו של הציר.

דָּג טָמֵא שֶׁכֶּבֶשׁוּ עִם דָּג טָהוֹר – במלח, הציר היוצא מהם דינו כך: כָּל גֶּרֶב – מין כלי של חרס (כד או חבית) שכובשים בו דגים, שֶׁהוּא מִחוּצָה סָאתִים – אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בגרב המחזיק שתי סאים, אִם יֵשׁ בּוֹ מִשְׁקָל עֶשְׂרֵה זָוֹ בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן חֲמֵשׁ סָלְעִים בְּגָלִיל, דָּג טָמֵא – אם משקלו של הדג הטמא שבגרב הוא עשרה זוז ביהודה, שהם עשרים זוז בגליל, לפי משקל יהודה כפול משל גליל, ועשרים זוז הם חמש סלעים (סלע = 4 זוזים), צִירוֹ אֲסוּר – כל הציר שבגרב, היינו המהול היוצא מהדגים הכבושים, אסור באכילה מחמת הציר של הדג הטמא. – הסאה ששה קבים, והקב ארבעה לוגים, והלוג שתי ליטרות, והליטרא מאה זוז (שהם כ־440 גרם), ונמצא בסאתיים תשעת אלפים ושש מאות זוז; ועשרה זוז של דג טמא בתוך סאתיים של דג טהור הם אחד מתשע

באור משנה ו

מִי שְׁהָיו לוֹ חֲבִילֵי תֵלְתָן שֶׁל פְּלֵאֵי הַפָּרֶם – שגידל תלתן בכרמל, והרי היא נאסרת משום כלאי הכרם, וְיִדְלְקוּ – יישרפו כל החבילות, שאף העץ של התלתן נאסר משום כלאים, והוא טעון שריפה, כמו ששינונו במסכת כלאים (ה, ז; ח, א), שכלאי הכרם אסורים בהנאה ודינם בשריפה (עיין הקדמתנו שם למשנה ה, ה). הָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תֵלְתָן שֶׁל טָבַל – שלא הופרשו מהם תרומה ומעשרות, כּוֹתֵשׁ – את חבילי התלתן וחובט את הזרעים מן השרביטים, וּמַחֲשֵׁב בְּמָה זֶרַע יֵשׁ בָּהֶם – שכן תרומה גדולה ניתנת באומדן, כמו ששינונו לעיל (א, ז), וּמִפְּרִישׁ אֶת הַזֶּרַע – ומפריש תרומה מן הזרע על הזרע, לפי שהזרע בלבד חייב בתרומה, וְאֵינוֹ צָרִיד לְהַפְרִישׁ אֶת הָעֵץ – להפריש תרומה מן העץ של התלתן אף על פי שיש בו טעם כמו בזרע. אִם הַפְּרִישׁ – תרומה אף מן העץ לפני הכתישה, לֹא יֵאמָר: אֶכְתֹּשׁ – אחבט את הזרע מהשרביטים, וְאֶפְטֹל אֶת הָעֵץ – מתלתן התרומה, וְאֶתֵּן אֶת הַזֶּרַע – בלבד לכהן, אֲלֵא נֹתֵן הָעֵץ עִם הַזֶּרַע – שהואיל וקרא שם תרומה על העץ, אף על פי שאין עליו קדושת תרומה, כמו ששינונו במשנה הקודמת, הרי הוא חייב ליתנו לכהן.

יש מפרשים משנתנו בתרומת מעשר. כגון אם לוי קיבל עשר חבילות של תלתן מעשר ראשון, כותש הלוי את התלתן ונותן עשירית הזרע לכהן כתרומת מעשר, ואין הלוי רשאי לומר לכהן: "טול חבילה אחת בלא כתישה, שממה שקיבלתי אני נותן לך חלקך", שכן קנס הוא שקנסוהו חכמים ללוי, משום שלקח את המעשר קודם הכתישה, ועל ידי כך הפסיד את הכהן תרומה שיש באותו מעשר. ומה ששינונו כאן: "ומחשב כמה זרע יש בהם" – לפי שהתנא של משנתנו סובר, שאף תרומת מעשר דינה כתרומה גדולה שהיא ניתנת באומדן, שכן דרשו: "ונחשב לנס תרומתה" – בשתי תרומות הכתוב מדבר: אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שתרומה גדולה אינה ניטלת אלא במאומדן ובמחשבה, כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומדן ובמחשבה (בבלי ביצה יג, א-ב; הרמב"ם בפירושו למשנתנו). ומוסיף הרמב"ם, שנקט התנא דין זה בחבילי תלתן, אף על פי שדין כללי הוא לכל דבר החייב בתרומה, לפי שהתלתן טעם עצו ופריו שווה, ובאה המשנה להשמיע שלא יעלה על דעתנו,

שֶׁהֵן חֲמֹשׁ סָלָעִים בְּגִלְלִי, דָּג טָמֵא – צִירוֹ אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּסֵאתִים. וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד מִשְׁשֶׁה עֶשֶׂר בּוֹ.

בַּ חֲגָבִים טָמְאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ עִם חֲגָבִים טְהוֹרִים, לֹא פָסְלוּ אֶת צִירָם. הָעִיד רַבִּי צְדוֹק עַל צִיר חֲגָבִים טָמְאִים, שֶׁהוּא טְהוֹר.

י כֹּל הַנִּכְבָּשִׁים זֶה עִם זֶה מִתְּרִים, אֲלָא עִם הַחֲסִית: חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה, יֵרֶק שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה – אָסוּר; אֲבָל חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם יֵרֶק שֶׁל תְּרוּמָה – מִתֵּר.

י"א רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כֹּל הַנִּשְׁלָקִים עִם הַתְּרִידִים אָסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נוֹתְנִין אֶת הַטֶּעַם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּרוֹב פִּירוֹשׁ בִּרְטוּרָא

היה הציר של דג טמא פחות מכן, מותר: רבי יהודה אומר רביעית לוג של ציר טמא בתוך סאתים של טהור אסור הכל, פחות מכן מותר. ושיעור זה הוא קרוב למאתים. ואף על גב דר"י סבר מין במינו לא בטלי, שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מדרבנן, לכך א"ר יהודה דבטל בקרוב למאתים: ורבי יוסי אומר. דבטל כמ"ו. והלכתא דציר בטל ביותר מאלף, אם יש יותר מאלף מדג טהור ואחד מדג טמא הכל מותר, ואם לאו הכל אסור:

ט לא פסלו את ציורן. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אסור, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוותי בעלמא: שהוא טהור. לא מבעיא דאינו אסור את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של רבי צדוק:

י כל הנכבשים זה עם זה. ירקות חולין שנכבשו עם ירקות של תרומה, אין התרומה אוסרת את החולין: חוץ מן החסית. שום ולוף ובצל וכרתי קרויים חסית, דאנן חורפיהו ידבי טעמא ככל מדי דנכבשין עמהן. וכשהן של תרומה אוסרים בין ירק בין חסית של חולין. ושאר ירקות של תרומה אינן אוסרים כשהן נכבשים, אבל מבושלים או נשלקים אוסרים:

י"א רבי יוסי אומר כל הנשלקים עם התרידים אסורים. רבי יוסי פליג אתנא קמא, וסבר דכל שאר ירקות אינן אוסרים אפילו נשלקים, חוץ מן התרידים

משניות מבוארות – קהתי

החגב למיניהו". ברם, לא כל החגבים טהורים הם, כלומר מותרים באכילה, שכן רבים הם מיני החגבים, ויש ביניהם חגבים טמאים, שאסורים באכילה. בזמן המשנה ידעו להבחין בין חגבים טהורים ובין חגבים טמאים, ונהגו לאכלם כבושים במלת. **חֲגָבִים טָמְאִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ עִם חֲגָבִים טְהוֹרִים, לֹא פָסְלוּ אֶת צִירָם** – כלומר שציר החגבים הטמאים אינו אסור את התערובת, לפי שאינו דם אלא לחלוותי בלבד (רמב"ם); אבל ציר חגבים טמאים בפני עצמו אסור. **הָעִיד רַבִּי צְדוֹק** – בפני בית דין הגדול שביבנה כשם ורבתינו, **עַל צִיר חֲגָבִים טָמְאִים, שֶׁהוּא טְהוֹר** – כלומר שאפילו ציר חגבים טמאים בפני עצמו, כלי תערובת, טהור הוא ואינו אסור (רמב"ם). ובירושלמי מבוואר: טהור מלהכשיר. כלומר שאינו נחשב משקה להכשיר אוכלים לקבל טומאה, שכן שבעה משקים הם המכשירים אוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); והעיד רבי צדוק, שציר חגבים טמאים אינו משקה ואינו מכשיר לקבל טומאה. והלכה כעדותו של רבי צדוק, שהוא טהור ומותר אף באכילה (הל' מאכלות אסורות ג, כב).

באור משנה י

משנתנו חוזרת לענין תרומה, והיא דנה בירקות של תרומה שנכבשו עם ירקות של חולין.

כֹּל הַנִּכְבָּשִׁים זֶה עִם זֶה – ירקות של תרומה הנכבשים עם ירקות של חולין, **מִתְּרִים** – הירקות של חולין לזרים, שאין התרומה אוסרת אותם, **אֲלָא עִם הַחֲסִית** – כלומר חוץ מן הנכבשים עם החסית, היינו ירקות ממני הבצלים, השומים וכדומה (כמבואר לעיל ט, ז), שאלו חריפים הם ונותנים טעמם בכל ירק אחר הנכבש עמם, ולפיכך הכובש **חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה** – כגון בצלים של חולין עם בצלים של תרומה, שנותנים טעם זה בזה, או **יֵרֶק שֶׁל חֲלִין עִם חֲסִית שֶׁל תְּרוּמָה** – שאר ירקות של חולין עם שומים או בצלים של תרומה, **אָסוּר** – כל הכבוש לזרים, שהחסית של תרומה נותנת טעם בחולין ואוסרת אותם; **אֲבָל חֲסִית שֶׁל חֲלִין עִם יֵרֶק שֶׁל תְּרוּמָה, מִתֵּר** – שהירקות של תרומה בולעים טעם החולין, אבל אינם נותנים טעם בהם, ולפיכך מותרת החסית של חולין לזרים.

שבת קודש

באור משנה יא

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כֹּל הַנִּשְׁלָקִים – ירקות של חולין המתבשלים הרבה; ויש מפרשים ששלוך הוא פחות מבישול (עיין 'תוספות יום

מאות וששים. משנתנו באה איפוא ללמד, שאם הציר של דג טמא הוא אחד מתשע מאות וששים של הציר שבגרב, הריהו אסור את כל הציר. ואם הוא פחות משיעור זה, הציר שבגרב מותר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רְבִיעִית בְּסֵאתִים** – אם יש בגרב המחזיק סאתיים רביעית הלוג דג טמא, הציר אסור; פחות מכן, מותר. – כפי שבארנו לעיל הרי סאתיים הן ארבעים ושמונה לוגים, ורביעית הלוג בתוך סאתיים היא אחד ממאה ותשעים ושניים. וזהו השיעור של ציר דג טמא האוסר לדעת רבי יהודה. ואם אין ממנו כשיעור הזה, הציר מותר. **וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד מִשְׁשֶׁה עֶשֶׂר בּוֹ** – אם הדג הטמא שבגרב הוא אחד משה עשר ב', כגון אם הגרב מחזיק סאתיים (שהם 48 לוג), ויש בו שלושה לוגים דג טמא, הציר אסור. ואם הוא פחות מכן, כגון שיש בציר של הדגים הטהורים ששה עשר חלקים כנגד הציר של הדג הטמא, הרי הוא בטל, וכל הציר מותר.

בארנו משנתנו על פי הברטנורא, וכפי ששמענו גם מפירושו של הרמב"ם, שמשנתנו דנה בציר היוצא מהדג הטמא, מהו שיעורו כדי שיהא בו בנותן טעם בציר של הדגים הטהורים. וטעמו של תנא קמא, שאף על פי שאיסורים אחרים בטלים בשישים, שונה הוא ציר שהוא חריף, ולכן אינו בטל אלא בקרוב לאלף. ורבי יהודה סובר שאין צורך בשיעור כה גדול, אלא כמאתיים חלקים כנגד הציר הטמא. ואף על פי שרבי יהודה סובר, שמין במינו אינו בטל, שונה ציר, שזיעה בעלמא הוא, ואין איסורו אלא מדרבנן. ורבי יוסי מקל יותר, שאם יש בציר הטהור ששה עשר חלקים כנגד הציר הטמא, הציר מותר.

הרמב"ם פוסק כרבי יהודה: "דג טמא שנכבשו עם דג טהור. הכל אסור, אלא אם כן היה הטמא אחד ממאתיים מן הטהור" (הל' מאכלות אסורות טו, לד). ויש פוסקים, שציר דג טמא אינו בטל אלא ביותר מאלף, שאם יש יותר מאלף חלקים ציר מדג טהור כנגד הציר הטמא, הכל מותר, ואם לאו, הכל אסור (ברטנורא ענף הירושלמי: פרי חדש יורה דעה סימן נט).

ויש מפרשים, שמשנתנו אינה דנה בציר מדג טמא משום נותן טעם, אלא בדג טמא שנחנרב בדגים טהורים, שאיסור התערובת הוא משום שברייה אינה בטלה (ה"ש). – וכותב בעל "לחם משנה": "ופירוש רבנו (הרמב"ם) וגירסתו נראים עיקר, מפני שהרב רבנו שמשון (ה"ש) נדחק הרבה בפירוש המשנה וביירושלמי. ועוד פירושים נאמרו במשנתנו (עיין "מלאכת שלמה").

יו"ט ש"י

באור משנה ט

לאחר ששינו במשנה הקודמת בענין "דג טמא שכבשו עם דג טהור" באה משנה זו ללמד בענין חגבים נכבשים. – החגבים נמנים בתורה עם שרצי העוף המתחרים באכילה, שכתוב (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו... ואת

שֶׁל שְׂקִיָּא עִם כְּרוּב שֶׁל בָּעַל – אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלַע. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: כָּל הַמִּתְבַּשְּׁלִין זֶה עִם זֶה מִתְרִים, אֲלֵא עִם הַבֶּשֶׂר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר: הַכֶּבֶד אִסְרָתָּ וְאִינְהָ נֶאֱסְרָתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פּוֹלְטָת וְאִינְהָ בּוֹלַעַת. יֵב בִּיצָה שְׁנֵתִבְשְׁלָה בְּתַבְלִין אֲסוּרִין – אֲפִלּוּ חֲלָמוֹן שֶׁלָּהּ אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלַע. מִי שֶׁלָּקוֹת וְיָמִי כְּבָשִׂים שֶׁל תְּרוּמָה אֲסוּרִים לְזָרִים.

פירוש ברטנורא

של איסור כגון של תרומה ושל כלאי הכרם שהן נותנים טעם בשליקתן: כרוב של שקי. הגדל בארץ יבשה שצריך להשקותה, אם [שלקן] עם כרוב של תרומה הגדל בארץ לחה, שאין צריך להשקותה אסור, דשל שקי מחמת יבשותו הוא בולע: ר"ע אומר. כל איסור והיתר המתבשלים זה עם זה, והם מין אחד, מותרים, שאין נותנים טעם זה בזה, חוץ מבשר איסור והיתר שנתבשלו יחד דאסור. ולית הלכתא כד מהנך תנאי, אלא כתנא קמא בלבד דאמר כל הנכבשים מותרים חוץ מן החסית אבל מבשלים או שלוקים כולן אוסרים: הכבד אוסרת. כבד של טרפה שבשלה עם היתר, אוסרת כל המתבשל עמה: ואינה נאסרת. אם נתבשלה עם דבר אסור, המתוך שהיא טרודה לפלוט דדיר רבוי דם שבה, לא בלעה. והלכתא כבד שנתבשלה אפילו היא של היתר אסור לאכלה, ואוסרת כל מה שנתבשל עמה לפי שהיא מלאה דם. ופולטת וחוזרת ובולעת מהדם שפלטה. ואין לה תקנה בבשול, אלא א"כ הבהבה באור תחלה יפה, וכן נהגו העם:

יב בתבלין אסורים. כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכלאי הכרם: אפילו חלמון. האודם של ביצה שהוא מבפנים, וכל שכן החלבון שהוא מבחוץ: מי כבשים ומי שלקות. שנכבשו או נשלקו בהן תרומה, אסורים לזרים:

משניות מבוארות – קהתי

ואינה נאסרת – אם כבד כשרה מתבשלת עם דבר איסור, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פּוֹלְטָת – הרבה דם, וְאִינְהָ בּוֹלַעַת – מתוך שהיא טרודה לפלוט את דמה (ברטנורא). והרמב"ם מפרש גם את דברי רבי יוחנן בן נורי בענין תרומה, שאם הכבד מתבשל עם ירק של תרומה אינו נאסר, לפי שהוא פולט ואינו מושך כלל. ומסיק הרמב"ם. שדברי כל התנאים הללו דחויים, ואינו מותר אלא הנכבשים בלבד, "אבל זולתם בודקים אותם בנותן טעם. ברם, הכבד שנתבשל (אפילו הוא של היתר), אסור לאכלו, ואוסר כל מה שנתבשל עמו, לפי שהוא מלא דם (והוא פולט וחוזר ובולע מהדם שפלט). ואין לו תקנה בכישול אלא אם כן יחלוט אותו בחומץ קודם שישולו עד שיתלבן או במים ורתחין, או יבהבהבו (באש) ואחר כך יבשל אותו. ונהגו כל העם להבהבו בלבד (היינו לצלותו) קודם שישולו."

הערה: "נבד" בלשון המשנה – מין נקבה, אבל הרמב"ם משתמש בו בלשון זכר כמקובל, ולכן בארנו את המשנה כלשונה ודברי הרמב"ם הבאנו כלשונו.

באור משנה יב

ביצה שנתבשלה בתבלין אסורין – כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכדומה, **אפילו חלמון שלה** – החלק הצהוב שהוא בפנים, וכל שכן החלבון שהוא בחוץ, **אסור** – באכילה, **מפני שהוא בולע** – מן התבלין האסורים. **מי שלקות ומי כבשים של תרומה** – מים שנשלקה או נכבשה בהם תרומה, **אסורים לזרים** – כיון תרומה.

טובי, **עם התרדים** – של תרומה; תרד הוא מין סלק, **אסורים** – לזרים. **מפני שהם נוהגין את הטעם** – שהתרדים נותנים טעם בירקות. רבי יוסי חולק על התנא של המשנה הקודמת וסובר, שלא רק הנכבשים זה עם זה מותרים, אלא אף הנשלקים זה עם זה מותרים, חוץ מן התרדים של תרומה שכל הנשלקים עמהם אסורים (רמב"ם: ברטנורא). ברם, לפי הירושלמי גורסים גם במשנה הקודמת "כל הנשלקים זה עם זה מותרים", אבל הנכבשים אסורים, ורבי יוסי בא להשמיענו כאן, שאם הם נשלקים עם תרדים של תרומה, הרי הם אסורים. **רבי שמעון אומר: כרוב של שקיא** – כרוב של חולין שגדל בשדה ירקות שצריכים להשקותה, אם נשלק עם **כרוב של בעל** – כרוב של תרומה שגדל בשדה בעל, היינו שדה המסתפקת במי גשמים ואין צריך להשקותה, **אסור** – הכרוב של שקיא לזרים, **מפני שהוא בולע** – מן הכרוב של בעל, ונמצא בולע טעם התרומה. **רבי יהודה אומר:** נוסח אחר: רבי עקיבא אומר: **כל המתבשלין זה עם זה** – כל איסור והיתר המתבשלים כאחד, **מתרים** – שאין נותנים טעם זה בזה, **אלא עם הבשר** – כלומר חוץ מדבר היתר המתבשל עם בשר של איסור, שהוא אסור, לפי שההיתר בולע מבשר האיסור. בברטנורא מבואר, שמדובר כאן במין במינו. אבל הרמב"ם מפרש: "כשמבשלים תרומה עם חולין לא יאסרו החולין, אלא אם נתבשל בשר עם ירק של תרומה, אז יאסר הבשר לזרים, לפי שהוא מושך את הירק ומתקן טעמו". **רבי יוחנן בן נורי אומר: הכבד אוסרת** – כבד של טריפה אוסרת כל דבר היתר המתבשל עמה,

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' א

14 אמיתי, אלא שטר אמנה, כיון שבכך הוא מפסידם, ובעל דין נאמן
15 בהודאתו רק להפסיד לעצמו, אך כשהודאתו מפסידה לאחרים,
16 אינו נאמן.
17 תירוצו נוסף: **רב אשי אמר, לעולם מדובר דקאמרי עדים** – שהעדים
18 החתומים בשטר אומרים שהוא שטר אמנה, שבאמת בשעה
19 שחתמו עדיין לא היתה הלואה, ומדובר באופן דאין קנה דם יוצא
20 מקום אחר, ודקאמרי – ומה שהקשית לעיל, אמאי לא מהימני,
21 והרי יש להם פה שאסר, הטעם לכך הוא פירוש פהנא, דאמר רב
22 פהנא, אסור לו לאדם שישתה שטר אמנה בתוך ביתו, משום שנאמר
23 (איוב יא ד) 'אל תשכן באהלך עולה', ושטר אמנה הוא דבר המביא
24 לידי עוולה, שהרי אם ירצה המלוה יוכל לגבות בו מהלואה אף
25 קודם שהלוהו, שלא כדין.

1 לוי, ונותנים אותו למלוה הראשון, לראובן, כלומר, שיכול ראובן
2 לתבוע את לוי שישלם לו את המנה שהוא חייב לשמעון, ואין לוי
3 יכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, תלמוד לומר לגבי החייב ממון
4 לחבירו, וכפר בו ונשבע לשקר, 'נתן לאשר אשם לו' (במדבר ה ז),
5 ומכך שלא אמרה התורה 'נתן לאשר הלוהו', שהיתה משמעות
6 הפסוק שחייבו הוא כלפי מי שהלוהו בפועל, אלא כתבה התורה
7 לשון 'לאשר אשם לו, ו'אשם' הוא חיוב הקרן המוטל עליו, הרי
8 שמשמעות הפסוק היא שמוטל עליו להחזיר את הממון למי
9 שהקין שלו, והיינו לראובן, שהוא המלוה הראשון שנושה
10 בשמעון, שאילו נשבע לוי בשקר, ומבאן למדים שהמלוה הראשון
11 נחשב כבעל דינו של הלוה האחרון. והוה חידושו של רב, שאם
12 המלוה עצמו חייב ממון לבני אדם אחרים ואין לו מהיכן לשלם
13 להם, אינו יכול להודות ששטר החוב שיש לו על הלוה שלו אינו

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

ובעשור – דחומש הפקודים ו"אך בעשור" דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב "תענו" "ועניתם". **אניגרון** – מין מאכל שנותנין בו יין. ובכמה מקומות שנינו בתוספתא אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן. **מיא דסילקא** – מים ששלקו בהן תרדין. **דכולהו שלקי** – של שאר מיני ירקי. **מידי דמשכר** – ואין שכרות דרך אכילה. **קעילית** – שם מקום. **חייב** – משום "שכר אל תשת" (ויקרא י). **אף כאן יין** – ובין אין שכרות אלא בשתייתו. **אסור בכל מיני מתיקה** – בפירות חדשים בתפוחים בענבים. **ומותר ביין** – בן ארבעים. **ותירוש ינוכב בתולות** – זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי לבו האטומים כבתולה.

דף עו ע"א: שנינו במשנה: יום הכפורים **אסור באכילה ובשתיה** וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. מבררת הגמרא: **הני חמשה ענויין המנויים במשנה פנגד מי** – מהיכן נלמדו. **אמר רב חסדא, פנגד חמשה ענויין שפותרה** – חמש פעמים שנאמרה בתורה מצות עינוי ביום הכפורים: **א. 'ובעשור לחדש השביעי וגו' ועניתם את נפשתיכם'** (במדבר כט ז). **ב. 'ואף בעשור לחדש השביעי וגו' ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא כג כז). **ג. 'שבת שפותרה' הוא לכם ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא כג לב). **ד. 'ושבת שפותרה' היא לכם ועניתם את נפשתיכם'** (ויקרא טז לא). **ה. 'והיתתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם'** (ויקרא טז כט).

מקשה הגמרא: וכי **הני העינויים חמשה בלבד הוו, ואנן שיתא תנן** – והרי במשנה נמנו ששה. מתרצת הגמרא: **שתייה בכלל אכילה היא, וכענינו אחד הם הנלמד מפסוק אחד. דאמר ריש לקיש, מנין לשתייה שהיא בכלל אכילה, שנאמר לענין מעשר שני (דברים יד כג) 'ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך', והלא תירוש האמור כאן חמרא [-יין] הוא, וקרי ליה 'ואכלת', הרי ששתיה בכלל אכילה היא. דוחה הגמרא: **ממאי** – מנין הראיה ששתיה בכלל אכילה, ודילמא – אולי מדובר בפסוק **דאכליה** – שאכל את התירוש **על ידי** מאכל הנקרא **אניגרון, דאמר רבה בר שמואל, אניגרון הוא מיא דסילקא** – תבשיל עם מי שליקת תרד, ואכסיגרון הוא מיא דכולהו שלקי – תבשיל עם מי שליקת שאר ירקות.**

אלא אמר רב אחא בר יעקב, מהכא – מכאן ששתיה בכלל אכילה, שנאמר (שם יד כו) **'ונתתה הפסח בכל אשר תאונה נפשך בפקר ובצאן [ו] בנין ובשכר וגו' ואכלת',** והרי שכר שתייה הוא, וקרייה רחמנא 'ואכלת'. מקשה הגמרא: **ממאי, ודילמא הכא נמי** – אף לגבי השכר יש לפרש שמדובר **דאכליה על ידי אניגרון**. מתרצת הגמרא: **"שכר" כתב, ומשמע מידי דמשכר, ואכילת שכר על ידי אניגרון אינה משכרת. דוחה הגמרא: ודילמא** – אולי שכר האמור בפסוק הוא **דבילה קעילית** – תאינה הבאה ממקום הנקרא 'קעילה', שאכילתה משכרת. **דתניא, אכל דבילה קעילית ושתה** [-או ששתה] **דבש וחלב, ונכנס למקדש, (חייב) מלקות, לפי שעבר על 'מן ושכר אל תשת' (ויקרא י ט).** **אלא, יליף 'שכר' 'שכר' מנזיר שנאמר בו (במדבר ו ג) 'מן ושכר יזיר, מה להלן [בנזיר] שכר האמור בכתוב הוא יין, אף כאן [במעשר שני] הוא יין,** ויין הרי אינו משכר אלא בדרך שתיה, ואם כן מוכח ששתיה בכלל אכילה.

הגמרא מקשה על ראיית ריש לקיש לעיל ששתיה בכלל אכילה, ממה שנאמר אכילה בתירוש שהוא יין: **ותירוש חמרא הוא** – וכי תירוש האמור בפסוק יין הוא, **והתניא, הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה** – בכל הפירות המתוקים, כגון תפוחים וענבים, **ומותר ביין שתסס ארבעים יום, שאינו נקרא עוד תירוש.** ואם כן, יתכן שלשון אכילה האמור בתירוש על דבר מאכל נאמר, ולא על היין שהוא שתיה ואינו בכלל אכילה.

הגמרא תמחה על המקשן: **ולאו חמרא הוא** – וכי תירוש אין פירושו יין, **והכתיב (זכריה ט יז) 'ותירוש ינוכב בתולות'** – תירוש גורם לאדם לגלות סתרי ליבו האטומים כבתולה, וזה שייך רק ביין שהוא משכר. מתרצת הגמרא: כוונת הפסוק שהיין שהוא **דכר תבא מן התירוש** – מהענבים, **ינוכב בתולות, אך תירוש פירושו כל מיני מתיקה.**

המשנה לומר את דינה באופן זה, כיון שאם כן לא תסבור המשנה
כדברי רבי אליעזר בן יעקב, ולא כדברי חכמים. ולכן שנתה
המשנה את דינה באופן שההוראה היא בקרקע שהיתה שייכת
לאביו, והוא טוען שקארה.

הגמרא עוברת לדון במחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים
שבברייתא הקודמת, האם יש חיוב שבועת מודה במקצת באדם
המודה מעצמו לבנו של המלוה שהיה חייב לאביו ממון, ופרע
חציו. מקשה הגמרא: וכי רבי אליעזר בן יעקב, המחייב שבועה אף
באופן שהלה לא תבעו כלל, לית ליה משיב אבידה פטור – אינו
סובר שפטרו חכמים משבועת מודה במקצת את האדם המשיב
אבידה לבעליה, שאף אם המאבד תובעו שהיתה אבידתו מרובה
יותר, והמוצא אומר שלא היתה אלא כמו שהחזיר, שאינו חייב
שבועה, והרי משנה היא במסכת גיטין (נא) שהמוצא מציאה לא
ישבע מפני תיקון העולם, שלא ימנעו בני אדם מלהשיב אבידות
מחשש שיחייבו שבועה. וכיון שלגבי משיב אבידה פטורו
חכמים, הוא הדין שיש לפטורו כאן, שהרי אף באופן זה היה יכול
לכפור בכך שהוא חייב ממון לאביו, ולא לשלם כלום, ונמצא
שמחמת שמרצונו בא לפרוע את חובו, הוא מתחייב שבועה.

מתרצת הגמרא: אמר רב, באמת אף רבי אליעזר בן יעקב לא חייב
שבועה אלא באופן שהבן תובעו בטענת ברי, שידוע לו שהיה
חייב מנה לאביו, אלא שמדובר בפועל קצן – כשהבן של המלוה
שתבעו הוא קטן, וכיון שסוף סוף יש כאן תביעה, אין הוא נחשב
כ'משיב אבידה' המודה ללא שום תביעה, והחידוש הוא שאף
תביעת קטן מחייבתו שבועה.

מקשה הגמרא על רב: כיצד ניתן לומר שמדובר בתביעת קטן,
והאמר מר במשנה (שבועות לח), אין נשבעין על מענת חרש שומע
וקצן. מתרצת הגמרא: מאי קצן? שאמר רב, גדול, ולכן נשבעים על
טענתו, ואמאי קרי ליה – ומדוע כינה אותו רב 'קצן', משום דלגבי
מילי דאכזרי – לענן עסקיו של אביו כקצן הוא, שאינו בקי בהם.
מקשה הגמרא: אי הכי, שהברייתא של רבי אליעזר בן יעקב
עוסקת באופן שתובעו יורש גדול, מדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב
שהוא נשבע על 'מענת עצמו', והרי מענת אחרים היא, שהיורש
תובעו. מתרצת הגמרא: כוונתו היא שזו מענת אחרים והוראת
עצמו. תמחה הגמרא: כוליה מענתא – הרי כל טענות מודה
במקצת, מענת אחרים והוראת עצמו נגזרו ו-הם, ומה מיוחד
בטענה זו שהיא מוגדרת כ'טענת עצמו'.

הגמרא חוזרת בה, ומבארת את דברי רב כפשוטם, שהיורש קטן.
מבארת הגמרא: אלא, כוונת רב שמדובר בברייתא ביורש קטן
ממש התובעו בטענת ברי, ואמנם קטן התובע בטענת עצמו אין
נשבעים על טענתו כמבואר במשנה בשבועות, אך כשבא בטענת
אביו, סובר רבי אליעזר בן יעקב שנשבעים על טענתו. ואילו
חכמים סוברים שאפילו אם היורש גדול, כיון שבא מבח אביו אין
נשבעים על טענתו, והכא, בברייתא זו, בדרבה קמיפלגי – נחלקו
בסברא שאמר רבה, דאמר רבה, מפני מה אמרה תורה שהמודה
במקצת הפעם ישבע, הרי לבאורו יש לפטרו מטעם ש'משיב
אבידה' הוא, שהיה יכול לכפור בכל ולהפטר, ובמקום זאת הורה
במחצה, ומדוע חייבתו התורה שבועה. ומשיב רבה, משום שהוקה
היא שאין אדם מעיו פניו בפני בעל חובו, לכפור בכל החוב, שהרי
המלוה עשה לו טובה בכך שהלווה, ואיך יעזי ויכפור בפניו על כל
החוב, ובאמת האי – זה המודה במקצת בכולה בעי דלכפרה –
בכל החוב היה רוצה לכפור, והאי – והטעם דלא כפר ליה בכולו,
משום דאין אדם מעיו פניו הוא, ולכן אין סברא לפטרו משבועה,
אלא אדרבה, חטילה עליו התורה שבועה כדי שיחשוש להישבע
לשקר, ויודה בכל.

מתרצת הגמרא: אמנם בכל שתי מקומות שיש ביניהם שעת חירום
אין חזקה מועילה כשהבעלים במקום האחר, אך נקט התנא אופן
זה כדי לחדש דעתם יהודה וגליל – אפילו בשעת שלום, בפשע
חירום דמו, משום שאין שיירות מצויות מיהודה לגליל ואין מחאת
המערער נשמעת, ולכן אין החזקה קרקע בגליל מועילה
כשבעליה ביהודה.

הגמרא ממשיכה לברר מדוע לא השמיעה המשנה את דברי רבי
יהושע באופן שמודה לאדם עצמו, ולא לאביו. מקשה הגמרא:
אמנם התבאר שלגבי קרקע לא יכלה המשנה לחדש דין זה,
ומחמת הסיפא, אך עדיין קשה, מדוע באמת נקטה המשנה דין זה
לגבי קרקע, והוצרכה לשנותו באביו, היה לה לנקוט דין זה לגבי
מטלטלין, וליתני כן, מודה רבי יהושע באומר להבדיל מנה לית
מסך ופרעתינו דך, שהוא נאמן, שאף במקרה זה אין שור שחוט
לפניך, שהרי ללא הודאתו לא היה חבירו תובעו, ויש לפטור
משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

מתרצת הגמרא: משום דקא בעי למיתני סיפא – משום שרצתה
המשנה להביא בסיפא אופן שיש עדים, ואם נעמיד את המשנה
בחוב, היתה הסיפא נשנית כן, אם יש עדים שהוא לזה ממונ, והוא
אומר פרעתינו, אינו נאמן, ודין זה אינו נכון, דקא קיימא לן שהמלוה
את חבירו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים, אלא נאמן לומר פרעתי
אף ללא עדים, וכדי להביא אופן שבו מחמת העדים אינו נאמן,
הוצרכה המשנה לנקוט דינים אלו לגבי קרקע.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וליתני – ותשנה משנתנו דינים אלו
בחוב שהיה חייב לאביו, ובאופן שהודה במקצת, וכך תשנה, מודה
רבי יהושע באומר להבדיל מנה לחבירו ביד – הייתי חייב מנה
לאביו, והאכילתי פסם – ופרעתי לו חציו, שהוא נאמן בלא
שבועה, ואף שברוך כלל מודה במקצת מן החוב חייב להישבע
שבועת התורה, באופן זה שאין שור שחוט לפניך, ואין לבן
המלוה סיבה לתובעו מעצמו, נאמן ללא שבועה מכח 'הפה שאסר
הוא הפה שהתיר'.

רוחה הגמרא: אי אפשר לשנות כן במשנה, שהרי אליבא דאמאי –
וכי לדעת מי ניתן לשנות כן, אי אליבא דרבנן, שתובא דעתם
להלן, הא אמרי – הרי הם סוברים שלא רק באופן שהאדם מודה,
מעצמו פטור, אלא אף אם היה אותו יורש תובעו שלוח מאביו
מנה, והלה היה אומר שפרעו מחצה, לא היה מתחייב בשבועת
מודה במקצת, כיון שהיה יכול להעזי פניו ולכפור בכל החוב
וכטעם שיבואר להלן, וכשהודה מרצונו במקצת כ'משיב אבידה'
הרי, כלומר, כאדם המשיב אבידה של מנה לבעלי, שאין המאבד
יכול לתובעו שאיבד שתי מנים, כיון שאם יהיה הדין כן ימנעו בני
אדם מלהשיב אבידות מחשש שיתחייבו שבועה, ואף כאן כיון
שהיה הלה יכול להעזי ולכפור בכל, אם תחייבו שבועה מחמת
הודאתו ימנע לגמרי מלהודות, ולכן אין לחייבו שבועה, ואם כן
לא היה רבי יהושע אומר שטעם הפטור הוא מחמת שאינו תובעו
ויש לו פה שאסר, אלא אף אם הלה תובעו הוא פטור, משום
שהוא כמשיב אבידה. ואי – ואם תאמר שהמשנה נשנתה אליבא
דרבי אליעזר בן יעקב, הא אמר שבועה בעי – הרי הוא סובר שצריך
להישבע, ואף באופן שהלה הודה מרצונו במחצה הוא מחייבו
שבועת מודה במקצת, ואין תאמר המשנה שהוא נאמן, ומשמע
ללא שבועה.

מביאה הגמרא את הברייתא שבה נשנית המחלוקת בין רבנן לרבי
אליעזר בן יעקב: דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, יש פסמים
שאדם נשבע שבועת מודה במקצת אף על מענת עצמו – שאין איש
תובעו אלא הוא בעצמו בא והודה במקצת, כיצד, האומר לחבירו
מנה לאביו ביד, והאכילתי פסם – ופרעתינו חציו, הרי זה נשבע.
והוה שנשבע על מענת עצמו, שהרי לא תבעו אדם. והכמים אומרים,
אדם זה אינו אלא כ'משיב אבידה', ופטור. ונמצא שלא יכלה

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפט רש"י תוספות

וליתני מנה לויית מנח – מלחיה דרבי יהושע דאשמועינן דמודה היכא דאין שור שחוט לפניו, מאי שנא דאשמועינן בקרקע, ואיצטרך למתניה באביו משום סיפא? לנקוט מלחיה במטלטלין, ולישמועינן בדידיה גופיה! נאמן – מדאורייתא, בלא שבועה. וניתני מודה ר' יהושע ב' והאבלתי פס – פרעתיו חציו, שהוא נאמן בלא שבועה, הואיל ואין שור שחוט לפניו. דאשמועינן רבותא, דאף על גב דמודה במקצת – פטור, הואיל ואינו תובעו. אליבא דמאן – תנאי פליגי בהא מילתא בשבועות (מבא), ואי אמר רבי יהושע הכי – לא כחד מנייהו הוא. דאי כרבנן הא אמרי אפילו תובעו זה מודה במקצת – משיב אבידה הוא, דתנן בשבועות: "מנה לאבא בידך" – "אין לך בידי אלא חמשים דינר" – פטור, משום שהוא כמשיב אבידה, ומאי אשמועינן רבי יהושע באן שור שחוט? אפילו שור שחוט לפניו נמי נאמן! ואי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, כי לא תבע ליה נמי – האמר שבעה בעי ורבי אליעזר לית ליה משיב אבידה פטור – מן השבועה? בתמיה, הא תקנתא דרבנן היא, במסכת גיטין (מחב): המוצא מציאה לא ישבע, מפני תיקון העולם. וכיון דכי אינו תובעו נמי מחייב ליה שבעה, הוה אף לך משיב אבידה גדולה מזה, והיכי אין נשבעין על סענת חרש שובח מזה. משנה היא בשבועות. סענת אחרים הוא – ומאי "פעמים" דקאמר? ומאי "סענת עצמו"? אלא הכא בדריבא קא מיפלגי – אלא לעולם בטוענו קטן, ודקשיא לך, אין נשבעין על סענת קטן – הני מילי בשטוענו קטן "אני נתתיו לך", וקרא כתוב: "כי יתן אשן לא רעהו" – ולא קטן, ומחבא יליף לה בשבועות, אבל הכא שבא בטענת אביו – אית ליה לרבי אליעזר בן יעקב נשבעין, ורבנן פליגי עליה אפילו בטוענו גדול, וקרי ליה משיב אבידה, ובדרבא קא מיפלגי, לא

והאי בבוליה בעי דלכפריה, והאי דלא כפר ליה – משום דאין אדם מעיז פניו הוא, ובכולה

דסתם יהודה וגליל כשעת חירות דמו. ולייתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו: "מנה לויית מנח ופרעתיו לך" – שהוא נאמן! משום דקא בעי למיתני סיפא: אם יש עדים שהוא לזה מנח, והוא אומר "פרעתיו" אינו נאמן, והא קיימא לן: המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים. ולייתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו: "מנה לאביד בידי והאכלתי פס" – שהוא נאמן! אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן – הא אמרי משיב אבידה הוי, אי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב – הא אמר שבעה בעי. דתנאי, רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע על סענת עצמו. כיצד? "מנה לאביד בידי והאכלתי פס" – הרי זה נשבע, והוה שנשבע על סענת עצמו, והכמים אומרים: אינו אלא כמשיב אבידה, ופטור. ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אמר רב: בטוענו קטן. והאמר מר: אין נשבעין על סענת חרש שוטה וקטן! מאי קטן – גדול, ואמאי קרי ליה קטן – דלגבי מילי דאביו קטן הוא. אי הכי, סענת עצמו? סענת אחרים היא! סענת אחרים והודאת עצמו. כוליה סענתא סענת אחרים והודאת עצמו ניהו! אלא הכא בדרבא קמיפלגי. דאמר רבא: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הפענה ישבע – חזקה, אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו.

והאי בבוליה בעי דלכפריה, והאי דלא כפר ליה – משום דאין אדם מעיז פניו הוא, ובכולה

דסתם יהודה וגליל כשעת חירות דמי – תימה: דבריש גיטין (דב, תנן: דבארץ ישראל אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אפילו מיהודה לגליל, משום דאיכא עולי גליל, ובתי דינן, ועדים מצוין לקיימו ויש לומר: דהתם האשה מחזרת אחר עדי קיום, אף על גב דיהודה וגליל כשעת חירות דמי – תמצא עדי קיום, כיון דאיכא עולי גליל. אבל המחזיק – אין רגיל לחזר אחר עדי מחאה, ואם תאמר: התם דאמר: שאני בני מחאה דנייד, וצריך לומר אפילו באותה שכונה "בפני נכתב", דאין עדים מצוין לקיימו, אטו במחאה לא תפיל מחאה שלא בפניו ויש לומר: דהתם דרך הליכתו מן העיר, כששמעו מחאה – רגילות הוא לומר פלוני מיחא. ושומעין אחרים עד שנשמע הקול למחזיק, אבל גבי גט – אין רגיל שיאמרו בהליכתו: אנו חתמנו על הגט ואו מכירין אנו חתימת עדים החתומים. אין צריך לפרש בעדים – ואם תאמר, אמר דאמר צריך לפרש בעדים – תקשי ליה מתניתין דהכא, דליתני "מנה לך בידך" ויש לומר: דפלוטא דתנאי היא בפרק "שבועת הידיין" (שבועות מבא) אי נמי, דלא חשיב לה פירכא, דניחא ליה לאשמועינן דאין מחזיקין בבנסי קטן, ואם תאמר: מאי משני? אבתי ליתני, ואם יש עדים ואמר לו: "אני תפרעני" אלא בפני פלוני ופלוני" – אינו נאמן ויש לומר דלא היה רוצה להתאריך בלשונו, או שמא מילתא דפשיטא הוא. אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוי – כדמסיק דרבנן מעיז, ואם כן לא מצי למיתני ואם יש עדים אינו נאמן – דלעולם נאמן במנח, דאי בעי אמר פרעתי הכל, דבבנו מעיז ומעתי. ורבי – יעקב לית ליה משיב אבידה פטור – פירש בקונטרס: התנן דמוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם, ואית ספרים דגרסי הכי בהדיא, ואין נראה לרבינו יצחק, דמשיב אבידה פטור מדאורייתא מטעם מנו. ולא מכת הדיא משנה פריך, אלא פריך: וכי לית ליה מגו וכן משמע ב"הניקין" (גיטין נאא) דפרקי: ולית ליה לרבי יצחק המוצא מציאה כ"ז? משיב הוא דאמר כרבי אליעזר בן יעקב דאמר: פעמים שאדם נשבע וכו'. ופרקי: ורבי אליעזר בן יעקב

לית ליה משיב אבידה פטור! והשתא, אי מכת מתניתין פריך – הוה ליה למימר: ולית ליה לרבי אליעזר בן יעקב המוצא מציאה? כדקאמר ארבי יצחקו ועוד, כיון דמשני הוא דאמר כרבי אליעזר בן יעקב – אם כן רוצה לומר דרבי אליעזר פליג אמתניתין, אם כן מאי פריך ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אין הכי נמי דלית ליה! אלא מכת מגו פריך, כדפרשית. אלא הכא בדריבא קא מיפלגי – פירש בקונטרס: לעולם בטוענו קטן, ודקא קשיא לך הא אין נשבעין על סענת קטן – הני מילי בבא בטענת עצמו, אבל בבא בטענת אביו – טענה חשובה היא, וכי תימא מאי טעמא דרבנן? דאין סברא דאבא בטענת אביו לית בה משמא, אלא בדריבא קמיפלגי. ונראה דמשום דקרי ליה סענת עצמו דחק להעמיד בטוענו קטן, אבל קשה: דעיקר התיקון חסר מן הספר! ועוד: ד"הגחול קמא" (בבא קמא קב) ממעטין נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול עד שתהא תביעה ונתניה שוין בגדלות, והוא הדין דמהאי קרא ממעט נתנו כשהוא גדול ותבעו כשהוא קטן, דהיינו כגון שנתן לו אביו ותבעו בקטנותו ונראה דהכי פירשו: לעולם בגדול מיירי, אלא לא תימא דקרי ליה סענת עצמו משום דהודאת עצמו היא, אלא בדריבא קמיפלגי, ולרבנן דסברי דבבנו מעיז – טענת עצמו היא, והכי קאמר רבי אליעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על מה שאתם מחזשים סענת עצמו, אבל לדידי דאינו מעיז – טענת אחרים היא. ובסוף "שבועת הידיין" (שבועות מבא), דתנן: אבל נשבעין לקטן, ומפרש בבא בטענת אביו, ורבי אליעזר בן יעקב היא – ההוא קטן נמי לא דווקא, אלא גדול, וקרי ליה קטן – משום דלגבי מילי דאביו קטן הוא, כדמפרש הכא. וקשה קצת: דהוה ליה לאקשויי ולשנויי אמתניתין דהתם כמו שמקשה על רב, דבהדיא שמעתא גופה לא מקשה עלה המשנה אלא על רב.

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע – אפילו לרבנן דרבי שמעון, דלא דרש טעמא דקרא, קא בעי רבה פסי: מפני מה אמרה תורה כו'. דאמאי לא מהימן בלא שבועה במנו דאי בעי כפר הכל, או נילף מחבא דלא אמרין מגו ומשני: דאין זה מגו, דאין אדם מעיז לכפור. ואף על גב דבפרק "שבועת הידיין" (שם מב) אמרין: בכופר הכל, משיבעין אותו שבועת היסט, משום דחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. ופרקי: אדרבה, חזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ומשני: דאשתמוטי קמשתמוטי, אלמא בכופר בכל נמי אדם מעיז לכפור, דאשתמוטי קא משתמוטי, כמו במודה מקצתו מכל מקום קאמר הכא שפיר, חזקה דאין אדם מעיז לכפור הכל כל כך, ולא היו מגו. דיותר ברצון הוא מודה במקצת הטענה, דאינו מעיז כל כך. אבל אין לפרש דרבה אתא לפרושי מפני מה אמרה תורה מודה מקצת ולא כופר הכל, וקאמר: חזקה דאין אדם מעיז, לכך נאמן כשכופר הכל – דאם כן במקום שיכול להעזי – אפילו כופר הכל חייב, ובסמוך אמרין איפכא, לרבנן, דבבנו מעיז ופטור אף מודה מקצת הטענה, משום דמשיב אבידה הוא, מגו דאי בעי כפר הכל, ואם תאמר: ומגול דכופר הכל פטור? וליכא למימר מדאצטרך קרא לחיוב שבועה בעד אחד, מכלל דכופר הכל פטור – דהא איצטרך להיכא שמעידים שנוב לו והוא אינו יודע, אלא יש לומר: דגירות הכתוב היא ד"כי הוא זה" משמע דבעינן כפירה והודאה, ועוד: מודה מקצת יש להשביעו שחייב לו ממון שהודא, ועל ידי כך מוגלגל עליו שבועה כעין גלגול, אבל כופר הכל – נסתלק לגמרי ממנו. חזקה אין אדם מעיז פניו – לא כמו שפירש בקונטרס ב"הגחול" (בבא קמא קא), דאין אדם מעיז לפי שעשה לו טובה שהלוחה, אבל בפקדון מעיז, דאם כן – בפקדון מודה מקצת נמי יתא פטור, במנו דאי בעי כופר הכל, ובכל דוכתא משמע דמודה מקצת חייב בפקדון, גבי עשר גפנים טעונות מסתרי לך כו' (שבועות מבא), דמשמע דארייז בפקדון, וגבי סלע הלויתני עליו ושתיים היה שוה (שם מגא), וגבי מציאה נמי אמרין ב"הניקין" (גיטין נאא), דמודה מקצת חייב, ולא מהימן במנו אלא אומר רבינו תוס: דהיינו כגון חזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, שאין לאדם פנים לכופר הכל, ורבינו יצחק בן אשר פירש: אין אדם מעיז היכא שחבירו מכיר בשקרו, ואין להאריך.

ובבולי — בעי דלודי — פירש בקונטרס בבבא מציעא (ג.כ), דאיתא דלפריש דלא חימא אמאי נשבע? נימא: מגו דחשיד אממונא — חשיד נמי אשבעתא, ולחכי קאמר: ובבולי בעי דלודי ליה, ולא חשיד אממונא. וקשה לרבינו יצחק: דהא אמר בפרק קמא דבבא מציעא (ה.כ) דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבעתא. ואין לומר דמן התורה חשיד

ובכולה בעי דלודי ליה, וְהָיָה דְלֵאל אֲוִדִי לִיָּה -
 כִּי הֵיכִי דְלִישְתַּמְמִיט לִיָּה, וְסָבַר: עַד דְּהִוָּה לִי וְזִי
 וּפְרַעְנָא לִיָּה, וְרַחֲמָנָא אָמַר: רַמִּי שְׂבוּעָה עָלֶיהָ כִּי
 הֵיכִי דְלֹדִי לִיָּה בְּכֻלֵּיהָ, רַבִּי אֲלֵעָזָר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר:
 לֹא שָׁנָא בּוּ וְלֹא שָׁנָא בְּבִנוּ - אֵינּוּ מַעֲזִי, וְהִלְכֵּךְ
 לֹא מוֹשִׁיב אֲבִידָה הוּא, וְרַבְּנָן סָבְרִי: בּוּ הוּא דְאֵינּוּ
 מַעֲזִי, אֲבָל בְּבִנוּ מַעֲזִי, וּמִדְּלֵא הַעֲזִי מוֹשִׁיב אֲבִידָה
 הוּא. **משנה** הָעֵרִים שְׂאֻמְרוֹ: כֹּתֵב יְדִינוּ הוּא זֶה,
 אֲבָל אֲנוּסִים הֵינּוּ, קְטָנוֹס הֵינּוּ, פְּסוּלֵי עֲדוּת הֵינּוּ
 - הָרִי אֱלוֹ נְאֻמִּינִים. וְאִם יֵשׁ עֲדִים שֶׁהוּא כֹּתֵב
 יָדָם, אִלּוּ שְׁהִיה כֹּתֵב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֲחֵר - אֵינָן
 נְאֻמִּינִי. **גמרא** אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא: לֹא שָׁנּוּ אֱלֹא
 שְׂאֻמְרוֹ "אֲנוּסִים הֵינּוּ מִחֲמַת מָמוֹן", אֲבָל "אֲנוּסִים
 הֵינּוּ מִחֲמַת נַפְשׁוֹת" - הָרִי אֱלוֹ נְאֻמִּינִי. אָמַר לִיָּה
 רַבָּא: כָּל כְּמוֹצִיָּה?! בֵּינוּ שֶׁהֲגִיד - שׁוּב אֵינּוּ חֹזֵר
 וּמְגִיד. וְכִי חִימָא: הֵינִי מִיָּלִי - עַל פֶּה, אֲבָל בִּשְׁמֵר
 - לֹא, וְהָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: עֲדִים הַחֲתוּמִּים עַל
 הַשְּׂמֵר - נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁנִּחְקֶרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין! אֱלֹא,
 כִּי אֲתֹמַר - אֲרִישָׁא אֲתֹמַר: הָרִי אֱלוֹ נְאֻמִּינִי, אָמַר
 רַמִּי בַר חֲמָא: לֹא שָׁנּוּ אֱלֹא שְׂאֻמְרוֹ: "אֲנוּסִין הֵינּוּ
 מִחֲמַת נַפְשׁוֹת" אֲבָל אֲמַרְנוּ: "אֲנוּסִין הֵינּוּ מִחֲמַת
 מָמוֹן" - אֵין נְאֻמִּינִי. מַאי טַעְמָא - אֵין אָדָם מוֹשִׁים
 עֲצָמוֹ רַשָּׁע, תְּנֻ רַבְּנָן: אֵין נְאֻמִּינִים לְפֻסְלוֹ, דְּבַרִּי רַבִּי
 מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: נְאֻמִּינִים. בְּשִׁלְמָא לְרַבְּנָן -
 כִּי טַעְמֵיהוֹ, שֶׁהִפֵּה שְׂאֵסֵר הוּא הִפֵּה שֶׁהִתִּיר. אֱלֹא
 לְרַבִּי מֵאִיר - מַאי טַעְמָא? בְּשִׁלְמָא פְּסוּלֵי עֲדוּת
 - מְלוֹה גּוֹפִיָּה מַעֲיָקְרָא מִדֶּק דִּיִּיק וּמִחֲתָם, קְטָנוֹס
 גַּמִּי - כִּדְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

נודעו בשאמר הקדוש ברוך הוא (לא תשבעו ו) "לא תשא". תעוד: בדעות שקר ליבא אלא לא תענה, ובשבעת שקר איבא "לא תגוול" ר"ל תשבעו לשקר". **הרי** אלו נאמנים — ואם תאמר: ולמה נאמנים? והא מגו במקום עדים הוא. דאן סהדי שלא היו אנטים ולא פסולי עדות, דהא לקמן אמרין תרי ותרין ניהו! ויש לומר: כיון דהוצרכו חכמים קיום — הבא לא חשיב כלל קיום מה שאמרם "כתב ידיו הוא וזה", דאן דאניהו נופייהו אמרי תוך כדי דבור "קטנים" אלא אנטים הוו. אבל לקמן חשבינן לוי כשני עדים, וכן דברר מקיים חרי, שכתב ידו וזאת מקיים חרי. **אין** נאמנים — אלא ליבא לאשמועינן דלחמינו מבגד, דאין בעי

[illegible]

1 **לֹא שָׁנָא בּוּ וְלֹא שָׁנָא בִּבְנֵי —** ואפילו הוא קטן. **אִינוּ מֵעִין —** ולחכי קרי ליה טענת עצמו.
 2 **מִשּׁוּם דְּטַעֲנַת קֶטָן בְּעֵלְמָא לִית בַּהּ מִשְׁשָׁא. אַבְל בִּבְנֵי מֵעִין —** ואפילו הוא גדול. **מִשְׁנָה**
 3 **הַתְּרִים שְׁאִמְרוּ בִּי —** שהיו מעידים על חתימתם לקיים את השטר. **פְּסוּלֵי קִרְוֵת הֵינִי —**
 4 **קְרוֹבִים,** או משוחקים בקוביא. **הָרִי אֵלֹי נֶאֱמָרִים —** כיון דאין כתב דים ניכר אלא על פיהם
 5 **—** **הָפֵה שְׁאִסְרָהּ הוּא הָפֵה שְׁהִתִּיר. כִּי יִזְכִּי**
 6 **דְּמִדְּמִנְתָּא לְהוּ אָדָּא —** הימנדותו. **אָדָּא. אִינוּ**
 7 **מִמָּקוֹם אַחֵר —** חותמים בשטר אחר שהחזיק
 8 בבית דין, וכתבו בו הנפק. ובא אותו שטר לפנינו
 9 עם זה, וכתב חותמנו דומין של זה לשל זה — אין
 10 כאן הפה שאסר, ואין נאמנים לומר פסולים
 11 היינו. **נִמְרָא לֹא שֵׁנו —** דאם כתב ידן יוצא
 12 ממקום אחר — אין נאמנין. **אֵבֶל אֲנוּסִים**
 13 **הֵינִי מִהַפְּתָּ מִשּׁוּם —** דלאו כל בשטריהו לשויהו
 14 נפשייהו רשעים בעדות פיהם, ולפסול את
 15 השטר. **דְּאִדָּם קְרוֹב אֶצֶל עֶצְמוֹ,** ואינו נאמן על
 16 עצמו לא לזכות ולא לחובה בדנין נפשוה,
 17 ובפסולי עדות להשעות רשע ופסול על פיה,
 18 ואלו פוסלים עצמן באומרים "חתמנו שך
 19 בשלילת אונס ממוין". **וּרְשָׁא טַעֲמָא שְׁאִסְרָהּ**
 20 **שְׁאִסְרָהּ הוּא הָפֵה שְׁהִתִּיר. מַחֲמַת נֶפֶשׁ —**
 21 **שְׁאִמְרוּ בַּעַל הַשֹּׁטֵר הַזֶּה לְהִרְגֵנוּ,** ואדם חזק הוא.
 22 כיון שהגיד שוב **אִינוּ** חוזר ומניד — דגבי עדות
 23 חזא הגדה בתיבא, "אם לא יגיד" וגו' (ויקרא ה).
 24 **וְחָבֵא נִמְי,** כיון דחתימי בשטרא — היינו הגדה
 25 ידיהו, וזכי מודמינו ית למיעק, והואיל וכתב
 26 ידן יוצא ממקום אחר? בשלמא רישא, כשאין
 27 כתב ידן יוצא ממקום אחר, ועלמיהו סמכין —
 28 כולה דין הגדה היא, דהא באותו דבור ובכדין
 29 שאלת שלום קאמרי "אבל אנוסים היינו". אבל
 30 הכא לא אפמייהו סמכין. **הִנִּי מִיֵּלַי עַל פֶּה —**
 31 כגון המעיד בבית דין, ולאחר כדי דבור בא
 32 לשנות בו. **אֲבָל בִּשְׁטֵר לֹא —** דהגדה כתיב. **לֹא**
 33 **שֵׁנו —** דאמרניהו שטר כו', **לֹא דִאֲמַר**
 34 **מַהֲפַת נֶפֶשׁ —** נאנסנו, דלא משונו נפשייהו
 35 רשעים. וכיון דעלייהו סמכין — הא בתוך כדי
 36 דבור עקרה לסהדוהיהו, והפה שאסר התיר.
 37 **אִין אִידֵם מִשִּׁים עֶצְמוֹ רִשְׁע —** אינו נאמן לפסול
 38 את עצמו מחוקתה. **קְרוֹב הוּא אֶצֶל עֶצְמוֹ,**
 39 **וְקָרִיב פְּסוּל לְעֵדוּת. אִין נֶאֱמָרִים לְפִסְלוֹ —**
 40 **אִרְשִׁי דַּמְתִּיתִין פְּלִיג:** העדים שאמרו כתב
 41 **יְדִינוּ הוּא אֲבָל אֲנוּסִים הֵינִי כו'. הָפֵה שְׁהִתִּיר —**
 42 **וכיון דמחמת נפשות קאמרי נאנסנו —** לא משו
 43 נפשייהו רשעים. **וּפְסוּלֵי עֵדוּת דְּקִאֲמְרֵי —** היינו טעמא: דלאו בעדותן משו נפשייהו
 44 רשעים, אלא דאמרי קרובים או ערבים היינו, ועכשיו אנו משוחררים. **בְּשִׁלְמָא פְּסוּלֵי**
 45 **עֵדוּת —** או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כדן בכתב, שההולאה או המקח אמת, אבל
 46 אנחנו לא היינו ראויים, המיד לה כמלוה על פה, או אי מכירה היא לא נקנה הקרקע
 47 בשטר זה — אמר רבי מאיר דלא מודמינן, דאם כן מלוה לא שוי חיי בכדי, וכי מחתים
 48 עדים על שטר — מידק דיק שחידו בשירי.

אלא

הם, וכיון שהדין — שוב אינו חדר ומגיד, כדאמרין בגמרא. ועוד: דבשני עדים לא אמרינן — דלא מהדימינ משום דלא משוו נפשיהו רשעים, וקטנים — כדריב שמעון בן לקיש. ופסולי ואם תאמר: וכי אמרו קטנים היינו או אנוסים מחמת ממון היינו — להדימו במנו דאמרי דיש לומר: דאנוס מחמת נפשות לא שכיח, ועוד, דבשני עדים לא אמרינן מנו, כדפרשית. וד' (ט,ב) גבי פלוני רבעני לדיבור, ופלוני בא על אשתו — אם בן הכא הימנו דאנוסים היו, וברבן — אם פלגין דיבורא כדי לפסול השטר. ועוד: דאין לנו לומר ממצינו דאנוסים היו, אחרת כמו על אשתו, או שרבעו אדם אחר. וכן בהרצנו בסוף פרק שני דיבמות (כה"ב) יכול להיני, הלכך לא פלגין דיבורא. אבל להצנו ובא על אשתו היו דיבור בפני עצמו. אי נמי: נעשין עצמן רשעים כיון שחמתם אם לא יעשו פירוש לדבריהם, הלכך לא שייך הכא פלגין. ע. או בא על אשתו — עיקר עדות להרצו פלוני. הלכך פלגין דיבורא. ולגבי לחשים עצמו הוא, דביענין יהיה תחלתו וסופו בכשרות, כדאמרין ב"ש נחלין (בבא בתרא קכח,א), וייק, אלא נדיחא ליה למנקט בכל דא טעמא אחרינא. אי נמי: טעמא דריש לקיש גופיה מדין ולי' עדות — משום דריש לקיש לא הוביח אלא קטנים דיבורי.

אחר, אינם נאמנים. הגמרא מבררת באיזה אונס מדובר: **אמר רמי**
בר חמא, לא שנו שאם השטר מקיים ללא עדותם אינם נאמנים
לומר שהיו אנוסים, **אלא כשאמרו אנוסים היינו מחמת קמון**,
שמחמת פחד שיפסידו ממון חתמו שקר, שבזה הם אומרים על
עצמם שעשו מעשה איסור, שהמעיד שקר מחשש הפסד הרי הוא
רשע ופסול לעדות, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה מעשה
רשע שהרי **אדם קרוב אצל עצמו**, ולכן אמרה המשנה שאם אין
להם **פה שאסר** אינם נאמנים לומר שחתמו באונס. **אבל** אם אמרו
העדים **אנוסים היינו מחמת נפשות**, שאמר להם בעל השטר שאם
לא יחתמו לו בשקר יהרגם, ובידו להורגם, **הרי אלו נאמנים** שחתמו
מחמת אונס, שהרי אף לדבריהם לא עשו כל מעשה רשע, שמותר
לאדם לחתום שקר כשהוא חושש שאם לא יעשה כן ייהרגו.
מקשה הגמרא: **אמר ליה רבא, כל במיניה** – וכי נאמנים העדים
לומר שחתמו על השטר מחמת אונס נפשות, והרי דרשו חכמים
מהפסוק **אם לוא יגיד** (ויקרא ה א) העוסק שבבועת העדות, שפיון
שהגיד העד עדותו בבית דין, **שוב אינו חוזר ומגיד** – אינו יכול
לחזור בו או לשנות את דבריו ממה שאמר בתחילה, וכיצד
נאמנים עדים אלו לשנות את דבריהם ולומר שמה שהעידו
בתחילה אינו אמת.
ממשיך רבא את קושיתו: **וכי תימא** – ואם תרצה לומר, **הני מילי**
– דין זה שאין העדים יכולים לחזור בהם מעדותם הוא רק בעדות
על פה, **אבל** בעדות **בשפך**, כיון שלא העידו העדים בבית דין, **לא**
נאמר דין זה, ויכולים לחזור בהם, ולכן הם נאמנים לומר שהיו
אנוסים והשטר פסול, והרי לא יתכן לומר כן, **דהא אמר ריש לקיש,**
עדים החתומים על השפך, אף שלא חתמו בפני בית דין, **נעשה כמי**
שנחקרה עדותו בבית דין – כאילו העידו בפני בית דין ונחקרה
עדותם על ידי הדיינים, וכיון שחתומותיהם שבשטר נחשבות
כעדות ממש, ודאי אינם יכולים לחזור בהם ולומר שהיו אנוסים.
רבא מפרש את דברי רמי בר חמא באופן אחר: **אלא** אמר רבא, **כי**
אתמר – מה שאמר רמי בר חמא שיש חילוק בין אונס ממון לבין
אונס נפשות, **ארישא אתמר** – נאמר לגבי הרישא, שם מדובר שאין
כתב ידם מקיים ממקום אחר, ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל
אנוסים היינו, **שהרי אלו נאמנים** לפסול את השטר, ועל דברים אלו
אמר רבי בר חמא, לא שנו שנאמנים לומר שהיו אנוסים מבח' **הפה**
שאסר, **אלא כשאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות**, שבזה אינם
אומרים שהיו רשעים אלא נהגו כדיון, שלא היו צריכים לההרג
ולא לחתום שקר, ונאמנים לפסול את השטר. **אבל** אם אמרו
העדים **אנוסים היינו מחמת קמון**, אין נאמנים, אלא השטר כשר.
ומאי טעמא – מדוע אינם נאמנים, **לפי שאין אדם משיב** – אינו
נאמן לשים את עצמו **כשקר** בעדותו, ובמה שאומרים שחתמו שקר
מחמת חשש הפסד ממון, הרי הם אומרים שעשו מעשה רשע,
ואינם נאמנים אפילו על ידי **פה שאסר**.
הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באופן של משנתינו, שהעדים
החתומים על השטר אומרים שחתומותיהם היו בפסול, ונחלקו
תנאים בדין שטר זה: **תנו רבנן**, עדים המעידים על חתימות ידיהם
שבשטר ואומרים, כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים
היינו, פסולי עדות היינו, **אין נאמנים לפסולו, דברי רבי מאיר**.
וחכמים אומרים, נאמנים.
מקשה הגמרא: **בשלמא** **לרבנן** המאמינים לעדים לפסול את
השטר, היינו **כי טעמייהו** – כטעמם שבמשנה, משום **שפה שאסר**
הוא הפה שהתיר, וכיון שהם המקיימים את השטר, נאמנים גם
לומר שהיו אנוסים והשטר פסול. **אלא לרבי מאיר** האומר שאינם
נאמנים, **מאי טעמא**, והרי יש **פה שאסר**.
הגמרא מבארת מדוע קושייתה היא רק על אופן שאמרו 'אנוסים
היינו': **בשלמא** כשאומרים העדים **פסולי עדות** היינו, אבל מעשה
ההלואה עצמו היה אמת, מובן מדוע לא האמינם רבי מאיר, דכיון
שמעשה ההלואה אמת, יש חזקה שפלוה נופיה – המלוה עצמו
מצינא מידך דייק וקתתם – מתחילה, כשבא להכין שטר על
ההלואה, מדקדק למצוא עדים כשרים, ואין נאמנים לדבריהם
שאף שההלואה היתה אמיתית לקח המלוה עדים פסולים. וכן
כשאמרו העדים **'קטנים היינו'** נמי – גם כן מובן מדוע לא האמינם
רבי מאיר, והיינו בסברתו **דברי שמעון בן לקיש, דאמר ריש לקיש**,

ואם תאמר, כיון שאנו חושדים בו שהוא כופר בשקר במחצית
החוב, כיצד אנו מחייבים אותו להישבע, והרי יש לנו לחשוש
שכשם שהוא עובר עבירה בכך שהוא גזול מחבירו את חובו, כך
גם ישבע לשקר. אין זו קושיא. ובאמת אינו חשוד על הממון,
משום שמצד עצמו **בבילה כפי דלודי ליה** – רצונו היה להודות
בכל החוב ולשלמו, **והא דלא אודי ליה, כי תיבי דלישתמיט ליה** –
הטעם שאינו מודה בכל הוא כן להשתטט ממנו לעת עתה, כיון
שאין לו עתה ממון לפרוע את כל החוב, וקצר הלוח בבעתו,
אדחה את המלוה מעלי עד דהנה לי וזו **ופרענא ליה** – עד שיהיו
לי מעות ואפרע לו את כל החוב. ו**רבתנא אמר** – ולכן אמרה
תורה, **רמי שבועה עליה** – הטל שבועה עליו, **כי תיבי דלודי ליה**
בבילה – כדי שמחשש שבועת שקר יודה בכל החוב. ובגדרי
סברא זו שאמר רבה נחלקו רבי אליעזר בן יעקב ורבנן, **רבי אליעזר**
בן יעקב סבר, לא שניא בו ולא שניא בבנו אינו מעיז – אין אדם מעיז
פניו לכפור כלל, בין בפני המלוה עצמו ובין בפני בנו, ואפילו הוא
קטן, כיון שאביו עשה לו טובה, ו**הלכך לאו משיב אבידה הוי** –
ולכן אין להחשיבו כמשיב אבידה שיכל להימנע מהשבתה, כיון
שכאן לא היה מעיז לכפור בפני הבן התובע, ודינו ככל מודה
במקצת שחייב שבועה, ומכל מקום מכנהו רבי אליעזר בן יעקב
כנשבע על 'טענת עצמו', משום שבדרך כלל טענת קטן אין בה
ממש. ואילו **רבנן סברי, בו, הוא דאינו מעיז** – רק בפני בעל חובו
עצמו שעשה לו טובה והלווה אינו מעיז פניו לכפור, **אבל בבנו,**
מעיז – יכול הוא להעזיז ולכפור בכל, ו**מדלא העיז לכפור הכל**, אלא
הודה במקצת, **משיב אבידה הוי** – דינו כמשיב אבידה הפטור מן
השבועה, ולכן אפילו אם בנו הגדול של בעל חובו הוא שתבעו,
פטור משבועת מודה במקצת.
המשנה הבאה ממשיכה לדון בנאמנות **'פה שאסר'**, לגבי קיום
שטרות, ויש להקדים בענין זה את עיקר דין קיום שטר. מדין תורה,
עדים שחתמו על השטר הרי הם כעדים שהעידו בבית דין ונחקרה
עדותם, וכשבא שטר לפני הדיינים אין חוששים שמא החתימות
שבשטר מזויפות, ולא שמא היו העדים פסולים. אמנם חכמים
תיקנו שהלוחה יכול לטעון על שטר היוצא נגדו שהוא מזויף,
ובאופן זה צריך המלוה 'לקיים' את השטר, כלומר, להוכיח
שהחתימות שבו אמיתיות. קיום זה יכול להיעשות בכך שעדי
השטר עצמם יבואו ויעידו על חתימותיהם, או שעדים אחרים
יכירום, או כשהדיינים מדמים את החתימות שלפניהם לחתימות
אחרות של אותם עדים, ומתוך כך מכירים שאילו חתימות
אמיתיות.

משנה

העדים החתומים על השטר שאמרו בבית דין, אכן כתב ידינו הוא
זה, ובכך בעצם קיימו את השטר, אך הוסיפו ואמרו אכל אנוסים
היינו בדבר, ולא חתמנו בו מרצוננו, והרי השטר פסול. או שאמרו
קטנים היינו בשעה שחתמנו בו, וקטנים פסולים לעדות. או **פסולי**
עדות היינו באותו זמן. בכל האופנים הללו, **הרי אלו נאמנים** לפסול
את השטר, כיון שרק על פי עדותם ידוע לנו שאין החתימות
מזויפות, ו**הפה שאסר** הוא הפה שהתיר' ונאמנים לומר שחתמו
בפסלות.

מבארת המשנה מתי אינם נאמנים: **ואם יש עדים אחרים המעידים**
שהוא כתב ידם של העדים, או שהיה כתב ידם של העדים יוצא
לפני הדיינים מקום אחר – בשטר אחר, שכבר הוחזק בכשרות
בבית דין, ורואים הדיינים עצמם שהחתימות שבשני השטרות
דומים זה לזה, נמצא שאף ללא עדות העדים החתומים בשטר
ידוע לנו שאין החתימות מזויפות, אם באו ואמרו שהיו אנוסים או
פסולים, **אינן נאמנים**, לפי שאין כאן נאמנות של 'הפה שאסר'.

גמרא

שנינו במשנה: העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו
וכו', אם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום

אמר ליה רב הונא לרב נחמן, ופר, הוי כקריא ליה - מה דעתך
במחלוקת זו. אמר ליה רב נחמן, כי אתו לקמן לקריא - כשבאים
לפנינו המלוים לתבוע את לווייהם בשטר, אפרין להו למלוים, וילו
קיימו שטרין - לכו וקיימו תחילה את שטרותיכם, ורק אחרי כן
חזרו לקריא - תרדו לדין עם הלווים, שאם לא כן יכולים הלווים
לטעון שפרעו את החוב, במיגו שהיו אומרים שהשטר מזויף.

הגמרא מבררת עתה את נאמנותו של הלוח לטעון טענות שונות
הפוסלות את שטר החוב שביד המלוה: אמר רב יהודה, אמר רב,
האמר על שטר חוב 'שטר אמנה' הוא זה, כלומר שטר נאמנות
הוא, שנכתב וניתן למלוה קודם ההלוואה, כדי שאם יצטרך הלוח
למעות יתנם לו המלוה מיד תמורת השטר שבידו, והאמין הלוח
למלוה שלא יתבענו אלא לאחר שילוח לו, אינו נאמן.

הגמרא מבררת לגבי מי אמר רב דין זה, כלומר, מי הוא הטוען
שזהו שטר אמנה. מבררת הגמרא: דקאמר מאן - מי הוא האומר
'שטר אמנה הוא זה', אילימא דקאמר בן הלוח, ומחמת טענה זו
אינו רוצה לשלם למלוה את חובו, פשיטא, כל פשיטא - וכי היה
מקום לומר שיהא הלוח נאמן בטענה זו, והרי ביד המלוה שטר
חתום בעדים, יקיים את חתימתו ויגבה בו. ואילא אם תרצה לבאר
דקאמר בן המלוה, תבוא עליו ברכה, שהרי הוא מודה שהשטר
שבידו פסול, ואינו תובע כלום מהלוח, ומה שייך לומר בזה 'אינו
נאמן'.

אילא אם תרצה לומר דקאמר בן העדים החתומים על השטר, שזהו
שטר אמנה, והיינו שאמר להם הלוח בשעת כתיבת השטר
שבאמת לא לוח עדיין, וכותב ומוסר למלוה שטר זה רק כדי שאם
יצאה ללוות לאחר זמן יוכל לעשות כן, ואף על פי כן חתמו העדים
על השטר ומסרוהו למלוה, הרי גם זה לא יתכן, אי מדובר באופן
דכתב ידם של העדים יוצא - מתקיים מקום אחר, ואין צורך
בעדות העדים עצמם על קיום חתימותיהם, אם כן פשיטא דלא
מתימני העדים לומר שזהו שטר אמנה, שהרי חתימת ידם שבשטר
מעידה על מעשה ההלוואה, וכשהם אומרים שבאמת לא היתה
הלוואה אלא שטר אמנה הוא, הרי הם חוזרים מעדותם שבשטר,
ואין עדים יכולים לחזור בהם מעדותם הראשונה, ואי דאין כתב
ידם יוצא מקום אחר, אלא רק על פי דבריהם ידוע לנו שאלו הם
חתימותיהם, אם כן אפוא לא מתימני - מדוע אין העדים נאמנים
לומר שזהו שטר אמנה, והרי כיון שהם המקיימים אותו יש
להאמינם גם בפסולות, שהפה שאמר הוא הפה שהתיר.

(הגמרא מביאה שלשה תירוצים משלה אמוראים, ונותנת סימן
לזכירת שמותם, סימן, בא"ש - רבא, אבאי, רב אשי) אומרת
הגמרא: אמר רבא, לעולם מדובר דקאמר לוח - שהלוח טוען
ששטר אמנה הוא היוצא עליו, ועל מה שהקשינו שדין פשוט הוא
שאינו נאמן, יש ליישב שהחידוש הוא בדרב הונא, דאמר רב הונא
אמר רב, לוח המודה בפשע שאכן הוא כתב והחתים עליו עדים,
אלא שטוען 'פרעתי', אין צריך המלוה לקיימו, כיון שהודאת הלוח
מועילה לקיימו, ואינו נאמן לומר שפרעו במיגו שהיה אומר שהוא
מוזויף, לפי שאחר שהודה ששטר אמיתי הוא, הרי החוקתו ביד
המלוה מוכיחה שלא פרעו, ואינו נאמן נגד ראייה זו. ועל דין זה
הוסיף רב יהודה בשם רב שהוא הדין שאינו נאמן לומר ששטר
אמנה הוא במיגו שהיה אומר שהוא שטר מוזויף, לפי שאין דרך
הלוח ליתן למלוה שטר כל זמן שלא קיבל ממנו את מעות
ההלוואה, ואינו נאמן לטעון שעשה כן.

תירוצו נוסף: אפי' אמר, לעולם דאמר המלוה ששטר אמנה הוא
השטר שבידו, ומחמת כן אינו רוצה לגבות בו מהלוח, ואמנם
הקשינו לעיל שאם כן 'תבא עליו ברכה', ומדוע לא יהא נאמן
בדבריו, ויש לומר שמדובר בגון שאותו מלוה חב לאחרים - חייב
ממון לאחרים, ובכך שהוא מוותר ללוח על חובו מפסידים אותם
הנושים בו, שאין להם מהיכן לגבות את חובותיהם, והחידוש בדין
זה הוא בדרב יתה, דתניא, רבי נתן אומר, מנין לאדם הנושה
בבבירו מנה, וחבירו - אותו לוח, נושה בבבירו - באדם שלישי,
כגון ראובן שהלוח לשמעון מנה, ושמעון הלוח ללוי מנה, מנין
לשמוציאין מנה ונתנין לוח - שנוטלים מנה מהלוח האחרון, שהוא

חוקה - דבר ברור הוא, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן
נעשה כל מעשה המכירה באדם גדול, ואינם נאמנים לומר
שהמוכר או הלוקח היו קטנים באותה שעה ולא חל המקח, וכמו
כן יש חוקה שאין בעל השטר מחתים בו עדים קטנים, ולכן סובר
רבי מאיר שאינם נאמנים לומר שהיו קטנים, אף שיש להם פה
שאסר. אלא כשאמרו העדים 'אנוסין היינו', מאי טעמא דרבי מאיר
שאינם נאמנים, והרי אין חוקה הסותרת את דבריהם, ומדוע אינם
נאמנים.

מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, קפרי רבי מאיר, עדים שאמרו
להם חתמו על השטר בשקר, ועל ידי כך אל תהרגו, ואם לא
תחתמו נהרגו אתכם, והרגו ואל יחתמו ששקר, ונמצא שאף
לדבריהם שהיו אנוסים מחמת נפשות עדיין הם רשעים בכך
שחתמו על השטר בשקר, והתבאר לעיל (ה) שאין אדם משים
עצמו רשע.

למזהה הגמרא: אמר ליה רבא לרב חסדא, כיצד יתכן לומר שיש
רשעות בכך שאין אדם מוסר נפשו להריגה כדי לא לחתום שקר,
והרי השתא, אילו אתו לקמן לאמלוכי - אם היו העדים באים
להתיעץ עם הדיינים מה עליהם לעשות, אפרין להו - היינו
אומרים להם וילו חתמו ואל תתקטלו - לכו וחתמו בשקר כדי
שלא תיהרגו, דאמר מר, איך לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, שיש
לאדם ליהרג כדי שלא לעבור עליו, אלא עבדות בוכבים וגילוי
ערויות ופשיכות דמים בלבד, ואם כן השתא דכבר חתמו העדים
בשקר, כפי שהיה ראוי להם לעשות, ומעידים בפנינו שכך עושים
אפרין להו אפוא חתמיתו - וכי נאמר להם מדוע חתמיתם ולא
נהרגתם, ולא נאמינם על כך מחמת שזו רשעות, והרי ודאי אין זה
כך, אלא כיון שנהגו כדיון נאמנים לומר שכך אירע.

מבאר הגמרא: אלא, טעמא דרבי מאיר שאין העדים נאמנים
לומר שהיו אנוסים מחמת נפשות הוא בסברתו דרב הונא אמר רב,
דאמר רב הונא אמר רב, אם היוצא למלוה על הלוח שטר חוב
שאינו מקיים, והלוח עצמו מודה בפשע זה שאכן כתב והחתים
עליו עדים, אלא שטוען שכבר פרעו, אין מהלוח צריך לקיימו על
ידי עדים המכירים את החתימות שבו, אלא אף ללא קיום אין
הלוח נאמן בטענתו שפרע במיגו שהיה אומר שהשטר מזויף,
דכיון שהודה שהוא שטר אמיתי הרי דינו ככל שטר מקום,
שמוכיח המלוה מכך שהשטר בידו שאינו פרעו, ואין הלוח נאמן
לומר שפרעו. ואף רבי מאיר אמר את דינו באופן שהלוח הודה
שהשטר אמיתי, ואחר כך באו העדים ואמרו שאמנם חתימותיהם
אמתיות אך היו אנוסים מחמת נפשות, דכיון שאף ללא עדותם
השטר טוב ואין הלוח נאמן לומר שפרעו, כמבואר בדברי רב,
ממילא אין לעדים 'פה שאסר' ואינם נאמנים לומר שהיו אנוסים.
אמנם חכמים חולקים על סברתו של רב, וסוברים שאף אם הלוח
מודה שהשטר אמנה, נאמן הוא לטעון שפרעו במיגו שהיה אומר
שהוא מוזויף, וצריכים אנו לקיום העדים, וכיון שהם עצמם
אומרים שכתב ידם הוא אך אנוסים היו, הפה שאסר הוא הפה
שהתיר, והשטר פסול.

הגמרא עוברת לדון בעיקר דבריו של רב הונא אמר רב, ומביאה
מי שחולק עליו: גופא, אמר רב הונא אמר רב, לוח המודה בפשע
שאכן הוא כתב והחתים עליו עדים, אלא שטוען שפרע, אין צריך
המלוה לקיימו, דכיון שהוא מודה שהשטר אמיתי אינו יכול לטעון
שפרעו, שהרי מה שהוא ביד המלוה מוכיח שלא פרעו, ואינו נאמן
במיגו שהיה אומר שהוא מוזויף.

אמר ליה רב נתן לרב הונא, ננבא ננבוי למה לך - למה אתה
מתנגב לומר את דיןך בלשון סתומה, כאילו אין בו מחלוקת, והרי
זו היא שיטת רבי מאיר בברייתא, וכמו שהתבאר, ואילו חכמים
חולקים וסוברים שצריך המלוה לקיימו, דכיון שכל קיומו של
השטר הוא על פי הודאתו של הלוח, נאמן הוא לומר שפרעו
במיגו שהיה אומר שהוא מוזויף, ואי סבירא לך ברכי מאיר, אימא
- אמור 'הלכה ברכי מאיר', ואל תסתום דברייך כאילו הכל מודים
להם.

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף יט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
רש"י
תוספות

1 **אֵלֵּא אָנוּסִים מֵאִי מַעֲמָם לֹא** – נִימָא: הַפֶּה שֶׁאִסָּר הוּא שְׁהַתִּיר. **לֹא אִם בְּנֵשֶׁה בְּגִדֹל**
2 **כָּל מַעֲשֵׂה הַשֹּׁטֵר בְּגִדּוּלִים**, הַלּוּקָה הַדּוֹמָר, וְגַבִּי עֵרִים נָמִי אֲמִירָנִי: חֻזָּק אֵין הַלּוּקָה
3 מִתַּחֲתֵי בּו עֲטֻפִים. הִדְרִי וְאֵל יִתְּנֵנוּ שֶׁר־ הַלֵּכִי כִּי אֲמִיר נָמִי 'אָנוּסִים הִיִּינוּ מִמֶּנֶּה
4 'פִּשּׁוּת' – מִשּׁוּן נִפְשִׁיהוּ רַשְׁעִים. **בְּשִׁטָּר שְׁכַתְּבוּ** – לֹה שְׁהַדָּה שֶׁיִּתֵּן שְׁכַתְּבוּ,
5 עֵינֵי לֹא יִסְמְנוּ הַקִּדּוּשׁ, אֵין הַלֵּלִים מִדֵּי אֲלִיָּהוּ.

חֻקָּה, אֵין הַעֲדִים חֻתְמוֹן עַל הַשְּׁטֵר אֱלֵא אִם בֶּן
נַעֲשֶׂה בְּגִדְלוֹ, אֱלֵא אֲנִיסִין מֵאי מַעֲמָא? אָמַר רַב
חֲסִידָא: קָסְבַּר רַבִּי מֵאִיר: עֲדִים שְׁאֵמְרוּ לָהֶם "חֲתֻמוֹ
שְׁקֵר וְאֵל תִּהְרֹגוּ" - וְהִרְגוּ וְאֵל יִחְתְּמוּ שְׁקֵר, אָמַר
לִיה רַבָּא: הִשְׁתָּא, אִילוּ אָתוּ לִקְמוֹן לְאִמּוּלֹכִי - אֲמַרִּין
לָהּ: זִילוּ חֲתֻמוּ וְאֵל תִּתְקַטְּלוּן. דָּאֵמַר מַר: אֵין לָךְ
דְּבַר שְׁעוּמִיד בְּפָנֵי פִיקוּת נַפְשָׁא אֱלֵא עֲבֻדָּה זָרָה וְגַלְוִי
עֲרִוּת וְשִׁפְכוּת דַּמִּים בְּלִבֵּי. הִשְׁתָּא דִּחְתְּמוּ, אֲמַרִּין
לָהּ אֲמֵאי חֲתֻמִּיתוּ?! אֱלֵא, מַעֲמָא דְרַבִּי מֵאִיר בְּדֶרֶב
הוּנָא אָמַר רַב. דָּאֵמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדָה
בַּשְּׁטֵר שֶׁתְּבֹא אֵין צְרִיד שֶׁתְּבֹא. גּוֹפֵא, אָמַר רַב
הוּנָא אָמַר רַב: מוֹדָה בַּשְּׁטֵר שֶׁתְּבֹא - אֵין צְרִיד
לְקַיְימוּ. אָמַר לִיה רַב נַחֲמִן: גְּנוּבָא גְּנוּבִי לָמָּה לָךְ? אִי
סְבִירָא לָךְ בְּרַבִּי מֵאִיר - אֵימָא: הִלְכָּה בְּרַבִּי מֵאִיר!
אָמַר לִיה: וְכֹר הֵיכִי סְבִירָא לִי? אָמַר לִיה: פִּי
אָתוּ לִקְמוֹן לְדִינָא אֲמַרִּין לָהּ: זִילוּ קַיְימוּ שְׁמִירְכֹבָה,
וְחֻתוֹ לְדִינָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הָאֹמֵר "שְׁטֵר
אִמְנָה הוּא זֶה" - אֵינּוּ נֶאֱמָן. דְּקָאֵמַר מֵאֵן? אֵילִימָא
דְּקָאֵמַר לֹה - פְּשִׁיטָא, כֹּל בְּמִינֵיהּ?! וְאֵלֵא דְקָאֵמַר
מִלּוֹה - תְּבֹא עָלָיו בְּרַכָּה! אֱלֵא, דְּקָאֵמְרֵי עֲדִים;
אִי דִּכְתַּב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר - פְּשִׁיטָא דֵּלֵא
מִדִּמְיִנִי. וְאִי דֹאֵין כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר -
אֲמֵאי לֹא מִדִּמְיִנִי? (סִימֹן בֵּא"ש) אָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם
דְּקָאֵמַר לֹה, וְכַדְרֵב הוּנָא. דָּאֵמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב:
מוֹדָה בַּשְּׁטֵר שֶׁתְּבֹא - אֵין צְרִיד לְקַיְימוּ. אֲבִי אָמַר:
לְעוֹלָם דְּאָמַר מִלּוֹה, וְכַנּוֹן שֶׁכֵּחַ לְאַחֲרִים, וְכַדְרֵי
נֶתָן. דִּתְנֵי, רַבִּי נֶתָן אָמַר: מִינֵן לְנוֹשָׁה בְּחִבּוּר מִנָּה,
בְּחִבּוּר בְּחִבּוּרֵי מִינֵן יִשְׁמָעֵלִין מִדֵּי וְיִשְׁמָעֵלִין לָהּ

29 תלמוד לומר: "ונתן לאשר אשם לו". רב אשי אמר: לעולם דקאמרי עדים, ודאין פתב
30 ידם ויצא ממקום אחר. ודקאמרת אפאי לא מהימני - דרבר פתנא, דאמר רב פתנא: אסור
31 לו לאדם שיששה שטר אמנה בתוך ביתו, משום שנאמר: "אל תשכן באהליד עולה".

דאזאט ליה בהדיא בפרק קמא דבבא מציעא (זא) דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו.

1 **חֻקָּה** אִין כּוּ – הָבָּ מִשְׁמַע דְּלֵא אִמְרִינן מִגּוּ בְּמִקּוּם חֻקָּה, וְלִרְבֵּן אִמְרִינן. וְרַצְרִץ עֵינָן;
2 דְּבַעִיָּא הִיא בִּפְרָק קָמָא דְּבִבָּא בְּתֵרָא (הֵב), וְלֹא אִפְשִׁיטָא, גְּבִי תִבַּע אַחֵר זְמַנָּה, וְאִמְרוּ
3 לִיָּה פִּרְעֻתֵךְ חֻקִּי זְמַנָּה. **דְּאִמְר** מִר אִין קִין דְּרַב כּוּ – פִּירוּשׁ: אִפְּלוּ מִזְּמַן דְּמִדְּבָרִי – לֹא
4 מִתְּמִיר אֲלֵא בְּחֻקִּי, דְּרַבָּא נֻפְיָה קִסְבֵּר דְּאִפְּלוּ דְּבִנֵּי אִינוּ חֵיב לִמְסֹר עֲצֻמוֹ בְּצִינָעָא, בְּמִסְכָּת
5 עֲבוּדָה וְזֶה בִּפְרָק "דְּרַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל" (ד.א.), וְאִין
6 חִילּוּק בֵּין חֻקִּי לְשֹׁא, וּבִפְרֻדָּהִיסִּי – בְּכֹחֹלוּ דִּירָג
7 לֵא עֲבוּדָּי.

מעמא דרבי מאיר כדרב הונא כו' — פירש
 בקונטרס: דמריי פלוגתיהו בשמוחה
 לזה שכתבו. והיינו טעמא דרבי מאיר דאין גאנצן
 דהואיל ולזה קיימו — לא צריכיז לעדים,
 ולא אשמועינן מקיים שטרא. ורבנן סברי צריך
 לקיימו. וקשה דרבינן יחזק: דאם ק' פליטל בלא
 עדים בלזה נפיה, והואיל וטעמיהו תלי בלזה
 ועוד: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ"ב)
 משמע ללא פליגי בזה, וקדמור רבי יוחנן: שאני
 אומר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דברי
 הכל היא. וספיקי: דהא מפלג פליגי אין גאנצנים
 שטרא כו' אמר ליה: אי אלמי עדים לאורועי
 פסול — איתור כל כמניניה: ועוד: דהנה ליה
 למימר כדרב הונא קמפיסלא? ונראה דרבינן חם
 ולרבינן יצחק דהכי: פירושה: טעמא דרבי מאיר
 כדרב הונא: דבמז שאומר רב הונא דלא אמרינן
 מגו לפסול השטר בלזה — הכי נמי אומר רבי
 מאיר בערעם, דאף על דאלימל לא פסלי שטרא
 במגו.

27 **מורה** בשטר שכתבו אין צריך לקיימו — ואם
28 תאמר: ומאי טעמא לא מהדמין במגו דאי
29 בעי אמר מוהף ויש לומר: דשמוא ירא לה לומר
30 מוהף, פן יבדשוהו, ולכא מגו. ופירש הקונטרס
31 במקום אחר: דטעמא משום דדבר תורה אין צריך
32 קיום, דגרים דהוראמיס על השטר נעשה כמי
33 שנתקרה עדותו בבית דין, ודבנן קרא דאצטרכו
34 קיום — כי טעין מוהף הוא, אבל בשאר טענות,
35 כגון פרוע הוא — לא הצרכו קיום. וכן נראה
36 לרבינו יצחק. אבל אין לפרש דלא מהדמין במגו
37 לומר פרוע הוא, משום אין פריעה — שטרא
38 בידיה מאי בעי, דהא כי טעין נמי אמננה הוא
39 מסקנין בסמך אמיליתיה דרב דלא מהדמין, ודחם
40 לא שייך האי טעמא.

41 סְבִירָא לךְ כְּרִבִּי מֵאִיר כו' — וְאֵם תֹּאמַר: **אֲמִיר עֲדִים, וְזִיאַן כְּתָב**
42 דְּלִמְטָא מִשּׁוּם הֵבִי לֹא קִאמַר הִלְכָּה כְּרִבִּי
43 מֵאִיר, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא בִּפְרָק "מִשְׁמָת" (בְּבֵאֵל בְּתָרָא
44 גִּדְּנָה) דְּמִפְּרִיךְ דְּרִבִּי מֵאִיר לְחֲבֹנֵן וְיֵשׁ לִמּוּר: דְּהוּהָ
45 מִצִּי לְמִמְרָא דְּהִלְכָּה כְּרִבִּי שְׁמֻעָן בֶּן גִּמְלִיאֵל.
וְאִמְרָא

46 (ד) מודה בשטר שכתבו אין צורך לקיים.
47 ושרא, דהבי אית ליה לכרי יתכן ויש לומר: ודר נומן אין נראה לו לחלק, ואם תאמר: ודלמא
48 קאמר, ולא מפליג. **לעולם** קאמר לה ודברך הוהא כו' — ואם תאמר: ואמאי לא קאמר
49 מי עדים לאורטי? ושרא. **ובדבר** הוהא אמר רב — ואם תאמר: תרתי מלי דבר למה לי? ויש
50 איני בעי מחיל ליה, דהא גמברי שטר רוב בחבירו חזר ומחלו — מחלו (כתובות פ"ב, ה'א) ויש
51 מפשרי מדי, כיון שאין הלזה גזלן, אף על גב דבסוף פרק קמא דבבא מציעא (כ"ב, א) אמרין
52 מוחל — שמא התם סמכינן אמנו כל דהו, משום דאיכא שובר דמוכה, ואם נאמר דמכיר
53 נמן יכול למחול, אבל בנשוא בחבירו כו', דהייב לו מן התורה, איני יכול למחול, וכן משמע
54 ויל למחול. ומשביח תנתן שכיב מרע דארייתא, ואינו יכול למחול. דלמאי דאין סלקא דעתך מדרבנן
55 אינן שאלת משביח מרע דארייתא — איני הוירש יכול למחול, דאורייתא איני יורש שמא
56 שאלת (כתובות פ"ב, א') דאי שריה נשוא בחאזן מנה, ומנה, דהניח שומרי יבם, לא יאמר
57 כרבי נתן, דהא הוי מנו נשוא בחבירו מנה וחבירו בחבירו, דכל אשר לבעלה משועבד לה
58 ויש לדחות: דשאני התם, דאין יורש אלא מכחה, ואינו יכול להפקיע וכתה. ויש מפרשים
59 של חבירו — איני יכול למחול. ושומרי יבם נמי, קדם שטר חובה לרוב בעלה, ואם תאמר:
60 אתא חתוך בבי דינא, דאמרין התם כיון דאתחוך בבי דינא — אי בעי קלתי לא אמרין, אי
61 בלגסי (לזא, א) פירשה. **אע"פ** לא — אתא חתמי — אתא דחובין שטר ללוח אף על פי שאין
62 ללוח, לא מילת.

1 חֲזָקָה, אִין הָעֲדִים אַחֲמִים
2 נַעֲשֶׂה בְּגִדוֹל, אֶלֶּא אֶלֶּא
3 חֶסֶדָּא: קֶסֶב רַבִּי מֵאִי: יְהוֹ
4 שְׁקָר וְאֵל תְּהַרְגוּ" - יְהוֹ
5 לִיָּה רָבָא: הִשְׁתָּא, אִילוּ אֶ
6 לְהוֹ: זִילוּ חֲתוּמוֹ וְלֹא תַתְּ
7 דְּבַר שְׁעוּמַד בְּפָנֵי פִיקוּת
8 עֵרִוּת וּשְׁפִיכוּת דְּמִים בְּלִ
9 לְהוֹ אֶמְאִי חֲתֻמְתוֹ?! אֶלֶּא
10 הֵונָא אֶמְר רַב. דְּאֶמְר
11 בְּשִׁמְר שְׁתַּבְּנו אִין צִרְיָ
12 הֵונָא אֶמְר רַב: מוֹדָה פ
13 לְקִימוֹ. אֶמְר לִיָּה רַב נְחִמָּ
14 סְבִירָא לָךְ כִּרְבִּי מֵאִי -
15 אֶמְר לִיָּה: וְמָר חֵיבִי ס
16 אֲתוּ לְקַמְן לְדִנְא אֶמְרִינִי
17 וְחֹתוּ לְדִנְא. אֶמְר רַב יְהוֹ
18 אֶמְנָה הוּא זֶה" - אִינוּ נ
19 דְּאֶמְר לִיָּה - פְּשִׁטָּא, נ
20 מְלוּה - תְּבֹא עָלֵיו בְּרִשְׁ
21 אִי דְכֶתֶב יָדָם יוֹצֵא מִקְּ
22 מְהִימִי. וְאִי דְאִין פֶּתֶב
23 אֶמְאִי לֹא מְהִימִי? (סִימָן)
24 דְּאֶמְר לִיָּה, וְכִדְרַב הֵונָא
25 מוֹדָה בְּשִׁמְר שְׁתַּבְּנו - א
26 לְעוֹלָם דְּאֶמְר מְלוּה, וְכִ
27 נֶתָן. דְּתַנִּי, רַבִּי נֶתָן אוֹמַר
28 וְתַרְבִּי בְּתַרְבִּי מִינֵי שְׁמִי
29 קַמָּא קִיא, - לְמִי שִׁדְחָק שְׁלֵ
30 וְלֹא

29 תִּלְמוּד לֹאֵמַר: "וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אֲשֶׁם לֹא". רַב אִשִּׁי אָמַר: לְעוֹלָם
30 יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֲחֵר. וְדִקְאֻרְתָּ אֲמַאי לֹא מִהֵמִינִי - בְּדֶרֶךְ פֶּתַח
31 לֹא לְאֶדָם שִׁישְׁתָּה שְׁטַר אֲמִנָה בַּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "

דאית ליה בהדיא בפרק קמא דבבא מציעא

אימא הדלכה כרבי מאיר — תימה: דאפילו כרבנן נמי מצו סבר, ושאינו עדים דאלימא לאיראוי רב הונא מיירי במודיעא ואמנה. דאפילו רב כחנן מודה לקמן ויש לומר: דרב הונא נמי לעולם דקאמרי עדים, וכדרב הונא? ויש לומר: דלא ניחא ליה לאוקמי דלא כרבנן, דאמר ר' לומר: דהוא מכלל בדיקתא אתמרו. **לכונן** שחב לאחרים — ואם תאמר: ולדימנא כרבנן, לומר: דלאו מנו אהו, דשמואל און דעתו למחול ולחסידי חובי, דעשינא שאומר אמנה הוא — מנו כהאי גזוהא, גבי מצא שובר כומן שחאשת מודה לחסיד לבעל, דקאמר: שמע מינה איתא שטר חוב אינו אלא מדרבנן — הוה אתי שפיר, דמציענן למימר: דחוקא מוכר שטר חוב דהיי בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"ב). דקאמר: ומודה שמואל דאם נטרב במתנת שביב עם שאר — אמנא אינו יכול למחול? נגשעה דבבבירי דאורייתא אינו יכול למחול? ר' דרחות: דחתה ויורש? ועוד יש ליחביל דלמשה דבבבירי וחבירו בחבירו אינו יכול למחול, דאמרין בן חזקיה וחייל ואני וירש הדוקות, אלא מוציאין מדרו ולחוק בהן קרקעות, ויהא אוכל פירות. ומוקמינן לכתובתה. ואי יכול למחול — אמאי ילקח בהן קרקע? ימחול לעצמו, שהוא יורש ויכול למחול דדוקא במוכר שטר חוב יכול למחול, שקדם חובו של מוכר, אבל הנגשה בחבירו, שקדם חובו אבתי ודימניה במגו דאי בעי קלתיה, כדאמרין ב"ש (סוף "הורד" (סנהדרין לא"ב). ויש לומר: נמי: דאי מיירי כשהשטר הוא ביד שליש. **מנין** לנשוא בחבירו כו' — משמע הדלכה כרביי מלוה מזה — היינו כהן

אם אין בידך הריחקהו זה שטר פסיס ושטר אמנה — דהכי משמע לשון "אוך" — דמעיקרא
הוי שקר. "ואל תשכן באהלך עולה" זה שטר פרוע, שעתה הוא עולה, אבל מעיקרא
הוא אמר. **זמנין** דמשדו ליה אפשיטו דספרא — ועל ידי אותה שהיה אישתלי ליה
שדוהא פעם אחרת, הלכך לא קרי ליה "עולה". ומאן דאמר שטר פרוע — היה לו לומר.

אבל אין לפרש דמשום שהייתו אפשיטו דספרא
קרי ליה "עולה", דמה פשע? **אמר** רב נחמן
עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים — על
כרחך באין כתב דין יוצא ממקום אחר איירי, דאי
כתב דין יוצא ממקום אחר — פשיטא. דהכי פריך
לעיל. ועוד: דמר בר רב אשי קאמר דאין נאמנים
משום דלא ניתן לכתב, ואי בכתב דין יוצא ממקום
אחר — אפילו ניתן לכתב פשיטא דאין נאמנים.
וקשה: דאמאי לא מדיחמינן במינן? דהא רב נחמן
גופיה אית ליה לעיל מגו לפסול השטר, דקאמר:
כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו זילו קיימו
שטריכו וחזונו לדינא, דמדיחמינן לומר פרוע במגו
דמוחי, וכל שכן עדים, דאלימי לאוריעי שטרא.
כדאמר בימי שמת" (בבא בתרא קנ"א) ותיריך
רבינו יצחק: הדיינו טעמא דמודעת, הואיל מודעים
שהשטר נכתב ומסר כולכתו — שוב לא אתי על
פה ומרע לשטרא אפילו במגו. ולא דמי לאנוסים
וקטנים דמתניתין, שאין מודים שהיה שטר כשר
כלל, אלא סותרין אותו — הלכך מדיחמינן במגו,
דלא שייך כאן לומר דלא אתי על פה ומרע
לשטרא. שדרי אינם מודים שהיה שטר. ואמנה
נמי נראה להדינו טעמא דלא מדיחמינן לרב נחמן.
דלא מרעי לשטרא, הואיל מודים שהשטר נכתב
כדין מדעת הלוה. דלא מפרש טעמא דאמנה
משום דלא ניתן לכתב אלא מר בר אשי, אבל
לרב נחמן — טעם אמנה ומודעת שניהם שוה.
הא דאית ליה לרב נחמן דנאמן לומר פרוע הוא
במגו דמוחי — ההם נמי לא מרע לשטרא כלל,
הלכך מהדימין במגו. ואחי שפיר רב נחמן ברבנן
דרבי מאיר. ודחיא ברייתא ד"מי שמת" (שם)
קנ"ב, דשטר אמנה הוא זה דאינו נאמן, דבעי
לאוקמי כרבי מאיר — רב נחמן מוקי לה לדברי
הכל. **אז** דלמא תנאי מילתא אחריתי היא —
פירוש: דחסר אחר כך באין, ולא לעקירת השטר,
אלא תוספת על השטרא, שמפרישים עדותן ותיקין.
ועד השתא קיים שטר, ואינו נעקר אם יתקין.
התנאי, הלכך אין כאן הורעת השטר. אבל אין
לפרש: מילתא אחריתי היא לגמרי, ולא שייך
לעדותן ראשונה, כמו שאם היו מעידין שהוא
פרוע שהן נאמנים — דאם כן מאי פריך בסמוך? אי
הכי אפילו תרי נמי! דכיון דתנאי מילתא אחריתי
הוא לגמרי — תרי נאמנים אפילו בכתב דין יוצא
ממקום אחר. אבל חד לעולם אימא לך דלא
מהדימין, כי דהכי דלא מהדימין לומר פרוע הוא. לכך
נראה כדפרישנו. **ואם** כתב דין יוצא ממקום
אחר אין נאמנים — ופסולי עדות דקתני, לא
שואמרים שעדיין פסולים — דאם כן אמאי אין
נאמנים? אלא פסולי עדות הוו אז, ועתה מודים
שהם כשרים. ואם תאמר: ומכל מקום, אמאי אין
נאמנים? להדימנו במגו, דאי בעו אמורים עדיין הם
פסולים! וכן בכלל שתי כתי עדים המכודשות זו

את זו, אמאי לא מהדימין בתראי במגו דאי בעו פסלי לקמאי בגולנותא? ואומר רבינו יצחק
דבשני עדים לא שייך מגו, דאין אחד יודע מה בלב חבירו. **אמר** רב ששת זאת אומרת
הכחשה תחלת הוזהר — ואם תאמר: תקשי לרב ששת ברייתא ד"מי שמת" (שם) דקתני:

הלא שכתבו כדאיתא התם, ואפילו הכי, אם יש עדים — הלך אחר עדים, ולא אמרינן הכחשה תחלת הוזהר ויש לומר: דזאת אומרת קאמר, אבל ההיא פליג.

ואמר רב ששת — גרסינן. **אעולה לא חתמי** — וכי אמרי "חתמנו" — אין נאמנים להרשיע
את עצמן. על פשיטו דספרא — שעל הלוה ליתן שכר הסופר, ופעמים שאין לו, וזוהו
המלוה, וחזרו וגובהו ממנו בשעת פרעון, ומעכב השטר עליו. **ספר שאינו מונה** — תורה
נביאים וכתובים. מונה — מן טעיות שבו. **עדים** — החתומים בשטר, ואמרו: אמנה היו
דברינו. לא הלוהו כלום, אלא כתבנו לו —
לכשיצטרך ללוה לו. וזה שיעבר לו נכסיו
מעבשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, דלאו
מוקדם ליהוי לטרוף שלא כדין. **מודעת** היו
דברינו — אם שטר מכר הוא, ואמרו עדים
החתומים בו: המוכר מסר מודעת בפנינו ודראנו
אנוס, והוכרנו בו. **אין נאמנים** — דלא אתי על
פה ומרע ליה לשטרא: מודעת ניתן לעדים
לכתוב את השטר כדי להציל האנוס מאנוס,
אמנה לא ניתן להכתב, דעולה הוא, וכי אמר
חתמנו — משוי לנפשיהו רשעים, ואין אדם
נאמן לשום עצמו רשע. **תנאי** היו דברינו — על
תנאי מכרה לו, שיעשה לו כך וכך, ולא ראיתו
שקיים לו תנאו. וזה אומר: לא קיים לי, ואינו
מכר. **מודעת ואמנה** — טעמא מאי קאמר מר אין
נאמנים. **קא עקרי ליה לשטרא** — בעדותן זה,
ולא אתי על פה ומרע לשטרא. **הבא נמי כו', או**
דלמא — הא לא עקרתא דשטרא הוא, דמודים
הם שהשטר אמנה, אלא שתנאי היה בניהם. וזו
עדות אחרת היא, ושטרא ממילא מיעקר לאחר
זמן, ביום שלא קיים תנאו בזמנו. **כי אתו לקמן**
לדבריהם — לקוחות שעדיהם מעידים שתנאי היו
דבריהם. **אפרינן להו זילו קיימו תנאיכו** —
לבעלים. וחזונו לדינא — אם יעכב שוב הקרקע.
תרווייהו כשטרא מעליא קא מסהדי — שניהם
מעידים שהשטר אמנה, וכמות שהוא כתוב בלא
תנאי, חתמיהו. **והאי דקאמר תנאי חד הוא** —
ואינו נאמן לעקור שטר ששניהם חתומים בו. **אי**
הכי אפילו תרווייהו נמי אלא אפמינן כו' — אי
הכי דכיון שהעיד על כתב ידו עשית לזה אחד
ממקיימי השטר כמות שהוא כתוב בלא תנאי,
הווי ליה עדי שנים, ועדות אחרונה דברי אחד
במקום שנים. אפילו תרווייהו נמי — אמרי: תנאי
היו דברינו — קא מהדימנו. דכיון שהעידו על
כתב דין — קיימו תרווייהו כמות שהוא כתוב, וכי
אמרי תנאי היו דברינו — הוו ליה מוגידים
וחוזרים ומגידים, ואמאי אמר רב נחמן קיימו
תנאיכו כו? **אלא** — על כרחך לאו חתימה
מקיימת הוא, דכיון דתוך כדי דבור מסק
דבוריהו ואמרי: אבל תנאי היה בינינו, אמרינן:
הני למיעקר סהדותיהו שאמרו "כתב ידנו
הוא" קאתו, ולומר: לא חתמנו אלא על מנת
שיקיים את התנאי, וכיון דתנאי מילתא אחריתי
היא, שאינה עוקרתו אלא לאחר זמן — לא
דמיא למודעת ואמנה. ומדיחמינן, דעדות בפני
עצמה היא. **האי נמי** — כי סיים ואמר תנאי היה
— עקר לחתימת ידיה, לומר: לא חתמתי אלא
על מנת כן. וכיון דאית לן דמלתא אחריתי היא,
ושטרא ממילא מיעקר — אישתכח דאין בשטר
חתום אלא עד אחד. **שקרא עליו ערקר** —
שרצה הנתבע לפסלו. **ומגבינן ביה** — בתמייה.

תרי ותרי נינהו — עדי השטר שנים, ואילו שנים מעידים עליהם שפסולים היו באותה
שעה.

ובכשם

ואמר רב ששת — גרסינן. אעולה לא חתמי — וכי אמרי "חתמנו" — אין נאמנים להרשיע
את עצמן. על פשיטו דספרא — שעל הלוה ליתן שכר הסופר, ופעמים שאין לו, וזוהו
המלוה, וחזרו וגובהו ממנו בשעת פרעון, ומעכב השטר עליו. ספר שאינו מונה — תורה
נביאים וכתובים. מונה — מן טעיות שבו. עדים — החתומים בשטר, ואמרו: אמנה היו
דברינו. לא הלוהו כלום, אלא כתבנו לו —

ובכשם

כתובות דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קצה

הגמרא מביאה את דעת החולק לגבי 'מודעא': **מַר בַּר רַב אֲשֵׁי**
אָמַר, אם אמרו **אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ**, **אֵין נֶאֱמָנִין**, וכדברי רב נחמן. אך
 אם אמרו על שטר מכר **מוֹדְעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ**, **נֶאֱמָנִין** לפסול את שטר
 המכירה. **מַאי טַעְמָא** – מה החילוק בין שטר אמנה למודעא. **הָאִי**
 – שטר מודעה, **נִיתָן לִיכְתָּב** – מותר לעדים לכתוב שטר כזה, אף
 שאינו אמת, שהרי בכתיבתו הם מצילים את בעל השדה מיד
 הלוקח המאיים עליו, **וְהָאִי** – שטר אמנה, **לֹא נִיתָן לִיכְתָּב** – אסור
 לעדים לכתוב, וכמו שהתבאר שיש בכך משום עוולה, שיכול
 לגבות בו שלא כדין, ואינם נאמנים להרשיע את עצמם ולומר
 שנהגו שלא כדין.
 הגמרא מסתפקת באופן נוסף, לדעת רב נחמן האומר שגם באמנה
 וגם במודעא אינם נאמנים: **בְּקָא מִינֵיהּ** – שאל ממנו **רַבָּא מִרְבּ נַחְמָן**,
 אמרו העדים, אנו חתמנו על שטר מכירה זה, אבל **תַּנְאִי הָיוּ דְּבָרֵינוּ**
 – היה במכירה זו תנאי שהתנה המוכר, שאם לא יתקיים התנאי
 תבטל המכירה, ואין אנו יודעים אם התקיים התנאי, והמוכר
 טוען שלא התקיים התנאי והמכר בטל, **מָהוּ**, האם העדים נאמנים.
 מבאר רבא את צדדי הספק: הרי **בְּמוֹדְעָא וְאִמְנָה**, **הֵינִי טַעְמָא**
 שאינם נאמנים, משום **דְּקָא עֲקָרִי לִיהּ לְשִׁמְרָא** – שבדבריהם הם
 עוקרים ומבטלים את הכתוב בשטר, **וְהָאִי נָמִי** – וגם התנאי שהם
 מעידים עליו **קָא עֲקָרִי לְשִׁמְרָא** – עוקר הוא את הכתוב בשטר
 ומבטל את המקח, כל זמן שלא יוכיח הלוקח שהתקיים התנאי. **אִזְ**
דְּלָמָא, שדווקא באמנה ומודעא אינם נאמנים, כיון שבדבריהם
 עתה הם עוקרים את גוף השטר, שאומרים שההלואה או המכירה
 לא חלו מעולם, נגד משמעות הכתוב בשטר, אבל **תַּנְאִי** זה שהם
 מעידים עליו, **מִלְּתָא אַחֲרֵיתִי הָאִי** – עדות חדשה ונוספת היא,
 שאינה מבטלת את עיקר הדברים הכתובים בשטר, אלא מוסיפים
 להעיד שהמכירה הכתובה בשטר תחול רק אם יתקיים התנאי,
 ואמנם אם יעבור הזמן הראוי לקיום התנאי, ולא יקיימו הלוקח,
 יתברר שלא חלה המכירה, אך אין כאן עקירה של גוף השטר,
 ונאמנים.

אָמַר לִיהּ רב נחמן, **כִּי אָתוּ לְקַמְן לְדִינָא** – כשבאים לפנינו לקחות
 שעדי השטר שלהם אומרים שהיה תנאי במכירה, **אֲמַרִּין לְהוּ**, וילו
קְרִימֵנוּ תַּנְאִיכֵו וְחוּרֵנוּ לְרִינָא – אנו אומרים להם שיקיימו תחילה את
 התנאי ואחר כך יבואו לדון, כיון שהעדים נאמנים להעיד על תנאי
 זה אף שאינו כתוב בשטר, שהוא כעדות חיצונית שאינה עוקרת
 את גוף השטר.

הגמרא דנה באופן שיש הכחשה בין שני עדי השטר בענין התנאי:
 שנים החתומים על שטר מכר, **עַד אחד מהם אומר**, **תַּנְאִי** היה
 במכירה זו, **וְעַד אחד מהם אומר**, **אִינִי תַּנְאִי** – לא היה כל תנאי
 במכירה זו, ויש לדון האם המקח קיים אף כשלא הוכח שהתקיים
 התנאי, או לא. **אָמַר רב פפא**, **תְּרוּוּיָהּ בְּשִׁטְרָא מַעֲלִיא קָא מַסְהִירִי**
 – הרי שני העדים מעידים שהשטר עצמו כשר הוא, וחתמו עליו
 כמות שהוא, ללא תנאי, **וְהָאִי** – ואותו עד **דְּקָאָמַר שְׁתַּנְאִי** היה בו,
הָוֵה לִיהּ חַד – הרי הוא יחיד בדבר, **וְאֵין דְּבָרֵיו שְׁל עַד אַחֵד**
 מתקבלים **בְּקָמוֹשׁ שְׁנִים** – נגד שנים, שסתמת חתימותיהם שבשטר
 מעידות שלא היה תנאי במקח.

מקשה הגמרא על דברי רב פפא: **מִתְקִיף לֵהּ רַב הוֹנָא בְּרִיהּ דְּרַב**
יְהוֹשֻעַ, אִי הָכִי – אם אתה מחשיב את עדות האומר שהיה תנאי
 במקח כאילו היא סותרת את פשטות הכתוב בשטר, אם כן **אֶפְּלִי**
תְּרוּוּיָהּ נָמִי – אף אם שני העדים מעידים שהיה תנאי במקח אין
 להאמינם, שהרי בתחילה העידו שהשטר אמיתי, ופשטות הכתוב
 בשטר הוא שהיה מקח ללא תנאי, ועדותם שבעל פה סותרת את
 הכתוב בשטר, והרי זה כאילו הם חוזרים בהם מעדותם, ועד
 המעיד אינו נאמן לחזור בו מעדותו. **אֲלָא** ודאי טעם נאמנותם הוא
 משום **דְּאִמְרִין**, **הֲנִי לְמִעְקַר סְהִדוּתֵיהוּ קָתָוִי** – עדים אלו
 המקיימים את השטר ואומרים מיד שהיה בו תנאי, באו לעקור

וְאָמַר רב שֶׁשֶׁת בְּרִיהּ דְּרַב אִידִי, שְׁמַע מִנֵּה – יש ללמוד מדבריו **דְּרַב**
בְּהֵנָא, שְׁעָדִים שְׁאָמְרוּ אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ – חתימותינו שבשטר זה
 היו על שטר אמנה, **אֵין נֶאֱמָנִין. מַאי טַעְמָא**, כיון דאמר רב כהנא
דְּעוּלָה הוּא, אַעֲוִלָה לֹא חֲתָמִי – אסור לעדים לחתום על דבר עוול,
 וכשהם אומרים שנהגו כן הרי הם משימים עצמם רשעים, ואינם
 נאמנים. וזהו שאמר רב יהודה בשם רב, שאין העדים נאמנים
 לומר שזהו שטר אמנה, ואפילו במקום שיש להם 'פה שאסר'.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין שטרות ודברים אחרים שיש
 בהם משום עוולה: **אָמַר רבי יְהוֹשֻעַ בִּן לוי, אָסוּר לֹא לְאָדָם שִׁשְׁהָה**
שְׁטָר פְּרוּעַ בְּתוֹף בִּיתוֹ, אלא יקרע המלוה את השטר מיד לאחר
 שנפרע, **מִשּׁוּם שְׁנָאָמַר (איוב יא יד) 'אֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה'**, ושטר
 פרוע יכול לגרום לעוולה, שהרי המלוה יכול לחזור ולגבות בו,
 ולא יהא הלוח נאמן לומר שפרעו.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת בפסוק זה: **בְּמַעֲרָבָא מְשִׁמִּיהּ דְּרַב אָמְרִי**
 – בארץ ישראל פירשו בשם רב את הפסוק כדלהלן, נאמר בפסוק
 (שם) **אִם אֲנִי בִּיכָרְךָ תִּרְמִינִי, וְאֲנִי הוּא לִשׁוֹן שִׁקְרָא, וְהָ רִמּוֹ לְשִׁמְרָא**
אָמְנָה, וכן **לְשִׁמְרָא פָּסִים** – שטר פיוסים, שמפייס את חבירו שהוא
 אוהבו ומאמינו שיכתוב לו שטר שהוא חייב לו, כדי שיראה עשיר
 בעיני הבריות, ששטרות אלו נעשו מתחילתן בשקר, שנכתבו על
 הלואה שלא היתה, ואסור להשהותם כדי שלא יבואו לגבות בהן
 שלא כדין. וסיום הפסוק, **וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה**, זה מלמד על
שְׁטָר פְּרוּעַ, שאמנם אין תחילת עשייתו בשקר, אך עתה יש
 בהחזקתו משום עוולה, שיכול המלוה לגבות בו שוב שלא כדין,
 ואף אותו אסור להשהות.

נמצא שיש שלש דעות איזה שטר אסור להשהות, א. רב כהנא
 אסור רק שטר אמנה. ב. רבי יהושע בן לוי אסור רק שטר פרוע. ג.
 בני ארץ ישראל אסורים את שניהם, שטר פרוע ושטר אמנה.
 מבררת הגמרא במה נחלקו רב כהנא ורבי יהושע בן לוי. אומרת
 הגמרא: **מָאן דְּאָמַר שאסור להשהות שְׁטָר פְּרוּעַ**, וזה רבי יהושע בן
 לוי, **כֹּל שֶׁכֶּן שִׁסְבֹּר שאסור להשהות שְׁטָר אָמְנָה**, ולהלן יבואר
 מדוע השהיית שטר אמנה חמורה יותר. **וּמָאן דְּאָמַר שאסור**
להשהות שְׁטָר אָמְנָה, שזהו רב כהנא, סובר שרק בהשהיית שטר
 אמנה יש איסור, **אֲבָל שְׁטָר פְּרוּעַ, לֹא** – אין בו איסור, **דְּמִנְיָן דְּמַשְׁתִּי**
לִיהּ אִפְּשָׁטִי דְּפִסְפָּא – כיון שלפעמים משהה המלוה את השטר
 בידו לאחר הפרעון כדי שישלם לו הלוח את אותם פרוטות
 ששילם המלוה לסופר שכתב את השטר בעת ההלואה, שתשלום
 זה מוטל על הלוח, ולפעמים אין לו מעות בעת ההלואה ומשלם
 המלוה, ואף אחר שנפרע עיקר החוב משהה המלוה את השטר
 בידו עד שישלם לו הלוח פרוטות אלו.

הגמרא מביאה דבר נוסף שאסור להשהות מחשש תקלה: **אֲתַמַּר,**
סַפֵּר שְׁאִינוּ מוֹנָה – אינו בדוק מטעויות **אָמַר רבי אמי, עַד שְׁלֹשִׁים**
יוֹם מִזְמַן קִנְיִינוֹ מוֹתֵר לְשִׁהוּתוֹ בֵּיתוֹ, מִכָּאן וְאִילָף אָסוּר לְשִׁהוּתוֹ,
מִשּׁוּם שְׁנָאָמַר 'אֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶהְיֶיךָ עוֹלָה', ויש עוול בהחזקת ספר
 שאינו מוגה, ולשון 'השכנה' האמורה בפסוק היא שלשים יום,
 אלא או יתקן אותו, או יגנונו.

הגמרא ממשיכה לדון בעדים האומרים שהשטר שחתמו עליו
 פסול: **אָמַר רב נחמן, עָדִים שְׁאָמְרוּ אנו חתמנו על שטר חוב זה, אבל**
אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ, ולא היתה הלואה באמת, **אֵין נֶאֱמָנִין**, ואפילו אם
 יש להם 'פה שאסר', שאין השטר מתקיים אלא על פיהם. וכן אם
 אמרו העדים על שטר מכירה, חתמנו על שטר זה, אך **מוֹדְעָא הָיוּ**
דְּבָרֵינוּ – אמר לנו המוכר קודם המכירה שאינו רוצה למכור את
 השדה, אלא שהלוקח אנסו למוכרה לו ולכן הוא כותב שטר זה,
אֵין נֶאֱמָנִין, לפי שאין דברי העדים שבעל פה יכולים לגרע את כח
 השטר.

1 וְכֵשֶׁם שֶׁאֵין מִזְמִין אֶת הָעֵדִים אֵלָּא בְּפִנְיָהֶם, כִּיּוֹן שֶׁהַחֲזוּמָה נִגְעַת
2 לְגוּפָם שֶׁל הַמְּזִימִים, שִׁמְעִידִים עֲלֵיהֶם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר וְרוֹצִים
3 לְחַיִּיבֵם בַּעֲוֹנָם 'כֹּאשֶׁר זָמַם', וְאֵין לְשִׁמּוּעַ עֲדוּת שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַעַל
4 הַדִּין שֶׁעָלִיו מַעֲדִידִים, כִּף אֵין מִכְחִישִׁין אֶת הָעֵדִים אֵלָּא בְּפִנְיָהֶם,
5 וּמֵהִטָּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁהָיָה 'הַכַּחֲשָׁה תַּחֲלִיל הַזִּמְדָּה', וְכִיּוֹן שֶׁעֵדִי
6 הַשֹּׁטֵר כָּבֵר מִתּוֹ, אִי אִפְשָׁר לְקַבֵּל אֶת עֲדוּתָם שֶׁל הַמַּכְחִישִׁים
7 אוֹתָם, וְאֵין מִקְבִּילֵם אוֹתָם אֲפִילוּ אִם אֵין הַנִּידוֹן לִגְבִי עֲנֶשֶׁם, אֲלֵא
8 רַק כִּדִּי לִבְטֹל אֶת עֲדוּתָם, וְלִכֵּן אִמְרָה הַבְּרִייתָא שֶׁאֵינָם נֶאֱמָנִים
9 לִפְסוּל אֶת הַשֹּׁטֵר.

10 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת דַּעַת הַחֹלּוֹק עַל רֵב שֶׁשֶׁת בַּעֲנִין הַכַּחֲשָׁה: אֲמַר
11 לִיהִי רֵב נִתְּקָן לִרְבִּי שֶׁשֶׁת, כִּיִּצֵּד יִתְכַּן שֶׁהַכַּחֲשָׁה צְרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת
12 דּוּקָא בִּפְנֵי הָעֵדִים הַמוֹכַחֲשִׁים, וְהָיָה אֵילוֹ הָיוּ קָמָן וּמִכְחִישִׁין לָהּ –
13 אִם הָיוּ הָעֵדִים הַמוֹכַחֲשִׁים חַיִּים וְעוֹמְדִים לִפְנֵינוּ וּמַכְחִישִׁים אֶת
14 דְּבָרֵי הָעֵדִים שִׁמְעִידִים עֲלֵיהֶם שֶׁהָיוּ אֲנוּסִים אוֹ פְסוּלִים, הָיָה
15 הַכְּחִשָּׁה, וְלֹא הָיָה מִשְׁנִיתוֹן כִּהְיוֹ – הֵיטָהּ זֶה הַכַּחֲשָׁה שֶׁל שְׁתֵּי כִיתוֹת,
16 וְלֹא הֵינּוּ מִקְבִּילִים לִגְמָרֵי אֶת דְּבָרֵי עֵדֵי הַשֹּׁטֵר הָאוֹמְרִים שֶׁחֲתוּמוֹ
17 בַּכְּשָׁרוֹת, מִשּׁוּם דִּהְיוּ לָהּ עֲדוּת מוֹכְחֶשֶׁת, וְאִם כֵּן הִשְׁתַּאֲזָה דְּלִיתְנָהּ –
18 עֲתָה שֶׁאֵין הָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֹּׁטֵר לִפְנֵינוּ, שֶׁהָיָה מִתּוֹ, שִׁישׁ
19 יוֹתֵר כֹּסֶרָא לְקַבֵּל אֶת הַמַּכְחִישִׁים, דִּיאֵילוֹ הָיוּ לְקָמָן דְּלֵמָּא הָיוּ מוֹדִין
20 לָהּ – שֶׁהָיָה יִתְכַּן שֶׁאֵם הָיוּ הַמוֹכַחֲשִׁים חַיִּים, הָיוּ מוֹדִים לְדְּבָרֵי
21 הַמַּכְחִישִׁים שֶׁהָיוּ אֲנוּסִים אוֹ פְסוּלִים בְּאוֹתוֹ זְמַן, וְכִי בְּאוֹפֶן כֹּזֵה
22 תֵּאֱמַר דְּמִיָּמֵינוּ – שֶׁעֵדֵי הַשֹּׁטֵר נֶאֱמָנִים, וְהָיָה אֵין זֶה מִסְתַּבֵּר כֻּלָּל.
23 אֵלָּא אֲמַר רֵב נִתְּקָן, בְּאוֹפֶן כֹּזֵה, אֲנִי שׁוֹמְעִים אֶת עֲדוּתָם שֶׁל
24 הַמַּכְחִישִׁים, וְאִין תְּרִי לְתִרֵּי תְּרִי – וּמַעֲמִידִים אֶת עֲדוּתָם כִּנְגַד עֵדֵי
25 הַשֹּׁטֵר הַמוֹכַחֲשִׁים, וְכִיּוֹן שִׁישׁ כֵּאֵן סִפְקָא, אִין מְוַנָּה בְּחֻקָּת מִרְיָה
26 – יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַמְּמוֹן בְּחֻקָּת בַּעֲלֵיו, וְאִם זֶה שֹׁטֵר חוֹב יִשְׁאֵר
27 הַמְּמוֹן בִּיד הַלּוֹה, וְאִם זֶה שֹׁטֵר מִכֵּר יִשְׁאֵר הַקֶּרֶקַע בִּיד הַמוֹכֵר,
28 שֶׁהוּצִיא מִחִבְרֵיו עָלָיו הָרֵאִיָּה, וְמָה שֶׁאִמְרוּ בַּבְּרִיתָא שֶׁאֵין
29 הָעֵדִים הַמַּכְחִישִׁים נֶאֱמָנִים אֵין הַכּוֹוֹנָה שֶׁאֵין מִקְבִּילִים אֶת דְּבָרֵיהֶם
30 כֻּלָּל, וְכִמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רֵב שֶׁשֶׁת, שֶׁמִּנְחָמָת כֵּן מַחְזִיקִים אֶת הַשֹּׁטֵר
31 כַּכְּשֵׁר לִגְמָרֵי וְגוֹבִים בּוֹ, אֲלֵא שֶׁאֵין מֶאֱמָנִים לָהֶם לִפְסוּל אֶת
32 הַשֹּׁטֵר לִגְמָרֵי, אֲלֵא הַדְּבָר סִפְקָא בִּידֵינוּ, וְאִם שֶׁאֵין גּוֹבִים בּוֹ, גַּם אֵין
33 קוֹרְעִים אוֹתוֹ, אֲלֵא מִשְׁאִירִים אוֹתוֹ בִּיד הַמְּלוּה, וְאִם יִתְפּוֹס
34 הַמְּלוּה מִיד הַלּוֹה אֶת מַעוֹת הַחוֹב, לֹא נִרְצִיָּא מִידוֹ, שֶׁמִּסְפָּק אֵין
35 מוֹרְצִיָּא מִמּוֹן, לֹא מִיד הַלּוֹה וְלֹא מִיד הַמְּלוּה.

36 רֵב נִתְּקָן מְבִיא מַעֲשֶׂה נֹסֵף בַּעֲנִין זֶה, שֶׁגַּם מִמֶּנּוּ מוֹכַח שֶׁבִּתְרֵי וְתִרֵי
37 אֵין מוֹרְצִיָּא מִמּוֹן מִסְפָּק; מִידֵי דִּהְיוּ אֲנִכְסֵי דְּכֵר שְׁמִיָּא – דְּכֵר זֶה
38 דוּמָה לְמַעֲשֶׂה שְׁאִירַע עִם נִכְסֵיו שֶׁל 'כֵּר שְׁטִיָּא', אֲדָם שֶׁלְעִיתִים
39 הָיָה שׁוֹטֵה וְלִעִיתִים פִּיקָה, דְּכֵר שְׁמִיָּא וְכֵן נִכְסֵי – מִכֵּר קֶרֶקַע
40 בַּשֹּׁטֵר, וְאַחֵר כֵּךְ הַתְעוּרֵר סִפְקָא הָאֵם בִּשְׁעַת הַמִּכְרִיהָ הָיָה שׁוֹטֵה
41 וְלֹא חָל הַמִּקְדָּה, אוֹ שֶׁהָיָה פִּיקָה וְחָל הַמִּקְדָּה, אֲתוּ בִּי תְּרִי וְאֲמַרִי
42 בְּשִׁהּוּא שׁוֹטֵה וְכֵן – בְּאוֹ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁהָיָה שׁוֹטֵה כַּשֶּׁמֶכֶר,
43 וְאֲתוּ בִּי תְּרִי וְאֲמַרִי בְּשִׁהּוּא חָלִים וְכֵן – וְבִאוּ שְׁנֵי עֵדִים אַחֲרֵים
44 וְאִמְרוּ שֶׁהָיָה פִּיקָה כַּשֶּׁמֶכֶרָה, וְאֲמַר רֵב אֲשֵׁי, אִין תְּרִי לְתִרֵי תְּרִי –
45 יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת שְׁתֵּי כִיתוֹת הָעֵדִים זֶה כִּנְגַד זֶה, וְאִין מְוַנָּה בְּחֻקָּת
46 כֵּר שְׁמִיָּא, וּמִסְפָּק יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַקֶּרֶקַע בְּחֻקָּת כֵּר שְׁטִיָּא,
47 שֶׁהִיָּתָה הַקֶּרֶקַע בְּחֻקָּתָהּ, שֶׁהוּצִיא מִחִבְרֵיו עָלָיו הָרֵאִיָּה.

48 וְבִיָּאֵר רֵב אֲשֵׁי מִתִּי אוֹמְרִים כֵּן: וְלֹא אֲמַרֵן – וְאֵין אוֹמְרִים דִּין זֶה
49 שֶׁהַקֶּרֶקַע נִשְׁאֲרָת בִּיד כֵּר שְׁטִיָּא, אֵלָּא בְּאוֹפֶן דִּיאֵת לִיהִי חֻקָּה
50 דְּאֲבָחִיתִיה – שֶׁהִיָּתָה הַקֶּרֶקַע מוּחֻזָּקֶת בִּידוֹ מֵאֲבֹתָיו, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁבּוֹדֵרָא
51 הִיָּתָה שְׁלוֹ, אֵין הַקּוֹנָה יִכּוֹל לְהוּצִיאָה מִידוֹ לֵלֵא רֵאִיָּה, אֲבָל לִית
52 לִיהִי חֻקָּה דְּאֲבָחִיתִיה – אִם לֹא הִיָּתָה מוּחֻזָּקֶת בִּידוֹ מֵאֲבֹתָיו, אֲלֵא
53 הוּא עֲצוּמוֹ קִנְיָה, אֲמַרִינוּ, בְּשִׁהּוּא שׁוֹטֵה וְכֵן וְכִשְׁהוּא שׁוֹטֵה וְכֵן –
54 אֲנִי אוֹמְרִים, שֶׁמָּה כֵּשֶׁם שֶׁלְּדַבְּרֵיו מִכִּירָת הַקֶּרֶקַע נַעֲשֶׂתָה כִּשְׁהוּא
55 שׁוֹטֵה, הָרִי אִפְשָׁר שֶׁאֵף קִנִּית הַקֶּרֶקַע עַל יְדוֹ נַעֲשֶׂתָה בַּעַת שֶׁהָיָה
56 שׁוֹטֵה, וְלֹא זֹכֶה כֻּלָּל בַּקֶּרֶקַע וְאֵין לוֹ בַּה חֻקָּה כֻּלָּל, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּךְ אִינוּ
57 יִכּוֹל לְהוּצִיאָה מִיד הַקּוֹנָה הַחוֹזָק בַּה כַּעַת, לְאַחֵר שֶׁקִּנְיָה מִכֵּר
58 שְׁטִיָּא.

60 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְנִידוֹן שֶׁהוּבָא לְעִיל, שֶׁלְדַעַת רֵב שֶׁשֶׁת הַכַּחֲשָׁה
61 הָעֵדִים צְרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת בְּפִנְיָהֶם, וְלִרְבִּי נַחֲמָן אִפְשָׁר לְהַכְחִישׁם
62 שֶׁלֹּא בְּפִנְיָהֶם. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: אֲמַר רֵבִי אֲבָהוּ, אֵין מִזְמִין אֶת
63 הָעֵדִים אֵלָּא בְּפִנְיָהֶם, שֶׁהָיָה הַחֲזוּמָה מַחְזִיבָתָם בַּעֲוֹנָם מִיתָה אוֹ מִמּוֹן
64 'כֹּאשֶׁר זָמַם', וְאִי אִפְשָׁר לְדוֹן וְלַחֲיִיב אֲדָם שֶׁלֹּא בִּפְנֵינוּ. וּמִכְחִישִׁין
65 אֶת הָעֵדִים שְׁלֹא בְּפִנְיָהֶם, שֶׁהָיָה אֵין כֵּאֵן עֲדוּת עַל גּוֹף הָעֵדִים, אֲלֵא
66 עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו, וְכַשִּׁטָּה רֵב נַחֲמָן. מוֹסִיף רֵבִי אֲבָהוּ
67 וְאוֹמֵר דִּין נֹסֵף: וְהִנֵּה הַמַּתְקַבֵּל שְׁלֵא בְּפִנְיָהֶם, נִהִי דִּהְיָה לֹא הָיָה
68 – אִמְנָם אֵינָה נִחְשָׁבֶת כְּחֻזְמָה מַחְזִיבָתָה אֶת הַמוֹמְזִים בַּעֲוֹנָם, כִּיּוֹן
69 שֶׁאִי אִפְשָׁר לְקַבֵּל שֶׁלֹּא בְּפִנְיָהֶם עֲדוּת הַנוֹגַעַת לָהֶם, אֲבָל אִפְשָׁר
70 לְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵיהֶם לִגְבִי עֵצָם הַמַּעֲשֶׂה, וְלִכֵּן הַכְּחִשָּׁה מִיָּהָ הָיָה –
71 מִכֵּל מִקּוֹם יֵשׁ בְּדַבְּרֵי הַמְּזִימִים גַּם הַכַּחֲשָׁה, שֶׁהָיָה הֵם מַעֲדִידִים
72 שֶׁהַמַּעֲשֶׂה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו אוֹתָם עֵדִים לֹא נַעֲשֶׂה בְּפִנְיָהֶם, שֶׁהָיָה הָיוּ
73 בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְעֲדוּתָם בְּטוֹלָה.

74 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְפָרֵשׁ אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִיתָא הַמוֹבָאֵת לְעִיל (יט סוף ע"ב):
75 אֲמַר מִרְ בַּבְּרִיתָא, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל חֲתִימוֹת שֶׁל אַחֲרִים שֶׁבַּשֹּׁטֵר
76 שָׁכַת יָדָם הוּא, אֲךָ אֲנוּסִים אוֹ פְסוּלִים הָיוּ, אִם יֵשׁ עֵדִים אַחֲרִים
77 שִׁמְעִידִים שְׁכַבְתָּ יָדָם שֶׁל הָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֹּׁטֵר הוּא זֶה, אוֹ
78 שְׁהָיָה כְּתָב יָדָם יוֹצֵא וּמִתְקִים מִמִּקּוֹם אַחֵר, וְהֵינּוּ מִשְׁטָר שְׁקָרָא
79 עָלָיו עֲרֵקֵר – שֶׁנִּטְעַן עָלָיו עַל יְדֵי הַלּוֹה אוֹ הַמוֹכֵר שֶׁהוּא מוֹזִיף,
80 וְהוֹחֵק אוֹתוֹ שֹׁטֵר בְּבִית דִּין, וְכַתְּבוּ עָלָיו 'קִיּוֹם', וְעֲתָה מִתְקִים
81 הַשֹּׁטֵר שֶׁלִּפְנֵינוּ עַל פִּי אוֹתוֹ שֹׁטֵר, שֶׁאִפְשָׁר לְהַשְׁוֹת אֶת חֲתִימוֹת
82 הָעֵדִים שֶׁבַּשְׁנֵי הַשִּׁטְרוֹת, הָרִי אֵין אֲלוֹ הָעֵדִים נֶאֱמָנִין לומר שֶׁעֵדִי
83 הַשֹּׁטֵר אֲנוּסִים הָיוּ, לִפִּי שֶׁאֵין כֵּאֵן 'פֶּה שֶׁאִסֵּר'.
84

85 מִדִּיָּקָה הַגְּמָרָא: מְבִיאַר מְדַבְּרֵי הַבְּרִיתָא שֶׁאֵם קָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר
86 וְקִימִיָּהּ, אֵין – אִפְשָׁר לְקִיֵּם עַל פִּי אֶת הַשֹּׁטֵר שֶׁלִּפְנֵינוּ, אֲבָל אִם
87 לֹא קָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר, לֹא – אִי אִפְשָׁר לְקִיֵּם עַל פִּי שֹׁטֵר אַחֵר, כִּיּוֹן
88 שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּה גַּם אוֹתוֹ שֹׁטֵר מוֹזִיף הוּא. דִּין זֶה מִסְפָּק לִיהִי
89 לְרֵבִי אֲשֵׁי, דְּאֲמַר רֵבִי אֲשֵׁי, אֵין מִזְמִין אֶת הַשֹּׁטֵר עַל יְדֵי דִּמְיוֹ
90 חֲתִימוֹתָיו לְחֲתִימוֹת שֶׁבַּשֹּׁטֵר אַחֵר, אֵלָּא מִשְׁטָר שְׁקָרָא עָלָיו עֲרֵקֵר
91 וְהוֹחֵק בְּבִית דִּין שֶׁהוּא אֲמִיתִי, וְכַתְּבוּ עָלָיו קִיּוֹם, שֶׁאִם לֹא כֵן יֵשׁ
92 לְחֹשֶׁשׁ שֶׁשֹּׁטֵר זֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ אֲנִי רוֹצִים לְקִיֵּם, אִף הוּא מוֹזִיף.

93 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אוֹפְנִים שֶׁאִפְשָׁר לְקִיֵּם אֶת חֲתִימוֹת מִתּוֹךְ שֹׁטֵר
94 שֶׁאֵינוּ מִקְיִים: אֲמַרִי תְּרַדְעִי, אֵין מִזְמִין אֶת הַשֹּׁטֵר, אֵלָּא מִשְׁתִּי
95 שְׁטִירִי כְּתוּבָה, שֶׁכּוֹתֵב הַבַּעַל לֹאשְׁתּוֹ כַּשֶּׁנּוֹשָׂאָה, [וְאֵין] מִשְׁתִּי שְׁדוּת
96 – שְׁנֵי שְׁטִירוֹת מִכִּירָה שְׁנֵי שְׁדוּת, וְהוּא שְׁאֲבָלִים בְּעִלְיָה – הַקּוֹנִים
97 שֶׁל הַשְּׁדוּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְשָׁנֵי – בַּשְּׁקֵט, לֵלֵא שִׁיעֲרַעַר עֲלֵיהֶם
98 הַמוֹכֵר, שֶׁמִּתּוֹךְ כֵּךְ יֵשׁ רֵאִיָּה שֶׁאֵין הַשִּׁטְרוֹת מוֹזִיפִים, וְאִפְשָׁר
99 לְקִיֵּם עַל פִּיהֶם שֹׁטֵר אַחֵר.

100 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא תִּנְיָא נֹסֵף בְּקִיּוֹם מִתּוֹךְ שְׁנֵי שְׁטִירוֹת אֵלוֹ: אֲמַר רֵב
101 שִׁימִי כֵר אֲשֵׁי, וְכִיִּצֵּא מִתַּחַת יָד אַחֵר – דִּין זֶה הוּא רַק כִּשְׁאוֹתָם
102 שְׁתֵּי כְּתוּבוֹת אוֹ שְׁנֵי שְׁטִירֵי מִכֵּר מוּחֻזָּקִים בִּיד בְּנֵי אָדָם אַחֲרִים,
103 אֲבָל אִם שְׁטִירוֹת אֵלוֹ יוֹצִאִים מִיד עֲצוּמוֹ – מִיד אוֹתוֹ שֶׁהוּצִיא אֶת
104 שֹׁטֵר הַחוֹב וְרוֹצֵה לְקִיֵּמוֹ עַל פִּיהֶם, לֹא – אֵין לְקִיֵּמוֹ מִתּוֹךְ שְׁטִירוֹת
105 אֵלוֹ.

106 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָה שֶׁנֶּאֱמַר תַּחַת יָד עֲצוּמוֹ דָּלָא – מְדוּעַ שׁוֹנָה הַדִּין
107 כִּשְׁאוֹתָם שְׁנֵי שְׁטִירוֹת נִמְצָאִים בִּיד אוֹתוֹ אֲדָם הַרוֹצֵה לְקִיֵּם אֶת
108 הַשֹּׁטֵר, שֶׁאֵין לְקִיֵּמוֹ עַל פִּיהֶם, הָרִי הִטָּעַם הוּא דְּלֵמָּא וְיִזְיָי מִזְמִין
109 – שֶׁמָּה מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ הַשְּׁטִירוֹת תַּחַת יְדוֹ הַתְּבוּנָה בְּחֲתִימוֹת הָעֵדִים
110 וְהִיָּפֶם בַּשֹּׁטֵר הַנוֹסֵף שֶׁרָצוּנוּ לְקִיֵּם עֲתָה, וְאִם כֵּן גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁשְׁנֵי
111 הַשְּׁטִירוֹת יוֹצִאִים מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, נִמִּי יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ, דְּלֵמָּא אִין תַּחַת
112 אֲתָה וְיִזְיָי – שֶׁמָּה הֵלֵךְ וְהַתְּבוּנָה בַּשְּׁטִיר שֶׁבִידוֹ חֲבִירוֹ, וְיִזְיָי עַל
113 פִּיהֶם אֶת חֲתִימוֹת הָעֵדִים בַּשֹּׁטֵר שֶׁבִידוֹ עֲתָה וְרוֹצֵנוּ לְקִיֵּמוֹ.

114 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בּוֹלִי הָאִי לֹא מִזְמִין מִזְמִין – אִינוּ יִכּוֹל לְכַוֵּן כֵּל כֵּךְ
115 אֶת יִזְיָי חֲתִימוֹתָם עַל יְדֵי שְׂרָאָה אוֹתָם בִּיד חֲבִירוֹ, וְלִכֵּן אֵין
116 חוֹשְׁשִׁים בּוֹה לְיִזְיָי, וְרַק כִּשְׁהַשְּׁטִירוֹת תַּחַת יְדוֹ וְנִמְצָאִים לִפְנֵינוּ בַּעַת
117 הַזִּיּוֹף, יִכּוֹל לְדַקְדֵּק וְלִזְיִיפֵם הֵיטֵב.

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כ עמוד א – מותוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצו רש"י תוספות

וכשם שאין מוֹיָשִׁין הָעֵדִים אֵלָא בַּפְּנִיָּם – שהרי הם באין לחייב כדי לעונש או נפש או ממון, והתורה אמרה "והעד בבעליו" – יבא בעל השור ויעמוד על שורו (בבא קמא קי"ב). כך אין מבחישין – אפילו לבטל עדותו. לא הוו משגיחין בהו – בעדי השטר לגבות על פיהם. השתא – דאיכא למימר אילו הוו קמן הוו מודו להני, אמרת מוהימני!

ואוקי פמונא בחזקת מריה – בחזקת הלזה. ואם

קרקע היא – תעמוד בחזקת המזכור. ודקנתי ברבייתא אין נאמנים – לא דליתיה שטרא מעליא למיגבי ביה, אלא דלא קרענין ליה. ואי תפיס מידי והדר אתי האי ותבע מיניה – לא מפקין מיניה, דאמרנין: אוקי תרי לכהדי תרי, וממונא בחזקת היכא דקאי. וזין נכסיה – מכר קרקעותיו. חלים – בריא. ולא אמרן – דאוקי נכסי בחזקת בר שטיא. אלא דאית ליה – בנכסיה הללו חזקה דאבהתא. שהיו של אבותיו, דחזקה מעלייתא היא. אבל לית ליה בהו חזקה דאבהתא – אלא חזקה דנפשיה, שקנאן הוא והוחזקו בידו – כקנייתו כך מכירתו. ואין חזקתו חזקה לבטל מכירתו. הני דהוציא לא הויא – לעונשם לא נפש ולא ממון, הכחשה הויא לבטל עדותו. אין מְקַיְמִין אֵלָא הַשְׁטָר – מתוך שטר אחר. אלא אם כן קרי ערער – על אותו שטר האחר, והוחזק בבית דין על ידי עדיו. דאי לא קרא עליו ערער – חיישין דלמא ההוא גופיה מוּחָזָק הוא. משתי שדות – מעדים האלה, אם חתומים על שני שטרות אחרים, שהן מכר שתי שדות, ואבאלום חלקותיה על ידי שטרות הללו שלש שנים – מְקַיְמִין שטר שליש מדן, אם החתימות דמות. בשופי – בלא ערער. וביוצא מתחת ידי אחר – שהשטרות הללו שמְקַיְמִין את השלישי מדם יוצא מתחת ידי אחר, ולא מתחת ידיו של זה הנוציא את השלישי. ויזיף ויזיף – הסתכל בכתב של אותן שטרות, ובזון והתם אותן עצמן את השלישי דוגמת אותה החתימה. מביין – מעצמם כתב בכתב, ואולי ואינו לפניו. כותב אדם – אם עשאוהו עד בדבר, וירא לשוכחו – כותבו על חתיכת קלף ומצניעה. ומעיד – על פי אותו כתב, אפילו לאחר כמה שנים. שזוכרה מעצמו – בלא ראיתו בשטר נזכר קצת מעדותו ואליו. אף על פי שאין זוכרה מעצמו – אלא לאחר שרואה בשטר נתן בלבו וזכר, שלא נשתכח ממנו כל כך, כששמוזכרים לו נזכר. אבל אינו נזכר לגמרי – לא, דרחמנא אמר: מפיהם, ולא מפי כתבם. עצמו טאי – אם בעל דין עצמו מזכיר עד שנזכר, טאי.

ואי

וכשם שאין מוֹיָשִׁין אֶת הָעֵדִים אֵלָא בַּפְּנִיָּם כִּד אֵין מְכַחֲשִׁין אֶת הָעֵדִים אֵלָא בַּפְּנִיָּם. אִמֵּר לִיה רַב נַחֲמִין: אִילוּ הָווּ קָמֶן וּמְכַחֲשִׁין לָהּ - הָיָה הַכַּחֲשָׁה, וְלֹא הָיָה מְשַׁגְּחִין בָּהּ, דְּהָיָה לָהּ עֵדוּת מוֹכַחֶשֶׁת. הַשְׁתָּא דְּלִיתְהוּנָה, דְּאִילוּ הָווּ לְקָמֶן דְּלִמָּא הָווּ מוֹדוּ לָהּ, מְהִימְנִי?! אֵלָא אִמֵּר רַב נַחֲמִין: אִוקי תְּרִי לְהָדִי תְּרִי, וְאִוקי מְמוּנָא בְּחֻזְקַת מְרִיָּה. מִיָּדִי דְּהָיָה אֲנִיכְסִי דְּבַר שְׁטִיָּא. דְּבַר שְׁטִיָּא זִבִּין נִכְסִי. אֲתוּ בִּי תְּרִי אִמֵּרִי: כְּשֶׁהוּא שׁוֹטֵה זִבִּין, וְאֲתוּ בִּי תְּרִי וְאִמֵּרִי: כְּשֶׁהוּא חָלִים זִבִּין. אִמֵּר רַב אֲשִׁי: אִוקי תְּרִי לְהָדִי תְּרִי, וְאִוקי מְמוּנָא בְּחֻזְקַת בַּר שְׁטִיָּא. וְלֹא אִמֵּרֶן אֵלָא דְּאִית לִיה חֻזְקָה דְּאַבְהָתִיָּה, אֲבָל לִית לִיה חֻזְקָה דְּאַבְהָתִיָּה - אִמֵּרִינִי: כְּשֶׁהוּא שׁוֹטֵה זִבִּין, וּכְשֶׁהוּא שׁוֹטֵה זִבִּין. אִמֵּר רַבִּי אֶבְרָהָה: אֵין מוֹיָשִׁין אֶת הָעֵדִים אֵלָא בַּפְּנִיָּה, וּמְכַחֲשִׁין אֶת הָעֵדִים שְׁלֹא בַּפְּנִיָּה. וְהֻזְקָה שְׁלֹא בַּפְּנִיָּה, נְהִי דְּהֻזְקָה לֹא הָיָה - הַכַּחֲשָׁה מִקְּרָא הָיָא. אִמֵּר מִר: אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁכָּתַב יָדָם הוּא זֶה, או שְׁהָיָה כָּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֲחֵר, מְשַׁטֵּר שְׁקָרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהֻחָזַק בְּבֵית דִּין - אֵין נֶאֱמָרִין. קָרָא עָלָיו עֲרֵעַר - אֵין, לֹא קָרָא עָלָיו עֲרֵעַר - לֹא, מִסְּיַע לִיה לְרַבִּי אֶסִי, דְּאִמֵּר רַבִּי אֶסִי: אֵין מְקַיְמִין אֶת הַשְׁטָר אֵלָא מְשַׁטֵּר שְׁקָרָא עָלָיו עֲרֵעַר וְהֻחָזַק בְּבֵית דִּין. אִמֵּרִי נִהְרַדְעִי: אֵין מְקַיְמִין אֶת הַשְׁטָר אֵלָא מְשַׁתִּי כְּתוּבוֹת [או] מְשַׁתִּי שְׁדוֹת, וְהוּא שְׁאֲכָלוּם בְּעֻלְיָהוּן שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּבְשׁוּפִי. אִמֵּר רַב שִׁימִי בַּר אֲשִׁי: וּבִיּוֹצֵא מִתַּחַת יָד אֲחֵר, אֲבָל מִיָּד עֲצָמוּ - לֹא. מֵאִי שָׁנָא מִתַּחַת יָד עֲצָמוּ דְלֹא - דְּלִמָּא זִיזִיף מוֹיָשִׁי, מִתַּחַת יָדִי אֲחֵר נָמִי - דְּלִמָּא אֹול וְהוּא, אֲתָא וְחִיף! כּוּלִי הָאִי לֹא מְצִי מְכוּיָן. תְּנוּ רַבְנִין: כּוּתַב אָדָם עֵדוּתוֹ עַל הַשְׁטָר, וּמַעֲיָד עָלֶיהָ אֲפִילוּ לְאַחַר כְּפוֹה שָׁנִים. אִמֵּר רַב הוֹנָא: וְהוּא שְׁזוֹכְרָה מְעַצְמוּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵף עַל פִּי שְׁאֵין זוֹכְרָה מְעַצְמוּ. אִמֵּר רַבְה: שְׁמַע מִיּוֹה מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן: הֲנִי בִּי תְּרִי

יְדִיעִי סְהִדְתָּא, וּמְנַשִּׁי חַד מְנִייהו - מִדְּפַר חַד לְחֻבְרִיָּה. אִיפְגָּעִיא לָהּ: עֲצָמוּ מֵאִי? רַב חֲבִיבָא אָמַר: אֲפִילוּ עֲצָמוּ. מִר בְּרִיָּה דְרַב אֲשִׁי אָמַר: עֲצָמוּ לֹא. וְהִלְכְתָּא: עֲצָמוּ לֹא. ואי

אמרנין דהוו בחזקת המוחזק, כדאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא ק"א) גבי המוחלף פרה בחמור, דפריך: וליחיו פרה בשרותא דמאן קיימא, ולחיו איך המעיז? ומשני: דקיימא באגם, אמר רבינו יצחק: דהכא לא שייך למימר דאמרנין בסוף קדושין (עט"ב) וב"מ שמת" (בבא בתרא נ"גב) אם שכב מרע הוא – עליהם להביא ראיה שבריא היה, ואם בריא הוא כן – דבר ששאי דהכא כיון דעתים חלים ועתים שוטה, אין ראייה ממזה שהוא עכשיו. **דלמא** זיזיף ויזיף – אמר רבינו תם: דדוקא היכא שאין גנו מבירין ההתימה אלא על ידי מביא אותה, להחתימה, אבל היכא דמבירין חתימת העדים בטבעית עין, אף על פי שיש לו חתימה אחרת תחת ידו – ליכא למיחש דלמא זיזיף, דכיון דמכירין החתימה – אם זיזיף היה ניכר היטב. **ורבי** יוחנן אומר אף על פי שאין זוכרה מעצמו – פירושו: אבל על ידי השטר זוכרה. אבל אם אין אף זוכרה כלל – לא, דמפיהם ולא מפי כתבם, כדאמרנין פרק "ארבעה אחיך" (יבמות לא.) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין, דקאמר: לינחי גבי עדים, אי דכריי – ליתו ולסדור, ואי לא – זימנין דחוז בכתבא, ואתו ומסדיה, ואמר רחמנא "מפיהם" – ולא מפי כתבם, ואם תאמר: הכא נמי, אמאי לא אסרינן לכתוב עדות על השטר, שמא ישכח לגמרי ואתו ומסדיה מכתבא, כדחיישנין ההם? ויש לומר: דרדאי התם חשו דכמיס, לפי שביט דין מוסריק לו השטר, ויסביר שלכך מסרדו לו שעיד אפילו לא יזכור. אבל הכא, שמעצמו כותב עדותו על השטר – לא חשו דכמיס בכך, ואם תאמר: ואמאי לא מצו חזו בכתבא ולאסדוריה? הא תנן ב"ג שפוט: (בבא בתרא קס"הא) מי שנמחק שטר חובו – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין ועושין לו קיימו. ומפרש בגמרא מדזו קיימו. וכן "בהגזל קמא" (בבא קמא צ"הא), אמאי לא מצו גבי שורש שטרותיו של חבירו: פטור מרמי אדם דב, הכי דמי? אי דאיכא סהדי דדיעו מה היה כתוב ביה בשטרא – נכתבו ליה שטרא אחרת, אלמא לא חשבוני ליה מפיהם ולא מפי כתבם! ויש לומר: דבפרק "ארבעה אחיך" (יבמות לא.) חיישין דלמא אתו ומסדיה בסתם כאילו זוכרין העדות, אבל ודאי, אם היו מעידין שכך ראו בחתימתן – הא לא חשיבי מפיהם ולא מפי כתבם, דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, והיו כאילו מעידין ראיו עדות שנחקרה בבית דין. ואם תאמר: והכא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך? יביא שטרו

ואוקי ממונא בחזקת מריה – פירש בקנטרס: ואינן נאמנין דקנתי – לאו דמגבינא בשטרא, אלא דלא קרענין ליה. ותפאק מינה, דאי תפס לא מפקין מיניה. וקשה: דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (ו"ב) גבי פסק כבור, תקפו כהן – מנציאין אותו מידו. אלמא תפיסה דלאחר ספיאק – לאו כלום היא ומיזו אזהרו דסוף "השואל" (בבא מציעא ק"ב), לא קשה מידי, דאמרנין גבי

משכיר בית לחבירו בשנים עשר והובים לשנה מינירן זהב לחודש; בא בתחלת החדש – כולו למשכיר. דאמר בחזקת משכירו הוא, ואפילו הכי קאמר: בא בסוף החדש – כולו לשוכר. דשאני התם, דכיון דלא בא בתחלת החדש – איכא למימר דאדריזי אורי ליה. ויש לומר: דשאני גבי כבור, שבהן תופס מספק, דאין יודע אם בבור הוא, אבל הכא שטוען ברי – מהניא תפיסה, ואם תאמר: ב"חזקת תבתיס" (בבא בתרא ל"דב) גבי זה אומר של אבותי כר' אמר רב נחמן: כל דאלים גבר, ופריך מהמחליף פרה בחמור, זה אמר ברשותו ילדה זה אומר כו' – ויחלוק, ומאי קושיא? הא ההיא אתיא כסומכוס, ורב נחמן כרבנן. דלרבנן דאמרי הנוציא מחברו עליו הראיה, היינו דינא דלא דאלים גבר, כיון דמכיר פריה תפיסה שטוען ברי ויש לומר דמכיר פריה דאפילו רבנן לא פליגי אסומכוס אלא משום דחד מינייהו מוחזק, ואיכא למימר, הנוציא מחברו עליו הראיה, אבל הכא דאין אחד מוחזק יותר מחבירו, מודו לסומכוס דיחלוק. ועוד יש לומר: דהכא מיירי כשתפס קודם שנולד הספק. ורבינו שמשון בן אברהם נראה לו להעמיד הברייתא בשובר, ולחכיב אין נאמנין, דאוקי ממונא בחזקת מריה, ומחזקין עדי שובר בכשרים, ולא יפרע. **אלא** אמר רב נחמן אוקי תרי להדי בר – ואם תאמר: ולרב נחמן אמאי לא מגבינן ביה בשטרא? הא סבר רב נחמן כרב הונא (שבועות מז) ובבא בתרא לא"ב) בשני כתי עדים (שבועות ז' אתו ז', דכל אחת באה בפני מעידיה, אף על גב דלפי עדות כל אחת חבירתה פסולה לכל עדיות, הכא נמי, כיון דאין מבחישין אותן לומר שלא לה כלום, אלא אומרים אינכם נאמנים בדבר זה, דפסולין הייתם, ליתכשרו. ואמאי לא מגבינן ביה בשטרי ויש לומר: דהתם באה כל אחת בפני עצמה ומעידה, משום דמוקמינן כל אחת בחזקת כשרות, אבל הכא שאומרים קטנים היו או קרובים משנולדו עד עתה שנתרחקו – ליכא למימר אוקמינהו אחזקתייהו, דפסלינן אותן משנולדו. ואנוסים היו נמי מחמת נפשות, לא שייך לאוקמי אחזקה, דהא לא פסלי להו כלל. ורבינו שמשון בן אברהם אומר: דהכא לא מוקמינן להו אחזקה כדאמר לעיל, משום דאילו הוו קמן דלמא הוו מודו.

ואוקי ארעא בחזקת בר שטיא – דוקא בקרקע הוא דאמרנין הכי, אבל במטלטלים

אמר רבינו יצחק: דהכא לא שייך למימר דאמרנין בסוף קדושין (עט"ב) וב"מ שמת" (בבא בתרא נ"גב) אם שכב מרע הוא – עליהם להביא ראיה שבריא היה, ואם בריא הוא כן – דבר ששאי דהכא כיון דעתים חלים ועתים שוטה, אין ראייה ממזה שהוא עכשיו. **דלמא** זיזיף ויזיף – אמר רבינו תם: דדוקא היכא שאין גנו מבירין ההתימה אלא על ידי מביא אותה, להחתימה, אבל היכא דמבירין חתימת העדים בטבעית עין, אף על פי שיש לו חתימה אחרת תחת ידו – ליכא למיחש דלמא זיזיף, דכיון דמכירין החתימה – אם זיזיף היה ניכר היטב. **ורבי** יוחנן אומר אף על פי שאין זוכרה מעצמו – פירושו: אבל על ידי השטר זוכרה. אבל אם אין אף זוכרה כלל – לא, דמפיהם ולא מפי כתבם, כדאמרנין פרק "ארבעה אחיך" (יבמות לא.) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין, דקאמר: לינחי גבי עדים, אי דכריי – ליתו ולסדור, ואי לא – זימנין דחוז בכתבא, ואתו ומסדיה, ואמר רחמנא "מפיהם" – ולא מפי כתבם, ואם תאמר: הכא נמי, אמאי לא אסרינן לכתוב עדות על השטר, שמא ישכח לגמרי ואתו ומסדיה מכתבא, כדחיישנין ההם? ויש לומר: דרדאי התם חשו דכמיס, לפי שביט דין מוסריק לו השטר, ויסביר שלכך מסרדו לו שעיד אפילו לא יזכור. אבל הכא, שמעצמו כותב עדותו על השטר – לא חשו דכמיס בכך, ואם תאמר: ואמאי לא מצו חזו בכתבא ולאסדוריה? הא תנן ב"ג שפוט: (בבא בתרא קס"הא) מי שנמחק שטר חובו – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין ועושין לו קיימו. ומפרש בגמרא מדזו קיימו. וכן "בהגזל קמא" (בבא קמא צ"הא), אמאי לא מצו גבי שורש שטרותיו של חבירו: פטור מרמי אדם דב, הכי דמי? אי דאיכא סהדי דדיעו מה היה כתוב ביה בשטרא – נכתבו ליה שטרא אחרת, אלמא לא חשבוני ליה מפיהם ולא מפי כתבם! ויש לומר: דבפרק "ארבעה אחיך" (יבמות לא.) חיישין דלמא אתו ומסדיה בסתם כאילו זוכרין העדות, אבל ודאי, אם היו מעידין שכך ראו בחתימתן – הא לא חשיבי מפיהם ולא מפי כתבם, דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, והיו כאילו מעידין ראיו עדות שנחקרה בבית דין. ואם תאמר: והכא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך? יביא שטרו

שטרו בבית דין! ויש לומר: דעד אחד בשטר לא חשיב שטר אלא אותו שיש בו שני עדים, דומיא דספר מקנה. והא דאמר ב"ג פשוט" (בבא בתרא קס"ה, א): עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה – אין מצטרפין, דמשמע: הא שנים בשטר, אפילו בשתי אגרות – מצטרפין, והם מיירי בנזן שהאחד בשטר והאחר בעל פה, לא שאומר שראה הוא המלוח, אלא שראה מסירת השטר מלוח למלוח, דהוי כשנים

החתומים בשטר, לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרת. ועד: דבידועלמי מפרש עד אחד בשטר – היינו ששנים חתומים בשטר, וקיימו כתב ידו של אחד, ולא מצאו לקיים כתב ידו של שני. ומכל מקום, נהי דעד אחד לא חשיב שטר לענין שאם יבואו עדים ויאמרו: "כך ראינו בשטר" דחשיבין לזו כעד מפי עד – עדות מיהא הוי, ויכול לשלוח כתב ידו לבית דין, ולא חשיב מפקדים ולא מפי כתבם וכו'. שזוא זכר העדות. ורש"י פירש בפירוש החומש: מפקדים ולא מפי כתבם – שלא ישלח בכתב עדותו לבית דין. אי נמי אומר רבינו יצחק: דעד אחד מועיל בשטר, אם יש שני שטרות בכל אחד חתום עד אחד – חשוב כשטר שלם. וכי תימא: אם כן בשמעתין יביא כתבו לבית דין אפילו אחד וזכר כללו ויש לומר: דלא חשיב שטר אלא כשעשו מדרעת שניהם, מדרעת הלוה שחייב – או חשיב שטר. אבל הכא, שכותב עדותו שלא מדרעת הלוה – לא חשיב שטרא. והקשה הרב רבינו שמואל מוורדין: דאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ"א, א) מתאה בפני שנים ואין צריך לומר "כתובי". ומה מועיל "כתובי" כיון דאין עשו מדרעת המחזיק? ולפי מה שפירשנו דעדות מיהא הוי כל זמן שזוכר – אתי שפיר. מיהא, בלאו הכי מתרץ רבינו יצחק דגבי מתאה הקילו, שאינה אלא מהרבנן. דהכי נמי הקילו לומר דמתאה שלא בפניו היא מתאה, אף על פי שלפעמים לא ישמע, וסמכו על זה דחברך חבא אית ליה. וכן במודעה בפני שנים הקילו לכתוב, להציל אגוס מאונס. ועד אומר רבינו יצחק: דלא בעינן דעת שניהם. והכא היה יכול להביא שטרו אם היה כתוב כתיקון שטרות. אבל הכא מיירי שאינו כתוב כסדר השטר, אלא זכרון דברים בעלמא. ומתוך הירושלמי נראה לפרש בענין אחר סוגיא זו, דאמרו להם: רב דואנ כרבי, ורבי יוחנן כרבנן. פירוש: כשהעדים באים לקיים חתימתן, אם זוכרין המלוח בלא שטר – אפילו לרבי אין צריך לצרף עמקן אחר מן השוק, דעל מנה שבשטר הן מעדיין. וכשאין זוכרים המלוח אפילו על ידי השטר – אפילו רבנן מודו דצריכין לצרף עמקן, דעל כרחין אין מעדיין אלא על כתב ידן. וכי פליגי דהיינו כשזוכרין המלוח על ידי השטר, דלרבנן חשיב זכירה ועל מנה דין מעדיין, ולרבי לא פירש זכירה. ולשון "כותב אדם" לא משמע הכי. **אחד**

חדשות ואחד ישנות – תימא: דהבא מוכיז שאינו פשוט קודם. וכן ב"החולץ" (יבמות מ"א, א): לא יתארס ולא ינשא עד שיהיו להן שלשה חדשים, אחד בתולות ואחד בעולות – מוכיז אידין קודם נישואין ובתולות קודם בעולות. דהיינו: שאינו פשוט קודם. ובראש השנה (ב"ב, א) תנן: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין – הוה נקט דבר פשוט ברישא. וכן בבבא קמא (ג, ב): אחד החופר בור שיש ומערה. ובמסכת סוטה (מ"א, א): אחד הובנה ואחד הלוקח כו' גבי מערכי מלחמה. ורש"י נמי גריס בפרק קמא דסוכה (כ"א, א) גבי מחצלת גדולה שעשאה לשכיבה טמאה ואין מסבכין בה, רבי אליעזר אומר: אחת קטנה ואחת גדולה. ופריך: אחת גדולה ואחת קטנה מבעי ליה? והיה כתוב בספריים להפך, ורש"י מהפך הגירסא משום דדרך התנאים לחוכרי הפשוט וזכר רבי יצחק: דהבא אפלטות או אקרא – מוכיז הפשוט קודם, כי ההיא פליגי רבי אליעזר אתנא קמא בסוכה, חדה ליה לדימור אחת גדולה שטמאה מזה לל – כן תודה בקטנה. וכן "אחד יבנה" פליגי אדריבי אליעזר דאמר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין אלא ביבנה בלבד. ובבבא קמא (ג, ב) ובסוטה (מ"ג, א) קאי קרא. אבל הכא ובי"החולץ לא קאי אמדי, אין להקפיד איזה נשנה תחלה: וועיין תוספות שבת כ"ב: דיבור המתחיל "אחד מבושל" פסחים פ"א, ק"ב. סוכה כ"א, ז'בחים צ"ב: דיבור המתחיל "אי הכי", ומנחות ס"ג: דיבור המתחיל "אחד שבת". ועיין תוספות קדושין י"ג: דיבור המתחיל "כשם".

טמאות – פירש בקונטרס דבקריבות אפילו חדשות טמאות, משום דאולא אידי לחדה, ואין דרע אם קברה שם. אבל רחוקה, דדברא איניש בהדה, ואלמלי קברה איניש דאזיל בהדה היה מגלה. ולפיכך ישנות טמאות דאף פי דדברא איניש בהדה נשתבח הדבר. וקשה ולרבינו יצחק: דאם כן, אמאי צריך לומר בסמוך דדברא איניש בהדה ולבית הקברות אולא, אלא הוה ליה למימר אלא: דברא איניש בהדה, וחו לא. ולכך טפי חדשות וטוהרות, דאם איתא דקברה שם – היה דהרבי ידועו ועוד: אי לבית הקברות אולא – ישנות אמאי טמאות? ונראה לרבינו יצחק קבריו הנזכר פירש: דישנות טמאות אפילו רחוקות. דחיישינן שמא קרובות הוי, שהיה העיר אצללה ורחב. ולפי זה לא נאמר משום דקברה בהדה היה ידוע יותר, ולחכיב איצטריך לומר: ולבית הקברות אולא. **עילה** מצאו – פירש רבינו חננאל: צלע, ותלו הטומאה באותה צלע והשאר טהור.

ואי צורבא מרבנן הוא – העד. אפילו לעצמו – של בעל דין. דצורבא דרבנן, אי לאו דכי רמי אנפשיה מדבר שפיר – לא הוה סמוך אספיקא למיקם ואסהודי. מחסם – מנגמגם, תמה על רב אשי שהעיד בדבר. התלוליות – תילי קרקע. ודרך בני אדם לקבור בתל, משום דאין בני אדם מסין מן הדרך לעבור עליה. ועי' דרך לקמן מפרש לה. **אחד** חדשות – שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל, דאיכא למימר: כיון דחדשה היא, אם איתא שנקבר שם מת – מדבר דארי ליה, אפילו הכי טמאות מספק; דכיון דסמוכה לעיר, איכא למימר: אשה יחידה הלכה וקברה שם נפל שלה. הרהקות – דאין אשה יחידה הולכת שם. חדשות פהורות – דאם איתא דנקבר בה – הוה ידעי ליה. ישנות טמאות – שכבר נשתבח הדבר מן הידועים. ואזוי היא קרובה לעיר, שאנו אומרים עליה שפאף החדשה טמאה – חמשים אמה. ואזוי היא ישנה – שאנו אומרים עליה שאפילו היא רחוקה טמאה – ששים שנה. שאין קרובה היפגה – אבל אם יש קרובה הימנה, אפילו היא בתוך חמשים אמה – הוה כרחוקה. וחדשה טהורה, דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור – לא שנקבר קרובה הימנה ואולא לגבי דרך. שאין אדם זוכר – שאין אדם אומר: זכור אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה כאן. עילה פצאו – עלילה בעלמא מצאו בחכמים, והחזיקו בה לתלות עליה ולטורח את ארץ ישראל, במסכת נזיר בפרק בתרא. אלמא מספיקא לא מחזקין טמאה בקרקעה של ארץ ישראל. וטוהר את ארץ ישראל גרסין, ולא גרסין כל דמתרמי בין השמשות – של ערב השבת, ואין שהות לילך עד בית הקברות. ויזכי שחין – שאבריו נופלין, או שחכותין אותן. ואבר מן הדי טמא כאבר מן המת, כדאמרין ב"העור והרוע"ב (חולין ק"ט, ב). שמי פגע – מדהקניא לעילי איוז היא ישנה ששים שנה, וטעמא משום דלא דכירי לה הוא – האי סהדותא כו'. אבל הכא – שעשאוהו עד בדבר, אפילו טובא נמי סמכין אסהדותיה. אי מסהדי. **משנה** הרי אלו נאמנין – דאיכא תרי סהדי דמסהדי אבל כתב וכתב. צריכים לצרף עמקן אחר – שכיח כתב ידי שניהם, דתרי סהדי בעינן אבל כתב וכתב, וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא** כשתיצצי לומר לדברי רבי – כשתעמוד לסוף דבריו, קסבר על

כתב יד צריכין לצרף עמקם אחר, דברי רבי. והכמים אומרים: אינם צריכין לצרף עמקם אחר, אלא נאמן אדם לומר "זה כתב ידי". גמרא פשתימצי לומר לדברי רבי על

חדשות ואחד ישנות – תימא: דהבא מוכיז שאינו פשוט קודם. וכן ב"החולץ" (יבמות מ"א, א): לא יתארס ולא ינשא עד שיהיו להן שלשה חדשים, אחד בתולות ואחד בעולות – מוכיז אידין קודם נישואין ובתולות קודם בעולות. דהיינו: שאינו פשוט קודם. ובראש השנה (ב"ב, א) תנן: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין – הוה נקט דבר פשוט ברישא. וכן בבבא קמא (ג, ב): אחד החופר בור שיש ומערה. ובמסכת סוטה (מ"א, א): אחד הובנה ואחד הלוקח כו' גבי מערכי מלחמה. ורש"י נמי גריס בפרק קמא דסוכה (כ"א, א) גבי מחצלת גדולה שעשאה לשכיבה טמאה ואין מסבכין בה, רבי אליעזר אומר: אחת קטנה ואחת גדולה. ופריך: אחת גדולה ואחת קטנה מבעי ליה? והיה כתוב בספריים להפך, ורש"י מהפך הגירסא משום דדרך התנאים לחוכרי הפשוט וזכר רבי יצחק: דהבא אפלטות או אקרא – מוכיז הפשוט קודם, כי ההיא פליגי רבי אליעזר אתנא קמא בסוכה, חדה ליה לדימור אחת גדולה שטמאה מזה לל – כן תודה בקטנה. וכן "אחד יבנה" פליגי אדריבי אליעזר דאמר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין אלא ביבנה בלבד. ובבבא קמא (ג, ב) ובסוטה (מ"ג, א) קאי קרא. אבל הכא ובי"החולץ לא קאי אמדי, אין להקפיד איזה נשנה תחלה: וועיין תוספות שבת כ"ב: דיבור המתחיל "אחד מבושל" פסחים פ"א, ק"ב. סוכה כ"א, ז'בחים צ"ב: דיבור המתחיל "אי הכי", ומנחות ס"ג: דיבור המתחיל "אחד שבת". ועיין תוספות קדושין י"ג: דיבור המתחיל "כשם".

טמאות – פירש בקונטרס דבקריבות אפילו חדשות טמאות, משום דאולא אידי לחדה, ואין דרע אם קברה שם. אבל רחוקה, דדברא איניש בהדה, ואלמלי קברה איניש דאזיל בהדה היה מגלה. ולפיכך ישנות טמאות דאף פי דדברא איניש בהדה נשתבח הדבר. וקשה ולרבינו יצחק: דאם כן, אמאי צריך לומר בסמוך דדברא איניש בהדה ולבית הקברות אולא, אלא הוה ליה למימר אלא: דברא איניש בהדה, וחו לא. ולכך טפי חדשות וטוהרות, דאם איתא דקברה שם – היה דהרבי ידועו ועוד: אי לבית הקברות אולא – ישנות אמאי טמאות? ונראה לרבינו יצחק קבריו הנזכר פירש: דישנות טמאות אפילו רחוקות. דחיישינן שמא קרובות הוי, שהיה העיר אצללה ורחב. ולפי זה לא נאמר משום דקברה בהדה היה ידוע יותר, ולחכיב איצטריך לומר: ולבית הקברות אולא. **עילה** מצאו – פירש רבינו חננאל: צלע, ותלו הטומאה באותה צלע והשאר טהור.

1 ואמנם, אי צורכא מרנן הוא – אם העד ששכח את העדות הוא
2 תלמיד חכם, אפילו בעל הדין עצמו רשאי להזכירו, ואם יזכר יעיד,
3 כיון שבדאי לא יעיד בדבר אלא אם כן יהיה לו ברור שהוא זוכרו
4 היטב, ולא יסמוך על דברי הבעל דין.
5 מביאה הגמרא דוגמא לכך. כי הא – כמו מעשה זה, דרב אשי הנה
6 ידע ליה פסהדותא – ידע עדות לרב פהנא, וכשהוצרך רב כהנא
7 לאותה עדות אמר ליה רב כהנא לרב אשי, מי דבר מר האי
8 פהדותא – האם זכור אתה את אותה העדות, אמר ליה רב אשי,
9 לא. הזכירו רב כהנא ואמר לו, ולא הכי וכהי הנה – וכי לא כך
10 וכך היה המעשה. אמר ליה רב אשי, לא ידענא – עדיין איני זוכר.
11 לפה – בסופו של דבר, איך – נזכר רב אשי בעדותו, ואפסיד ליה
12 לרב כהנא. לאחר שהעיד פהנא – ראה רב אשי לרב פהנא, והנה
13 מפתס – שהיה מהסס בדבר ותמה עליו, מדוע העיד לו אף על פי
14 שמעצמו לא זכר כלל את העדות. אמר ליה רב אשי, מי פהרת עלך
15 קא פהנא – וכי זכור אתה שהעדות מתוך שסמכתי על דברך,
16 אמר הוא דרמאי אנפשא ואפרי – אני הטלתי על עצמי להזכור,
17 ואכן נזכרתי בכל פרטי העדות, ומוכח שתלמיד חכם יכול להעיד
18 אף שבעל הדבר הוא שהזכירו, כיון שלא יסמוך על דבריו ולא
19 יעיד אלא אם כן יזכר בעצמו.

20
21 אגב כך שדנה הגמרא בעדים ששכחו מקצת עדותם והזכירום,
22 מביאה הגמרא משנה העוסקת בזכירת דבר שאירע לפני שנים
23 רבות: תנן הנהם – שנינו במשנה (אחלות פט"ז מ"ב) לגבי ספק טומאת
24 מת, התלוליות – תילי עפר הצבורים בצידי הדרכים, שבני אדם
25 רגילים לקבור שם את מתיהם, הקרובות בין לעיר ובין לדרך – בין
26 אם הן קרובות לעיר ובין לדרך, שבני אדם מצויים שם, אהד
27 חרשות – שנעשה התל לפני זמן מועט, ואהד ישנות – שהיה שם
28 תל זה זמן רב, הרי הן בחזקת טמאות, והמהלך שם נחשב כטמא
29 מת. בתלוליות ישנות הטעם הוא כיון שחוששים שנקבר שם מת
30 לפני זמן רב, ונשתכח הדבר. ואף בתלוליות החדשות אין אומרים
31 שאם היה שם מת היה הדבר מפורסם, אלא חוששים שמא אשה
32 שהפילה הלכה במקום לבדה וקברה שם את הנפל, ולא נודע
33 הדבר. אבל התלוליות הרחוקות מן העיר ומן הדרך, שאין דרך
34 אשה להלך לשם לבדה, החרשות מהורות, שאילו היה זה תל
35 שנעשה על גבי מת היה הדבר מפורסם, ואין לחשוש שאשה
36 קברה שם את נפלה כיון שאין דרך אשה לילך שם לבדה וואם
37 הלכה עם עוד בני אדם, היה הדבר מתפרסם, אבל תלוליות
38 ישנות, אף שחן רחוקות, טמאות, שמא קברו בהן מת, ונשתכח
39 הדבר.

40 מביאה המשנה מחלוקת בשיעורים אלו: איזוהי תלולית 'קרוכה'
41 לעיר או לדרך, שהיא טמאה בין חדשה ובין ישנה, עד חמשים אמה
42 מהעיר או מהדרך, ואף אם יש כמה תלוליות בתוך חמשים אמה,
43 כולן נחשבות 'קרובות'. ואיזו היא תלולית 'שננה', שהיא טמאה אף
44 אם היא רחוקה מהעיר או מהדרך, זו שעומדת כבר ששים שנה,
45 דברי רבי מאיר. רבי יהודה חולק על שני הדברים: רבי יהודה אומר,
46 איזו היא תלולית 'קרוכה', זו שאין תלולית אחרת קרוכה הימנה
47 לעיר או לדרך, לפי שהחשש בתלולית חדשה הוא שמא אשה
48 קברה שם נפל, ומסתבר שקברה אותו בתלולית הראשונה
49 שמצאה, ובתלולית שאחריה אין לחשוש לטומאה, ואף אם
50 השניה גם כן בתוך חמשים אמה. ואיזו היא תלולית 'שננה', זו שאין
51 אדם זוכרה – שאין מי שיאמר שהוא זוכר שבזמנו התחדשה
52 תלולית זו.

53 הגמרא מבארת את המשנה: פאי 'עיר' ופאי 'דרך' האמורים
54 במשנה, שהקורבה והריוק של התלולית נמדדים ביחס אליהם.
55 אילמא – אם תאמר ש'עיר' היינו עיר ממש – סתם עיר, וכן 'דרך'
56 היינו דרך ממש – סתם דרך, אם כן קשה, מפסיקא מי מחזיקין
57 במומא – וכי מספק אנו חוששים לטומאה בסתם תלולית
58 הנמצאת, והאמר ריש לקיש במסכת נזיר (סוה) עילה – עלילה, סיבה

59 מועטת כפא חכמים, והיינו מקום מסוים שהיתה בו טומאה,
60 ואמרו שרק מקום זה טמא ופיהר את שאר המקומות בארץ
61 ישראל, וראו צורך בכך כדי שיוכלו הכהנים והעוסקים בטהרות
62 להלך בכל מקום בארץ ישראל, וכיון שהקילו בזה, כיצד יתכן
63 לומר שבכל תלולית עפר הקרובה לכל עיר או דרך נחשוש
64 לטומאה.
65 מבארת הגמרא: אמר רב וידא, 'עיר' האמורה במשנה היינו עיר
66 הפסוקה לבית הקברות, שבתלולית הסמוכה לה יש לחשוש
67 לקבורת מת, וכן 'דרך' היינו דרך המוליכה לעיר שיש בה בית
68 הקברות, שבמקום כזה מסתבר שקברו מת בתלולית, ובמקום
69 המוחזק בטומאה לא הקילו חכמים.

70 שואלת הגמרא: כשלמא בתלולית שבדרך בית הקברות, מובן
71 החשש שקברו שם מת, שהרי באים בני אדם מעיר אחרת שאין
72 בה בית קברות לאותה עיר שיש בה בית קברות כדי לקבור את
73 מתיהם, דומני דמחזקי בין השקשות – ולפעמים מודמן שיבואו
74 בערב שבת בין השמשות, וכשיראו שלא יספיקו לבוא לבית
75 הקברות לפני שבת, מקרי וקרי פתל – יקרה שיקברוהו באותה
76 תלולית שבדרך המובילה לעיר שיש בה בית קברות. אלא מה
77 שאמרת ש'עיר' היינו עיר הפסוקה לבית הקברות, והתל נמצא
78 סמוך לעיר, מדוע יש לחשוש שקברו שם מת, והרי פולחי לבית
79 הקברות אולי – כל בני העיר הולכים לקבור את מתיהם בבית
80 הקברות הסמוך אליהם, והם בקיאים בשיעור הזמן שצריכים כדי
81 להגיע לבית הקברות, ולא מסתבר שיטעו באומןן הזמן
82 וכשיחשין היום ימהרו לקבור את המת בתלולית הסמוכה, ומדוע
83 חששה בזה המשנה לטומאה.

84 משיבה הגמרא: אמר רבי חנינא, החשש בתלולית הקרובה לעיר
85 שסמוכה לבית הקברות הוא מתוך שהנשים קוברות שם את
86 נפליהן, ומוכי שחין קוברים שם את דוועיתיהם שנפלו, ובוה חילקה
87 המשנה, שער חמשים אמה סמוך לעיר או לדרך, אולי איהי לחודה
88 והולכת האשה לבדה לקבור שם את הנפל, אבל מפי – יותר
89 מחמשים אמה, דברא איניש פהרה – לוקחת עמה האשה אדם
90 אחר, שהיא יראה לצאת לבדה יותר מחמשים אמה, ולבית
91 הקברות אולי – והולכת עמו לבית הקברות לקבור את הנפל.
92 הלכה – לכן בומא בארץ ישראל לא מחזיקין, ומטהרים את
93 התלוליות הרחוקות שאין הנשים קוברות שם את נפליהן.

94 הגמרא לומדת ממשנה זו דין בהלכות עדות: אמר רב פהנא, שמע
95 מינה מדברי רבי מאיר שאמר איזו היא ישנה ששים שנה, שיותר
96 מששים שנה אף בני אדם זוכרים אם נעשתה תלולית זו מחמת
97 קבורת מת או לא, דהא פסהדותא – כל עדות, עד שיתין שנין
98 מידבר, מפי לא מידבר – רק עד ששים שנה אפשר לזכור את פרטי
99 העדות, אבל לאחר שחלפו ששים שנה, הדברים נשכחים ושוב אי
100 אפשר להעיד עליהם.

101 דוחה הגמרא: ולא היא – אין הדברים דומים, הנהם הוא פלא רמאי
102 עליה – דוקא בקבורת מת אמר כן רבי מאיר, כיון שאין זה דבר
103 המוטל על האדם לזכור, ולאחר ששים שנה כבר משתכח הדבר,
104 אבל קא – בעדות, שמינהו להעיד בדבר, בין דרמי עליה, אפילו
105 בומא נמי – מתוך שמוטל עליו לזכור את פרטי העדות, זוכר הוא
106 את כל המעשה גם לאחר שחלפו יותר מששים שנה.

משנה

107
108 בהקדמה למשנה הקודמת (סוה) התבאר ששטר היוצא לפנינו צריך
109 'קיום', כדי שלא יוכל להתבע לטעון שהשטר מזויף, והקיום נעשה
110 על ידי עדות או ראייה שהחתימות אמיתיות. משנתנינו דנה באופן
111 שעדי השטר עצמם מעידים על חתימותיהם: שנים החתומים על
112 השטר ובאו לפנינו, זה אומר, חתימה זו שבשטר [זה] היא פתב עיר,
113 וזה – החתימה השניה, פתב ידו של חבירי. ואף זה – העד השני,
114 אומר, זה פתב ידי הוא, וזה – החתימה האחרת, פתב ידו של חבירי,
115 ונמצא שיש על כל חתימה שני עדים המעידים על אמיתותה, הרי
116 אלו נאמנין, והשטר מקיים על פיהם.

סברתו היא, שאף כשעדי השטר עצמם מקיימים את החתימות, רק על כתב ידן הם מעידים, ולא על ההלואה עצמה, והרי זו ככל עדות של קיום שטרות שיש צורך בשני עדים על כל חתימה. ואילו לדברי חכמים, כשעדי השטר מעידים על חתימותיהם שבשטר הרי זה כאילו על המנה שכתוב בשטר הם מעידים, כלומר, כאילו בא כל אחד ומעיד בפנינו שראה את ההלואה וחתם על כך בשטר, ובקין שכל אחד מעיד שפלוני להו מכלוני ככתוב בשטר, הרי השטר מקיים על פיהם, ואין צורך שכל אחד יעיד גם על חתימת חברו.

שואלת הגמרא: פשיטא שזו מחלוקתם, וכי ניתן לבאר את סברותיהם של רבי ורבנן באופן שונה. משיבה הגמרא: מהו דתימא – היה אפשר לומר שלרבי אין זה ודאי שעדי השטר על כתב ידם הם מעידים, אלא פשוטן מספקא ליה – הסתפק בדבר, אי על כתב ידם הם מעידים ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, או על מנה שכתוב בשטר הם מעידים ודי בכך שכל עד יעיד על חתימתו, ומספק להמיר להצריך שני עדים.

מבאר הגמרא מה החילוק אם רבי סובר שצריך שני עדים בתורת ודאי או בתורת ספק: ונפקא מינה, היכא דמיטת חד מינייהו – באופן שמת אחד מהעדים החתומים בשטר, והעד החי מעיד על חתימת עצמו, שאם נאמר שעד המעיד על חתימתו נחשב כמעיד על המנה שבשטר, לרבי – יש צורך בשנים אחרים מן השוק להעיד עליו – על חתימת העד המת, ואם אפשר לקבל את עדות החי גם על חתימת המת, אף אם יצטרף עמו עד נוסף המקיים את חתימת שניהם, והטעם לכך, דאם בן – שאם יעיד העד החי גם על חתימת עצמו וזו עדות על מנה שבשטר, וגם על חתימת המת יחד עם עד נוסף וזו עדות על קיום כתב ידו, קנשיק נבי ריבא דמיונא אפוקא דחר סהרא – נמצא שאנו מוציאים שלשה רבעים מהממון שבשטר על פי עד אחד, שהרי לגבי חתימת עצמו אנו אומרים שעל מנה שבשטר הוא מעיד, והוא נאמן לבדו על חתימת עצמו, ובכך כבר יוצא חצי הממון על פיו, ואם הוא יעיד יחד עם עד נוסף על חתימת חברו, הרי רבע נוסף יוצא על פיו, ורק הרבע הרביעי יוצא על פי העד הנוסף שהצטרף עמו לקיום חתימת המת, ואין שני עדים נאמנים אלא אם כן יוצא חצי הממון על פי כל אחד מהם, שנאמר (דברים יט טו) 'על פי שני עדים וגו' יקום דבר, שיהא הדבר מתקיים על פי שניהם בשווה. אמנם זהו רק אם נאמר שהעד המעיד על חתימת עצמו על מנה שבשטר הוא מעיד, אבל אם נאמר שעל כתב ידו הוא מעיד, ומחמת כך צריך עד נוסף עמו, נמצא שבעדותו על חתימת עצמו יוצא רק רבע הממון על פיו, ויכול הוא להצטרף לאחר ולהעיד על חתימת יד חברו שמת, שהרי גם אחר שיעיד על שתי החתימות אין יוצא על פיו אלא חצי הממון, והחצי האחר יוצא על ידי המעידים על חתימת המת. ואם נאמר שרבי הסתפק בדבר, אם על מנה שבשטר הוא מעיד או על כתב ידו, יש לומר שלדעתו הקא לחומרא, והקא לחומרא, כלומר, מספק יש להמיר לשני הצדדים, שאם שני העדים חיים ומעידים על חתימות ידיהם אין לסמוך על כך, כיון שיתכן שעל כתב ידם הם מעידים, וצריכים שיצטרף עד נוסף על שתי החתימות. ומאידך אם אחד העדים מעיד על חתימת עצמו, אינו יכול להעיד גם על חתימת חברו שמת, שזו עדותו על חתימת עצמו נחשבת כעדות על מנה שבשטר, ועל פי עדותו לבדה אפשר להוציא מחצית הממון, ואם יצטרף להעיד גם על חתימת חברו, נמצא שיוציאים שלשה רבעי הממון על פיו. קא משמע לן – לכן הוצרכה הגמרא לבאר דרבי האומר שצריכים לצרף עמהם אחר, מישט פשיטא ליה – ברור לו שעדי השטר על כתב ידם הם מעידים, מן לקולא – שאם מת אחד העדים יכול החי להעיד גם על כתב יד עצמו וגם על כתב יד חברו, בצירוף לעד נוסף המעיד על שתי החתימות, ובין לחומרא – שאין די בעדותם של שני עדי השטר על חתימותיהם, אלא יש לצרף עמהם עד נוסף, כאמור במשנה.

מוכיחה הגמרא שאכן כך היא סברת רבי. דאמר רב יהודה אמר רב, שנים תתנומין על השטר, ומה אחד מהן, לדברי חכמים שעדי

השטר המקיימים את חתימותיהם על מנה שבשטר הם מעידים, אין העד החי המעיד על חתימת עצמו יכול להעיד גם על חתימת המת, אפילו בצירוף לעד נוסף, שהרי אם כן אנו מוציאים שלשה רבעים מהממון על פיו, אלא צריבין שנים אחרים מן השוק להעיד עליו – על חתימת המת, ובצירוף לעדות החי על המנה שבשטר ניתן לגבות את הממון. ומסיים רב ואומר, קוז – ובאופן זה, דעתו של רבי היא לקולא, שהעד החי יכול להעיד גם על חתימת המת, כיון שעדותו על כתב ידו היא עדות על כתב ידו ולכן עליו לצרף עד נוסף גם לחתימת עצמו, ונמצא שרק רבע הממון יוצא על פיו בעדותו על חתימת עצמו, ויכול להעיד על חתימת המת, שבכך יוצא רבע נוסף על פיו. ודעת רבנן לחומרא, שאינו יכול להעיד על חתימת המת, אלא יש צורך בשנים אחרים שיעידו עליה. בשונה ממשנתנו, שבה שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם, שרבי מחמיר ואומר שיש צורך לצרף עד נוסף על שתי החתימות, ודעת חכמים היא לקולא, שדי בעדותם לקיים את השטר.

הגמרא מבאר כיצד ניתן לקיים שטר כזה, שמת אחד העדים, אף לדעת חכמים. מבררת הגמרא: לדעת חכמים שאם מת אחד מהעדים אין העד החי יכול להעיד גם על חתימת עצמו וגם על חתימת המת, אלא יש צורך בשני עדים אחרים שיעידו על חתימת המת, ואי ליכא תרי – אם לא נמצאו שני עדים על חתימתו, אלא רק חד, מאי – כיצד אפשר לקיים את השטר.

מבאר הגמרא: אמר רבא, באופן כזה צריך העד החי להימנע מלהעיד על חתימת עצמו, וממילא יוכל להעיד על חתימת המת. וכיצד יקיימו את חתימת עצמו, לכתוב תתימת ידיה אחספא – יחתום על גבי חתימת חרס בפני עדים, ושדי ליה פרי דינא – ויטיל אותה בבית דין, ומחזיק ליה בי דינא (וחזו ליה) – וכשיראו בית דין את חתימת ידו הכתובה על החרס, ידמו אותה לחתימתו שבשטר, ועל ידי כך יקיימו את חתימתו שבשטר ולא צריך איהו לאסחודי אחתית ידיה – ולא יצטרך העד החי להעיד על חתימתו, ואויל איהו ויהא ומסחדי אידך – ויחך הוא עצמו עם העד הנוסף להעיד על חתימת יד המת, ויקבלו את עדותם, שהרי אין יוצא על פיו אלא רבע הממון.

הגמרא מבאר מדוע נקט אבוי שיחתום על גבי 'חרס'. אומרת הגמרא: וכשבא לחתום כדי שיקיימו בית דין את חתימתו שבשטר, יחתום דוקא אחספא – על החרס, אבל אפגלתא – על קלף, לא יחתום. והטעם לכך, דלקא משבח לה איניש דלא מעלי – שזאת ימצא אדם שאינו הגון את פיסת הקלף, שחתימתו עליה, וכתב עליו מאי דבעי – ויסיף לכתוב קודם החתימה מה שרצה, כגון שהחתום מטה חייב לו מנה, ויוכל לגבות בו אף שאין עליו עדים, שהרי תנן במשנה (בבב קטח), הוציא עליו (המלוה על הלואה) כתב ידו שכתוב בו שהוא חייב לו, אף שאין עדים חתומים על השטר, מזה המלוה את החוב מנכסים בני חורין – מנכסים שבדי הלואה, אך לא מנכסים 'מושעבידים', שמכרם הלואה או נתנם במתנה לאחרים. אך על חרס יכול לחתום, כיון שאף אם ימצאו אדם ויכתוב עליו שטר, לא יתחייב העד, כיון ששטר הכתוב על החרס, פסול.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת רבי וחכמים: אמר רב יהודה, אמר רבא, הלכה כדברי חכמים, שאמרו על מנה שבשטר הם מעידים, ואם שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם אין צורך לצרף להם עד נוסף.

שואלת הגמרא: פשיטא שהלכה כמותם, שהרי כלל הוא בכל מקום, שאם יחיד ורבים שולקים, הלכה כדברי. משיבה הגמרא: מהו דתימא – היה אפשר לומר שהכלל שבדינו שהלכה כדברי מחבריו אינו רק במקום שהוא חולק על תנא יחיד, אלא ואפילו מחבריו – אף אם הוא חולק על המרובים, קא משמע לן שבמקום שרבים החולקים עליו, הלכה כרבים.

(הגמרא מביאה קושא על מה שאמר רב יהודה בשם שמואל

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רא רש"י תוספות

על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימן השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים – אנהנו ראינו המלוה וחתמנו. הלכך בתרי סגי, ולא צריך חן מיניהו לאסהדי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידן – אנו נוקטין שיעידו. או על מנה שבשטר – ומשום שמוא על כתב ידן הן מעידין – מצריך תרי לכל כתב וכתב.

ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה – בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת אחד מן – צריך שנים מן השוק להעיד עליו, ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקן. דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי – נסיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו – על חתימתו – לא מעלה ולא מוריד, דהוה צריך לו. וכי הדיר מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת – הדר נסיק ריבעא דממונא אפומיה, אשתכח דכולא ממונא נבי ריבעא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו של זה, הלכך גיבעי תרי. דכיון דספקא היא – נזיל רבא לחומרא והבא לחומרא: הדינא דשניהם קיימים אולינן לחומרא, ואמרין: על כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב וכתב. והדיבא דמית חד מנייהו – בעינן תרין מן השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד מן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין – הוי סגי בחד מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד גם הוא על שתיים, ולא נסיק כולא ממונא נבי ריבעא אפומא דחד – דאידו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, על כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד אנן צריכין לו שיעיד על חותמת המת – נפיק תלתא ריבעי אפומיה, אי ליכא תרין מן השוק שלא יתא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו על שתיקן. בין לקולא – כי הבא, דאילו לרבנן בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבעא. וחסר ריבעא. דצריך שנים – לדברי חכמים. ואי ליכא שנים – שיכירו כתב המת. אלא חד – וזה החי נמי מכירה, מאי גיבעי? לכתוב – זה שנשאר בחיים. חתימת ידיה אחספא ונשרייה כבי דינא – ויטלוה הדיינים, ויקפוח אצל חתימתו שבשטר. ומחזין – היא דשטרא מדרך דאחספא. דלא צריך לאסהדי אחתימת ידיה. וכתב עליה מאי רבני – למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתב כך: אני פלוני החתום למטה לחיתי מנה מפלוני. מנכסים בני חורין – וגומשעבדי לא. דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא – כי היכי דהלכה כרבי מחבירו – הכי נמי אפילו מחבירו. דנפיק מבי דינא דרש שמואל – שקיימורו בבית דינא, וכך נמצא כתוב בהנפק שכתבו הדיינים בו. מדאיתא רב עקיב ב' – אלאמא כרבי סבירא ליה, שצריך לומר: זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי. שטרא דיתבי הוה – שהוצרך לעיין בתקנתם. וחש שמואל – שאם לא כתב בו אלא: פלוני העיד על כתב ידו ופלוני על כתב ידו, שמוא כשיצאו היתומים שטר זה בבית דין לגבות יתא אותו בית דין טועה לומר שהלכה כרבי, ויאמרו שאין זה קיום. איכא דסבירא ליה – בעלמא ולא מחבירו, ובהא אפילו מחבירו. עד ודיין – שטר שכתבו בו הנפק, וחתמו הדיינים על הנפק שלו, ולאחר זמן, כשהוציאו המלוה לגבות, ערער הלוח לומר מוויף הוא, ובא אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו, ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו – מצטרפין להכשירו. מאי דקא מסהיד סהרא ב' – עדי השטר מעידין על מנה שבשטר כרבנן, והדיינים מעידין: בפנינו נתקיים. רב יהודה אחוה דרמי בר יחזקאל הוה. אקילע

על כתב ידן הן מעידין – נראה, דלרבי אפילו אומרים בפירוש דמעידין על מנה שבשטר – חשיב כאילו מעידין על כתב ידן. וכן לרבנן אפילו אומרים בהדיא דעל כתב ידן הן מעידין. מדאמרין בסמוך ואי ליכא תרי אלא חד היכי נעביד, משמע דלא יועיל לרבנן אם יעידו בהדיא על כתב ידן. ודוקא אחספא – והוא הדין אירשא דמגלתא. כדאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קסב.) דליכא למיחש למדי, והא דתניא בפרק קמא דקדושין (ט,ט.) כתב על הנייר או על החרס "בתר מקודשת לי ב", וכן גבי שדה (שם כו,א.) כתב על הנייר או על החרס ב' – הרי זה מכורה, נראה דאתיא כרבי אלעזר, דאמר: עדי מטייה כרתי. דלרבי מאיר כיון דעדי חתימה כרתי – לא מטיי על דבר שיכול לזייף, כדאמר בפרק שני דגיטין (כא,ב.) אין כותבין לא על הנייר ב', וחכמים מכשירין. ומפרש בגמרא מן חכמים – רבי אלעזר. ואף על גב דאמר התם: לא הכשיר רבי אלעזר אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא – הכי פירושו: אלא בגיטין ודכוותיה, דהיינו שטרות שאין עומדין לראיה, כגון אותו שאינו עשוי אלא לקנות בו אשה ושהה. כעין גיטין שעשוין לפי שעה לגרש בו, אף על פי שיכול השטר של קנין לדויעל לראיה – גם הגט יכול לדויעל, כדאמר ב"הובות" (כתובות פט,ב.) ובפרק קמא דבבא מציעא (יח,א.) וכי יתימא נקריעה – בעינא לאינסובי ביה. אלא שעיקרן לא לכך נעשו, ולא ממעט אלא שטרות שעיקרן לראיה, ועשוין לעמוד ימים רבים, כדמייתי התם קרא "ותחתם בכלי חרש וגו'".

הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין – פסק רב אלפס: דווקא כשאומר לא היו דברים מעולם, אבל נאמן הוא לומר פרעתו, ולא מצי אמר ליה "שטרך בידי מאי בעי" אלא בשטר שיש בו עדים, דגובה בו מנכסים משועבדים. ואין נראה לרבינו יצחק, כי מניין לו זה החילוק? כי סבר דבכל שטר אינו רגיל לפרוע עד שיחזיר לו שטר.

עד ודיין מצטרפין – משמע דאפילו בשטר מקיים חיישין שמוא זיף לחתימת הדיינין. וכן משמע בירושלמי דגיטין, ובפרק "בן סורר". והא דתניא בתוספתא דשבועות: פרוחבול המקושר, רבי יהודה אומר: עדים חותמין מבחוץ והדיינים מכפנים. אמרו לו: אין מעשה בית דין צריך קיום – היינו דווקא בפרחבול, משום דנאמן אדם לומר פרוחבול היה לי ואבדו, ואפילו למאן דאמר אינו נאמן – מודה הוא דלא בעי קיום. האמר

על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימן השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים – אנהנו ראינו המלוה וחתמנו. הלכך בתרי סגי, ולא צריך חן מיניהו לאסהדי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידן – אנו נוקטין שיעידו. או על מנה שבשטר – ומשום שמוא על כתב ידן הן מעידין – מצריך תרי לכל כתב וכתב.

ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה – בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת אחד מן השוק להעיד עליו, ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקן. דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי – נסיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו – על חתימתו – לא מעלה ולא מוריד, דהוה צריך לו. וכי הדיר מצטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המת – הדר נסיק ריבעא דממונא אפומיה, אשתכח דכולא ממונא נבי ריבעא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו של זה, הלכך גיבעי תרי. דכיון דספקא היא – נזיל רבא לחומרא והבא לחומרא: הדינא דשניהם קיימים אולינן לחומרא, ואמרין: על כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב וכתב. והדיבא דמית חד מנייהו – בעינן תרין מן השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד מן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין – הוי סגי בחד מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד גם הוא על שתיים, ולא נסיק כולא ממונא נבי ריבעא אפומא דחד – דאידו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, על כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד אנן צריכין לו שיעיד על חותמת המת – נפיק תלתא ריבעי אפומיה, אי ליכא תרין מן השוק שלא יתא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו על שתיקן. בין לקולא – כי הבא, דאילו לרבנן בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבעא. וחסר ריבעא. דצריך שנים – לדברי חכמים. ואי ליכא שנים – שיכירו כתב המת. אלא חד – וזה החי נמי מכירה, מאי גיבעי? לכתוב – זה שנשאר בחיים. חתימת ידיה אחספא ונשרייה כבי דינא – ויטלוה הדיינים, ויקפוח אצל חתימתו שבשטר. ומחזין – היא דשטרא מדרך דאחספא. דלא צריך לאסהדי אחתימת ידיה. וכתב עליה מאי רבני – למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתב כך: אני פלוני החתום למטה לחיתי מנה מפלוני. מנכסים בני חורין – וגומשעבדי לא. דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא – כי היכי דהלכה כרבי מחבירו – הכי נמי אפילו מחבירו. דנפיק מבי דינא דרש שמואל – שקיימורו בבית דינא, וכך נמצא כתוב בהנפק שכתבו הדיינים בו. מדאיתא רב עקיב ב' – אלאמא כרבי סבירא ליה, שצריך לומר: זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי. שטרא דיתבי הוה – שהוצרך לעיין בתקנתם. וחש שמואל – שאם לא כתב בו אלא: פלוני העיד על כתב ידו ופלוני על כתב ידו, שמוא כשיצאו היתומים שטר זה בבית דין לגבות יתא אותו בית דין טועה לומר שהלכה כרבי, ויאמרו שאין זה קיום. איכא דסבירא ליה – בעלמא ולא מחבירו, ובהא אפילו מחבירו. עד ודיין – שטר שכתבו בו הנפק, וחתמו הדיינים על הנפק שלו, ולאחר זמן, כשהוציאו המלוה לגבות, ערער הלוח לומר מוויף הוא, ובא אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו, ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו – מצטרפין להכשירו. מאי דקא מסהיד סהרא ב' – עדי השטר מעידין על מנה שבשטר כרבנן, והדיינים מעידין: בפנינו נתקיים. רב יהודה אחוה דרמי בר יחזקאל הוה. אקילע

מחבירו, סבר אעביד רווחא פי היכי דלא מפסדי יתבי. אמר רב יהודה אמר שמואל: עד ודיין מצטרפין. אמר רמי בר חמא: כפמה מעליא הא שפעא. אמר רבא: מאי מעליותא? מאי דקא מסהיד סהרא לא קא מסהיד דיינא, ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהרא! אלא, כי אתא רמי בר יחזקאל אמר: לא תציתניהו להני פללי דכילי יהודה אחי משמיה דשמואל.

אקילע

דיין מצטרפין – משמע דאפילו בשטר מקיים חיישין שמוא זיף לחתימת הדיינין. וכן משמע בירושלמי דגיטין, ובפרק "בן סורר". והא דתניא בתוספתא דשבועות: פרוחבול המקושר, רבי יהודה אומר: עדים חותמין מבחוץ והדיינים מכפנים. אמרו לו: אין מעשה בית דין צריך קיום – היינו דווקא בפרחבול, משום דנאמן אדם לומר פרוחבול היה לי ואבדו, ואפילו למאן דאמר אינו נאמן – מודה הוא דלא בעי קיום. האמר

האמר רב פפי האי אשרתא - תימה: דפריך מדבר פפי, ובפרק "הכותב" (כתובות פה,א) מסיק דליתא לדרב פפי מדבר נחמן כו! ועוד דבפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) מסיק דרב לית ליה דרב פפי. והיכי פריך הכא מדבר פפי אמילתיה דרב? מיהו, הא איכא לתרץ: דאלישנא דאמרי לה משהיה דרב הונא פריך. ואין לומר דהכי פריך: כיון דאמר משחתמו

אין מעידין לפניו וחותם - אלמא חיישין למיחוי כשקרא, אם כן משכתבו עד שלא חתמו נמי, דכתיבה נמי מיחוי כשקרא. דאם כן הוה קשיא דרב אדרב, דהכא חייש למיחוי כשקרא, ובפרק "כל הגט" (שם) לא חייש. אלא טעמא, דמשחתמו דמי לנוגעים בעדות, כעין שפירש בקונטרס גבי ההוא שקרא ערער על אחד מהן. ותירץ רבינו הם: דדרך התלמוד להקשות אפילו מדבר דלא הוי הלכתא הכי. ופוסק רבינו הם דכתבין לא אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה. דלא קיימא לן כרב פפי דחייש למיחוי כשקרא. אף על גב דפריך מינה, ופריך נמי מנהדרעי בכמה מקומות בפרק "שבועת העדות" (שבועות לג,ב) ובפרק "יש בכור" (בכורות מט,א): והאמרי נהדרעי לא כתבין אורכתא כו, ויש מפרשים: וליתא דקאמר ב"הכותב" ובפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) דלא בעי למימר דליתא לדרב פפי, אלא דליתא לקשיא, שאין לדמות אשרתא שהוא מעשה בית דין לשאר שטרות, דבמעשה בית דין לכולי עלמא חיישין למיחוי כשקרא. ורבינו יצחק "מגפיר" תירץ: דלכתחלה ודאי חיישין למיחוי כשקרא, כדאמר להו רב לספרי: כי יתביחו בדיני כו' (בבא בתרא קע"ב,א) אבל בדיעבד - לא חיישין. ולהכי פריך הכא. והוי לכתחלה. והא דקאמר דליתא לדרב פפי - היינו דיעבד. וההיא איתתא ד"הכותב" (כתובות פה,א) כיון שהייתה צריכה לחזור לבית דין כדיעבד דמי. ודרשאה נמי דכתבין אמטלטלי דכפריה - היינו משום כיון דאינו יכול ליתן שם - כדיעבד דמי.

ושמע מינה דיינין המכירין חתימת עדים אין צריך להעיד בפניהם. ודסקלקא דעתך דצריך להעיד בפניהם, אף על גב דלא תהא שמועה גדולה מראיה, לפי שהיו רגאין יותר בית דין. דבשאיין מעידין בפניהם - אין נראה אלא כעד מפי עד. ומטעם זה הצריכו שלשה בעיני שטרות, ודוה סגי בשנים, אלא משום דבעינן שהיא בית דין כדפרישית. ועוד אמר רבינו יצחק: דסקלקא דעתך דצריכין להעיד בפניהם משום דפעמים אין מכירין אלא על ידי שראו בלילה, דליכא למימר לא תהא שמועה גדולה מראיה, דשמועה אינה יכולה להיות בלילה כדאמר בראש השנה (כה,א) דחקירת עדים כותלת דין דמי, ותחתל דין אינו אלא ביום, כדאמרין בסנהדרין (לב,א). **כפני** כל אחד ואחד - דסקלקא דעתך כיון שהעידו בפני שנים - יכול השלישי לכתוב על סמך השנים, אף על פי שלא העידו בפניו. **הנח** לעדות החדש דאורייתא - ובדאורייתא אין עד נעשה דין, וטעמא דאין עד

נעשה דין - משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" - אלו העדים, "לפני ה'" - אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין - עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הזמה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין - אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הזמה עליהם. אלא כיון דבני הזמה ניהו בבית דין אחד - עדות שאתה יכול להזימה קרינא בהו, הכי נמי יהיה הדין נעשה עד. ודוקא בעד המעיד אמרין דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תהא שמועה גדולה מראיה - נעשה דין. ודוקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות - אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (ו,א): אפילו הן מאה - כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "אדארו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "והצילו העדה", והנך כיון דחוזו דקטל - הוה לא חזי ליה וכוותא. ודוקא בדאורייתא, אבל בדרבנן - אפילו עד המעיד נעשה דין.

איִקלַע רבנאי אחוה דרבי חיאי בר אבא לְמוֹפֶן שוּמְשָׁמִי, וְאָמַר: הֲכִי אִמְר שְׁמוּאֵל: עַד וְדִינִן מְצַרְפִּין. אָמַר אֲמִימִר: כְּמָה מַעֲלִיא הָא שְׁמַעְתָּ! אָמַר לִיה רב אַשִׁי לְאֲמִימִר: מִשּׁוּם דְקָלְסָה אֲבוּה דְאִמְרָה אֵת נְמִי מְקַלְסַת לָהּ? כְּבַר פְּרָכָה רָבָא. אָמַר רב סְפָרָא אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רב יִצְחָק בְּר שְׁמוּאֵל בְּר מֵרְתָא אָמַר רב הוֹנָא, וְאָמְרִי לִיה אָמַר רב הוֹנָא אָמַר רב: שְׁלֹשָׁה שְׁיִשְׁבוּ לְקִיּוּם אֶת הַשְּׁמֵר, שְׁנַיִם מְפִירִין חֲתִימוֹת יְדֵי עֲרִים וְאֶחָד אֵינוּ מְפִיר, עַד שְׁלָא חֲתִמוּ - מְעִידִין בְּפִנּוּ וְחוֹתֵם, מְשַׁחְתְּמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפִנּוּ וְחוֹתֵם. וְמִי פְתִיבִין? וְהָאִמַר רב פפי מְשַׁמִּיה דְרָבָא: הָאִי אֲשֶׁרְתָּא דְדִינִי דִיכְתֵּב מִקְמִיָּה דְנִיחוּ סְהִי אֲחִתִּימוֹת דִּיְהוּ - פְּסוּלָה, דְּמִתְחִיו בְּשִׁקְרָא. הֲכָא נְמִי מִתְחִיו בְּשִׁקְרָא! אֵלָא אִימָא: עַד שְׁלָא כְתָבוּ - מְעִידִין בְּפִנּוּ וְחוֹתֵם, מְשַׁחְתְּבוּ - אֵין מְעִידִין בְּפִנּוּ וְחוֹתֵם. שְׁמַע מִיָּה תַלְת; שְׁמַע מִיָּה: עַד נַעֲשֶׂה דִינִן. וְשְׁמַע מִיָּה: דִּינִין הַמְפִּירִין חֲתִימוֹת יְדֵי עֲרִים אֵינוּ צְרִיכִין לְהַעִיד בְּפִנְהֵם. וְשְׁמַע מִיָּה: דִּינִין שְׁאֵין מְפִירִין חֲתִימוֹת יְדֵי עֲרִים - צְרִיכִין לְהַעִיד בְּפִנּוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִתְקַרף לָהּ רב אַשִׁי: בְּשִׁלְמָא, עַד נַעֲשֶׂה דִינִן - שְׁמַעֲנִין מִיָּה. אֵלָא דִּינִין הַמְפִּירִין חֲתִימוֹת יְדֵי עֲרִים אֵין צְרִיכִין לְהַעִיד בְּפִנְהֵם, דְלִמָּא לְעוֹלָם אִימָא לָךְ: צְרִיכִין, וְשֹׁאנִי הֲכָא דְקָא מְקַיֵּמָא הֲגֵדָה בְּחַד! וְדִינִין שְׁאֵין מְפִירִין חֲתִימוֹת יְדֵי עֲרִים צְרִיכִין לְהַעִיד בְּפִנּוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְלִמָּא לְעוֹלָם אִימָא לָךְ: אֵין צְרִיכִין, וְשֹׁאנִי הֲכָא - דְלָא קָא מְקַיֵּמָא הֲגֵדָה כְּלָל! וְתִיב רַבִּי אָבָא וְקָאֵמַר לָהּ לָהּ שְׁמַעְתָּ עֲדָר נַעֲשֶׂה דִינִן. אִיתִיבִיהּ רב סְפָרָא לְרַבִּי אָבָא: רָאוּהוּ שְׁלֹשָׁה וְהֵן בֵּית דִּין - נַעֲמִדוּ שְׁנַיִם וְיֹשִׁיבוּ מַחְבְּרֵיהֶם אֶצֶל הַיָּחִיד, וְעִידוּ בְּפִנְהֵם, וְיִאמְרוּ "מְקוּדָּשׁ הַחֲדָשׁ,

מְקוּדָּשׁ", שְׁאֵין הַיָּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ. וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ דַּעַד נַעֲשֶׂה דִינִן - לְמָהּ לִי פוֹלִי הָאִי? לִיתְבוּ בְּרוּכִיתֵיהוּ וְלִיקְדָּשֵׁי! אָמַר לִיה: אַף לִידִידִי קִשְׁיָא לִי, וְשֹׁאִילְתִּיהּ לְרַב יִצְחָק בְּר שְׁמוּאֵל בְּר מֵרְתָא, וְרַב יִצְחָק לְרַב הוֹנָא, וְרַב הוֹנָא לְחִיָּיא בְּר רב, וְחִיָּיא בְּר רב לְרַב, וְאָמַר לָהּ: הִנֵּה לְעִדוֹת הַחֲדָשׁ דְּאוּרִייתָא, וְקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְרַבְּנָן. אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רב הוֹנָא אָמַר רב: שְׁלֹשָׁה שְׁיִשְׁבוּ לְקִיּוּם אֶת הַשְּׁמֵר, וְקָרָא עֲרֵעַר עַל אֶחָד מֵהֶן, עַד שְׁלָא חֲתִמוּ - מְעִידִין עֲלֵיו וְחוֹתֵם, מְשַׁחְתְּמוּ אֵין מְעִידִין עֲלֵיו וְחוֹתֵם. עֲרֵעַר דְּמָאִי? אִי עֲרֵעַר דְּנִגְלוֹתָא תִּיר

איִקלַע רבנאי למיזין שופשי גרסינן, ולא גרסינן דאיִקלע, ולא גרסינן לגבן, ולא רמי אמרה, דאי אפשר לומר כן שאמר רמי עדות זו על אמירור ורב אשי, שהרי רב אשי כמה דורות היה אחריו, דאמרין בקדושין (ע"ב): יום שמת רב יהודה נולד רבא, יום שמת רבא נולד רב אשי. אבוח דאמך - רמי בר חמא. שלשה שישבו - בבית דין. לקיים השטר - ובאל העדאת עדים שיעידו על כתב ידך, לפי שהדיינין עצמן מכירין אותה. השנים מכירין אותה ואחד אינו מכיר. עד שלא חתמו - השנים על ההנפק. מעידין - לפני השלישי שזוה כתב ידן של חתומים. וחותם - עמדם על מה שכותבין "אשרנוהי וקיימנודו לשטרא דגן במותב תלתא דאשתמודענא דחתימת ידא דסהרי היא". משחתמו אין מעידין - דחתימה קמיתא בשקרא הוה, דלא תלתא הוו דיערע. ומי כתבין - לאשרתא דידיה: בתמיה. וכי קודם שנתקיים לפני שלשתן יכתבו "במותב תלתא הוינא ואשתמודענא" כו. אשרתא - לשון חזק, שמחזקים את השטרו וכותבין אשרנוהי. דנכתבא מקמי דניחו סהרי כו' - עד שלא העידו העדים על כתב ידם כתבו הדיינין "במותב תלתא הוינא ונפיק שטרא דגן קדמנא ואסחידו פלוגי ופלוגי אחתימית ידידו ואשרנוהי וקיימנודו". עד נעשה דין - שהרי השנים העידו על החתימות. צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד - שאם העידו בפני השנים - אין השלישי יכול לחתום, דהא הכא הוצרכו השנים להעיד בפני השלישי. דלמא לעולם צריכין - להעיד, שאין עדות אלא על ידי הגדת עדות. ושאיני מכיר. דלא מקיימא גזירה - בפני היחיד שאינו מכיר. דלא מקיימא גזירה כלל - אי לא הוו מסהדי באפיה. ראוהו שלשה - בעדות החדש קאי. והן בית דין - מסנהדרין המקדשין את החדש. יעמדו השנים - להיות עדים. והתם פרכינן: לא תהא שמועה גדולה מראיהו ומוקמינן לה כשראוהו בלילה. לפיכך אם לא יעידו לבקר - על מה יאמרו מקודש. שאין היחיד נאמן - לקדש החדש ביחיד. ליתבו ברוכתייהו - אחר שהעידו בפניו. וקרא ערער על האחד - שהוא פסול. עד שלא חתמו - השני דינים על האשרתא. מעידין - על זה שהוא כשר. משחתמו. הוו להו נוגעין בעדות, שגנאי להם שישבו עם פסול בדין. תרי

מְקוּדָּשׁ", שְׁאֵין הַיָּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ. וְאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ דַּעַד נַעֲשֶׂה דִינִן - לְמָהּ לִי פוֹלִי הָאִי? לִיתְבוּ בְּרוּכִיתֵיהוּ וְלִיקְדָּשֵׁי! אָמַר לִיה: אַף לִידִידִי קִשְׁיָא לִי, וְשֹׁאִילְתִּיהּ לְרַב יִצְחָק בְּר שְׁמוּאֵל בְּר מֵרְתָא, וְרַב יִצְחָק לְרַב הוֹנָא, וְרַב הוֹנָא לְחִיָּיא בְּר רב, וְחִיָּיא בְּר רב לְרַב, וְאָמַר לָהּ: הִנֵּה לְעִדוֹת הַחֲדָשׁ דְּאוּרִייתָא, וְקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְרַבְּנָן. אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רב הוֹנָא אָמַר רב: שְׁלֹשָׁה שְׁיִשְׁבוּ לְקִיּוּם אֶת הַשְּׁמֵר, וְקָרָא עֲרֵעַר עַל אֶחָד מֵהֶן, עַד שְׁלָא חֲתִמוּ - מְעִידִין עֲלֵיו וְחוֹתֵם, מְשַׁחְתְּמוּ אֵין מְעִידִין עֲלֵיו וְחוֹתֵם. עֲרֵעַר דְּמָאִי? אִי עֲרֵעַר דְּנִגְלוֹתָא תִּיר

עדות דין - משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" - אלו העדים, "לפני ה'" - אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין - עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הזמה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין - אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הזמה עליהם. אלא כיון דבני הזמה ניהו בבית דין אחד - עדות שאתה יכול להזימה קרינא בהו, הכי נמי יהיה הדין נעשה עד. ודוקא בעד המעיד אמרין דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תהא שמועה גדולה מראיה - נעשה דין. ודוקא בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות - אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (ו,א): אפילו הן מאה - כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "אדארו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "והצילו העדה", והנך כיון דחוזו דקטל - הוה לא חזי ליה וכוותא. ודוקא בדאורייתא, אבל בדרבנן - אפילו עד המעיד נעשה דין.

דיינים, והדיין השלישי יצטרף לפסוק את הדין אף שלא שמע את
העדות, אלא צריכים שלשתם לקבל את העדות, וכמבואר
בהלכה זו שהשנים צריכים להעיד בפני השלישי, ולא די
בידיעתם.
מקשה הגמרא: מתקין לה רב אשי, בשלמא הדין הראשון, שעד
נעשה דין, ששענין מנה – יש ללמוד מהלכה זו, שהרי שני הדיינים
מעידים בפני השלישי על כתב ידי העדים, ואחר כך נעשים דיינים
לקיים את השטר. אלא הדין השני, שדיינין הפקידין את חתימות ידי
העדים, אין עדים אחרים צריכין לבוא ולהעיד בפניהם, אלא
מקימים את השטר על פי ידיעתם, יש לדחות את הראיה מהלכה
זו, דלמא, לעולם אימא לך – שמא אומר לך שבאמת אם שלשת
הדיינים מכירים את חתימות העדים, אינם יכולים לקיים על פי
ידיעתם אלא צריכין לקבל עדות של עדים אחרים על אמינות
החתימות, ושאני הכא – ושונה הדבר בהלכה זו ששנים העידו
בפני השלישי, דקא מפקימא הנה בחד – שהרי התקיימה ההגדה
על ידי שהעידו שניהם בפני אותו אחד שלא הכיר, ובכך אף הם
עצמם שמעו את העדות, ונמצא שהם דנים לפי הגדה ולא רק לפי
ידיעה.
ממשיך רב אשי ומקשה: וכן הדין השלישי שאמרת, שדיינין שאין
מכירין את חתימות ידי העדים, צריכין העדים להעיד בפני כל אחד
ואחד מהדיינים, ולא די בידיעת שנים מהדיינים, גם כן יש לדחות,
דלמא לעולם אימא לך שאין צריכין להעיד בפני כל אחד מהדיינים,
אלא די בכך שיעידו בפני שנים מהם, והשלישי יסמך על השנים
ויתום עמהם, ושאני הכא – שונה הדין כאן, שהוצרכו השנים
להעיד בפני השלישי, משום דלולי זאת לא קא מפקימא הנה בלל
– לא מתקיימת הגדת עדות על קיום החתימות כלל, וכבר התבאר
שרב אשי סובר שאין דיינים יכולים לקיים את השטר על פי
ידיעתם בלבד, אלא רק על ידי שיעידו אחרים בפניהם, ולכן כאן
ששני הדיינים מכירים בעצמם את החתימות, יש צורך שיעידו
בפני השלישי, אבל אם השנים לא הכירו מעצמם את החתימות
אלא קיבלו עדות של אחרים על הכרת החתימות, יכול השלישי
להצטרף עמהם לקיים השטר אף שלא קיבל עדות על אמינות
החתימות.

הגמרא מקשה על הלכה זו שהובאה לעיל, ש'עד נעשה דין',
מספרת הגמרא: ותיב רבי אבא וקאמר לה להא שמעתא, ישב רבי
אבא ואמר הלכה זו, דבקימא שטרות 'עד נעשה דין'. איתביה –
הקשה לו רב ספרא לרבי אבא ממזה שנינו במשנה (ר"ה כה) ללבי
עדות קידוש החדוש, שכשעדים מעידים שראו את הלבנה
בחידושה מקדשים בית דין את החדוש, אם אירע שראוהו – את
הירח החדש שלשה דיינים, והן בית דין – מדייני הסנהדרין,
שראוים לקדש את החדוש, ועמדו שנים מהם להיות עדים,
ויושיבו שנים אחרים מפקדיהם שבסנהדרין אצל התיב – העד
השלישי, כדי שיהיה להם שם 'בית דין', ואותם שנים שראו את
הירח יעידו בפניהם של השלשה, ויאמרו שלשה 'מקדש החדש
מקדש'. אך אינם יכולים להעיד בפני השלישי לבדו, בלא שיערפו
אליו עוד שנים אחרים, משום שאין הדיין התיב נאמן לקדש את
החדוש על ידי עצמו – לבדו, שאין 'בית דין' בפחות משלשה.
מסיים רב ספרא את קושייתו: ואי קלא דעתך – ואם אתה מעלה
על דעתך, דעד נעשה דין, למה לי כולי האי – לשם מה הוצרכה
המשנה לומר שיביאו שנים נוספים, ליתבבו דבוקתייהו ולקדשי –
ישבו אותם שלשה במקומם ויקדשו לבדם, על ידי שיעידו שנים
בפני השלישי, ואף שהיו עדים יכולים שלשתם לשבת אחר כך
כדיינים ולקדש את החדוש, שהרי עד נעשה דין.
מתרצת הגמרא: אמר רבי אבא, אף לדידי קשיא לי – גם לי
היה קשה כן, ושאליה – ושאליה כן לרב יצחק בר שמואל בר
מרקא, ורב יצחק הקשה כן לרב הונא, ורב הונא לתיא בר רב,
ותיא בר רב לרב, ואמר להו רב, אין זו קושיא, הנה לעדות קידוש

מספרת הגמרא מעשה בענין זה: איקלע רבנא אחתה דרבי תיא בר
אבא למבזן שוקשמי – רבנא, אחיו של רבי חייא בר אבא, הזדמן
למקומם של אממר ורב אשי כדי לקנות שומשמן, ואמר, הכי
אמר שמואל, עד ודין מצטרפין לקיים את השטר, על ידי שכל אחד
מעיד על חתימתו ידו, ובדברי רבי יהודה בשם שמואל. אמר אממר,
כמה מעליא הא שמעתא – כמה מעולה היא מימרא זו. אמר ליה
רב אשי לאממר, משום דקלקלה אבות דאמא את נמי מקלקלת לה –
וכי מחמת שרמי בר חמא, שהוא אבי אמר, שיבא את המימרא
הזו, כמובא לעיל (ע"א), גם אתה משבחה, והרי כבר פרקה – הקשה
עליה ודחאה רבא, שהרי אין שייכות בין העדויות ואי אפשר
לצרפן.

הגמרא מוסיפה לדון בענין קיום שטרות: אמר רב ספרא, אמר רבי
אבא, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, אמר רב הונא, ואמר
לה – ויש אומרים שלא אמר כן רב הונא משם עצמו, אלא אמר
רב הונא שכך אמר רב, שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר, והיו
שנים מהם מכירין את חתימות ידי העדים, ויכולים לקיימם על פי
ידיעתם, ואחד הדיינים אינו מכיר, עד שלא – קודם שחתמו שני
הדיינים על הקיום, מעידין הם בפניו של השלישי שזהו כתב ידם
של העדים, והוא חותם עמם על הקיום. אך משחתמו שני
הדיינים על הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, כלומר, אף אם יעידו
עתה בפניו ויתחום לא יוכשר הקיום, כיון שבנוסח הקיום כותבים
הדיינים שישבו במושב בית דין של שלשה, והתברר להם
שחתימות העדים אמיתיות, ואילו במקרה זה כשכתבו כן לא היה
הדבר אמת, שהרי באותה שעה לא התברר לשלישי שהחתימות
אמיתיות, ונמצא שחתמו על דבר שקר, וקיומם פסול. ורק
כשהעידו בפניו קודם שחתמו, הקיום כשר.
משמע מההלכה האמורה, שרק לגבי החתימות נאמר דין זה,
שאין לדיינים לחתום קודם שידעו שלשתם שחתימות העדים
אמיתיות, אבל הכתיבה עצמה של נוסח הקיום יכולה להיעשות
קודם לכן, אף שנכתב בו ששלשתם יודעים שהחתימות אמיתיות,
ובאמת באותה שעה לא הכירם השלישי. מקשה הגמרא: ומי
כתבין – וכי מותר לכתוב את נוסח הקיום בעת שאין הדבר אמת,
והאמר רב פפי משמיה דרבא, האי אשקתא דדייני דניכתב מןמיה
דיחיו סהרי אחתימות ידיהו – כתב קיום של הדיינים שנכתב קודם
שהעידו העדים בפניהם על חתימת ידיהם, פסולת, אף אם לא
חתמו הדיינים אלא לאחר שהעידו העדים בפניהם על
החתימות, דמתיהו בשקרא – לפי שראוהו הדבר כשקר,
שכותבים הדיינים שהתברר להם שהחתימות אמת, בזמן שעדיין
אינם יודעים זאת, ואם כן הכא נמי – גם כששני הדיינים מכירים
את החתימות והשלישי אינו מכירם, כיצד מותר להם לכתוב את
נוסח הקיום, והרי אף שלא חתמו עליו מכל מקום מתיהו בשקרא.
הגמרא מתקנת את דברי רב הונא: אלא אימא – כך יש לשנות
מימרא זו, עד שלא כתבו הדיינים את כתב הקיום, מעידין שני
הדיינים בפניו של השלישי, וכותבים את הקיום, וחותם עמהם. אך
משכתבו את כתב הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, כיון שכתובת
הקיום בזמן שהנוסח הכתוב בו לא היה נכון, פסולתו.
הגמרא לומדת כמה הלכות ממימרא זו: ששם מנה הלת – מדברי
רב הונא יש ללמוד שלשה דינים: א. ששם מנה, שעד המעיד על
חבירו נעשה גם דין לזון אותו, שהרי שני הדיינים מעידים בפני
השלישי על הכרת חתימות העדים, ואחר כך מצטרפים להיות
כדיינים בדבר ולחתום על הקיום. ב. ששם מנה, שדיינין הפקידין
את חתימות ידי העדים החתומים בשטר, יכולים לקיים על פי
הכרתם, ועדי השטר או עדים אחרים אין צריכין לבוא ולהעיד
בפניהם, שהרי התבאר ששני הדיינים יכולים לקיים מתוך ידיעתם
ללא שמיעת עדות נוספת. ג. וששם מנה, שדיינין שאין מכירין את
חתימות ידי העדים, צריכין העדים להעיד בפני כל אחד ואחד
מהדיינים על החתימות שבשטר, ואין די בכך שיעידו בפני שני

58 אך עתה גְּרוּשָׁה אֲנִי, אֵינָה נֶאֱמָרָה, שהרי אף ללא הודאתה יודעים
59 אנו שהיתה נשואה, ואינה נאמנת לומר שהתגרשה.
60 דין נוסף בענין זה: אשה שנשבתה לבין הגויים מוחזקת אצלנו כמי
61 שנבעלה לגוי, ופסולה לכהונה. ואם באה לפנינו אשה שלא
62 הוחזקה כשבויה ואֶמְכָּרָהּ, נִשְׁבֵּיתִי לבין הגויים וְהוֹרָה אֶנִי – לא
63 נבעלתי לאחד מהם, נֶאֱמָרָה, ומותרת להינשא לכהן, שֶׁהִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר
64 הוּא תִּפְּחָ שְׁהֵתִיר, שהרי היא זו שאמרה לנו שנשבתה, ואמרת גם
65 שלא נטמאה. וְאִם יֵשׁ עֲרִים שְׁנֻשְׁבִּית, וְהִיא אוֹמֶרֶת מְהֵרָה אֲנִי, אֵינָה
66 נֶאֱמָרָה, אלא היא בחזקת בעולה לגוי ואסורה לכהן. וְאִם מִשְׁנֻשָּׂאֵת
67 – לאחר שנישאת על פי דבריה, שהיה לה 'פה שאסר', בָּאוּ עֲרִים,
68 ונמצא שמעתה אין לה 'פה שאסר', הֲרִי זוּ לֹא תִצָּא מבעלה.

גמרא

71 הגמרא מבארת מהדין נלמד דין 'הפה שאסר': אָמַר רַב אִסִּי, מִיָּנֵן
72 למדנו דִּין 'הִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר הוּא תִּפְּחָ שְׁהֵתִיר' מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאֲמַר לַגִּבִּי
73 המוציא שם רע על אשתו ואומר שלא היתה בתולה, שבא אבי
74 הנערה לבית דין ואומר להם 'אֵת בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
75 וַיִּשְׁנֶאָה, וְהִנֵּה הוּא שֹׁם עֲלִילָת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא מִצְאֹתִי לְבִתְךָ
76 בְּתוּלִים, וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי' (דברים כ טז). כלומר, האב אומר שקיבל
77 קידושין עבור בתו מאדם זה, והרי כשאמר האב שקידשה 'לְאִישׁ',
78 ולא פירש מי הוא, אֶמְכָּרָהּ בכך על כל העולם מדין אשת איש.
79 ובשהוסיף ואמר 'הִנֵּה', כלומר שקידשתיה לאדם זה, הִתִּירָה
80 לבעלה, ומוכח שהאמינותו התורה לומר למי קידש את בתו, כיון
81 שהוא זה שאמר לנו שקידשה, ולולי דבריו היתה מוחזקת כפנויה.
82 הגמרא מבררת מדוע צריך ללמוד דין זה מפסוק. שואלת הגמרא:
83 לָמָּה לִי קָרָא, הֲרִי כְּבָרָא הִיא שִׁיחָא נֶאֱמַן, הוּא אֶמְכָּרָהּ וְהוּא שְׂרִי לָהּ
84 – כיון שהוא זה שאסרה, ואתה מאמינו בכך, יֵשׁ לָךְ להאמינו גם
85 למה שהתירה. משיבה הגמרא: אֲבָן דִּין 'הפה שאסר' נלמד
86 מסברא, אֵלֶּיָּא כִּי אִיצְטְרִיךְ קָרָא – הפסוק הוצרך לְכַדְרֵב הוּנָא אָמַר
87 רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִיָּנֵן לָאֵב שְׁנֵאֲמַן לְאִסּוּר אֵת בְּתוּ
88 הקטנה או הנערה מִן הַתּוֹרָה על ידי שיאמר שקידשה, שְׁנֵאֲמַר 'אֵת
89 בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ', ומשמעו שהוא יכול לקדשה, ואף נאמן לומר כן
90 ולאסרה על כל העולם, אך מה שהוא יכול לחזור ולומר
91 שהקידושין היו לאיש 'הזה' ולהתירה, זה פשוט מסברא, שהפה
92 שאסר הוא הפה שהתיר.
93 מקשה הגמרא: אִם כֵּן לִשְׁוֵן 'הזה' שאמרה התורה לָמָּה לִי, והרי לא
94 התחדש בכך שום דין. מתרצת הגמרא: לִשְׁוֵן 'הזה' מִיָּכָּע לִיָּה –
95 נצרכת לְכַדְרֵנִי רַבִּי יוֹנָה. דְּתַנִּי רַבִּי יוֹנָה, נֶאֱמַר בַּפֶּסֶק 'אֵת בְּתִי נָתַתִּי
96 לְאִישׁ הַזֶּה', וִישׁ ללמוד מכך שדוקא אם הוא אומר שקידשה
97 לאיש 'הזה', והוא הוציא עליה שם רע, חייב לשלם לה קנס, וְלֹא
98 לָיָבָה – אך אם יאמר האב שקידשה לאדם מסוים, וקודם שנשאה
99 מת ללא בנים והוצרכה להתייבם לאחיו, ואז זה הוא שהוציא
100 עליה שם רע שלא מצא לה בתולים, אינו חייב בקנס זה.

101 הגמרא מביאה ברייתות בדין נאמנות אדם לחזור בו מדבריה: תַּנּוּ
102 רַבִּנּוּ, הָאִשָּׁה שְׁאֲמָרָה אֶשֶׁת אִישׁ אֲנִי, וְלֵאחֶר זִמְן תִּהְיֶה וְאָמְרָה פְּנוּיָה
103 אֲנִי, נֶאֱמָרָה, ומותרת להינשא.
104 מקשה הגמרא: כִּיצַד הִיא נֶאֱמָנָה לְחֹזֵר בָּהּ, וְהָאִ שְׁוִיָּה לְנִפְשָׁהּ
105 חֲתִיכָה דְּאִיפּוּרָא – והרי כשאמרה שהיא אשת איש, אסרה את
106 עצמה על כל העולם, ואדם נאמן לאסור את עצמו אף במקום
107 שאין עדים על כך, וכיצד היא יכולה לחזור בה. מתרצת הגמרא:
108 אָמַר רַבָּא בַּר רַב הוּנָא, מדובר בברייתא כְּגוֹן שְׁתֵּנָּה אֲמַתְלָא – טעם
109 וסיבה לְכַדְרֵיָּה הראשונים, מדוע אמרה שהיא אשת איש.
110 מסייעת הגמרא לתירוץ זה מברייתא אחרת: תַּנּוּ נָמִי הָכִי – כך
111 גם שנינו בברייתא אחרת, שנאמנותו זו היא על ידי אמתלא, אשה
112 שְׁאֲמָרָה אֶשֶׁת אִישׁ אֲנִי, וְהוֹרָה וְאָמְרָה פְּנוּיָה אֲנִי, אֵינָה נֶאֱמָנָה. וְאִם
113

1 אִם כֵּן מִדּוּעַ כְּשֶׁהֲעִידוּ הִדְיָיִים קוֹדֵם שְׁחַתְמוּ הֵם נֶאֱמָנִים
2 להכשירו, והרי בודאי מדובר שהערעור יצא על ידי שני עדים,
3 ואם כן תִּרִי וְהִרִי נִיגְהוּ – יש כאן שתי כיתות עדים המכבישות זו
4 את זו, שנים אומרים שהוא גזלן ושנים אומרים שאינו גזלן, ואין
5 להכשירו מספק. וְאִי מִדּוּבֵר בְּעֶרְכָּהּ דְּפָגֵם מִשְׁפָּחָהּ, שאמרו
6 המערערים שהוא עבד כנעני הפסול לדון (ביב פת), אִם כֵּן מִדּוּעַ
7 לאחר שחתמו הדיינים על הקיום אינם נאמנים להעיד שאינו עבד
8 ולהכשירו, והרי גִּלּוֹי מִלְּתָא בְּעֶלְמָא הוּא – זהו דבר העתיד
9 להתגלות ולהתברר, האם הוא עבד או לא, ואין הדבר תלוי לגמרי
10 בעדותם, ויש להאמינם ולהכשירו.
11 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – באמת יש לומר כפי שסברנו
12 בתחילה, שמדובר בְּעֶרְכָּהּ דְּנִלְוָתָא, ומה שהקשינו שאם כן מדוע
13 נאמנים האחרונים המכשירים יותר מהראשונים שפסלוהו, יש
14 לתרץ שבאמת אינם מכחישים אותם, אלא קָאֲמְרִי הֲנִי – אומרים
15 הדיינים, אמנם היה גזלן כדברייכם, אֲבָן יִדְעִינָּה בִּיה דְּעֶבֶד תְּשׁוּבָה –
16 אנו יודעים שעשה תשובה וחזר לכשרותו, וכיון שאינם סותרים
17 את דברי הראשונים, נאמנים, ובלבד שיעידו קודם שחתמו, שלא
18 יהיו נוגעים בדבר.

19 הגמרא ממשיכה לדון בענין קיום שטרות: אָמַר רַבִּי יוֹדָא, הָאִ
20 מִלְּתָא – הלכה זו, מִרְבִּי אָבָא שְׁמִיעַ לִי – שמעתיה מרבי אבא,
21 וְאִמְנֵם, אִי לֹא רַבִּי אָבָא דָּמֵן עָבֹד – ולולי רבי אבא מהעיר עכו
22 שהוכירה לי, שִׁבְחָתָהּ – הייתי שוכחה. וכך היא ההלכה, שְׁלִשָּׁה
23 דיינים שִׁשְׁכְּבוּ לְקִיּוֹם אֵת הַשְּׁטָר, ולאחר שגמרו בדעתם שהוא
24 אמיתי ועדיין לא חתמו על קיומו מֵת אֶחָד מֵהֶם, אמנם יכולים שני
25 הדיינים הנותרים לכתוב את הקיום לבדם, אֲךָ צָרִיכִין לְמִיָּכְתֵּב דְּבַר
26 זה בתחילת נוסח הקיום, 'בְּמִתְבָּת תִּלְתָּא תוּנָא וְחַד לִיתִיה' –
27 'במושב שלשה דיינים היינו, ואחד איננו', ויחתמו בסוף נוסח
28 הקיום, שאם לא יכתבו כן, יסבור הרואה שקיימיהו שני דיינים
29 לבדם, שלא כדין, שהרי קיום שטרות צריך שלשה.

30 מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, וְאִי קָתַב בִּיה – ואם כתבו
31 בנוסח הקיום 'שְׁטָרָא דָּנָן נִפְּקִי לְגַבְרִינָא בִּי דִּינָא' – 'שטר זה יצא
32 לפנינו, בית דין/תו לא צריך – אין צריך לפרש בו שאחד מת, כיון
33 שדבר ידוע הוא שאין בית דין פחות משלשה, ונוסח זה מוכיח
34 שהתקיים השטר בפני שלשה.

35 מקשה הגמרא: מדוע די בכתיבת נוסח זה, וְהִרִי הרואה יסבור
36 דְּלָמָּא 'בֵּית דִּין חֲצוּף' הוּא, כלומר בית דין של שנים, וְכַדְשִׁמוּאֵל,
37 דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנֵים שְׂדֵנו לְבַדָּה, שְׁנֵים שְׂדֵנו דִּין, כיון שמן התורה די
38 בכך, אֵלֶּיָּא שְׁבִית דִּינִים נִקְרָא 'בֵּית דִּין חֲצוּף', לפי שתיקנו חכמים
39 שידונו לפחות בשלשה, והם העיזו פניהם לעבור על תקנה זו.
40 מתרצת הגמרא: כוונת רב נחמן בר יצחק דְּכֵתִיב בִּיה – שכתבו
41 בנוסח הקיום 'שטרא דנן נפק לקדמנא בִּי דִּינָא דְּרִבְנָא אִשִּׁי',
42 כלומר, שטר זה יצא לפני בית דינו של רב אשי, וברור שהם לא
43 יעברו על התקנה אלא ידונו בשלשה, ויבין הרואה שהסיבה
44 שחתמו עליו רק שנים היא כיון שמת השלישי.

45 מקשה הגמרא: וְדָלְמָא רַבִּנּוּ דְּבִי רַב אִשִּׁי כְּדִשְׁמוּאֵל כְּבִירָא לָהּ –
46 שמא דייני בית דינו של רב אשי סוברים בשמואל, ששנים יכולים
47 לקיים את השטר. מתרצת הגמרא: דְּכֵתִיב בִּיה 'וְאָמַר לָנָא רַבְנָא
48 אִשִּׁי' – מדובר שכתבו בשטר והורה לנו רב אשי לקיים את השטר,
49 ובודאי לא היה מורה כן אם לא היו שלשה.

משנה

51 כהמשך למשניות הקודמות (טו יח), משנתינו ממשיכה לדון
52 בנאמנות של 'הפה שאסר' הוא הפה שהתיר: הָאִשָּׁה שלא היתה
53 מוחזקת אצלנו כנשואה, שְׁאֲמָרָה, אֶשֶׁת אִישׁ הִיְתִי, ואולם עתה
54 גְּרוּשָׁה אֲנִי, נֶאֱמָרָה להתיר עצמה להינשא, שֶׁהִפֵּשׁ שְׂאֵסֶר – שאמרה
55 שהיתה אשת איש, הוּא תִּפְּחָ שְׁהֵתִיר – שאמרה שהתגרשה. וְאִם
56 יֵשׁ עֲרִים שְׁהִיתָה אֶשֶׁת אִישׁ, וְהִיא אוֹמֶרֶת אֲמַנֵם הִיְתִי אשת איש,
57

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רח תוספות

תרי ותרי ניהו — כי אמרי לא גול — הוּוּ לְהוּ תרי ותרי, ולא מתבשר
בהכי. וקשה דהבא אליבא דרב הונא קיימין. דאית ליה (שבועות מ"ב) דזו באה בפני
עצמה ומעידה. דאית לן למימר אוקי גברא אחזקתיה. ועוד דלרב חסדא דאמר (שם) בהדי
סדרי שקרי למה לי — מודה הבא דהאי גברא ממילא מתבשר, שהרי אם כת אתה מאלו

מעידה על אדם חסדא שהוא פסול, לרב חסדא
דחשיב לזו סדרי שקרי — לא חתך חסדא נאמנה. אף
על גב דאין אדם מבכרשיו, וכל שכן דהבא דאיכא
סדרי דמבכרשיו. דלא מהימני. ועוד קשה לרבינו
יצחק דקאמר אי ערער דפגם משפחה — גלוי
מילתא בעלמא הוא. ופירש הקונטרס: דדבר
העשוי לגילתא הוא, שיבדוק עד שיתברר הדבר.
חזו תימא: איך יתברר הדבר ועלם? כיון שאלו
שנים אומרים שהוא עבד — אין כל העולם
יכולים להבכרשיו, דחרי במאה! על כן נראה
כפירוש רבינו חננאל: דלא איירי בעדות דיינין
אלא בעדות אחרים. והכי פירוש: אם עד שלא
חתמו קרא ערער על אחד מהם — מעידים שנים
השוק עליו חותמם, דהוי כאילו ישבו בית דין
אחר שהבשריהו, ולא בטל עוד הספק המושב,
וחותמין. משתוממין השנים ולא הספיק השלישי
לחתום עד שקרא עליו ערער, בא ערער ובטל
ועד המושב של אותו בית דין. אף על פי שאחרי
כן העידו אחרים שהוא עבד, כיון שביטל ההוא
מושב — בטל. וצריך לחזור ולהושיב בית דין על
כך. ערער דמאי אי ערער דגולנותא — לא ותרי
ניהו, ולא מיפסיל. דאוקי תרי בהדי תרי, ואוקי
גברא אחזקתיה. וכיון דאיגלאי מלתא דמעול
לא היה פסול — הרי לא היה בטל ועד המושב
של אותו בית דין. אי ערער דפגם משפחה,
שאמרו עליו שהוא עבד, ואלו מימיהם אותם. דאי
אומרים שאינו עבד — אם כן היה נפסל! דליכא
למימר אוקי גברא אחזקה, דאם עבד לא היה
לו חוקת כשירות מעולם — אם כן גלוי מילתא
בעלמא הוא, דכיון דאיגלאי מלתא דכשר היה —
מה איכפת לן בהדוא ערעור, ולא בטל ועד
המושב לעולם. ערער דגולנותא, ודקאמרי הך
סדרי ידעין ביה דעבד תשובה. וכיון דמודו
לקמאי דגולן הוא — הוה ערער דיחוד ערערה,
ובטל ועד המושב. דהואיל ואמא דנפסל —

הוי בחוקת פסלות עד שנדע לנו כשירותו.
במותב תלתא כחודא הוינא חד ליתיה —
פירוש: צריך לכתוב "חוד ליתיה",
כיון דכתב בהדיא "במותב תלתא הוינא", ואין
חותמין בו כי אם שנים. אבל ודאי, אם לא כתב
"חוד ליתיה" — כשר, תרע, מדקאמר: ואי כתב
ביה "בי דינא" — תו לא צריך, ומיירי דלא כתב
"חוד ליתיה", מדפריך: ודלמא בית דין חצוף הוה.
ודלמא רבנא דבי רב אשי כשמואל סבירא לזו
— פירוש: כמז שסובר שמואל בעלמא, כן סבירא
לזו בקיום שטרות. אבל שמואל מצי סבר שפיר
דבקים שטרות בעי שלשה. דהא רב נחמן סבר
אמתלא

לה כשמואל בפרק קמא דסנהדרין (א,א). דשנים שזנו דיניהם דין. ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא מ"ב) גבי שלש איצטרא לחוקק.
מנין להפס שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש וזה" — משמע דאין האב נאמן להחיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו. ותימא: דאם בא אחד ואמר "קדשתי את בתי", ולאחר שעה או למחר אמר: "לפלוגי קדשתיה" לא ידא נאמן, כיון דהשתא ליכא מגו? ואומר רבינו יצחק: דבענין זה, שאינו סותר דבריו הראשונים ולא בא אלא לפרש דבריו הראשונים — מהדימין, אף על גב דליכא מגו. והבא דריש מ"אית בתי" הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כיון דקאי האיש שקידש לו קמיה, וקאמר "את בתי נתתי לאיש" ושחיק, דמשמע דאי שאינו מכיר שזה חתנו, מלרא אמר "את בתי נתתי לזה", או "לאיש חוה" בידו, בלא הפסק מרובה, הלכך לא ידא נאמן אחר כך, אלא תוך כדי דבור, דאיכא מגו. ועוד אומר רבינו יצחק: דאיכא למימר אפילו כבהאי גזונא מהדימין בלא מגו, וקרא יתירא קדריש, ואם אינו ענין כאן, דאפילו לאחר זמן נאמן, דסברא הוא שיהא נאמן לפרש למי נתנה, אף על פי שלא פירש מתחלה, שלא היה חושש לפרש — תנחו ענין להביא דאינו נאמן לאחר זמן, שיהא נאמן בתוך כדי דבור במגו.

[מנין] לאב שנאמן לאסור וכו' — תימא: מה צריך קרא? אי תיפול לזו דנאמן, והואיל ובידי קדשה, כדאמר בישי נוחלין (בבא בתרא קל"ב) בעל שאמר "גרשתי את אשתי" — נאמן, והואיל ובידו לגרשה! ויש לומר: דהבא אין בידו כל כך, דשמואל לא ימצא אדם שיקדשה (כדאינא קידושין ס"א), להכי איצטרך קרא. ומיהו, אם אמר על בתו בוגרת "קדשתיה כשהייתה נערה" — או קטנה נראה דאינו נאמן, דהשתא אין בידו כלל. דאף על גב דלמנן בפרק "נערה שנתפתתה" (מ"ב) פריך: ואימא הני מילי קטנה, אבל נערה — אידי חקידש נפשתי לפי זה היה צריך לומר דנאמן לאסור אפילו בשעה שאין בידו לקדשה, דקרא בנערה כתיב, ובעי למימר דאין בידו לקדשה, וראית בתי נתתי כשהייתה קטנה, וגזרת הכתוב הוא דנאמן אף על פי שאין בידו. אבל לפי המסקנא לא נאמן כן.

תרי ותרי ניהו — כי אמרי לא גול — הוּוּ לְהוּ תרי ותרי, ולא מתבשר בהכי. דקיימא לן
למנן בפרקין (כ"א), אין ערער פחות משנים. **דפגם משפחה** — שהעידו עליו שהוא עבד,
ועבד פסול לזין ולעדות קל ודומר מואשה, כדאמר בפרק "החובל" (בבא קמא פ"ח). נלוי
מילתא בעלמא הוא — משתחמו אמאי אין מעידין עליו? מאי חשד גזעו? אלא

הבא דבר זה צריכין הן לברר, ודבר העשוי
לגלות הוא, שיבדוק אחריו עד שיבדור הדבר.
ואין עדותן של אלו תלוי בהגדתן, ואין אלא
מגלי דבר בעלמא. דעבד תשובה — והשבי את
הגולה. ואי לאו רבי אבא דמן עכו — שהוכיחה
לי לאחר זמן. שכתבה — שכתבה. ומת אחד
מהן — עד שלא חתמו. צריכין למיכתב כו' —
דקיום השטר בשלשה, והרואה שנים חותמין בו
— יאמר שבשנים קיימדה. ואי כתב בית שפירא
דינ נפק קדמנא בי דינא תו לא צריך — דלא
מקרי בי דינא בציר מתלתא. בי דינא דרבנא
אשי — אורחא דמילתא נקט, שהוא היה ראש
ישיבה במתא מחסיא בימי רב נחמן בר יצחק
הוא מרא דשמעתא, ודאי בי דינא דרב אשי
לא עדיין בתרין, ואפרי לנא רבנא אשי —
לאודוקרי ליה ולקוימי. דקין דרב אשי גופיה
הזקיקן — אידו ודאי לתלתא אמר. ויש מפרשין:
ואמר לנא רבנא אשי — תלתא ניהו. ולא
נדיא לי דאי רב אשי חד מנחן, מאי ואמר
לנא דכתבי ביה? **משנה נשכית** — לבן
הגנים. ושוחרה אני — שלא נבעלתי לגוי. נאמנת
— ומותרת לבדן. ואני מפשיט כאו ערער —
בגמרא מפרש אהייא קאי. **נמרא** נתתי לאיש
אסרה — לכל העולם, דלא ידעין למאן. וכי
אמר "חזו" — התיירא לו. שנאמן לאסור את
בתו — כשהיא קטנה או נערה, שיבדו לקדשה.
כדאמרין בפרק "נערה שנתפתתה": מנין שאם
אמר קדשתיה לפלוגי שהוא נאמן לאסורה על
הכל? **את בתי נתתי** — אלמא בדידה תליא
נתינה, והימניה קרא למימר הכי. חוה למה לי
— כיון דלאו להפס שאסר מיבעי ליה. ולא ליכא
— אם הוציא שם עד על נישואי אחיה. שאין
היבם נידון כמוציא שם רע ליענש במאה כסף.
והכי מוכח בפרק "נערה",

ליכא. **תנו רבנן**: **האשה שאמרה**: "אשתי איש אני" ו**חזרה ואמרה**: "פגויה אני" — **נאמנת**. והא
שויה לפישה חתיכה דאיסורא! **אמר רבא** בר רב הונא: **פגו**ן **שנתנה אמתלא לדבריה**. **תניא** נמי
הכי: **אמרה**: "אשתי איש אני" ו**חזרה ואמרה**: "פגויה אני" — **אניה נאמנת**, ואם **נתנה אמתלא**
לדבריה — **נאמנת**. ו**מנעשה נמי באשה אחת גדולה**, **שהייתה גדולה פגויה**, ו**קפצו עליה פגי אדם**
לקדשה, ו**אמרה להם**: "מקודשת אני". **לימים עמדה וקידשה את עצמה**. **אמרו לה חכמים**: **מה**
ראית לעשות בן? **אמרה להם**: **בתחלה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים** — **אמרת** "מקודשת
אני", **עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים** — **עמדת** ו**קדשתי את עצמי**. **וזו הלכה העלה רב אחא** **שר**
הבייר לפני חכמים באישא, ו**אמרו**: **אם נתנה אמתלא לדבריה** — **נאמנת**. **בעא מיניה שמואל מרב**:
אמרה: "ממאנה אני" ו**חזרה ואמרה**: "מחורה אני" **מהו?** **אמר ליה**: **אף פגו**, **אם נתנה**

לה כשמואל בפרק קמא דסנהדרין (א,א). דשנים שזנו דיניהם דין. ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא מ"ב) גבי שלש איצטרא לחוקק.
מנין להפס שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש וזה" — משמע דאין האב נאמן להחיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו. ותימא: דאם בא אחד ואמר "קדשתי את בתי", ולאחר שעה או למחר אמר: "לפלוגי קדשתיה" לא ידא נאמן, כיון דהשתא ליכא מגו? ואומר רבינו יצחק: דבענין זה, שאינו סותר דבריו הראשונים ולא בא אלא לפרש דבריו הראשונים — מהדימין, אף על גב דליכא מגו. והבא דריש מ"אית בתי" הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כיון דקאי האיש שקידש לו קמיה, וקאמר "את בתי נתתי לאיש" ושחיק, דמשמע דאי שאינו מכיר שזה חתנו, מלרא אמר "את בתי נתתי לזה", או "לאיש חוה" בידו, בלא הפסק מרובה, הלכך לא ידא נאמן אחר כך, אלא תוך כדי דבור, דאיכא מגו. ועוד אומר רבינו יצחק: דאיכא למימר אפילו כבהאי גזונא מהדימין בלא מגו, וקרא יתירא קדריש, ואם אינו ענין כאן, דאפילו לאחר זמן נאמן, דסברא הוא שיהא נאמן לפרש למי נתנה, אף על פי שלא פירש מתחלה, שלא היה חושש לפרש — תנחו ענין להביא דאינו נאמן לאחר זמן, שיהא נאמן בתוך כדי דבור במגו.

[מנין] לאב שנאמן לאסור וכו' — תימא: מה צריך קרא? אי תיפול לזו דנאמן, והואיל ובידי קדשה, כדאמר בישי נוחלין (בבא בתרא קל"ב) בעל שאמר "גרשתי את אשתי" — נאמן, והואיל ובידו לגרשה! ויש לומר: דהבא אין בידו כל כך, דשמואל לא ימצא אדם שיקדשה (כדאינא קידושין ס"א), להכי איצטרך קרא. ומיהו, אם אמר על בתו בוגרת "קדשתיה כשהייתה נערה" — או קטנה נראה דאינו נאמן, דהשתא אין בידו כלל. דאף על גב דלמנן בפרק "נערה שנתפתתה" (מ"ב) פריך: ואימא הני מילי קטנה, אבל נערה — אידי חקידש נפשתי לפי זה היה צריך לומר דנאמן לאסור אפילו בשעה שאין בידו לקדשה, דקרא בנערה כתיב, ובעי למימר דאין בידו לקדשה, וראית בתי נתתי כשהייתה קטנה, וגזרת הכתוב הוא דנאמן אף על פי שאין בידו. אבל לפי המסקנא לא נאמן כן.

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף כב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" תוספות

ושייך לעמוד או **חזרה** ואמרה טהורה אני מהו - פירוש: מועיל אמתלא או לא? אבל אין לפרש "מהרה" אם צריכה אמתלא או לא, מדקאמר אף בזה נהנה כו'. ו**אפילו** הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה - רבינו חננאל הביא ירושלמי: שמואל בעא לאדוקקיא לאתתיה, אמרה ליה: "טמאה אני", ולמהר אמרה: "טהורה אני", אמר לה: אתמול טמאה, יומא דין טהורה! אמרה ליה: אתמול לא הוית בי היכלא כי הדיא שעתא. אתא שאל לרב, אמר ליה: אם נתנה אמתלא לדבריה - נאמנת.

הבא עליה באשם תלוי קאי - תימה: דבחסותא קאי, דהא מסקנא בפרק "ארבעה אחים" (יבמות לא.א) דתרי ותרי - ספיקא דרבנן, ומדאורייתא אוקמה אחזקה. ומאי משני נמי כשניסת לאחד מעדיה, הא עד נמי בחנן קאי. דאוקמה אחזקה ואומר רבינו תם: דחזקה דאשה דייקא ומנסבא מרעה לה לזך חזקה. דמהאי טעמא נמי שרינן לה כי ליכא עדים כלל, אף על פי שהיא בחזקת אשת איש) **באשם** תלוי - אפילו למאן דבעי חתיכה אחת משתי חתיכות - הכא לא בעינן שתי חתיכות. דמאן דמפרש שתי חתיכות (כריתות יז.ב) דאפשר דבעינן חתיכה משתי חתיכות - משום דאפשר לברר איסורא. פירוש: אפשר לברר על ידי בקי, שיכיר חתיכה הנשארת, אם חלב היא אם שומן היא. הכא נמי - אפשר לברר על ידי חומה. ולמאן דמפרש משום דבשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן איקבע איסורא - הכא נמי איקבע איסורא. שהייתה בחזקת אשת איש. אי נמי: לאו אשם תלוי ממש קאמר, אלא כלומר באיסור אשם תלוי. **בגזון** שניסת לאחד מעדיה - והא דתנן בפרק שני דיבמות (כה.א) "ורגמור" - לא ישא את אשתו. לא ששנים מעידין כן, בדשום מקום אין שנים חשודין, כדמוכח לקמן, ואפילו למאן דחיש לגמולין, אם שנים מעידין על זה ושנים על זה - נאמנן. וכן מוכח נמי בפרק שני דיבמות (כה.ב) דתנן: היום: מיאנה או שחלצה בפניו - ישאנה, מפני שהוא בית דין. ודייק בגמרא: טעמא דבית דין, הא בברי - לא, מאי שנא מהא דתנן: עדים החתומים על שדה מקח או על גט אשט - לא חשו חכמים לדבר זה? היא גופה קמשמע לן, לאפוקי ממאן דאמר מיקאן בשנים. אלא כלומר: שחרגו עם אנשים הרבה. **א** הכי לבתחלה נמי - ומזה דתנן ב"האשה שלום" (יבמות קי.ב), עד אחד אומר מה ועד אחד אומר לא מת - הרי זו לא תנשא, ליכא לאקשויי לעולא. דהתם איירי בבת אחת, ואפילו אם ניסת תצא. ועולא איירי בזה אחר זה, כשבא עד אחד ואמר "מת" התיירה, וזה אחר כך בא אחר ואמר "לא מת", אם נשאת - לא תצא. ומפרש בגמרא: דלא ניסת ממש, אלא התיירה לינשא אף על פי שלא ניסת, ולא תצא - היינו מהתירה הראשון. משמע: דווקא התיירה קודם שבא העד ואמר "לא מת", הא בא קודם שהתיירה - לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה לא.ב) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה. דתנן היום: עד אחד אומר "נטמאת" ועד אחד אומר "לא נטמאת" - היתה שותה. ודייק בגמרא: טעמא דהאי מבחש, אבל לא מבחש - עד אחד נאמן, מנא הני מילי כו'. ופריך: כיון דמדאורייתא עד אחד נאמן - איך היכי מצי מבחש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה כו'. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חייא אומר: היתה שותה. לרבי חייא קשיא דעולא: לא קשיא. כאן - בבת אחת, כאן - בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת! ולכן צריך להגיה ולא משני בדשמי רבי חייא. ומיהו, איכא למימר דעולא לא מיירי אלא בזה אחר זה, אלא שגורא לן דרוק ליהעמיד ומשנה בבת אחת. משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין - הני מילי היום, דמדאורייתא עד אחד מדיקן בטוטה, בדנפקא ליה היום מיעד אין בה, אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן - לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן - מיייתי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה - פסוק הוא, אלא דרב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות קי.ב), עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא עד אחד ואמר "לא מת" - לא תצא. ופריך בגמרא: טעמא דניסת, הא לא ניסת - לא תנשא. והאמר עולא: כל מקום כו', ומאי פריך? והא עולא לא קאמר אלא בדיעבד, אבל לבתחלה מודה דלא תנשא, משום דרב אסי! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק טעמא - דניסת, הא אם לא נשאת - לא תנשא, ואם נשאת - תצא. דהכי משמע מתניתין: דקא נשאת ואחר כך בא העד לא תצא, הא בא העד קודם שנשאת ואחר כך ניסת - תצא. משום הכי פריך מדעולא. ואם תאמר: והכי משני היום דהכי קאמר: עד אחד אומר "מת" התיירה לינשא, ובא אחר ואמר "לא מת" - לא תצא מהתירה הראשון, משמע ותנשא לבתחלה לא תנשא. ולא תצא מהתירה הראשון - דלענין דאם נישאת לא תצא. **[תירווייה]** בשאת אשם משהיה - תימה: דמה לנו לאותו עד שאומר לא נתגרשה? בלא אידו: נמי תצא, דאין דבר שבערה פחות משנים! דהא ליכא למימר שלא היינו יודעים שהיא אשת איש כי אם על פיהם, דאם כן להימנה להאי דאמר מגורשת, במיז דאי בעי שתק, ויש לומר: דאין זה מיגו, דשמן רוצה להעיד כדי לפסול מן הכהונה. תוספות שנים.

אמתלא - משל וטעם למה אמרה תחלה מקודשת אני. **אם** נתנה **אמתלא** לדבריה **נאמנת** - דהואיל ונתנה אמתלא - נאמנת. **אמרה** **בטמאה** אני - אמרה לבעלה: נדה אני. **טהורה** אני - לא הייתי נדה. **לא** **עבד** שמואל **עובדא** **בנפשיה** - פעם אחת אמרה לו אשתו כן, ונתנה אמתלא לדבריה - ופירש הימנה עד שטבלה. **לא תצא** - ולקמיה פריך: תרי ותרי נינהו **שבאו עדים** - שאמרו לא מת. **באשם** תלוי - בא עד ספק ברת. **לאחד** מעדיה - שאמרו מת. דאין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקם, וזה אומר ברי לי. **באומרת** ברי לי - אין לבי נוקם, שברי לי אילו היה קיים - היה בא. **תרנמה** - לזה דרבי יוחנן. **בעד אחד** - ולא שנים אימור, אלא עד אומר כו' ועד אומר כו'. **הימנהו** **רבנן** **בבתרי** - לומר מת, כדאמרנן ביבמות ב"האשה" מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה - הקלטה עליה בתחלתה. **אפילו** לבתחלה נמי - תינשא. **דרב אבי** - ביבמות, בפרק שני. **תירווייה** **באשת איש** **קא** **מסחיה** - שניקן מעדיין שאשת איש היתה. **מיתה** אינה יכולה מבחשתו - אם יבא בעלה אינה יכולה לומר "מת אתה", הלכך אי לאו דברי לה שמת מירדתא ולא מניסבא. **נירושין** **יכולה** מבחשתו - אם יבא ואומר "לא נירושין", היא תאמר "גירשתני", הלכך, אי שרית לה - סמכה אהבחהו, ומניסבא על פי עדים הללו מספק, ולא מירדתא למיזק שפיר. **נקישו** **מת** - היום. **ליכא** **לברורה** - אם אמרו טבע במים, או אכלו ארי - אין אנו יכולין לברר הדברים. **הלכך**, לבתחלה לא תינשא, ואם ניסת - לא תצא, כרבנן, וכשניסת לאחד מעדיה. **אחוי** **גיפיר** - דבשעתא פורתא לא מהימנא למימר אירכס לי. **הרי** **זו** **לא** **תנשא** - לאחרי תירווייה

מקד עקשות **פה** **ולוזה** **שפתים** **הרחק** **מקד**. **סיפא**, **עד אחד אומר** **"נתגרשה"** **ועד אחד אומר** **"לא נתגרשה"** - **תירווייה** **באשת איש** **קמסחיה**, **והאי דקאמר** **"נתגרשה"** - **הוה** **ליה** **חד**, **ואין דבריו של אחד במקום שנים**. **רבא** **אמר**: **לעולם** **תרי** **ותרי** **נינהו**, **וראה** **רבי** **יוחנן** **דבריו של רבי מנחם** **בר** **יוסי** **בגרושין**, **ולא** **ראה** **במיתה**. **מאי** **מעמא?** **מיתה** - אינה יכולה מבחשתו, **גרושין** - יכולה מבחשתו. **ומי** **חציפה** **פולג** **האי?** **והאמר** **רב** **המנונא**: **האשה** **שאמרה** **לבעלה** **"גירשתני"** - **נאמנת**, **חזקה**, **אין** **אשה** **מעוזה** **פניה** **בפני** **בעלה**! **הני** **מילי** - **היכא** **דליכא** **עדים** **דקא** **מסייעי** **לה**, **אבל** **היכא** **דאיכא** **עדים** **דקא** **מסייעי** **לה** - **מעוזה** **ומעוזה**. **רב** **אסי** **אמר**, **בגון** **דאמרי** **עדים**: **"עכשיו** **מת"** **"עכשיו** **גירשה"**. **מיתה** - **ליכא** **לברורה**, **גירושין** - **איכא** **לברורה**. **דאמרנן** **לה**: **אם** **איתא** **דהכי** **הוה** - **אחוי** **לן** **גיפיר**. **תנו** **רבנן**: **שנים** **אומרים**: **"נתקדשה"** **ושנים** **אומרים**: **"לא נתקדשה"** - **הרי** **זו** **לא** **תנשא**, **ואם** **נשאת** - **לא** **תצא**. **שנים** **אומרים**: **"נתגרשה"** **ושנים** **אומרים**: **"לא נתגרשה"** - **הרי** **זו** **לא** **תנשא**, **ואם** **נשאת** - **תצא**. **מאי**

וזה אחר כך בא אחר ואמר "לא מת", אם נשאת - לא תצא. ומפרש בגמרא: דלא ניסת ממש, אלא התיירה לינשא אף על פי שלא ניסת, ולא תצא - היינו מהתירה הראשון. משמע: דווקא התיירה קודם שבא העד ואמר "לא מת", הא בא קודם שהתיירה - לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה לא.ב) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה. דתנן היום: עד אחד אומר "נטמאת" ועד אחד אומר "לא נטמאת" - היתה שותה. ודייק בגמרא: טעמא דהאי מבחש, אבל לא מבחש - עד אחד נאמן, מנא הני מילי כו'. ופריך: כיון דמדאורייתא עד אחד נאמן - איך היכי מצי מבחש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה כו'. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חייא אומר: היתה שותה. לרבי חייא קשיא דעולא: לא קשיא. כאן - בבת אחת, כאן - בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת! ולכן צריך להגיה ולא משני בדשמי רבי חייא. ומיהו, איכא למימר דעולא לא מיירי אלא בזה אחר זה, אלא שגורא לן דרוק ליהעמיד ומשנה בבת אחת. משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין - הני מילי היום, דמדאורייתא עד אחד מדיקן בטוטה, בדנפקא ליה היום מיעד אין בה, אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן - לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן - מיייתי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה - פסוק הוא, אלא דרב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (יבמות קי.ב), עד אחד אומר "מת" וניסת, ובא עד אחד ואמר "לא מת" - לא תצא. ופריך בגמרא: טעמא דניסת, הא לא ניסת - לא תנשא. והאמר עולא: כל מקום כו', ומאי פריך? והא עולא לא קאמר אלא בדיעבד, אבל לבתחלה מודה דלא תנשא, משום דרב אסי! ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק טעמא - דניסת, הא אם לא נשאת - לא תנשא, ואם נשאת - תצא. דהכי משמע מתניתין: דקא נשאת ואחר כך בא העד לא תצא, הא בא העד קודם שנשאת ואחר כך ניסת - תצא. משום הכי פריך מדעולא. ואם תאמר: והכי משני היום דהכי קאמר: עד אחד אומר "מת" התיירה לינשא, ובא אחר ואמר "לא מת" - לא תצא מהתירה הראשון, משמע ותנשא לבתחלה לא תנשא. ולא תצא מהתירה הראשון - דלענין דאם נישאת לא תצא. **[תירווייה]** בשאת אשם משהיה - תימה: דמה לנו לאותו עד שאומר לא נתגרשה? בלא אידו: נמי תצא, דאין דבר שבערה פחות משנים! דהא ליכא למימר שלא היינו יודעים שהיא אשת איש כי אם על פיהם, דאם כן להימנה להאי דאמר מגורשת, במיז דאי בעי שתק, ויש לומר: דאין זה מיגו, דשמן רוצה להעיד כדי לפסול מן הכהונה. תוספות שנים.

אמתלא לדבריה הראשונים, שאמרה טמאה אני, נאמנת לומר עתה
טוהרה אני. מספרת הגמרא: הָנָא מִינֵיה אַרְבָּעִים וְיָמֵינוּ – שינן
שמואל דין זה של רב ארבעים פעמים, וְאִפְּלִי הָכִי לֹא עָבַד שְׁמוּאֵל
עוֹבְדָא בְּנִשְׁתִּי – ואף על פי כן לא נהג כן שמואל בעצמו,
שבשאמרה לו אשתו טמאה אני ואחר כך חזרה בה ואמרה שהיא
טוהרה, ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים, החמיר שמואל על
עצמו והצריכה לטבול תחילה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שתי כיתות עדים המכחישות זו את
זו בהתרת אשת איש: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, אשה המוחזקת כאשת איש, וְשָׁנִים
אֲמָרִים שְׁמַת בעלה והיא מותרת להינשא. וְשָׁנִים אֲמָרִים לֹא מַת,
והיא עדיין אשת איש. או שהיו שָׁנִים אֲמָרִים נִתְגַּרְשָׁה, וְשָׁנִים
אֲמָרִים לֹא נִתְגַּרְשָׁה. תָּרִי זֶה לֹא תִּנְשָׂא לאחר, לפי שהדבר ספק,
וְאִמְנָם אִם עברה ונשאת, לֹא תִּנְשָׂא מבעלה השני. רַבִּי מְנַחֵם בְּרִי יוֹסִי
חולק ואומר, אף אם נישאת לאחר, תִּנְשָׂא, שהרי יתכן שהיא אשת
איש. אָמַר רַבִּי מְנַחֵם בְּרִי יוֹסִי, אִמְתִּי אֲנִי אֹמֵר שאף אם נישאת
תִּנְשָׂא, רק בִּמְנָן שתחילה בָּאוּ הָעֵדִים שאמרו שהיא אסורה, וְאַחֵר כֵּךְ
עברה ונשאת, שכיון שנישאת באיסור, קנסה שתצא מבעלה, אֲבָל
אם תחילה באו העדים שאמרו שמת בעלה, ונשאת כדן, וְאַחֵר כֵּךְ
בָּאוּ עֵדִים והכחישום, ואמרו שלא מת, לֹא תִּנְשָׂא, דכיון שנישאת
כדן אין לקונסה.

הגמרא מבררת מדוע אם נישאת לא תצא. מקשה הגמרא: מִכְּדִי
תָּרִי וְתָרִי נִינְהוּ – הרי יש כאן שני עדים המעידים שהיא פנויה
ושנים המעידים שהיא נשואה, הָנָא עֲלֶיהָ בְּאִשָּׁם תְּלִיז קָאִי – חייב
להביא 'אשם תלוי', כדן הבא במויד על ספק אשת איש, ואין
יתכן שאם נישאת לא תצא. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, אכן
אם נישאת לסתם אדם, תצא, אך בברייתא מדובר בִּנְגוֹן שְׁנֵינִישָׁת
לְאָחֵד מַעֲדִיָּה המעיד שהיא אלמנה או גרושה, וכיון שהוא יודע
בבירור שהיא מותרת לו, ואינו חייב קרבן על ביאתה, אי אפשר
לחייבו להוציאה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אמנם אותו עד שנשאה אינו עובר
איסור, אך עדיין קשה, שהרי הִיא גּוֹפֶה בְּאִשָּׁם תְּלִיז קָאִי –
האשה עצמה אינה יכולה לסמוך על דברי העד כשיש הכחשה
של 'תרי ותרי', ואם נבעלה לאדם אחר חייבת אשם תלוי, ומדוע
לא נחייבה לצאת ממנו. מתרצת הגמרא: מדובר בְּאוֹפֵן שהאשה
עצמה גם כן אֲמָרְתָּ בְּרִי לִי שמת בעלי, שאילו היה חי בודאי היה
בא, ואף היא אינה חייבת אשם תלוי, ולכן לא תצא.

הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן בענין זה של הכחשה בין
עדים: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אשת איש, שְׁשָׁנִים אֲמָרִים שְׁמַת בעלה,
וְשָׁנִים אֲמָרִים שְׁמַת מַת, תָּרִי זֶה לֹא תִּנְשָׂא, שמא היא עדיין אשת
איש, וְאִם נשאת לאחר, לֹא תִּנְשָׂא מבעלה השני. אבל אם שָׁנִים
אֲמָרִים נִתְגַּרְשָׁה, וְשָׁנִים אֲמָרִים לֹא נִתְגַּרְשָׁה, תָּרִי זֶה לֹא תִּנְשָׂא, וְאִם
נשאת לאחר, תִּנְשָׂא.

הגמרא מביאה שלשה ביאורים בדברי רבי יוחנן. מבארת הגמרא:
אָמַר אֲבִי, תְּרִיקָה בְּעַד אָחֵד – יש לפרש ולגרוס בדברי רבי יוחנן
שמדובר באופן שההכחשה היא בין עד אחד לעד אחד, ולא בין
שתי כיתות עדים, ולכן, אם עַד אָחֵד אֹמֵר שְׁמַת בעלה, הִימָנוּהוּ
בְּרַבָּן בְּבִי תָרִי – האמינוהו כחכים בשני עדים, כיון שיש חזקה
שהאשה תורקד היטב קודם שתינשא (יבמות פח), וְכִדְּעוּלָא, דְּאָמַר
עוּלָא, כָּל מְקוֹם שֶׁהָאִמְיָנָה תוֹרָה לַעַד אָחֵד לַאסוּר או להתיר, תָּרִי
זה כאילו העידו בָּאוּ שָׁנִים, וְהָאֵי – העד האחר דְּקָאֵמַר לֹא מַת, הִנֵּה
לִיהָ חָד – אינו נחשב אלא כעד אחד, וְאִין דְּכָרִיזִי שֶׁל אָחֵד מתקבלים

בְּמִקּוֹם שָׁנִים המכחישים אותו, ולכן אם נישאת לא תצא.
לפני שתבאר הגמרא מדוע בגירושין אין אומרים כן, מבררת
הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, שאנו מחשיבים את האומר שמת בעלה
כשנים, מדוע אמר רבי יוחנן שרק אם נישאת לא תצא, הרי אִפְּלִי
לְבַתְּחִילָה נָמִי יכולה להינשא על פיו. משיבה הגמרא: אמנם מעיקר
הדין מותר לה להינשא, אך לכתחילה ראוי לה להמנע מכך, מְשוּם
דבריו דְּרַב אָסִי. דְּאָמַר רַב אָסִי – היה רב אסי רגיל לומר את הפסוק
דלהלן (משלי ד כד) לגבי דברים שראוי להמנע מהם אף שהם
מותרים, מְשוּם החשד, 'הָסֵר מִפֶּה עֲקָשׁוֹת פֶּה' – אל תעשה דבר
שילעזו בו הבריות ויעקמו עליך פיהם, 'וְלִזְוֹת שִׁפְתֵּיךָ הִרְחֵק מִפֶּה' –
המנע מלעשות דברים שיבואו לרנן עליך ברמז. וכיון שכאן אין
הדבר ידוע לכולם שעד אחד האומר שמת בעלה נאמן יותר
מהעד האומר שלא מת, יבואו להלעז עליה שנישאת שלא כדן,
ולכן ראוי שלא תינשא.

ממשיך אבוי לבאר את הסיפא של דברי רבי יוחנן: אבל בְּסִיפָא,
שְׁעַד אָחֵד אֹמֵר נִתְגַּרְשָׁה, וְעַד אָחֵד אֹמֵר לֹא נִתְגַּרְשָׁה, הרי תְּרִיקָהוּ
– שני העדים בְּאִשָּׁת אִישׁ קָמְסִיתִי – שניהם מעידים על כך שהיתה
אשת איש, וְהָאֵי – העד דְּקָאֵמַר נִתְגַּרְשָׁה, הִנֵּה לִיהָ חָד – הרי הוא
יחיד המעיד נגד חזקת אשת איש, וְאִין דְּכָרִיזִי שֶׁל אָחֵד מתקבלים
בְּמִקּוֹם שָׁנִים, ולכן היא נשארת בחזקת אשת איש, ואף אם נישאת
תצא.

רבא מבאר את דברי רבי יוחנן באופן אחר: דְּבִי אָמַר, לְעוּלָם תָּרִי
וְתָרִי נִינְהוּ – באמת רבי יוחנן אמר את דבריו באופן ששתי כיתות
של שני עדים מכחישות אלו את אלו, והיינו באופן של הברייתא
שהובאה לעיל, שלדעת תנא קמא בין בעדות מיתה ובין בעדות
גירושין אם נישאת לא תצא, ולרבי מנחם בר יוסי בשני האופנים
אם נישאת תצא. וְהָאֵי – הסכים רבי יוחנן לְכָרִיזִי שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם
בְּרִי יוֹסִי בְּגִירוּשִׁין – כשהכחשה בין העדים היא האם האשה
התגרשה, שאם נישאת תצא, וְלֹא רָאָה דבריו בְּמִיתָה, אלא את
דברי תנא קמא, שאם נישאת לא תצא.

שואלת הגמרא: מָאי מְעָטָא – מה הטעם לחלק בין מיתה לגירושין.
משיבה הגמרא: בְּמִיתָה, אִינֵהּ יוֹבֵלָה מִכְּחֻשָּׁתוּ – אם יבא בעלה
לפניה, לא תוכל להכחיש ולומר שמת, וכיון שכך היא חוששת
להינשא כל זמן שלא ידוע לה בבירור שאכן מת בעלה, ולכן אם
נישאת לא תצא. כיון שאנו סומכים על כך שביררה את הדבר, אך
בְּגִירוּשִׁין, שאף אם יאמר בעלה שלא גירשה יוֹבֵלָה מִכְּחֻשָּׁתוּ –
יכולה היא להכחישו ולומר שגירשה, אין ראייה שביררה את
הדבר היטב, ולכן אם נישאת תצא.

תמחה הגמרא: וְמִי חֲצִיפָה בּוֹלִי הָאֵי – וכי אתה חושש שהאשה
תעזי פניה בפני בעלה לומר שגירשה, בזמן שלא גירשה, וְהָאָמַר
רַב הִקְנִינָא, הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ גִּירְשָׁתִּי, נִאֲמָנָה, לפי שיש חֲזָקָה
שֶׁאִין אִשָּׁה מַעֲדִיָּה פְּנִיה בְּפָנֶי בְּעֻלָּה לומר שגירשה אם באמת לא
גירשה, ואף בנידון זה יש לסמוך על כך שביררה את הדבר, כיון
שאינה יכולה להעזי פניה לומר שהתגרשה.

משיבה הגמרא: הֵנִי מִילִי – דבר זה, שאין אשה מעזיזה פניה בפני
בעלה, הוא חֲזָקָה דְּלִיבָא. עֵדִים דְּקָא מְסִיעִי לָהּ – רק באופן שאין
עדים המסיעים לדבריה, אֲבָל חֲזָקָה דְּאִיבָא. עֵדִים דְּקָא מְסִיעִי לָהּ
ואומרים שגירשה, מַעֲדִיָּה וְעִינִיָּה לומר 'גרשתני', ולכן אינה
מדקדקת היטב קודם שנישאת, ואם נישאת תצא.
רב אסי מבאר את דברי רבי יוחנן באופן אחר: רַב אָסִי אָמַר, באמת
רבי יוחנן עוסק באופן שיש הכחשה של תרי ותרי, והוא פוסק
כחכמים שבברייתא, שאם נישאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי
שמת או גרשתי, לא תצא. ומה שאמר רבי יוחנן שיש חילוק בין
עדות על מיתה לעדות על גירושין, היינו בִּנְגוֹן דְּאָמַר עֵדִים 'עֲבָשִׁי
וְהָאֵי' (היוסין) וְעִינִיָּה, ועדים אחרים מכחישים אותם, או שאמרו העדים
'עֲבָשִׁי' (היוסין) וְגִירְשָׁה, ועדים אחרים הכחישום, ולכן חלוק הדבר,
שהרי מִיתָה, אף שהאשה טוענת ברי שמת, לִיבָא לְבִירוּתָה – אינה
יכולה לברר זאת, שהרי אם טבע או אכלו ארי אין לה דרך
להוכיח זאת, ולכן אם נישאת לא תצא. אבל בְּגִירוּשִׁין, אִיבָא

מבררת הגמרא: **מאי שנא רישא ומאי שנא סופא** – מדוע ברישא, שיש ספק אם התקדשה, אם נישאת לאחר לא תצא, ובסיפא שיש ספק אם התגרשה, אם נישאת תצא, והרי בשניהם היא בספק אשת איש.

מבאר הגמרא: **אמר אביי**, תרנגולת – יש לומר שהביריתא עוסקת בהכחשה של עד אחד נגד עד אחד, ולא בשתי כיתות עדים, וכך הוא ביאור הביריתא, עד אחד אומר נתקדשה, ועד אחד אומר לא נתקדשה, כיון דתרנגולת בפנייה קמסחרי – שניהם מעידים שהיתה פנויה, והאי – ואותו עד דקאמר נתקדשה, הנה ליה חד – הרי הוא עד אחד, ואין דבריו של אחד מתקבלים במקום שנים – נגד דברי שנים המעידים שהיא בחזקת פנויה, ולכן אם נישאת לא תצא. אבל בסיפא, שער אחד אומר נתקדשה, ועד אחד אומר לא נתקדשה, כיון דתרנגולת באשת איש קמסחרי – שניהם מעידים שהיתה אשת איש, והאי – אותו עד דקאמר נתקדשה, הנה ליה חד המעיד להתירה, ואין דבריו של אחד מתקבלים במקום שנים המעידים שהיא אשת איש, ואף אם נישאת תצא.

רב אשי מבאר את הביריתא באופן אחר: **רב אשי אמר**, לעולם הביריתא עוסקת באופן שהיו תרי ותרין, ואיפוך – יש להפוך את הגירסא בביריתא מהרישא לסיפא, ואף לבאר את ההכחשה באופן אחר, וכך תתבאר הביריתא, שנים אומרים ראיה שנתקדשה, ושנים אומרים לא ראיה שנתקדשה, תרי זו לא תנשא לבתחילה לאחר, ואם נשאת לאחר, תצא מבעלה השני, כיון שאנו סומכים על האומרים שהתקדשה.

לפני שימשיך רב אשי לבאר את הסיפא, מבררת הגמרא את דבריו. תמזה הגמרא: אם העדים האחרים מעידים רק שלא ראו שהתקדשה, פשיטא שאין לסמוך על דבריהם כלל, שהרי לא ראיה ראיה ראיה, כי יתכן שהתקדשה שלא בפניהם, ובדאי יש לקבל את עדותם של האומרים שראו שהתקדשה, ותוחזק כאשת איש גמורה. מתרצת הגמרא: לא צריכא, דדיוורי פתח אחד – שעדים אלו דרים עם האשה באותה חצר, מהו דתימא – היינו יכולים לומר שאם איתא נתקדשה – אם אכן התקדשה, וכדברי העדים הראשונים, קלא אית לה למילתא – בדאי היה קול לדבר, והיו העדים שבחצרה יודעים על כך, ואם כן מה שאמרו לא ראינו שהתקדשה? זו ראייה שבאמת לא התקדשה, ואם נישאת לאחר לא תצא. קא משמע לן שאין זו ראייה כלל, לפי דעבדי אינשי דמקדשי בצניעא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, ואף יושבי החצר אינם יודעים מכך, ולכן מתקבלת עדותם של האומרים שהתקדשה, ואם נישאת תצא.

ממשיך רב אשי לבאר את הסיפא: אבל בסיפא, שנים אומרים ראיה שנתקדשה, ושנים אומרים לא ראיה שנתקדשה, ואף כאן מדובר שהיו דרים עמה בחצר אחת, והיה מקום לומר שמה שלא ראו שהתגרשה זו ראייה שאכן לא התגרשה, הדין הוא שאמנם לבתחילה תרי זו לא תנשא, כיון שיש עדים שלא ראו שהתגרשה, ויש כאן לזוט שפתיים, ומכל מקום אם נשאת לאחר, לא תצא מבעלה השני, כיון שאנו סומכים על העדים שאומרים שהתגרשה.

שואלת הגמרא: **מאי קא משמע לן** – מה חידשה הביריתא בסיפא, והרי אף על גב שמדובר כאן כמו ברישא דדיוורי פתח אחד, מכל מקום תיניי חד – דין זה דומה לדין האומר ברישא, וכבר שם התבאר שאף בחצר אחת אין ראייה מכך שלא שמעו על הקידושין, שלא התקדשה, והוא הדין בגירושין.

משיבה הגמרא: מהו דתימא, שרק גבי קידושין הוא שאנו אומרים שאין ראייה מכך שלא ראו שהתקדשה, כיון דעבדי אינשי דמקדשי בצניעא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, ובגון כשנושא אדם אשה שאינה הוגנת לו ומתבייש בכך, ולכן מקבלים את דברי האומרים שהתקדשה. אכל גבי גירושין, אם איתא דאינשי קלא אית לה למילתא – אם היתה מתגרשת היו יושבי החצר יודעים זאת, ובין שהם מעידים שלא שמעו על כך, זו ראייה שלא התגרשה, ונחזיקנה כאשת איש, ואם נישאת תצא. קא משמע לן

הביריתא בסיפא, דעבדי אינשי דמקדשי ודמקדשי בצניעא – שדרך בני אדם גם לקדש וגם לגרש ללא פרסום.

שנינו במשנה (כב): 'האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרשה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרשה אני, אינה נאמנת. אמרה נשביתי וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני, אינה נאמנת. ואם משנשאת פאו עדים, הרי זו לא תצא' כו'.

הגמרא מבאר לגבי מה שנינו בסיום המשנה שאם משנשאת באו עדים לא תצא: **רבי אושעיא מתני** לה ארישא – שנה דין זה לגבי הרישא, שהאשה אומרת שהיתה אשת איש והתגרשה, שאם נישאה לאדם אחר, ואחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, לא תצא מהשני. ואילו רבה בר אבין מתני לה אסיפא, לגבי האופן שאמרה נשביתי וטהורה אני, שאם נישאת לבחן, ואחר כך באו עדים שנשבתה, לא תצא.

הגמרא מבאר מה יסבור כל אחד מהאמוראים באופן האחר. אומרת הגמרא: **מאן דמתני לה ארישא**, שאף שהנידון הוא לגבי איסור אשת איש החמור, מכל מקום כיון שנישאת בהיתר לא תצא, כל שכן שדין זה שייך גם אסיפא, דבשבביה תקילו חכמים להתירה, שהרי לא ידוע כלל שנבעלה לגוי ואין זה אלא חשש דרבנן, ובמקום שנישאת בהיתר אף אם אחר כך באו עדים לא תצא. ואילו מאן דמתני לה אסיפא, היינו דוקא בשבביה שאיסורה אינו אלא חשש שדרבנן, אכל ארישא שהנידון הוא באיסור דאורייתא של אשת איש לא אמר התנא שאם נישאת לא תצא, אלא כיון שבאו עדים ואמרו שהיתה אשת איש, ואין לה פה שאסר, תצא מבעלה השני.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם בדינו של רב המנונא. מבררת הגמרא: **לימא דרב המנונא קמיפליג** – שמא נאמר שרבי אושעיא ורבה בר אבין נחלקו בדינו של רב המנונא (לעיל כב), שהאשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, דמאן דמתני לה ארישא – רבי אושעיא השונה את סיום המשנה על הרישא, שאף באומרת שהתגרשה, אם נישאת לא תצא, ואף שאחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, אית ליה – הוא סובר את דינו דרב המנונא, ולכן אף אחר שבאו העדים אנו מאמינים לה שהתגרשה, ולא תצא. ומאן דמתני לה אסיפא – רבה בר אבין, ששונה את הדברים לגבי הסיפא, שאומרת נשביתי וטהורה אני, סובר שברישה שאמרה שהתגרשה אם באו עדים תצא, לית ליה – אינו סובר את דינו דרב המנונא, ולדבריו אין חזקה שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, וכיון שאין חזקה המסייעת לדבריה שהתגרשה, אינה נאמנת.

דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לפרש כן, אלא אפשר לומר דבדילי עלמא אית להו דרב המנונא, שאשה נאמנת לומר בפני בעלה גרשתי, וקא, דמאן דמתני לה ארישא – ומחלוקתם היא באיזה אופן אמר רב המנונא את דינו, דמאן דמאן סבר – רבה בר אבין, האומר שאינה נאמנת לומר שהתגרשה סובר דבי איתמר – מה שנאמר דינו דרב המנונא, היינו דוקא כשאמרה כן בפניו של בעלה, שאינה מעיזה לשקר בפניו בענין זה, אכל שלא בפניו, מעיזה לומר שהתגרשה, ולכן במשנתנו שאמרה כן שלא בפניו, אינה נאמנת. ופר סבר – רבי אושעיא, האומר שהיא נאמנת לומר שהתגרשה, סובר שלא בפניו נמי איתא מעיזה, ומכך שאמרה כן זו ראייה שאכן התגרשה, ולכן כשנישאת, אף אם באו אחר כך עדים, לא תצא.

שנינו במשנה: 'ואם משנשאת פאו עדים וכו' הרי זו לא תצא'. הגמרא מבררת את הלשון 'משנשאת': **אמר אבבה דשמואל**, לא 'נשאת' – מה שאמר התנא 'נישאת' אין כוונתו שנשאת ממש, אלא כיון שהתירה בית דין לינשא על פי דבריה שאמרה 'תגרשתי' או

כתובות. פרק שני – האשה שנתארמלה דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רט
רש"י תוספות

1 תרוייהו בפניה קמסהי – לדברי שניהם עד עכשיו בחוקת פניה היתה, וקדם
2 שנתקדשה. **איפוך** – ברישא תני; אם ניסת – תצא, וסיפא: אם ניסת – לא תצא.
3 **דמגרי כנענא** – ואפילו הכי, לכתחלה לא תנשא. משום לזות שפתים. **ארישא** – אם
4 מניסת באו עדים שזוהיה אשת איש, והיא ניסת על פי עצמה, שאמרה "גרשה אני".

5 **אסיפא** – א'נשביתו וטהורה אני" והתירה
6 לנשוא. ואחר כך באו עדים שנשבת. בשביתה
7 הקילו – דחששא בעלמא הוא דאיכא, שמא
8 נבעלה לגוי ותפסלה לכהונה. **דרב המנא** –
9 דאמר: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני" –
10 נאמנת. הלכך, הא דאמרה "גרשה אני" –
11 מהימנא. ויש לי עדים – שהיו עמי תמיד, שלא
12 נתיחדתי עם גוי. ואחר כך באו עדים –
13 שנשבתו. והשתא לא הפה שפסד אסור הוא –
14 אפילו הכי לא תצא. **אפילו יש לה כמה בנים** –
15 מן הכהן הזה שנשאה. דאתין לנהרדעא –
16 להפדותו. אוקמינהו לשבוייהו **אבראי** – שלא
17 יבואו לפני בית דין, ולא ידעו בית דין שהיו
18 שבויים אלא על פי עצמן, ויתירום. בנן דמורין
19 **אינון** – בנות אדם גדול ובעל הוראה הוא.
20 שידעו לעשות כן. לרב שמן – כהן היה. **אסיפא**
21 בקרובותיך – שא אחת מהן, שהן קרובותיך.
22 והא **איכא סהרי** במדינת חים – שראו שנשבו,
23 ודלמא אתו לקמן למחר ולזמנא אחרון, לאחר
24 שתנשא. השתא מיהא לא איתנהו – קודם
25 נישואין, ומשום דלמא אתו לא אסרינן לה
26 השתא. **עדים בצד אסתן** – בצד צפון ו'מצפון'
27 זהב יאתה' (איוב לו) מחרגם: מראיסתנא.
28 **ותאסר** – בתמיה. הא ולא אתו קודם נשואין.
משנה

1 **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר אביי: תרגמה**
2 **בעד אחר; עד אחר אומר "נתקדשה" ועד אחר אומר**
3 **"לא נתקדשה" – תרוייהו בפניה קמסהי, והאי**
4 **דקאמר "נתקדשה" – הוה ליה חד ואין דבריו של**
5 **אחד במקום שנים. סיפא, עד אחר אומר "נתקדשה"**
6 **ועד אחר אומר "לא נתקדשה" – תרוייהו באשת איש**
7 **קמסהי, והאי דקאמר "נתקדשה" – הוה ליה חד,**
8 **ואין דבריו של אחד במקום שנים. רב איש אמר:**
9 **לעולם תרי ותרי, ואיפוך, שנים אומרים "ראינה**
10 **שנתקדשה", ושנים אומרים "לא ראינה שנתקדשה"**
11 **– הרי זו לא תנשא, ואם נשאת – תצא. פשימא!**
12 **"לא ראינה" אינה ראינה! לא צריכא, דדיירי בהצר**
13 **אחד. מהו דתימא: אם איתא דנתקדשה – קלא אית**
14 **לה למילתא, קא משמע לן: דעבדי אינשי דמקדשי**
15 **בצנעא. סיפא, שנים אומרים "ראינה שנתקדשה",**
16 **ושנים אומרים "לא ראינה שנתקדשה" – הרי זו לא**
17 **תנשא, ואם נשאת – לא תצא. מאי קא משמע לן**
18 **– אף על גב דדיירי בהצר אחד. היינו הך! מהו**
19 **דתימא: גבי קדושין הוא דעבדי אינשי דמקדשי**
20 **בצנעא, אבל גבי גירושין, אם איתא דאיגרשא – קלא**

21 **אית לה למילתא, קא משמע לן דעבדי אינשי דמקדשי ודמגריש בצנעא. "ואם משנשאת**
22 **באו עדים לא תצא כו". רבי אושעיא מתני לה ארישא, רבה בר אבין מתני לה אסיפא.**
23 **מאן דמתני לה ארישא – כל שכן אסיפא, דבשביתה הקילו. ומאן דמתני לה אסיפא, אבל**
24 **ארישא – לא. לימא בדרב המנונא קמפילגי, דמאן דמתני לה ארישא – אית ליה דרב**
25 **המנונא, ומאן דמתני לה אסיפא – לית ליה דרב המנונא? לא, דכולי עלמא אית להו**
26 **דרב המנונא. והכא בהא קמפילגי; דמר סבר: כי איתמר דרב המנונא – בפניו, אבל שלא**
27 **בפניו – מעוזה, ומר סבר: שלא בפניו גמי אינה מעוזה. "ואם משנשאת באו עדים וכו".**
28 **אמר אבוה דשמואל: לא נשאת נשאת ממש, אלא כיון שהתירוה לינשא, אף על פי שלא**
29 **נשאת. והא "לא תצא" קתני! לא תצא מהתירה הראשון. תנו רבנן: אמרה "נשביתי וטהורה**
30 **אני ויש לי עדים שטהורה אני". אין אומרים: נמתין עד שיבאו עדים, אלא מתירין אותה**
31 **מיד. התירוה לינשא, ואחר כך באו עדים, ואמרו "לא ידענו" – הרי זו לא תצא. ואם**
32 **באו עדי טומאה, אפילו יש לה כמה בנים – תצא. הני שבויותא דאתין לנהרדעא. אותיב**
33 **אבוה דשמואל נטורי בהדיהו. אמר ליה שמואל: ועד האידנא מאן נטרינהו? אמר ליה:**
34 **אילו בנתקד הווין, מי הוית מזולז בהו כולי האי? הווי "כשנגה שיוצא מלפני השליט"**
35 **ואישתפין בניהו דמר שמואל ואפסינהו לארעא דישראל. אוקמן לשבוייהו מאפרא, ועיילי**
36 **לבי מדרשא דרבי חנינא. הא אמרה: "נשביתי וטהורה אני", והא אמרה: "נשביתי וטהורה**
37 **אני". שריניהו. סוף עול אתו שבויהו. אמר רבי חנינא: בגן דמורין אינון. איגלאי מילתא**
38 **דבנתיה דמר שמואל הווין. אמר ליה רבי חנינא לרב שמן בר אבא: פוק איטפל בקרובותיך**
39 **– אמר ליה לרבי חנינא: והאיפא עדים במדינת חים! השתא מיתה ליתנהו קמן, עדים בצד**
40 **אסתן ותאסר?! טעמא – דלא אתו עדים, הא אתו עדים מיתקסא? והאמר אבוה דשמואל:**
41 **כיון שהתירוה לינשא – אף על פי שלא נשאת! אמר רב איש: עדי טומאה איתמר.**

משנה

1 **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא –** ואם תאמר: שנא ושנא, דרישא אית לן לאוקמה בחוקת
2 פניה, וסיפא בחוקת אשת איש! ויש לומר: דברישא, אף על גב דאית לן לאוקמה
3 בחוקת פניה – מכל מקום תרי ותרי סיפאי דרבנן היא, כדמוכח בפרק "ארבעה אחין"
4 (יבמות לא.) והוה לן למימר תצא מדרבנן. ויש מפרשים: כיון דלא מפליג בין באו עדים עד
5 שלא ניסת – לבאו עדים משנשאת – שמע מינה
6 דלאו רבי מנחם בר יוסי היא אלא רבנן, אם כן
7 סיפא נמי אמאי תצא – הא שמענין להו דאמרי
8 לא תצא.

9 **תרוייהו** בפניה קמסהי – לא הוה צריך
10 להא, דאפילו ליכא אלא ההוא
11 דאמר נתקדשה – לא תצא, דאין דבר שבערה
12 פחות משנים. אבל תימה: אמאי לא תנשא
13 לכתחלה? הוה לן לאוקמה אחוקהו ויש לומר:
14 כגון שאנו יודעים שזרק לה קדושין, ומספק לן
15 אי קרוב לו או קרוב לה. והני שני סהרי, חד אמר:
16 קרוב לו, וחד אמר: קרוב לה, דכיון דודאי ורק לה
17 קדושין – לית לן למימר אוקמה אחוקה
18 להתירה לכתחילה. אי נמי: כגון שהיו נרות
19 דולקות ומטות מוצעות, שהיה עומד לדקדק
20 בדאמר בסוף "ומגריש" (גיטין ט"א), ועד אחד
21 אמר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה
22 באותה שעה.

23 **מאן** דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא – ואם
24 תאמר: מנא ליה? דלמא אסיפא לא מצי
25 קאי, דאפילו באו עדים ואחר כך נשאת – לא
26 תצא ולמאי דמפרש בסמוך לא ניסת ניסת ממש
27 – אתי פסיר. **אית** ליה דרב המנונא – אף על
28 גב דרב המנונא איירי בפניו, מכל מקום לענין
29 ניסת וואחר כך באו עדים מהני שלא בפניו.
30 **לא** תצא מהתירה הראשון – פירושו: ותנשא
31 ולכתחלה, ולא שייך לזות שפתים כלל. אבל אין
32 לפרש כי הודיא דיבמות דלא תצא מהתירה
33 הראשון, לענין דאם נשאת לא תצא, אבל
34 לכתחלה לא תנשא – כדמשמע גבי בניהו דמר
35 שמואל בסמוך שהתירין לכתחילה.

36 **באו** עדים לא תצא – פירושו: לא תצא
37 מהתירה הראשון.

38 **עד** האידנא מאן נטרינהו – פירושו: דכבר
39 נאסרו. **והא** איכא עדים במדינת חים –
40 אין לפרש דלמא איכא עדים במדינת חים – דאם
41 כן תיקשי ליה נמי אמתניתין. דקתני "נשביתי
42 וטהורה אני" – נאמנת. ואמאי? דלמא איכא
43 עדים! אלא הכי פירושה: הא יצא קול דאיכא
44 עדים במדינת חים שיודעים שנשבתו. ומיהו קשה
45 לרבינו שמשון בר אבדרום: דהכי סלקא דעתיה
46 דהוא דעדים היינו עדי שבוייה – דאם כן מה
47 הוה צריך למימר הא איכא עדים במדינת חים?
48 הוה ליה למימר: הא איכא עדים קמן, דהא איכא
49 שבויהו? **עדי** טומאה איתמר – והא איכא
50 עדים במדינת חים דפריך לעיל – פירושו: והא
51 יצא קול דאיכא החם עדי טומאה, כדפירשתי.
52 הקשה רבינו תם: בפרק קמא דקידושין (יבא,) גבי
53 ההוא גבאי דקדיש באבנא וכוונתא, ויתוב רב
54 חסדא וקא משער אי אית בה שוה פרוטה אי לא,
55 ומסיק: לאו היינו דרבי חנינא דאמר: עדים בצד
56 אסתן ותאסר? וקאמר: אביי ורבא לא סבירא להו
57 הא דרב חסדא, אם הקילו בשבוייה – נקל באשת
58 איש? והשתא למאי דמסיק דעדי טומאה איתמר,
59 וקשה לרבינו תם: דבשבוייה נמי איכא איסור סקילה, אם נשאת לכוון שישמש בהו על גבי מחב

60 בשבת. ומיהו, אית ספרים דגרסי החם: אם הקילו בשבוייה – דמגולה נפשה באפי שבוייה כו', פירושו: ולא שכח כולי האי שנטמאה, נקל באשת איש דשכיח ידידעו אם אית בה שוה פרוטה.
61 ובלאו דך גירסא איכא למימר דלא שכח שיהו עדי טומאה, אבל עדים שידעו ששוה פרוטה – שכח.

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף כג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" תוספות

שתי נשים שנשבו - ואמר רבינו יצחק: דלא גרסינן זאת אומרת נשבית וטוהרה אני כו, אלא: זאת אומרת טוהרה אני, דהא בדאיכא עדים שנשבו איירי. ומידו יש לקיים הגירסא. דאירי דאינהו לא ידעי דאיכא עדים, ואשמועינן דאפילו הכי לא מהימנא. אין רישא וסיפא דאיכא עדים ומציעתא דליכא עדים - השתא לא פריך הא תו למה לי, כדפריך אשנורא דרב פפא. והשתא

משנה שתי נשים שנשבו, זאת אומרת: "נשביתי וטוהרה אני", וזאת אומרת: "נשביתי וטוהרה אני" - אינן נאמנות. ובזמן שהן מעידות זו את זו - הרי אלו נאמנות. גמרא תנו רבנן: "אני טמאה וחברתי טוהרה" - נאמנת, "אני טוהרה וחברתי טמאה" - אינה נאמנת, "אני וחברתי טמאה" נאמנת על עצמה, ואינה נאמנת על חברתה, "אני וחברתי טוהרה" - נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על עצמה. אמר רב: "אני טוהרה וחברתי טמאה" - אינה נאמנת. היכי דמי? אי דליכא עדים - על עצמה אמאי לא מהימנא? "נשביתי וטוהרה אני" קאמר! אלא פשיטא דאיכא עדים. אימא מציעתא: "אני וחברתי טמאה" - נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה. ואי דאיכא עדים אמאי לא מהימנא? אלא פשיטא דליכא עדים. אימא סיפא: "אני וחברתי טוהרה" - נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על עצמה. ואי דליכא עדים - אעצמה אמאי לא מהימנא? אלא פשיטא דאיכא עדים. רישא וסיפא דאיכא עדים, מציעתא דליכא עדים! אמר רבי: אין, רישא וסיפא - דאיכא עדים, מציעתא דליכא עדים. רב פפא אמר: פולח דאיכא עדים, ואיכא עד אחד דקא אפיך. אמר: "אני טמאה וחברתי טוהרה" ואמר לה עד אחד "את טוהרה וחברתך טמאה". איחי - שויתא לנפשה חתיכה דאיפורא, חברתה - מושתריא אפומא דידה; "אני טוהרה וחברתי טמאה" ואמר לה עד אחד: "את טמאה וחברתך טוהרה", איחי בין דאיכא עדים - לאו כל כמינה, חברתה - מושתריא אפומא דעד; "אני וחברתי טמאה" ואמר לה עד אחד "את וחברתך טוהרה", איחי - שויתא לנפשה חתיכה דאיפורא, חברתה - מושתריא אפומא דעד. הא תו למה לי? היינו רישא! מהו דתימא: הני תרווייהו טוהרות נינהו, והאי דקאמר הכי - "תמות נפשי עם פלשתים" היא דקא עבדה, קא משמע לן. "אני וחברתי טוהרה" ואמר לה עד אחד "את וחברתך טמאה", איחי בין דאיכא עדים - לאו כל כמינה, חברתה - מושתריא אפומא דידה. הא תו למה לי? היינו רישא ורישא דרישא! מהו דתימא: כי מהימנא - במקום דפסלה נפשה, אבל במקום דמכשרא נפשה אימא לא מהימנא, קא משמע לן. משנה וכן שני אנשים, זה אומר "בהן אני" - וזה אומר "בהן אני" - אינן נאמנין, ובזמן שהן מעידין זה את זה - הרי אלו נאמנין. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אמר רבי אלעזר: אימתי - במקום שיש עוררין. אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן חסין: מעלין לכהונה על פי עד אחד. גמרא כל הני למה לי? צריכי, דאי תנא מודה רבי יהושע - משום דאיכא דררא דממונא, אבל עדים דליכא דררא דממונא - אימא לא. ואי תנא עדים - משום דלעלמא, אבל איחי, דלנפשה, אימא

משנה שתי נשים שנשבו - שיש עדים שנשבו. שפעידות זו את זו - כל אחת אומרת "חברתי טוהרה". הרי אלו נאמנות - דבשבויה הקילו להאמין עד אחד, ואפילו אשה. **גמרא נאמנת** - על הכל. אינה נאמנת - על כלום. ולקמיא מפרש לה כלולה. אי דליכא עדים - שנשבו. אלא פשיטא דאיכא עדים - הלכך, אעצמה אינה נאמנת לטוהרה, וחברתה נמי, אף על גב דאנן אמרינן בחזקת טמאה קיימא - הוא לא משום הימנותא דדך הוא, דבלאו טוהרותא דידה נמי בחזקת טמאה היא. ואינה נאמנת על חברתה - על כרחך משמע דחברתה בחזקת טוהרה קיימא. דבשלמא אינה נאמנת דרישא, אף על גב דאכולה מילתא משמע - שייך למיתנייה משום דידה. אלא הכא, דבהדיא תנא אינה נאמנת על חברתה - קשה. אלא פשיטא דליכא עדים - ואודיה מהימנא. ושויתא לנפשה חתיכה דאיפורא. דאפיך - מיפך את כל דבריה. חברתה מושתריא אפומא דידה - דבשבויה האמינו חכמים עד אחד להקל, ואפילו עבד או שפחה, כדכתיב מתניתין (כתובות כו,א); אם יש לך עדים אפילו עבד כו. וכל מקום שנאמר עד אחד - הרי הוא כשנים, ואין דברי אחד שכנגדו לטמא עומד במקום שנים. הכי גרסינן: איחי בין דאיכא עדים לאו כל כמינה - ואעדי שבויה קאי, דעד אחד בטומאה אינו כלום אלא בסוטה בלבד, שרגלים לדבר, שהרי קינא לה ונטתרה. שויתא לנפשה חתיכה דאיפורא - לפיכך אף העד נאמן לטוהרה. היינו רישא - הני מילי תרווייהו אשמועינן ברישא: חתיכה דאיפורא - מרישא שמעינן, שריותא דחברתה אפומא דעד - מסיפא דרישא שמעינן. תרתי בבי קמייתא רישא קרי להו, ודמין להדרי. ותרתי בבי בתרייתא חודא מילתא היא, דבכל חודא תנן מילתא וחיפופה, בין ברישא בין בסיפא. מהו דתימא כ' - ומשום נאמנת על עצמה תנא ליה. איחי, בין דאיכא עדים גרסינן. היינו רישא דרישא - דהא ודאי משום דאינה נאמנת על עצמה לא אצטריך למיתנייה. דהא טובא אשמועינן, דבמקום עדי שבויה לא מהימנא למימר טוהרה אני, ומשום נאמנת על חברתה הוא דאצטריך, דאף על גב דעד קא מכחיש לה - מהימנא, והא ברישא דרישא אשמועינן. במקום דפסלה לנפשה - התם הוא דמהימנא אחרתה, משום דקאמר: "טמאה אני". אבל היכא דמכשרא נמי לנפשה - אימא משום דידה הוא דקאמר, ולא אחרתה. קמשמע לן גרסינן: לישא אחריתא גרסינן. מהו דתימא כי מהימנא במקום עד פסול. כגון דעד דקא מפך הוי אשה, אבל במקום עד כשר - לא, תנא משנה יתירה דאפילו במקום עד כשר. **משנה** וכן שני אנשים - לא גרסינן שנשבו. אין נאמנים - ליתן לזון תרומה. ובזמן שמעידין זה את זה - שכל אחד אומר "אני וחברתי כהן". רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד - ואפילו היכא דליכא גומלין, וכל שכן הכא דאיכא למיחש לגומלין: העד אתה עלי ואני עליך. עוררין - שרקורין עליו שם פסול. מעלין

- היכא דליכא גומלין. והיינו דאיכא בין רבי אלעזר לתנא קמא דרבי יהודה. רבן שמעון ב' - בגמרא מפרש מאי בנייהו. גמרא כל הני - דתנא מתניתין לאשמועינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי? משום דאיכא דררא דממונא - הלכך, אי לא דפשיטא מלתא שלקחה מאביו - לא היה אומר של אבין היתה, וגורם לעצמו הפסד ממון. וכשאומר תחלת דבריו - על שם סופו אמרו לגמור בהן "ולקחתיה הימנא. אבל עדים - שאמריו "כתב ידיו הוא", וליכא דררא דממונא - לגביהו, דלמיטנייהו פסידא בהאי עוררין. אימא לא - ליתנהו למימר "אנטוסן היינו". דמעיקרא כי אמרו "כתב ידיו הוא" - ארעתא וסדורותא אמרו, ולא למיגמר בה "אנטוסן היינו", וחדא אפילו כי למיגמר בה "אנטוסן היינו". דלעלמא - אין הדבור האחרון מהני לעצמו אלא לאחרים, ומשום אחרים לא הוו הדרי במלתייהו. אבל אידיה גופיה דלנפשה - מהני כי הדר ואמר "לקחתיה".

נאמנת להחזיר את עצמה. מסיימת הגמרא את הקושיא: נמצא אם
 כן **ר' יושא** ו**ר' יאשיא** – האופן השני והרביעי עוסקים ב**דאיקא** **עדים**,
 ולכן אינה נאמנת להחזיר את עצמה, ו**ר' יעקב** – באופן השלישי
 מדובר ב**דאיקא** **עדים**, ולכן אינה נאמנת לאסור את חברתה, וקשה,
 שהרי מסתימת דברי התנא משמע שכל הברייתא מדברת באותו
 אופן.
 מתרצת הגמרא: **אמר ר' יאשיא** – אין – אכן כך יש לפרש את הברייתא,
ר' יאשיא ו**ר' יאשיא** ב**דאיקא** **עדים**, ו**ר' יעקב** ב**דאיקא** **עדים**.
 רב פפא מבאר את הברייתא באופן אחר: **רב פפא** **אמר**, כולל –
 כל הברייתא עוסקת ב**דאיקא** **עדים**, ובכל האופנים מדובר ב**דאיקא**
עד אחד דקא אפיך – שיש עד אחד המעיד נגד דברי אותה אשה.
 וכך מתפרשים ארבעת האופנים שבברייתא: א. **אמר ר' יאשיא**
וחברתה **טהורה**, ו**אמר לה עד אחד היפך דבריה**, את **טהורה** ו**חברתה**
טמאה, נאמנת בכלל, לגבי עצמה נאמנת כיון ד**איהי** **שניתא** **לנפשה**
חתיכה דאיסורא – היא עשתה את עצמה כחתיכת איסור, שאדם
 נאמן לאסור את עצמו, אפילו נגד דברי העד, ואילו **חברתה**
משתתרא אפוקא דידה – חברתה מותרת על פי עדותה שהיא
 טהורה, שהאמינו חכמים אף לעד פסול המעיד על שביה שהיא
 טהורה. וכל מקום שהאמינו חכמים לעד אחד הרי הוא כשנים,
 ואין העד האחד האומר שחברתה נטמאה נאמן נגד דבריה. ב.
 אמר **ר' יאשיא** **טהורה** ו**חברתה** **טמאה**, ו**אמר לה עד אחד היפך דבריה**,
 את **טמאה** ו**חברתה** **טהורה**, אינה נאמנת כלל, **איהי** – לגבי עצמה,
 כיון ד**איהי** **עדים שנשבעה**, **לאו כל כמינה** – אין לה נאמנות להעיד
 על עצמה שהיא טהורה. ואילו **חברתה** **משתתרא אפוקא דידה** –
 מותרת על פי העד האומר שהיא טהורה, וכפי שהתבאר שהאמינו
 חכמים לעד אחד המתיר ולא לעד האסור. ג. אמר **ר' יאשיא** ו**חברתה**
טמאה, ו**אמר לה עד אחד היפך דבריה**, את **חברתה** **טהורה**, נאמנת
 לאסור את עצמה אך לא את חברתה, והטעם, **איהי**, **שניתא**
לנפשה **חתיכה דאיסורא**, ואדם נאמן לאסור את עצמו, אך **חברתה**
משתתרא אפוקא דידה – ניתרת על פי דברי העד שמעיד עליה
 שהיא טהורה, ואין האשה נאמנת להכחישו ולאסורה.
 לפני שתמשיך הגמרא בביאור האופן הרביעי, מקשה הגמרא: **הא**
תו למה לי – מה החידוש באופן השלישי יותר משני האופנים
 הקודמים, והרי **היינו ר' יאשיא** – החידושים שבאופן זה כבר נשנו
 בתחילה, שהרי דין 'שויא לנפשה חתיכה דאיסורא' התבאר באופן
 הראשון, והדין שעד אחד נאמן להתירה נגד דברי חברתה
 התחדש באופן השני. מתרצת הגמרא: **מהו דתיקא** – היה אפשר
 לומר, שבאופן זה שאומרת ששתיהן טמאות, האמת היא ד**הני**
תרוניהו **טהורות ניהו** – ששתיהן טהורות, ו**האי דקאמר ר' יאשיא** –
 והטעם שאמרה ששתיהן טמאות הוא כיון שידעה שעל עצמה לא
 תהא נאמנת מאחר שיש עדים שנשבעה, ולא רצתה להעיד
 ולטורח רק את חברתה, אלא **תמות נפשי עם פלשתים** (שפוסט' טז)
היא דקא עברה – העדיפה לומר שגם היא טמאה וגם חברתה
 טמאה, כדי ששתיהן תאסרנה, ולא תאסר היא לבדה, וסברה
 שאם תאמר גם על עצמה שהיא טמאה יאמינו בית דין שאף
 חברתה טמאה, ואם כן יש לנו להאמין לדברי העד האומר שאף
 היא עצמה טהורה, **קא משמע לן** שכיון שאמרה על עצמה שהיא
 אסורה, נאמנת אף נגד דברי העד, ורק חברתה טהורה, כדברי
 העד.
 מסיימת הגמרא את הביאור של רב פפא: ד. אמר **ר' יאשיא** ו**חברתה**
טהורה, ו**אמר לה עד אחד היפך דבריה**, את **חברתה** **טמאה**, **איהי**
 – לגבי עצמה אינה נאמנת, **כיון דאיהי** **עדים שנשבעה** **לאו כל**
כמינה – אין לה נאמנות לטורח את עצמה. אבל **חברתה**, **משתתרא**
אפוקא דידה – ניתרת על ידי עדותה, ואף שעד אחד מבחישה.
 מקשה הגמרא גם על אופן זה: **הא תו למה לי** – מה החידוש באופן
 הרביעי, והרי מה שאינה נאמנת להחזיר את עצמה ללא **פ'ה**
 שאסר' הוא דין פשוט, ומה שהיא נאמנת לטורח את חברתה נגד
 דברי העד, **היינו ר' יאשיא** ו**ר' יאשיא** – זה כבר התחדש באופן הראשון
 שבברייתא.
 מתרצת הגמרא: יש חידוש נוסף באופן הרביעי, **מהו דתיקא** – היה

משנה
 משנתנו ממשיכה לדון בדין שביה האומרת שהיא טהורה: **שתי**
נשים שנשבעו, ויש עדים על כך, ואת – אחת מהן **אוקרת נשפתי**
וטהורה אני – לא נבעלתי לגוי, ואת – השניה גם כן **אוקרת נשפתי**
וטהורה אני, **אין נאמנות**, לפי שאין להן **פ'ה** שאסר', שהרי אף
 ללא דבריהן ידוע לנו שנשבעו, ודינן ככל שביות שאסרום חכמים
 לכהונה מחשש שנבעלו לגוי. דין נוסף: ובין שתי מעדות זו את זו
 – אם כל אחת מעידה שחברתה טהורה, כלומר ששהו יחד כל זמן
 שבייתן וראתה כל אחת שאף חברתה לא נבעלה, **הרי אלו נאמנות**
 ומותרות לכהונה, ואף שאשה פסולה לסתם עדות, כאן הקילו
 חכמים לסמוך אף על כאלו הפסולים לשאר עדויות, כמבואר
 במשנה להלן (כו).
 * * *
גמרא
 הגמרא מביאה ברייתא המביאה דינים שונים בשתי נשים שנשבעו
 יחד: **תנו רבנן**, שתי נשים שנשבעו, ואחת מהן מעידה על עצמה ועל
 חברתה, יש בזה ארבעה חילוקי דינים: א. אמרה **אני טמאה**,
וחברתה **טהורה**, **נאמנות**, שאדם נאמן לאסור את עצמו, וכן נאמנת
 להחזיר את חברתה, כיון שחכמים האמינו בעדות זו לפסולים. ב.
אני טהורה, ו**חברתה** **טמאה**, **אינה נאמנת כלל**, ולהלן תבאר הגמרא
 באיזה אופן מדובר. ג. **אני וחברתה** **טמאה**, **נאמנת על עצמה**, ו**אינה**
נאמנת על חברתה. ד. **אני וחברתה** **טהורה**, **נאמנת על חברתה**, ו**אינה**
נאמנת על עצמה.
 מבאר הגמרא את הברייתא: **אמר ר' יאשיא**, באופן השני שבברייתא,
 אמרה האשה **אני טהורה** ו**חברתה** **טמאה**, **אינה נאמנת כלל**, אלא
 היא אסורה וחברתה מותרת.
 מקשה הגמרא: **היינו דמי** – באיזה אופן מדובר, **אי דאיקא** **עדים** –
 אם אין עדים ששתי הנשים נשבעו, על עצמה **אמאי לא מהימנא** –
 מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא טהורה, והרי **נשפתי**
וטהורה אני **קאמר**, ושנינו לעיל (כו). שהאשה נאמנת בזה מדין
 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', **אלא פשיטא** שמדובר ב**דאיקא**
עדים – שיש עדים ששתיהן נשבעו, ולכן אינה נאמנת לומר על
 עצמה שהיא טהורה, שהרי אין אדם נאמן להחזיר את עצמו, ואף
 על חברתה אינה נאמנת במה שאמרה שהיא טמאה, כלומר, אין
 צורך בנאמנותה כדי לאסור את חברתה, אלא חברתה אסורה
 מחמת עדות העדים שנשבעה. ואף שהלשון 'אינה נאמנת' אינה
 מדויקת כל כך לגבי חברתה ושהרי סוף נזהגים כדבריה,
 שחברתה טמאה, מכל מקום אגב כך שנקטה הברייתא לשון זו
 לגבי עצמה, נקטה כן אף לגבי חברתה. אמנם לפי זה קשה, **אימא**
מצינא – אמור ופרש את הדין האמצעי שבברייתא, וכוננת
 הגמרא לאופן השלישי, שבו אמרה האשה **אני וחברתה** **טמאה**,
 והדין הוא **שנאמנת על עצמה** ו**אינה נאמנת על חברתה**, וקשה, **אי**
 מדובר ב**דאיקא** **עדים** שנשבעו, **אמאי לא מהימנא** – מדוע אינה
 נאמנת שחברתה אסורה, והרי אף ללא עדותה חברתה אסורה
 מחמת שיש עדים שנשבעה, ואילו מהלשון 'אינה נאמנת' משמע
 שאין נזהגים כדבריה, אלא מתירים את חברתה. ובאן אין לומר
 שנקטה כן הברייתא אגב האשה עצמה, שהרי לגבי עצמה היא
 נאמנת, ורק לגבי חברתה אמרה הברייתא שאינה נאמנת.
 ממשיכה הגמרא את קושיתיה: **אלא** אף שאת האופן השני
 מוכרחים אנו לפרש באופן שיש עדים, וכמו שהתבאר, **פשיטא**
 שיש לפרש את האופן השלישי ב**דאיקא** **עדים**, ולכן אינה נאמנת
 שחברתה טמאה. אמנם עדיין קשה, **אימא סיפא** – אמור ופרש את
 האופן הרביעי שבברייתא, אמר **ר' יאשיא** ו**חברתה** **טהורה**, **נאמנת על**
חברתה ו**אינה נאמנת על עצמה**, ו**אי** מדובר ב**דאיקא** **עדים**, **אעפוקא**
אמאי לא מהימנא – מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא
 טהורה, והרי 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', **אלא פשיטא** שיש
 לפרש שהאופן הרביעי עוסק ב**דאיקא** **עדים** שנשבעו, ולכן אינה

שנינו במשנה: 'בזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין רבי
יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד'. הגמרא מביאה
ברייאא בענין זה: **הָנוּ רַבָּנָן**, שני בני אדם הבאים לפנינו, ואחד מהם
אומר **אֲנִי בֶּהֱוֵה וְהַבִּירִי בֶּהֱוֵה**, נאמן על חבירו **לְהַאכִּילוּ בְּתַרְוֻמָּה**, ואינו
נאמן **לְהַשְׁיֵאוֹ אִשָּׁה מִיּוּחָסָת**, כיון שאנו חוששים שהוא ממזר או
פסול קהל אחר, האסור באשה כשירה, עד שיהיו שלשה בני אדם
שבאו יחד ממדינת הים, והיו שנים מתוכם מעידין על זה, ושנים
מעידין על זה, ושנים מעידים על השלישי, ונמצא שיש על כל אחד
מהם שני עדים שהוא כהן. **רַבִּי יְהוֹדָה** חולק על הדין הראשון
ואומר, כשיש רק עד אחד על כל אחד, לא רק שאינו נאמן
להשיאו אשה, וכדברי תנא קמא, אלא אף אינו נאמן להאכילו
בתרומה, עד שיהיו שלשה שיבואו יחד, שנים מעידין על זה, ושנים
מעידין על זה, וכן שנים מעידים על השלישי.
הגמרא מבררת מה הם סברותיהם של רבנן ורבי יהודה. תמזה
הגמרא: **לְמִימָרָא** – האם ניתן לפרש את מחלוקתם, דרבי יְהוֹדָה
האומר שאין עד אחד נאמן להאכילו בתרומה, חייש לגומלין –
חושש שמא הסכימו השנים ביניהם שכל אחד יעיד על חבירו
שהוא כהן, ובתמורה לכך יעיד חבירו עליו שהוא כהן, ולכן אינו
מאמינם. ורבנן המאמינים לעד אחד לגבי תרומה לא חיישי
לגומלין. והא **אִיפְסָא שְׁמַעְיִין** להו – והרי במשנה אחרת מצאנו
שסברותיהם הפוכות, תרנן במשנה (דמאי פ"ד מ"א), **הַחֲמִירִין** – סוחר
תבואה שמוליכים תבואה על חמוריהם שְׁנֵיכֶסְכוּ לְעִיר לְמַכּוֹר את
סחורתם, והם עמי הארץ שפירותיהם פירות 'דמאי', שגורו חכמים
עליהם איסור כיון שחששו שאינם מעשרים, ואמר אחד מהן,
התבואה שלי תרש הוא, ועדיין לא התייבש כל צרכו, ואילו של
חבירי הוא ירש, שהוא טוב מהחדש. וכן הוסיף ואמר, שלי אינו
מתוקן – לא הופרשו ממנו מעשרות, ואילו של חבירי מתוקן, אינו
נאמן להתיר את פירותיו של חבירו, אלא הם בחזקת 'דמאי', ואף
שחבירו מעיד עליהם שהם מעשרים, יש לחשוש שהם הסכימו
ביניהם שבמקום זה הוא ישבח את תבואתו של חבירו, ובמקום
אחר חבירו ישבח את תבואתו, ולכן אינו נאמן. רבי יְהוֹדָה חולק
ואומר, נאמן הוא להתיר את פירותיו של חבירו. ומוכח מכאן
שרבי יהודה אינו חושש לגומלין, וחכמים חוששים לכך, ולא
כמשמעות הברייאא שהובאה לעיל לגבי כהונה, שרבי יהודה
הוא שחושש לגומלין, ולכן אמר שאין עד אחד נאמן להעלות
לכהונה, וחכמים הם שאינם חוששים לגומלין.
מתרצה הגמרא: אמר רב אבא בר אבהו, אמר רב, מוחלת השפה
– באחד המקומות טעה התנא והחליף את שיטתו, ואין סתירה בין
המשנה לברייאא.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: אמר אביי, לעולם לא תיפוק – אין
צורך לשנות את הגירסא, אלא בכל מקום רבי יהודה הוא שחושש
לגומלין ורבנן אינם חוששים לכך, וכמבואר בברייאא לגבי כהונה,
ואין זו קושיא על האמור במשנה, כיון שבדמאי הקילו, מפני שרוב
עמי הארץ מעשרין הן, ולכן אף שבדרך כלל רבי יהודה חושש
לגומלין, לגבי דמאי הוא מיקל ואינו חושש לכך, אלא מאמין
לאותו אדם שמעיד על תבואת חבירו שהיא מעושרת.
רבא משלים את תירוצו של אביי: אמר רבא, וכי רק מדרבי יְהוֹדָה
אדרבי יְהוֹדָה קשיא, ומדרבנן אדרבנן לא קשיא, והרי גם דברי רבנן
סותרים זה את זה, שבברייאא של כהונה אינם חוששים לגומלין,
ואילו לגבי דמאי הם חוששים לכך. אלא הוסיף רבא, דרבי יְהוֹדָה
אדרבי יְהוֹדָה לא קשיא, בדרבנן – כמו שתיירץ אביי שבדמאי
הקילו. ודרבנן אדרבנן גם לא קשיא, והיינו כיון שהמשנה עוסקת
בדמאי רבי קמא בר עוקבא במקום אחר, שמדובר באופן שכל
אופנותו של מוכר התבואה בידו,

אימא לא – שמא נאמר שאינו נאמן בזה, ואנו חוששים שמתחילה
התכוין להודות בפני חבירו שהקרקע של אביו, ותוך כדי דבריו
חזר בו לומר שקנאה ממנו, כדי שלא יפסידנה, ולכן הוצרכה
המשנה להשמיע שגם באופן כזה הוא נאמן.
ממשיכה הגמרא לבאר מדוע יש צורך במשנה השלישית, שאשה
נאמנת לומר אשת איש הייתי וגרושה אני, ואי אפשר לה
– ואם היה התנא משמיע רק את שני הדינים הראשונים, שאדם
נאמן לומר 'שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו', וכן שעדים
נאמנים לומר 'כתב דינו הוא זה אבל אנוסים היינו', היינו סוברים
שנאמנות זו היא דוקא באופנים אלו, משום דמבואר – כיון שהם
דיני ממונות, שסומכים על נאמנות זו, אבל באשת איש, דאיסורא
– שהנידון הוא לגבי איסור אשת איש, אימא לא – שמא נאמר
שאינה נאמנת לומר שהתגרשה, וחידשה המשנה שאף בזה
מאמינים לדבריה.
ממשיכה הגמרא ומבררת: והדין הרביעי שמנה התנא, נשפיתי
ובהורה אני, שנאמנת מדין 'פה שאסר', למה לי – מה התחדש בו.
מבאר הגמרא: באמת בחלק זה של המשנה אין חידוש, אך שוא
התנא משום דקא פעי' למיתני – שרצה לשנות בסיפא דין זה, ואם
משנשאת על פי דבריה פא עדים, הרי זו לא תצא, והתחדש בזה
שאף שעתה אין לה פה שאסר, נשארת בהיתרה.
הגמרא מבררת את החידוש שבדין זה שבסיפא. מקשה הגמרא:
הרי נחלקו אמוראים לעיל (בבב), האם האמור בסיפא שאם נישאת
לא תצא אמור רק לגבי האומרת נשבית וטהורה אני, או אף לגבי
האומרת אשת איש הייתי והתגרשתי. ואם כן הניחא למאן דמיתני
לה אסיפא – החידוש מובן לדברי האומר שרק באופן השני
שהוזכר במשנה, שאמרה 'נשבית וטהורה אני' אם נישאת לא
תצא, ולכן הוצרכה המשנה להשמיע תחילה את עיקר הדין שאם
יש לה פה שאסר נאמנת, ואם באו עדים אינה נאמנת, ומכל מקום
אם נישאת ואחר כך באו עדים, לא תצא. אלא למאן דמיתני לה
ארישא – לדעת האומר שגם ברישא, באומרת אשת איש הייתי
והתגרשתי, אם נישאת ואחר כך באו עדים לא תצא, פא אימא
למימר – מדוע הוצרכה המשנה להביא את הדין של 'נשבית
וטהורה אני', והרי אין בכך כל חידוש, ופשוט שאם לגבי איסור
אשת איש אמרו שאם נישאת לא תצא, ודאי שלגבי איסור שבויה
יאמרו כן.
משיבה הגמרא: אכן לפי דעה זו אין חידוש בדין זה של 'נשבית
וטהורה אני', והטעם ששנה זאת התנא הוא משום דקא פעי' למיתני
במשנה שלאחריה את הדין של 'שתי נשים שנשבו', שאם הן
מעידות זו על זו הן נאמנות, ולכן פתח תחילה בדין השבויה עצמה
שאומרת שהיא טהורה.
ממשיכה הגמרא ושואלת: ו'שתי נשים שנשבו' למה לי – מה
החידוש בכך שכל אחת נאמנת להעיד על חברתה, והרי דין זה
מבואר במשנה להלן (בבב). שאפילו עבד או שפחה נאמנים להעיד
על השבויה שהיא טהורה. מבאר הגמרא: מהו דמיא נישא
לגומלין – היה אפשר לומר, שאמנם סתם אשה המעידה על
חברתה שהיא טהורה נאמנת, אך כאן ששתיהן מעידות, כל אחת
על חברתה, יש לחשוש שהן הסכימו ביניהן על כך שכל אחת
תעיד על חברתה, ובתמורה חברתה תעיד עליה, ואין עדויותיהן
אמת, קמשימעי לן שאין חוששים לכך, אלא שתייהן נאמנות.
מוסיפה הגמרא לבאר: והדין החמישי ששנה התנא במשנתנו וכן
שני אנשים שכל אחד מעיד על עצמו שהוא כהן שאינו נאמן, למה
לי, והרי הדבר פשוט שאין אדם נאמן על עצמו שהוא כהן.
מבאר הגמרא: משום דקא פעי' למיתני עלותא דרבי יְהוֹדָה ורבנן
– כיון שרצה התנא להביא בסיפא את מחלוקת רבי יהודה
וחכמים, לגבי אופן שכל אחד מעיד על חבירו.

כתובות. פרק שני - האשה שנתארמלה דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ריג

תוספות

משום דבעי למיתני שתי נשים שנשבו — לאשמועינן דבזמן שמעידות זו את זו נאמנות. נאמן להאבילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה — מוחסת, מעלה היא ביוחסין. למיטרא בו' — קא סלקא דעתך דטעמא דרבי יהודה משום גומלין. החמרים — סודרי תבואה, ומוליכין ממקום הוול לרכריב. שלי חדש ושל חברי ישן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן — ממשב את של חברי, ומולול את שלו. שלי אינו מעושר, של חברי מעושר. שלי חדש ואינו יבש עדיין כל צורכו, ושל חברי ישן ויבש כל צורכו. דסתם ישן טוב מן החדש בעת הגורן, כדאמר ר' יוחנן ב"ר אבהו בשם ר' יוחנן (ע"ב): הוי חדשות מארבע וישנות משלוש. אינו נאמן — הואיל ועם הארץ הוא, ואינו נאמן על המעשר. אף על פי שמעיד על שלושת מתוקן, ועוד שמוסיף עם זו דברים אחרים לשבח את של חברי — אינו נאמן להחזיק את של חברי בחזקת מתוקן, שאינו אלא מערימין. אמור אתה כאן, ואני במקום אחר.

בשכלי

נשבית וטהורה אני למה לי — וקשה לרבינו שמשכן בן אברהם: אמאי לא משני משום דבעי למיתני סיפא, אם יש עדים שנשבית ואמרה טהורה אני — אינה נאמנת! ויש לומר: דמשום הא לא אצטרך, דמסיפא דמתניין שמענין לה, דקתני סיפא: עיר שכבשה ברכום — כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות, ואינה נאמנת לומר טהורה אני. **שתי** נשים שנשבו למה לי — דאי לאשמעינן דאחת נאמנת על כהונה, דא בהדיא תנן (כתובות כ"א). דאפילו עבר וטפחה נאמנים. **ובן** שני אנשים למה לי משום דבעי למיתני פלוגתא דרבי יהודה ורבנן — אבל בשתי נשים משמע דלא פליגי רבי יהודה, משום דבשביה הקילו, וקשה דלקמן (כ"א) אשכחן איפכא, דמסיח לפי תומו נאמן בתרומה אפילו על פי עצמו, כדאמר גבי יוחנן אובל חלות דתלתיה רבי לכהונה על פי, וגבי שביה תני לקמן (כ"ב) הכל נאמנים להעידה, חוץ מבעלה, ומוקי לה במסיח לפי תומו ומיזה, למאי דמוקמינן פלוגתיהו בנעלין מתרומה ליחוסין — ניהא, דטעמא דמחמיר רבי יהודה טפי בתרומה מבשביה, משום דמנעלין מתרומה ליחוסין. אבל רבי, דמיקל טפי בתרומה במסיח לפי תומו — היינו משום דקדמין דאין מעלין מתרומה ליחוסין, כדאמר לקמן. אבל למאי דמוקי פלוגתיהו משום גומלים — קשה ויש לומר: דבתרומה דרבנן דוקא הוא דמבכשר במסיח לפי תומו, כדמשמע ב"הגדול בתרא" (בבא קמא ק"ד). אבל בתרומה דאורייתא — לא.

אבל אינו נאמן להשיאו אשה, פירש בקונטרס: משום חשש ממזרות ונתינות, וקשה: דלהכי ליכא למיחש כדאמרין ב"החולץ" (יבמות מה"א) גבי נכרי ועבד הבא על בת ישראל, דאמרין ליה: וזל גלי, ואי נסיב בת מינך. משמע דאם ילך למקום שאין מכירים אותו — ושיאורו חבא

להשיאו אשה, עד שיהיו שלשה, שנים מעידין על זה ושנים מעידין על זה. **והיה אומר:** אף אינו נאמן להאבילו בתרומה עד שיהיו שלשה, שנים מעידין על זה, ושנים מעידין על זה. **למימרא דרבי יהודה חייש לגומלין ורבנן לא חיישי לגומלין?** והא איפכא שמעינן להו, דתנן: החמרין שזכנסו לעיר, ואמר אחד מהן: "שלי חדש ושל חברי ישן", "שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן" — אינו נאמן, רבי יהודה אומר: נאמן! אומר רב אדא בר אבהו אומר רב: מוחלפת השפיטה. אפי' אומר: לעולם לא תיפוד; בדמאי הקילו, רוב עמי הארץ מעשרין הן, אומר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא! אלא, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא — דרשינן, דרבנן אדרבנן לא קשיא, כדאמר רבי חמא בר עוקבא: בשכלי אומנותו בידו,

הבא

כל ישראל, אף על פי שאין מכירים, ולא יסתפקו בו בנתין וממור. וכן גבי יהודה דאיתא לקמיה דרבי יהודה, ואמר ליה: נאמן אתה לפסול עצמך ואי אתה נאמן לפסול בניך. משמע שהוא ובניו היו בחזקת כשרים, אף על פי שלא היו מכירים בהם ונראה לרבינו תם: דלהשיאו אשה דקאמר — היינו להשיאו בדוקה מארבע אמהות, כדתנן ב"בעשרה יחסין" (קדושין ע"א). והנראה אשה צריך שיבדוק אחריה ארבע אמהות, ואין נאמן אם יש אשה בדוקה להכשיר בתו לבחן בלא בדיקה, אלא יצטרך לבדוק אחריה. והוא הדין דמצי למימר ואינו נאמן להכשירו לעבודה, ואותה בדיקה היא משום חללות, דאין מכירין ישראל חללים שביניהם, ולא משום ספק ממזרות ונתינות — דלא לא חיישין, כדפירשתי. וכן משמע התם, דקאמר דהיא אינה בודקת בדידיה — דלא וחדוה כשרות לינשא לפסולי, ואי משום ממזרות ונתינות הא דאי הוהוה, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה! ואם תאמר: אי משום חללות בודקין — לא יבדקו אלא יחס אביה לבד, דאפילו היתה אמה חללה, כשרה היא על ידי אביה, דלכילי עלמא בני ישראל מקוה טהרה לחללתו ויש לומר: מאחר שהצריכו לבדוק את יחס האב משום חללות, אגב חללות הצריכו לבדוק כל פסול שבה, גם של ממזרות ונתינות. וכולהו הך שמעתין דמצרכי בדיקה להשיא בתו לבחן אתאי כרבי מאיר, דרבנן פליגי עליה התם, ולא מצרכי בדיקה, ואמרי: לא משפחות כשרות כשרות על עמדות. ואין צריך אפילו עד דאמר כיד להכשיר בתו לכהונה. ומיזה, דהכשיר בנו או עצמו בחזקת כהונה עומד. אי נמי, אפילו כרבנן — וביצא עליו ערער, כדאמר התם במילתיהו: דרבנן דרבא דברים אמורים — שלא יצא עליו ערער. **שלי** חדש ושל חברי ישן — שרץ חדש ושל חברי ישן — דאם כן — מאי מתרין בדמאי הקילו? התינה דמאי חדש, ישן מאי איכא למימר? ועוד: דלא מציתו בשום מקום שנחשדו עמי הארץ על החדש! ורבינו שמשון בן אברהם פירש: דקאי אשביעית, וקאמר: שלי חדש וגדל בשביעית, ואסור להשהותו אחר הבעיה, ושל חברי ישן וגדל בשנה שעברה. ואשכחן דקרי לשביעית חדש, דתנן במסכת שביעית (פרק שביעי משנה ו'): ורד חדש שכבשו בשמן ישן — ילקט את חורד. וכי משני בדמאי הקילו — בשביעית לא חש לתרץ, דפשיטא ליה להתלמוד דרבי יהודה מיקל בשביעית, משום דבאתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית, כדאמר ב"הוציזקין" (גיטין נ"ד), ואין נראה לרבינו תם, דסתם עמי הארץ לא נחשדו אשביעית. דתנן בפרק "עד כמה" (בבבב"א): החשוד על המעשר — אינו חשוד על השביעית, החשוד על השביעית — אינו חשוד על המעשר. אלמא דסתמא אינן חשודין בשביעית. ומעשר דקתני — היינו מעשר שני, דאמעשר ראשון חשודין הם. והא דתנן במסכת דמאי (פרק שלישי משנה ד') ומיית לה ב"הוציזקין" (גיטין ס"ב). המולץ חטיץ לטוחן כותי או לטוחן עם הארץ — אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית, דהשמעל דמאי, דאם כן מאי קשה ליה דרבנן אדרבנן? דלמא הבא הוא דחיישין לגומלין, כדפירשתי! ויש לומר: דאי לא דחיישין לגומלין — משום הכי לא דחו חיישין טפי. **אב"י** אמר לעולם לא תיפוך בדמאי כר' — והא דאמר אב"י בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"ג): ספק דבריהם לא בעי ברכה, רבא אומר: רוב עמי הארץ מעשרין הן, וכן בפרק "אף על פי" (כתובות נ"ב) משני אב"י: דאי דבריהם — עשו חיזוק, ספק דבריהם — לא עשו חיזוק, רבא אומר: רבא אומר: דהא אית ליה, ועוד דבשיליה "דמביא" (ביצה להב) דייק ממתניין דרוב עמי הארץ מעשרין הן, אלא דאית ליה לאב"י דכל ספק דבריהם, אף על גב דליכא רוב — לא בעי ברכה, וגם לא עשו חיזוק, ומיזה בפרק קמא דשבת (י"ג), אהדיא דלא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ, מפרש אב"י: שמא יאכלו דברים שאינם מתוקנים. ולא סמך ארוב עמי הארץ מעשרין, כדאמר רבא התם סבירא ליה דלהדיא מלתא מחמירין, ולא סמכין ארובא. וכן רבא בסוף "הוציזקין" (גיטין ס"א), גבי משאלת אשה נפה כר ולא בעי למיסמך ארוב עמי הארצות דמעשרין, לענין לסייע ידי עוברי עברה, דנראה לו לעזרן וליחמיר.

בשכלי

שם שהוא כהן, האם ניתן לסמוך על כך ולהשיאו אשה כשירה.
מבררת הגמרא: **היכי דמי** – באיזה אופן שייך ספק זה, **ואלימא**
דכתוב ביה – אם כתוב בשטר **אני פלוני בן חתמתי עד**, ודאי
שאין לסמוך על כך, **מאן קא מסידי עילויה** – שהרי אין מי שמעיד
על דבריו, אלא הוא כתב כן על עצמו. מבארת הגמרא: **לא צריכא**
– לא הוצרכנו להסתפק אלא באופן ד**כתוב ביה אני פלוני בן**
לויתי מנה מפלוני, ו**חתמו סהדי** – והעדים חתומים על נוסח זה.
וכך הן צדדי הספק: **מאי**, האם העדים החתומים על השטר **אמנה**
שפשישר קא מסידי – מעידים רק על עיקר החיוב הכתוב בשטר,
ולא על שאר הפרטים הכתובים בו, ואין ראייה מהשטר שידוע
להם שאכן הלוח כהן, שאין זה נוגע לעיקר חיובו, וממילא אין
להעלותו ליוחסין על פי השטר. או **דלמא, אבולה מילתא קא**
מסידי – העדים מעידים על כל הכתוב בשטר, ונמצא שעדותם
היא אף על כך שהוא כהן, וניתן להעלותו ליוחסין.
הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה **רב הונא ורב**
חסדא, חד אמר, מעלין משטרות ליוחסין. וחד אמר, אין מעלין.

הגמרא מביאה ספק נוסף: **איבעיא להו, מהו להעלות מנשיאות**
בפיס ליוחסין – האם אדם הנושא כפיו לברכת כהנים זו ראייה
שהוא כהן, ומנחים לו לישא אשה כשירה בלי לבדוק אחריו, או
לא. ומבארת הגמרא בדעת מי יש להסתפק: **תיבעי** – ספק זה הוא
למאן דאמר המובא לעיל, שמעלין מתרומה ליוחסין, שמא
מנשיאות כפיס אין מעלים. ותיבעי למאן דאמר אין מעלין מתרומה
ליוחסין, שמא מנשיאות כפיס מעלין ליוחסין.
מבארת הגמרא את צדדי הספק: **תיבעי למאן דאמר מעלין מתרומה**
ליוחסין, משום שיש לומר דהני מילי תרומה – רק מתרומה מעלים
ליוחסין, משום ד**עון מיתה היא**, שהרי זו האוכל תרומה חייב מיתה
בידי שמים, ומסתבר שאם לא היה יודע בעצמו שהוא כהן לא היה
עובר עבירה חמורה כזו, וניתן לסמוך על ראייה זו להעלותו
ליוחסין, **אבל מנשיאות כפיס, דאף אם אינו כהן אינו עובר אלא**
באיסור גזירה, לא – דאין זו ראייה גמורה שהוא כהן, ואין להעלותו
ליוחסין על סמך ראייה זו. או **דלמא, לא שניא** – אין חילוק בין
חומרת האיסורים, אלא כיון שעשה דבר שיש בו איסור לזרים, זו
ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. ו**תיבעי למאן דאמר אין**
מעלין מתרומה ליוחסין, שיתכן לומר דהני מילי תרומה – רק
מתרומה אין מעלים ליוחסין, משום ד**מיתאבכלא בצנינא** – שיכול
אדם לאוכלה בסתר, ויתכן שאכלה אף שאינו כהן, **אבל מנשיאות**
כפיס, דנעשית בפרהסיא, אי לאו דכחן הוא, כולי האי לא מתחזיק
אינש נפשיה – לא היה מעז לישא כפיו לולי שהיה כהן, מחשש
שאחד הנמצאים שם יכיר שהוא כהן, וכיון שהעז לישא כפיו הרי
זו ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. או **דלמא, לא שניא** –
אין חילוק בין הדברים, ובשניהם אין זו ראייה גמורה ואין מעלים
אותו ליוחסין.

הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה **רב חסדא ורבי**
אבהינא, חד אמר, מעלין מנשיאות כפיס ליוחסין. וחד אמר אין
מעלין.

הגמרא מבררת את ההלכה בענין זה: **אמר ליה רב נחמן בר יצחק**
לרבא, מהו להעלות מנשיאות בפיס ליוחסין. אמר ליה רבא, פלוגתא
דרב חסדא ורבי אבהינא, וכמבואר לעיל. שאלו רב נחמן בר יצחק,
הלכתא מאי – מה היא ההלכה במחלוקת זו. **אמר ליה רבא, אמא**
מתניתא ודענא – יודע אני ברייתא, ומתוכה יתבאר כמי ההלכה,
דתניתא, רבי יוסי אומר, גזילה היא חזקה – שאדם מוחזק לאיסור
או להיתר, שאין בית דין יכולים להוציא דבר מחזקתו כל זמן שאין
עדים המעידים בהיפך, **שנאמר לגבי עליית בני ישראל עם עזרא**
הסופר מגלות בבל, שהוציאו כולם את כתבי היוחסין שלהם,
להראות שהם מבני ישראל הכשרים, לפי שהיו רבים מבני ישראל
שנשאו לגויים בגולה, ובניהם פסולים מלשרת בבית המקדש (עמ'א
ב אט-אס) **ו'מכני הכהנים, בני חכיה, בני תקוין, בני כרולי והכוננים**
כן מפניו **אשר לקח ואביהם מןגלות ברחלי הנלעדי אשה, ויקרא על**

הקא נמי – אף כאן מדובר באופן ש**כלי אומנותו של חמור כידו**
בשעה שהוא משבח את של חבריו, וכיון שמוכח שכונתו למכור
את סחורתו יש סברא לחשוש לגומלין, וסוברים חכמים שאינו
נאמן, אבל בברייתא שמעידים זה על זה שהוא כהן, אין לחשוש
לגומלין, ונאמנים.

הגמרא מבארת היכן נאמרה עיקר סברא זו של **כלי אומנותו**
בידו. מבררת הגמרא: **והיקא אתמר** – ולענין מה נאמרו דבריו
דרבי הקא בר עוקבא. מבארת הגמרא: **אהא דתנן** (טהרות פ"א מ"א)
בדיני טומאה וטהרה, **הקדר** – אומן העושה קדירות חרס למכירה,
והוא "חבר" שכליו בחזקת טהורים, **שהניח את קדירותיו בשוק ויירד**
לזמן מועט לשמות (מים מן היאור), ובאותו זמן לא השגיח עליהם
שלא יטמאו, הדין הוא שהקדירות הפנימיות שהיו בצד המוכר,
שאר הרבים עוברים שם, נשארות טהורות, ואילו הקדירות
החיצוניות שמונחות בצד של מהלך הרבים, בחזקת טמאות, מחשש
שרגיע בהם טמא. ונקשו, התינא בברייתא, אלו ואלו – הפנימיות
והחיצוניות **טמאות**. ועל קושיא זו **אמר רבי הקא בר עוקבא, מה**
ששנו בברייתא שהכל טמא, היינו באופן שכלי אומנותו של הקדר
כידו, שכלים אלו הם סימן שקדירותיו עומדות למכירה, ולכן כולן
טמאות, מפני שיד הכל משמשות בקן לבדוקם, ויש לחוש שמא
נגע טמא גם בקדירות הפנימיות. ועוד הקשו: והתינא בברייתא
אחרת אלו ואלו טהורות. ואף על זה אמר רבי הקא בר עוקבא,
ברייא זו עוסקת בפשיא בלי אומנותו כידו, שאין בני אדם סוברים
שהקדירות עומדות למכירה, ולא נגעו אף בחיצוניות.

תמזה הגמרא: הרי לפי תירוץ זה נמצא שאם כשכלי אומנותו
בידו הכל טמא, ואם אין כלי אומנותו בידו הכל טהור, **ואלא הא**
דתנן במשנה שהפנימיות טהורות והחיצוניות טמאות, היכי משפחת
לה – באיזה אופן מדובר. מתרצת הגמרא: במשנה מדובר כשאין
כלי המכירה בידו, אך מדובר ד**פשיא** – שסמוכות הקדירות
ל**רשות הרבים, והחיצוניות טמאות משום חיפופי רשות הרבים,**
אנבים גדולות ויתדות שדרך בני אדם לנערך בציד רשות הרבים,
כדי שהעגלות העוברות שם לא יזיקו את הכתלים, ואדם זה
שהניח קדירותיו במקום זה הוסיף דוחק ברשות הרבים, והעוברים
שם מתחככים בהם ובגדיהם נכנסים באויר הכלים החיצוניים,
וכיון שעוברים שם גם עמי הארץ, שבגדיהם טמאים, הקדירות
החיצונות טמאות.

הגמרא חוזרת לנידון הקודם, ומביאה תירוץ נוסף בסתירה
שבדברי רבי יהודה, שבברייתא שלגבי כהונה הוא חושש
לגומלין, ובמשנה שלגבי מכירת פירות דמאי אינו חושש לגומלין:
ואיבעית אימא, רבי יהודה ורבנן שבברייתא, במעלין מתרומה
ליוחסין קמיפלגי – נחלקו האם אדם שרואים אותו אוכל בתרומה
מעמידים אותו בחזקת כשרות אף לענין יוחסין, שמחזיקים אותו
ככהן כשר ואפשר להשיאו אשה כשירה בלא בדיקה. רבי יהודה
סובר שמעלין מתרומה ליוחסין, ולכן הוא אוסר להאכילו תרומה
על פי עד אחד, מחשש שיראוהו אוכל תרומה, ויעלוהו ליוחסין
להשיאו אשה כשירה ללא בדיקה, שלא כדין. וחכמים סוברים
שאר מעלים מתרומה ליוחסין, וממילא אין חשש בכך שיאכל
תרומה על פי עד אחד. ומכל מקום מיושבים דברי רבי יהודה,
שלעולם אינו חושש לגומלין, כמבואר במשנה לגבי דמאי, וטעמו
כאן הוא מחשש שיכשירוהו ליוחסין.

אגב כך שהוזכר הנידון האם 'מעלין מתרומה ליוחסין', מביאה
הגמרא נידונים נוספים לגבי דברים המוכיחים על כהונה, האם
ניתן לסמוך עליהם. מסתפקת הגמרא: **איבעיא להו, מהו להעלות**
משטרות ליוחסין, כלומר, אדם שהיה חתום על שטר, והיה כתוב

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' א

37 אִמְרָה נִשְׁבִּיתִי וּמִהֶחָרָה אָנִי, וְהָא – ואף האחרת אִמְרָה נִשְׁבִּיתִי
 38 וּמִהֶחָרָה אָנִי, וכיון שלא ראו את השבאים ולא ידעו שהן היו
 39 שבויות אלא מתוך דבריהן, שִׁרְיָנָהוּ – התיירם רבי חנינא, וכדין
 40 המבואר במשנתנו, שאשה האומרת נשבית וטהורה אני, נאמנת,
 41 שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. סוף – לאחר זמן, עול אָתוּ
 42 שְׂבוּיָיָהוּ – עלו ובאו השבאים עצמם לבית הדין, אִמְרָה רַבִּי חֲנִינָא,
 43 בְּנֵי דְמוֹרֵינָא אֵינֵן – ניכר הדבר שהן בנותיו של אדם גדול המורה
 44 הוראה, שידעו שאם נראה את השבאים נאסור אותן, ולכן
 45 התחכמו לעלות לבדן תחילה לבית דין כדי שיהיה להם פה
 46 שאסר, ואחר שיתורו שוב לא נאסור אותן, אף כשנראה את
 47 השבאים.
 48 ממשיכה הגמרא ומספרת: אֵינְלָא מִלְתָּא דְבִנְתִּיה דְּמַר שְׁמוּאֵל
 49 הוּוֹיֵן – התברר הדבר שהן בנותיו של שמואל. אִמְרָה לִיה רַבִּי חֲנִינָא
 50 לְרַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא שהיה כהן, והיה קרובו של שמואל, פּוּק אִיטְפֵּל
 51 בְּקִרְבּוֹתֵיהֶן – לך ותישא את אחת הבנות של שמואל, שהן
 52 קרובותיך. אִמְרָה לִיה רַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא לְרַבִּי חֲנִינָא, וְהָאִמְרָה – הרי
 53 יצא קול שיש עדים בְּמִדְיָנָה הֵם שיודעים להעיד שנשבו בנותיו
 54 של שמואל, ואם אחרי שאשא אחת מהן יבואו עדים, אצטרך
 55 להוציאה, שהרי שוב לא יהיה להן פה שאסר. השיב לו רבי
 56 חנינא: הֲשִׁתָּא מִיָּתֵת לִיתְנָהוּ קֶמֶן – הרי עתה אין עדים לפנינו,
 57 וממילא אינן אסורות, עֲדִים בְּצֵד אִסְתֵּן וְתִסְתֵּר – וכי מחמת שיש
 58 עדים בצד צפון – בבבל – שראו שנשבו, נאסור אותן לכהונה.
 59 מקשה הגמרא: משמע מדברי רבי חנינא, דַּמְעָמָא שהן מותרות
 60 הוא רק כיון דְּעֵדִין לֹא אָתוּ עֲדִים שנשבית, הָא – אבל אם אָתוּ
 61 עֲדִים ומעידים שנשבית, מִיתְסְרָא – נאסרת לכהן. וְקִשָּׁה, הָאִמְרָה
 62 אֲבוּהָ דְשְׁמוּאֵל, כִּיּוֹן שֶׁהִתְרִיחַ בֵּית דִּין לִינְשָׂא, אָפִילוּ עַל פִּי שְׁעֵדִין לֹא
 63 נִשְׁאֵת, לא תצא מהתירה הראשון, וכיון שרבי חנינא התיר את
 64 בנותיו של שמואל, מדוע חשש רב שמן בר אבא שכשיבואו
 65 העדים תאסרנה, ואף רבי חנינא הסכים עמו אלא שלא חשש
 66 שיבואו עדים.
 67 מתרצת הגמרא: אִמְרָה רַבִּי אִשִּׁי, אֲכַן עַל פִּי עֲדִים שנשבו לא היו
 68 נאסרות, ומה שאמר רב שמן שיצא הקול שיש עדים, עֲדִי טוּמְאָה
 69 אִיתְּמַר – כוונתו היתה לעדים שנבעלו בנותיו של שמואל לגויים,
 70 ובזה הרי שנינו בברייתא לעיל ש'אם באו עדי טומאה, אפילו יש
 71 לה כמה בנים תצא, ועל זה אמר לו רבי חנינא שכל זמן שלא באו
 72 עדי טומאה אינן נאסרות.

1 'טהורה אני, אף על פי שלא נשאת ממשי, רשאית להינשא עתה.
 2 תמזהה הגמרא: וְהָא לִשְׁוֹן לֹא תִצָּא, קִתְּנִי במשנה, ואם לא נישאת
 3 ממשי איך שייך לומר 'לא תצא'. מתרצת הגמרא: כוונת התנא
 4 ש'לא תצא' מִתְּהִיָּה הָרָאשׁוֹן, שהתירה להינשא קודם שבאו
 5 העדים.

6 הגמרא דנה בנאמנות של שבויה לומר שהיא טהורה: תְּנֵן רִבְנָן,
 7 אשה שֶׁאִמְרָה נִשְׁבִּיתִי, וּמִהֶחָרָה אָנִי – שלא נבעלתי לגויים, וְיֵשׁ לִי
 8 עֲדִים שֶׁמִּהֶחָרָה אָנִי, אֵין אוֹמְרִים נִמְתִּין עַד שְׂבִיבָא אותם עדים, אֲלֵא
 9 מִתְרִין אוֹתָהּ מִדֵּל להינשא לכהן.
 10 מוסיפה הברייתא: הִתְרִיחָה לִינְשָׂא לכהן, וְאַחַר כֵּךְ באו אותם עדים
 11 וְאָמְרוּ לֹא יִדְעָנוּ שהיא טהורה, הֲרִי זוֹ לֹא תִצָּא מִהִתְרָה הָרָאשׁוֹן,
 12 אלא עדיין יכולה היא להינשא לכהן. וְאֵם בָּאָה עֲדִי טוּמְאָה –
 13 שהעיד שנבעלה לגוי, אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לָהּ כְּמָה בְּנִים מאותו כהן
 14 שנישאת לו, תִצָּא, שהרי היא אסורה עליו מן התורה, ובניה ממנו
 15 חללים הם.
 16 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הֵנִי שְׂבוּיָיָא דְאַתְרִין לְהִתְרַעָא –
 17 מעשה בשבויות בנות ישראל שהביאו אותם הגויים לעיר
 18 נהרדעא כדי שיפדו אותם, אוֹתִיב אֲבוּהָ דְשְׁמוּאֵל נְטוּרִין בְּתִרְיָהוּ –
 19 הושיב אביו של שמואל שומרים עליהם, כדי שבינתיים לא יבעלו
 20 אותם הגויים. אִמְרָה לִיה שְׁמוּאֵל לֵאבִי, וְעַד הָאִידְנָא מָאֵן נְטַרְיָהוּ –
 21 וכי עד עכשיו מי שמר עליהן, כלומר, כיון שכבר היו שבויות ללא
 22 שמירה נפסלו לכהונה, ומה התועלת בשמירתן מעתה והלאה.
 23 אִמְרָה לִיה אביו של שמואל לשמואל, אִילוּ בְּתָהּ הוּוֹיֵן מִי הוּיָת
 24 מוֹלֵל בְּהוּ בּוֹלִי הָא – וכי אם בנותיו היו שבויות גם כן היית מזלזל
 25 בהן, והרי ודאי היית שומרן שלא יבעלו פעמים נוספות. אומרת
 26 הגמרא, דברים אלו שאמר אביו של שמואל הָרָאִי היו 'בְּשִׁנְיָה
 27 שִׁנְיָא מִלְּפָנֵי הַשִּׁלִּיט' (קהלת י ה), כלומר, כדבר שאמר השליט
 28 בשגגה, שאינו יכול לחזור בו, וְאִשְׁתְּבִין בְּתִיָּה דְמַר שְׁמוּאֵל –
 29 בנותיו של שמואל נפלו בשבי.
 30 מביאה הגמרא את המשך המעשה עם בנותיו של שמואל:
 31 וְאִסְתְּבִינָהוּ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – העלו השבאים את בנותיו של שמואל
 32 לארץ ישראל, כדי שיפדו אותם היהודים. וכשהגיעו לשם אוֹקְמֵן
 33 לְשְׂבוּיָיָהוּ מִאֲבָרָא – העמידו בנותיו של שמואל את השבאים
 34 מחוץ לבית דין, שלא יראום הדיינים, וְגִילִי לְבִי מִדְּרָשָׁא דְרַבִּי
 35 חֲנִינָא – ועלו הבנות לבית מדרשו של רבי חנינא, הָא – אחת מהן

המשך ביאור למס' כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

16 מצאו את כתב יחוסם, איך המשיכו לישא כפיהם, והרי בֵּין דְּפִרְסִי
 17 וְדִיָּהוּ, אֲתִי לְאַסְקִינָהוּ – מתוך שישאו את כפיהם יעלו אותם
 18 ליוחסין, ויכולה לצאת מכך תקלה.
 19 דוחה הגמרא: באמת יתכן שמעלין מנשיאות כפים ליוחסין, וְשָׂאִנִי
 20 הָאָא – שונה מקרה זה של אנשי הגולה, דְּרִיעַ חֲזָקִיָּהוּ – שהורעה
 21 חזקתם, שהרי כולם רואים שאינם אוכלים מקדשי המזבח, ואף
 22 אם ישאו כפיהם ידוע הדבר שיש בהם צד פסול.
 23 מביאה הגמרא הכרח לכך: דָּאִי לֹא תִיָּמָא הָיִי – שאם לא תאמר
 24 כן, שבאופן שיש היכר אין חוששים, אם כן קשה גם לְמָאֵן דְּאִמְרָה
 25 שְׁמַעְלִין מִתְרֻמָּה לְיוֹחֲסִין, והרי בֵּין דָּאוֹתֵם כְּהִנִּים שלא התייחסו
 26 אֲבָלִי בְּתְרֻמָּה, אֲתִי לְאַסְקִינָהוּ – נחשוש שיעלו אותם ליוחסין,
 27 אֲלֵא לֹא – ודאי יש לומר שלא תצא מכך תקלה מִשּׁוּם דְּרִיעַ
 28 חֲזָקִיָּהוּ – כיון שהורעה חזקתם בכך שאינם אוכלים בקדשים, ואם
 29 כן הוא הדין שלא יבואו להעלותם מנשיאות כפים ליוחסין.

1 שְׁמֵם. אֲלֵה בְּקִשׁוֹ כְּתָבָם מִתְנִיחֵשִׁים – כתב יחוסם לכהונה וְלֹא
 2 נִמְצָאוּ, וְנִמְצָאוּ – נפסלו מן הַכֹּהֲנִת, וְיִאֲמַר הִתְרַשְׁתָּא – [נחמיה] לָהֶם
 3 אִשִּׁר לֹא יֵאָכְלוּ מִקְדָּשׁ הַקִּדְשִׁים עַד עֲמֹד בֵּין לְאוֹרִים וְתוֹמִים – עד
 4 שיבוא המשיח וישאל הכהן הגדול באורים ותומים אם כהנים
 5 כשרים הם. ויש לדייק מכך שלא אסר עליהם נחמיה לאכול
 6 בתרומה, אלא רק מ'קדש הקדשים', שכן אִמְרָה לָהֶם, הֲרִי אֲתֵם
 7 בְּחֻקְתְּכֶם, וּפְמָה הֵייתֶם אוֹכְלִים בְּגוּלָה, הרי רק בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוִל –
 8 בתרומה הנאכלת בכל הגבולים, ולא רק בבית המקדש וירושלים,
 9 אֲפֵּי בָאֵן – בארץ ישראל תאכלו בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוִל, אבל לא ב'קדש
 10 הקדשים', והיינו קדשי המזבח, שלא הייתם אוכלים בו בגולה.
 11 ומוכח מכאן שגם אחר שהוטל ספק בכשרותם נשארו בחזקתם
 12 לאכול בתרומה. מסיים רבא את הוכחתו מהברייתא: הרי מלשון
 13 הברייתא מוכח שהשאינם נחמיה בחזקתם והמשיכו לנהוג בכל
 14 הדברים שנהגו בהם בגולה, ואף בנשיאות כפים, וְאִי מִלְּקָא דְעִתְּךָ
 15 שְׁמַעְלִין מִנְּשִׁיאוֹת כְּפִים לְיוֹחֲסִין, אם כן הֵנִי – אותם כהנים שלא

ב"ה, כ"ג מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהניתי ממה שנתקבל אצלו דבריי אודות הזכות שעבודתו הוא במוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אבל מוכרחני ג"כ לתקן בזה, כי כנראה נקודה אחת לא היתה די ברורה במכתבי, והוא אשר בהתאם לגודל הזכות והעבודה במוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר ואשר זהו הצנור לכל המצטרך הן בגשמיות והן ברוחניות להמשתתפים בהעבודה, הנה פשוט הדבר שככל אשר תגדל תועלת המוסד התפתחותו והצלחתו תגדל ג"כ ההצלחה והברכה המושפעת להעובדים בהמוסדות, וכדי שהמוסדות יצליחו צריכים להיות מכוונים לרצון וכוונת כ"ק מו"ח אדמו"ר.

והנה למותר להאריך עד כמה הקפיד כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר כל ענין יתנהג בסדר כלפי פנים ועאכו"כ בענינים הנוגעים לחוץ, אשר לכן בכל המוסדות השונים יסד מקום מרכזי אשר משם הוראה יוצאת לכל הסניפים (אף שחלוקה ההוראה אם היא רק בדרך כלל או גם בפרט ובפרטי פרטית מתאים להמקום והאישים)... מובן שאין זה פוחת כלל וכלל או ממעט דמותו של מי שהוא, ונוגע רק בענינים חיצוניים היינו האופנים שיכולה העבודה להעשות מבלי חיכוכים ובחזית מאוחדה כלפי חוץ, כי מובן אשר הנמצאים בחוץ מביטים בשבע עינים למצוא בדק וחסרון ובל ימלט אשר יחפשו דרכים ועלילות לעשות סתירות מאחד לרעהו וכו' וכו', ואף] שהסכסוכים בפו"מ אינם אבל עד שיתברר ברצוא ושוב יכול להיות היזק מרובה...

ואכפול עוה"פ שאין זה מיעוט הדמות של מי שהוא ח"ו וח"ו אבל לסידור העבודה מוכרח שיהי' צנור אחד ושאר כל המוסדות יקבלו דרך צנור זה, אף שלפעמים רבות אין זה אלא דרך מעבר ולא התלבשות. ואקוה אשר דברי הנ"ל די ומספיק לבאר את כל הילוך וסדר העבודה והשתלשלותה.

התלמידים בהרשימות ששלח, הזכרתים בהיותי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ובודאי יעורר ר"ר על כל אחד מהם בהמצטרך לו...

כמדומה שכבר כתבתי אשתקד שאם מוכרח המנהג שהתלמידים נוסעים לביתם על חדש תשרי הרי צריך לתת להם צידה רוחנית לדרך היינו הוראות בהנהגה ומאמרים קלי הבנה שיוכלו ללמוד בהם בהיותם במקומם וביחוד שיוכלו לנאום ברבים או ללמדם ברבים, אבל כנ"ל הוא רק אם הכרח גמור בדבר, אבל ההשתדלות צ"ל להיפך היינו שבימים הנוראים עשיית ויום הקדוש צריכים להיות בצוותא באותו המוסד שדרך בו מקבלים הדרכה ביראת שמים, וגודל התועלת בזה ופרסום הנהגה כזו אין לשער הן על התלמידים עצמם והן עוד יותר על הסביבה. ואף שאין לנגוע במנהגייהם שהם אצלם בקבלה מדורי דורות בכ"ז בטח יש למצוא כמה מנהגי חב"ד שיוכלו להחזיק בהם מבלי לנגוע בהנ"ל.

נהניתי ממ"ש אודות חגיגת חג הגאולה, ולפלא שאין משתדלים שיודפס ע"ד ענינים כאלו במכ"ע המופיעים בהסביבה והמדינה, וגם אם נצרכה זהירות אויף ניט אויפצורייסען די אויגין בטח יש למצוא אופן ממוצע...

מוסג"פ קונטרס שהו"ל לא כבר ובטח יזכה בו את הרבים ובעיקר התלמידים שיחיו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים.

פרשה א

חָנַן מִפְּרֵשׁ לִיָּה מָהוּ בַּעַע אֲמָרְתוֹ, מִבְּזַע פּוֹרְפִירָא
 שְׁלוֹ. מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב בְּדָד וְדוֹמָם,
 כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנָאֲמָר (איכה ג, כח) : יוֹשֵׁב בְּדָד וְיָדָם.
 מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם אֲבָל, מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, יוֹשֵׁב וּבּוֹכָה,
 כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (ישעיה כב, יב) : וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים
 צָבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמַסְפַּד וּלְקִרְחָה, דְּכָר
 אַחֵר, אֵיכָה, אָמַר לָהֶם יְרֵמְיָה, מָה רָאִיתֶם בַּעֲבוּדַת
 כּוֹכָבִים שְׂאֲתֶם לַהּוֹטִין אַחֲרֶיהָ, אֵלּוּ הִיָּה לָהּ פֶּה
 לְמִיסָב וּלְמִיתָב, הֵיִינוּ אוֹמְרִין כֶּף, אֵלָּא נֶאֱמַר דִּידָהּ
 וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה, נֶאֱמַר דִּידָהּ (ירמיה י, ב) : פֶּה אָמַר ה'
 אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹלִים אֶל תִּלְמִדּוֹ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֶל תַּחְתּוֹ
 כִּי יַחְתּוּ הַגּוֹלִים מֵהֶמָּה. וְנֶאֱמַר דִּילִיָּה (ירמיה י, יא) :
 כִּדְנָה תֵּאמְרוּן לַהּוֹם אֲלֵהֶיָּא דִּי שְׁמַיָּא וְאַרְקָא וְגו',
 (ירמיה י, טו) : לֹא כִּאֲלֵה חֶלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַפֶּל הוּא
 וַיִּשְׂרָאֵל שָׁכַט נִחְלָתוֹ ה' צָבָאוֹת שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה
 וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר אֵין לִשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא
 לִשׁוֹן תּוֹכְחָה, הִדָּא מַה דְּאֵת אָמַר (ירמיה ח, ח) : אֵיכָה
 תֵּאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת ה' אֲתֵנוּ וְגו'. וְרַבִּי
 נַחֲמִיָּה אוֹמַר אֵין לִשׁוֹן אֵיכָה אֵלָּא קִנְיָה, הִדָּא מַה
 דְּאֵת אָמַר (בראשית ג, ט) : וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם
 וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה, אוֹי לָכֶה. וְאֵימָתִי נֶאֱמָרָה מַגְלַת
 קִינּוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר בִּימֵי יְהוֹזָקִים נֶאֱמָרָה, אָמַר
 לוֹ רַבִּי נַחֲמִיָּה וְכִי בּוֹכִין עַל הַמָּת עַד שְׁלֹא יָמוּת,
 אֵלָּא אֵימָתִי נֶאֱמָרָה אַחֵר חֲרַפְנָא בִּפְתִּי, הִרִי פִתְרוֹנוֹ :
 אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד.
 ב. הָעִיר רַבְתִּי עִם, תָּנִי רַבִּי שְׁמוּאֵל, עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע
 פְּלִטּוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְכָל פְּלִטָּה וּפְלִטָּה עֲשָׂרִין
 וְאַרְבַּעַה מִבּוֹאוֹת, וְכָל מִבּוֹי וּמִבּוֹי עֲשָׂרִין וְאַרְבַּעַה
 שְׁוָקִים, וְעַל כָּל שׁוּק וְשׁוּק עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה שְׁוָקִים,
 וְעַל כָּל שְׁוָק וְשְׁוָק עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה חֲצֵרוֹת, וְעַל
 כָּל חֲצֵר וְחֲצֵר עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה בָּתִּים, וְכָל חֲצֵר
 וְחֲצֵר הִתְּהָ מוֹצִיאָה עִם כְּפָלִים כְּפִיּוּצָאֵי מִצְרִים. תִּדְעַ
 לָךְ שְׁכָךְ הוּא, אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר עוֹבְדָא הָהּ בְּחֹד
 שְׁחִירָא דִּיהוָה סָלִיק לִירוּשָׁלַם וְטָעַן מֵאוּנוֹן גְּמָלִין
 טַעוּנִין פִּלְפְּלִין, עֶבֶר לַהֲדִי צוּר אֲשַׁכַּח חֹד חֲטִיט
 דִּיתִיב עַל פִּילִי דְּמִדִּינָתָא, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין
 אָמַר לִיָּה פִּלְפְּלִין, אָמַר לִיָּה לֹא יִהְבֵּת לִי לִוְקָטָא
 לִוְקָטָא, אָמַר לִיָּה לֹא. אָמַר לִיָּה לִית לָךְ מִזְבֵּן אֵלָּא
 בְּמִדִּינָתָא אוֹחֲרִי. פִּינוֹן דְּמָטָא בִּירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חֹד
 חֲטִיט דִּיתִיב עַל תֵּרַע פִּילִי, אָמַר לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין,
 אָמַר לִיָּה קָטַע קָטַעַה, אֲשַׁכְחִיהָ חֲטִיט אוֹחֲרִין, אָמַר
 לִיָּה מָה אֵת טַעֲנִין, אָמַר לִיָּה תַּפּוֹר תַּפְּרִיף. אָמַר לִיָּה
 אֵימָא לִי אֵין יְכִילָנָא מִזְבֵּין לַהּוֹן מוֹטָב, וְאֵי לֹא אָנָּא
 מִיִּיתִינָא לָךְ בַּר נֶשׁ דְּזִבִּין פִּלְהוֹן, אָמַר לִיָּה וְקָמָה אֵת
 טַעֲנִין, אָמַר לִיָּה פִּלְפְּלִין, נִסְבִּיָּה וִיהִבִּיהָ בְּחֹדָא דְּרָא
 וְאַחֲמִין לִיָּה כּוֹרִיתָא דִּדִּינָרִין אָמַר לִיָּה חֲמִי הִדָּא

א. אֵיכָה יִשְׁכַּח, שְׁלֹשָׁה נִתְּנָבְאוּ בְּלִשׁוֹן אֵיכָה, מִשָּׁה,
 יִשְׁעִיָּה, וְיְרֵמְיָה. מִשָּׁה אָמַר (דברים א, יב) : אֵיכָה אֲשָׂא
 לְבָדִי וְגו'. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה א, כא) : אֵיכָה הִיָּתָה
 לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה אָמַר : אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד, אָמַר רַבִּי לִוִּי
 מִשָּׁל לְמַטְרוֹנָה שְׁהִיו לָהּ שְׁלֹשָׁה שׁוֹשְׁבִינִין, אֶחָד
 רָאָה אוֹתָהּ בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּפִחְזוֹתָהּ,
 וְאַחֵד רָאָה אוֹתָהּ בְּנוֹוֹלָה. כֶּף, מִשָּׁה רָאָה אֵת יִשְׂרָאֵל
 בְּכַבּוּדָם וּשְׁלֹתָם וְאָמַר : אֵיכָה אֲשָׂא לְבָדִי טְרַחְכָם.
 יִשְׁעִיָּה רָאָה אוֹתָם בְּפִחְזוֹתָם, וְאָמַר : אֵיכָה הִיָּתָה
 לְזוֹנָה. יְרֵמְיָה רָאָה אוֹתָם בְּנוֹוֹלָם, וְאָמַר : אֵיכָה
 יִשְׁכַּח. שְׁאֵלוּ אֵת בֶּן עֲזַאי אָמְרוּ לוֹ רַבְּנֵינוּ דְּרֵשׁ לָנוּ
 דְּכָר אֶחָד מִמַּגְלַת קִינּוֹת, אָמַר לָהֶם לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל
 עַד שֶׁכָּפְרוּ בִּיחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְמִילָה שְׁנִיתָנָה
 לַעֲשָׂרִים דּוֹרוֹת, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וּבְחִמּוּשָׁה סִפְרִי
 תוֹרָה, מִנֵּינן אֵיכָה.
 אָמַר רַבִּי לִוִּי לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁכָּפְרוּ בְּשִׁלְשִׁים
 וְשֵׁשׁ פְּרָתוֹת שְׁבַתוֹרָה, וּבַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, מִנֵּינן
 אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד. רַבִּי בְּרַכְיָה בָּשֵׁם רַבִּי אֲבָדִימִי
 דְּמֶן חִיפָה, לְמִלֵּךְ שְׁהִיָּה לוֹ בֶּן, בְּזִמְן שְׁעוֹשָׁה רְצוֹנוֹ
 שֶׁל אָבִיו, הִיָּה מְלַבִּישׁוֹ בְּגָדֵי מִילְתִּין, וּבְזִמְן שְׂאִינוֹ
 עוֹשָׁה רְצוֹנוֹ, מְלַבִּישׁוֹ בְּגָדֵי בְּדָד. כֶּף יִשְׂרָאֵל, כָּל
 זְמַן שְׁהִיו עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 כְּתִיב (יחזקאל טו, י) : וְאַלְבִּישֶׁךָ רִקְמָה, רַבִּי סִימָא אָמַר
 פּוֹרְפִירָא תִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס אֶפְקִלְטוֹרִין פְּלִיקָטָא.
 וּבְזִמְן שְׂאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 מְלַבִּישֶׁן בְּגָדֵי בְּדָדִין, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב : אֵיכָה יִשְׁכַּח
 בְּדָד.
 אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 לִוִּי, קָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִלְאכֵי הַשָּׁרַת, אָמַר
 לָהֶם מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם כְּשִׁמְתָה לוֹ מֵת וְהוּא מִתְּאַבֵּל,
 מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ תוֹלָה שֶׁק עַל פִּתְחוֹ.
 אָמַר לָהֶם אַף אֲנִי כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, הִדָּא הוּא
 דְּכַתִּיב (ישעיה ג, א) : אֲלַבִּישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשָׁק אֲשִׁים
 כְּסוּתָם. מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, אָמְרוּ לוֹ
 מִכְּבָה אֵת הַפְּנִסִין, אָמַר לָהֶם כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה,
 שְׁנָאֲמָר (יואל ד, טו) : שָׁמַשׁ וְיָרַח קִדְרוּ וְכוֹכָבִים אֶסְפוּ
 נִגְהָם. מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, כּוֹפָה אֵת
 הַמַּטּוֹת. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, שְׁנָאֲמָר (דניאל ז, ט) : עַד דִּי
 כְּרִסְתִּין רַמְיִי וְעִתִּיק יוֹמִין יִתָּב, בְּכִיכּוֹל שְׁהִיו הַפּוֹכִינִין.
 מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת, הוֹלֵךְ יִתָּב, כֶּף אֲנִי
 עוֹשֶׂה, שְׁנָאֲמָר (נחום ג, א) : ה' בְּסוֹפָה וּבְסִעְרָה דְּרָכּוֹ
 וְעַנְן אֲבָק רִגְלִיו. מִלֵּךְ בִּשְׁר וְדָם מַה דְּרָכּוֹ לַעֲשׂוֹת,
 מִבְּזַע פּוֹרְפִירָא שְׁלוֹ. כֶּף אֲנִי עוֹשֶׂה, דְּכַתִּיב (איכה ב, ב)
 עֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר זָמַם בַּעַע אֲמָרְתוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכַפֵּר

כפרה סדרה, כי פרה אין כתיב כאן, אלא כפרה
סדרה, ומדת הדין לא פלשה אחריהם, היתה
כאלמנה, היתה אלמנה אין כתיב כאן, אלא
כאלמנה, באשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו
לחזור אליה. (איכה ב, ד): דרך קשתו כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב. ה' ה' כאויב, אויב אין
כתיב כאן, אלא כאויב.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי חמא בר עוקבא
ורבנן, רבי חמא בר עוקבא אמר לאלמנה שהיתה
תובעת מזונותיה ולא היתה תובעת כתבתה. ורבנן
אמרין למלך שבעס על מטרונה וכתב לה גטא
ועמד וחטפו ממנה, וכל זמן שהיתה מבקשת לגשא
לאחר היה אומר לה היכן גטך, וכל זמן שהיתה
תובעת מזונותיה היה אומר לה ולא כבר גרשתיה,
כך כל זמן שישאל מבקשים לעבד עבדות פוכבים
היה אומר להם הקדוש ברוך הוא (ישעיה ג, א): אי
זה ספר בריתות אִתְּכֶם, וכל זמן שמבקשים לעשות
להם נסים כבתחלה, אומר להם הקדוש ברוך הוא
כבר גרשתי אתכם, ה' ה' הוא דכתיב (ירמיה ג, ח):
שלחתיה ואִתָּן את ספר בריתיה אליה.

דבר אחר, היתה כאלמנה, רבי עקיבא ורבנן, רבי
עקיבא אומר אלמנה, ואמה אומר כאלמנה, אלא
אלמנה מעשרת השבטים ולא משבט יהודה
ובגמין. ורבנן אמרין אלמנה מאלו ומאלו, ולא
מהקדוש ברוך הוא, שנאמר (ירמיה נא, ח): כי לא
אלמן ישראל ויהודה מאלהיו.

ד. רפתי בגוים, והלא כבר נאמר רפתי עם, ומה
תלמוד לומר רפתי בגוים, אלא רפתי בדעות. רבי
הונא בשם רבי יוסי בכל מקום שהיה אחד מבני
ירושלים הולך למדינה, היו מציעין לו קתדרא
לישב עליה, בשביל לשמע חכמתו. חד מירושלים
אזל למדינתא, ארע זימניה למימת, אייתי מרי
דביתא ואפקיד בידיה מדיליה, ואמר ליה אין הוא
אתי ברי מן ירושלים ונעביד לך תלת מילין
דחכמתא הב ליה מה דלי, ואין לא, לא תהיב ליה
מה דלי, ונעבדין ביניהון דלא להוי חד מנהון מחמי
ביתא דחבריה לגבי אכסנאי, נח נפשיה ואיתפטר
לבית עלמין. לבתר יומין אתא בריה, פיון דמטא
בתרע פילי דההיא מדינתא חמא חד טעין מובלא
דקיסין, אמר ליה מזבן את מובלא דקיסין, אמר
ליה אין, סב לי טימיתיהון ואוביל יתהון גבי פלן,
נסב טימיסהון ואוביל יתהון גבי פלן. הוה אזל הוא
והוא אזיל בתריה עד דמטא גבי דרתייה, אמר ליה
אי פלן תא סב מובלא דקיסין, אמר ליה ומי מובלא
דקיסין אמרי לך דתייתי לי, אמר ליה אין דלא אמרת

מוניטא אי נפיק בארעך וסב מנהון. לצפרא נפק
לטיילא בשוקא אשכחיה חד מן רחמוי דיליה, אמר
ליה מה את טעין, אמר ליה פלפלין, אמר ליה לית
לך דיהבת לי במאה דינרין דאית לי אריסטון יומא
דין, אמר כבר זבינית ליה לגבי פלן. אזל איהו
לגביה, אמר ליה אית לך פלפלין דזבנת, תהיב לי
קליל דאית לי אריסטון. אמר ליה מאי אימא לך,
כבר זבינית יתהון לחד חייט, אלא אימא אנא ליה
והוא יהיב לך. אזל ואשכחיהון לההוא דינאמא,
דאיטם קמיינתא נסבון מן אונקא, דאיטם תנייתאי
נסבון מן פלג אונקא, דאיטם תליתאי לא ארגשון
כלל, לקים מה שנאמר העיר רבתי עם. מבקש אתה
לידע כמה אכלוסין היו בירושלים, מן כהנא את
ידע, רבי יהושע דסכנין בשם רבי יהושע בן לוי
לכרי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו
ולא יכלו, היה שם פקח אחד אמר להם אתם
מבקשין לשערו מתרומתו אתם עומדים עליו, כך
מבקש אתה לידע כמה אכלוסין היו בירושלים
מכהנא את ידע, ה' ה' הוא דכתיב (מלכים א ח, סג):
ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר
עשירים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים אלף. ותנינן
פר קרב בעשרים וארבעה, ואיל באחד עשר. ה' ה'
דאת אמר בבנין הראשון, אבל בבנין השני, פעם
אחת בקש אגריפס המלך לידע כמה מנין אכלוסין
שבירושלים, אמר להם לכהנים הפרישו לי פליא
אחת מכל פסח ופסח, הפרישו לו שש מאות אלף
זוגות של פליות, פסלים פיוצאי מצרים, ואין לך
כל פסח ופסח שלא היו עליו מנויין יותר מעשרה.
תני רבי חי'א אפלו ארבעים ואפלו חמשים. בר
קפרא אמר אפלו מאה, חוץ ממי שהיה טמא או
בדרך רחוקה. פעם אחת נכנסו להר הבית ולא היה
מחזיקן, והיה שם זקן אחד, רמסוהו, ואותו הפסח
היו קורין פסח מעוכן, על שם שמעכו את הזקן.
פיצד היו ישראל פריין ורביין, היה אדם משיא בנו
בן שנים עשרה שנה אשה שהיא ראויה לילד, והיה
חוזר ומשיא בן בנו בן שנים עשרה שנה, לא היה
מגיע לעשרים ושש שנים עד שהוא רואה בנים
לכניו, לקים מה שנאמר (תהלים קכח, ו): ויראה בנים
לכניו שלום על ישראל.

ג. היתה כאלמנה, אמר רבי אבא בר כהנא הם לא
פלשו אחר מדת הדין, והיא לא פלשה אחריהם.
הם לא פלשו אחר מדת הדין, שנאמר (במדבר יא, א):
והיה העם כמתאננים, מתאננים אין כתיב כאן, אלא
כמתאננים. (הושע ה, י): היו שרי יהודה כמסיגי גבול,
מסיגי אין כתיב כאן, אלא כמסיגי. (הושע ד, טז): כי

47 בִּשְׂרָא דְאֶכְלִינָן בְּרִמְשָׁא טַעַם פִּלְבָּא הוּהּ בִּיה. אָמַר
 48 לֹון חוֹרָן אָף חֲמָרָא דְשִׁתִּין בְּרִמְשָׁא טַעַם קִבְרָא
 49 הוּהּ לִיה. אָמַר לֹון חוֹרָן וְעַל אֵילִין אַתָּון תִּמְהִין אָף
 50 גִבְרָא דְהוּא מְרִיה דְבִינְתָא לִית הוּא בְּרִיה דְאִבְוִה.
 51 פִּין דְשִׁמְעַ גִּבְרָא מִלֵּילָא, אָמַר חַד קוּשְׁטָא וְתִלְתָּ
 52 שְׁקָרָא. קָם וְאִזַּל מִצְפָּרָא לְגַבִּי טַבְחָא, אָמַר לִיה חֵב
 53 לִי מִבְּשָׂרָא דִּיהֲבָתָ לִי בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי.
 54 אָמַר לִיה וּמָה הוּא עֲסָקִיה, אָמַר לִיה חֲדָא אִימְרָא
 55 הוּהּ לֹון וְהוּהּ יִנְקָא, וּמִיתָה אִימָה, וְהוּהּ לֹון חֲדָא
 56 פִּלְבָּתָא וְהוּהּ אִימְרָא יִנְקָא מִנָּה, בְּרִמְשָׁא אֲצִטְמִטְמִין
 57 לְבִשְׂרָא וְאַתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּת לֹון חוֹרִי, וְיִהְיִין לָךְ
 58 מִינָה. אָמַר תְּרִין קוּשְׁטָא וְתְרִין שְׁקָרָא. אִזַּל גַּבִּי
 59 קִפִּילָא אָמַר לִיה חֵב לִי מִן הַהוּא חֲמָרָא דִּיהֲבָתָ לִי
 60 בְּרִמְשָׁא. אָמַר לִיה לִית לִי. אָמַר לִיה וּמָה הוּהּ
 61 עֲסָקִיה. אָמַר לִיה חַד גּוּפְנָא הוּהּ לֹון וְהוּהּ נְצִיבָא עַל
 62 קִבְרִיה דְאִבְוִין, וְעֲצִרִיה וְיִהְיִינָה בְּקוּפּוֹן
 63 וְאֲצִטְמִטְמִתּוֹן לְחֲמָרָא וְאַתִּיתָ בְּעִי, וְלֹא הוּהּ לֹון,
 64 וְיִהְיִין לָךְ מִינָה. אָמַר תִּלְתָּ קוּשְׁטָא וְחַד שְׁקָרָא.
 65 אִזַּל לְגַבִּיה דְאִמְרִיה וְאָמַר לֵה בְּרִיה דְמָאן אָנָּא, אָמַרָה
 66 לִיה בְּנִי בְּרִיה דְאִבְוִה, אָמַר לֵה אִמְרִי לִי קוּשְׁטָא
 67 בְּרִיה דְמָאן אָנָּא וְאִין לֹא אָנָּא קֹטַע רֹאשָׁךְ. אָמַרָה
 68 לִיה בְּרִי אִבְוִה לֹא הוּהּ מוֹלִיד, וְדַחֲלִית דְלֹא יִסְבּוֹן
 69 מְדִלִי קְרִיבּוֹהִי, בִּישִׁי עֲבָדִית דְאִזְלִית וּזְנִית וְאִיִּיתִי
 70 יִתָּךְ לְכָל עוֹתָרָא וּמְדִלָא הָדִין. אָמַר לֵה מָה אָנָּן
 71 חֲמִין הָכָא, זִיתוֹן בְּנֵי יִירוּשָׁלַם וְעַבְדוֹן לֹון מִמְּזוֹרִין,
 72 תּוּ נְצִיבִי בִינְיוֹן דְלֹא נִקְבֵּל חַד מִנְהוֹן.

73 ה. חַד מִירוּשָׁלַם אִזַּל גַּבִּי תִגְרָא בְּאַתִּינִס, אָתָּא
 74 אִיתְקַבֵּל בְּחִנּוּת, אֲשַׁכַּח בְּנֵי נָשִׁי שְׂרוֹן יִתְבִּין וְשִׁתִּין
 75 חֲמָרָא, מְדַאכֵּל וְשִׁתָּה בְּעִי מְדַמּוֹךְ תִּמָּן, אָמְרִין לִיה
 76 עֲבָדִין בִּינוֹן דְלֹא נִקְבֵּל בְּרִי נָשׁ אֲכַסְנָא אֲלֹא עַד דְקַפֵּץ
 77 תִּלְתָּ קִפִּיצִין. אָמַר לֹון וּמִי אָנָּא יָדַע אִיךְ אַתָּון
 78 קִפִּיצִין אֲלֹא קוּם עֲבִיד קוֹדְמוֹי וְאַעֲבִד אָנָּא בְּתַרְךְ
 79 כּוֹתָךְ, קָם חַד מִנְהוֹן וְקַפֵּץ וְאִישְׁתַּכַּח בְּמַעֲצֵי דְחִנּוּת,
 80 וְקַפֵּץ אוּחְרָן אִישְׁתַּכַּח עַל תַּרְעָא פּוּמָא דְחִנּוּתָא,
 81 קַפֵּץ אוּחְרָן וְאִישְׁתַּכַּח לְבָרָא, קָם וְיִטְרַד תַּרְעָא
 82 בְּאַפִּיהוֹן, אָמַר לֹון חֲמִיכוֹן מָה דְבָעִיתוּ לְמַעֲבַד לִי
 83 עֲבָדִית לְכוֹן.

84 ו. חַד מִאַתִּינִס אָתָּא לִירוּשָׁלַם אֲשַׁכַּח חַד יִנּוּקָא יִהֵב
 85 לִיה פְּרִיטִין וְאָמַר לִיה זִיל וְאִיִּיתִי לֹון תִּאֲנִין וְעִינְבִין.
 86 אָמַר לִיה יִישָׁר חִילָךְ אַתָּ בְּפּוּטָךְ וְאָנָּא בְּרִגְלִי מִן
 87 דְאַתָּא אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, נִסֵּב מִינּוּקָא וְיִהֵב קוּמִי
 88 דִידִיה בִּישִׁין וְטַבִּיָּא הוּהּ מִיִּיתִי וְיִהֵב קוּמִי דְהוּא
 89 גִבְרָא, אָמַר טַבָּאוֹת אִינוֹן אָמְרִין דְבְּנֵי יִירוּשָׁלַם
 90 חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנָא, מִן בְּגִין דְהוּהּ יָדִיעַ דְלֹא יִהֵב

1 לִי אַתָּ אֲלֹא הָדִין בְּרִי נָשׁ דְאַתִּי בְּתִרָאִי לִיה הִינוֹן.
 2 לְאַלְתֵּר אֲפִתַּח לִיה בִּיתִיה וְנִכְנֵס וְיִהְיִי שְׁלֵמָא דִין
 3 לְדִין, הָא מִיִּלָּא חֲדָא. אָמַר לִיה מָאן אָתָּ, אָמַר לִיה
 4 אָנָּא הוּא בְּרִיה דְהוּא גִבְרָא דְמִית גִּבְרָא, אֲעֲלִיה
 5 וְעַבְד לִיה מְגִיס, וְהוּהּ לְהוּא גִבְרָא תְרִין בְּנִין
 6 וְתִרְתִּין בְּנָאָתוֹן, כַּד מָטָא עֲנִיתָה דְאַרְסְטוֹן אִיִּיתִי
 7 קוּמִיה בְּסַעֲוִידָתָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין בְּתַבְשִׁילָא, כְּמָה
 8 דְשָׂרוּ לְמִיכַל, אָמַר לִיה סֵב וּפְלַג, אָמַר לִיה לֹא הִיא
 9 דִידִי, אָמַר לִיה אָנָּא עֲבִי דְתִסֵּב וְתַפְלַג, נִסֵּב וּפְלַג,
 10 וְיִהֵב פְּרִיגָא בִין גִּבְרָא וְאַתְתִּיה, וְנִסֵּב פְּרִיגָא תְנִינְתָּא
 11 וְיִהֵב בִין תְּרִי גִבְרִי דְהוֹן תְּרִין בְּנוֹי, נִסֵּב תְּלִיתָאָה
 12 וְיִהֵב בִין תְּרִיתִין בְּנִתִּיה, נִסֵּב תְּרִין פְּרִיגִין וְיִהֵב
 13 קוּמִיה דִידִיה. אֲכִלוֹן וְלֹא אָמְרוּ לִיה וְלֹא מִידִי, הָא
 14 מְלִתָּא תְנִינְתָּא. לְעִידִין רִמְשָׁא אִיִּיתִי תְרַנְגוּלָא
 15 פְּטִימָתָא בְּסַעֲוִידָתָא, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג, אָמַר לִיה לֹא
 16 הִיא דִידִי, אָמַר לִיה סֵב פִּלְג בְּרַעוּתִי. נִסֵּב וּפְלַג וְיִהֵב
 17 רִישָׁא קוּמִיה גִבְרָא, נִסֵּב בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֵב קָדָם
 18 אַתְתִּיה, נִסֵּב תְּרִין אֲטִמָּאָתָא וְיִהֵב לְתִרִין בְּנוֹהִי, נִסֵּב
 19 תְּרִין גַּפִּי וְיִהֵב לְתִרְתִּין בְּנִתִּיה, נִסֵּב גּוּפָא כּוּלָּא
 20 וְיִהֵב קִמִּיה דִידִיה, הָא מְלָא תְלִיתָאָה. אָמַר הַכְּדִין
 21 פִּלְגִין בְּאַתְרִיכוֹן, פִּלְגוֹת זִמְנָא קָמָא וְלֹא אָמְרִית לָךְ
 22 וְלֹא מִידִי, וְהִיאִידְנָא אַתָּ עֲבִיד כְּדִין. אָמַר לִיה לֹאֹו
 23 אָמְרִית לָךְ דְלֹא דִידִי הוּא, וְאַף עַל גַּב דְפִלְגִית יָאוּת
 24 פִּלְגִית. זִמְנָא קָמָא חֲמִשָּׁה פְּרִיגִין אִיתָת בְּסַעֲוִידָתָא,
 25 אַתָּ וְאִיתְמַךְ וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, תְּרִין בְּנֵי וּפְרִיגָא הָא
 26 תִלְתָּא, תִרְתִּין בְּנִתִּיה וּפְרִיגָא הָא תִלְתָּא, וְאָנָּא וְתִרְתִּין
 27 פְּרִיגִין הָא תִלְתָּא, נִסֵּבִית מִידִי מִן חוּלְקָכוֹן. הִיאִידְנָא
 28 אִיתָת תְרַנְגוּלָתָא, נִסֵּבִית רִישָׁא וְיִהֲבָתָ לָךְ, דְאַתָּ
 29 רִישָׁא דְבִיתָא, נִסֵּבִית בְּנֵי מַעֲיָה וְיִהֲבִית קָדָם אִיתְמַךְ,
 30 דְמִינָה יִפְקוֹן בְּנִיָּא מִן מַעֲיָא, נִסֵּבִית תְּרִין אֲטִמָּאָתָא
 31 וְיִהֲבִית לְתִרִין בְּנֵי, דְאִינוֹן עֲמוּדִיָּא דְבִיתָא, נִסֵּבִית
 32 תְּרִין גַּפִּיָּא וְיִהֲבִית קָדָם בְּנִתִּיה, דְלִמְחַר יִפְקוֹן
 33 וְיִפְרָחוּן מִן בִּיתְךָ וְיִזְלוֹן לֹון לְבַעֲלִיהוֹן, נִסֵּבִית אָנָּא
 34 הָדִין אִילְפָא, בְּאִילְפָא אִתְנָא בְּאִילְפָא אָנָּא אִזַּל,
 35 וְקוּם וְיִהֵב מְדִלִי דְאַפְקָד אָבָא גִבְרָא וְאִיזִיל לְאַלְתֵּר,
 36 יִהֵב לִיה מָה דִילִיה וְאִזִּיל לִיה לְשָׁלַם, לְקוּם מָה
 37 שְׁנִיָּאָמַר רַבְתִּי בְּגוּיס, רַבְתִּי בְּדַעוּת. אֲרַבְעָה
 38 מִירוּשָׁלַם אַתּוּ לְאַתִּינָא אִיתְקַבֵּלוֹן גַּבִּי חַד בְּרִי נָשׁ,
 39 לְרִמְשָׁא עַבְד לֹון אֲרַסְטוֹן, מִן דְאֲכִלוֹן וְשִׁתּוֹן אַתְקִין
 40 לְהוֹן אֲרַבְעָה עֲרַסָּתָא, וְחֲדָא מִנְהוֹן פְּחִיתָא וְסִמִּיכָא
 41 אָגַב חֲבִרְתָּא. מִן דְקָמוּ לְהוֹן לְמִידְמָה, אָמַר שְׁמַעִית
 42 דְבְּנֵי יִירוּשָׁלַם חֲפִימִין אִינוֹן סִגְנִין, אֲשַׁמְעַ מִיִּלָּא
 43 מִנְהוֹן מָה דִיִּמְרוֹן, עַל וְדִמְךָ לְגִנָּא מִנְהוֹן. קָם
 44 בְּלִילָה הוּא דְהוּהּ דְמִיךָ עַל עֲרַסָּא פְּחִיתָא וְאָמַר
 45 לֹון מָה אַתָּון סְבִירִין עַל עֲרַסָּא אָנָּא דְמִיךָ, לִית אָנָּא
 46 דְמִיךָ אֲלֹא אֲאַרְעָא וְאָנָּא תְלִי. אָמַר לֹון חוֹרָן אָף

43 אָמַר לִיָּה בֶן וְכֵן אָמְרוּ לִי. אָמַר לִיָּה בְּנִי, תִּשְׁעָה
44 נִפְקִין, אֵילִין יִרְחִי דְּבִיטְנָתָא דְּגִלְדָּתָא. וְתַמְנִיָּא
45 עֲלָלִין, תַּמְנִיָּא יוֹמִין דְּגִזְרִיתָא. וְתָרִין מִזְגִּין, אֵילִין
46 תָּרִין דִּדָּא דְּתַרְוִיהוֹן מִזְגִּין. וְחַד שְׁתִּי, הוּא מִינוּקָא
47 דְּאֶתְלִיד. וְעֶשְׂרִין וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין, עֶשְׂרִים
48 וְאַרְבָּעָה יִרְחִי מִיְּנֻקוֹתָא. לְאַלְתֵּר אֲתָא וּמַגִּיב לֹון
49 וְנִסַּב מְנוֹי, וְקָרוֹן עֲלִיָּה (שׁוּפְטִים יד, יח): לֹולָא חֲרָשְׁתָּם
50 בְּעִגְלָתִי לֹא מִצָּאתָם חִידָתִי.

51 יב. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם עֶבֶד תַּלְת שָׁנִין
52 וּפְלַג לְמִילָף לִישָׁן דְּחוּבְמָתָא וְלֹא זָלִיף, בְּתֵר תַּלְת
53 שָׁנִין וּפְלַג זִכִּין חַד עֶבֶד וְהוּא עוֹר, אָמַר בְּתֵר תַּלְת
54 שָׁנִין וּפְלַג זִכִּינִת עֶבֶד עוֹר, אָמַר לִיָּה חֲזִיף דְּהוּא
55 חֲפִים טָפִי סָגִי וְצָפִי מִרְחוּק. מִן דְּנִפְקִין מִן פִּילִי
56 אָמַר לִיָּה גוֹד דְּנִמְטִי לִוְיִיתָא. אָמַר לִיָּה וְאִית לִוְיִיתָא
57 קוֹמִינָן, אָמַר לִיָּה אִין, וְאִית קוֹמִינָן אֲנָקָא בְּחָדָא
58 עוֹרִדָּא בְּחָדָא פֶּרְגָא, וּבִטְנָה תָּרִין, וְטַעֲנִיָּה תָּרִין
59 זִיקִין, חַד דְּחִמֵּר, וְחַד דְּבָסִים, וְרַחוּקָה אֲרַבְּעָה מִילִין
60 וּגְמָלָא עֲמָם. אָמַר לִיָּה עֲמָא דְּתַבִּיר קָדָל, בְּחָדָא
61 עֵינָא מִנָּן אֲתָּ דַּע דְּהִיא סָמִיא מִחַד עֵינָא, אָמַר לִיָּה
62 חֲמִי דְּחַד גְּבַה דְּאוֹרְחָא רִיע וְחַד לֹא רִיע. וְדִבְטָנָה
63 תָּרִין מִנָּן אֲתָּ דַּע, אָמַר לִיָּה רְבַעִית לֵה וְחִמְיָתָא
64 אֲתַרְיָהוֹן דְּתַרְוִיהוֹן. אָמַר לִיָּה מִנָּן אֲתָּ דַּע דְּטַעֲנִיָּה
65 תָּרִין זִיקִין חַד דְּחִמֵּר וְחַד דְּבָסִים. אָמַר לִיָּה מִן
66 מְטַפְיָתָא, דְּחִמְרָא סָפִיג וּבִסְיָמָא תָּסִיס. דְּגִמְלָא
67 עֲמָם מִנָּן אֲתָּ דַּע, דְּאַשְׁתּוֹן בְּמִיסוֹן דְּאוֹרְחָא
68 וְיִהוּדָאִי לֹא מִשְׁתִּין בְּמִיסוֹן דְּאוֹרְחָא אֲלֹא בְּחַד
69 זִוּיָּא. וְרַחֲקָא אֲרַבְּעָה מִילִין מִנָּן אֲתָּ דַּע, אָמַר לִיָּה
70 עַד אֲרַבְּעָה מִילִין פֶּרְסָתִיָּה דְּגִמְלָא מִיְּנֻקָּא מִכָּאן
71 וְלַחֲלָן לִית הוּא מִיְּנֻקָּא.

72 יג. חַד מַאֲתִינֶס אָזַל לִירוּשָׁלַיִם וְהוּא מְפַלִי בְּבִי
73 יְרוּשָׁלַיִם סָגִיא, אָמְרִין מָאן יִיזִיל וּמִיִּיתִי לִיָּה גְּבֹן,
74 אָמַר לֹון חַד אָנָּא אִיזִיל וְאִיִּיתִי לִיָּה וְרִישִׁיָּה גְּרִיע,
75 אָזַל יְרוּשָׁלַיִם לְאַתִּינֶס אֲתַקְבֵּל גְּבִי הֵהוּא גְּבִרָא,
76 לְצַפְרָא נִפְקִין תַּרְוִיהוֹן לְטִיזִלָא בְּשׁוּקָא, אֲפָסִיק חַד
77 סְנִדְלִיָּה, אָמַר לִיָּה לְאוּמָנָא סָב לָף טְרִימִיסָא הֲדִין
78 וְעַבְדִּיָּה לִי הֲדִין סְנִדְלָא, עַבְדִּיָּה לִיָּה. לְמַחֵר נִפְקִין
79 תַּרְוִיהוֹן לְטִיזִלָא בְּשׁוּקָא אִיפְסִיק סְנִדְלָא חוֹרִיתָא,
80 אָמַר לִיָּה סָב לָף הֲדִין טְרִימִיסָא וְזִיל וְעַבְדִּיָּה לִיָּה
81 בְּאוּמָנָא לְהֲדִין סְנִדְלָא דִּילִי. אָמַר לִיָּה וְכָל הֲדִין
82 יִקְרִין סְנִדְלָא גְּבִיכּוֹן, אָמַר לִיָּה אִין. אָמַר לִיָּה
83 מִכְּמָה דִּינִרִין, אָמַר לִיָּה מִתְשַׁעָה וּמַעֲשָׂרָה דִּינִרִין,
84 וְכַד אִינוּן זִילִין מִשְׁבַּעָה וּמִשְׁמָנָה דִּינִרִים. אָמַר לִיָּה
85 אִי אֲתִינָא לְגַבִּיכּוֹן בְּהָדָא סְחֻרְתָּא מִזְבֵּנָתִי יִתִּיה לִי,
86 אָמַר לִיָּה אִין, אֲלֹא דִלָּא תִיעוּל לְמִדִּינָתָא פֶּר
87 מִדְּעָתִי. כְּמָה דְּעַבִּיד עַבְדָּא וְזִכִּין סְחֻרְתָּא דְּסְנִדְלָא

1 פְּרִיטִין מִן דִּידִיָּה נָסַב לִיָּה בִישָׁא וְטַבָּאתָא יִהֵב
2 קוֹמִיָּה דְּהֵהוּא גְּבִרָא. אֲלֹא תָא נַעֲבִיד גְּאֹוִזִין, אִי
3 אָנָּא אִיזִיל וְאִתִּי לִי גְּבַד אָנָּא נָסִיב מָאן דְּאִית קֶמֶף,
4 וְאִין אֲתִי לָף מָה דְּאִית קֶדְמוֹי אֲתָּ נָסִיב, וְעַבְדִּין
5 בִּינִיָּהוֹן, וְנָסַב מָה דְּהוּא לִיָּה.

6 ז. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם אֲשַׁכַּח חַד מִינוּקָא
7 וְיִהֵב לִיָּה פְּרִיטִין, אָמַר לִיָּה זִיל וְאַשְׁכַּח וְאִיִּיתִי לִי
8 מָה דְּאִכּוּל וְאַשְׁכַּע וְאוֹתֵר וְאִיסַב לְאַסְטְרָטָא. אָזַל
9 הוּא וְאִיִּיתִי לִיָּה מִילְחָא. אָמַר לִיָּה מִילְחָא אֲמַרִי לָף
10 דְּתִיתִי לִי. אָמַר לִיָּה וְלֹא כֵן אֲמַרְתָּ לִי זִיל אִיִּיתִי לִי
11 מָה דְּנִיכּוּל וְנִשְׁכַּע וְנוֹתִיר וְאִיסַב לְאַסְטְרָטָא, חֲזִיף
12 אִית בִּיָּה דְּתִיכּוּל וְתִשְׁכַּע וְתוֹתִיר וְתִיסַב לְאַסְטְרָטָא.

13 ח. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד מְדוּכָא
14 מְטַלְקָא, נָסַבִּיה וְאוּבְלִיָּה גְּבִי חֲזִיטָא, אָמַר לִיָּה חֲזִיט
15 לִי הֲדִין מְדוּכָא תְּבִירָא. אֲפִיק לִיָּה אִיהוּ מְלָא
16 קוֹמְצִיָּה חָלָא, אָמַר לִיָּה שְׁזוּר לִי חוּטִין וְאַנָּא חֲזִיט
17 לִיָּה.

18 ט. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד מִינוּקָא
19 יִהֵב לִיָּה פְּרִיטִין, אָמַר לִיָּה זִיל וְאִיִּיתִי בְּעִין
20 וְחוּבְצִין, מִן דְּאַתָּא אָמַר לִיָּה אֲחֲמִי לִי אִידָא הִיא
21 חוּבְצָא דְּעִיזָא חִינּוּרְתִי וְאִידָא הִיא דְּעִיזָא אוּפְמָתִי.
22 אָמַר לִיָּה אִיהוּ אֲתָּ גְּבֵר סָב וְאַחֲמִי לִי אֲתָּ אִידָא הִיא
23 בִּיעֲתָא דְּתַרְנֻגְלוּתָא חִינּוּרְתִי וְאִידָא הִיא דְּאוּפְמָתִי.

24 י. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, אֲשַׁכַּח חַד בְּהֵנָא,
25 אָמַר לִיָּה מוּבְלָא דְּקִיסִין כְּמָה עַבְדִּין תַּנָּן, אָמַר לִיָּה
26 פֶּד רְטִיבָה הָוָה כּוּלָּה תַּנָּן, פֶּד וְבִישָׁה הִיא תַּלְתָּא תַּנָּן
27 וְתַלְתָּא קָטָם וְתַלְתָּא אֲשָׁא אֲכָלָה, מִן הִין זָלִיף לִיָּה,
28 מַעֲצִי הַמַּעֲרָכָה.

29 יא. חַד מַאֲתִינֶס אֲתָא לִירוּשָׁלַיִם, עַל לְבִי סִפְרָא
30 אֲשַׁכַּח מִינוּקָא דְּתִתְבוּן תַּמָּן וְרַבִּיהוֹן לֹא הָוָה תַּמָּן
31 גְּבִיָּהוֹן. הָוָה שְׁאָל לֹון וְהִינוּן מְגִיבִין. אָמְרִין לִיָּה
32 תָּא נַעֲבִיד בִּינִינוּ דְּכָל דְּשָׁאִיל שְׁאֲלָתָא וְנִצַּח לְחִבְרִיָּה
33 דְּנָסִיבִין לִיָּה מְנוֹי, אָמַר לֹון אִין. אָמַר אֲתוּן דְּבָנִי
34 אֲתָרָא מְקַדְמִין לִיָּה, אָמְרִין לִיָּה אָמַר אֲתָּ דְּאַתָּ גְּבֵר
35 סָב, אָמְרִין לִיָּה הֲדִין מִילִיָּא מָה אִינוּן, תִּשְׁעָה
36 נִפְקִין, וְתַמְנִיָּא עֲלָלִין, וְתָרִין מִזְגִּין, וְחַד שְׁתִּי,
37 וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָשִׁין. וְלֹא זָכִיל מְגִיב לֹון
38 וְנָסִיבִין מְנוֹי. אֲתָא לְגַבִּי רַבִּי יוֹחָנָן רַבִּיהוֹן, אָמַר לִיָּה
39 אָהָא רַבִּי כָּל הָדָא בִּישְׁתָּא רַבְתָּא אִית גְּבִיכּוֹן, דְּכַד
40 אֲתָא פֶּר נֶשׁ אֲכַסְנָא לְבִינִיכּוֹן אֲתוּן נָסִיבִין מְנוֹי. אָמַר
41 לִיָּה דְּלָמָא מִלָּא אָמְרוּן לָף וְלֹא זָכִיל מְגִיב לְהוֹן
42 וְנָסִיבִין מְנוֹי. אָמַר לִיָּה אִין. אָמַר וּמָה אָמְרוּן לָף,

46 עֲסָקִיָּה סִגִּין, וְהוּא פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחֲזִיק מִן הָכָא
47 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחֲזִיק מִן הָכָא. אָמַר לִיה רַבִּי
48 יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא מְרַדְעָא אִית
49 לִיה וְכֹה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע מִרְקָעִין, חֲזִיט לִיה מִן הָכָא
50 וּמִתְּפַנֵּעַ מִן הָכָא. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲזִינָא
51 בְּחֻלְמִי דְאָנָא טָעִין קִנְיָא וְכִיָּה מִיִּסְרָא דְחִסִּין, אָמַר
52 לִיה הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ.

53 אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא,
54 אוּצָרָא דְחֻמְרָא אִית לִיה וְנִפְּקִי פוּלִיָּה בְּסִיס, וְאֶזֶל
55 פוּלִי עֲלָמָא וַיִּתְּנוּנִיָּה בְּגִרְבִּיָּה לְפּוּם קִרָּא לְמִיִּכְבָּשָׁא
56 בִּיה חִסִּין. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְכָל
57 עֲלָמָא מַחֲמִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן, אָמַר לִיה הֵהוּא
58 גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מַחֲמִין לָךְ
59 בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמַעְעָל הֵב לִי אֲגָרִי
60 וְאָנָּא פֶּתֶר לָךְ, אָמַר לִיה כִּכֹּר פֶּתִיר הוּא. אָתָּא זִימְנָא
61 חוּרְן אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דְכָל עָמָא מְנַפְּחִין לִי
62 בְּלוּעִיָּהוֹן וּמְקַלְסִין לִי בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן. אָמַר לִיה
63 הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְכָל עָמָא מְקַלְסִין לָךְ
64 בְּלוּעִיָּהוֹן. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה
65 דִּהְהוּא גְּבָרָא אוּצָר דְחִיטִין אִית לִיה וְכַד מַחֲמִין
66 לִיה בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דִּהְהוּא דִּילְפָא נְחִית עֲלִיָּהוֹן, וְכַד
67 הוּוּ מְנַפְּחִין לִית בְּלוּעִיָּהוֹן דְאֵינוֹן מְנַפְּחִין, וְכַד
68 דְמְקַלְסִין לָךְ בְּאַצְבָּעוֹתֵיהוֹן דְאֵינוֹן מַצְמַחֲחִין עֲשָׂבִין
69 וְלִית לֵההוּא גְּבָרָא מְנַהוֹן כְּלוּם.

70 טו. חַד פּוֹתָאֵי אָמַר אֲנִי אֶזֶל וְחֲמִי חַד סָבָא
71 דִּיהוּדָאֵי דְמַפְלִין בְּבִרְיָתָא, אָתָּא יְתִיב לִיה גְּבִיָּה,
72 אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אַרְזִין וְאַרְבַּעַה
73 שְׁקָמִין וְדוֹר דְתִבְּן וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיָּהוֹן. אָמַר לִיה
74 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא, אַרְבַּעַה
75 אַרְזִין, אַרְבַּעַתִּי שׁוּלְטָתָא דְעֶרְסָא. אַרְבַּעַה שְׁקָמִין,
76 אַרְבַּעַת שִׁיטוֹתָא דְעֶרְסָא. דוֹר דְתִבְּן, הָדָא הוּא
77 חֲבָלִין דִּידִיָּה. וְתוֹרָא רַכִּיב עֲלִיָּהוֹן, הוּא מִשְׁכָּא
78 דְעֶרְסָא דְדָמִיד עֲלִיָּה, וְהֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק עֲלֵהּ וְלֹא
79 נְחִית, וְכֵן הָוֵה לִיה. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית
80 בְּחֻלְמִי זִיתָא בִּשְׁעַת נֶצְבָּא, אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא
81 חֲמִי נְהוֹר סִגִּין. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
82 זִיתָא בִּשְׁעַת חֲבָטָא, וְאָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא תִּקֵּן
83 חֲרָצִיָּה לְמַחֲתָה [פְּרוּשׁ מְכוּת], אָמַר לִיה רַבִּי לָדִין
84 אֲמַרְתָּ בְּדִין וְלִי אֲמַרְתָּ בְּדִין, אָמַר לִיה תִּפְּח רֹחִיָּה
85 דִּהְהוּא גְּבָרָא דִין חֲמָא בִּשְׁעַת נֶצְבָּא וְדִין בִּשְׁעַת
86 חֲבָטָה.

87 טז. חַד מִתְלַמִּידוֹי דְרַבִּי יוֹחָנָן הָוֵה יְתִיב קוּמִיָּה
88 מִיִּסְבֵּר לִיה וְלֹא סָבֵר, אָמַר לִיה לָמָּה לִית אֶת סָבֵר,
89 אָמַר לִיה תִּלַּת מִלִּין קִשְׁיָן חֲמִית בְּהָדִין לִילָא וְלִית
90 אָנָּא יַדַּע מָה אֵינוֹן. אָמַר לִיה אֵימָא לִי מָה אֵינוֹן.

1 אֶזֶל לִיה סָלִיק לִירוּשָׁלַיִם וִיתִיב עַל תַּרְע פִּילִי
2 דְמִדִּינָתָא, שְׁלַח בְּתִרְיָה וְאָתָּא, בִּין דְאָתָּא אָמַר לִיה
3 עֲבִידִין בִּיגִינָן דְלֹא יַעֲלוּ בִּר נֶשׁ לְמַזְבָּנָא זְבִינוּהִי
4 אֶלָּא אִם בֶּן רִישִׁיָּה גָרִיעַ וְשִׁיחֲרוּר אַפּוּי, אָמַר לִיה
5 וְכֹה אָנָּא מְנֻק דְאָנָּא גָרַע רֹאשִׁי וְאֶזְבִּין עֲבִידִיתִי. מִן
6 דְגָרַע רִישִׁיָּה נִסְבִּיָּה וְאוֹתְבִיָּה בְּמִסְוֹן דְשׁוּקָא, וְכַד
7 הָוֵה בִּר נֶשׁ אֶתִי לְמִזְבֵּן מִיָּגִיָּה סְנִדְלָא אָמַר לִיה
8 הָדִין סְנִדְלָא זִוגָא בְּכִמָּה הָוֵה, אָמַר לִיה מִן עֲשָׂרָה
9 דִּינָרִין אוּ מִן תִּשְׁעָה דִּינָרִין, בְּרִם לִית אָנָּא פְּחִית
10 מִתְּמַנָּא דִּינָרִין, וְכַד הָוֵה שְׁמַע הָוֵה טַפַּח לִיה עַל
11 רִישִׁיָּה בְּסִנְדְלָא וְאֶזֶל לִיה וְלֹא זָבִין. אָמַר לִיה כָּל
12 הָדָא בִּישְׁתָּא שְׁלֵמִית לָךְ כַּד הָוִית בְּאַתְרָאִי, אָמַר לִיה
13 מִכָּאן וְלֵהָכָא לֹא תִפְּלִי בְּכַנֵּי יִירוּשָׁלַיִם [תַּפְּלִי, לִשׁוֹן
14 בְּדִיקָה הוּא, לֹא תִפְּאֵר אַחֲרֶיךָ, תִּרְגוּמוֹ לֹא תִפְּלִי
15 בַּתְרָךְ].

16 יד. חַד פּוֹתָאֵי עֲבַד נִפְשִׁיָּה מִפְּשֹׁר חֲלָמִין, שְׁמַע רַבִּי
17 יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי וְאָמַר לִית אָנָּא אֶזֶל וְאֶחָדִי
18 הָדִין טַפְּשָׁא דְלִיבָא פּוֹתָאֵה דְמַפְלִיא בְּבִרְיָתָא אֶזֶל
19 וְיְתִיב לִיה גְּבִיָּה, אָתָּא חַד אָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי
20 זִיתָא מִשְׁקָה מִיִּשְׁחָא, אָמַר לִיה פּוֹתָאֵי זִיתָא נְהוֹר
21 וּמִשְׁחָא נְהוֹר, אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא. אָמַר לִיה
22 רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא, אֵימִיָּה
23 הוּא חֲכִים [פְּרוּשׁ הוּא בֹא עַל אִמּוֹן]. אָתָּא חוּרְן
24 וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי עֵינִי חַד בְּלָעָה חֲבִרְתָּה.
25 אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא אֶת חֲמִי נְהוֹר בְּנְהוֹר סִגִּיא.
26 אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל בְּרַבִּי יוֹסִי תִפְּח רֹחִיָּה
27 דִּהְהוּא גְּבָרָא, תִּרְיָן בִּין אִית לִיה וְחַד מְנַהוֹן חֲכִים
28 לְחִבְרִיָּה. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי וּבְלָעִית
29 חַד כּוֹכָב. אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר סִגִּיא,
30 כּוֹכָבָא נְהוֹר וְאָתָּה נְהוֹר, הָא נְהוֹרָא עַל נְהוֹרָא. אָמַר
31 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא
32 יְהוּדָאֵה קֻטֵּל. וּמִן הֵן וְלִיף רַבִּי יִשְׁמַעְעָל, מִן הָדִין
33 קִרְיָיָה (בְּרַאשִׁית טו, ה): הִבֵּט נָא הַשְׁמִימָה וּסְפֹר
34 הַכּוֹכָבִים. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אִית
35 לִי תִלַּת עֵינִין. אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא חֲמִי נְהוֹר
36 סִגִּיא. אָמַר לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא
37 גְּבָרָא אֶפְּיָי הוּא תִרְמִין דִּידִיָּה וְחֻדָּא דְתַנּוּרָא. אָתָּא
38 חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי אַרְבַּעַה אוּדִינִין וְכָל
39 עָמָא מַצִּיתִין לְמֹלוּי. אָמַר לִיה אֶת שְׁמִיעַ סִגִּיא. אָמַר
40 לִיה רַבִּי יִשְׁמַעְעָל תִּפְּח רֹחִיָּה דִּהְהוּא גְּבָרָא מְגַבֵּב
41 כּוֹבִין הוּא, וְכַד הוּא טָעִין לָהוֹן כָּל עָמָא עֲרָקִין מִן
42 קְדָמוּי. אָתָּא חוּרְן וְאָמַר לִיה חֲמִית בְּחֻלְמִי דִּהְיוּנָא
43 טָעִין חַד פִּנְקָס וְכֹה עֲשָׂרִים וָאַרְבַּעַה לוּחִין וְהָוֵה
44 פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחֲזִיק מִן הָכָא, פְּתִיב מִן הָכָא וּמַחֲזִיק
45 מִן הָכָא, אָמַר לִיה הֵהוּא גְּבָרָא סָלִיק לְרַבּוֹ וְיַהֲוִי

יט. מעשה ברבי יהושע שהיה מהלך בדרך, מצאו
 אדם אחד שהיה מהלך בדרך, אמר לו מה אתה
 עושה, אמר לו אני מהלך בדרך, אמר לו יפה אמרת
 שאמרת מהלך בדרך שפכשוה ליסטים שפמותך.
 הלך משם יותר ומצא תינוק אחד יושב על פרישת
 דרכים, אמר לו איזו דרך קרובה לעיר, אמר לו זו
 קרובה ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. הלך רבי יהושע
 בזו שקרובה ורחוקה, פיון שהגיע לעיר מצא גנות
 ופרדסים מקפים לחומה, וחזר אצל אותו תינוק
 ואמר לו בני וכי זו דרך קרובה לעיר, אמר לו אתה
 הוא חכם של ישראל, לא כך אמרת לי שזו קרובה
 ורחוקה וזו רחוקה וקרובה. באותה שעה אמר רבי
 יהושע אשריכם ישראל שפלקם חכמים מגדולכם
 ועד קטנכם. הלך משם ומצא תינוק אחד ובגדו כלי
 מכסה, אמר לו מה בדרך מכסה בכלי זה, אמר אלו
 בעית אמא דתדע מה דאית עמי לא הות אמרה לי
 פסיתיה. הלך משם יותר ומצא תינוק אחד, אמר לו
 מימיה של עיר מה הן, אמר לו מה איכפת לך,
 השום והבצלים מרבין. פיון שנכנס לעיר מצא
 תינקת עומדת ממלאה מן העין, אמר לה השקיני
 מים, אמרה ליה לך ולחמורך. פיון ששטה ופנה
 לילך אמר לה בתי עשית כמעשה רבקה. אמרה ליה
 אני עשיתי כמעשה רבקה ואתה לא עשית כמעשה
 אליעזר. תני מניחין פאה על מעשה קדרה ואין
 מניחין פאה על מעשה אלפס. ומעשה ברבי יהושע
 שנתארח אצל אשה אלמנה, יום ראשון הכניסה לו
 תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שני הכניסה
 לו תבשיל ואכלו ולא הניח לה פאה. יום שלישי
 הקדיחתו במלח תבשיל של גריסין, פיון שטעם רבי
 יהושע משך ידו מהם. אמרה לו רבי מפני מה
 משכת ירך מן הגריסין הללו, אמר לה כבר סעדתי
 מבעוד יום. אמרה ליה אם סעדתי מבעוד יום מפני
 מה לא מעטת בפת בדרך שמעטת בגריסין הללו,
 שמה פאה הנחת, על שני תבשילין שאכלת למה
 לא הנחת כמו שהנחת בגריסין הללו. באותה שעה
 אמר רבי יהושע מימי לא נצחני אדם אלא אלמנה
 זו ותינקת אחת ואותם תינוקות, לקים מה שנאמר
 רבתי בגוים רבתי בדעות.

כ. שרתי במדינות. אמר רבי יוחנן לפי שעברו
 ישראל על תנאי שקבלו מסיני, לפיכך היתה למס,
 הוא סיני הוא למס, חושבניה דדין כחושבניה דדין.
 אמר רבי ישמעאל בר נחמן לפי שעברו ישראל
 עבודת פוכבים לפיכך היתה למס, היא למס היא
 סמל, אתוי דדין היינו אתוי דדין. רבי ברכיה אמר
 הפכה למס סמל. ורבנן אמרי למס, למסא דלכא.

אמר ליה חמית בחלמי דאמרין לי באדר את מיית,
 וניסן לית את חמי, וזרע ולא חצד. אמר ליה
 תלתייהון הן טבין, באדר את מיית, בהדורה של
 תורה את מיית, [פרוש מתגבר], וניסן לית את חמי,
 נסיונין לית את חמי. וזרע ולא חצד, מה דילידית
 לית את קביר. אמר לו חורן חמית בחלמי דלא הוה
 ברגלי פטיש, אמר ליה חמיה לית הא בישא אלא
 טבא, דמטי חגא ולא הוה ליה לההוא גברא פלום,
 מן הן יליף רבי יוחנן, רגל ברגל.

יז. חד בר נש אתא לגבי רבי יוסי בר חלפתא אמר
 ליה חמית בחלמי דאמרין לי קום סוק לקפודקייא
 ואת נסיב פעלא דאבוך. אמר ליה ומי סליק ליה
 אבוך מן יומי לקפודקייא, אמר ליה לא. אמר ליה
 זיל מד לך עשרים שוריא בביתך, אמר ליה לית
 הינון עשרים. אמר ליה זיל מגינן מלעילא לתתא
 ומתתא לעילא, ובאתרא דישלם מגין עשרים שריין
 תמן את משפח ליה. אזל ועבד בן ואשפכיה
 לפעליה ואיעתר. ומן הן יליף ליה רבי יוסי,
 קפודקייא, בפא בלשון גון עשרים, דוקייא הן
 בלשון גון קורות.

יח. חדא אתתא אתת לגבי רבי אלעזר אמרה ליה
 חמיית דשריתא דביתא פקעה, אמר לה הוה אתתא
 לדה בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת זמן חורן
 למשאליניה, אמרה ליה שריתא דביתא פקעה, אמר
 לה את ילדית בר דבר, אזלת וכן הוה לה. אזלת
 זמן חורן זמנא תליתיתא אשפחת תלמידוי יתבין
 בבי ספרא ובהון לא הוה תמן, אמרה לון אן הוא
 רבכון, אמרין לה מה את בעא מיניה, אמרה לון
 דלמא דאתון חפמיין למיפשר חלמא דחמית
 ברבכון, אמרין לה אמרי לן מה את בעיית ואנן
 פתרין לך, אמרה לון חמית בחלמי הוה אתתא
 דשריתא דביתא פקעה, אמרין לה הוה אתתא
 קברא בעלה. וכד נפקת מן קומיהון שריית מייללא,
 שמע רבי אלעזר אמר להו למה הוה אתתא
 מייללא, אמרו ליה הוה אתתא אתת למישאלינה
 ולא אשפחת יתך. אמר לתלמידוי הוה אתתא מאי
 אתת למישאל, אמרין ליה למיפתרינה לחלמא.
 אמר להן ומה אמריתו לה, אמרין ליה בן וכן, אמר
 להו אפדתון גברא, לא בן פתיב (בראשית מא, יג) : ויהי
 כאשר פתר לנו בן הנה, ולא בן אמר רבי יוחנן
 החלום הולך אחר פתרונו חוץ מן היין, יש שותהו
 וטוב לו יש שותהו ורע לו.

אמר רבי אבהו דברי חלומות לא מעלין ולא
 מורדין.

כג. אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַלִּילָה עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ
 רֹחֲמִי (תהלים עז, ט), רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן וְרַבִּי אִיבּוֹ
 וְרַבִּנּוּן אָמְרִי, לִפִּי שִׁחְטָאוּ מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו,
 מִתְנַחֲמִין מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו. וְכֵן אֵת מוֹצֵא שֶׁפֶל
 נְבוֹאֹת קִשּׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא יִרְמְיָה עַל יִשְׂרָאֵל הַקְּדִים
 יִשְׁעִיָּה וְרַפְּאֵן, יִרְמְיָה אָמַר: אֵיכָה יִשְׁכַּח בְּדָד,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה מט, כא): וְאַמְרַת בִּלְבָבְךָ מִי יִלְדֵּי
 לִי אֵת אֵלֶּה וְגו'. יִרְמְיָה אָמַר: כִּכָּה תִּכְבֶּה בַּלִּילָה,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה ל, יט): כִּכּוֹ לֹא תִכְבֶּה חֲנוּן יִחְנֶנּוּ
 וְגו'. יִרְמְיָה אָמַר: גָּלְתָה יְהוּדָה מִעֲנִי, יִשְׁעִיָּה
 אָמַר (ישעיה יא, יב): וַנִּפְצֹצֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ וְגו'. יִרְמְיָה
 אָמַר: דְּרַכֵּי צִיּוֹן אֲבָלוֹת, יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה מ, ג):
 קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פֶּנּוּ דֶּרֶךְ ה'. יִרְמְיָה אָמַר: הִיוּ
 צָרִיָּה לְרֹאשׁ. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה ס, יד): וְהִלְכוּ אֲלֵיךָ
 שְׁחוֹת בְּנֵי מַעֲנִיךָ. יִרְמְיָה אָמַר: וַיֵּצֵא מִן בֵּית צִיּוֹן
 וְגו', יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה נט, כ): וְכָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל.
 יִרְמְיָה אָמַר: זָכְרָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סה,
 יז) כִּי הִנְנִי בּוֹרֵא שְׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה וְלֹא
 תִּזְכְּרֶנָּה הָרָאשֹׁנוֹת וְלֹא תַעֲלִינָה עַל לֵב. יִרְמְיָה אָמַר:
 חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה מד, כב):
 מִחִיתִי כַעֲב פֶּשְׁעֵיךָ. יִרְמְיָה אָמַר: טִמְאַתָּה בְּשׁוּלִיָּה,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה ד, ד): אִם רָחֵץ ה' אֵת צֹאת בְּנוֹת
 צִיּוֹן. יִרְמְיָה אָמַר: יָדוּ פֶּרֶשׁ צָר, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה
 יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדָיו. יִרְמְיָה אָמַר: כָּל עֲמָה
 נִאֲנָחִים וְגו', יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה מט, י): לֹא יִרְעִבוּ
 וְלֹא יִצְמָאוּ. יִרְמְיָה אָמַר: לֹא אֲלִיכֶם כָּל עֲבָרֵי דֶרֶךְ,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה לב, טו): עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ
 מִמּוֹרוֹם. יִרְמְיָה אָמַר: מִמּוֹרוֹם שִׁלַּח אֵשׁ בַּעֲצָמַתִּי,
 יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה נז, טו): מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכּוֹן וְאֵת
 דֶּפֶא וְגו'. יִרְמְיָה אָמַר: נִשְׁקֵד עַל פִּשְׁעֵי, יִשְׁעִיָּה
 אָמַר: (ישעיה נב, ב): הִתְפַּתַּחִי מוֹסְרֵי צֹאנֶיךָ, יִרְמְיָה
 אָמַר: סֵלָה כָּל אֲבִירֵי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סב, י): סֵלֹו
 סֵלֹו הַמִּסְלָה סִקְלוּ מֵאֲכֹן. יִרְמְיָה אָמַר: עַל אֵלֶּה אֲנִי
 בּוֹכִיָּה, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה נב, ח): כִּי עֵינַי בָּעֵינַי יִרְאוּ
 וְגו'. יִרְמְיָה אָמַר: פֶּרֶשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמְכֶם. יִרְמְיָה אָמַר:
 צָדִיק הוּא ה', יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה ס, כא): וְעַמְּךָ כָּלָם
 צָדִיקִים. יִרְמְיָה אָמַר: קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה ס, יח): וְקָרָאתִי לְשׁוֹעָה חֹמְתִיךָ. יִרְמְיָה אָמַר:
 רָאָה ה' כִּי צָר לִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סו, יד):
 וְרֵאיתֶם וְשִׁשׁ לְבָבְכֶם. יִרְמְיָה אָמַר: שָׁמְעוּ כִּי נִאֲנָחָה
 אֲנִי, יִשְׁעִיָּה אָמַר: (ישעיה סו, א): נִחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי.
 יִרְמְיָה אָמַר: תָּבֵא כָּל רַעְתֶּם לִפְנֵיךָ, יִשְׁעִיָּה אָמַר:
 (ישעיה נז, ז): וְהִבְיֹאוּתִים אֶל הָר קִדְשִׁי.

דְּבַר אַחֵר, אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלִּילָה, רַבִּי אִיבּוֹ וְרַבִּי

אָמַר רַב עֻקְבָּא בַּלִּיל תִּשְׁעָה בָּאָב נִכְנָס אֲבָרְהָם
 אֲבִינוּ לְבֵית קִדְשֵׁי הַקְּדָשִׁים, אֲחִזּוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטִיל בּוֹ אֲרָפוֹת וְקִצְרוֹת. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא (ירמיה יא, ט): מַה לִּי לִידִידִי בְּבֵיתִי, אָמַר לוֹ
 רַבּוֹנִי בְּנֵי הֵיכָן הֵם, אָמַר לוֹ חֲטָאוּ וְהִגְלִיתִים לְבֵין
 הָאֲמוֹת. אָמַר לוֹ לֹא הָיוּ בֵּין צָדִיקִים. אָמַר לוֹ (ירמיה
 יא, ט): עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהִסְתַּפֵּל
 בְּטוֹכִים שִׁבְהֶם. אָמַר לוֹ סוּגִיָּהוֹן בִּישׁוֹן, דְּכַתִּיב:
 עֲשׂוּתָהּ הַמְּזֻמָּתָה הַרְבִּים. אָמַר לוֹ הִנֵּה לָךְ לְהַבִּיט
 לְבְרִית מִילָה שֶׁבְּשָׂרָם. אָמַר לוֹ חֲיִיךָ כְּפָרוּ כֹה,
 שְׁנֵאמַר (ירמיה יא, טו): וּבְשָׂר קִדְשׁ יַעֲבִרוּ מֵעַלְיָךְ. וְלֹא
 עוֹד אֵלָּא שֶׁהָיוּ שְׁמַחִין בַּמִּפְלָתָם אֵלּוּ עַל אֵלּוּ,
 דְּכַתִּיב (ירמיה יא, טו): כִּי רַעַתְכִי אֲזֻ תַעֲלֹזִי,
 וְכַתִּיב (משלי יז, ה): שְׂמַח לֹא יֵאָדָּר לֹא יִנְקָה. וּמִפְּנֵי כֹה
 נִאֲמַר מַגְלַת קִינוּת אֵלֶּפָא בֵּיתָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
 נַחֲמָיָה וְרַבִּנּוּן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לִפִּי שִׁכְתוֹב (דניאל ט,
 יא): וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרוּ אֵת תּוֹרַתְךָ וְגו'. שְׁהִיא כְּתוּבָה
 מֵאֶלֶף וְעַד תִּי"ו, לִפְקֶךָ נִכְתְּבָה הַמַּגְלָה הַזֹּאת
 אֵלֶּפָא בֵּיתִין זו כְּנֶגֶד זו.

כא. רַבִּי נַחֲמָיָה אָמַר אֵף עַל פִּי שֶׁקָּלְלָן יִרְמְיָה
 בְּאֵלֶּפָא בֵּיתִין אֵיכָה, הַקְּדִים יִשְׁעִיָּה וְרַפְּאֵן עַל כָּל
 פְּסוּק וּפְסוּק עַד תָּבֵא כָּל רַעְתֶּם לִפְנֵיךָ.

כב. כִּכָּה תִּכְבֶּה בַּלִּילָה. (תהלים מב, ד): הִנֵּתָה לִי
 דְּמַעְתִּי לֶחֶם יוֹמָם וְלִילָה וְגו', רַבִּי אֲחָא וְרַבִּנּוּן, רַבִּי
 אֲחָא אָמַר כְּשֶׁם שֶׁהִלָּחֵם תְּדִיר כֶּף דְּמַעְתִּי תְּדִירָה.
 רַבִּנּוּן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁבּוֹכָה אֵינוֹ אוֹכֵל,
 שְׁנֵאמַר (שמואל א, א, ז): וְתִכְבֶּה וְלֹא תֹאכַל. וְכֵן אָמַר
 לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחֻזְקָאֵל (יחזקאל יב, ג): וְאֵתָה
 בֵּין אָדָם עֲשֵׂה לָךְ כְּלִי גֹלָה וְגו', מַהוּ כְּלִי גֹלָה,
 רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי חֲלַפְתָּא, רַבִּי
 חִיָּא בַר אֲבָא אָמַר חֲמַת וְשִׁטִּיחַ וְקַעֲרָה, וְכָל אֶחָד
 וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ לְשִׁמּוֹשׁ שְׁנֵי דְּבָרִים, חֲמַת נֹתֵן בֶּה קֶמַח
 וְנוֹתְנָה תַּחַת רֹאשׁוֹ, וְקַעֲרָה אוֹכֵל בֶּה וְשׁוֹתָה בֶּה,
 שִׁטִּיחַ לִישִׁיבָה וַיִּשֹׁן עָלֶיהָ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי
 חֲלַפְתָּא אָמַר קֶפֶה שֶׁל אֲרִבְעַת אֲזִנִּים וְהִיא מְחוּזָּקָה
 אֵת הַפֶּל. לָכֵן אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לִישְׁרָאֵל (יחזקאל כד, כד): וְהִנֵּה יִחֻזְקָאֵל לָכֶם לְמוֹפֶת
 כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה תַעֲשׂוּ וְגו', וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן אֵלָּא
 כִּיּוֹן שֶׁגָּלוּ הָיָה אֶחָד בָּא לָלוֹשׁ אֵת עֵיסָתוֹ וְלֹא הָיָה
 יוֹדֵעַ בִּמָּה, וְהָיָה חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְעוֹשֶׂה גּוֹמָא וְלֹשׁ
 בְּתוֹכָהּ וְהִיוּ הַצְּרוּרוֹת מַדְבְּקוֹת בְּעִיסָתָן, וְכִיּוֹן
 שֶׁנֹּתְנָה בְּתוֹךְ פִּיו הָיוּ שְׁנֵי קָהוֹת עָלָיו, לָקִים מַה
 שְׁנֵאמַר (איכה ג, טו): וַיִּגְרַס בַּחֲצִץ שְׁנֵי, וְכָל אֵילָין לֹא
 יִהְיֶינָה בְּלִפִּי וְאִמָּת אַעֲלִילַת לְלִפִּי (תהלים מב, ד): בְּאָמַר
 אֲלִי כָּל הַיּוֹם אֵימָה אֶלְהִיךָ.

וּגְו'. שְׁנוֹת יָמִין עָלְיוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ
אִם חָלְלִין הֵן אֵת סֶכֶר, דָּכַל דְּחָשׁ שׁוּפִיָּה מְכַרְיָא,
וְאִם שְׁנֵי יָמִין לֵית סֶכֶר, וְהִיא דַּעְתִּיהָ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן לִוִּי [דָּאמַר כִּי אִם מֵאֵס מֵאֲסִתָּנוּ, אִם מֵאִסָּה הִיא
לֵית סֶכֶר, וְאִם קָצִיפָה הִיא אֵת סֶכֶר, דְּכָל מֶאֶן
דְּכַעֲסִים שׁוּפִיָּה מִתְרַצָּה].
אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְיִשְׂרָאֵל אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת, סוֹפְכֶם
לְהִיּוֹת בּוֹכִים בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל
בְּכִיָּה שֶׁל תַּפְלוּת (במדבר יא, י'): וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעַם
בִּכָּה לְמִשְׁפָּחָתָיו. (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם. וְהִיכֵן כָּכוּ יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל מָמֶשׁ,
רַבִּי אֵיבּוֹ וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר
אֶחָד בְּרָמָה וְאֶחָד בְּבָבֶל. בְּרָמָה דְּכִתִּיב (ירמיה לא, יד):
קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי כְּכִי תִמְרוּרִים וּגְו'. בְּבָבֶל
דְּכִתִּיב (תהלים קלז, א): עַל נְהִירוֹת בָּבֶל וּגְו'. רַבִּי יְהוּדָה
בְּרַבִּי סִימּוֹן אָמַר אֶחָד בִּיהוּד מְדִינָתָא, וְאֶחָד בְּבָבֶל.
בִּיהוּד מְדִינָתָא, כָּכוּ תִבְכֶּה בְּלִילָה. בְּבָבֶל, עַל נְהִירוֹת
בָּבֶל.
אָמַר רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל,
בְּשֹׁכֵר אוֹתָהּ הַבְּכִיָּה אֲנִי מְכַנִּים גְּלִיּוֹתֵיכֶם, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב (ירמיה לא, טו): כֹּה אָמַר ה' מְנַעֲי קוֹלְךָ מִבְּכִי
וּגְו'. וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָךְ נֶאֱמַר ה'. כֹּה תִבְכֶּה. כֹּה
עַל עֵגֶל אֶחָד, תִּבְכֶּה עַל שְׁנֵי עֵגֻלִים.
דְּבָר אַחֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.
דְּבָר אַחֵר, כֹּה עַל גְּלוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, תִּבְכֶּה עַל
גְּלוּת שֶׁכֶּט יְהוּדָה וּבְנֵימִין.
דְּבָר אַחֵר, בּוֹכָה וּמְבַכָּה אַחֲרִים עֲמָה. בּוֹכָה וּמְבַכָּה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲמָה, דְּכִתִּיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא
ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לְבָכִי וּלְמִסְפָּד. בּוֹכָה
וּמְבַכָּה מִלֵּאכִי הַשָּׂרָת עֲמָה, דְּכִתִּיב (ישעיה לג, ז): הֵן
אֶרְאֶלֶם צָעֲקוּ חֲצָה, אָמַר רַבִּי זְעִירָא חִיצָה פְּתִיב,
חִיצָה הִיא גְּבִיָּה דְּנִכְסִינְיָה.
אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה כִּמָּה דָּאת אָמַר (בראשית טו, ה): וַיֵּצֵא
אוֹתוֹ הַחוּצָה. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה שָׁמַיִם וְאֶרֶץ עֲמָה,
הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (ויאל ב, י'): שָׁמַשׁ וַיִּרְחַ קִדְרוֹ. כֹּה,
בּוֹכָה וּמְבַכָּה הָרִים וּגְבָעוֹת עֲמָה, הִדָּא הוּא
דְּכִתִּיב (ירמיה ד, כד): רֵאִיתִי אֶת הַהָרִים וּגְו'. כֹּה
בּוֹכָה וּמְבַכָּה שְׁבָעִים אֲמוֹת עֲמָה.
אָמַר רַבִּי פִּנְחָס אוֹתָם שְׁבָעִים פָּרִים שֶׁהֵיוּ יִשְׂרָאֵל
מְקַרִּיבִין בְּחָג, פִּנְגָּד שְׁבָעִים אֲמוֹת הֵם, כְּדִי שְׁלֹא
יַעֲדָה הָעוֹלָם מֵהֶם. כֹּה, בּוֹכָה וּמְבַכָּה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
עֲמָה, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (במדבר יד, א): וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה
וּגְו'. רַבִּי חוּנְיָא מִתְּנִי לִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי נְחֻמִּיָּה וַתֵּשָׂא
פְּתִיב, חוּבִי בִישָׂא אוֹזְפִיתוֹן לְדִרְיָא, כִּמָּה דָּאת
אָמַר (דברים כד, י'): כִּי תֵשָׂה בְּרַעְךָ.

יְהוּדָה בֶּר סִימּוֹן, רַבִּי אֵיבּוֹ אָמַר אָמַרָה כְּנֶסֶת
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שְׁכָר
שֶׁהַשְּׁבִרְתִּי לִפְנֵיךְ בְּלִילָן שֶׁל מְלָכִיּוֹת, כִּמָּה דָּאת
אָמַר (בראשית יד, כ): וּבְכֻרֶךָ אֶל עָלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צִרִיךְ
בִּידֶךָ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר נִזְכָּרְתָּ אֲנִי שִׁירִין שִׁשְׁרִיתִי
לִפְנֵיךְ בְּלִילוֹת, כִּמָּה דָּאת אָמַר (ישעיה לח, כ): וּנְגִינוֹתִי
נִנְגָן כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. בְּלִילָה, זֶה לִילוֹ שֶׁל פְּרָעָה,
דְּכִתִּיב (שמות יב, כט): וַיְהִי בַחֲצִי הַלַּיְלָה, וְלִילוֹ שֶׁל
גְּדֻעוֹן שֶׁהָפָה אֶת מַחֲנֶה מִדִּין וְעַמְלֶק, דְּכִתִּיב (שופטים
ז, ט): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא, וְלִילוֹ שֶׁל סִנְחָרִיב שֶׁכְּתוּב
בוֹ (מלכים ב, יט, לה): וַיְהִי בְּלִילָה הַהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶאךָ
ה'. עַם לְבָבִי אֲשִׁיחָה, מִשְׁתַּעֲי אֲנָא עִם לְבִי, וַיַּחֲפֹשׂ
רוּחִי, וּמִפְשָׁפֶשׂ בְּעוֹבְדֵי, וְאָמַר (תהלים עז, ח):
הֲלַעֲזוּלָמִים יִזְנַח ה' וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, חֵס
וְשְׁלוֹם לֹא שָׁבַק וְלֹא שָׁבִיק, דְּכִתִּיב (איכה ג, לא): כִּי
לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה'. וְלֹא יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד, וְלֹא
לְרָצוֹת, לְשַׁעֲבֵר הִיָּה מְרָצָה לְאַחֲרִים, מִשָּׁה בּוֹעֵס,
וְדָת אָמַר (שמות לג, יא): וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה, קָרִי בִיה
וְשׁוּב. אֲלֵיהֶו בּוֹעֵס, וְדָת אָמַר (מלכים א, יט, טו): לָךְ
שׁוּב לְדִרְכֶּךָ מִדְּבָרָה דְּמִשְׁק. וְעַכְשֵׁיו לֹא לְרָצוֹת וְלֹא
לְרָצוֹת. הָאֶפֶס לְנִצָּח חֲסִדוֹ, מָהוּ הָאֶפֶס, אָמַר רַבִּי
רְאֻבֵּן לְשׁוֹן יוֹנִי הוּא, כִּמָּה דָּאת אָמַר (עמוס ו, י'):
וְאָמַר אֶפֶס. רַבִּי חֲנִינָא בֶר פִּפְא וְרַבִּי סִימּוֹן, רַבִּי
חֲנִינָא אָמַר נִגְמַר אוֹתוֹ דְּבָר שֶׁאָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְמִשָּׁה (שמות לג, יט): וַחֲנַנִי אֶת אֲשֶׁר אֲחֹן. רַבִּי
סִימּוֹן אָמַר הָא חֲסִילָה וְהָא מְסַכְמָא, עַל יְדֵי יְרֵמְיָה
שֶׁאָמַר (ירמיה טז, ה): כִּי אֶסְפְּתִי אֶת שְׁלוֹמִי. הַשְּׁכַח
חֲנוּת אֶל. הַשְּׁכַח חֲנוּתוֹ אֶל (במדבר ט, כ): עַל פִּי ה'
יַחֲנוּ. הַשְּׁכַח (שמות לה, ו): כִּי אֶל רַחוּם וַחֲנוּן, אִם
קִפְץ בָּאָף רַחֲמִיו סֵלָה, אָף עַל גֵּב דְּהוּא כְּעִים רַחֲמִיו
קְרוֹבִין. וְצִיּוֹן אָמַרָה: עֲזֹבֵנִי ה' וְאֲדֹנִי שְׁכַחֲנִי,
דְּכִתִּיב (ישעיה מט, יד): וַתֵּאמֶר צִיּוֹן עֲזֹבֵנִי ה' וּגְו'.
(תהלים עז, יא): וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא וּגְו'.
אָמַר רַבִּי אֶלְפִּסְנִדְרָאי עַל יְדֵי שְׁלֹא חֲלִינוּ פְּנִיךְ
בַּתְּשׁוּבָה נִשְׁתַּנִּית הִימִין.
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי נִתְחַלְלָה אוֹתָהּ שְׁבוּעָה
שְׁפָרַת עֲמָנוּ בַּחוּרִב וְנִשְׁתַּנִּית הִימִין.
אָמַר רַבִּי סִימּוֹן הַשְּׁמַעֲתָ מִימִיָּה גְּלַגַּל חֲמָה חוֹלָה
וְאִינוּ יָכוֹל לְעֲלוֹת וּלְשַׁמֵּשׁ, לְשַׁמְשׁוּי אֵין חָלְלִין
וּלְפָנֵינוּ יֵשׁ חָלְלִין.
אָמַר רַבִּי יִצְחָק לְגַבּוֹר שֶׁהִיָּה שֵׁם בְּמִדִּינָה וְהִיוּ בְּנֵי
הַמְּדִינָה בּוֹטְחִים בּוֹ וְאֹמְרִים לֹא יָבוֹאוּ גִּיסוֹת לְכָאן,
בָּאוּ הַגִּיסוֹת לְעִירוֹ, בִּיּוֹן שְׁהוּא יוֹצֵא וּמְרָאָה לָהֶם
פָּנִים מִדִּי הֵן בּוֹרְחִין. פַּעַם אַחַת בָּאוּ הַגִּיסוֹת, אָמַר
לָהֶם יְמִינִי חֲשָׁשָׁה לִי, אֶבֶל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִינוּ
כֵּן אֶלָּא (ישעיה נט, א): הֵן לֹא קָצַרְהָ יַד ה' מִהוֹשִׁיעַ

- 1 כד. בלילה, למה בלילה, לפי שאין קול הולך אלא
2 בלילה, לכן נאמר בלילה.
- 3 אמר רבי איבו לילה מושך עמה קינה. מעשה
4 באשה אחת שהיתה בשכונתו של רבן גמליאל,
5 והיה לה בן תשורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה,
6 והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר חרבן
7 בית המקדש, והיה בוכה עמה עד שנאשרו ריסי
8 עיניו, וכיון שהרגישו בו תלמידיו, עמדו ופגו אותה
9 משכונתו.
- 10 כה. ודמעתה על לחיה. על כהניה, כמא דאת
11 אמר (דברים יח, ג): ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה.
- 12 דבר אחר, על גבוריה, כמא דאת אמר (שופטים טו,
13 ט): וימצא לחי חמור טריה.
- 14 דבר אחר, על שופטיה, כמא דאת אמר (מכה ד, יד):
15 בשבט יפו על הלחי.
- 16 דבר אחר, על בחוריה, את מוצא בשעה שנכנסו
17 שונאים לבית המקדש תפשו את הבחורים וכתו
18 ידיהן לאחוריהן, והיו בוכין והיו הדמעות יורדות
19 על לחיהן ולא היו יכולין לקנחן, ונושרות על
20 לחיהם כצרכת השחין.
- 21 כו. אין לה מנחם, אמר רבי לוי כל מקום שנאמר
22 אין הנה לה. (בראשית יא, ל): ותהי שרי עקרה אין לה
23 ולד, והנה לה, שנאמר (בראשית כא, א): וה' פקד את
24 שרה. ודכותיה (שמואל א א, ב): ולחנה אין ילדים,
25 והנה לה, שנאמר (שמואל א ב, כא): פי פקד ה' את
26 חנה. ודכותיה (ירמיה ל, יז): ציון היא דרש אין לה,
27 והנה לה, שנאמר (ישעיה נט, כ): ובא לציון גואל, אף
28 בן את אומר: אין לה מנחם, והנה לה,
29 שנאמר (ישעיה נא, יב): אנכי אנכי הוא מנחמכם.
- 30 כז. כל רעה בגדי בה היו לה.
- 31 אמר רבי יעקב דכפר חנן, זה מיכאל וגבריאל.
- 32 כח. גלתה יהודה, אמות העולם אינן גולים, אלא
33 אף על פי שגולים אין גלותם גלות, אמות העולם
34 שאוכלים מפתם ושותים מיינם, אין גלותם גלות,
35 אבל ישראל שאין אוכלין מפתם ואין שותין מיינם,
36 גלותם גלות. אמות העולם שהן מהלכים
37 באסקפטיות שלהם, אין גלותם גלות, אבל ישראל
38 שהן מהלכין יחפין, גלותם גלות. לכן נאמר: גלתה
39 יהודה. פאן הוא אומר גלתה יהודה, ולהלן הוא
40 אומר (ירמיה נב, כז): ויגל יהודה מעל אדמתו, אלא
41 כיון שגלו תשש כחן כנקה, לכן נאמר: גלתה
42 יהודה. מעני, על שאכלו חמץ בפסח, כמא דאת
- אמר (דברים טז, ג): לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים
תאכל עליו מצות לחם עני.
- דבר אחר, מעני, על שחבלו משכונ עני בתוף
בתייהם, כמא דאת אמר (דברים כד, יב): ואם איש עני
הוא לא תשכב בעבטו.
- דבר אחר, מעני, על שעשקו שכר שכיר, כמא דאת
אמר (דברים כד, יד): לא תעשק שכיר עני ואביון.
- דבר אחר, מעני, על שגזלו מתנות עני, כמא דאת
אמר (ויקרא יט, י, כג, כב): לעני ולגר תעזב אתם.
- דבר אחר, מעני, על שאכלו מעשר עני. רבי ביבי
ורבי הונא בשם רב האוכל טבל של מעשר עני, חיב
מיתה.
- דבר אחר, מעני, על שעבדו עבדות פוככים, כמא
דאת אמר (שמות לב, יח): קול ענות אנכי שמע, אמר
רבי אחא קול קלוס עבדות פוככים אנכי שומע. רבי
יהודה בשם רבי יוסי אומר אין לך דור ודור שאינו
נוטל מחטאו של עגל.
- כט. ומרב עבדה, אמר רבי אחא על שהיו
משמעפדים בעבד עברי, כמא דאת אמר (ירמיה לד,
יז): מקץ שבע שנים תשלחו. היא יושבה בגוים לא
מצאה מנוח, רבי יודן ברבי נחמיה בשם רבי שמעון
בן לקיש אמר אלו מצאה מנוח לא היתה חוזרת,
ודכותיה (בראשית ח, ט): ולא מצאה היונה מנוח.
ודכותיה (דברים כח, סה): ובגוים ההם לא תרגיע ולא
יהיה מנוח לבך ורגלך. כל רדפיה השיגוה בין
המצרים, כהיה דתנן דברי בן ננס בסמינני
ובמצרניו.
- דבר אחר, כל רדפיה השיגוה בין המצרים, ביומין
דעקא, משכעה עשר בתמוז עד תשעה באב, שבהם
קטב מירי מצי, כמא דאת אמר (תהלים צא, ו): מדבר
באפל יהלך מקטב ישוד צהרים. רבי אבא בר כהנא
ורבי לוי, רבי אבא בר כהנא אמר דהוא גזיז סוגיא
דטיהרה מרישהון דשית עד סופיהון דתשע. ורבי
לוי אמר דהוא גזיז סוגיא דיומא מסופיהון דארבע
עד רישיהון דתשע, ואינו מהלך לא בכתה ולא
בצל, אלא בצל הסמוך לחמה. רבי יוחנן ורבי
שמעון בן לקיש, רבי יוחנן אמר כלו מלא עינים,
קלפות קלפות, ושערות שערות. ורבי שמעון בן
לקיש אמר עין אחת נתונה על לבו וכל מי שרואה
אותו נופל ומת. ומעשה פחסיד אחד שראה אותו
ונפל על פניו ומת, ויש אומרים יהודה ברבי היה.
שמואל חמתיה ולא נפל, אמר עכן בית. רבי אבהו
היה יחבי ומתנא בהדא פנישתא מדוכתא דקסרי,
חמא חד בר נש דטעין חדא קטיטא ואול למימחי
חבריה, חמא מזיקא קאי בתריה דטעין קטיטא

45 ויבן נקדימון, ויבן בלכא שבוע. וכל אחד ואחד יכול
 46 לספק מזונות של מדינה עשר שנים, והיה שם בן
 47 בטיח בן אחותו של רבן יוחנן בן זבאי שהיה ממנה
 48 על האצרות, ואוקיד כל אוצריא, שמע רבן יוחנן
 49 בן זבאי אמר וי, אזלינן אמרון לבן בטיח אמר
 50 חביבך וי. שלח ואתיה, אמר לו למה אמרת וי, אמר
 51 לו לא אמרתי וי, אלא ויה אמרי. אמר לו ויה אמרת, ו
 52 ולמה אמרת ויה. אמר ליה דאוקדת כל אוצריא,
 53 ואמרתי דכל זמן דאוצריא קנימין לא יהיבין
 54 גשמייהון למעבד קרבא. בין וי לזה נמלט רבן יוחנן
 55 בן זבאי, וקרא עליו (קהלת ז, יב): ויתרון דעת החכמה
 56 תחיה בעליה. לאחר שלשה ימים יצא רבן יוחנן בן
 57 זבאי לטייל בשוק, וראה אותם ששולקין תבן
 58 ושותין מימיו, אמר בני אדם ששולקין תבן ושותין
 59 מימיו יכולין לעמד בחיילותיו של אספסיאנוס,
 60 אמר כל סמא דמילתא ניפוק לי מהכא, שלח ואמר
 61 לבן בטיח אפקוני מהכא, אמר ליה עבדינן ביגנין
 62 דלא יפוק בר גש מהכא אלא דמית. אמר אפקוני
 63 בדמות דמית. טען רבי אליעזר ברישיה, ורבי
 64 יהושע ברגליה, וכן בטיח מהלך קומוי. מן דמטון
 65 בעון מודקריגיה, אמר להו בן בטיח כף אתם
 66 רוצים, שיהיו אומרים מת רבן ודקרוהו. בין דאמר
 67 להו כף שבקוניה. מן דנפקין מן פילי, טענוניה
 68 ויהבוניה בחד בית עולם ותזרו למדינה. נפק רבן
 69 יוחנן בן זבאי לטייל בחיילותיו של אספסיאנוס,
 70 אמר לון אן הוא מלכא, אזלון ואמרו לאספסיאנוס,
 71 חד יהודי בעי למישאל בשלמך, אמר להון ייתי, מן
 72 דאתא אמר ליה וביבא מארי אפלטור. אמר ליה
 73 שאילא דמלך שאילת בי ואנא לית אנא מלך, וכדו
 74 שמע מלכא וקטיל לההוא גברא. אמר ליה אם לית
 75 את מלך סוף את מלך, דלית הדין ביתא חריב אלא
 76 על ידי מלך, שגאמר (ישעיה י, לד): והלכנון באדיר
 77 יפול. נסבוניה ויהבוניה לגיו מן שבועה קנקלין,
 78 והוון שאילין ליה כמה שעין בליליא ואמר להון,
 79 כמה שעין ביממא ואמר להון. מנן הוה ידע רבן
 80 יוחנן בן זבאי, מפשוטיה. לבתר תלתא יומין אזל
 81 אספסיאנוס מסחי בהדא גפנא, מן דסחא ולבש חד
 82 מסן דידיה אתת בשורה ובשורהוהוה מית גירון
 83 ואמליכוניה בני רומי, בעי למלפש חד מסן חורן
 84 ולא עליל. שלח ואתיהו לרבן יוחנן בן זבאי, ואמר
 85 ליה לית את אמר לי כל אילין יומיא הוינא לביש
 86 תרין מסאגי והוון עללין בי, וכדו חד עליל וחד לא
 87 עליל. אמר ליה בשורתא טבתא איתבשרת,
 88 דכתיב (משלי טו, ל): ושמועה טובה תדשן עצם, אמר
 89 לו מה נעביד דאעיל, אמר לו מי אית לך בר גש
 90 דסנאית ליה או דחב לך, נעבוניה קמך ובשרך

1 דפרזלא קם וצריח, אמר ליה מה את בעי קטיל
 2 חברך. אמר ליה בהדא בר גש קטיל חבריה, אמר
 3 ליה הא מזיקא קאים בתריה דטעין קטיתא דפרזלא,
 4 את מחי ליה בהדא והוא מחי ליה בההיא ומת. רבי
 5 יוחנן הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דלא להוון
 6 טעונין ערקתא מינוקיא באילין יומי. רבי שמואל
 7 בר נחמני הוה מפקד לספרייא ומתנגיא דיהוון
 8 מפטריין רב טלאי בארבע שעין.

9 ל. דרכי ציון אבלות, אמר רב הונא הפל מבקשין
 10 תפקידן, מעשה בכלכא אחת בופרית שעלתה לראש
 11 הסלע ושמשוה עם זכר, רבי אמי אמר אפלו ארזים
 12 מבקשין תפקידן, תדע לך שלא היו ארזים בבבל,
 13 וכשעלה נבוכדנצר לכאן, תלש ארזים מכאן ושתלן
 14 בבבל, וכשמת היו שמחים על מפתלו, הדא הוא
 15 דכתיב (ישעיה יד, ח): גם ברושים שמחו לך ארזי
 16 לבנון.

17 אמר רבי אבדימי דמן חיפה אפלו דרכים מבקשין
 18 תפקידן, הדא הוא דכתיב: דרכי ציון אבלות מבלי
 19 באי מועד, מבלי בורגנין מבלי בוליטין, אין כתיב
 20 כאן, אלא מבלי באי מועד. כל שעריה שוממין, שא
 21 היו נכנסין ויוצאין בהן. כהניה גאנחים, שאין מי
 22 יתן להם מתנות כהנה, כמה דאת אמר (דברים יח, ג):
 23 ונתן לפה הזרע והלחיים והקבה. בתולתיה נוגות.
 24 אמר רבי יצחק ברבי סימון אלו תלמידי חכמים
 25 שהיו נאים כבתולות ונעשו בדונג. רבי שמואל אמר
 26 רבי יצחק אלו הבולויטין שהן נאים כבתולות
 27 ונעשו כנוגות.

28 דבר אחר, בתולתיה נוגות, שהיה זה בא ובוכל,
 29 והיה זה בא ובוכל, עד שהגו את מפתה. והיא מר
 30 לה, מר לה לערותה.

31 לא. היו צריה לראש, אמר רבי הלל ברבי ברכיה
 32 כל מי שבא להצר לישראל נעשה ראש, מה טעם
 33 היו צריה לראש. את מוצא עד שלא חרבה ירושלים
 34 לא היתה מדינה חשוכה כלום, משחרבה ירושלים
 35 נעשה קסרין מטריפולין ותנופילי.

36 דבר אחר, היו צריה לראש, זה נבוכדנצר. איביה
 37 שלו, זה נבוזראדן.

38 דבר אחר, היו צריה לראש, זה אספסיאנוס. איביה
 39 שלו, זה טיטוס, שלש שנים ומחצה הקיף
 40 אספסיאנוס את ירושלים, והיו עמו ארבעה דפסין,
 41 דפס דערבאי, דפס דאפריקא, דפס דאלכסנדריא,
 42 דפס דפלסטני. דפס דערבאי תרין אמורין, חד אמר
 43 קילוס שמייה, וחד אמר פגנר שמייה. והוון
 44 בירושלם ארבעה בוליטין, בן ציצית, ובן גוריון,

47 ויטרף גרמיה, אי חיי חיי ואי מות ימות, סליק
48 ויטרף גרמיה ומית, ופגעה בו קללה של רבן יוחנן
49 בן זבאי.

50 לב. כי ה' הוזה על רב פשעיה, יכול על מגן,
51 תלמוד לומר על רב פשעיה. עולליה הלכו שבי
52 לפני צר, אמר רבי יהודה באו ראוי פמה חביבין
53 תינוקות [נ"א לפני הקדוש ברוך הוא], גלתה
54 סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהם, גלו משמרות,
55 ולא גלתה שכינה עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה
56 שכינה עמהם, הדיא הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי
57 לפני צר, מיד.

58 לג. ויצא מפת ציון, מן פת כתיב, אמר רבי אחא
59 יש לנו מנה אחת יפה, זה הקדוש ברוך הוא,
60 שכתוב בו (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוסי. כל
61 הדרה, זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (תהלים קד, א):
62 הוד והדר לבשת.

63 דבר אחר, כל הדרה, זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא,
64 כה): עז והדר לבושה.
65 דבר אחר, כל הדרה, אלו תלמידי חכמים,
66 דכתיב (ויקרא יט, לב): מפני שיבה תקום והדרת פני
67 ימן.

68 דבר אחר, כל הדרה, אלו המשמרות, דכתיב (דברי
69 הימים ב, כ, כא): ומהללים להדרת קדש.
70 דבר אחר, כל הדרה, אלו תינוקות.

71 אמר רבי יהודה בא וראה פמה חביבין תינוקות
72 לפני הקדוש ברוך הוא, גלתה סנהדרין ולא גלתה
73 שכינה עמהם, גלו משמרות ולא גלתה שכינה
74 עמהם, ובין שגלו תינוקות גלתה שכינה עמהם,
75 הדיא הוא דכתיב: עולליה הלכו שבי לפני צר. מיד
76 ויצא מפת ציון כל הדרה. היו שריה כאילים.

77 אמר רבי יהודה כשהן רבים משולים ככבשים,
78 שנאמר (ישעיה ה, יז): ורעו כבשים פדברם. וכשהן
79 קשים משולין כאילים, שנאמר: היו שריה כאילים.
80 רבי סימון בשם רבי שמעון בר אבא ורבי שמעון
81 בן לקיש בשם רבי יהושע מה אילים הללו בשעת
82 שרוב הופכין פניהם אלו תחת אלו, כך היו גדולי
83 ישראל רואין דבר עברה והופכין פניהם ממנו, אמר
84 להם הקדוש ברוך הוא תבא שעה ואני עושה לכם
85 כן. וילכו בלא כח לפני וידף, רבי עזריה בשם רבי
86 יהודה ברבי סימון אמר בזמן שישיראל עושין רצונו
87 של מקום מוסיפין פח בגבורה של מעלה, פמה
88 דאת אמר (תהלים ס, יד): באלהים נעשה חיל. ובזמן
89 שאין ישראל עושין רצונו של מקום, פכיוכל
90 מתישין פח גדול של מעלן, דכתיב (דברים לב, יח):

1 שחי, דכתיב (משלי יז, כב): ורוח נבאה תיבש גרם.
2 התחילו מושלין לפניו משלות, חבית שקנן נחש
3 בתוכה פיצד עושין לו, אמר להם מביאין חובר
4 וחוכרין את הנחש ומניחין את החבית. אמר פנגר
5 הורגין את הנחש ושוכרין את החבית. מגדל שקנן
6 בו נחש פיצד עושין, אמר להם מביאין חובר
7 וחוכרין את הנחש ומניחין את המגדל, אמר פנגר
8 הורגין את הנחש ושורפין את המגדל. אמר לו רבן
9 יוחנן בן זבאי לפנגר כל מגירא דעבדין בישא
10 למגיריהון עבדין, עד דלית את מליף סניגוריא את
11 מליף עלן קטיגוריא. אמר ליה לטיבותכון אנא בעי,
12 דכל זמן דהדין ביתא קנים מלפנותא מתגרין בכון,
13 אין איחרוב הדין ביתא לית מלפנותא מתגרין בכון,
14 אמר לו רבן יוחנן הלב יודע אם לעקל אם
15 לעקלקלות. אמר ליה אספסגאנוס לרבן יוחנן בן
16 זבאי שאל לי שאלה ואנא עבדי, אמר ליה אנא בעי
17 דתירפי הדיא מדינתא ותנייל לה. אמר ליה כלום
18 אמליכוני בני רומי דנרפי להדיא מדינתא. שאל לי
19 שאלתא ואנא עבדי. אמר לו בעי אנא דתרפי לפילי
20 מערבא דהיא אזלא ללוד, דכל בר דנפיק עד
21 ארבעה שעין יהא לשיבא. מן דכבשה אמר לו אי
22 אית לה דרחים לה, או בר נש דאת קריב ליה, שלח
23 ואיתיה עד דלא ייעלון אכלוסיא. שלח לרבי
24 אלעזר ולרבי יהושע לאפוקי לרבי צדוק, אזלין
25 ואשכחניה בבבא דמדינה, מן דאתא קם מן קומי
26 רבן יוחנן, אמר ליה אספסגאנוס מן קדם הדין סבא
27 צותרא את קאים. אמר לה חייך אי הוה חד דקותיה
28 והוה עמך אכלוסין בכיפלא לא הוה זכיל כביש.
29 אמר לו מה חיליה, אמר ליה דאכיל חד גמזוז
30 ופשיט עלוהי מאה פרקין. אמר ליה למה חשיך בך,
31 אמר ליה מן חיליהון דצומיאי ותעניתאי. שלח
32 ואיתי אסותא והוה מוקלין ליה ציבחר ציבחר,
33 ומשקין ליה ציבחר ציבחר, עד דהדר גופיה עלוי.
34 אמר ליה אלעזר בריה, אבא הב להו אגרייהו
35 בעלמא הדין, דלא תיהוי להו זכותא עמך בעלמא
36 דאתי, ויהב להו הדין חושבנא דאצבע, והדין
37 קרצטיונא. מן דכבשה פליג ארבע טפסאי לארבעה
38 דוכסיאי, וסליק פילי מערבא לפנגר, וגזרו מן
39 שמאי דלא יחרב לעולם, למה ששכינה במערב.
40 אינון אחרובו דידהון הוא לא אחרוב דידה, שלח
41 ואיתיה, אמר לו למה לא אחרבת דידך, אמר ליה
42 חייך לשבחא דמלכותא עבדי, דאלו חרבתיא לא
43 הות ידעת בריה מה חרבתי, וכדו יחזין בריתא,
44 אמרין חזו חיליה דאספסגאנוס מה אחרב. אמר לו
45 דייך דטבאות אמרת, אלא מן בגין דעברת על
46 קלונגין דידך, יסק ההוא גברא לרישיה דאיגרה

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאֲתָהּ בְּשׁוּלֵיָהּ, כִּהְיוּ דָתָנָן מְקוֹם הָיָה 44
 לְמִטָּה מִירוּשָׁלַיִם תִּפְתָּ שְׁמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַל 45
 שׁוֹם תִּפְתָּה דִּהְיָ בֵּיהּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר חֲלִיתָא דְּבָר 46
 הַיְנוּם. צֻלָּם חֲלוּל הָיָה שֵׁם נָתַן לְפָנִים מִשְׁכָּעָה 47
 קִנְקָלִים, וְטָס שֶׁל נֶחֱשֶׁת בִּידוֹ, וְכִירָה הָיְתָה נְתוּנָה 48
 עַל גְּבוּיָהּ, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקָרִיב סֶלֶת פּוֹתֵחִין לוֹ 49
 אֶחָד. תּוֹרִין וּבְגֵי יוֹנָה, פּוֹתֵחִין לוֹ שָׁנִים. כְּבֹשׁ, 50
 פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. אֵיל, פּוֹתֵחִין לוֹ אַרְבָּעָה. עֶגְלָה, 51
 פּוֹתֵחִין לוֹ חֲמִשָּׁה. שׁוֹר, פּוֹתֵחִין לוֹ שִׁשָּׁה. וְכָל מִי 52
 שֶׁהָיָה מְקָרִיב בָּנוֹ, פּוֹתֵחִין לוֹ שְׁבַעָה. וְנוֹתֵנִין אוֹתוֹ 53
 לְתוֹךְ טָס שֶׁל נֶחֱשֶׁת, וּמְסִיקִין אֶת הַכִּירָה תַּחְתּוּיָהּ, 54
 וְהֵיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ יַעֲרֹב לָךְ וַיִּבְסֹס לָךְ, 55
 וְכָל כֶּף לָמָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ נְהֻמַּת בְּנֵיהֶם וַיַּחֲזִרוּ 56
 בָּהֶן. הָיָה כּוּמְרָא אֶתִּי לְגַבִּי בַּר נָשׁ, אָמַר לִיָּה מִן 57
 בְּגִין דְּאָמַר לִי צֻלָּם פִּלֹן, מִכָּל בְּנֵי דְאִית לָךְ לִית 58
 אֶת בְּעִי לְקַרְבָּא חַד מִנֵּיהוּ, אָמַר לִיָּה וְכִי בְּרִשׁוּתִי 59
 אֵינִין, חַד בְּדַהֲבָה, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעֶזְרָא, חַד 60
 בְּבִקְרוּתָא. אָמַר לוֹ הַמֶּתֶן לִי, רֵאִיתָ לִי חַד זְעִיר בְּבִית 61
 סִפְרָא, כִּד אֶתִּי אֲנָא יְהִיב לִיָּה לָךְ. אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ 62
 בְּרוּךְ הוּא, רַעִיעַ, מִכָּל בְּגִין דְאִית לָךְ, לֹא הָיָה לָךְ 63
 לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ לִשְׁמִי. 64
 רַבִּי יוֹדֵן בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי ל״וֹי בֶּן פֶּרֶטָא 65
 לְמַטְרוּנָה שְׁאָמַר לָהּ אוֹהֲבָה עָשִׂי לִי חֲמִין, וְנִטְלָה 66
 לוֹרִטָא שֶׁל מֶלֶךְ וַעֲשֶׂתָהּ לוֹ חֲמִין. אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 67
 מִכָּל עֲצִים שִׁישׁ לִיךְ בְּבִית זֶה לֹא הָיָה לִיךְ לַעֲשׂוֹת 68
 חֲמִין לְאוֹהֲבֶךָ אֲלֵא בְּלוֹרִטָא שְׁלִי, כֶּף אָמַר הַקְדוּשׁ 69
 בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ רַשָּׁע, מִכָּל בְּנִים שִׁישׁ לָךְ לֹא הָיָה 70
 לָךְ לְהַפִּילוֹ לַעֲבוּדָת כּוֹכְבִים אֲלֵא זֶה שְׁמַקְדֵּשׁ 71
 לִשְׁמִי. הִדָּא הוּא דְּכֵתִיב (יחזקאל טז, כ): וַתִּקְחִי אֶת 72
 בְּגִידְךָ וְגו', אֵף עַל פִּי כֵן וַתִּרְדּוּ פְּלָאִים, נִחְמָה לָהּ 73
 לְנִסְיוֹנֶיהָ. 74

לז. כִּד דְּמָךְ רַבִּי יוֹסִי מִמַּלְחֵיָא סָלִיק רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ 75
 לְקִישׁ לְגַמְלִיּוֹת חֲסִידָא וְסָלִיק עֲמַהוֹן רַבִּי יִצְחָק 76
 פֶּסְאָקָא, וְהָיָה תַּמָּן חַד סָב בְּעִי לְמִיעַל וּמִיפְתָּח עֲלוֹי 77
 וְלֹא שְׁבַקוּנִיָּה. אָמַר לִיָּה רַבִּי יִצְחָק פֶּסְאָקָא קָדָם 78
 אֵילִין אֲרִיזָתָא דְּאוֹרִיזָתָא אֶת פֶּתַח פּוּמָךְ, אָמַר לָהּ 79
 רַבִּי יוֹחָנָן שְׁבַקוּנִיָּה דְּהוּא גָּבַר סָב, יִיעוֹל וַיִּשְׁתַּבַּח 80
 בְּאַתְרֵיהּ. עָאֵל וּפֶתַח וְאָמַר מְצִינוּ שְׁסִלִּיקָן שֶׁל 81
 צְדִיקִים קָשָׁה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמָּאָה 82
 תּוֹכַחוֹת חֲסֵר שְׁתֵּים שְׁבַמְשֶׁנָּה תוֹרָה, וּמְחַרְבֵּן בֵּית 83
 הַמִּקְדָּשׁ. בְּתוֹכַחוֹת כְּתִיב (דברים כח, נט): וְהִפְלֵא ה' 84
 אֶת מִכְתָּךְ. וּבְחֶרְבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּתִיב: וַתִּרְדּוּ 85
 פְּלָאִים. אָבֵל בְּסִילִיקָן שֶׁל צְדִיקִים כְּתִיב (ישעיה כט, 86
 יד): לֵכֵן כֹּה אָמַר ה' הִנְנִי יוֹסֵף לְהַפְלִיא אֶת הָעָם 87
 הַזֶּה הַפְּלֵא וְפִלֵּא. וְכָל כֶּף לָמָּה (ישעיה כט, יד): וְאָבְדָה 88
 חֲכָמַת חֲכָמֶיךָ וּבִינָתָה נְבִיאוֹתָהּ תִּסְתַּתֵּר. 89

צוֹר יִלְדֵךְ תִּשִּׁי. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי 1
 ל״וֹי בְּרַבִּי טַרְפוֹן בְּזִמְן שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל 2
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מוֹסִיפִין כֹּחַ בְּגִבּוּרָה שֶׁל מַעֲלָה, 3
 כְּמָה דְּאֵת אָמַר (במדבר יד, יז): וַעֲתָה יִגְדַל נָא כֹחַ ה'. 4
 וּבְזִמְן שְׁאִין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, 5
 כְּבִיכּוּל, מְתִישִׁין כֹּחַ גְּדוּל שֶׁל מַעֲלָן, וְהוֹלְכִין גַּם 6
 הֵם כְּלֹא כֹחַ לְפָנֵי רוּדָף. רַבִּי הוֹנָא וְרַבִּי אֶחָא וְרַבִּי 7
 סִמּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, וְרַבִּי בְּשֵׁם רַבִּי 8
 חֲנִינָא, הָיָה אָדָם אוֹמֵר לְחַבְרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הַקְרַנִּי דִּף 9
 אֶחָד, וְאוֹמֵר לוֹ אֵין בִּי כֹחַ. הַשְׁנִי פֶּרֶק אֶחָד, אוֹמֵר 10
 לוֹ אֵין בִּי כֹחַ. אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּבוּא 11
 לָכֶם שְׁעָה וְאֲנִי עוֹשֶׂה לָכֶם כֶּף, וַיִּלְכוּ כְּלֹא כֹחַ לְפָנֵי 12
 רוּדָף. 13

אָמַר רַבִּי אֶחָא, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּרוּדָף 14
 מִלֵּא, כֶּף אֵינִן נִגְאָלִין אֲלֵא בְּגוּאֵל מִלֵּא, 15
 דְּכֵתִיב (ישעיה נט, כ): וְכֹא לְצִיּוֹן גּוּאֵל מִלֵּא כְּתִיב. 16

לד. זְכָרָה יְרוּשָׁלַיִם יְמֵי עֲנִיָּה וּמְרוּדֶיהָ, בִּימֵי עֲנִיּוּתָהּ 17
 זְכָרָה מְרִידִין שְׁמִרְדָּה בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. כָּל 18
 מִחְמַדֶּיהָ, אֵלֶּי דְּבָרֵי תוֹרָה כְּמָה דְּאֵת אָמַר (תהלים יט, 19
 יא): הַנִּחַמְדִּים מְזִיב וּמַפִּז רַב. בְּנִפְל עֲמָה בִּיד צַר, 20
 וּבְנִין דְּהֵתָם אֲמַרִין נָפִיל תוֹרָא סְגִין טְבַחוּי. וְרַבִּי 21
 דְּהֵכָא אֲמַרִין נָפִיל תוֹרָא תַּחֲדָן סְפִינוּהִי. וְאֵין עוֹזֵר 22
 לָהּ. וּבְנִין דְּהֵתָם אֲמַרִין כִּד תִּסְפוֹן כֹּלָה מְדַכְרָא 23
 שְׁבַעָה יוֹמִין דְּמִשְׁתוּתָא. וְרַבִּי דְּהֵכָא אֲמַרִין כִּד 24
 יַחֲפוּפָה בְּרָא מְדַכְרָא שְׁלוּתָא דְּבִיתָהּ דְּאָבוּי. רֵאִוִּה 25
 צָרִים שְׁחָקוּ עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁבַתוּתֶיהָ, כְּמָה דְּאֵת 26
 אָמַר (שמות כ, ח): זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. 27

דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, עַל שְׁמִטוּתֶיהָ, כְּמָה דְּאֵת 28
 אָמַר (ויקרא כה, ד): וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת שְׁבַת שְׁבַתוֹן וְגו'. 29
 דָּבָר אַחֵר, עַל מִשְׁבַּתָּהּ, זֶה רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זַפְאִי 30
 שֶׁשְׁבַת מְתוּכָה. 31

לה. חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַיִם, אֲמוֹת הָעוֹלָם אֵינִן 32
 חוֹטְאִים, אֲלֵא אֵף עַל פִּי שְׁחוּטָאִין אֵינִן כְּלוּם, אָבֵל 33
 יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ וְלָקוּ, עַל כֵּן לְנִידָה הָיְתָה, לְטַלְטוּל 34
 הָיְתָה. כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזְלִיחָהּ כִּי רָאוּ עֲרוּתָהּ גַּם הִיא 35
 נִגְאָחָה וְתִשָּׁב אַחֲוֹר, אַחֲוֹר מִן הַפְּהִינָה, אַחֲוֹר מִן 36
 הַמִּלְכּוּת. 37

לו. טְמֵאֲתָהּ בְּשׁוּלֵיָהּ, אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי 38
 אָבָא בַּר כְּהֵנָא, כָּל אוֹתָם הַכְּהֵנִים שֶׁשְׁמָשׁוּ בִּימֵי 39
 צְדָקָה עֲרִלִים הָיוּ, הִדָּא הוּא דְּכֵתִיב (יחזקאל מו, ז): 40
 בְּהִבְיֹאכֶם בְּנֵי נֹכַר עֲרִלִי לֵב וְעֲרִל בֶּשֶׂר. 41

דָּבָר אַחֵר, טְמֵאֲתָהּ בְּשׁוּלֵיָהּ, בְּשִׁפּוּלֵיָהּ, כְּמָה דְּאֵת 42
 אָמַר (שמות כח, לד): עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל. 43

ללוט, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (בראשית יב, ד): וַיֵּלֶךְ אַבְרָם
 פֶּאֶשֶׁר דְּבַר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לֹט. וְאֹמֵר (בראשית יג,
 ה): וְגַם לֹט הִחֲלָךְ אֶת אַבְרָם וְגו'. וְאֹמֵר (בראשית
 יד, טז): וַיֵּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכָשׁ וְגו'. וְאֹמֵר (בראשית יט,
 כט): וַיְהִי בַשָּׁחַת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכְּפֹר וְגו'. וְכָף הָיוּ
 צָרִיכִין לְפָרַע לָהֶם טוֹבוֹת, אֲלֵא שְׁעָשׂוּ לָהֶם רָעוֹת,
 הָדָא הוּא דְּכְתִיב (במדבר כב, ה): וַיִּשְׁלַח מִלְּאָכִים אֶל
 בָּלָעַם וְגו'. (במדבר כב, ה): וַעֲתָה לָכֵה נָא אֶרֶץ לִי
 וְגו'. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְּיָן וְגו'. (שופטים ג, יג):
 וַיֵּאֱסֹף אֱלֹהֵי אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וְגו'. (דברי הימים ב, כ, א): וַיְהִי
 אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וַעֲמָהָם
 מִהָעֲמוּנִים עַל יְהוֹשָׁפָט. וְהָדִין יְדוּ פֶרֶשׁ צָר וְגו'.
 וּבִכְנָדָן נִכְתְּבָה חֲטֵא שְׁלֹחַם בְּאַרְבַּעָה מְקוֹמוֹת (דברים
 כג, ד ה): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי וְגו'. עַל דְּבַר אֲשֶׁר
 לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבְמִים וְגו'. (מִיכָה ו, ה): עַמִּי
 זָכָר נָא מֶה יַעֲזֹב בְּלֹק וְגו'. (נחמיה יג, ב): כִּי לֹא קִדְּמוּ
 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלַחֵם וּבְמִים וַיִּשְׁכַּר עָלֵיו אֶת בָּלָעַם
 לְקַלְלוֹ. (יהושע כד, ט): וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבָלָעַם בֶּן בַּעוֹר
 לְקַלֵּל אֶתְכֶם. וּבִכְנָדָן עָמְדוּ אַרְבַּעָה נְבִיאִים וַחֲתָמוּ
 עֲלֵיהֶם גִּזְרֵי דִינָם, וְאֵלֵיוֹ הָיוּ: יִשְׁעִיָּה, יְרֵמְיָה, יִחְזָקְיָה
 וְצַפְנִיָּה. יִשְׁעִיָּה אָמַר (ישעיה טו, א): מִשָּׂא מוֹאָב כִּי
 בָלִיל שִׁדְד עַר מוֹאָב נִדְּמָה כִּי בָלִיל שִׁדְד קִיר מוֹאָב
 נִדְּמָה. יְרֵמְיָה אָמַר (ירמיה מט, ב): הִנֵּה יָמִים בָּאִים
 נָאִם ה' וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה
 וְהָיְתָה לְחַל שְׁמָמָה וּבִנְתָּיָה בָּאֵשׁ תִּצְתָּנָה וַיִּרַשׁ
 יִשְׂרָאֵל אֶת יְרֵשׁוֹ אָמַר ה'. יִחְזָקְיָה אָמַר (יחזקאל כה,
 י'): לְבָנֵי קֶדֶם עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּנְתַתִּיהָ לְמוֹרָשָׁה לְמַעַן
 לֹא תִזְכַּר בְּנֵי עַמּוֹן בְּגוֹיִם. וְכְתִיב (יחזקאל כה, י'):
 וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה'. צַפְנִיָּה
 אָמַר (צפניה ב, ט): לָכֵן חֵי אֲנִי נָאִם ה' צָבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי מוֹאָב כְּסֹדֵם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כְּעַמֻּרָה
 מִמָּשָׁק חֲרוֹל וּמִכְרָה מְלַח וּשְׁמָמָה עַד עוֹלָם שְׁאָרִית
 עַמִּי יִבְיוּם וַיִּתֵּר גּוֹי יִנְחָלוּם.

לט. כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים, כְּתִיב (ירמיה נב, ו): בַּתְּשַׁעָה
 לַחֲדָשׁ וַיִּחְזַק הָרָעָב בְּעִיר וְגו', לָעַם הָאָרֶץ לֹא הָיָה
 לָהֶם לְבָנֵי יְהוּדָה הָיָה לָהֶם, אֱלֹו בְּחֻרְבָן רֹאשׁוֹן,
 אֲבָל בְּחֻרְבָן שֵׁנִי, כָּל עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבְּקָשִׁים לָהֶם
 וְגו', בַּתְּחִלָּה הָיוּ מִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב
 וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל חֲטָיִן. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם
 קָפָה שֶׁל זָהָב וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה שֶׁל שְׁעוּרִים. חוֹזְרִין
 וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב, וְנוֹתְנִין לָהֶם קָפָה
 שֶׁל תְּבִין. מָה הָיוּ עוֹשִׂין הָיוּ שׁוֹלְקִין אוֹתוֹ וְשׁוֹתִין
 מִיָּמִינוֹ. חוֹזְרִין וּמִשְׁלָשְׁלִין לָהֶם קָפָה שֶׁל זָהָב וְאִין
 נוֹתְנִין לָהֶם כָּלוּם. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן סִיגָא בִּשְׁם רַבִּי
 אֲחָא אָמַר אִם מִי שִׁיתָן וְלֹא לָקַח הָרִי הוּא

אָמַר רַבִּי יִצְחָק פֶּסָאקָא יְהוֹי דִּין גְּבֵרָא בְּרִיךְ הוּא, אָמַר
 לִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן אֱלֹו לֹא שְׁבַקְתוּנִי מִן הַיּוֹנָן
 שְׁמַעִין דָּא מְגֻלִּיתָא. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹרַחַת וְאֹמֶרֶת:
 רָאֵה ה' אֶת עֲנִי כִי הִגְדִּיל אוֹיְבִי. (תהלים קיט, פה): כָּרוּ
 לִי זִדִּים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ, רַבִּי אַבָּא בַר
 כְּהֵנָּא אָמַר תִּרְמִי כְתִיב (דברים כב, ו): לֹא תִקַּח הָאֵם
 עַל הַבָּנִים, וְכָאֵן (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָשָׁעָה,
 הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָּא אָמַר
 אַחוּרִי, כְּתִיב (ירמיה ט, כ): לְהַכְרִית עוֹלָל מַחוּץ, וְלֹא
 מִבְּתֵי כְּנִסְיוֹת. בַּחוּרִים מְרַחְבוֹת, וְלֹא מִבְּתֵי
 מִדְּרָשׁוֹת. וְכָאֵן אָף אֱלֹהִים עֲלָה בָהֶם וְגו', הָיוּ:
 אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימֹן אָמַר תִּרְמִי
 כְּתִיב (ויקרא כב, כח): וְשׁוּר אוֹ שֶׁה אִתּוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא
 תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד, וְכָאֵן נִהְרָגוּ בֶן וְאִם בַּיּוֹם אֶחָד,
 שְׁנֵאמַר (הושע י, יד): אִם עַל בָּנִים רָשָׁעָה. הָיוּ: אֲשֶׁר
 לֹא כְתוּרְתָךְ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימֹן אָמַר אַחוּרִי,
 כְּתִיב (ויקרא יז, יג): אֲשֶׁר יַצִּיד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף וְכִסְהוּ
 בַּעֲפֹר, וְכָאֵן (תהלים עט, ג): שִׁפְכוּ דַמָּם בְּמִים סְבִיבוֹת
 יְרוּשָׁלַיִם וְאִין קוֹבֵר, הָיוּ: אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתָךְ.
 אָמַר רַבִּי בְרַכְיָה אָמַרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם לְחַמּוּרִים נִתְּתָ קְבוּרָה,
 וְלִכְנִיף לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה. לְחַמּוּרִים נִתְּתָ קְבוּרָה, אֱלֹו
 הַמְצָרִים, הָדָא הוּא דְּכְתִיב (יחזקאל כג, כ): אֲשֶׁר בָּשָׂר
 חַמּוּרִים בָּשָׂרָם. וְאָמַר רַבִּי בְרַכְיָה לִפְנֵי שְׁהִיָּה הֵיטָ
 זוֹרְקָן לִבְשָׁה, וַיִּבְשָׁה זוֹרְקָן לֵאמֹר, יָם אוֹמֵר לִבְשָׁה
 קְבִלִי אֶכְלוּסִיָּה, וַיִּבְשָׁה אוֹמֶרֶת לֵאמֹר קְבִלִי אֶכְלוּסִיָּה,
 אָמַרָה יִבְשָׁה וּמָה אִם בְּשָׁעָה שְׁלֹא קְבִלְתִּי אֲלֵא דָמוֹ
 שֶׁל הַבֵּל נֶאֱמַר בִּי (בראשית ג, יז): אֶרְוּרָה הָאֲדָמָה,
 הֵיאֵף אֲנִי וְכוּלָּה לְקַבֵּל דָּם כָּל הַהֶמוֹן הַזֶּה, עַד
 שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוּ מַעֲמִידָה בְּדִין,
 הָדָא הוּא דְּכְתִיב (שמות טו, יב): נָטִיתָ יָמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ
 אֶרֶץ, וְאִין יָמִין אֲלֵא שְׁבוּעָה, שְׁנֵאמַר (ישעיה סב, ח):
 נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ. וַיִּלְעָמָךְ לֹא נִתְּתָ קְבוּרָה, הָיוּ: אֲשֶׁר
 לֹא כְתוּרְתָךְ.

לח. יְדוּ פֶרֶשׁ צָר, אֶת מוֹצָא בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנָאִים
 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוּנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
 הַכָּל רָצִין לְבֹז כְּסָף וְזָהָב, וְעַמּוּנִים וּמוֹאָבִים רָצִין
 לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא
 עַמּוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֵהָל ה'. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימֹן
 בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי בַר פֶּרְטָא לְדִלִּיקָה שְׁנַפְלָה לְתוֹךְ
 פֶּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְהָיוּ הַכָּל רָצִין לְבֹז כְּסָף וְזָהָב,
 וַעֲבַד רֵץ לְבֹז אֶת אוֹנִיתוֹ. כֶּף בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ שׁוֹנָאִים
 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ נִכְנְסוּ עַמּוּנִים וּמוֹאָבִים עִמָּהֶם, וְהָיוּ
 הַכָּל רָצִין לְבֹז כְּסָף וְזָהָב, וְעַמּוּנִים וּמוֹאָבִים רָצִין
 לְבֹז אֶת הַתּוֹרָה, כְּדִי לַעֲקֹר לֹא יָבֹא עַמּוּנִי וּמוֹאָבִי
 בְּקֵהָל ה'. אַרְבַּעָה דְּבָרִים טוֹבִים הֵיטִיב אַבְרָהָם

תשובה, וכיון שלא עשו תשובה בקש לזרקן עליהם
 בחמה, קרא לו הקדוש ברוך הוא ואמר לו גבריאל
 גבריאל להונך להונך, שיש בהם בעלי צדקות אלו
 עם אלו, הדא הוא דכתיב (יחזקאל י, ח): וירא לפרכים
 תכנית יד אדם תחת כנפיהם. רבי אבא בר כהנא
 אמר בשם רבי לוי מי מעמיד העליונים והתחתונים
 צדקה שישאל עושין פיד, הדא הוא דכתיב (תהלים
 עא, יט): וצדקתך אלהים עד מרום. ודכוותה (מלכים א
 כ, כח): ויגש איש האלהים ויאמר אל מלך ישראל
 ויאמר כה אמר ה', מהו ויאמר ויאמר שתי פעמים,
 אלא באמירה הראשונה אמר לו אם יבא בן הדד
 תחת ידך אל תחוס עליו, ובאמירה השנייה אמר לו
 כמה מצודות עשיתי כמה רמיות עשיתי כמה
 רפשים עשיתי עד שרפשתי בידך ועכשיו הוצאתו
 בשלום, לכן (מלכים א כ, מב): והיתה נפשך תחת נפשו
 ועמך תחת עמו. ודכוותה (אסתר ז, ה): ויאמר המלך
 אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה, מהו ויאמר
 ויאמר שתי פעמים, אמר רב בשם רבי אלעזר עד
 שלא הרגיש שהיא יהודית היה מדבר עמה
 בפרהסיא, וכיון שהרגיש בה שהיא יהודית ויאמר
 המלך אחשוורוש למתרגמן, ויאמר המתרגמן
 לאסתר המלכה. ודכוותה (ויקרא כא, א): ויאמר ה' אל
 משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמר, שתי
 אמירות הללו למה לי, אלא באמירה הראשונה
 אמר לו לנפש לא יטמא בעמיו. ובשנייה אמר לו
 אם בא מת מצוה על ידך הטמא לו, לפי שבעולם
 הזה אתם מטמאין למת מצוה, לעתיד לבוא אין
 אתם מטמאין למת כל עקר, שאין מיתה לעתיד
 לבוא, שנאמר (ישעיה כה, ח): בלע המות לנצח.
 דבר אחר, וצדקתך אלהים עד מרום, אלו שני
 המאורות. אלהים מי כמוך, שאתה כובש על מדת
 הדין. באותה שעה קפצה קטיגוריא לפני כסא
 הכבוד אמרה לפני רבוני של עולם, כך יהא רשע
 זה מתגאה ואומר אני חרבתי ביתו של אלהים
 ושרפתי מקדשו, אם כן הוא תרד אש מלמעלה
 ותשרף, מיד, מה כתיב: ממרום שלח אש בעצמתי.
 אמר רבי יהושע הוא שהנביא מקנהה ואמר
 לה (ישעיה מז, ב): קחי רחים וטחני קמח, הא כל עמא
 טחנין חטין ואת אומר וטחני קמח, אלא אמרה
 ירושלים לבת בבל, אלו ממרום לא עשו בי מלחמה
 את היות יכולה להלחם בי, אלו ממרום לא שלחו
 בי אש את היות יכולה לי, אלא אריא קטילא
 קטלת, קמחא טחינא טחנת, קרמא יקידתא
 אוקידתא, לך אמר: ממרום שלח אש בעצמתי
 וירדנה, מהו וירדנה, נסחא, כמה דאת אמר (שופטים
 יד, ט): וירדנה אל כפיו.

אומר (דברים טו, י): נתון נתון לו, מי שלוקח ואינו
 נותן על אחת כמה וכמה. להשיב נפש, עד כמה
 מתישבת נפש, רבי אומר ככותבת, רבי חנניה אמר
 כגורגרת. ראה ה' והביטה, אמר רבי פנחס עובדא
 הנה בתרתינן נשין זגנין באשקלון, דהויין מתפתשן
 דא עם דא, אמרה חדא לחברתה בד הויין מתפתשן
 דא עם דא, לית את אלא מהכא דחזיין אפיך
 פיהודיתא. לבתר יומין אתרצית דא לדא, אמרה
 לה על פולא שרי ושביק ליה, אלא על דאמרתי לי
 חזיין אפיך פיהודיתא, לא שרי ולא שביק ליה,
 לך נאמר: ראה ה' והביטה פי היתי זוללה.

מ. לוא אליכם, כנסת ישראל אומרת לאמות
 העולם, לא ייתי עליכון דאתא עלי, לא ימטי
 עליכון דמטא עלי. כל עברי דרך, כל עוברי דרפה
 של תורה. הביטו וראו, תמן תגינו (משנה עדיות ב"י):
 משפט דור המבול שנים עשר חדש, משפט מצריים
 שנים עשר חדש, משפט איוב שנים עשר חדש,
 משפט גוג ומגוג שנים עשר חדש, משפט רשעים
 בגיהנם שנים עשר חדש, נבוכדנצר שלש שנים
 ומחצה, אספסיאנוס שלש שנים ומחצה. הביטו
 וראו אם יש מכאוב כמכאבי אשר עולל לי, שדקדק
 עמי וקטף עוללתי, כמה דאת אמר (דברים כד, כא): פי
 תבצר פרמך וגו'. אשר הוגה ה' ביום חרון אפו.

אמר רבי אחא יום אחד היה חרון אפו של הקדוש
 ברוך הוא, אלו עשו ישראל תשובה פשרו.

מא. ממרום שלח אש בעצמתי, רבי אמי שאל את
 רבי שמואל בר נחמני אמר לו בשביל ששמעתי
 עליך שאתה בעל אגדה מהו זה שכתוב (תהלים עא,
 טו): וצדקתך אלהים עד מרום, אמר לו בשם
 שהתחתונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו, כך
 עליונים צריכין לעשות צדקה אלו עם אלו.

אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי כל מקום
 שנאמר ויאמר ויאמר, לא נאמר אלא להדרש, הדא
 הוא דכתיב (יחזקאל י, ב): ויאמר אל האיש לבש
 הבדים ויאמר בא אל בינות לגלגל. מהו ויאמר
 ויאמר שתי פעמים, אלא הקדוש ברוך הוא אמר
 למלאך, ומלאך אמר לכרוב, אף על פי שגזר עלי
 הקדוש ברוך הוא לקח הגחלים איני יכול לכנס
 לפני ממוחצתך, אלא עשה עמי צדקה ותן לי שתי
 גחלים משלך שלא אפנה, הדא הוא דכתיב (יחזקאל
 י, ט): וישא ויתן אל חפני לבש הבדים, מהו וישא
 ויתן, אמר רבי יצחק הפשירן ונתנן בכפו. רבי
 יהושע דסכנין בשם רבי לוי שש שנים היו הגחלים
 עמומות בידו של גבריאל, סבור שישאל עושין

- 1 דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, נִצְחָה, כִּמְה דָּאֵת אָמֵר (תהלים עב,
2 ח): וַיִּרְדְּ מִיָּם עַד יָם.
3 דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, שְׁלֹטָה, כִּמְה דָּאֵת אָמֵר (מלכים א
4 ה, ד): כִּי הוּא רִדָּה בְּכָל עֵבֶר הַנְּהָר.
5 דָּבָר אַחֵר, וַיִּרְדְּנָה, רִדְיָא, כְּדִתְנִיָּא תְּרֵשׁ רוּפֵשׁ אֵת
6 הַהִיכָל. רַבִּי יִבְיָא מְרַנְיָא אָמֵר: וַיִּרְדְּנָה, רָאָה
7 שְׁמִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בָּהּ. פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלִי.
8 אָמֵר רַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא, אִם רֵאִיתָ סִפְסָלִין מְלָאִים
9 בְּבָלִיִּים מִנְּחִי בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, צַפָּה לְרַגְלִי שֶׁל
10 מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם, פֶּרֶשׁ רֶשֶׁת לְרַגְלִי. תְּנִי רַבִּי שְׁמַעוֹן
11 בֶּן יוֹחָאי אִם רֵאִיתָ סוֹס פְּרָסִי קָשׁוֹר בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל,
12 צַפָּה לְרַגְלִי שֶׁל מְשִׁיחַ, מַה טַּעַם (מִיכָה ה, ד): וְהָיָה
13 זֶה שְׁלוֹם אֲשׁוֹר וְגו'. הִשְׁכַּבְנִי אַחֲרָי, אַחֲרָי מִן
14 הַכְּהֵנָה וּמִן הַמְּלָכּוֹת. נִתְּנִי שְׁמָמָה, לְצַדּוֹ. כָּל הַיּוֹם
15 דָּוָה, לְגִרְדּוֹם.
16 מִב. נִשְׁקָד עַל פְּשָׁעֵי בִידּוֹ, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲוֹנוֹתִי.
17 סְבוּרָה הֵייתִי שְׁיִמְחַל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, בְּשַׁעָה
18 שְׁשִׁמְעֵתִי שְׁאֵנוֹלוֹגִין שְׁלִי נִקְרַע מִלְּמַעְלָה.
19 דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקָד, שִׁי"ן כְּתִיב, שְׁקָד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
20 הוּא אֵיךְ לְהִבְיָא עָלֵי אֵת הַרְעָה, אָמֵר אִם אֲנִי מַגְלָה
21 אוֹתָן בְּתַקּוּפּוֹת טִבָּת, הֲרִי הֵן לוֹקִין בְּצַנְהָ וּמִתִּין,
22 אֲלֹא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָן בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז שְׁאֵפְלוּ הֵן
23 יִשְׁנִין בְּדִרְכֵּים וּבְרַחוּבוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם נִזּוּק.
24 דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אֵיךְ לְהִבְיָא עָלֵי אֵת הַרְעָה,
25 אָמֵר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם בְּתַקּוּפַת טִבָּת, אֵין עֲנָבִים
26 בְּגֶפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בְּתֵאנָה, אֲלֹא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם
27 בְּתַקּוּפַת תַּמּוּז, שְׁלֹשׁ עֲנָבִים בְּגֶפֶן וְיֵשׁ תְּאֵנִים
28 בְּתֵאנָה, וְאֵפְלוּ אֵין הָעֵלָה נָבֵל.
29 דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקָד אֵיךְ לְהִבְיָא עָלֵי אֵת הַרְעָה,
30 אָמֵר אִם אֲנִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ מִדְּבַר, הֵם מִתִּים
31 בְּרַעֲב, אֲלֹא הֲרִינִי מַגְלָה אוֹתָם דֶּרֶךְ אֲרַמְנִיָּא, שְׁהֵם
32 כְּרִפִּין וּמַחוּזוֹת וּמֵאֲכָל וּמִשְׁתָּה מְצוּי לָהֶם.
33 דָּבָר אַחֵר, נִשְׁקָד, שְׁקוּדָה הֵייתִי מַעֲוֹנוֹתִי וּסְבוּרָה
34 הֵייתִי שְׁיִמְחַל לִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתִי, אֲלֹא יִשְׁתַּרְגּוּ,
35 עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת סְרִיגוֹת, הִבְיָא אוֹתָן עָלֵי
36 מִכְּפָלוֹת, בְּכָל וּכְשָׁדִים, מְדִי וּפְרָס, וַיִּנּוֹן וּמוֹקְדוֹן,
37 אָדוּם וְיִשְׁמַעְעָל. עֲשָׂאֵן עָלֵי סְרִיגוֹת, בְּכָל קֶשֶׁה וּמְדִי
38 מְתוּנָה, וַיִּן קֶשֶׁה וְאָדוּם מְתוּנָה, כְּשָׁדִים קֶשֶׁה וּפְרָס
39 מְתוּנָה, מוֹקְדוֹן קֶשֶׁה וְיִשְׁמַעְעָל מְתוּנָה. וְכֵן (דניאל ב,
40 מִב): מִן קֶצֶת מְלָכּוֹתָא תִּהְיֶה תִּקְיָפָהּ וּמִנָּה תִּהְיֶה
41 תְּבִירָה, וּבְכָל אֲלִין לֹא כְּפִרִית בְּאֲלָהִי, אֲלֹא עָלוּ עַל
42 צִנְאִירִי, וּמִיחֻדָּת שְׁמוֹ בְּכָל יוֹם פַּעֲמִים,
43 וְאוֹמְרָת (דְּבָרִים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
44 אֶחָד.
45 מִג. הַכְּשִׁיל כְּחִי, אָמֵר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַבִּי יִרְמְיָה

אחד, הלך זה אצל הזונה ונתן לה הזכר, והלך זה
אצל חגוני ונתן לו הנקבה בעד זין, לקדם קרא
דכתיב (יואל ד, א): ונתנו הילד בזונה והילדה מכרו
ביין וישתו. לבתר יומין אייתית ההיא זונתא
לההוא טליא לחגוני, אמרה ליה מן בגין דאית לי
טליא דדמי לההיא טליותא לית את בעי דנסיב חד
לחד ומה דאיתי מנייהו יהוי לאמצע, אמר לה אין,
מיד נסבונן ויהבונן בחד ביתא, שרייה ובכיה
ההיא טליותא, אמר לה טליא, למה את בכית,
אמרה לו ולא אבכה דברתיה דכנא רבה אזלה
לאיתנסבא לעבדא. אמר לה ברתיה דמאן את,
אמרה ליה ברתיה דצדוק כנא. אמר לה והיכן
אתון שריין, אמרה ליה בשוקא עילאה. אמר לה
ומה סימן הוה דברתכון, אמרה לו סימן פלן. אמר
לה הנה ליה אח או אחות, אמרה הנה לי חד אח
והנה ליה חד שומא בכתפיה, וכד הוה אתי מבי
ספרא אנא גלייא ליה ומנשקה ליה, אמר לה אין
חמיתיה חכמת יתיה, אמרה ליה אין, גלי גרמיה
וחכים דין לדין והוה מגפסין דין לדין ומנשקין דין
לדין עד דנפקא נשמתהון, ורוח הקדש צווחת
ואומרת: על אלה אני בוכיה.

מז. מעשה במרנים בת ביתוס שקדשה יהושע בן
גמלא, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ונכנסה פעם
אחת לראות, ואמרה אלף וארבעאות פשהוא
קורא ביום הכפורים בבית המקדש, והוציאו לה
טפסות מפתח ביתה עד פתח בית המקדש, כדי
שלא יתחפזו רגליה, ואף על פי כן נתיחפו רגליה,
וכשמת יהושע בעלה פסקו לה חכמים סאתים זין
בכל יום, והא תנא אין פוסקין זין לאשה, רבי חזא
בר אבא אמר לשום זנות, כמה דאת אמר (הושע ד,
יא): זנות וזין ומירוש יקח לב. רבי יחזקיה ורבי
אבהו בשם רבי יוחנן אמרו לתבשיליה. ועוד תנן
אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה
ומוסיפים לה על מזונותיה. ואמר רבי יהושע בן
לוי מאי מוסיף, זין, שהיין מרבה את החלב.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא
ראיתה שקשרו שערותיה בזנבי סוסייהם של
ערביים, והיו מריצין לה מירושלים ועד לוד,
וקראתי עליה הפסוק הזה (דברים כח, נו): הרבה כף
והענגה וגו'.

מח. מעשה במרים בתו של נקדימון, שפסקו לה
חכמים חמש מאות דינרי זהב לקפת בשמים בכל
יום, אף היא עמדה וקללה אותם, ואמרה להם: כף
תפסקו לבנותיכם, אמר רבי אחא אף אנו ענינו
אחריה אמן, אמר רבי אלעזר אראה בנחמה אם לא

יהודאין, הלא הוא דכתיב (הושע י, יא): ויהי אפרים
כיונה פותה אין לב וגו'. שאל מחזרה איתין צלו
שלא תינסבין, אילין דכתיין, דאתבוננו, לא נפקו,
ואילין דלא אתבוננו נכנסו כולהון לבקעת בית
רמון, אמר לשר צבא שלו עד שאני אוכל קרן
גלוסקאן זו, וירך דתרנגול זה, אבקש אחד מהן
ולא אמצא, מיד הקיפם לגיונותיו והרגום, והיה
הדם בוקע והולך עד שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח
הקדש צווחת ואומרת: על אלה אני בוכיה. אילין
דהוי חבושין, מנהון אכלין פשר קטלהון, בכל יום
הנה מנפיק חד מיניהו ומייתי להון ואינן אכלין,
יומא חד אמר ייזיל בר גש מינן אי משבח כלום
מייתי ואנן אכלין, מן דנפק אשפחיה לאבוה דקטיל,
נסביה וטמריה ויהב סימן עלוי, עאל ואתא אמר
להו לא אשפחיה כלום, אמרי ייזיל בר גש חורן אי
משבח כלום מייתי ואנן אכלין, מן דנפק ההוא בר
גש הלך לריחיה חפש ואשפחיה לההוא דקטיל,
איתיה ואכלניה, מן דאכלין אמר לו מנן איתית
דין קטלא, אמר להו מן זות פלנית, אמר ליה ומה
סימן יהיב עלוי, אמר ליה סימן פלן, עגי הוא בריה
ואמר ווי ליה לההוא גברא דמן בשרא דאבוי אכיל,
לקדם מה שגאמר (יחזקאל ה, י): לכן אבות יאכלו בנים
בתוכה וגו'. טרפינוס שחיק עצמות ילדה אשתו
בליל תשעה באב, והיו כל ישראל אכלים, נשתתק
הילד בחנפה אמרו ישראל נדליק או לא נדליק,
אמרו נדליק וכל מה דבעי, לימטי עלן ימטי,
אדליקו, אזלו וואמרון לישן ביש לאשתו של
טרפינוס, אילין יהודאין בד זלידת הוון מתאכלין,
וכד מייתי ולדא אדליקו בוצינייא. שלחה וכתבה
לבעלה, עד דאת מכבש ברברין בוא וכבש אילין
יהודאי דמרדו כף. סליק לאילפא וחשיב למייתי
פעשרה יומין ואייתיה רחמא בחמשה יומין, אתא
ואשפחנין דהו עסיקין בהדין פסוקא (דברים כח,
מט): ישא ה' עליך גוי מרחק מקצה הארץ באשר
ידא הנשר, אמר להו אנא הוא נשרא, דחשיבית
למייתי פעשרה יומין ואייתני רחמא בחמשה יומין,
הקיפן לגיונותיו והרגם, אמר לנשים השמעו
ללגיונותי ואם לאו אני עושה לכם פדרף שעשיתי
לאנשים, אמרו לו עביד פארעאי מה דעבדת
בעילאי, מיד הקיפן לגיונותיו והרגו, ונתערבו דמים
של אלו בדמים של אלו והיה הדם בוקע והולך עד
שהגיע לקיפרוס נהר, ורוח הקדש צווחת ואומרת:
על אלה אני בוכיה.

מו. מעשה בשגי בני צדוק הפהן שנשבו, אחד זכר
ואחת נקבה, נפל זה לסרדיוט אחד וזו לסרדיוט

45 וְאִמְרָה (תהלים י, טז): ה' מִלֵּךְ עוֹלָם וְעַד אֲבָדוֹ גּוֹיִם
 46 מֵאַרְצוֹ, וְאַתָּם בְּטָלִים וְאוֹיְבָיו בְּטָלִים. כִּשְׁר וְדָם
 47 הַיּוֹם חַי וְלִמְחָר מָת, הַיּוֹם עָשִׂיר וְלִמְחָר עֲנִי, אֲכַל
 48 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חַי וְקַיִם לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.
 49 אָמַר לוֹ קִיסָר, רָאָה אַחֲרֶיךָ הַרוּגִים לְפָנֶיךָ, וְהַרְגִנִי
 50 מִשְׁלִיךְ טַבַּעְתִּי לָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הַצֶּלֶם וְהַגְבִּיהָ כְּדִי
 51 שְׂיִדְעוּ הַכָּל שֶׁשִּׁמְעָתָ לְקוֹלִי. אָמַר לוֹ חֲבֵל עָלֶיךָ
 52 קִיסָר, מָה אַתָּה מַתִּירָא מִבְּנֵי אָדָם שֶׁכְּמוֹתָךְ, אֲנִי
 53 לֹא אֶתִּירָא מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 54 אֱלֹהֵי עוֹלָם. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֱלֹהִים לְעוֹלָם, אָמַר לוֹ
 55 אֲלֵלִי עָלֶיךָ קִיסָר, וְכִי עוֹלָם שֶׁל הַפֶּקֶד רָאִיתָ. אָמַר
 56 לוֹ וְכִי יֵשׁ פֶּה לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
 57 כְּתִיב (תהלים קטו, ח): פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
 58 כְּתִיב (תהלים לג, ו): בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ. אָמַר לוֹ
 59 וְכִי יֵשׁ עֵינַיִם לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
 60 כְּתִיב (תהלים קטו, ה): עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
 61 כְּתִיב (זכריה ד, י): עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוּטָטִים בְּכָל
 62 הָאָרֶץ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אָזְנִים לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
 63 בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אָזְנִים לָהֶם וְלֹא
 64 יִשְׁמְעוּ, וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (מלאכי ג, טז): וַיִּקְשַׁב ה'
 65 וַיִּשְׁמַע. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ אֶף לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
 66 בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ו): אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְחֹקוּ,
 67 וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (בראשית ח, כא): וַיִּרְחַק ה' אֶת רֵיחַ
 68 הַנִּיחֹחַ. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ יָדַיִם לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
 69 בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְשְׁחוּן,
 70 וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (ישעיה מח, יג): אֶף יָדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ.
 71 אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ רַגְלִים לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ בְּאַלְהֵיכֶם
 72 כְּתִיב (תהלים קטו, ז): רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִתְלַכוּ, וּבְאַלְהֵינוּ
 73 כְּתִיב (זכריה יד, ד): וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר
 74 הַצִּיּוֹנִים. אָמַר לוֹ וְכִי יֵשׁ גְּרוֹן לְאַלְהֵיכֶם, אָמַר לוֹ
 75 בְּאַלְהֵיכֶם כְּתִיב (תהלים קטו, ז): לֹא יִהְיֶה בְּגִרוֹנָם,
 76 וּבְאַלְהֵינוּ כְּתִיב (איוב לו, ב): וְהִגָּה מִפִּי יֵצֵא. אָמַר לוֹ
 77 אִם יֵשׁ בּוֹ כָּל הַמַּדּוּת הַלָּלוּ בְּאַלְהֵיכֶם מִפְּנֵי מָה אֵינוֹ
 78 מַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּד כִּמוֹ שֶׁהַצִּיל לְחַנּוּנִיה מִישָׁאֵל
 79 וְעִזְרָה מִיָּד נְבוּכַדְנֶצַּר. אָמַר לוֹ חַנּוּנִיה מִישָׁאֵל
 80 וְעִזְרָה כְּשֵׁרִים הָיוּ וְנְבוּכַדְנֶצַּר מִלֵּךְ הַגּוֹן הָיָה
 81 לְעִשׂוֹת גֹּס עַל יָדוֹ, אֲכַל אֶתָּה אֵינְךָ הַגּוֹן וְאֵינוֹ
 82 נִתְחַכְּכֵנוּ מִיָּתָה לְשָׁמַיִם, אִם אֵין אֶתָּה הוֹרְגֵנוּ הַרְבֵּה
 83 הוֹרְגִים יֵשׁ לְמָקוֹם, הַרְבֵּה דְּבִים הַרְבֵּה זָאִבִּים
 84 וְאַרְיוֹת וְנִחְשִׁים וְנִמְרִים וְעֶקְרָבִים שְׂיִפְגְּעוּ בָנוּ
 85 וְיִהְיֶהנוּ, אֲלֵא לְסוֹף הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲתִיד לִפְרַע
 86 מִמֶּךָ אֶת דְּמִינוֹ, מִיָּד גָּזַר עָלָיו לְהוֹרְגוֹ. אָמַר לוֹ
 87 אֲמֹ כַּחַי רֹאשֶׁךָ קִיסָר תִּגְּהָ אֶת בְּנֵי וְאַחֲבָקָה
 88 וְאַנְשָׁקָה. נִתְגַּהוּ לָהּ וְהוֹצִיאָהּ לוֹ דִּדְיָה וְהִנִּיקָתוּ
 89 חֶלֶב, אָמַר לוֹ כַּחַי רֹאשֶׁךָ קִיסָר הִרְגֵנִי תַּחֲלָה וְאַחֵר
 90 כִּף הִרְגָהוּ, אָמַר לָהּ קִיסָר אֵינִי שׁוֹמֵעַ לִיךְ מִפְּנֵי

1 רֹאִיתִיהָ שֶׁהִיָּתָה מְלַקְטָת שְׁעוּרִים מִתַּחַת טַלְפֵי סוֹסִים
 2 בַּעֲבוּרָה, וְקִרְאתִי עָלֶיהָ הַפְּסוּקָה הַזֶּה (שיר השירים א, ח):
 3 אִם לֹא תִדְעִי לָךְ הִפְּהָ בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בַּעֲקֵבִי הַצֶּאֱנָן
 4 וְרַעֲי אֶת גְּדִיתִיךָ, אֵל תִּקְרִי גְדִיתִיךָ אֲלֵא גְוִיתִיךָ.

5 מַט. מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת בִּיתוֹס נִחְתוֹם שְׁנֹשְׁבִית
 6 וּפְדָאוֹהָ בַּעֲבוּרָה, זְכִינָן לָהּ חֲלוּקָה אַחֵר אֲזֵלָתָה לְמִישְׁטָפִיהָ
 7 בִּימָא אֶתָּה גִּלְא וְנִסְבִּיהָ. זְכִינָן לָהּ אוֹחֲרִין, אֲזֵלָתָה
 8 לְמִישְׁטָפִיהָ בִּימָא וְאַתָּה גִּלְא וְנִסְבִּיהָ, בַּעֲוֹן עוֹד
 9 לְמַזְבֵּן לָהּ אוֹחֲרִין, אָמַרָה לְהוֹן הַנִּיחוּ לוֹ לְנִפְאִי
 10 שְׂיִגְבֶּה אֶת חוּבוֹ, בִּינָן שְׂעֻדָּקָה עָלֶיהָ אֶת הַדִּין רִמּוֹ
 11 הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָהֶם וְהוֹצִיאָהּ לָהּ בְּלִיָּה.

12 נ. מַעֲשֶׂה בְּמִרְיָם בַּת נִחְתוֹם שְׁנֹשְׁבִית הִיא וְשִׁבְעָה
 13 בָנֶיהָ, נִטְלָן קִיסָר וְנִתְנָן לָגִיו מִן שִׁבְעָה קִנְזָלִין,
 14 הִבִּיא אֶת הָרָאשׁוֹן וְאָמַר לוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר
 15 לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם. אָמַר לוֹ לְמָה,
 16 מִפְּנֵי שֶׁכָּף כְּתִיב בְּתוֹרָתִינוּ (שמות כ, ב): אֲנֹכִי ה'
 17 אֱלֹהֶיךָ, מִיָּד הוֹצִיאָו וְהִרְגוֹ. הוֹצִיא הַשְּׁנִי וְאָמַר לוֹ
 18 הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם, אָחִי לֹא
 19 הַשְׁתַּחֲוֶה וְאֵנִי אֵינִי מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לְמָה, אָמַר
 20 לוֹ שֶׁכָּף כְּתִיב בְּתוֹרָה (שמות ב, ג): לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים
 21 אֲחֵרִים עַל פָּנֶי, מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצִיא
 22 הַשְּׁלִישִׁי וְאָמַר לוֹ הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם, אָמַר לוֹ אֵינִי
 23 מִשְׁתַּחֲוֶה. אָמַר לוֹ לְמָה, [אָמַר לוֹ שִׁכְתוּב
 24 בְּתוֹרָה] (שמות לד, יד): כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר,
 25 מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצִיא הָרְבִיעִי וְאָמַר
 26 פְּסוּקִיָּה (שמות כב, יט): זָכַח לְאֱלֹהִים יַחֲרֹם, גָּזַר עָלָיו
 27 וְהִרְגוּהוּ. הוֹצִיא הַחֲמִישִׁי וְאָמַר גַּם הוּא
 28 פְּסוּקִיָּה (דברים ו, ד): שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
 29 אַחֵד, מִיָּד גָּזַר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁשִׁי וְאָמַר
 30 גַּם הוּא פְּסוּקִיָּה (שמות ז, כא): כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ כִּקְרָבָךְ
 31 אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, גָּזַר עָלָיו וְהִרְגוּהוּ. הוֹצִיא הַשְּׁבִיעִי
 32 וְהוּא הִיָּה קִטָּן שֶׁכְּכֵלָן, אָמַר, בְּנֵי הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם,
 33 אָמַר לוֹ חֵס וְשָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לְמָה, אָמַר לוֹ שֶׁכָּן
 34 כְּתִיב בְּתוֹרָתִינוּ (שמות ד, טז): וַיִּדְעֶתָ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְתָּ אֵל
 35 לְבָבְךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ
 36 מִתַּחַת אֵין עוֹד, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁנֹשְׁבַעֲנוּ לְאַלְהֵינוּ
 37 שְׂאִין אֲנוּ מִמִּירִין אוֹתוֹ בָּאֵל אַחֵר, שְׁנֹאֲמַר (שמות כו,
 38 יז): אֶת ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם, וְכִשֶּׁם שְׁנֹשְׁבַעֲנוּ לוֹ כִּף
 39 נִשְׁבַּע לָנוּ שְׂאִין מִמִּירֵנוּ בְּאִמָּה אַחֲרָת, שְׁנֹאֲמַר (שמות
 40 כו, יח): וְה' הָאֱמַרְךָ הַיּוֹם. אָמַר לוֹ קִיסָר אַחֲרֶיךָ
 41 שִׁבְעוּ יָמִים וְשִׁבְעוּ חַיִּים וְרָאוּ טוֹבָה, וְאַתָּה קִטָּן לֹא
 42 שִׁבְעָתָ יָמִים וְלֹא שִׁבְעָתָ חַיִּים וְלֹא רָאִיתָ טוֹב בְּעוֹלָם,
 43 הַשְׁתַּחֲוֶה לְצֶלֶם וְאַעֲשֶׂה כִּף טוֹבוֹת, אָמַר לוֹ כְּתִיב
 44 בְּתוֹרָתִינוּ (שמות טו, יח): ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וְעַד,

הנאה יש לעולם מן המשמרות, אלא בשני היו
מתעניין על פורשי ימים. בשלישי היו מתעניין על
הולכי דרכים. ברביעי היו מתעניין על התינוקות
שלא יעלה אספורה בפיהם וימותו. בחמישי היו
מתעניין על המעפרות שלא יפילו ועל המניקות
שלא ימותו בגיהם. והלא אין מתעניין על שני
דברים באחד, בדכתיב (עזרא ח, כג): ונצומה ונבקשה
מאלהינו על זאת. וכתוב אחד אומר בדניאל (דניאל
ב, יח): ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא
דנה, ולא על תרין. אלא כההיא דאמר רבי חיזא בר
אבא על עצירת גשמים וגלות מתעניין עליהן כבת
אחת. אבל אין מתעניין לא בערב שבת ולא במוצאי
שבת מפני כבוד השבת. עיני עיני ירדה מים.
אמר רבי לוי משל לרופא שחשש עינו אחת, אמר
עיני תבכה על עיני. כך ישראל נקראו עינו של
הקדוש ברוך הוא, הדא הוא דכתיב (זכריה ט, א): כי
לה' עין אדם וכל שבטי ישראל, כפיכול אמר
הקדוש ברוך הוא עיני תבכה על עיני. כי רחוק ממני
מנחם משיב נפשי, מה שמו של מלך המשיח רבי
אבא בר כהנא אמר ה' שמו, שנאמר (ירמיה כג, ו):
וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. דאמר רבי לוי טבא
למדינתא דשמה בשם מלכה ושם מלכה בשם
אלהיה. טבא למדינתא דשמה בשם מלכה,
דכתיב (יחזקאל מח, לה): ושם העיר מיום ה' שמה.
ושם מלכה בשם אלהיה, שנאמר: וזה שמו אשר
יקראו ה' צדקנו. רבי יהושע בן לוי אמר צמח שמו,
שנאמר (זכריה ו, יב): הגה איש צמח שמו ומתחתיו
יצמח. רבי יודן בשם רבי איבו אמר מנחם שמו,
שנאמר: כי רחוק ממני מנחם.
אמר רבי חנינא ולא פליגי חושבנא דדין כחושבנא
דדין, הוא מנחם הוא צמח. והדא מפיע להדא
דרבי יודן בשם רבי איבו. עובדא הוה בחד בר נש
דהוה קא רדי, געת חדא תורתיה, עבר עלוי חד
ערבי, אמר ליה מה את, אמר ליה יהודאי אנא, אמר
ליה שרי תורף ושרי פדנך, אמר ליה למה, אמר ליה
דבית מקדשון דיהודאי חרב. אמר ליה מנא ידעת,
אמר ליה ידעית מן געיייתא דתורף. עד דהוה עסיק
עמיה געת זימנא אחריית, אמר לו אסר תורף אסר
פדנך דאתייליד פריקהון דיהודאי. אמר ליה ומה
שמיא, אמר לו מנחם שמיא. ואבוי מה שמיא, אמר
ליה חזקתא. אמר ליה והיכן שריין, אמר ליה בבית
ערבא בדבית לחם יהודה. זבין ההוא גברא תורוי
זבין פדגיה והוה מזבין לבידין דינוקין. עלל לקרתא
ונפק לקרתא, עלל למדינה ונפק למדינה, עד דמטא
לתמן, אתיין כל פפריא למזבן מיניה וההיא איתתא
אמיה דההוא ינוקא לא זבנת מיניה. אמר לה למה

שכתוב בתורתכם (ויקרא כב, כח): ושור או שה אתו
ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, אמרה לו שוטה
שבעולם כבר קימית כל המצוות ולא נשאר לך אלא
זו בלבד, מיד צוה עליו להרגו. נפלה אמו עליו
והיתה מחבקתו ומנשקתו ואמרה לו בני, לך אצל
אברהם אביכם ואמר לו כך אמרה אמי אל תזוח
דעתך עליך ותאמר בגיתי מזבח והעליתי את יצחק
בני, הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות והעלתה שבעה
בנים ביום אחד, אתה נסיון ואני מעשה, עד שהיתה
מנשקתו ומחבקתו גזר עליו והרגוהו עליה, וכיון
שנהרג שערר חכמים שנותרו של אותו תינוק ונמצא
בן שתי שנים וששה חדשים ושש שעות ומחצה.
באותה שעה צעקו כל אמות העולם ואמרו מה
אלהיהם של אלו עושה להם שפך נהרגין עליו בכל
שעה, ועליהם כתיב (תהלים מד, כג): פי עליך הרגנו
כל היום. לאחר ימים נשתטת אותה האשה ונפלה
מן הגג ומתה, לקים מה שנאמר (ירמיה טו, ט):
אמללה ילדת השבעה, ובת קול יוצאת
ואומרת (תהלים קיג, ט): אם הבנים שמחה, ורוח
הקדש צוחת ואומרת: על אלה אני בוכיה.
נא. מעשה בדואג בן יוסף שמת והניח בן קטן
לאמו, והיתה ממדדת אותו בטפחים ונותנת משקלו
זהב לשמים בכל שנה ושנה, וכיון שהקיפה מצודה
בירושלים, טבחתי אמו בידיה ואכלתה, והיה ירמיה
מקונן לפני המקום ואומר (איכה ב, כ): למי עלולת
כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים. ורוח
הקדש משיבתו (איכה ב, כ): אם יתרג במקדש ה' כהן
ונביא, זה זכריה בן יהוידע.
דבר אחר, על אלה אני בוכיה, רבי יהודה ורבי
נחמיה, רבי יהודה אומר על סלוק דעת ועל סלוק
שכינה. אפשר שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו
מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו
בפתל עד שיצאת נשמתו, אלא גרם לבניו שיהרגו
לפניו. אלא על אותה שעה נאמר (ירמיה ד, ט): יאבד
לב המלך ולב השרים וגו'. ורבי נחמיה אמר על
בטול כהנה ומלכות, הדא הוא דכתיב (זכריה ד, יד):
אלה שני בני היצחק העמידים על אדון כל הארץ,
אלו אהרן ודוד, אהרן תובע על כהנתו, ודוד תובע
על מלכותו. רבי יהושע בן לוי אמר על בטול תורה,
הדא הוא דכתיב (דברים יב, א): אלה החקים
והמשפטים. רבי שמואל בר נחמני אמר על עבודת
פוכבים, הדא הוא דכתיב (שמות לב, ד): אלה אלהיך
ישראל. זכדי בן לוי אמר על בטול קרבנות, הדא
הוא דכתיב (במדבר כט, ט): אלה תעשו לה'
במועדיכם. רבנן אמרי על בטול משמרות, ומה

מקלסין אותי, אם היו פקחין על אחת פמה וכמה, 47
 מה עשה הושיב בהן דיוורין פקחין, עמדו והחזיקו 48
 בפלטין של מלך ואמרו אין זו פלטין אלא שלנו, 49
 באותה שעה אמר המלך תחזור פלטין לכמות 50
 שהייתה. כך מתחלת ברייתו של עולם לא היה קלוסו 51
 עולה אלא מן המים, הריא הוא דכתיב (תהלים צג, ד): 52
 מקלות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו 53
 אומרים: אדיר במרום ה', באותה שעה אמר 54
 הקדוש ברוך הוא ומה אם אלו שאין להם לא פה 55
 ולא לשון, לא אמירה ולא דבור כך מקלסין אותי, 56
 לכשאברא בני אדם על אחת פמה וכמה, וכיון 57
 שברא בני אדם עמדו דור אנוש ודור המבול ומרדו 58
 בו, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא יחזור 59
 העולם לכמות שהיה, שנאמר (בראשית ז, יב): ויהי 60
 הגשם על הארץ. רבי יהודה ברבי סימון אמר לאחד 61
 שהיה לו מקל וצנית, עמד וסגל וקנה לו צאן, 62
 ונכנסו זאבין וקבעום, אמר אותו הרועה אחר 63
 לאותו מקל ולאותה צנית. כך רועה זה הקדוש 64
 ברוך הוא, שנאמר (תהלים פ, ב): רעה ישראל האזינה 65
 נהג בצאן יוסף ישב הכרובים הופיעה. צאן אלו 66
 ישראל, שנאמר (יחזקאל לד, לא): ואתן צאני צאן 67
 מרעיתי. נכנסו זאבין לתוף עדרו וקבעום, אלו 68
 השונאים שנכנסו לבית המקדש, באותה שעה אמר 69
 הקדוש ברוך הוא: מי יתן ראשי מים. כתיב (תהלים 70
 מב, ה): אלה אזוריה ואשפכה עלי נפשי, כנסת 71
 ישראל אומרת לפני הקדוש ברוך הוא, לשעבר 72
 הייתי עולה לירושלים וירכים מתקנים, ועכשיו 73
 בשוף, שנאמר (הושע ב, ח): לכן הנני שף את דרכך 74
 בסירים. 75

דבר אחר, אלה אזוריה, לשעבר הייתי עולה 76
 ואילנות מספכות על ראשי, ועכשיו תלויה לשמש. 77
 אלה אזוריה, לשעבר הייתי עולה בצל של הקדוש 78
 ברוך הוא, ועכשיו בצלן של מלכיות. אלה אזוריה 79
 וגו', אספסאנוס קיסר הושיב שומרים רחוק 80
 מפומעים שמונה עשר מיל, והיו שואלים לעולי 81
 רגלים ואומרים להם למי אתם, והיו אומרים להם 82
 אספסאני, טרכיני, אדריני. 83

אמר רבי ברכיה אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש 84
 ברוך הוא, לשעבר הייתי עולה וסלי בכורים על 85
 ראשי בהשקפה, שהיו אומרים (ירמיה לא, ה): קומו 86
 ונעלה ציון, ובדרכים היו אומרים (תהלים קכב, ב): 87
 עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית מה 88
 היו אומרים (תהלים קנ, א): הללויה תללו אל בקדשו. 89
 בעזרה היו אומרים (תהלים קנ, ו): כל הנשמה תהלל 90
 יה, ועכשיו אדם, דמומה סלקא, דמומה נחתא. 91

לית את זכנת לכידין דינוקין, אמרה ליה דחשייה 1
 קשיי לינוקי. אמר לה למה, אמרה ליה דעל רגלוי 2
 חרב בית מקדשא. אמר לה רחיצין אנן במריה 3
 עקמא דעל רגלוי חרב ועל רגלוי מיתבני. אמר לה 4
 את הוי נסיבא לך מן אילין לכידין דינוקין ולבתר 5
 יומין אנא אתי לביתך ונסב פריעך, נסבה ואזלה. 6
 לבתר יומין אמר האי גברא איזיל ואיחמי ההוא 7
 ונוקא מאי קא עבדי, אתא לגבה אמר לה ההוא 8
 ונוקא מאי קא עבדי, אמרה ליה לא אמרית לך 9
 דחשייה קשיי אפלו על רגליה נחשיה, דמן ההיא 10
 שעתא אתנין רוחין ועלעולין טענוניה ואזלין להון. 11
 אמר לה ולא כך אמרית לך דעל רגלוי חרב ועל 12
 רגלוי מתבני. 13

אמר רבי אבון למה לי ללמד מן ערביי, ולא מקרא 14
 מלא הוא, דכתיב (ישעיה י, לה): והלבנון באדיר ופול. 15
 וכתיב בתריה (ישעיה יא, א): ויצא חטר מגזע ישי ונצר 16
 משרשי יפרה. דבי רבי שילא אמרי שילה שמו של 17
 משיח, שנאמר (בראשית מט, י): עד כי יבא שילה. 18
 שילה כתיב. דבי רבי חנינא אמרי חנינה שמו, 19
 שנאמר (ירמיה טז, יג): אשר לא אתן לכם חנינה. דבי 20
 רבי ינאי אמרי ינון שמו, דכתיב (תהלים עב, יז): לפני 21
 שמש ינון שמו. רבי ביבא סגוריא אמר נהירא 22
 שמו, שנאמר (דניאל ב, כב): ונהורא עמה שרא. נהירא 23
 כתיב. רבי יהודה ברבי סימון אמר בשם רבי שמואל 24
 ברבי יצחק הדין מלכא משיחא אי מחייתא הוא דוד 25
 שמייה, אי ממייתא הוא דוד שמייה. 26

אמר רבי תנחומא אנא אומר טעמיה (תהלים יח, נא): 27
 מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו, ולדוד, 28
 אין כתיב כאן, אלא לדוד ולזרעו. היו בני שוממים 29
 כי גבר אויב. רבי איבא אמר פהדא אפתא דקרא 30
 דכמה דההיא רבייא היא קטנא. רבי יהודה ברבי 31
 סימון אמר פהדא חזירתא דכמה דכניה רביין היא 32
 קטנא. 33

נב. פרשה ציון בדיה. כתיב (ירמיה ח, כג): מי יתן 34
 ראשי מים ועיני מקור דמעה, מי אמר הפסוק הזה, 35
 אם תאמר ירמיה, אפשר לו שלא לאכל, אפשר לו 36
 שלא לישן, אלא מי אמרו מי שאין לפניו לא 37
 אכילה ולא שנה, דכתיב (תהלים קכא, ד): הגה לא ננום 38
 ולא יישן שומר ישראל. רבי אבא בר פהנא בשם 39
 רבי לוי אמר, כתיב (בראשית ט, ט): ויאמר אלהים יקרו 40
 המים, אמר הקדוש ברוך הוא יקרו לי המים מה 41
 שאני עתיד לעשות בהן. רבי חגי בשם רבי יצחק 42
 אמר משל למלך שבנה לו פלטירין, והושיב בהן 43
 דיוורין אלמים, ובכל יום ויום היו משפמיין 44
 ושוואלין בשלום המלך ומקלסין אותו ברמיזה 45
 ובאצבע, אמר המלך ומה אלו שהן אלמים כך 46

אָמְרוּ עֲלֵיהֶן מִן דָּאֲתָא וְתִיקֵן הוּא דָּאֲתָא וְקִלְקֵל, 47
 לְפִיכָךְ (דברי הימים ב לה, כג): וַיֵּרוּ הַיִּרִים לְמֶלֶךְ 48
 יֹאשִׁיָּהוּ, אָמַר רַבִּי מְגִי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲצִים הוֹרוּ בּוֹ 49
 עַד שֶׁנַּעֲשָׂה גּוֹפּוֹ כְּכִכְרָה, וְהָיָה יִרְמְיָהוּ מַצִּית אַחֲרָיו 50
 לֵידַע מֵהוּ אוֹמֵר, וְכֵּן הָיָה אוֹמֵר: צָדִיק הוּא ה' כִּי 51
 פִּיהוּ מְרִיתִי, פִּיהוּ וּפּוֹם סָרְסוּרוֹ. 52

נִד. קָרָאתִי לְמֵאֲהָבִי הֵמָּה רְמוּנִי, רַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיא 53
 בְּנִבְיָאֵי הַשֶּׁקֶר, שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְעִבּוּדַת כּוֹכְבִּים 54
 שֶׁלָּהֵן. הֵמָּה רְמוּנִי, גַּם הֵמָּה רְמוּנִי, לֹא זָזוּ מִתְּנַבְּאִין 55
 עָלַי שֶׁקֶר עַד שֶׁהִגְלוּ אוֹתִי מִמְּקוֹמִי, שְׁנֹאֲמַר (איכה ב, 56
 יד): וַיִּחְזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שׂוֹא וּמִדּוּחִים, מִדּוּחֶם כְּתִיב. 57
 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאי פֶּתַר קָרִיא בְּנִבְיָאֵי הָאֲמַת, 58
 שֶׁהָיוּ מֵאֲהָבִין אוֹתִי לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵמָּה 59
 רְמוּנִי, שֶׁהָיוּ מְרַמִּין בִּי וְאוֹמְרִים לִי הִפְרִישׁוּ תְרוּמָה 60
 וּמַעֲשָׂרוֹת, וְכִי יֵשׁ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת בְּכֶבֶל, אֵלֶּא 61
 בְּשִׁבְלִי לְאַהֲבִנִי לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא שִׁירְמִיָּה 62
 אוֹמֵר (ירמיה לא, כ): הַצִּיְבִי לָךְ צִיָּנִים, הַצִּיְבִינִי בְּמַצּוֹת, 63
 שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַצִּיְבִין בָּהֶם. (ירמיה לא כ): שְׁמִי לָךְ 64
 תְּמָרוֹרִים, זֶה חֲרַבֵּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא 65
 אוֹמֵר (תהלים קלו, ה): אִם אֲשַׁכְּחֶךָ יִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח 66
 יְמִינִי. שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, אָמַר רַבִּי חִזַּא 67
 הַלֵּכְתִּי כְּתִיב. אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל 68
 מִה כְּתִיב (ישעיה מג, יד): לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בְּכֹלָה. גָּלוּ 69
 לְעִילָם שְׁכִינָה עִמָּהֶם, דְּכָתִיב (ירמיה מט, לח): וְשִׁמְתִּי 70
 כְּסָאִי בְּעִילָם. גָּלוּ לָנוּן שְׁכִינָה עִמָּהֶם, דְּכָתִיב (זכריה 71
 ט, יג): וְעוֹרֵרְתִי בְּנוֹךְ צִיּוֹן עַל בְּנוֹךְ יוֹן, וְכָתִיב 72
 בְּתַרְיָה: וְה' עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וּגו', לִכְךָ כְּתִיב דֶּרֶךְ 73
 הַלֵּכְתִּי, דְּבָר אַחֵר, שְׁתִּי לִבֶּךָ לְמִסְלָה דֶּרֶךְ הַלֵּכֶת, 74
 אָמַר לָהֶם יִרְמְיָהוּ רֹאוּ בְּאֵילֹו דְרָכִים הַלֵּכְתֶּם, וַעֲשׂוּ 75
 תְּשׁוּבָה, דְּכָתִיב (ירמיה לא, כ): שׁוּבִי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, 76
 וּמִיד אֲתֶם חוֹזְרִין לְעִרְכֶּם, דְּכָתִיב (ירמיה לא, כ): שְׁבִי 77
 אֶל עִרְכֶּךָ אֵלֶּה. 78

נִה. רֹאֵה ה' כִּי צָר לִי מֵעִי תְּמַרְמְרוּ, רַבִּי חִזַּא בֶּר 79
 חֲנִינָא אָמַר עֲשָׂאן מוֹרוֹת מוֹרוֹת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר 80
 נַחֲמָנִי אָמַר עֲשָׂאן גּוֹשִׁין גּוֹשִׁין. נִהַפֵּךְ לְבִי בְּקִרְבִּי, 81
 לָמָּה, כִּי מָרוּ מְרִיתִי. מִחוּץ שֶׁפָּלָה חֶרֶב בְּבֵית כְּמוֹת, 82
 זֶה שְׁאֵמַר מִשָּׁה (דברים לב, כה): מִחוּץ תִּשְׁפֹּל חֶרֶב 83
 וּמִחֲדָרִים אֵימָה. 84

נִו. שְׁמַעוּ כִּי נִגְנַחְתָּ אָנִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פֶּתַר קָרִיָּה 85
 בְּאַהֲרֹן, אֵת מוֹצֵא בִּשְׁעָה שְׁמַת אַהֲרֹן הוֹכְרָחוּ עֲנִנִי 86
 כְּבוֹד וְנִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסַפְדּוֹ, אָמְרוּ מִשָּׁה אָבֵל 87
 וְאַלְעָזָר אָבֵל וּמִי לֹא יִתְאַבֵּל. מִיד מִה כְּתִיב 88
 תִּמְן (במדבר כא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד, וְכָתִיב: 89
 וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי. וְרַבְּנָן פְּתִירִין קָרִיָּה 90

אֵלֶּה אֲזַכְרָה, לְשַׁעֲבֵר הֵייתִי עוֹלָה בְּשִׁירוֹת וּבְזִמְרוֹת 1
 לְפָנֵי הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּמָה דָּאֲתָא אָמַר (תהלים מב, 2
 ה): בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, וְעַכְשָׁיו בְּכִנָּה סִלְקָא בְּכִנָּה 3
 נִחְתָּא. אֵלֶּה אֲזַכְרָה, לְשַׁעֲבֵר הֵייתִי עוֹלָה הַמּוֹנִיּוֹת 4
 הַמּוֹנִיּוֹת שֶׁל חֲגִיגָה, כְּמָה דָּאֲתָא אָמַר (תהלים מב, ה): 5
 הַמּוֹן חוֹגֵג. 6

אָמַר רַבִּי לִוִּי בַּהֲדִין גַּעֲצָא דְלֹא פָּסִיק לֹא בִּימָמָא 7
 וְלֹא בְּלֵילִיא, וְעַכְשָׁיו טַמְשָׂא סִלְקִין וְטַמְשָׂא נִחְתִּין, 8
 אֵלֶּה אֲזַכְרָה וְאַשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי וּגו'. 9
 דְּבָר אַחֵר, פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּידֶּיהָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסַכְנִין 10
 בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן, הָיָה מְחִי לִיָּה 11
 וְאָמַר חֲטִית, הָיָה מְחִי לִיָּה וְאָמַר חֲטִית וְסִיבִלְתָּ, 12
 וְעוֹד הָיָה מְחִי לִיָּה עַד דְּפִשְׁט עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹ קוֹדֶמּוֹי, 13
 כֶּף הַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָיָה מְיִסֵּר לִירוּשָׁלַיִם וְהָיָה 14
 אָמְרָה חֲטִית, עַד פִּרְשָׁה צִיּוֹן בִּידֶּיהָ. אֵין מִנַּחֶם לָהּ, 15
 אָמַר רַבִּי לִוִּי כָּל מְקוֹם שְׁנֹאֲמַר: אֵין, הָיָה לָהּ, 16
 (בראשית יא, ל): וְתָהִי שְׂרִי עֲקָרָה אֵין לָהּ וְלָד, וְהָיָה 17
 לָהּ, דְּכָתִיב (בראשית כא, א): וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה. 18
 וְדָכְוֹתָהּ (שמואל א א, ב): וְלַחֲנָה אֵין יֻלְדִים, וְהָיָה לָהּ, 19
 דְּכָתִיב (שמואל א ב, כא): כִּי פָקַד ה' אֶת חֲנָה. 20
 וְדָכְוֹתָהּ (ירמיה ל, יז): צִיּוֹן הִיא דִּרְשׁ אֵין לָהּ, וְהָיָה 21
 לָהּ. דְּכָתִיב (ישעיה נט, כ): וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל, אַף פֶּאֶן 22
 אֵין מִנַּחֶם לָהּ, וְהָיָה לָהּ, דְּכָתִיב (ישעיה נא, יב): אֲנֹכִי 23
 אֲנֹכִי הוּא מִנַּחֲמָכֶם. צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סִבִּיבּוֹ צִיּוֹן, 24
 כְּגוֹן חֲלָמִישׁ, לָנוּה. קִסְטָרָא, לַחִיפָה. סוּסִיתָא, 25
 לְטַבְרִיָּה. יִרְיָחוֹ, לְגוֹעֲדָן. לִוִּד, לְאוֹנוֹ. הֵיתָה 26
 יִירוּשָׁלַיִם לְנֶדָה בִּינְיָהֶם, לְרַחוּק הֵיתָה. 27

נִג. צָדִיק הוּא ה' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי, מִי אָמְרוּ לְפָסוּק 28
 זֶה, יֹאשִׁיָּהוּ אָמְרָה, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (דברי הימים ב לה, 29
 כ): אַחֲרֵי כָּל זֹאת אֲשֶׁר הָכִין יֹאשִׁיָּהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה 30
 נָכוּ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְפָּמִישׁ עַל פָּרַת. 31
 בְּקִרְקִסְיוֹן דְּעַל פָּרַת, וַיִּשְׁלַח אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר 32
 מַה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא עָלֶיךָ אֲתָה הַיּוֹם כִּי אֶל 33
 בֵּית מִלְחָמָתִי וְאַלְהִים אָמַר לְכַלְלִנִּי, מִפִּי הַקְדֹּשׁ 34
 בְּרוּךְ הוּא אָנִי עוֹלָה, חֲדַל לָךְ מֵאַלְהִים אֲשֶׁר עָמִי, 35
 זֶה לְשׁוֹן עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים. וְלֹא הִסֵּב יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו, 36
 וְלֹא שָׁמַע אֶל דְּבָרֵי נָכוּ מִפִּי אֱלֹהִים, זֶה יִרְמְיָהוּ 37
 שְׁאֵמַר לִיֹּאשִׁיָּהוּ, כֶּף מִקְבְּלִנִי מִזְשַׁעֲיָה רַבִּי (ישעיה יט, 38
 כ): וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וְלֹא שָׁמַע לוֹ, אֵלֶּא 39
 אָמַר לוֹ מִשָּׁה רַבִּיה דְּרַבְּךָ לֹא כֶּף אָמַר (ויקרא כו, ו): 40
 וְתִרְבֵּךְ לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, וְתִרְבּוּ שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע 41
 עוֹבֶרֶת בְּאַרְצִי וּבְתַחֲוֹמִי, וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדַע שֶׁפֶל 42
 דּוֹרוֹ עוֹבְדֵי עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים הָיוּ, הָיָה מִשְׁלַח זֹג 43
 תְּלָמִידִים לְמִיבַעְרָא עִבּוּדַת כּוֹכְבִּים מִבְּתִּיהוֹן, וְהוּוֹן 44
 עָלְלִין וְלֹא מִשְׁכַּחֲתִין פְּלוֹם, עַד דְּנִפְקוֹן אָמְרוֹן טְרוּדוֹ 45
 תַּרְעִין, מִן דְּהוּוֹן טְרוּדִין לְתַרְעִיָּה הוּוֹן חֲמֵן יִתִּיה, 46

בְּעֵין, דְּכְתִיב (ישעיה נב, ח): כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בָּשׁוּב 44
ה' צִיּוֹן. חֲטָאוּ בָּאֵף, דְּכְתִיב (יחזקאל ח, יז): וְהָנִגְם 45
שְׁלֹחִים אֶת הַזְּמוּרָה אֶל אֶפֶס, וְלָקוּ בָּאֵף, 46
דְּכְתִיב (ויקרא כו, מא): אֵף אָנִי אֵלָּה עִמָּם בְּקָרִי. 47
וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵף, דְּכְתִיב (ויקרא כו, מד): וְאֵף גַּם זֹאת 48
בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיֵּיהֶם לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלָּתִים 49
לְכַתֵּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם. חֲטָאוּ בִּפְהָ, דְּכְתִיב (ישעיה 50
ט, טז): וְכָל פֶּה דִּבֶּר נִבְלָה. וְלָקוּ בִּפְהָ, דְּכְתִיב (ישעיה 51
ט, יא): וַיֹּאכְלוּ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּכָל פֶּה. וּמִתְנַחֲמִין בִּפְהָ, 52
דְּכְתִיב (תהלים קכו, ב): אֲזִי יִמְלֹא שְׂחוֹק פִּינוּ. חֲטָאוּ 53
בְּלִשׁוֹן, דְּכְתִיב (ירמיה ט, ב): וַיִּדְרֹכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קִשְׁתָּם 54
שֶׁקֶר, וְלָקוּ בְּלִשׁוֹן, דְּכְתִיב (איכה ד, ד): דִּבֶּק לִשׁוֹן 55
יוֹנֵק. וּמִתְנַחֲמִין בְּלִשׁוֹן, דְּכְתִיב (תהלים קכו, ב): 56
וּלְשׁוֹנָנִי רָנָה. חֲטָאוּ בְּלֵב, דְּכְתִיב (זכריה ז, יב): וְלִפְסֵם 57
שָׁמְרוּ שְׁמִיר מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּלֵב, דְּכְתִיב (ישעיה א, ה): 58
וְכָל לֵבָב דָּוָי. וּמִתְנַחֲמִין בְּלֵב, דְּכְתִיב (ישעיה מ, ב): 59
דְּבָרוֹ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם. חֲטָאוּ בִיד, דְּכְתִיב (ישעיה א, 60
טו): יְדִיכֶם דְּמִים מָלְאוּ. וְלָקוּ בִיד, דְּכְתִיב (איכה ד, 61
י): יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בָּשְׁלוּ יִלְדֵיהֶן. וּמִתְנַחֲמִים 62
בִיד, דְּכְתִיב (ישעיה יא, יא): יוֹסִיף ה' שְׁנֵית יָדוֹ. חֲטָאוּ 63
בְּרָגֶל דְּכְתִיב (משלי א, טז): כִּי רִגְלֵיהֶם לִרְעַע יְרוּצוּ. 64
וְלָקוּ בְּרָגֶל, דְּכְתִיב (ירמיה יג, טז): וּבִטְרָם יִתְנַגְּפוּ 65
רִגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נֶשֶׁף. וּמִתְנַחֲמִין בְּרָגֶל, דְּכְתִיב (ישעיה 66
נב, ז): מִה נָּאוּ עַל הָהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר. חֲטָאוּ בְּהוּא, 67
דְּכְתִיב (ירמיה ה, יב): בָּחֲשׁוּ בַּה' וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא. 68
וְלָקוּ בְּהוּא, דְּכְתִיב (ישעיה סג, י): וַיִּהְיֶה לָהֶם לְאוֹיֵב 69
וְהוּא גִלְחָם בָּם. וּמִתְנַחֲמִין בְּהוּא, דְּכְתִיב (ישעיה נא, 70
יב): אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמָכֶם. חֲטָאוּ בְּזָה, 71
דְּכְתִיב (שמות לב, א): כִּי זֶה מִשֵּׁה הָאִישׁ. וְלָקוּ בְּזָה, 72
דְּכְתִיב (איכה ה, יז): עַל זֶה הָיָה דָּוָה. וּמִתְנַחֲמִין בְּזָה, 73
דְּכְתִיב (ישעיה כה, ט): הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ. חֲטָאוּ 74
בָּאֵשׁ, דְּכְתִיב (ירמיה ז, יח): הַבָּנִים מְלַקְטִים עֵצִים 75
וְהָאֲבוֹת מְבַעְרִים אֶת הָאֵשׁ. וְלָקוּ בָּאֵשׁ, דְּכְתִיב (איכה 76
א, יג): מִמְרוֹם שָׁלַח אֵשׁ. וּמִתְנַחֲמִין בָּאֵשׁ, 77
דְּכְתִיב (זכריה ב, ט): וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נֶאֱמָר ה' חֹמַת אֵשׁ 78
סָבִיב, חֲטָאוּ בִישׁ, דְּכְתִיב (שמות יז, ז): הִנֵּשׁ ה' 79
בְּקִרְבָּנִי, וְלָקוּ בִישׁ, דְּכְתִיב (איכה א, יב): אִם יֵשׁ 80
מִכָּאוֹב כִּמְכָאֲבִי. וּמִתְנַחֲמִין בִישׁ, דְּכְתִיב (משלי ח, 81
כא): לְהִנְחִיל אֶהְיֶה יֵשׁ וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמַלֵּא. חֲטָאוּ 82
בְּכַפְלִים, דְּכְתִיב (איכה א, ח): חֲטָא חֲטָאָה יְרוּשָׁלַם. 83
וְלָקוּ בְּכַפְלִים, דְּכְתִיב (ישעיה מ, ב): כִּי לִקְחָה מִיד ה' 84
כַּפְלִים בְּכָל חֲטָאֲתֵיהָ. וּמִתְנַחֲמִים בְּכַפְלִים, 85
דְּכְתִיב (ישעיה מ, א): נִחְמוּ נִחְמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם. 86

סליק אלפא בִּיתא קַדְמָאָה

87

בְּחֶרֶפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֶת מוֹצֵא שְׁפָל מְקוֹם שְׁבָקָשׁוּ 1
יִשְׂרָאֵל לְבֶרֶחַ הָיוּ מִסְגִּירִין אוֹתָן, בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ כָּל־פִּי 2
צָפוֹן וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב (עמוס א, ז): עַל 3
שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי עֲזָה וְעַל אֲרַבְעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל 4
הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְהַסְגִּיר לְאַדּוּם. בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ 5
כָּל־פִּי מִזְרַח, וְלֹא הִנִּיחוּם, הִדָּא הוּא דְּכְתִיב (עמוס א, 6
ז): עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי צֹר וְעַל אֲרַבְעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ 7
עַל הַסְגִּירָם גְּלוּת שְׁלֵמָה לְאַדּוּם וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית 8
אֲחִים. בְּקָשׁוּ לְבֶרֶחַ כָּל־פִּי מִעֶרֶב, וְלֹא הִנִּיחוּם, 9
דְּכְתִיב (ישעיה כא, יג): מִשָּׂא פַעֲרָב פַּעֲרָב תִּלְוֵנוּ 10
אֲרֻחוֹת וְגו'. כִּי אֶתָּה עֲשִׂיתָ, מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שְׁנִשָּׂא 11
לְמִטְרוֹנָה, אָמַר לָהּ אֵל תְּשִׁיחִי עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ וְאֵל 12
תְּשָׂאֲלִי מֶהֱן וְאֵל תְּשָׂאֲלִי לָהֶן, לְזִמִּים כְּעַם עֲלִיָּה 13
הַמֶּלֶךְ וּטְרִידָה חוּץ לְפִלְטִין, וְחִזְרָה עַל כָּל שְׂכֵנוֹתֶיהָ 14
וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתָהּ, וְחִזְרָה לְפִלְטִין, אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ 15
אֶקְשִׁית אִפְשִׁי, אָמַרְהָ הַמִּטְרוֹנָה לְמֶלֶךְ, אֲדוּנִי אֱלוּלִי 16
הָיִיתִי מִשָּׂאִילָה לָהֶן, וְשׂוֹאֵלֶת מֶהֱן מִנָּא, וְהָיָה 17
עֲבִידִיתִי גִבָּהּ, אוֹ עֲבִידִתָּהּ גִּבִּי, לֹא הָיוּן מִקְבִּלִין לִי. 18
כֹּף אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֶקְשִׁיתוֹן 19
אִפְיֹכוֹן, אָמְרוּ לְפָנָיו רַבּוֹן הַעוֹלָמִים לֹא כְתִבְתָּ 20
בְּתוֹרָתְךָ (דבריו ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּהֶם בְּתָךְ לֹא תִתֵּן 21
לְבָנִי וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנֶךָ, אֱלוּלִי הָיוּן מִשָּׂאֲלִין 22
לָהוֹן, וְנִסְכּוֹן מִיָּהוֹן וְאִינּוֹן מִיָּהוֹן, וְהָיִית בְּרִיתִיהָ גִבִּי 23
אוֹ בְּרִיתִי גִבִּיָּהּ, לֹא הָיוּ מִקְבִּלִים לִי, הָיוּ כִּי אֶתָּה 24
עֲשִׂיתָ. הִבַּאתָ יוֹם קָרָאתָ וַיְהִי כִמְנִי, בְּצָרָה, וְלֹא 25
כִּמוֹנִי בְּרוּחָהּ. 26

נז. תבא כָּל רַעְתָּם לְפָנֶיךָ וְעוֹלָל לָמוּ, אֵייתִי עֲלִיהוֹן 27
מִן דְּאֵייתִית עָלִי, דְּקִדֵּק עֲלֵיהֶן מִה דְּקִדֵּקְתָּ עָלִי. 28
וְעוֹלָל לָמוּ, קִטִּיף עוֹלָלְתִּיהוֹן כְּמִה דְּקִטִּפְתָּ עוֹלָלְתִּי. 29
כִּי רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִפִּי דָּוִי. אֶת מוֹצֵא שְׁבָדְכָר שְׁחָטָאוּ 30
יִשְׂרָאֵל בּוֹ לָקוּ וּבּוֹ מִתְנַחֲמִים, חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, וְלָקוּ 31
בְּרָאשׁ, וּמִתְנַחֲמִים בְּרָאשׁ. חֲטָאוּ בְּרָאשׁ, 32
דְּכְתִיב (במדבר יד, ד): נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשּׁוּבָה מִצְרִימָה. 33
וְלָקוּ בְּרָאשׁ, דְּכְתִיב (ישעיה א, ה): כָּל רֹאשׁ לְחָלִי. 34
וּמִתְנַחֲמִין בְּרָאשׁ, דְּכְתִיב (מִיכָה ב, יג): וַיַּעֲבֹר מִלְּכָם 35
לְפָנֵיהֶם וְה' בְּרָאשָׁם. חֲטָאוּ בְּאֶזֶן, דְּכְתִיב (זכריה ז, 36
יג): וְאֶזְנֵיהֶם הִכְבִּידוּ מִשְׁמוּעַ, וְלָקוּ בְּאֶזֶן, 37
דְּכְתִיב (שמואל א ג, יא): אֲשֶׁר כָּל שְׁמֵעוֹ תִּצְלִינָה שְׁתִּי 38
אֶזְנִי. וּמִתְנַחֲמִין בְּאֶזֶן, דְּכְתִיב (ישעיה ל, כא): וְאֶזְנֵיךָ 39
תִּשְׁמַעְנָה דְּבַר מַאֲחִירֶיךָ לֵאמֹר. חֲטָאוּ בְּעֵין, 40
דְּכְתִיב (ישעיה ג, טז): כִּי גִבְּהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וְחִלְכְּנָהּ 41
נְטוּיּוֹת גְּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינַיִם, וְלָקוּ בְּעֵין, 42
דְּכְתִיב (איכה א, טז): עֵינִי עֵינִי יִרְדֶּה מַיִם. וּמִתְנַחֲמִין 43

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 נג אסור לטלטל בקעת עץ תעג או אבן לכסות בהם פי החבית, או לסגור בהם את הדלת תעד, או להפוז
2 בהם בברזא לסתום הנקב שבחבית תעה, אף אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחל תעו,
3 וגם חשב עליהם מבעוד יום להשתמש בהם תשמיש זה בשבת – אין זה מועיל פלום תעו, אלא אם פן
4 יחדם לכך לעולם תעו, שאז ירד עליהם תורת פלי על ידי שניתחדו לתשמיש זה לעולם תעו. אבל מה
5 שיחדם לתשמיש זה לשבת זו בלבד – אין זה מוריד עליהם תורת פלי, אלא אם פן עשה בהם שום
6 מעשה תפ של תקון המוכיח שהם מוכנים ועומדים לכך תפא, שאז מתר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו
7 לו תפב, אבל לא לצורך אחר תפג.

8 במה דברים אמורים? בכסוי פי החבית וסגירת הדלת והפאזה בברזא וכיצא בדברים אלו, שאין דרכם של
9 עץ ואבן ליחד אותם לכך תפד, אבל אם חשב עליהם להשתמש בהם למחר תשמיש שדרכם ליחד אותם
10 לתשמיש זה, פגון שחשב על האבן לפצוע בה אגוזים למחר, אף על פי שלא יחדה לכך אלא לשבת זו

ביאורי הלכה

בלבד צריך מעשה גדול של סידור והכנה, ובייחוד
לצורך שימושים אחרים שלא שייך בהם סידור והכנה
לישיבה די בכל תיקון כלשהו⁴⁴².

תפא ועומדים לכך – כגון צביעת או סיתות האבן, אך
ניקוי האבן אינו מעיד על ייחודה לצורך מסויים אלא
מוכיח רק שכוונתו להשתמש בה אפילו ללא ייחוד⁴⁴⁹.
תפב שהוכנו לו – אפילו שעדיין לא נשתמשו בו⁴⁵⁰.
תפג לצורך אחר – צריך שיהיה ניכר ומוכח שייחד
את האבן לצורך זה, ולכך אין להשתמש בה לצורך
אחר שאז לא יהיה ניכר כלכך הצורך אליו ייחד את
האבן⁴⁵¹.

תפד אותם לכך – גם אם דרכו תמיד לעשות זאת בעץ
ואבן, ואפילו רגיל לעשות זאת באותו העץ או באותה
האבן – אינו נחשב כ"ייחוד"⁴⁵².

תעג בקעת עץ – חתיכת עץ⁴⁴².
תעד את הדלת – לנעול הדלת שלא תיפתח.

תעה הנקב שבחבית – לתקוע ברו בנקב שעושים
בחבית כדי להוציא ממנה יין⁴⁴³.

תעו בחול – רגילות להשתמש באבן או בחפץ אחר
לא הופכת אותה לכלי, כי בדרך כלל משליכים את
האבן מיד בגמר השימוש והרי היא כשאר האבנים⁴⁴⁴.
תעו מועיל כלום – אף שחשב עליהם כבר מבעוד יום
ולא נטלם באקראי והרי זה כאילו ייחד אותם – אין
זה מועיל⁴⁴⁵.

תעה לכך לעולם – אפילו על ידי מחשבה⁴⁴⁶.
תעט זה לעולם – כשייחדם לעולם מותר לטלטלם
לכל דבר ואין צריך לשום תיקון⁴⁴⁷.

תפ שום מעשה – כשהייחוד נעשה לצורך ישיבה

ציונים והוספות

שמחשבתו ניכרת על ידי מעשיו, ועפ"ז גם בייחוד לעולם
שע"י קטן עליו לעשות מעשה גדול וניכר, אך לכאורה
לאחר מעשהו מותר יהיה להשתמש בזה לכל צורך ולא רק
לצורך הדבר אליו ייחד.

447 כדלעיל הערה תמא.
448 כל עוד הוא מוכיח שהחפץ הוכן לצורך זה וכדלהלן
הערה תמט.

449 כי מן הסתם מנקה כל אבן שמשמש בה אפילו הוא
שימוש מזדמן לפעם אחת, ועוד שבניקוי האבן לא ניכר
מהו השימוש אותו יעשו באבן, ועפ"ז סידור אבנים במקום
מסוים על מנת שיהיו זמינים לשימוש אינו מועיל אלא אם
כן ניכר שסודרו לצורך זה. (כדלעיל סעיף גב לעניין עציים
ואבנים שהכינם לישיבה).

ועיין ב'לוח-המוקצה' לעניין חול שהוכנס ל'ארגו חול'
למטרות משחק וכן לעניין מטבע המשמש למשחק או
קמיע.

450 כדלעיל סעיף לו.

451 וכדלעיל הערה תמ.

452 אין זה נחשב לייחוד כי זה עושה זאת תמיד באותה

442 מלשון 'המבקע עצים', והיא מוקצה שאינה ראויה
לכלום בשבת.

443 כדי שהיין לא יישפך מסביב לברו יש לתקוע אותו
בחוזק.

444 רק ייחוד החפץ שמשמעותו שאין בדעתו להשליכו
גם לאחר השימוש (לעולם או עד לסיום הזמן שייחדו אליו
את החפץ) – נותן לו תורת כלי.

445 אף שייחוד אפילו לזמן מוגבל מועיל ליתן לחפץ
תורת כלי (כדלעיל הערה תלו שאין לחלק בזה בין ייחוד
לעולם או ייחוד לשעה), מכל-מקום ייחוד לשעה בחפץ
שאין דרך לייחדו, מחשבתו אינה מתפרשת כייחוד אלא
כשימוש מזדמן.

446 משמעות שוע"ר שדי בייחוד על ידי מחשבה ולא
זקוקים למעשה עבור זה (ודלא כפמ"ג סי' רנט א"א ס"ק
ב); ולהעיר שייחוד במחשבה צריך להיעשות על ידי בעלי
החפץ, שלא כייחוד שעל ידי מעשה תיקון; עוד להעיר
מהספק אם מועיל ייחוד במחשבה על ידי קטן, שבפמ"ג
(פתיחה להל' יו"ט ח"ב פתיחה למוקצה פ"א אות ו, ובתוס'
שבת סוף הקדמה לסי' שח ס"ק ט) משמע להקל במקום

- 1 בַּלְבֶּד - מִתֵּר לְמַלְמְלָה גַם לְכָל צִרְכֵּי תַפְחָה, לְפִי שְׁפִינֵן שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהַתִּיחֵד לְכָד לְעוֹלָם תַּפְחָה וְדִרְכָּה בְּכָד תַּפְחָה,
- 2 לְפִיכָד דִּי לָהּ בְּהֻכְנָה קָלָה לְהַכִּינָה לְכָד, דְּהִינֵּי בְּמַחְשָׁבָה לְשַׁבֵּת זֶה בַּלְבֶּד תַּפְחָה, אוֹ אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּבָר
- 3 תִּשְׁמִישׁ זֶה מִבְּעוֹד יוֹם אֶפְלוּ פַעַם אַחַת בַּלְבֶּד - הוֹכְנָה לְכָד, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלֶיהָ לְשַׁבֵּת זֶה תַּפְחָה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף נג

ביאורי הלכה

- תַּפְחָה לְכָל צִרְכֵּי — והוא הדין לצורך עצמו של האבן כגון שלא תיגנב או תינזק⁴⁵³.
- תַּפְחָה זֶה בַּלְבֶּד — כדין חריות של דקל דלעיל סעיף נ.
- תַּפְחָה לְשַׁבֵּת זֶה — בדבר שדרכו בכך ישיבתו אינה מתפרשת כמקרה בלבד, אלא כהכנה וייחוד⁴⁵⁶.
- תַּפְחָה לְכָל צִרְכֵּי — והוא הדין לצורך עצמו של האבן כגון שלא תיגנב או תינזק⁴⁵³.
- תַּפְחָה לְכָל צִרְכֵּי — היינו שהאבן נוחה לתשמיש זה ולא משתמשים בה רק בגלל שלא מצוי כעת כלי אחר⁴⁵⁴.

ציונים והוספות

- מעדיפים להשתמש בנסרים של עץ אם היו מצויים, וכזה נחלקה אבן לפצוע בה אגוזים (הראויה לעולם) מאבן לכיסוי כלי (היא ראויה אף לזה כדלעיל סעיף ח).
- כיון שהאבן נוחה לפצוע אגוזים וממילא הדרך לייחד לזה אבנים (שלא כקורנס (דלעיל סעיף יב) שהותר לפצוע בו אגוזים בשבת אך אין דרך לייחודו לכך), לכן כשמכניסים אבן לפצוע בה אגוזים בשבת הוא "ייחוד" מוכח וניכר, שהרי לא נטלו אותה בתור חפץ מזדמן (כמו אבן לכיסוי פי חבית שאינו מתאים לגמרי), אלא הכינו דבר שראוי לייחד לכך לעולם, וזאת, אפילו אם בפועל כוונתו להשתמש בה לשבת אחת בלבד.
- (456) וכדין חריות של דקל, לעיל סעיף נא.
- אבן הוא משום שלא זמין לו דבר ראוי יותר לכיסוי החבית וסגירת הדלת אלא אותה האבן, אבל לו היה זמין חפץ המתאים יותר לתשמיש זה היה משליך את האבן מיד, ולכך כל השימוש באבן נחשב כשימוש מזדמן, משא"כ בשימוש שהאבן היא חפץ המתאים לכתחילה לזה כפציעת אגוזים וכדלהלן.
- (453) אלא שלא הוזכר כאן טלטול אבן לצורך זה שאינו מצוי כלל.
- (454) ע"ד המבואר לעיל סעיף נב שיסוד החילוק בין חריות של דקל לשאר עצים הוא משום ששאר עצים אין נוחים לשבת עליהם ולכך לא מייחדים אותם לזה אלא כשלא מצויים חריות וכיוצא בזה, וכן לכיסוי החבית וסגירת הדלת

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

- 19 ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם אלא ימדוד
- 20 כנגד העיר כדי להבליע ההרים וגיאיות שכנגדה או למורדה
- 21 בדרך שיתבאר:

* * *

- 22 ן הגיע להר אם הוא זקוף כל כך שאם יורידו חוט
- 23 המשקולת מראשו לא יתרחק מכנגדו למטה בשיפולו ד'
- 24 אמות א"צ למדוד כלל הירידה והעליה אלא אם יש מישור
- 25 בראשו מודדו ואם אין מישור בראשו אינו מודדו כלל אלא
- 26 מדלגו לגמרי אף על פי שיכול להבליעו בחבל של נ' אמה.
- 27 ואם חוט המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות ומתלקט י'
- 28 טפחים מתוך יותר מד' אמות דהיינו שבהילוך יותר מד'
- 29 אמות של שיפוע עולה י' טפחים בגובה אז רואים אם אין
- 30 משפתו אל שפתו אלא חמשים אמה ביושר אם היו נוקבים
- 31 אותו בשיפולו אצל שפתו והיו מודדים דרך הנקב אזי צריך
- 32 להבליעו בחבל של נ' אמה שזוקף עץ גבוה בשפתו מזה
- 33 ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח חבל מזה לזה.

- 34 ואם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה מודדו בחבל
- 35 של ד' אמות וכך יעשה אחד עומד ברגלי ההר למטה ואחד
- 36 למעלה ממנו ברחוק ד' אמות ונותן התחתון את החבל
- 37 כנגד לבו והעליון כנגד רגליו ועולה התחתון למקום

חלק ב סימן שצט במה מודדין התחומין ומקום המדידה ומי הוא המודד:

- 1 א אין מודדים תחום העיר אלא בחבל של פשתן של
- 2 חמשים אמה לא פחות מפני שהוא נמתח ביותר כשהוא
- 3 קצר ומאריך המדה ללא צורך (וכן של שאר מינים נמתח
- 4 ביותר) ולא ארוך יותר מפני שאינו נמתח כראוי שכובדו
- 5 מכפילו ומתקצר באמצעותו ומקצר מדת התחום:
- 6 ב אם יש לפניו לסוף ע"ה אמה מהעיר נהר שהוא רחב
- 7 יותר מכ"ה אמה שאינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה
- 8 כשימדוד בו מסוף חמשים מהעיר מקום שנסתיים החבל
- 9 פעם אחת כיצד יעשה לאחר שמדד נ' אמה מהעיר חזור
- 10 לאחוריו כ"ה אמה כדי שיהא החבל של נ' אמה נשלם עד
- 11 הנהר:
- 12 ג לא ימדוד אלא כנגד לבו שקבעו לו חכמים מקום לשום
- 13 כנגדו ראש החבל שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד
- 14 רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין:
- 15 ד וצריך למתוח החבל בכל כחו מפני שהוא מכביד
- 16 באמצעותו:
- 17 ה לא ימדוד אלא כנגד העיר אפילו אם יש הרים וגיאיות
- 18 כנגדה לא ילך מכנגדה לצדה שהוא ישר וימדוד שם

48 אף בתחום שריבה אע"פ שהוא להקל לפי שתולין לומר
49 שהראשונים לא מתחו החבל כל צרכו שצריך למתחו
50 בכל כחו:

51 **יב** מדד ומצא מדתו במזרחית צפונית יתירה על
52 שכנגדה במזרחית דרומית מותח החוט של סימן
53 התחום מזו לזו באלכסון ואין אומרים שטעה באחת מהן
54 אלא תולין שזו שנתקצרה הוא מחמת הרים וגיאות שיש
55 שם והוצרך למודדן בענין שנתקצר התחום ויש אומרים
56 שתולין בטעותו והולכין להקל לומר שטעה בזו
57 שנתקצרה אצלו ומוציאין אותה להלאה עד כנגד הארוכה
58 (והעיקר כסברא הראשונה):

59 * * *

60 **יג** אם באו ב' מומחים ומדדו את התחום אחד ריבה ואחד
61 מיעט שומעין למרבה להקל בדברי סופרים ובלבד שלא
62 ירבה יותר ממדת אלכסונה של קרן העיר כיצד בעת שירבה
63 זה נאמר שמא הא' מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים ג"כ
64 באלכסון וכן מקרן שכנגדה ונמצא כשמותחים חוט מסוף
65 תחום שמקרן זו לסוף תחום שמקרן זו יהיה בין חוט זה
66 לעיר פחות מאלפים והאחרון מדד כהלכה מצלע העיר ואין
67 מחזיקין על הראשון שטעה ביותר משיעור זה ולפיכך אם
68 ריבה האחרון יותר משיעור זה אין שומעים לו.

69 ושיעור זה הוא שיעור עודף שיש בצלע ארוך אלפים על
70 צלע מרובע שאלכסונו הוא אלפים שהרי מן העיר עד החוט
71 המתוח מסוף האלפים שבאלכסון הוא צלע מרובע
72 שאלכסונו אלפים ושיעור צלע זו הוא אלף ותכ"ח אמה
73 בקירוב לפי החשבון של חכמי התלמוד שהוא בקירוב ולא
74 בצמצום בכל אלכסון שהוא עודף על צלעות ריבועו ב'
75 חומשין מאורך הצלע ונמצא שמאלף ותכ"ח עודף אלכסונו
76 אלפים ותתנ"ו חומשין שהם תקע"ב אמה פחות ד' חומשים
77 תנם על אלף ותכ"ח יהיו אלפים אמה פחות ד' חומשים
78 אבל לפי חשבון חכמי המדות שדקדקו וצמצמו החשבון
79 בכל אלכסון יהיה עודף זה תקפ"ה אמה בקירוב:

80 * * *

81 **יד** עושין התחומין סביב העיר כטבלא מרובעת דהיינו
82 שמודד על פני כל אורך העיר למזרח אלפים אמה
83 לחוץ וכן לצפון ואחר כך רואים כאילו היתה טבלא
84 מרובעת אלפים על אלפים בקרן למלאותה ונמצא התחום
85 בקרן אלפים ואלכסון שהם אלפים ות"ת וכן יעשה בשאר
86 הקרנות אבל לא ימדוד מאמצע הקרן אלפים באלכסון וכן
87 בקרן שכנגדה ויתן החוט מזו לזו שא"כ מפסיד הת"ת
88 שבקרן וגם לא יהיה התחום כנגד העיר אלא אלף ותכ"ח
89 ולפי חשבון חכמי המדות אלף ותט"ו:

90 **טו** אפילו עבד ושפחה כנענים שקבלו עליהם מצות
91 שהאשה חייבת בהן נאמנים לומר עד כאן תחום שבת
92 שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל.

93 אבל קטן אינו נאמן בעודו קטן אבל נאמן הגדול לומר
94 זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן
95 וסומכים על עדותו:

1 שעומד העליון והעליון עולה ד' אמות ומודדים כבתחלה
2 וכן יעשה עד שימדדו כל ההר מב' צדדיו ונמצא מתמעט
3 מדרונו בכל ד' אמות יותר מן חצי קומת אדם כמו שמלבו
4 ועד רגליו:

5 * * *

6 **ז** ואם הוא משופע יותר שמתלקט י' טפחים מתוך ד'
7 אמות כיון שאינו נוח תשמיש הליכתו וטורח הוא לעלות
8 ולמתוח חבל מעץ שבשפתו מזה לעץ שכנגדו אזי לא
9 הטריחוהו חכמים בכך אלא ישער באומד כמה יהיה בחבל
10 שימתחו עליו מעץ לעץ אם היו מעמידים אותם בשפתיו
11 מזה ומזה והולך לו למדוד להלן להשלים מדת תחומו.

12 ואם ישער בדעתו שיהיה בו יותר מנ' אמה כיון שאם לא
13 היה משופע כל כך היה צריך למדוד כל שיפועו בחבל של
14 ד' אמות גם כשהוא משופע כל כך לא הקילו בזה לשער
15 באומד דעתו כמה יהיה בחבל המתוח אלא צריך למדוד
16 כולו בחבל של ד' אמות:

17 **ח** וכל זה בהר וכן בכותל בין שהוא זקוף בין שנפל
18 ונעשה כהר אבל אם הגיע לגיא אם יכול להבליעו
19 בחבל של נ' אמה צריך להבליעו ולא לשער באומד דעתו
20 אפילו מתלקט עשרה מתוך ד' אמות לפי שבקל יכול
21 להבליעו שאחד יעמוד מכאן ואחד מכאן ואין צריך להעמיד
22 עצים כלל ומטעם זה אפילו אם אין חוט המשקולת מתרחק
23 מכנגדו למטה ד' אמות צריך להבליעו.

24 אבל אם אינו יכול להבליעו בחבל של נ' אמה אם חוט
25 המשקולת מתרחק מכנגדו ד' אמות מודדו כולו בחבל של
26 ד' אמות כמו בהר.

27 והוא שלא יהא עמוק יותר מאלפים אבל אם הוא עמוק
28 יותר מאלפים מודד הירידה והעליה של כל השיפוע מדידה
29 יפה כמו קרקע חלקה אפילו אם יכול להבליעו בחבל של
30 נ' אמה.

31 ואם אין החוט מתרחק מכנגדו ד' אמות אינו מודד כלל
32 השיפוע של ירידה ועליה אלא המישור של מטה בלבד אם
33 אינו יכול להבליעו ואפילו אם עמוק יותר מאלפים:

34 * * *

35 **ט** הגיע להר או לגיא וכל מה שממנו כנגד העיר הוא רחב
36 מחמשים אמה שאינו יכול להבליעו ומן הצד הוא
37 מתקצר והולך כגון שהוא במזרח העיר וכל אורך מזרח אינו
38 יכול להבליעו אם יכול להבליעו בתוך אלפים של צד צפון
39 או דרום ילך לשם ויבליעו כיון שהוא עדיין בתוך התחום
40 של צד העיר ויחזור אח"כ כנגד העיר לפי מדה שמדד שם
41 אבל אם אינו יכול להבליעו בתוך אלפים של צד העיר לא
42 יתרחק יותר להבליעו, גזירה שמא יאמרו הרואים שמדת
43 תחומין באה לכאן:

44 **י** אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע
45 מדת הקרקע:

46 **יא** היו לנו תחומי שבת מוחזקין ובא מומחה ומדד
47 ריבה בתחום מהם ומיעט בתחום מהם שומעים לו

חלק ב סימן ת מי שישב לו בדרך לנוח ולא ידע אם הוא בתחום אם לאו:

א מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר וישב בדרך לנוח
וחשכה לו ולא ידע שהוא בתחום העיר ואח"כ מצא
עצמו בתחומה קנה שביתה בעיר ונכנס לתוכה בשבת
ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ואע"פ
שנתכוין לקנות שביתה במקומו כיון שאילו היה יודע
שהעיר בתוך תחומו לא היה חפץ לקנות שביתה אלא עם
בני העיר הרי הוא כאילו קנה שביתה עמהם.

אבל אם לא היה בדעתו כלל ליכנס לעיר זו קנה שביתה
במקומו ומשם יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם כלים
אלפים ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר
מחציה ואם כלים בסוף העיר כל העיר נחשבת לו כד' אמות
כמו שיתבאר בסי' ת"ח.

ואפילו אם מבעוד יום היה בדעתו ליכנס לעיר זו ובין
השמשות אמר בפירוש שביתתי במקומי הרי עקר שביתתו
מאנשי העיר וקנה שביתה במקומו:

* * *

חלק ב סימן תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל
רוח:

א כל אדם קונה שביתה במקום שקדש עליו היום ויש לו
משם אלפים לכל רוח אף על פי שלא אמר שביתתי
במקומי שכיון שאם היה רוצה היה אומר הרי זה כמו שאמר
ואפילו מי שישן בדרך וחשכה לו קנה שביתה במקומו אם
הוא חוץ לתחום העיר ויש לו משם אלפים לכל רוח ואע"פ

שלא נתכוין לקנות שביתה כלל שהואיל ואם היה ניעור היה
קונה קונה ג"כ כשהוא ישן וכל חפציו כמוהו.

אבל חפצי הפקר שאין להם בעלים שיוכלו להקנות להם
שביתה לא קנו שביתה מאליהם אלא הרי הם כרגלי הזוכה
בהם תחלה שיוכל להוליכם למקום שילך הוא ואפילו חוץ
לתחום העיר אם עירב לשם.

אבל חפצי הנכרי קונים שביתה במקומן אף על פי
שבעליהם לאו בני שביתה הם שגזרו על חפצי הנכרי
גזירה משום חפצי ישראל ואם הוציאם הנכרי חוץ לתחום
אין להם אלא ד' אמות אלא שאם הביאם לעיר דינם כמו
שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו בעיר שכל העיר
נחשבת לו כד' אמות הואיל ויצא באונס כמו שיתבאר
בסי' ת"ה.

והוא שתהא העיר מוקפת מחיצות לדירה שכל מקום שאינו
מוקף לדירה אינו נחשב כד' אמות כמו שנתבאר בסי' שצ"ו.

(ואינו דומה לשבת בעיר שכולה נחשבת לו כד' אמות
אע"פ שאינה מוקפת מחיצות כלל לפי שאין מתחילין
למדוד לו אלפים אלא מבית החיצון הואיל וכל בתי העיר
מובלעים זה בתוך ע' ושיריים של זה אבל מכל מקום אין
כל העיר נחשבת לו כד' אמות ממש אלא ביתו שקנה בו
שביתה בלבד ושאר הבתים הם מובלעים זה בתוך ע' אמה
ושיריים של זה ואין מתחילין המדידה מהם אבל ליוצא
חוץ לתחום אין כל העיר נחשבת כד' אמות עד שתהא
מוקפת מחיצות לדירה).

וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונים בתים תחלה ואח"כ
מקיפים אותם אבל סתם מבצרים אינן מוקפים לדירה:

לְקוּטֵי תוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

דִּהְיִינוּ אֶפִּילוּ בְּבַחֲנֵינָה קֶצֶה אַחֲרָיו שֶׁהוּא רְחוֹק מִקֶּצֶה
הָרָאוֹן לְגַמְרֵי, דִּהְיִינוּ בַּחֲנֵינָה עֲלֵמָא דִּפְרוּדָא³², דְּבָרִים
זָרִים וְנִפְרָדִים כִּי, וְנִמְשָׁךְ "קוֹל" וְהַמְשָׁכָה עֲלִיוֹנָה
מִלְמַעְלָה שֶׁתַּחְבְּרוּ וִיתִיחֲדוּ גַם הֵם לִיחֻדוֹ יִתְבָּרֵךְ.
וְזֶהוּ "וַיִּקַּח מֵאֲבֵנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מִרְאשׁוֹתָיו כו'" (ויצא
כו, יא): כִּי "הוּא יִתְבָּרֵךְ מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם"³³, בְּמֵאֲמָרָה³⁴:

ג. אַבְל²⁷ "צִוְּאָרְךָ בְּחִרוּזִים" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, י) הוּא בַּחֲנֵינָה
אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלִיּוֹת מוֹפְרָדִים וְקְבוּעִים וְתוֹלִיִּים
בְּחוּט, שֶׁהַחוּט נִכְנָס בָּהֶם וּמַחְבֵּרָם שְׁלֵא יִתְפָּרְדוּ²⁸. וְכָךְ
עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלֵי נִמְשָׁךְ "הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב" (תוֹלָדוֹת כו, כב) – יוֹד
עֲקֵב, הוּא מִדְּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב²⁹ – בַּחֲנֵינָה חוּט³⁰ "מִבְּרִיחַ מִן
הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה"³¹ (תְּרוּמָה כו, כח).

(31) (עיין מה שנתבאר מענין זה **דַּעֲקָב** – בַּפְּרָשָׁת צו בַּדְּבֹר הַמִּתְחִיל
וְהִקָּה אוֹר הַלְבָּנָה כו" ט, א וְאֵילָךְ, וּבַדְּבֹר הַמִּתְחִיל "מִשְׁמַח חֶתֶן כו"
(שם ת, ד וְאֵילָךְ). וְעַיִן בַּזֵּהר סוּף פְּרָשַׁת תְּרוּמָה קע"ה, ב').

(32) (עוֹלָם הַפִּירֹד).

(33) (לִשׁוֹן בְּרָאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה טו, ט).

(34) (נוֹסֵחַ הַהֲגָדָה).

(27) (הָבָא לְקַמֵּן הוּבָא בְּשִׁנְיִים וְהוֹסְפוֹת בְּ"הַמְשָׁךְ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה"
תְּרִס"ו עֲמוּד לֹא וּמֵד)

(28) (בְּלִשׁוֹן "מַחְרוּזוֹת שֶׁל דָּגִים" (בָּבָא מֵצִיעָא כג, ב). – תְּקִס"ד. וְזֶהוּ מִתְבָּשִׁיט
הַבְּלָה. – אוֹר הַתּוֹרָה פְּרָשַׁת רֹאשׁ עֲמוּד תְּתָה, רֹאשׁ שָׁם בְּאֶרְבֶּה. וְרֹאשׁ גַּם סִפֵּר
הַמֵּאֲמָרִים תְּרִל"ג חֵלֶק ב עֲמוּד תו וְאֵילָךְ.

(29) (רֹאשׁ זֶהר חֵלֶק א, ב. חֵלֶק ב קע"ה, ב).

(30) (וְאֵילָךְ רֹצֵה לֹמֵר שֶׁמְשַׁמֵּךְ הָקוֹ חוּט מֵאוֹר אֵין סוּף עַל יְדֵי עֶסֶק
הַתּוֹרָה. – אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כָּרֶךְ ב עֲמוּד תַּקְעוֹ).

וזהו מה שכתוב "הקל קול יעקב":
 והנה, קול הראשון חסר וי"ו⁴³ – שהוא בחינת תפלה
 והעלאה ממטה למעלה להיות "באריה ישאג" (הושע יא,
 א) אף אי אפשר להיות העלאה זו בלתי על ידי המשכה
 – בחינת קול העליון מלמעלה למטה⁴⁴.
 ועל דרך זה איתא בזהר בשלח (דף נ', עמוד א')
 בתוספתא: "עד לא אשתקע אורא דכינא ולא נהיר,
 אבנין נקיבן הוו סתימאן"⁴⁵. שצריך להיות המשכה
 בתחלה מבחינת "אורא דכינא", שעל ידי זה יהיו
 ה"אבנין נקיבן". והוא בחינת המשכת מ"ד לעורר המין
 דב"ן; אבן – א' בן וכו'. וזהו ענין הקול וההמשכה
 מלמעלה לעורר הקול שמלמטה למעלה, והפונה כו'.
 והקול הב' דיעקב המלא וי"ו, הוא בחינת "ברית
 התיכון" ש"מברית מן הקצה אל הקצה", והוא בחינת
 חוט הנכנס בתוכם לחברם שיהיו לאחדים. שהחוט הוא
 בחינת ה"מברית מן הקצה אל הקצה", שיהיה בחינת
 "אני ה' לא שניתני" (מלאכי ג, ו) "אני ראשון ואני אחרון"
 (ישעיה מד, ו) – בשורה⁴⁶.
 (והוא בחינת תורה⁴⁷. והיינו, שהתורה היא פנימית רצונו
 וחכמתו יתברך, והוא וחכמתו ורצונו הכל אחד. וזהו בחינת
 החוט הנכנס לתוך האבנים לחברם כו'⁴⁸).
 וזהו⁴⁹ "פה אמר הויה מלך ישראל וגואלו, ה'
 צבאות: אני ראשון ואני אחרון" (ישעיה מד, ו).
 כי "מלך ישראל" הוא בחינת מלכותו יתברך השוכן
 ומתלבש בתחתונים, בהשתלשלות וירידת המדרגות
 מאור אין-סוף.
 "וגואלו" של מלך, פירושו: שיגאול ויפדה מדת
 מלכותו יתברך מהתלבשות בקליפת נוגה, ולהיות

"ברוך המקום", בחינת "ממלא כל עלמין", ו"אבנים" הם
 בחינת אותיות שגפלו בשבירת הכלים, ויעקב הוא
 המביאן ומעלה אותם למעלה בבחינת "מראשותיו"³⁵.
 וכשם שבמשל החרוזים מאבנים טובות שהם נקובים
 וחלולים, כך צריך לעשות מקום חלל. כמו שכתוב
 (תהלים קט, כב): "ולבי חלל בקרבי"³⁶, להיות "כלי ריקן
 מחזיק"³⁷ המשכות אור אין-סוף ברוך-הוא. שאין אור
 אין-סוף ברוך-הוא שורה ומתגלה אלא במי שבטל אליו
 במציאות לגמרי, בבחינת אין ממש, שלא יהיה תופס
 מקום כלל ליש ודבר.

וכדי להיות ביטול זה, הוא על ידי בחינת "קול
 יעקב". שהקול מעורר הפונה³⁸. והפונה אינו מחשבה
 לבדה, כי אם להיות מכון כו'. וכך בחינת נסות ישראל
 נקרא כוונה, על שם שצריך לכוון את לבו לגבי אין-סוף
 ברוך-הוא בבחינת ביטול כו'. שיהיה מכון נגד בחינת
 "אין ערוך לה" כו'³⁹, שיהיה נתפס במוחו ולבו כי "אין
 עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה).

וזהו ענין "שיכונונו את לבם" שבמשנה ריש פרק ה'
 דברכות⁴⁰. היינו, באדם המכוין לזרוק חיצו במקום ידוע
 – כך תהיה כוונת הנפש לצאת מנרתקה ולהשתפר אל
 חיק אביה⁴¹ בבחינת ביטול במציאות, ולהתכלל במקורה
 מקור החיים מקור התענוגים אור אין-סוף ברוך-הוא,
 שיהיה אור אין-סוף ברוך-הוא ממש שורה ומתגלה
 בנפשו.

כי אין אור אין-סוף ברוך-הוא שורה ומתגלה אלא
 במי שבטל אליו. והוא בחינת עשיית הנקבים והחלולים
 שבאבנים טובות⁴² כדי שיכנס בהם החוט המחברם. וכך
 הוא על דרך משל בחינת ביטול הנ"ל, להיות בבחינת
 "ולבי חלל בקרבי", שהוא בחינת "כלי ריקן".

44) וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "הקל קול יעקב" (סידור עם דא"ת. וראה אור התורה שיר השירים עמוד קמב).

45) (עד שלא שקע אור טהור ולא האיר, אבנים נקובות היו סתומות).

46) "שממשיך ומחבר מבחינת "אני ראשון" שהוא מלכות דאין סוף בבחינת "אני אחרון" דהיינו מלכות דאצילות המתלבשת בביע שיהיה "אני ראשון ואני אחרון" בשוה כו'. והיינו על ידי "הקל קול יעקב", קול התפלה והתורה. – אור התורה בראשית כרך ב שפט, א. וראה גם באורי הזהר להצמח צדק כרך ב עמוד תתצב.

ראה אור התורה ויקרא כרך א עמוד רעט "הטעם שזוהר על ידי בריית התיכון שהוא הנקרא תמן אמת ליעקב", עיין שם.

47) וכנ"ל ממה שנתבאר על פסוק "כי תשמע בקול כו' לעשות הישר כו'" (לעיל פרשת ראה כג, א).

48) ויינין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויקח קרח" בענין "בן פורת יוסף" (נח, א).

49) (ראה לעיל שמיני עצרת פט, ד).

35) (ועיין מה שנתבאר מענין זה – ריש פרשת ויצא בדבור המתחיל "ושבתי בשלום כו'" (תרא בא, א ואילוף)).

36) (ראה אור התורה נ"ך כרך א עמוד תקנב).

37) (ברכות מ, א).

38) (ראה טור ושלחן ערוך אורח חיים סימן סא סעיף ד. ראשית חכמה שער הקדושה סוף פרק טו. דהסמן בלקוטי שיחות חלק לה עמוד 195 הערה 29).

39) (ברכת "וצור אור" של שבת).

40) (פרק ה, משנה א: "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום").

41) ("בהשתפר נפשם אל חיק אמתם". איכה ב, יב).

42) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לא הביט און ביעקב", מענין "מאות צריכות פונה" (לעיל בלק ע, ב, עא, א, ד). ומה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי כדכד", בפירוש "ושעריך לאבני אקדח, וכל גבולך לאבני חפץ" (לעיל פרשת ראה כו, א ואילוף)).

43) (ראה יהל אור עמוד קעג).

(פירוש "מדרבך" היינו הדבור בדברי תורה. וכמו שכתוב
בזהר חלק א', בפרשת ויחי (דף רמ"ו, עמוד ב'). ונקרא גם כן ויחי
מט, כא): "אמרי שפר כו"ל⁵⁸, עיין שם.
אך בענין "כחוט השני" צריך עיון: דהנה איתא בזהר ויקרא
(דף כ"ג, ב'. ודף כ"ה, סוף עמוד א' ועמוד ב'), שעל ידי עסק התורה
נמשך עליו "חוט של חסד", עיין שם. וכמו שכתוב בגמרא⁵⁹.
והרי "חוט השני" משמע בחינת גבורה, כמו שכתוב בזהר חלק
א' בפרשת ויחי (דף רל"ח, ב') על פסוק "כי כל ביתה לבוש
שנים"⁶⁰.
אך בזהר תרומה (דף קל"ט, א') בענין "תולעת שני",
לפירוש ה"מקדש מלך" שם - היינו בחינת חסד. וגם אתי שפיר
דקאי על עסק התורה, שזהו בחינת תולעת, ש"אין כחו אלא
בפיו"⁶¹. וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "זאת חקת התורה
כו"ל⁶², ושם נתבאר דהוא גבורה-שפחט⁶³.
ואפשר - משום דמלכות היא תורה שבעל-פה⁶⁴, שבגינה
מן הגבורות, וזהו ענין "דקדיקו סופרים", והם גם כן ודאי בחינת
גבורה-שפחט. ולכן נקרא "כחוט השני כו"ל⁶⁵).
והנה, על ידי ביטול הנפש בתפלה בבחינת "אריה
ישאג", והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למטה בבחינת
"דירה בתחתונים", שהוא בחינת תורה ומצות, אזי גם
הדברים זרים ומפורדים לגמרי בבחינת "עלמא דפרודא"
נמשכים ועולים מאליהם לאתהפכא מחשוכא לנהורא,
שגם עליהם נאמר "ויקח מאבני המקום" - בחינת
"מקומו של עולם", שנפלו בשבירת הכלים מבחינת
"לפני מלך כו"ל" (וישלב לה, לא).

בבחינת "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד),
בבחינת שמים ובבחינת ארץ בשוה, להיות הגילוי למטה
כמו למעלה, ואז "אני ראשון ואני אחרון" בשוה⁵⁰.
והארה והמשכה זו להיות בבחינת "אני ראשון ואני
אחרון" בשוה, תלוי ב"ישראל עם קרובו" (תהלים קמח, יד).
וכמו שנאמר במצות (אחרי יח, ה): "אשר יעשה אותם
האדם" - שהאדם עושה אותם למצות.
כי הנה המשכיל יבין דענין ה"ל" ויקח מאבני המקום
כו"ל⁵¹ שייך גם כן בתורה ומצות שהם מלוכשים בענינים
גשמיים. ונקרא בחינת "אבני המקום", בחינת אותיות:
ו"ישב"ב" - י"ש כ"ב⁵², הם "נובלות חכמה שלמעלה".
וכדי להיות בהם בחינת גילוי הארת אור אין-סוף
ברוך-הוא מחכמה-עילאה, וגם להיות הארת אור אין-
סוף ברוך-הוא בחכמה (ובחסד), מבחינת "כי חפץ חסד
הוא"⁵³ (מכאן, יח), הנה הארתם והמשכתם הוא על ידי
ישראל, כמו שכתוב: "אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם", וכתבי: "ועשיתם אתם"⁵⁴, שישאל עושים אותם
להמצות⁵⁵ כו"ל⁵⁶. והיינו על ידי "רוח אייתי רוח"⁵⁷.
והבחינה הזו לישראל הוא בחינת "קול" והמשכה
עליונה מבחינת "אריה ישאג", כמו שנתבאר במקום אחר,
לחיות "רוח אייתי רוח". ואחר כך הקול הב' - להיות
המשכה ב"אמשיך רוח", שיהיה הארת אור אין-סוף
ברוך-הוא שורה ומתגלה בתלמוד-תורה ומצות, בחינת
"אני הוי"ה לא שגית", ולמעלה ולמטה שוין, והוא
בחינת חוט המחקרם. וזהו "כחוט השני שפחותיק
ומדרבך נאנה" (שיר השירים ד, ג).

(56) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה לנו משה כו"ל
(לעיל ברכה צד, א).

(57) (רוח מביא רוח. וזה חלק ב, קסב, ב).

(58) "נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי שפר" היינו דכתיב "ומדרבך נאנה", בגין
דקול מדבר ליה לדבור ולית קול בלא דבור, והוא קול אשתלח מאתר עתיקא
דלעילא ושלח מקמיה לאנהגא לדיבור. - אור התורה ראש השנה עמוד א'תו.
וראה גם אור התורה ויחי (בראשית כרך ו עמוד תתשג, ב)

(59) (חגיגה יב, ראה תורה אור לב, ב. ונתבאר בארובה באור התורה פרשת
לך לך (בראשית כרך ד) תשג, ב ואילך. וראה גם אור התורה האזינו עמוד
א'תרמו).

(60) ועיין שם (דף רמ"א, סוף עמוד ב'). ובפרשת בראשית (דף מ"ד,
ב') בענין "חוט השני". וב"לקוטי תורה" ולהאריך לו ביהושע.

(61) (ראה וזה חלק א קעה, א. תנחומא בשלח ט).

(62) (לעיל חקת נו, ב. וראה שם ס, ד).

(63) ועיין עוד בזהר חלק ג' בפרשת חקת (קפ"ד, א').

(64) (תקוני זהר בהקדמה "פתח אליה" יז, א).

(65) ועיין מה שנתבאר לעיל (ו, א. ד. י. ד) על פסוק "שחורה אני

(50) (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ששים המה מלכות" (לקמן לה, א)
בענין "ומשם יפרד" כו', מפלגא דלעילא כו'. אכן על ידי
"זורע צדקות" נמשך "מצמיח ישועות", להיות הגילוי למטה
כמו למעלה. וזהו ענין "אני ראשון ואני אחרון בשוה כו'".

ועיין ב"פרדס" בערכי הכינויים ערך גאולה, בענין (רות ג, יג) "וגאלתיך
אנכי".

ועיין בזהר ריש פרשת ויגש, (דף ר"ה, עמוד ב') גבי: "אין
מפסיקין בין גאולה לתפלה - במה דלא מפסיקין בין תפלין
של יד לתפלין של ראש".

(ראה אור התורה ויחי (בראשית כרך ב) ססד, ב בשם התקוני זהר: "אני ראשון
- בחר, ואני אחרון - במלכות", עיין שם ובדף שפט, א).

(51) ("ישם מראשתי, וישב במקום ההוא").

(52) (תקוני זהר תקון דף קלב, ריש עמוד ב. וזה חלק א קנו, סוף עמוד ב
בסתרי תורה).

(53) (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לסוסית" (לעיל יב, ב) גבי "כי
אמרתי עולם חסד יבנה").

(54) ("אתם כתיב").

(55) (זהר חלק ג קי, ב. קיג, א).

בגשמיות כו', על ידי "ולבי חלל כו'", ועל ידי זה אחר כך
 "בחרוים", להיות המשכת החוט בכל סדר
 ההשתלשלות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין "מברייח
 מן הקצה אל הקצה" 66:

ד"ה נאו לחייד בתורים, שיר השירים

וזהו שמתחלה נאמר "נאו לחייד בתורים" – שהוא
 תורה שבכתב ותורה שבעלפה כנ"ל. ועל ידי זה אחר
 כך "צוארף בחרוים", ש"צוארף" – בחינת הקול
 והמשכה מלמעלה למטה, להיות בחינת עשיית נקבים
 בכל מיני אבנים טובות, שהם האותיות המלוכשות

האמצעי כ, ג ואילך.

(66) וענין מה שנתבאר על פסוק "לפנתני כו' באחד ענק מצוארףך"
 (לקמן כט ג).

ונאדה, שעל ידי גבורות אלו נמשך גילוי אור אין-סוף ממש
 מה שלמעלה מבחינת "שער רישיה בעמר נקא" כו'.

וענין מה שנתבאר במקום אחר על פי המאמר הזה וישלח (דף קע"ה,
 ב') בפסוק "כי ישרים דרכי הנה" כו', ענין שם (ביאור הזהר לאדמור

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

כאשר הבטול בעצמות ממש נק' פשוט שאינו בא
 בהרכבה ובהתפשטות עדיין בדבר מה כלל אלא שהוא
 מקור היולי לכל מיני בטול שמסתעפים ממנו בבטול
 הרצון ושכל ומדות וכה"ג כו' והוא כמו נקודה ד' שאין
 בו התפשטות כלל רק מצומצם כנקודה אחת לבד (שזהו
 בבחי' פנימית הכתר או באין דחכמה שלמעלה מן
 השכל והשגה דחו"ב ולמעלה מן התפעלות בטול
 מורגש שבמדות אוי"ר כו') וזהו כמו דמיון הבא לפני
 המלך פתאום בלתי הכנה בנפשו שמתבטל לגמרי מכל
 מציאותו מכל וכל ונופל בהשתחוואה לארץ כאבן דומם
 לבל ירגיש א"ע כלל לבחי' מהות ומציאות דבר מה (גם
 לא ירגיש במה שהוא בטל) כי נופל עליו אימת מלך
 פתאום ונעשה בטול הגדול הזה בנפשו ממילא עד
 שנעשה בהעדר הרגשת עצמו לגמרי להיות כאבן דומם
 בלי יוכל לדבר מאומה כי נתבלבל ממעמדו כו' (שזהו
 בטול הב' הנ"ל וכהשתחוואה בתפלת י"ח שאו' אדני
 שפתי תפתח כו' וכה"ג בבוא כ"ב להשתחות לפני ה'
 ממש שעולים מבריאה לאצי'. ועכ"ז יכול להיות בטול
 פשוט כזה גם בתחלת העלייה שמתבטל בטול עצמי
 למעלה מן הטעם כמו במ"ת שא' נעשה למעלה מן
 הטעם וכמו בחי' ההשתחוואה של עולי רגל בעזרה
 אפי' הע"ה כו') שעכ"פ כ"ז הבטול נק' בטול היש לאין
 שיש מי שבטל רק שמתבטל מכל העצמות שלו (אבל
 במשה ואהרן שא' (שמות טז, ח) ונחנו מה. מה בעצם
 למעלה מבטול היש כו') ובזה הבטול הפשוט זהו
 כנקודה ד' דחכ' שהוא בבחי' אין למעלה מהתפשטות
 בהשגה וטעם שהוא בעצם הנפש ממש שאין בזה גוון
 מיוחד עדיין רק הוא מקור היולי לכל בטול שמורכב
 בדבר מה כו' וד"ל:

(יט) והנה מעתה יש להבין מה שמצינו בענין השיר
 שיש בו ד' מדרגות שיר פשוט ושיר כפול
 ושיר משולש ושיר מרובע (וכללותן הן ה' מדרגות כי
 שיר פשוט הוא כולל לד' מדרגות דשיר כפול ומשולש
 ומרובע (כמשי"ת) כמבואר בזהר וס' הקבלה. (שזהו
 הנרמז במ"ש שיר השירים אשר לשלמה כו' שיר פשוט
 שכולל השירים הללו דשיר כפול ומשולש ומרובע)
 ובאור הענין יובן ע"ד שמצינו בזהר בענין הגוונים
 שנראה בעמוד העומד בגעה"ת שעולים בו הנשמות
 לג"ע העליון מידי שבת וחדש כנ"ל שבו באים בבחי'
 הבטול ממהו' הראשון כנ"ל שנראים בעמוד זה ג' גוונים
 חיוור וסומק וירוק (כמראה הקשת שנראים בו בגלוי ג'
 גוונים הללו והן ג' מדרגות דזהב וכסף ונחשת כידוע
 וכמו בשושנה שיש בה ג' גוונים הללו בגילוי אבל בחי'
 אור פשוט כאור השמש עצמו אין שם גוון ניכר כלל
 אע"פ שכלולים בו ג' גוונים הללו כו') והנה מבואר שם
 שלפעמים לא נראה בעמוד זה רק גוון אחד חיוור או
 סומק ולפעמים נגלו בו הג' גוונים ולפעמים ד' גוונים
 ולפעמים אין בו גוון מיוחד רק כמו גוון פשוט שהוא
 לנגד בחי' שיר פשוט ושיר כפול שכלול מב' גוונים
 דחיוור וסומק ושיר משולש מג' גוונים הנ"ל ושיר מרובע
 מגילוי ד' גוונים. ולהבין כ"ז הנה מבואר למעלה שבשיר
 הן עולין בבחי' הבטול במציאות והנה יש בענין הבטול
 מיש לאין כנ"ל כמה מדרגות שונות. ולמעלה על כולם
 הכוללים יחד הוא בחי' בטול הפשוט (שהוא ע"י בחי'
 שיר פשוט). וענין בטול זה שהוא פשוט היינו שהוא
 בחי' בטול עצמי בעצם הנפש בלתי מורכב בדבר מה
 כלל לא ברצון ולא בשכל. שאם הבטול ברצון או מצד
 שכל וטעם ה"ז נקרא בטול מורכב בדבר מה עכ"פ אבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

39 שמבואר באבות ספ"ד, ואע"פ שהדין נמשך ע"י ספי'
 40 הגבורה שאינה הבורא עצמו ית' (אע"פ שהיא אלהות
 41 כנ"ל) מ"מ אין ההמשכה מהספי' בעצמה אלא
 42 מהבורא ית' שדן ע"י ספי' הנ"ל ונמצא הוא הדין כו'
 43 וכן הוא הנותן המתן ע"י ספי' החסד ולא כמו שבמשל
 44 הסוכן בעצמו נותן ולא המלך כו' ואין לומר דא"כ לא
 45 א"ש מ"ש כי מי שיש לו ריב כו' יבקש מהמלך שיצוה
 46 אל היושב על המשפט לא שיצוה אל הסוכן כי תהי'
 47 שאלתו בטעות, דהניחא במשל שהיושב על המשפט
 48 והסוכן הם שני אנשים נפרדים ושניהם אינן המלך ואין
 49 בכח האיש היושב על המשפט לתת מתן כו' ומש"ה
 50 כששואל שיצוה אל השני הוא שאלה בטעות, משא"כ
 51 למעלה בנמשל שהבורא ית' הוא עצמו היושב על
 52 המשפט ע"י התלבשותו בספי' הגבורה והוא עצמו
 53 הסוכן הנותן מתן ע"י החסד. וא"כ אף אם האדם שואל
 54 המתן מהמלך ממ"ה הא"ס ב"ה שיצוה אל השופט כו'
 55 האיך יקרא זה שאלה בטעות שהרי הוא ית' הוא
 56 השופט והוא עצמו הנותן מתן כו', דמ"מ כיון שהבורא
 57 ית' דרכו להשפיע המתן ע"י התלבשותו בחסד ולא ע"י
 58 התלבשותו בגבורה א"כ כששואל ממנו המתן
 59 לשישפיע לו ע"י התלבשותו בגבורה הוא טעות, והן
 60 אמת כי הבורא ית' יוכל להשפיע חסד ג"כ ע"י הגבורה
 61 כי מדותיו ית' כל א' כלולה מכולן אלא שלזה צריך
 62 זכות גדול להפך מדה"ד לרחמים כי במדת הדין דרכו
 63 לדקדק כמ"ש שמים לא זכו בעיניו כו' וארז"ל ע"פ
 64 וימהר משה מה ראה אמת ראה כו' אם לא ע"י זכות
 65 גדול ועצום משא"כ ע"י מדת החסד דרכו להטיב
 66 לרעים ולטובים כו', ואמנם קושיית הריב"ש ז"ל מי
 67 מכניס אותנו בכ"ז הלא טוב להתפלל סתם לשם ית'
 68 כו' ר"ל לעלת העלות כמו שהוא למעלה מהתלבשותו
 69 ב"ס עדיין והוא ידע באיזו דרך ישלים המבוקש אם
 70 ע"י שיתלבש בספי' החסד כו' לפי ענין בקשתו של זה
 71 והיא קושיא אלימתא לכאורה: (וליישב זה צ"ל ענין
 72 ההלל שמשבחים לו ית' כדי להמשיך עי"ז המדות
 73 מהעלם לגלוי דאל"כ הרי לאו מכל אינון מדות איהו
 74 כלל וע"י ההילול מתלבש בהן כו' וכמ"כ ע"י הזכרת
 75 השם השייך להספי' ההוא מתלבש בה ויומשך בקל
 76 יותר המבוקש כו'):

1 ח) והנה במ"ש יבואר לנו ישוב נכון לקושיית
 2 הריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' קנ"ז על
 3 המכוונים בתפלתם בענין הספירות, ומתחילה צריך אני
 4 להעתיק קצת לשונו וז"ל, ופעם א' שאלתי לו
 5 (להמקובל דון יוסף ז"ל ששבחו מאד הריב"ש איך
 6 שהי' חכם בתלמוד וחסיד גדול) איך אתם המקובלים
 7 בברכה אחת מכוונים לספירה ידועה ובברכה אחרת
 8 לספירה אחרת ועוד הכי יש אלהות לספירות שיתפלל
 9 אדם להן, וענה לי חלילה שתהי' התפלה כי אם לשם
 10 ית' עלת העלות אבל הדבר הזה כמו מי שיש לו ריב
 11 ושואל מן המלך שיעשה לו דין יבקש ממנו שיצוה אל
 12 היושב על המשפט שידין לו לא שיצוה זה אל הסוכן
 13 הממונה על האוצרות כי תהי' שאלתו בטעות, וכן אם
 14 ישאל מן המלך שיתן לו מתן לא יאמר לו שיצוה אל
 15 השופט אבל שיצוה אל הסוכן, וכן אם ישאל ממנו יין
 16 יבקש שיצוה זה לשר המשקים ואם ישאל לחם יאמר
 17 לשר האופים לא בהפך זה, כך הוא בענין התפלה
 18 שהיא לעולם לעלת העלות אלא שמכוין המחשבה
 19 להמשיך השפע לאותה ספירה המתייחסת לאותו דבר
 20 שהוא מבקש עליו כמו שתאמר שבברכת על הצדיקים
 21 יכוין לספי' הנק' חסד שהיא מדת רחמים ובברכת
 22 המינין יכוין לספירה הנק' גבורה שהיא מדת הדין
 23 והקש על זה, זה ביאר לי החסיד הנז' מכוונת
 24 המקובלים והנה טוב מאד, אמנם מי מכניס אותנו בכל
 25 זה הלא טוב להתפלל סתם לשם ית' בכונה והוא ידע
 26 באיזה דרך ישלים המבוקש כמאמר הכתוב גל על ה'
 27 דרכיך ובטח עליו והוא יעשה, וזה מה שאמר הרב
 28 הגדול רבי שמשון דקינון ז"ל שהזכרתי למעלה, אני
 29 מתפלל לדעת זה התינוק כלומר להוציא מלב
 30 המקובלים שמתפללים לספי' כו' עכ"ל. והנה בתחלה
 31 צריך לבאר קצת דברי המקובל הנ"ל, שלא יחשוב
 32 המעיין שהמשל דומה לנמשל ממש שלהמשיך השפע
 33 לאותה ספירה כו' הוא כמו שאמר במשל שמבקש
 34 מהמלך שיצוה אל הסוכן כו', לפי שלמטה במשל
 35 הסוכן או השופט הם אנשים נפרדים ולא המלך
 36 והשופט הוא הדין ולא המלך וכן הסוכן נותן המתן לא
 37 המלך אלא שהמלך מצוה כו', ואין כן למעלה בו ית'
 38 שהוא בעצמו ית' הוא הבורא הוא הדין כו' כמו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

18 והנה בזה יוכן מ"ש אלך לי אל הר המור ואל גבעת
19 הלבונה שעלה גבעת הערלות שמל יהושע כריח
20 של לבונה. והענין הוא, דהנה ערלה היא ג"כ בחי'
21 טומטם שמכסה ומסתיר, וזהו ע"ד שאומרי' אוה"ע
22 טומטם הוא העולם שהערלה הוא מסתיר ומעלים כו',
23 אך הנה ע"י המילה שמכרית את הערלה ועי"ז עלה
24 ריחן כלבונה, לפי שדוקא עי"ז שנעשה העלם והסתר
25 ואתכפי' סט"א ונתהפך מחושך לאור עי"ז נעשה בחי'
26 ריח, שריח הוא דבר שהנשמה נהנית ממנה, לפי שכד
27 אתכפי' סט"א סליק יקרא דקב"ה לעילא ולעילא ועי"ז
28 נעשה בחי' גילוי שם הוי' בש' אלקי'. וזהו מי יעלה
29 לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת הוי' לפי שע"י מילה
30 נמשך שם הוי' גם בסופי תיבות דהיינו למטה ג"כ, לפי
31 שמילה עולה השמימה בחי' מקור המקיפין ועי"ז
32 נמשך שם הוי' גם בס"ת. וזהו שעלה ריחן לפני
33 הקדב"ה כריח קטרת סמים וכקומץ של לבונה כו'
34 וד"ל].

בונה ע"י אדריכל כו' שפתי חכמים כו' לא כן כו' הוי' אלקים. פרשת וירא

1 אך זהו שהוא מתרעם על האדריכל לפי שאינו נמשך
2 המשכות מלמעלה משם הוי' בשם אלקים. אך
3 אח"כ כשנאמר וירח את ריח הניחוח שהוא ריח
4 הקרבנו', ובמדרש פי' וירח את ריח של חנניא מישאל
5 ועזרי', ועי"ז ויאמר אל לבו, היינו שנמשך המשכ'
6 מבחי' ש' הוי' בשם אלקי' ויהי' גילוי ש' הוי' בש'
7 אלקים. וזהו שלמדו רז"ל מזה שצדיקי' דומין לבוראן
8 לבן ברשותם, כי רשעים הם ברשות לבם שנא' ויאמר
9 המן בלבו אמר נבל בלבו לפי שהוא ברשות לבו,
10 משא"כ הצדיקי' לבן ברשותן שנא' בהן ויאמר אל לבו
11 דומין לבוראן שנא' ויאמר ה' אל לבו, והיינו שלבן
12 ברשותן היינו שהמוח שליט על הלב, וכך למעלה
13 ויאמר ה' אל לבו היינו מה ששם הוי' מושל על שם
14 אלקים וכמ"ש כי גדול הוי' ואדונינו מכל אלקי' ששם
15 הוי' מושל על ש' אלקי', כי אלקי' הוא בגי' הטבע אך
16 שם הוי' הוא מושל על הטבע ומהפך את הטבע שיהי'
17 גילוי אותות ומופתים כו'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

18 קצה העליון ביותר למע' מב' הקוין דשרשן ג"כ בכתר
19 אך רק בבחי' חיצוני' הכתר, אבל קו האמצעי שרש
20 המשכתו מבחי' פנימי' הכתר כו', ומברית עד קצה
21 התחתון ביותר דהיינו בחי' המל' סוכ"ד דאצי', דהנה
22 חו"ב הרי בינה רק עד הוד אתפשטת, ויסוד אבא ארוך
23 שנמשך עד יסוד ז"א, אבל קו האמצעי מברית עד בחי'
24 המל' סדכ"ד דאצי' ובבחי' האחרונ' שבה כו'. והב'
25 דאופן ההמשכה הוא דכלל' הקו היא כמהות א' ממש,
26 ולא כמו הב' קוין כמו חח"ן מימין הרי החסד הוא
27 מהות אחר מבחי' החכ' וכן בג"ה משמאל כו', משא"כ
28 דת"י כולם הם מהות א' ממש כו' וכמ"ש במ"א
29 באורך, והיינו שהדעת ממשיך מבחי' פנימי' הכתר
30 ואותה ההמשכה ממש הוא שנמשך בבחי' ת"ת ויסוד
31 כו', וב' הדברי' הא' בהא תליא דלפי שההמשכה היא
32 מבחי' פנימי' הכתר דוקא ע"כ אינה משתנית ונמשך
33 בחי' המהות ממש בכל המדרי' כו'. וזהו מ"ש הפרד"ס
34 דמצבה הוא בחי' המל' בהיותה מיוחדת עם הת"ת,

1 קיד) ושרש המשכה זו היא מבחי' פנימי' ועצמי'
2 ואו"ס שלמע' מע' מבחי' השתל' כו',
3 דבחי' חיצוני' דאו"ס שיש לזה שייכו' לס' השתל'
4 הרי ההמשכה היא בס' והדרגה כו' (שזהו המדידה
5 ברצון דברה"ע ששיער בעצמו להאיר במדה וגבול
6 להיות ההמשכה בס' והדרגה כו'), רק מבחי' פנימי'
7 ואו"ס שאינו שייך להשתל' כלל משם נמשך שיהי'
8 הגילוי שלא בס' והדרגה דמא' קו המדה כו', וז"ש
9 ישיש כגבור לרוץ אורח דשיש בגימט' כתר וישיש
10 הוא ב"פ יש שהן ב' חצאי הכתר, דמבחי' מחצה
11 העליון שזהו פנימי' הכתר משם דוקא הוא שרש
12 ההמשכה הזאת להיות גילוי מהות אלקי' עד למטה
13 מטה כו'. וז"ש הזהר דהא ביעקב תליא מלתא, דהנה
14 יעקב הוא בחי' הת"ת שעולה עד הכתר וידוע דהיינו
15 בחי' פנימי' הכתר דוקא, וזהו בחי' בריח התיכון
16 המברית מן הקצה אל הקצה, וידוע דקו האמצעי חלוק
17 מב' הקוין דימין ושמאל בב' דברים, הא' שמברית מן

46 שגם למטה יהי' היחוד בבחי' איהו וחייה וגרמוהי חד
 47 ממש כמו למע' כו' וכמ"ש בתו"א ד"ה משה ידבר.
 48 והנה נודע להתחלת יחוד דמ"ת הי' מהאבות וכמ"ש
 49 בלק"ת מהאריז"ל בפ' לך לך, אמנם עיקר התחלת
 50 היחוד הי' ע"י יעקב וכדאי' במד"ר פ' בחוקותי ע"פ
 51 וזכרתי את בריתי יעקב הה"ד ליעקב אשר פדה את
 52 אברהם משל לא' כו' וראה שעתיד להוליד בת שתהא
 53 נשאת למלך כו' כך אברהם כו' כדאי הוא להנצל
 54 בשביל יעקב כו', ומבר' במ"א ביאור זה דהנה קודם כל
 55 מצוה אומרים לשם יחוד קוב"ה ושכינתי' דשכינתי'
 56 הוא בחי' מל' ובד"כ הוא בחי' ממכ"ע כו', וקוב"ה זהו
 57 בחי' סוכ"ע שקדוש ומובדל כו', ויחוד קוב"ה ושכינתי'
 58 הוא שיהי' גילוי בחי' סוכ"ע בממכ"ע כו', וז"ע יחוד
 59 שהוא המשכת הדעת דאל דעות ה' ד"ע וד"ת והיחוד
 60 הוא שגם בד"ת יהי' מושג כמו שהוא בד"ע איך
 61 שכולא קל"ח כו'. ויחוד זה התחיל מיעקב, דכתיב
 62 שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני שאברהם הי' בבחי'
 63 וימינו תחבקני, ויצחק הי' בבחי' שמאלו תחת לראשי
 64 שכ"ז הוא בבחי' מקיף שזהו הכנת היחוד, אבל בכדי
 65 שיומשך למטה בבחי' פנימי' שז"ע היחוד הי' ההתחלה
 66 מיעקב, לפי שיעקב אותי' יבקע וכמ"ש אז יבקע כשחר
 67 אורך שיעקב התחיל לבקוע את החשך להיות גילוי
 68 בחי' ד"ע למטה כו'. וזהו שהלך יעקב לחרון בחי'
 69 עלמא דפרודא להמשיך שם האור והגילוי כו', וגם ע"י
 70 הבריורי' שבידו והעלה למע' המשיך ע"י גילוי אוא"ס
 71 למטה כו' (וכמו קודם מ"ת הי' צ"ל תחלה שעבוד
 72 מצרים, שע"י העלו ניצוצו' הרבה וכמ"ש וגם ערב רב
 73 כו', וע"י תוקף הבריור שלהם במצרים הי' מ"ת להיות
 74 תומ"צ בגשמי' כו', וכמ"ש בתו"א ד"ה לך לך, כמו"כ
 75 ביעקב הי' צ"ל היציאה לחרון בחי' נחר גרוני שזהו
 76 בחי' גלות ועמ"ש בתו"א ד"ה לכן אמור ובהגהות
 77 לשם, ובידו שם בירור רב בצאן לבן, וע"י המשיך
 78 להיות גילוי אוא"ס למטה כו').
 79 קיצור. ושרש ההמשכה היא דוקא מבחי' פנימיות
 80 אוא"ס, ולכן הוא ע"י יעקב ת"ת עולה עד
 81 פנימיות הכתר קצה העליון ומבריה עד המל' קצה
 82 התחתון ביותר, ובכל הקו בשוה, וזהו יחוד ת"ת ומל',
 83 ושרשו מיחוד פנימי דאו"א, וזהו ויצוק שמן י"ל ג"ר
 84 דעתיק. והענין הוא דהנה המשכה דתורה הוא שגם
 85 בבי"ע יהי' איהו וחייה וגרמוהי חד, דההלכה
 86 המושגת היא מהות ח"ע, ובמצות הרי כח היד הנותנת
 87 צדקה וכן המדות נעשים כלים, ולעתיד יהי' בהתגלות,
 88 וזהו שהמשיך משה, וההתחלה היא שהמשיך יעקב,
 89 יעקב יבקע, וזהו שהלך לחרון, וע"י הבריורי' המשיך
 90 פנימיות א"ס ב"ה.

1 דהנה ע"פ ס' השתל' המל' מקבלת מבחי' נה"י דז"א
 2 והיינו מבחי' חיצוני' המדות דנה"י הן לבר מגופא כו',
 3 וכמו הדבור שמקבל רק מחיצוני' המדות שהרי בתוקף
 4 ההתפעלות אינו יכולי' לדבר כו', אמנם יחוד ת"ת ומל'
 5 הוא שנמשך במל' בחי' עצמו' המדות כו' וכמ"ש
 6 בלק"ת ד"ה וכי תבאו ונטעתם כו', וכמו הדבור שמדבר
 7 דברי חול להדבור שמדבר דברי חכ' כו', כך ע"מ נק'
 8 מלין דהדיוטא לפי שמאיר בהם רק בחי' נה"י כו', אבל
 9 עה"ד נמשך בהם מבחי' פנימי' חכ' ורצונו ית' כו'. וזהו
 10 יחוד ת"ת ומל' וכמא' והת"ת זו מ"ת כו', ובשרש זהו
 11 בחי' יחוד פנימי דאו"א והו"ע יחוד שמשא וסיהרא
 12 להיות המשכת או"ח כו', וידוע דיחוד פנימי דאו"א
 13 הוא שנמשך מבחי' פנימי' הכתר דוקא וכמ"ש במ"א
 14 וזהו שנמשך במל' ע"י הת"ת דוקא כו'. וזהו ויצוק שמן
 15 על ראשה (דעז"א בזהר דהא ביעקב תליא כו'), י"ל
 16 דהיינו בחי' שמן הטוב שזהו בחי' ג"ר דעתיק כו'
 17 וכמ"ש במ"א, וע"י המשיך בחי' גילוי העצמו' גם
 18 בבחי' מל' להיות הגילוי בבי"ע כו'. והענין הוא דהנה
 19 תכלית כוונת יעקב הי' להמשיך שגם למטה בבי"ע יהי'
 20 איהו וחייה וגרמוהי חד כמו שהוא באצי', שזהו ג"כ
 21 תכלית הכוונה במ"ת שניתנה התו' למטה בהלכו'
 22 גשמי' ולהיות מושגי' בשכל גשמי היינו שכל הטבעי
 23 כו', שע"י שלומד ההלכה ומבין אותה בשכלו הטבעי
 24 נעשה השכל הטבעי כלי לחכמתו ית', וכן במעשה
 25 המצות וכמו במצות צדקה וגמ"ח נעשה היד גשמי כלי
 26 לאוא"ס ב"ה, כמו חסד דרועא ימינא שהיא כלי
 27 לאוא"ס, כמו"כ הוא היד הגשמי הנותנת צדקה,
 28 ובהתגלו' יהי' כן לעת' דאז יהי' היד גשמי כמו חסד
 29 דאצי' ממש, וזהו ע"י העבודה דעכשיו בנתינת הצדקה
 30 דבאמת גם עכשיו כ"ה רק שזהו בהעלם ולעתיד יהי'
 31 בגילוי כו'. וכן המדות טבעי' נעשי' ע"י כלי לאלקו'
 32 וכמו הנותן צדקה לעני כו' והמפייסו כו', שהעיקר הוא
 33 המדה שבלב שיתן בעין יפה שגם בעבודת הצדקה
 34 שהיא בדרך כפי' צריכה להיות הנתינה בעין יפה דוקא
 35 וכמו ולא ירע לבבך כו', וע"י נעשה המדה טבעי' כלי
 36 לאלקו' כו', וכל המצות הן בכח המעשה דוקא (ויש
 37 מצות שהן חובת הלבבות ג"כ הכוונה בהן שיהיו גם
 38 בכחות הטבעי', וכמו ואהבת כו' בכל לבבך בשני
 39 יצריך דעיקר מצות האה' היא שגם הלב הטבעי יתעורר
 40 באה' וכמו לבי ובשרי ירננו כו') ונתלבשו בדברים
 41 גשמי' דוקא כמו ציצית בצמר הגשמי ותפילין בקלף
 42 הגשמי כו', דתכלית הכוונה בכ"ז הוא שתהא התלבשו'
 43 והתאחדו' אוא"ס ב"ה ממש בחכ' וחסד שלמטה
 44 במעשהמ"צ שהן בכח המעשה דוקא כנ"ל, ובעשייתן
 45 בגשמי' בדברים הגשמי' כו' שזה הי' המשכת מרע"ה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים"².

2 "דודי" הוא ה' יתברך, ו"אני" היא כנסת ישראל.

3 אומרת כנסת ישראל: "אני לדודי" – אני רק לה' יתברך, "דודי לי" – וה' יתברך הוא רק אלי.

4 כפי שכתוב קודם לכן³ "דודי לי ואני לו הרועה בשושנים".

5 אומר רש"י⁴: "דודי לי" – כל מה שה' יתברך רצה, את הכל הוא, ברוך-הוא, צוה לי. קרבן פסח,

6 להקדיש בכורים, לבנות משכן, להביא קרבנות, את הכל ה' יתברך דורש מכנסת ישראל ואינו דורש מכל

7 אומה אחרת. "ואני לו" – ואת כל הצרכים שכנסת ישראל צריכה היא תובעת רק מה' יתברך ולא

8 ממשהו אחר.

9 צריך להבין:

10 מהו החידוש דבר בפסוק "אני לדודי ודודי לי" על הפסוק הקודם "דודי לי ואני לו"? הרי תוכן שני

11 הפסוקים שווה. בשני הפסוקים הסיום הוא "הרועה בשושנים", ובמדרש נאמר⁵ – "ששונים הלכות".

12 אלא הענין הוא:

13 יש שני אופני עבודה בעבודת הבורא ברוך-הוא. האחד הוא עבודה של צדיקים והשני הוא עבודה

14 של בעלי תשובה.

15 זה החילוק בין שני הפסוקים: "דודי לי ואני לו" מדבר על עבודת הצדיקים, שהצדיקים יודעים

16 ומקיימים את כל מה שה' יתברך תובע מכנסת ישראל, הן מצוות עשה, הן מצוות לא תעשה, לימוד

17 התורה וגם הנהגות ישרות במידות טובות על-פי התורה.

18 לכן אצל הצדיקים – "ואני לו", את כל מה שהם צריכים, הם תובעים מה' יתברך, שיתן להם את

19 כל מה שדרוש להם ללא התעסקות מצידם.

20 זהו ההפרש בין לחם מן הארץ ל'מן' שהוא לחם מן השמים. לחם מן הארץ דורש עבודה ויגיעה,

21 חרישה, זריעה, קצירה וטחינה, אבל לחם מן השמים אינו דורש יגיעה.

22 בעלי עסקים – הצרכים שלהם הם לחם מן הארץ, על-ידי עבודה ויגיעה. אבל יושבי אוהל העוסקים

23 בתורה וצדיקים שעוסקים בתורה ועבודה – הצרכים שלהם הם לחם מן השמים ללא שום התעסקות

24 מצידם עצמם.

25 כמעשה הידוע מהרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא מאניפולי.

26 במשך הזמן שישב במעזריטש, בני ביתו התפרנסו ממעט הקמח והירקות שהשאיר להם לפני שעזב.

27 בבואו ממעזריטש מצא את בני ביתו רעבים.

(4) ראה גם שיר השירים על הפסוק. ספר המאמרים תרפ"ז,

ע' 196.

(5) זוהר, חלק ב כ, ע"ב. לקוטי תורה, ראה לג, ע"א. שבת

ל, ע"ב.

(1) ראה גם המאמר ד"ה "אני לדודי" הראשון (לעיל ע' 113)

[הערת כ"ק אדמו"ר].

(2) שיר השירים ו, ג.

(3) שם ב, טז.

הלך הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא אל מחוץ לעיר ונשא תפילה: "רבונו של עולם, זוסיא ובני ביתו רוצים לאכול". בחזרתו מהשדה הבחין הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא בצד הדרך בבור פתוח ובו מונחים מטבעות. הוא לקח אחדים ואת השאר הניח, וסתם את הבור. קנה קמח וירקות למשך זמן, ושוב התמסר לעבודתו הקדושה בעבודת הבורא ברוך-הוא.

זו כוונת הפסוק "דודי לי":

"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" – הבורא ברוך-הוא רוצה שעלידי העבודה בתורה ומצוות יעשו, כביכול, לו יתברך, דירה בעולם הגשמי, כפי שהרבי אומר⁶, שכך עלה ברצונו הקדוש יתברך, שיהיה נחת רוח לפניו יתברך, כאשר מכופפים את הסיטרא אחרא והופכים את החשיכה לאורה – שאור ה' אין-סוף ברוך-הוא יאיר במקום החושך והסיטרא אחרא של כל העולם הזה, עוד יותר מאור ה' המאיר בעולמות העליונים.

לכן "ואני לו" – צרכיהם של הצדיקים העוסקים בתורה ועבודת הבורא הם לחם מן השמים, ללא עבודה שלהם.

העבודה השניה בעבודת הבורא היא עבודתם של בעלי-תשובה.

כוונת הפסוק "אני לדודי ודודי לי", שעבודה זו היא שהאדם צריך לעורר בעצמו תנועה של תשובה. זהו "אני לדודי ודודי לי" ראשי-תיבות אלול⁷, כי חודש אלול הוא החודש של חשבון הנפש שכל אחד צריך להתבונן היטב במעמדו ומצבו הרוחני, ולעשות תשובה על העבר וקבלה טובה על להבא.

קיצור. כנסת ישראל היא רק לה' יתברך וה' יתברך הוא רק לכנסת ישראל. שואל מהי כוונת הדרוש על הפסוק "דודי לי ואני לו". מבאר שבעבודת הבורא קיימים שני סוגים של אופני עבודה. האחד הוא עבודת הצדיקים העוסקים בתורה ועבודה, שזהו "ודודי לי", ולכן "ואני לו", שמילוי צרכיהם הוא לחם מן השמים. המעשה עם הרב הצדיק הקדוש ר' זוסיא נשמתו-עדן. תכלית הבריאה היא שהעולם הזה יהיה דירה לו יתברך עלידי תורה ועבודה.

ב.

להבין את הענין ברור יותר:

כתוב⁸ "טוב וישר הוי' על כן יורה חטאים בדרך".

נאמר על כך במדרש⁹: מדוע ה' יתברך הוא, כביכול, "טוב"? כי הוא "ישר". ומדוע הוא "ישר"? כי הוא "טוב".

דוד המלך מסביר את יתרון המעלה של מידות שמים על מידות בני אדם:

במידות בני אדם, טוב וישר הן שתי מידות נפרדות. ישנה מידת הישר וישנה מידת הטוב. מידת הישר היא גבורה, כי מידה זו תובעת בכל תוקף עוז להיות רק כפי שצריך להיות, ואם לאו יש להעניש, והעונש צריך להיות חזק כהבנת מידת הישר. אבל במידות שמים, המידות טוב וישר קשורות זו בזו, הטוב גדוש בישר והישר מלא בטוב. בנוסף לכך, הטוב והישר השמימי, גם כל אחד בפני עצמו, שונה לחלוטין מהטוב והישר למטה.

(6) בתניא פרק ל"ו.

(8) תהלים כה, ח.

(7) אבודרהם, שער תפילות ראש השנה. פרי עץ חיים, שער

(9) מדרש תהלים. ילקוט שמעוני רמז תשב.

ראש השנה פרק א.

בפסיקתא¹⁰ וכן בירושלמי¹¹ כתוב:

שאלו לחכמה, מה יהיה עונשו של החוטא? ענתה החכמה שהחוטאים יאבדו מן העולם.

שאלו לנבואה מה יהיה עונשו של החוטא, אמרה הנבואה שהחוטא צריך למות.

שאלו לתורה מה יהיה עונשו של החוטא, ענתה התורה שהחוטא יביא קרבן אשם ועונו יתכפר.

שאלו לקב"ה מה יהיה עונשו של החוטא, אמר ה' יתברך שהחוטא יעשה תשובה ועונו יתכפר לו.

מארבע הדעות מה יהיה עונשו של החוטא, שתי הדיעות, של החכמה והנבואה, הן כאלו שרק מידת

הישר מחייבת, ושתיהן, החכמה והנבואה, הן מעין מידות בני אדם – שישר אינו טוב. אבל שתי הדעות

של התורה והקב"ה הן מידות שמים, שטוב הוא ישר וישר הוא טוב.

בדרך פרט: עצת התורה היא ישר. אשם אמנם מכפר לא רק על שגגות, אלא גם על זדונות¹², אבל

הכפרה היא רק על ידי קרבן, ולא לכל מזיד יש או מועיל קרבן. וללא קרבן, על-פי התורה אין שום

עצה. הרי שהעונש על זדונות ללא קרבן, לדעת התורה, הוא כמו הדעות של הנבואה והחכמה. אבל עצתו

של הקב"ה היא טוב, כי תשובה מכפרת גם על זדונות¹³.

כתוב¹⁴ "אחור וקדם צרתני וגו'". אומרים רז"ל¹⁵ כי ה' יתברך ברא את האדם ביום השישי, לאחר

שברא את כל הבריאה. זהו פירוש "אחור למעשה בראשית וקדם למעשה בראשית".

תכלית בריאת העולם היא האדם, שהוא יכול וצריך לבצע את הכוונה העליונה בבריאת העולם,

שכאשר הוא לומד תורה ומקיים מצוות ומתנהג במידות טובות בין אדם לחברו, אזי הוא עושה את העולם

מואר יותר ומעודן יותר.

אבל כאשר האדם אינו לומד תורה, אינו שומר מצוות מעשיות ואין לו מידות טובות, הרי אפילו

זכוב חשוב מאדם כזה. כאשר לא לומדים תורה, יכולים בקלות להכשל בעבירות רבות, הן במצוות עשה

– שלא עושים את מה שכן צריכים לעשות, והן במצוות לא תעשה – שעושים את מה שאסור לעשות.

הוא אמנם עושה זאת בשוגג, הוא כלל לא יודע שאסור. ומפני שמקילים בקיום מצוות מעשיות, ולא

אכפת אם כן או לא – נעשים, רחמנא ליצלן, עובר עבירה דאורייתא במזיד.

ישנם כאלה שעוברים, רחמנא ליצלן, בכל יום, או בכל שלושה-חמישה ימים, בכל פעם חמשה לאוין

דאורייתא, ומצד קלות הדעת שלהם אינם יודעים כלל שהם עוברי עבירה במזיד, רחמנא ליצלן.

על גילוח הזקן¹⁶ יש חמישה לאוין דאורייתא.

יש פוסקים האומרים שאם מסירים את שערות הזקן בדיוק כפי שהם מורים לעשות, לדעתם אין

לאוין, ויש אומרים שהדבר מותר, אבל מי שקיום המצוות קל לגביו – הוא מגלח את הזקן ועובר על

חמישה לאוין דאורייתא במזיד, על סמך זה שאחרים מסירים את שערות הזקן בדרכי היתר.

החוטא בשגגה, או הפחות מזיד, שעליו יש קרבן, "יביא אשם ויתכפר לו", אלו הן העצות של התורה

והקב"ה.

(10) ראה פסיקתא דר' כהנא פסקא כה. יל"ש ח"ב רמז שנח,

(14) תהלים קלט, ה.

(15) סנהדרין לח, ע"א.

(16) עיין ספר 'הדרת פנים – זקן' פרק ו, ע' תסב ואילך

באריכות.

(11) מכות פרק ב, הלכה ו.

(12) רמב"ם, הלכות שגגות פרק ט.

(13) יומא פו, ע"ב. רמב"ם, הלכות תשובה פרק א, הלכה ג.

- 1 אבל החוטא במזיד, הלה מוכרח לתשובה, חרטה על העבר וקבלה על להבא.
2 חודש אלול הוא חודש התשובה כדי שבראש השנה יזכו לכתיבה וחתומה טובה בגשמיות וברוחניות,
3 בתוך כלל ישראל.
- 4 קיצור. במידות בני אדם, "טוב וישר" הן שתי מידות נפרדות. "ישר" משמעו ישר ותקיף, הן לטב
5 והן למוטב, אבל במידות השמימיות, "טוב וישר" ממולאות זו מזו. מבאר שארבע העצות לחוטא של
6 חכמה, נבואה, תורה וקודשא־ברוך־הוא – חכמה ונבואה הן העצות של "ישר", ותורה והקב"ה –
7 העצות של "טוב". בפרטיות יותר, עצת התורה היא "ישר" ועצת הקב"ה – "טוב". מבאר שעל־ידי אי
8 לימוד תורה וקלות הדעת נעשים עובר עבירה במזיד. הכתיבה וחתומה טובה בראש השנה ויום הכפורים
9 באים על־ידי חשבון הנפש והתשובה של חודש אלול.

אני לדודי ודודי לי [אלול התש"ג]

1

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל שמיני עצרת, בסוכה

- 2 א. אדם ישר משלם את חובותיו, לכן נשלים את
3 השיחה ששוחחנו בשבת, אודות העניין של גוף
4 ונשמה של חסידות.
5 הגוף של חסידות הוא מידות חסידיות. בשיעור
6 ה"תניא" היומא¹ כתוב: ועל כן אהובי ידידי, נא ונא
7 לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו וכו'.
8 כאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי את
9 'אגרת הקודש' בפעם הראשונה, לא היה מאריך, רק
10 כשלמד אתי את 'אגרת הקודש' בפעם השניה –
11 האריך בלימוד ובהסברים.
- 12 מה שהוד כ"ק רבינו הזקן כתב שם: "ועוד זאת
13 אדרוש ממעלתכם" אין משמעותו שהרבי כתב זאת
14 ל'בני מעלה'. הרבי כתב את הדברים אל חסידים.
15 פירוש המילים "אדרוש ממעלתכם" הוא: עוררו וגלו
16 את המעלות שלכם. להלן כתוב שם: "שלא להשליך
17 דברי אחרים אשר ערכתי שיח". "שלא להשליך
18 דברי אחרים" הוא – 'מקיף'. "אשר ערכתי שיח"
19 הוא – 'פנימי'. להלן: "במצוות חז"ל והוי שפל רוח
20 בפני כל אדם בכלל, כי יציב מילתא ותקין פתגמא
21 שכל אחד מתוקן מחבירו". ההוספה "שכל אחד
22 מתוקן מחבירו" משמעה – שעל ידי הזולת נעשה הוא
23 עצמו מתוקן.
- 24 על הזולת צריכים לראות רק את המעלות, ואת
25 חסרונות הזולת צריכים לראות רק כדי לדעת מה
26 לתקן בו עצמו. אבל בעיקר צריכים לראות בזולת את
27 מעלותיו, שבלי ספק ישנן מעלות בכל אחד, אלא
28 שיכול להיות שהן מכוסות ונעלמות, הרי אם אין הוא
- 29 מוצא בזולת את מעלותיו – החסרון הוא במחפש ולא
30 בזולת. למשל – כשחופרים באדמה למצוא מים, הרי
31 אם החופר לא מצא מים, אין פירושו שאין מים
32 באדמה, באדמה בוודאי יש מים, אלא הדבר מראה
33 שהוא לא חפר כפי שצריך, ואם ימשיך לחפור –
34 ימצא מים. כך גם בנוגע לראיית מעלות בזולת, יש
35 לחקור ולחפש יותר, ואז בוודאי ימצא בו מעלות.
36 כל האמור הוא באשר לגוף של החסידות. ואילו
37 הנשמה של החסידות היא:
38 הוד כ"ק רבינו הזקן תבע עבודת הלב. הוד כ"ק
39 אדמו"ר הרה"ק האמצעי תבע עבודת המוח. עבודת
40 הלב, היינו בתוך הלב ועם הלב. עבודת המוח, היינו
41 בתוך המוח ועם המוח. כדי לדעת מה משמעה של
42 עבודת הלב, צריכים ללמוד את 'שער התשובה',
43 'שער התפילה' ו'דרך חיים'. כדי לדעת מה משמעה
44 של עבודת המוח, צריכים ללמוד את ה'סידור' ו'אמרי
45 בינה'.
46 ב. נשיאי בית רבי, היו נוהגים בהושענא־רבה
47 להצליף על ילדיהם ב'הושענות'. אלה שהיו למעלה
48 מבני שמונה־עשרה היו מצליפים על כתפיהם שלש
49 פעמים, והיו אומרים בשעת מעשה: גבורות
50 ממותקות. אלה שהיו למטה מבני שמונה־עשרה היו
51 מצליפים בהם במספר אחד יותר מאשר מספר
52 שנותיהם.
53 הושענא־רבה בערב, היו נכנסים כל בני הבית
54 לסוכה אל הרביים לקבל ברכה, היו מברכים "לישב
55 בסוכה", אוכלים מזונות – ולפעמים גם נוטלים
56 דיהם לפת.

(1) היינו של עשוחהמ"ס והוא באגה"ק סי' כב "עוד זאת – מלו"נ".

ידעתי" וכו'.
עניינו של משרת הוא, להיות היכן שהרבי נמצא.
הושענא-רבה תקכ"ז, כאשר נכנס המגיד
ממזריטש לסוכה, נכנס לשם גם הוד כ"ק רבינו הזקן.
אומר לו המגיד: נעל את הדלת שאף אחד לא ייכנס,
אל תהיה בהתפעלות אלא בהתיישבות, לא ב'מקיף'
כי-אם ב'פנימיות' - הרבי בא.
ג. להוד כ"ק רבינו הזקן היה תמיד 'לב' על
הרה"ח ר' יששכר דוב, המגיד מליובאוויטש, על שלא
לקח אותו אתו אל הבעל-שם-טוב, כאשר הוד כ"ק
רבינו הזקן למד אצלו - אצל הר' יששכר דוב -
במשך שנה וחצי. באותה תקופה נסע הר' יששכר דוב
אל הבעל-שם-טוב ולא לקח אתו את הוד כ"ק רבינו
הזקן. הרב ר' ברוך, אביו של הוד כ"ק רבינו הזקן,
היה אצל הבעל-שם-טוב כמה פעמים, פעם אחת
לפני העיבור, וכן לאחר מכן. גם אמו של הוד כ"ק
רבינו הזקן, הרבנית מרת רבקה, היתה אצל הבעל-
שם-טוב.
אמו של הוד כ"ק רבינו הזקן, הרבנית מרת
רבקה, סיפרה בפרוטרוט לנינה הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק ה'צמח צדק' סיפור ארוך על כך, איך הבעל-
שם-טוב החביא את עצמו שהוד כ"ק רבינו הזקן לא
יהיה אצלו.

הושענא-רבה תרכ"ז נכנס הוד כ"ק אאזמו"ר
הרה"ק - שהיה אז בן שש שנים בערך - יחד עם
אחיו הרז"א ורמ"מ והאחיות מוסיא ודבורה לאה -
לסוכה. אמר להם הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק
מוהר"ש: היום מתמלאות מאה שנה לראיית הוד כ"ק
רבינו הזקן את הבעל-שם-טוב בפעם הראשונה
בהקיץ.
בראשית בואו למזריטש, היה ספק אצל הוד כ"ק
רבינו הזקן האם להישאר שם. לאחר מכן כשהחליט
להישאר שם, קיבל על עצמו להיות כמו משרת אצל
המגיד ממזריטש.
עניינו של משרת הוא, היכן שהרבי נמצא - גם
הוא נמצא. יהושע, שעליו נאמר "מבחוריו" אף-על-
פי-כן העמיד את עצמו כמשרת למשה רבינו ע"ה.
בפרשת משפטים³ כתוב ויאמר ה' אל משה עלה וגו'
ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה וגו' ויקם
משה ויהושע משרתו וגו' ויעל משה אל הר האלקים
וגו'. אומר רש"י שם: לא ידעתי מה טיבו של יהושע
כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה וכו'. הרמב"ן
בפירושו שם, כן ידע. בפרשת תשא⁴ כתוב: ודיבר ה'
אל משה פנים אל פנים וגו' ומשרתו יהושע בן נון
נער, לא ימיש מתוך האוהל וגו', שם אין רש"י כותב
"לא ידעתי", שכן שם ידע רש"י מה עושה שם
יהושע, רק כאן בפרשת משפטים אומר רש"י "לא

ליל שמיני עצרת, בסוכה

(4) לג, יא.

(5) ראה לקמן ע' 131, 127 (במדורת אידיש).

(2) בהעלותך יא, כח.

(3) כד, יג.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קי"ט - מקום בגן עדן

על סבו ר' משה, ראש קהילת פוזנא לשעבר, שמע ברוך, אביו של רבי שניאור זלמן מייסד
חסידות חב"ד, הרבה מאד מפי ידידו ר' יצחק שאול, הנפח הלמדן. אך הוא לא ציפה כלל כי
תוך כדי שהייתו בדוברומיסל כעוזרו של ר' יצחק שאול בנפחיה, ישמע גם על גיסו ר' יוסף
יצחק, בעלה של דבורה לאה אחותו, מי שנודע כעילוי משריי, שלאחר נישואיו התמנה לראש
ישיבה בויטבסק. ברוך הופתע, איפוא, מאד לשמוע סיפור על גיסו, ובמיוחד בנסיבות שבהן
סופר הסיפור.

לאמיתו של דבר, היה ברוך עד, תוך כדי עבודתו בנפחיה, לויכוח בקשר לגיסו שבויטבסק.
בהתאם לדרכו המיוחדת, שמע ברוך את הסיפור מבלי להודיע כי העילוי משריי, שעליו מוסב
הדיבור, הוא גיסו. מעולם לא דיבר ברוך על יחוס משפחתו. כל ענינו היה לשמוע וללמוד מפי
כל מי שניתן ללמוד ממנו, אך נמנע מלרמוז על עצמו, על למדנותו או למדנות בני משפחתו.

1 עם זאת שמח ברוך בלבו על כך שעד לדוברומיסל, העיירה הקטנה, הגיע שמעו של גיסו,
2 ובמיוחד על כך שהסיפור ששמע עליו הוכיח לו כי גיסו אינו רק למדן סתם, שחכמתו מרובה
3 ממעשיו, אלא שהוא בעל מדות ומעשים טובים, וכפי ששיער על-פי הסיפור נמנה על חסידי
4 הבעל-שם-טוב.

5 וכך היה המעשה: בראשית האביב, כאשר הנפחיה פתוחה שעות רבות משום שרבו אז
6 האכרים שהיו מגיעים כדי לתקן את מחרשותיהם, לפרזל את סוסיהם ולהתקין את מרכבותיהם,
7 היו מתאספים גם יהודים, הולכי בטל למחצה ולשליש ולרביע, כדי להחליף מלים עם
8 בעל-הנפחיה ועובדיה. מפעם לפעם היו מצטרפים גם יהודים למדנים, וביניהם אחד בשם ר'
9 ירוחם פישל.

10 ר' ירוחם פישל היה ספוג התנגדות לדרך החסידות החדשה, אך לא ידע כי ר' יצחק שאול
11 עצמו, אותו העריץ בגלל למדנותו, הוא חסיד. ר' יצחק שאול מצדו הבין כי לא יצליח להשפיע
12 על ר' ירוחם פישל ולכן הגביל את נושאי שיחותיו אתו בפלפולי דאורייתא. כך גם נהג ברוך
13 הצעיר.

14 הנפחיה מצאה חן בעיני ר' ירוחם פישל, משום שבעליה, אליעזר ראובן, למרות היותו יהודי
15 פשוט, השיא את שלושה בנותיו ללמדנים, ואת בנו היחיד, שמואל נחום, שלח לישיבה, הנפחיה
16 היתה "בית ועד לחכמים".

17 שמואל נחום נסע ללמוד ב"זמן" החדש, לאחר חג הפסח, באחת מישיבות העיר וויטבסק.
18 הסיע אותו זבולון בנימין, פושט הנבלות, שהיה בעבר עם-הארץ גדול ורק הודות לקירובו של
19 אליעזר ראובן הנפח נעשה ליודע ספר במדה מסויימת (ראה חלק א', פרקים ט"ז-ט"ז, וכן פרק
20 מ"ט והלאה).

21 עתה חזר זבולון בנימין מוויטבסק וסיפר בנפחיה כי מכל ישיבות וויטבסק, בחר שמואל
22 נחום בישיבתו של רבי יוסף יצחק, העילוי משריי. כך צף שמו של גיסו של ברוך מבלי שברוך
23 ירמוז כי מדובר בגיסו.

24 ואז התפתחה שיחה על רבי יוסף יצחק. זבולון בנימין, היהודי הפשוט, החל לשבח את
25 הגאון הצעיר. "לדידי ראוי למדן כזה לדרגתו" – אמר זבולון בנימין – "שכן אפילו אדם פשוט
26 כמוני מסוגל להבין את דברי התורה שלו".

27 הוא סיפר כי רבי יוסף יצחק נהג להשמיע את שיעור-הפתיחה שלו, בראשית כל "זמן",
28 לפני ציבור רחב, שכן יהודים רבים מאד היו משתתפים בשיעור זה, ובכללם יהודים פשוטים.
29 הסיבה לכך היתה כיוון שנהג לשלב בשיעורים אלה דברי מוסר מאגדות חז"ל באופן שיהיו
30 מובנים גם לאנשים פשוטים.

31 זבולון בנימין סיפר, איפוא, בהתלהבות רבה על כך שבהביאו את שמואל נחום אל הישיבה
32 נשאר לשמוע את שיעור הפתיחה.

33 "היה זה פשוט תענוג, מעמד מחיה נפשות" – אמר – "תארו לעצמכם: אני מוצא עצמי
34 יושב בין בני ישיבה ויהודים למדנים, מאזין לדבריו של הגאון, ומבין כל מלה. לא האמנתי
35 לעצמי כי אני אכן מבין אותו. אספר לכם סיפור ששמעתי ותיווכחו לדעת כי קלטתי אותו".

36 וכך סיפר זבולון בנימין בשמו של העילוי משריי:

- 1 חכם גדול הגיע לעיר ופגש באלהיו הנביא. שאל החכם את אליהו, מי מתושבי המקום
- 2 מובטח בחלקו לעולם הבא, וזאת כדי לדעת מי ראוי להיות חברו.
- 3 אמר לו אליהו הנביא: אדרבה, צא העירה וראה מעשי בני-אדם ואמור לי מי מהם לפי
- 4 הבנתך הוא בן-העולם-הבא.
- 5 בכך התכוון אליהו לבחון את כוחו של החכם להכיר בטיבם של בני אדם.
- 6 יצא האורח לחפש את בני העולם הבא. ראשית דרכו היתה, כמובן, לבתי המדרש שבעיר.
- 7 בבואו לבית-המדרש ראה יהודים יושבים ועוסקים בתורה בהתמדה. חשב החכם האורח
- 8 בלבו: ודאי כאן מצוי זה שהוא מובטח לשבת בגן-עדן.
- 9 בעודו עומד ותוהה מי מבין האנשים שלפניו הוא בן העולם הבא, ניגש אליו אליהו ואמר
- 10 לו: ודאי שיהודים אלה זכאים לשכר טוב בגלל לימוד תורתם, אך בוא ואראה לך את הראויים
- 11 להיות חבריך בגן-עדן ומובטחים בחלקם בעולם הבא.
- 12 הלך אליהו, ואחריו החכם, אל השוק, והצביע לו על שני יהודים עניים, שפניהם מצומקות
- 13 ומסוגפות, והם חגורים בחבלים על מתניהם. הם לא שונים בשום דבר מבני ההמון שהתהלכו
- 14 בשוק.
- 15 שני היהודים אספו סביבם אנשים, מבוגרים וצעירים, שהיו מדוכאים מעוני וסבל, והתחילו
- 16 לדבר לפניהם. הם סיפרו להם סיפורים שונים ודברים מבדחים. מיד החלו היהודים הללו,
- 17 העצובים והדואגים, לחייך, ונהרה התפשטה על פניהם.
- 18 "רואה אתה שני יהודים אלה"? – אמר אליהו הנביא לאורח – "שני יהודים אלה הם בני
- 19 העולם הבא. מקומם מובטח להם בגן-עדן והם זכאים להיות חבריך. אין להם כסף כדי להחיות
- 20 בהם עניים, אך עזרתם לנדכאים ומרי נפש גדולה מכל עזרה אחרת. הם משמחים שבורי לב,
- 21 ובזכותם שוכחים העניים את עניים, והסובלים מסיחים דעתם מסבלם. זכותם גדולה ואשרי
- 22 חלקם!"
- 23 זבולון בנימין סיפר את הסיפור בלשונו וכפי קליטתו והבנתו, בהסיקו מכאן כי כל יהודי
- 24 מסוגל לזכות לחיי עולם-הבא על-ידי מעשים טובים. ענינו נוצצו מחדוה ומסיפוק על הדרך
- 25 שנשללה לפניו בחיים להגיע לגן-עדן בכוח מעשים טובים.
- 26 ר' יצחק שאול האזין בקורת רוח לסיפורו של זבולון בנימין, שתאם את השקפותיו והלך
- 27 רוחו. גם שמחתו של ברוך היתה גדולה, שכן גם מסלול מחשבותיו היה זהה לתוכן הסיפור,
- 28 ובמיוחד שמח על כך שגיבור הסיפור הוא גיסו. מסיפורו של זבולון בנימין הבין ברוך כי גיסו
- 29 רבי יוסף יצחק אינו רק למדן גדול, כי-אם מצא לו את דרכו המיוחדת בעבודת ה'.
- 30 כשסיפר זבולון בנימין את סיפורו, נכח בנפחיה גם ר' ירוחם פישל הלמדן. ר' ירוחם פישל
- 31 הכיר את זבולון בנימין זה שנים רבות והחשיב אותו לבור דאורייתא. סיפורו של זבולון בנימין
- 32 חרה לו מאד, וקצפו גדל על העזתו של זה "לתת ציונים" ללמדנים, בהביעו את הערכתו לסוג
- 33 זה של למדנים כרבי יוסף יצחק. כשסיים זבולון בנימין את סיפורו, התפרץ לעברו ר' ירוחם
- 34 פישל בדברי גנאי ונזיפה על כך שהוא מעיז למדוד ולהעריך את גדלותו של הגאון משריי,
- 35 ולמסור בשמו איזה סיפור אגדה "פשוט" המדבר על הבנתם של עמי-הארץ. "רק בור ואדם

- 1 נקלה יכול להעריך את גדלותו של גאון בקנה-מדה של סיפור פשוט" – טען בלהט, בהוסיפו
- 2 דברי זלזול וגנאי על חשבון "מבינותו" של פושט נבילות בענייני למדנים וגאונים.
- 3 שטף החירופים שהתפרץ מפיו של ר' ירוחם פישל בזעם ובקצף, הדהים את כל הנוכחים
- 4 בנפחיה, ובמיוחד את ר' יצחק שאול וברוך. בתדהמה גוברת והולכת ראו את ר' ירוחם פישל
- 5 הלמדן יוצא מכליו כשתוך כדי כך הוא מוציא מפיו מלים שאינן רגילות גם אצל אדם פשוט.
- 6 ר' יצחק שאול וברוך, ניסו לאחר מכן לנחם את זבולון בנימין ולעודדו. כשלעצמם סיכמו
- 7 להם את המאורע כהוכחה נוספת על החסרון שבדרכם של הלמדנים הרחוקים מתורת הבעש"ט
- 8 ודרכו.
- 9 אך לברוך נועדו בדוברומיסל ידיעות נוספות על בעלי יחס מבני משפחתו.

אגרות קודש

[יו"ד שבט תרפ"ב]

ב"ה

צעטיל מיוחד

25 אנ"ש שי, להוכיח על פניהם בכל דבר לא טוב אשר ימצא
26 באחד מהם, ולדרוש בכל תוקף עוז קדושתם וכוחם
27 האלקי לתקן את המעוות, ולפאר הכלים (הלב והמוח)
28 במדות טובות שהם המה יאירו בכל עניניהם גם
29 הגשמיים, בכל דבריהם ועניניו. והמה רוב הדרושים,
30 המתבארים עניי עבודה שבלב בבירור המדות, מדת
31 הכעס הגאווה אכזריות ורוע הלב, ומרבים לדבר בעצות
32 נכונות לכל פרט ופרט, מראים לדעת גודל רחמנות, איש
33 בעל פצעים כאלו ר"ל, וגם מראים לדעת כי בכל איש
34 ואיש ימצא, אם רב או מעט מזה, ונותנים דרך ואופן איך
35 לצאת בעזרתו ית' מזה.

36 גם בזה דורשים אשר תמורת זה יקנו מהמדות
37 הטובות בהנוגע לזולתו וכי' ואז הוא התחלת הכשרת
38 האדם להיות מכון וכלי לאור ה' בעבודה בתורה ותפלה.

39 מפי השמועה ידענו, ואגרות קדש הקדשים, מאת הוד
40 כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נ"ע זי"ע הכתובים
41 בדברים חוצבים להבות אש אלקי הננו קוראים הכותבים
42 לתלמידיהם (אנשים פרטיים, וגם לעירות שונות) בדרישת
43 תקוני המידות ובא"ל דוחים אותם ממחיצתם לאמר, כי
44 ידעו נאמנה, אשר אין חלק ונחלה להם בכל הטוב והאוויר
45 האמיתי באור כי טוב, כי עשיית הטוב בהנהגה ישרה הוא
46 העיקר, ומעשה גדול, ומודיעים גלוי אשר לא יטעו בנפשם
47 לאמר רזי לי בדרכים כאלו, כי שקר הדבר, אשר בכל
48 אורח לא טוב, לא ישכון בו אור ה', ומחויבים הם לשמוע
49 בקול מורים וכי', כאלה וכאלה הננו קוראים ורואים
50 בהנהגת עדת החסידים האמיתיים בימי קדם.

51 לבי יכאב במאוד, ולפצעי אין מספר, בזכרי חלקי

1 אמת הדבר, כי בראש השנה יכתב, וביום צום כיפור
2 יחתם, מי יעשר ומי יעני, מי יתפרנס בריוח ומי בדוחק,
3 ואמת הדבר כי תשובה תפלה וצדקה מעבירין את רוע
4 הגזירה, ר"ל, והיא ההנהגה העליונה אשר בידי אדון כל
5 בשר ורוח, והוא אבינו מלכינו ירחם עלינו כולנו, ויתנהג
6 עמנו בחסד וברחמים, אנו ליי"ה וענינו ליי"ה אבי יתומים
7 ירחם עלינו כולנו בזכות צדיק עולמים. אמנם הבושת
8 והכלימה, היסורים ושפיכות דמים ר"ל, הוא בידי כל איש
9 ואיש, ומאת כל אדם ידרש לתת חשבון בינו לבין עצמו,
10 בהנוגע לזולתו, אשר זה חובו בתור אדם, לבקר חשב[ו]ן
11 מעשיו ומפעליו, פן ח"ו וח"ו יש בהם שורש פורה ראש
12 ולענה, בהנוגע לזולתו, אשר אל בשמים יזהיר בתורתו על
13 הליכה ישרה, בין אדם לחבירו, ומכ"ש להתרחק מדרך
14 רוע המדות, הלבנת פני חבירו, וגרם יסורים ובזדון,
15 המתוע[ב] לפני אלקי ישראל.

16 תורה זו ודרכי יושר אלו נתונים נתונים המה לכללות
17 ישראל, מבלי הבדל מפלגה ומפלגה, כל אחד מישראל,
18 ככהן וכעם הארץ, כולם חייבים להשמר ולהזהר בזה.

19 נוסף על זה מפלגת החסידים תלמידי כ"ק אבותינו
20 רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, אשר מסרו
21 נפשם הטהורה בעד עם הקודש בכלל, ועדת החסידים
22 וביתם ה' עליהם יחיו בפרט, להקנות בהם כל מדה טובה
23 מפארה, ומה גם לעקור ולשרש אחרי מדה לא טובה,
24 שמו לבבם העדינה בכל עת לפקוח בטובת תלמידיהם,

לקחתם לכם דרכים כאלו, וממי למדתם עשות כן. האם
רק בדעתכם הקלושה, השזורה מאהבת עצמו ואהבת
הכבוד וכיו"ד תשימו ייחוס, ובה אתם בטוחים, כי דעתכם
ישרה, ועד מתי תתנהגו כה, לתת חרב חיו"ו נקמה ביד
העומדים מהצד, ונהנים על המשבר והפלוגה, ותנו נא
חשבון צדק בנפשכם, האם אתם כדאי אשר בגללכם
יתבזה הרבי והחסידות, הרבי הקדוש אשר כל ימי היותו
בארץ, הוא אדרת תפארת, מרוקמה מתורה עבודה,
ומדות טובות פנים מאירות ופנים מסבירות לכל עושי טוב
וחסד. כל האנשים מכל המפלגות מקדישים ומעריצים
שם זכרו, מקצה הארץ ועד קצהו, האירה מדת צדקו ואור
האמת.

אין מדינה בכל כדור הארץ, אשר במשך שלושים
ושבע שנות עבודתו לא שמעו משמעו הטוב, וגם החפשים
בדעה, בהשתתפם באיזה ועידה עשו רצונו בע"כ, בהביטם
כי האמת נר לרגלו.

ואתם הנכם אחדים מצעירי תלמידיו, בע"כ נכבדים,
איש איש לפי מהללו ולפי ערכו, ע"ד הרגיל (האמינו לי כי
בדיכ אין בטבעי לדבר באופן כזה למעט חיו"ו וחי"ו במהות
זולתו) (והוא לאמיתותו, כי אל האמת אדבר, ולא ישימו
כוונה יתירה), ומה גם בשעה זו בשעת שהנני כותב צעטיל
זה, הנני כעומד בין הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה
נבג"ם זי"ע, ולנגד עיני נצב כמו חי הדרת עוז קדושתו,
ובין צאן מרעיתו, התלמידים יחי"ו. אם יש לכם תוקף עוז
לאמר, אשר אתם מכוונים אל האמת, במקום שהוא הפכו
ממש, ובשמו הק' הנני גוער בכל מחרחר ריב ובעל
מחלוקת, אל תחריבו הבית חיו"ו אשר יסד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע. אין אני נכנס בפרטים
כלל, כולכם אשמים . . . התבוננו בהאמת, הבעה"ב גם
הלמדן הגדול (אם הוא י"ש) צריך להזהר בכבוד התורה,
ולא להרחיב פה ולשון על רבני ישראל שיי' ולחלל שם
התורה והמצוה, ועוד בכח החסידות. אי' החסידות שבה
נאמר שצריכים לשפוך רותחין כיו"ו ומה גם על רב כיו"ו.

ידעתי אחינו ידעתי את לבבכם, ומראש כזאת הבנתי,
כי תתנו עורף לכל אשר יגיד נגד רצונכם, ואחת תענו, אם
כן לא נתערב בשום דבר. דעו אחי ורעי, כי הסכמתי עשות
פקודת כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בכל
אשר יצוני הוא מסירת נפש מצדי, והעד ע"ז חלישות
בריאותי מני אז עד היום, הי' יחזקני, ורק בשביל פקודתו
אותה אשמור בעזרתו ית' עד יחיני האל, למען היות עמו
אתו במחיצתו, נפשו תשתווח ובאלקים אשים מעוזי,
ובאמונתו לא אשקר.

בחיים, ומה שעלה בגורל נפשי. במסתרים אבכה ואתחנן
אל ה' כי יחוס וירחם עלי ובהדרת אור קדושתו, בזכות
אבות עולם, קדושי עליון, ינהל עם קדשו, ועדת חסידי
אבותינו רבותינו הק' על במתי ההצלחה, יעמידם, וישפיע
למו שפע אור, אשר איש איש חיי' יחי' באור כי טוב,
ומאת האלקים ינתן לו דעה והשכל לבחור בטוב ולמאוס
ברע, כי מי אני ומה אני, אשר אדע לדרוש או אוכל
לדרוש, יעזריני ה' להחזיק פינות ביתי הדלה וחרבת משכן
נפשי. ופעמים בכל יום אשפך ר"ל לי"ע מררתי מרוב
יסורי, אשר יקיפוני מכל עבר ופינה, ירחם ה' על עמו,
ויאמר לצרותי ד', ויזכני לראות בית ישראל פורחת
כשושנה בגו"ר.

אבל חטר הנני ביד ההשגחה העליונה, וגורל איש
ואיש מאת האלקים נתונה, עדי נשמתי בי, יאריך ה' ימי,
לא אוכל למרות חיו"ו פי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, ובכל צרתו (מהנהגת אנ"ש שי
הלא טוב) גם לי צר, ולא ידעתי נפשי, אנה אני בא. לא
אודותי אדבר, כי אחת תקותי אשר הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע לא יעזבני, ויחלצני מרדת
שחת חיו"ו, כי בהאלקים אבטח, ובזכות אבות אשען אשר
לא אתגאל באבק הדרכים בלתי נעימים. אבל אתם אנ"ש
שי' מה תהא עמכם, ראו זה כשנה שני' אשר הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע עלה השמימה,
ויצו עליכם היות חזק בארחי יושר, דעת את אלקי
השמים והארץ, לעבדו בכל לבבכם, לחבב את התורה,
לשמור את המצוה, לחזק ידי לומדי תורה, ועם זה לא
לשכוח על עצמכם, גם כן, ללמוד כל אחד ואחד כמה
שיוכל לפאר לבבו לתקן מדותיו כיו"ו וכו', ומה עשיתם
במשך העת הזאת, רבתם ניאצתם כיו"ו וכו' בשביל מה,
בשביל כבוד המדומה, בשביל רוע המדות, בשביל כל דבר
לא טוב.

מדוע אתם שוכחים את צור מחצבתכם, שם מי
עליכם יאהיל ועטרת מי על ראשכם נתונה. איך לא תראו
את ה', ואיך לא תחושו על טוהר נשמת אדוניכם מורכם
ורבכם, אשר בשמו תנאצו את ה' לריב, לחולל תחבולות
מעבר מזה או מעבר מזה. שני הפלגות בניס אתם להוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע, אשר
כולכם חייבים בכבודו בחייו, וגם בחיים חיותו, שגדולים
צדיקים כיו"ו, רק שלבנו אטו[מה ועינינו שתומה מבלי
ראות רק את אשר לפנינו.

הגידו נא מי זה התיר לכם לפרוץ פרץ כזה בעדת
החסידים, ה' עליהם יחיו, להיות לשיחה בפי הבריות. אי

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה כ"א סיון תשכ"ה

ברוקלין, ניו יורק

ד"ר וועלוול גרין

מיניאפוליס, מינסוטה

שלום וברכה:

בוודאי קיבלת את דרישת השלום ממני באמצעות הרב משה פעלער, שגם מסר לי דרישת שלום ממך. אני מאמין שהיה לך חג קבלת-תורה מהנה ומעורר השראה, ושההשראה תלווה אותך במשך כל השנה, להשפיע חיות בכל מעשיך היומיומיים, כפי שהתורה מקיפה בצורה כוללת את כל ההיבטים בחיים היומיומיים של היהודי.

אני מאשר בתודה את קבלת מכתבך מה'9 במאי, וכן את עבודותיך בתחום מחקר המדעי. אני מעריך את ההתחשבות ואת הטרחה שלך שבשליחת החומר אליי. למרות שהנושא הוא לחלוטין מחוץ לתחום שלי, אני מאמין שאוכל לדלות כמה מושגים כלליים מתוך הכתבים שלך, ואולי אפילו גם כמה מפורטים.

תוך נטילת סיכון שדבריי עלולים להישמע לך לא "מדעיים" במיוחד, אבקש בכל זאת להביע את תקוותי שתיישם גם את העבודה המחקרית שלך לתועלת בעבודת ה', בהתאם לעיקרון של "בכל דרכיך דעהו". אכן, התגליות במדעי הטבע שפכו אור חדש על נפלאות הבריאה, וכתוצאה מכך ה"טרנד" המודרני הוא בכיוון ההכרה באחדות השלטת בטבע.

למעשה, עם כל התקדמות במדע, הולכת ומתבהרת ההכרה באחדות שבבסיס העולם הגשמי, עד כדי כך שהמדע מחפש כיום את הנוסחה האידיאלית שתכלול את כל תופעות הטבע במשוואה כוללת אחת. במעט התבוננות נוספת, אפשר להיווכח שהאחדות בטבע היא השתקפות של המונותיאיזם האמיתי לפי תפיסת היהדות. שכן, לפי התפיסה שלנו כיהודים את המונותיאיזם, אין זו רק האמונה שיש אל אחד בלבד, אלא שאחדות זו חודרת ומקיפה גם את העולם הגשמי, כך שיש רק מציאות אמיתית אחת, והיא האלוקים. אבל, מכיוון שהבריאה כללה את כל הנפשות וכו', נוצר ריבוי ושוני בטבע - בכל הנוגע לנבראים, אך מבלי שזה יפעל שינוי כלשהו בבורא, כפי שמוסבר באריכות בחסידות.

אתה שואל אותי לגבי האזכור שלי לכך שבדברי הרמב"ם מופיע התוכן, אם כי במונחים שונים, של מושגי המודע וההתמודע מהפסיכולוגיה המודרנית. התכוונתי לפסקה בהלכות גירושין בסוף פרק ב' בחיבורו הגדול (יד החזקה). התמצית של אותה פסקה היא כדלהלן: יש עניינים מסוימים בהלכה היהודית שקיומם חייב להיות מתוך רצון חופשי, ללא כפייה. עם זאת, במקום שההלכה מחייבת קיום מעשה מסוים, מותר להשתמש באמצעי כפייה עד שהצד המהסס מצהיר "רוצה אני", והקיום שבא בעקבות זה הוא בר תוקף ונחשב כנעשה מתוך בחירה חופשית. לכאורה יש כאן סתירה ברורה: אם מותר שהקיום יהיה מתוך כפייה, מדוע הדרישה שאותו אדם יצהיר "רוצה אני"? ואם קיום כפוי הוא פסול, מה התועלת בכך שיצהיר "רוצה אני" תחת לחץ?

וכאן מגיעה הנקודה המהותית בהסבר של הרמב"ם:

כל יהודי, מבלי להתייחס למעמדו ומצבו, רוצה במהותו לקיים את כל מה שהתורה מצווה אותו. אבל לפעמים היצר (הרע) גובר על רצונו האמיתי ומונע ממנו לעשות את מה שהוא מחויב על פי התורה. כאשר, אם כן, בית'הדין כופה על יהודי לעשות דבר מה, אין זה מתוך כוונה ליצור בו רצון חדש, אלא, אדרבה, כדי לשחרר אותו מהכפייה ששיתקה את הרצון שלו, ובכך לאפשר לו לבטא את מהותו האמיתית. בנסיבות אלו, כאשר הוא מצהיר "רוצה אני", זו הצהרה אותנטית.

אם להלביש את הרעיון הנ"ל במונחים עכשוויים: המצב המודע של יהודי עלול להיות מושפע מגורמים חיצוניים, עד כדי גרימת מצב תודעתי, ואפילו התנהגות, המנוגדים לתת-המודע שלו, שהוא מהות טבעו של היהודי. כאשר לחצים חיצוניים אלו מוסרים, אין זה מהווה שינוי או המרה של טבעו המהותי, אלא להיפך, זהו בסך הכל תחייה מחודשת של טבעו המולד והאמיתי.

לאדם בעל רקע כשלך מיותר לציין שאין לפרש דבר מכל הנ"ל כאישור להיבטים אחרים של התיאוריה הפרוידיאנית ממנה משתמע שנפש האדם נשלטת בעיקר על ידי תאוות וכו' מאחר שרעיונות אלו הם בניגוד לתפיסת התורה, שרוֹאָה את האדם כטוב ביסודו (כפי שמובא ברמב"ם לעיל). הדמיון היחיד הוא ברעיון הכללי, שהטבע האנושי מורכב משכבות ותת-שכבות שונות, במיוחד כאשר מדובר ביהודי, כנ"ל.

אסיים בברכה המסורתית שכבר מסרתי לך באמצעות הרב משה פעלער – 'לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות', כחוויה יום יומית לאורך כל השנה.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' ב

מעים האלו, המעידים גם הם שְׁכָתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר הוא זֶה, ואינו מזויף, או שְׁהָיָה כְּתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר יוֹצֵא לפנינו מִמָּקוֹם אַחֵר, והיינו מְשַׁטֵּר אַחֵר שְׁכָתָב עָלָיו עָרְעָר – שערער הלזה על אותו שטר שהוא מזויף וְהוֹחֶזֶק הַשֹּׁטֵר בְּבֵית דִין על ידי המלוה שהוא אמיתי, שהביא עדים לקיים את כתב ידי העדים ובית דין כתבו עליו כתב 'קיום', ואפשר להשוות את חתימות העדים משני השטרות, נמצא שהשטר מתקיים גם בלי דברי העדים שאומרים 'אנוסים היו' או 'פסולים היו', ולכן אֵין אֵלּוֹ נֶאֱמָר לומר שהיו אנוסים או פסולים, אלא השטר כשר.

מקשה הגמרא: וְכִי באופן זה שהשטר מקיים ממקום אחר מִנְּבִינִן בֵּיהּ כְּבִשְׁטָרָא מְעֵלָא – גובים בו כבבל שטר מקיים, וְאֵמַר, והרי אף שאין העדים האומרים 'אנוסים היו' נאמנים לפסול את השטר לגמרי, כיון שהשטר מתקיים אף ללא עדותם ואין להם 'פה שאסר', מכל מקום אי אפשר לבטל לגמרי את עדותם, וְהָרִי וְהָרִי נִיחָז – יש כאן שתי כיתות של עדים המכחישות זו את זו, שהעדים החתומים נחשבים כמעידים שהשטר כשר, והעדים שאומרים 'אנוסים היו' פוסלים את השטר, ואיך אפשר להוציא ממנו מספק.

מתרצת הגמרא: אִמָּר רַב שְׁשֵׁת, וְזֹאת אִמָּרְתָּ – יש ללמוד מדברי הברייתא, שְׁהִבְחָשָׁה, תְּחִלָּת הִזְמָה הִיא, כלומר, הרי יש שתי אפשרויות של סתירה בין שתי כיתי עדים, 'הכחשה' היינו כשהסתירה היא בגוף המעשה, שכת אחת אומרת שראובן לזה משמעון, וכת אחרת אומרת שלא לזה, שבוה אין אחת הכיתות נאמנת יותר מחברתה. ו'הזמה' היינו כשיש סתירה בראיית העדים, שכת אחת אומרת שראובן לזה משמעון בזמן פלוני ובמקום פלוני, והכת השניה אומרת שאותם עדים היו איתם באותו זמן במקום אחר, ולא יתכן שראו את ההלואה, שבוה חידשה התורה שהכת המזוימה נאמנת. ואמר רב ששת שמברייתא זו יש ללמוד שאמנם הכחשה אינה כחומה לגמרי, שהרי ב'הכחשה' הדבר נשאר כספק, אך מכל מקום אף הכחשה דומה להזמה בדינים מסוימים.

בסיום דבריהם את מה שהעידו בתחילת דבריהם, כלומר, שסיום עדותם שהיה תנאי במקח מבטל את מה שהעידו בתחילה שהשטר אמיתי, וכאילו אמרו, מה שהעידנו שחתמנו על השטר, לא חתמנו אלא בתנאי שיעשה הלוקח דבר מסוים, ואם לא נעשה הדבר בטל המקח, וכיון שהשטר מתקיים רק על פיהם נאמנים הם בביטול המקח ואין זה דומה למודעא ואמנה, שהרי אין עדותם סותרת לעצם המכירה הכתובה בשטר, אלא שהם מעידים שכיון שהיה תנאי במקח זה, לא חלה המכירה הכתובה בשטר. ואם כן, גם באופן ששני עדים מעידים על קיום החתימות ואחד מהם מוסיף שהיה תנאי בדבר, יש לומר כן, דְּהָא נִמִי לְמִיעָקָר סְהִירוּתָהּ קָאָתִי – אף עד אחד זה בא לעקור בתוך כדי דיבור את קיום השטר, ולומר שחתימתו היתה רק אם יתקיים התנאי, וכיון שלא התקיים התנאי אין כאן קיום כלל וּמִכָּל מִקוֹם יֵשׁ לְהֵאמִינָה כִּיּוֹן שאינו חוזר בו לומר שהכתוב בשטר אינו אמת, אלא אומר שהיה זה בתנאי, וכיון שלא התקיים התנאי התבטל המקח.

הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: וְהִלְכְתָּא כְּרַב הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשָׁע, שגם עד אחד נאמן לומר 'תנאי היו דברינו', והמקח תלוי בקיום התנאי שהעד מעיד עליו.

עד כאן דנה הגמרא באופנים שהוזכרו במשנה (לעיל יח), שהעדים החתומים על השטר מקיימים את חתימותיהם, אך מעידים גם על פסולים שונים שהיו בו. עתה הגמרא עוברת לדון באופן שהשטר מתקיים על פי עדים אחרים, והם פוסלים את השטר: תָּנוּ רַבֵּנָּה, שְׁנֵים שהיו חֲתוּמִין עַל הַשֹּׁטֵר, וּמָתוּ, וּבָאוּ שְׁנֵים אֲחֵרִים מִן הַשּׁוּק לקיים את השטר, וְאָמְרוּ, יִדְעֵנוּ שְׁכָתָב יָדָם של העדים החתומים על השטר הוא ואינו מזויף, אֲבָל אֲנוֹסִים הָיוּ הָעֵדִים בִּשְׁעָה שֶׁחֲתָמוּ על השטר, ולא ראו את העדות כלל, אלא חתמו מתוך שאנסם בעל השטר לחתום בשקר. או שאומרים אותם עדים המקיימים, קָמְנִים הָיוּ או פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ הָעֵדִים בִּשְׁעָה שֶׁחֲתָמוּ על השטר, והשטר פסול, תָּרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָנִים, שהרי אין השטר מתקיים אלא על פיהם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. וְאֵם יֵשׁ עֲדִים אֲחֵרִים חוץ

פרק ו הלכה א

הַמִּקְדָּשׁ כָּלוּ לֹא הָיָה בְּמִישׁוֹר, אֲלָא בְּמַעְלָה הָהָר. כִּשְׁאֲדָם נִכְנָם מִשְׁעַר מִזְרָחִי שֶׁל
הַר תְּפִיט מִתְּחִלָּה עַד סוֹף תְּחִיל בְּשֹׁה, וְעוֹלָה מִן תְּחִיל לְעֹזֶרֶת הַנְּשִׁים בְּשָׁתִים עֶשְׂרֵה
מַעְלֹת. רוֹם כָּל מַעְלָה חָצִי אִמָּה וְשִׁלְחָה חָצִי אִמָּה:

נקודות משיחות קודש

המקדש נתקדש, ובשני עניינים: (א) בנוגע לבית המקדש נאמר "המקום אשר יבחר ד' אלביכם בו". (ב) היה מעשה קידוש של קרקע (ריצפה) של המקדש. במשכן לאחר שפרקוהו ונסעו משם - לא נשארה שום קדושה במקום הראשון. מה שאין כן בבית המקדש בו הבחירה היא במקום, לכן הקדושה קבועה שם לעולם ועד. לכן מדגיש הרמב"ם חילוק זה שבין המשכן למקדש, כי דווקא בזה בא לידי ביטוי חידוש עיקרי שבמקדש לעומת המשכן - בקדושת המקום. מאחר שעניינו של בית המקדש הוא להמשיך את השראת השכינה בעולם, באופן שהקדושה תחדור בתוך הגשמיות ותעלה אותה, לכן התבטא זה גם במציאותו הגשמית של העולם - המקום שבו עמד בית המקדש היה בהר, למעלה מהמקומות שסביבו. וככל שהעליה ומדרגת הקדושה שבמקדש היו נעלות יותר, היה גם המקום הגשמי גבוה יותר בגשמיות. על פי זה מובן גם הטעם שקדש הקדשים שבמקדש לא היה נבדל בגובהו מהיכל המקדש: העניין שהקדושה של המקדש פועלת במקום הגשמי שייך למדרגות הקדושה שהדרגה הנמוכה הינה בערך להעליונה, שהיא נעלית הימנה "בשתיים עשרה מעלות", וכיוצא בזה. אבל כשמדובר על מדרגה בקדושה שהיא נעלית באין ערוך - אין שייך שזה יתבטא בגובה מקום גשמי. בקדושה של קדש הקדשים, ששם בהמקום היה הגילוי של עצמותו ומהותו ית', במקום הארון שהוא לא בערך כלל לשאר חלקי המקדש - עילוי כזה אינו יכול להתבטא בגובה של מקום גשמי, שהוא מדוד ומוגבל.

(לקוטי שיחות חלק כט, פר' דאה)

הטעם שהרמב"ם מתחיל בשלילה - "המקדש כולו לא היה במישור", ואינו כותב את החיוב בלבד "המקדש כולו היה במעלה ההר" - יש לומר:

לדעת הרמב"ם קיום מצוות העשה של "ועשו לי מקדש" בבנין בית המקדש, היה בהמשך לה"משכן שעשה משה רבנו (במדבר) כמו שכתב הרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה. לכן היה מקום לומר שכשם שכל המשכן היה במישור, וחלק אחד בו לא היה גבוה מן האחר, כך היה גם המקדש באופן זה. לכן מתחיל הרמב"ם: המקדש כולו לא היה במישור (כמו המשכן), אלא במעלה ההר.

כיוון שספר היד החזקה תוכנו הוא "הלכות הלכות", מובן שהמקדש היה הולך ועולה בשיפוע לא רק מצד מבנה ההר אלא זהו עניין של הלכה ב"מקדש כולו". על המקדש: (א) לא להיות במישור. (ב) להיות "במעלה ההר". יתירה מזו: אין זה תנאי של לכתחילה בלבד, אלא זהו תנאי לעיכובא.

אבל צריך להבין: מה הסברא שבעניין זה צריך המקדש להיות שונה מהמשכן? ויש לומר הביאור בזה: חילוקי המקומות שהיו במקדש "במעלה ההר" - הם בהתאם עם זה שכל אחד מהם היה בו תוספת ועליה בקדושה לגבי המקום שלפניו. דין זה הוא רק במקדש, ולא במשכן, כי זה קשור עם גדר הקדושה שנתחדש במקדש.

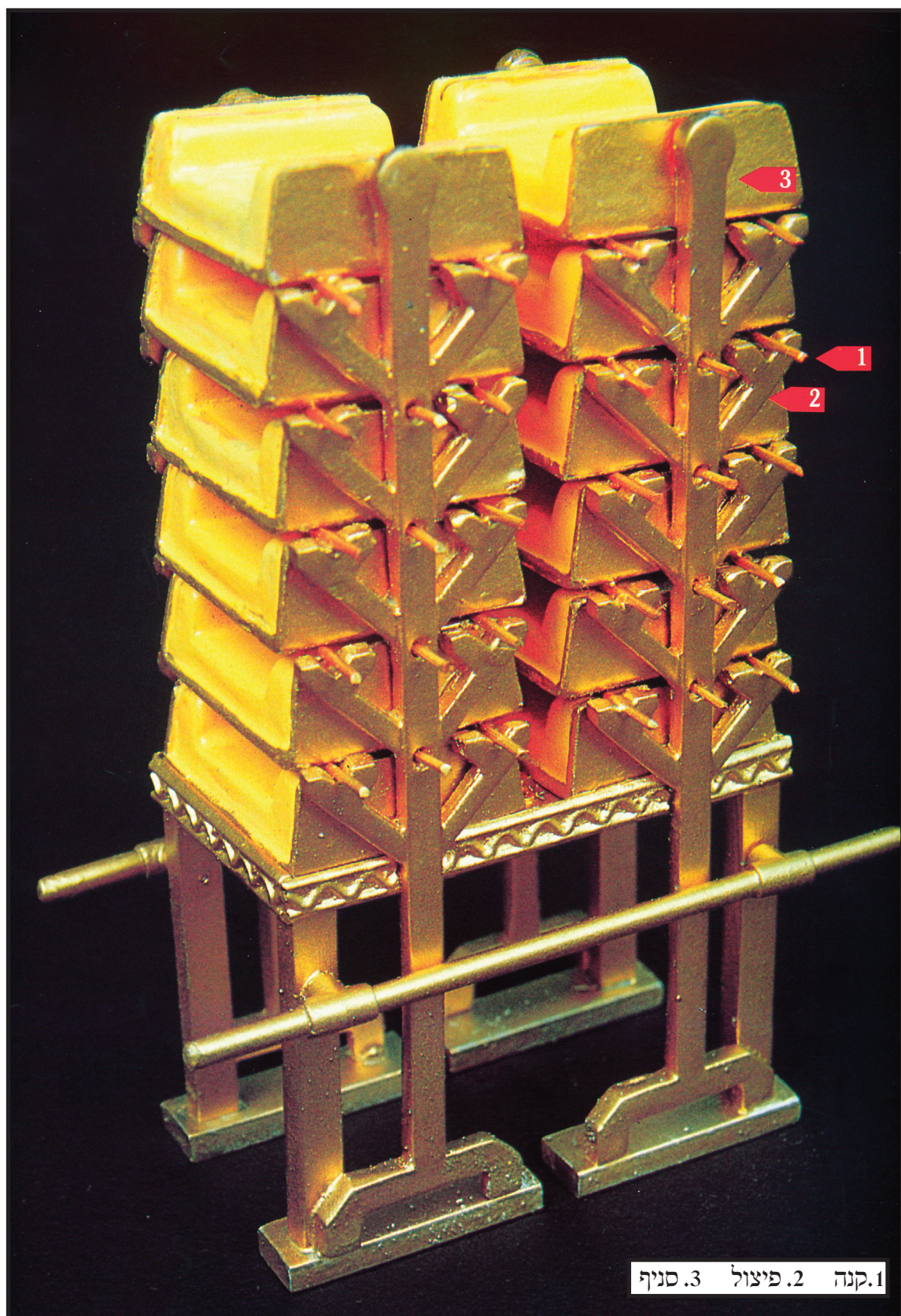
ההסברה בזה: ישנו חילוק עיקרי בין המשכן ובין המקדש: המשכן היה בנין ארעי, ואילו בית המקדש היה "דירת קבע". במשכן חלות הקדושה היתה רק בהבנין וחלקיו - הקרשים והיריעות. אבל בבית המקדש היתה גם "קדושת מקום" - עצם מקום

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' ב

7 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בהכחשת שתי כיתות עדים:
8 תנו רבנן, שנים שאומרים על אשה מסוימת שנתקדשה לפלוני,
9 ושנים אומרים שלא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא
10 מקודשת היא, ואם נשאת לאחר, לא תצא מהשני. אבל אם שנים
11 אומרים על אשה מסוימת שנתקדשה מבעלה, ושנים אחרים
12 לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא לא נתגרשה מבעלה,
13 ועדיין היא אשת איש, ואף אם נשאת, תצא.

1 לברירה - אפשר לומר לה שתברר את הדבר, שהרי היא טוענת
2 ברי גירשה, ואמרין לה, אם איתא דהכי הוה - אם אכן כך היה,
3 שבעלך גירשה, אחיז לך גיטך - הראי לנו את הגט שנתן לך, ובזמן
4 קצר כזה לא מסתבר שאבד, וכיון שאינה מראה אותו אין דבריה
5 מסתברים, ואף אם נישאת תצא.

מתוך 'המקדש' - תאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני רסא

1. קנה 2. פיצול 3. סניף

פרשת מטות

ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדְרֹךְ נָדָר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבַעַה לְאִסָּר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיכָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה: ה וְאִשָּׁה כִּי־תִדְרֹךְ נָדָר לַיהוָה וְאִסָּרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרִיהָ: ו וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ז וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נִדְרֶיהָ וְאִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ח וְאִם־הָיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִכֶּבֶד שִׁפְתֶּיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ט וְשָׁמַע אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: י וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יֵנִיא אוֹתָהּ וְהִפָּר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכֶּבֶד שִׁפְתֶּיהָ אֲשֶׁר אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: יא וְנָדָר אֱלֹמָנָה וְגִרּוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: יב וְאִם־בֵּית אִשָּׁה נִדְרָה אוֹ־אִסָּרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: יג וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנִּיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אִסָּרָה אֲשֶׁר־אִסָּרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יד וְאִם־הִפָּר יִפָּר אֹתָם וְאִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כִּלְמוּצֵא שִׁפְתֶּיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלִאִסָּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הַפָּרִים וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל) יז כָּל־נָדָר וְכָל־שְׁבַעַת אִסָּר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִשָּׁה יְקִימוּ וְאִשָּׁה יִפְרֹנוּ: יח וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מִיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהָקִים אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הָקִים אֹתָם כִּי־הַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: יט וְאִם־הִפָּר יִפָּר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֹנָהּ: כ אֵלֶּה הַחֻקִּים

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבֵתוֹ בְּנַעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ (עַד כֹּאן בַּחֹל) לָא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ז נָקְמָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר תֹּאכֶסֶף אֶל־עַמּוּךְ: ח וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וַיְהִיו עַל־מִדְיָן לְתֵת נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן: ט אֵלֶּה לְמִטָּה אֵלֶּה לְמִטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצָבָא: י וַיִּמָּסְרוּ מֵאֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶּה לְמִטָּה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵלֶּה חֲלוּצֵי צָבָא: יא וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּה לְמִטָּה לְצָבָא אֹתָם וְאֶת־פִּנְחָס בֶּן־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצָבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ: יב וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָל־זָכָר: יג וְאֶת־מִלְכֵי מִדְיָן הָרָגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֹיוֹ וְאֶת־רָקֶם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹזַר הָרָגוּ בַּחֲרֹב: יד וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזְזוּ: טו וְאֵת כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בָּאֵשׁ: טז וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹת בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: יז וַיָּבִיאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת־עֵדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹת וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֵרֶבֶת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יִרְחוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 107)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת (ל, ב)

"לְמַד שֶׁהַפָּרָת נִדְרִים בְּיָחִיד מִמְּחָה" (רש"י). ו"ל אָמְרוּ דַּיִיךְ מַה שֶּׁאֶסְרָתוֹ תוֹרָה", כִּי יֵשׁ לְהַתְּעֵסֵק עִם הָעוֹלָם וּלְהַעֲלוֹתוֹ. מֵאִידֶךָ אָמְרוּ "נָדָר סִיג לְפָרִישׁוֹת", כִּי אִם יֵשׁ חֶשֶׁשׁ שֶׁהַתְּעֵסֻקוֹת זֶה תִּבְיָא וְיִרְדָּה וּמִכְשׁוֹל, יֵשׁ לְנִדָּר. מוֹכֵן אִפּוֹא, שֶׁאִם יֵשׁ דִּין בְּנָדָר הַשֶּׁנֶּה לְכַעַל דְּרָגָה, מִמְּחָה, מִסְתַּבֵּר שֶׁהוּא דִּין בְּהַפָּרַת נָדָר - הַמַּמְחָה מַעֲלָה אֶת הַנּוֹדֵר לְדְרָגָה כְּזוֹ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק עוֹד לְנָדָר.

שני ^י ויצאו משה ואֵלֶעזֶר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׁי־אֵי
הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל־מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה: ^ז וַיִּקְצֹץ
מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצֵּבֶא הַמִּלְחָמָה: ^ח וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִייתֶם פֶּל־נֶקֶבָה: ^ט הֵן הִנֵּה
הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעָם לְמִסְר־מַעַל
בַּיהוָה עַל־דָּבָר פָּעוֹר וַתְּהִי הַמִּגֶּפֶה בַּעֲדַת
יְהוָה: ^י וַעֲתָה הֲרֹגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה
יָדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ: ^{יא} וְכָל־הַטָּף
בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם:
^{יב} וְאַתֶּם חֲנוּ מַחֲוִין לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
הָרֹג נָפֶשׁ וְכָל ^{יג} נֹגַע בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֵיכֶם: ^{יד} וְכָל־
בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עוֹיִם וְכָל־כְּלִי־
עֵץ תִּתְחַטְּאוּ: ^{טו} וַיֹּאמֶר אֶלֶעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶל־
אֲנָשֵׁי הַצֵּבֶא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה וְאֵת חֶקֶת
הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{טז} אַךְ אֶת־
הַזֵּהב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־
הַבַּדִּיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת: ^{יז} כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא
בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר אֵךְ בְּמֵי גִדֵּי יִתְחַטְּאוּ
וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:
^{יח} וּכְבַסְתֶּם בְּגִדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטָהַרְתֶּם
וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה: ^{יט} וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^כ שָׂא אֶת רֹאשׁ מִלְּקוֹחַ הַשְּׂבִי
בְּאֲדָם וּבִבְהֵמָה אֶתְּהִ וְאֶלֶעֶזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי
אֲבוֹת הָעֵדָה: ^{כא} וְחִצִּית אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה הַיֹּצֵאִים לַצֵּבֶא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:
^{כב} וְתִרְמֹת מִכֶּם לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַיֹּצֵאִים לַצֵּבֶא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן־
הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן:
^{כג} מִמַּחֲצִיתָם תִּקְחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלֶעֶזֶר הַכֹּהֵן
תְּרוּמַת יְהוָה: ^{כד} וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ^{כה}
אֶחָד ^{כו} אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר

מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה
אֹתָם לָלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:
^{כז} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלֶעֶזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ^{כח} וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יָתֵר הַכֹּז אֲשֶׁר בָּזוּ
עִם הַצֵּבֶא צֹאן שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְחֲמִשָּׁת אֲלָפִים: ^{כט} וּבָקָר שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֶלֶף:
^ל וְחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף: ^{לא} וְנֶפֶשׁ אָדָם
מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ
שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: ^{לב} וַתְּהִי הַמַּחֲצִיחַ חֶלֶק
הַיֹּצֵאִים בַּצֵּבֶא מִסֶּפֶר הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת:
^{לג} וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמֵשׁ
וְשִׁבְעִים: ^{לד} וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וּמִכֶּסֶם
לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים: ^{לה} וְחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכֶּסֶם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
^{לו} וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּמִכֶּסֶם לַיהוָה
שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ: ^{לז} וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכֶּסֶם
תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלֶעֶזֶר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ^{לח} וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲצָה
מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֵּבֶאִים: ^{לח} וַתְּהִי מַחֲצֵת
הָעֵדָה מִן־הַצֹּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשִׁים
אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ^ל וּבָקָר
שִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: ^{לא} וְחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ^{לב} וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף:
^{לב} וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָד
אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן
אֹתָם לָלוֹיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{לד} וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה
הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצֵּבֶא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
הַמֵּאוֹת: ^{לה} וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־
רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־נִפְקַד
מִמֶּנּוּ אִישׁ: ^{לו} וְנִקְרָב אֶת־קֶרְבֶּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
מִצָּא כְּלִי־זָהָב אֲצַעֲדָה וְצִמִּיד טַבַּעַת עָגִיל

וְכֹמֶז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ^א וַיִּקַּח מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵתָם כָּל כְּלִי מַעֲשֶׂה: ^ב וַיְהִי | כָּל־זֶהב הַתְּרוֹמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׁרֵי הַמֵּאוֹת: ^ג אֲנִשִּׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: ^ד וַיִּקַּח מִשֶּׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵת שְׁרֵי הָאֲלָפִים וַחֲמֵאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּזְכָרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וַתְּהִי מִחֲצַת הָעֵדָה (לא, מג)

בְּרֹאֵי עֶבֶר זְמַן רַב עַד שֶׁהָרִימוּ אֶת הַמָּכֶס, וּבִדְרֹךְ הַשָּׁבַע אִי אֶפְשָׁר שֶׁבִמְשָׁף זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַכְּתוּב מְפָרֵט אֶת מִחֲצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פְּלֵא (לא בתור מאמר המסגרי): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה כְּדִיּוֹן כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי כֹנֶנֶת רִשׁׁי: "כֶּךָ וְכֶךָ". וּבִטְעַם הַדְּבָר נֵשׁ לומר, שְׂאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שֶׁלֹּא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מָכֶס.

לב ^א וּמִקְנֶה | רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבִנְיָמִן עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יְעֹזֶר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה: ^ב וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: ^ג עֲטֹרוֹת וְדִיבָן וַיַּעֲזֹר וּנְמֹרָה וַחֲשֹׁבוֹן וְאֶלְעָלָה וּשְׁכֶם וּנְבֹ וּבָעֵן: ^ד הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עַד־תִּשְׁרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדִיד מִקְנֶה: ^ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מִצְאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחִיזָה אֶל־תַּעֲבֹרְנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן: ^ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבִנְיָמִן וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: ^ז וְלָמָּה כְּתִיב תְּנוּאוֹן קִרִי תְּנִיאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרָל אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^ח כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחִי אֹתָם מִקֹּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֹאוֹת אֶת־הָאֶרֶץ: ^ט וַיַּעֲלֵוּ עַד־נַחַל אֲשַׁפּוֹל

וַיִּרְאוּ אֶת־הָאֶרֶץ וַיִּנְיֹאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּיבֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: ^א וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: ^ב אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִכֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעַלָּה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לַיִּצְחָק וְלַיַּעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי: ^ג בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הַקִּנְיָ וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי מָלְאוּ אַחֲרֵי יְהוָה: ^ד וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תָּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: ^ה וְהִנֵּה קִמָּתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תִּרְבוֹת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: ^ו כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: ^ז וַיִּנְשְׂאוּ אֱלֹו וַיֹּאמְרוּ גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְמִפְנֵנוּ: ^ח וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְנוֹ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאֶרֶץ: ^ט לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתַּנַּחֲלֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: ^י כִּי לֹא נִחַל אֹתָם מַעֲבָר לַיַּרְדֵּן וְהַלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתָנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבָר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט ב עמ' 616)

גְּדֵרֹת צֹאן . . וְעָרִים לְמִפְנֵנוּ (לב, טז)

"שֶׁהַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם לְטָפָם" (רש"י). בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִתְיָשֵׁב בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם שָׁם, בִּ"אֶרֶץ מִקְנֶה", הָיוּ בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּבְרוּר מִין חַי כְּפִשׁוּטוֹ. לָכֵן הַקְּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם, כִּי עָקֹר כֹּנֶנֶתָם בְּהַתְיַשְׁבוּת זוֹ הָיְתָה כְּדִי לְכַרֵּר אֶת חֻלְקָם בְּעוֹלָם, הִ"מִּקְנֶה רַב", לֹא לַמֶּעַן עֲצָמָם וְטַפֵּיהֶם.

רביעי ^א וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשֹׂנוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה: ^ב וְעַבְרָ לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אִיְּבוֹ מִפְּנֵינוּ: ^ג וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרַי תֵּשְׁבוּ וְהָיִיתֶם גְּנִיָּם מִיְּהוָה

בְּנִי־מִנְשָׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ: ^{מא} וַיֹּאִיר בֶּן־מִנְשָׁה הַלֵּל וַיִּלְכֹּד אֶת־חֻתִּיהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת יֹאִיר: ^{מב} וַנִּבַּח הַלֵּל וַיִּלְכֹּד אֶת־קַנָּת וְאֶת־בְּנֵיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן.

פרשת מסעי

לג א אֵלֹה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^ב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֹה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ג וַיִּסְעוּ מֵרַעְמָסֶס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמִּצְרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמֹה לְעֵינֵי כָל־מִצְרַיִם: ד וּמִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִפָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבִאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ה וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסֶס וַיַּחֲנוּ בְּסִפְתִּי: ו וַיִּסְעוּ מִסִּפְתִּי וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: ז וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כְּעָל צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל: ח וַיִּסְעוּ מִכְּעָל הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר אֹתָם וַיַּחֲנוּ בְּמִרָה: ט וַיִּסְעוּ מִמִּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וַשְּׁבַעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: י וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: יא וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר־סִין: יב וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר־סִין וַיַּחֲנוּ בַּדְּפָקָה: יג וַיִּסְעוּ מִדְּפָקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלֹשׁ: יד וַיִּסְעוּ מֵאֵלֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשִׁתּוֹת: טו וַיִּסְעוּ מִרִּפְדִּים וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר סִינִי: טז וַיִּסְעוּ מִמִּדְבָּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּקִּבְרֹת הַתְּאוּה: יז וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתְּאוּה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֹרֹת: יח וַיִּסְעוּ מִחֲצֹרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרֹתְמָה: יט וַיִּסְעוּ מִרֹתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרֹמֶן פָּרִץ: כ וַיִּסְעוּ מִרֹמֶן פָּרִץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה: כא וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְסָה: כב וַיִּסְעוּ מִרִּפְסָה

וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֻחָזָה לִפְנֵי יְהוָה: כג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כִּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם: כד בְּנוֹ־לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִצַּא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: כה וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר אָדָנִי מִצְוָה: כו טַפְנוּ נָשִׁינוּ מִקִּנְנוּ וְכָל־בְּחֻמָּתָנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגְּלָעָד: כז וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבְרוּ כָל־חֲלוּץ צֶבֶא לִפְנֵי יְהוָה לְמִלְחָמָה כְּאֲשֶׁר אָדָנִי דִּבֶּר: כח וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֲלֻעָזֹר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי־רְאוּבֵן אֶתְכֶם אֶת־הִירְדֵּן כָּל־חֲלוּץ לְמִלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגְּלָעָד לְאֻחָזָה: לו וְאִם־לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אֹתְכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתֻכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כִּן נַעֲשֶׂה: לב נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֹתָנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר לִירְדֵּן: לד וַיִּתֵּן לָהֶם אֶל־מֹשֶׁה לִבְנֵי־גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחֻצֵי אֶל־מִנְשָׁה בְּנֵי־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכֶּת סִיחֹן מִלֶּךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכֶּת עֹג מִלֶּךְ הַכּוּשִׁי הָאָרֶץ לְעֶרְיָהּ בְּגִבְלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב: לה וַיִּכְנוּ בְּנֵי־גֵד אֶת־דִּיבִן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֵת עֲרַעֲרִי: לו וְאֶת־עֲטָרֹת שׁוּפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וְגִבְעָה: לז וְאֵת בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֶאֱן: לח וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוּ אֶת־חֲשִׁבּוֹן וְאֶת־אֲלַעֲלָא וְאֵת קִרְיָתִים: לט וְאֶת־נָבֹו וְאֶת־בַּעַל מְעֹן מוֹסֵבֶת שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרָאוּ בְּשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: לו וַיֵּלְכוּ בְנֵי מְכִיר בְּנֵי־מִנְשָׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּ וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: לו וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגְּלָעָד לְמְכִיר

ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר מהמבאר ב'אור התורה' פרשתנו: "יש בחינת מ"ב מסעות גם בן בכל יום".

חמישי נ' וידבר יהוה אל־משה בערבת מואב על־ידין ירחו לאמור: ^א דבר אל־בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את־הירדן אל־ארץ כנען: ^ב והורשתם את־כל־ישבי הארץ מפניכם ואפדתם את כל־משפיתם ואת כל־צלמי מסכתם תאבדו ואת כל־במותם תשמידו: ^ג והורשתם את־הארץ וישבתם־בה כי לכם נתתי את־הארץ לרשת אתה: ^ד והתנחלתם את־הארץ בגורל למשפחתכם לרב תרבו את־נחלתו ולמעט תמעט את־נחלתו אל־אשר־יצא לו שמה הגורל לו יהיה למטות אבותיכם תתנחלו: ^ה ואם־לא תורישו את־ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפים בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצרו אתכם על־הארץ אשר אתם יושבים בה: ^ו והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם: ^ז פ לד ^ח וידבר יהוה אל־משה לאמור: ^ט צו את־בני ישראל ואמרת אליהם כִּי־אתם באים אל־הארץ כנען זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתיה: ^י והיה לכם פאת־נגב ממדבר־צן על־ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים־המלח קדמה: ^{יא} ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה כתיב והיה קרי והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר־אדר ועבר עצמנה: ^{יב} ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה: ^{יג} וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה־יהיה לכם גבול ים: ^{יד} וזה־יהיה לכם גבול צפון מן־הים הגדול תתאו לכם הר ההר: ^{טו} מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת

ויחננו בקהל־הה: ^א ויסעו מקהל־הה ויחננו בהר־שפר: ^ב ויסעו מהר־שפר ויחננו בהר־הה: ^ג ויסעו מחרדה ויחננו במקהלת: ^ד ויסעו ממקהלת ויחננו בתחת: ^ה ויסעו מתחת ויחננו בתרח: ^ו ויסעו מתרח ויחננו במתקה: ^ז ויסעו ממתקה ויחננו בחשמנה: ^ח ויסעו מחשמנה ויחננו במסרות: ^ט ויסעו ממסרות ויחננו בבני־יעקן: ^י ויסעו מבני־יעקן ויחננו בהר הגדגד: ^{יא} ויסעו מהר הגדגד ויחננו ביטבתה: ^{יב} ויסעו מיטבתה ויחננו בעברנה: ^{יג} ויסעו מעברנה ויחננו בעצין גבר: ^{יד} ויסעו מעצין גבר ויחננו במדבר־צן הוא קדש: ^{טו} ויסעו מקדש ויחננו בהר ההר בקצה ארץ אדום: ^{טז} ויעל אהרן הפהן אל־הר ההר על־פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני־ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחודש: ^{יז} ואהרן בן־שלש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר: ^{יח} וישמע הפנעני מלך ערד והוא־ישב כנגב ארץ כנען בבא בני ישראל: ^{יט} ויסעו מהר ההר ויחננו בצלמנה: ^כ ויסעו מצלמנה ויחננו בפונן: ^{כא} ויסעו מפונן ויחננו באבת: ^{כב} ויסעו מאבת ויחננו בעיני העברים בגבול מואב: ^{כג} ויסעו מעיים ויחננו בדיבן גד: ^{כד} ויסעו בדיבן גד ויחננו בעלמן דבלתימה: ^{כה} ויסעו מעלמן דבלתימה ויחננו בהרי העברים לפני נב: ^{כו} ויסעו מהרי העברים ויחננו בערבת מואב על ירדן ירחו: ^{כז} ויחננו על־הירדן מבית הישמות עד אבל השפים בערבת מואב: ^{כח}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוסי שיחות כג עמ' 225)

אלה מסעי בני ישראל (לג, א)

הבעל־שם־טוב אומר, שכל אחד עובר את כל המסעות במשך חיו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצון ה', ואיך אפשר לומר שחובבים לעבור גם אותם – הנה המסעות עצמם הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה,

הגבל צדדה: ^א ויצא הגבל ופרנה והיו תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון: ויהתאוויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפמה: ^ב וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבל ומחה על-פתף ים-פגרת קדמה: ^ג וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח ואת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סביב: ^ד ויצו משה את-בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר תתנחלו אתה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המפות וחצי המפה: ^ה כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבתם ומטה בני הגדי לבית אבתם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם: ^ו שני המפות וחצי המטה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה, ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתקקת תמיד לה. תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. המצות נוהגות - פונת הירידה היא קיום מצות מעשיות, התלויות בארץ, שנתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם שנתחלקה בגורל. לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה הנשמה לבחינת 'גורל', עבודה שלמעלה משעם ודעת, עצם הנשמה.

שישי ^א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ב ואלה שמות האנשים אשר-ינחלו לכם את-הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן-נון: ^ג ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את-הארץ: ^ד ואלה שמות האנשים למטה יהודה פלב בן-יפנה: ^ה ולמטה בני שמעון שמואל בן עמיהוד: ^ו למטה בנימין אלידד בן-בסלון: ^ז ולמטה בני-דן נשיא בקי בן-יגלי: ^ח לבני יוסף למטה בני-מנשה נשיא חניאל בן-אפד: ^ט ולמטה בני-אפרים נשיא קמואל בן-שפטן: ^י ולמטה בני-זבולן נשיא אליצפן בן-פרנוד:

^א ולמטה בני-יששכר נשיא פלטיאל בן-עזן: ^ב ולמטה בני-אשר נשיא אחיהוד בן-שלמני: ^ג ולמטה בני-נפתלי נשיא פדהאל בן-עמיהוד: ^ד ואלה אשר צוה יהוה לנחל את-בני-ישראל בארץ פנען: ^ה פ לה ^ו וידבר יהוה אל-משה בערבת מואב על-ירדן ירחו לאמר: ^ז צו את-בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם תתנו ללויים: ^ח והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם: ^ט ומגרשי הערים אשר תתנו ללויים מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב: ^י ומדתם מחוץ לעיר את-פאת-קדמה אלפים ואת-פאת-נגב אלפים באמה ואת-פאת-ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים: ^{יא} ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש-ערי המקלט אשר תתנו לנשם שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר: ^{יב} וכל-הערים אשר תתנו ללויים ארבעים ושמנה עיר אתהן ואת-מגרשיהן: ^{יג} והערים אשר תתנו מאחזות בני-ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן מערייו ללויים: ^{יד} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 212)

ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר (לה, ו)

ל"ו ערים היו בארץ ישראל ושש בעבר הירדן. ויש לתמוה: הפקשה להשאר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, ככתוב "נחלה מבקלת בראשונה ואחריתה לא תכרך" (שמהרו לטול חלקם בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה רפ"ב: תפסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף-על-פי שארץ ישראל טובה הימנה). ואף-על-פי-כן צוה ה' להושיב את שבט לוי בעבר הירדן!

שביעי ^א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ב וידבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים

אֶת־הַיָּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן: ^א וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
 עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׁמָּה רֹצֵחַ
 מִפֶּה־נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה: ^ב וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
 מִגֹּאֲלֹ וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֻדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
 לְמִשְׁפָּט: ^ג וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁש־עָרֵי מִקְלָט
 תִּהְיֶינָה לָכֶם: ^ד אֵת | שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ
 מֵעֵבֶר לַיָּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: ^ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר
 וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שְׁש־הָעָרִים הָאֵלֶּה
 לְמִקְלָט לָנוּם שָׁמָּה כָּל־מִפֶּה־נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה:
^ו וְאִם־בְּכָלִי בִּרְזָל | הִפְּהוּ וַיָּמוּת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
 יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
 הִפְּהוּ וַיָּמוּת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ח אֹ
 בְּכָלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִפְּהוּ וַיָּמוּת רֹצֵחַ
 הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ט גֹּאֲלֵ הָדָם הוּא יָמִית
 אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בּוֹ הוּא יִמָּתְנוּ: ^י וְאִם־בְּשִׁנְאָה
 יִתְּדֹפְנוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו בְּצִדָּהּ וַיָּמוּת: ^{יא} אֹ
 בְּאֵיכָה הִפְּהוּ בִּידּוֹ וַיָּמוּת מוֹת־יוֹמָת הַמִּפָּה רֹצֵחַ
 הוּא גֹאֲלֵ הָדָם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בּוֹ:
^{יב} וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיכָה הִדְּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיד עָלָיו
 כָּל־כָּלִי בְּלֹא צִדָּה: ^{יג} אֹ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת
 בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמוּת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב
 לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ: ^{יד} וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין
 הַמִּפָּה וּבֵין גֹּאֲלֵ הָדָם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:
^{טו} וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיָּד גֹּאֲלֵ הָדָם
 וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָם
 שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־
 מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: ^{טז} וְאִם־יֵצֵא יֵצֵא
 הָרֹצֵחַ אֶת־גִּבּוֹל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:
^{יז} וּמִצָּא אֹתוֹ גֹּאֲלֵ הָדָם מִחוּץ לַגִּבּוֹל עִיר
 מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֲלֵ הָדָם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
^{יח} כִּי כִּי עִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 וְאַחֲר־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ

אֲחֻזָּתוֹ: ^{יט} וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט
 לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: ^כ כָּל־מִפֶּה־נֶפֶשׁ
 לִפְנֵי עֵדִים יִרְצֶה אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה
 בְּנֶפֶשׁ לָמוּת: ^{כא} וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ
 אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוֹמָת: ^{כב} וְלֹא־
 תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּם אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לִשְׁבֹּת
 בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: ^{כג} וְלֹא־תִחַנְּפוּ אֶת־הָאֶרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יִחַנְּפוּ אֶת־הָאֶרֶץ
 וְלֹאֶרֶץ לֹא־יִכָּפֵר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם
 בָּדָם שָׁפָכוֹ: ^{כד} וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם יוֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי
 יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כה} לוֹ ^{כז} וַיִּקְרְבוּ
 רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מְכִיר
 בֶּן־מְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי
 מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשָׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{כח} וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנֵי צֹוָה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאֶרֶץ
 בְּנִחְלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנֵי צֹוָה בִּיהוָה
 לָתֵת אֶת־נַחֲלַת צִלְפָּחֵד אַחִינוּ לְבָנָתָיו: ^{כט} וְהָיוּ
 לְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁבָטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרַעַה
 נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתָיו וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה
 אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגִּדְּלָן נַחֲלָתָן וַיִּגְרַע:
^ל וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפֶה נַחֲלָתָן
 עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת
 מִטָּה אֲבֹתָיו וַיִּגְרַע נַחֲלָתָן: ^{לא} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי־יוֹסֵף
 דְּבָרִים: ^{לב} וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צֹוָה יְהוָה לְבָנוֹת
 צִלְפָּחֵד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים
 אֹד לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:
^{לג} וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל־מִטָּה
 כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְּבֹקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{לד} וְכָל־בֵּת יִרְשֶׁת נַחֲלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶה לְאִשָּׁה
 לְמַעַן יִירָשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

בן משה בני יוסף דברים (לו, ה)
על הפסוק (פנחס כו, ז) "בן בנות צלפחד דורות" פרש
רש"י: "זפה תבעו". והינו, שלא רק שתביעתן צודקת, אלא
היא גם תביעה יפה. ואף כאן: לא רק שהטענה צודקת (ולכן
כא צווי ה' לבנות צלפחד), אלא היא גם טענה יפה, ולכן
"וכל בת... לאחד משפחת מטה אביה תהיה לאשה" (אף
שלא דברו על כך).

מפטיר יי וּתְהִי־יִנָּה מַחְלָה תְּרֻצָּה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה
וְנָעָה בְּנוֹת צֶלְפָּחָד לְבָנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים:
י מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי־מִנְשֶׁה בְּנֵי־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים
וְתָהִי נִחְלָתָן עַל־מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יי אֵלֶּה
הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' (לו, יג)
הכניסה לארץ ישראל הייתה לאחר הקדמת המסעות
במדבר, בהן הכניעו בני ישראל ובררו את הנחש שרף
ועקרב. כך נשללה האפשרות שקלפות אלו יבטלו את
הכניסה לארץ, שהרי כבר התבררו. לכן הסתיימו המסעות
בערבות מואב, הדרך הנמוכה ביותר: "מואב" הוא חכמה
דקלפה, ובה גופא – "ערבות", לשון ערב וחשך. לאחר
הקצת וברור קלפה זו, מוכנים להכנס לארץ ישראל.

ט וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר בְּיָאִישׁ
בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ פֶּאֶשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עִשׂוֹ בְּנוֹת צֶלְפָּחָד:
יא וְתִהְיֶינָה מַחְלָה תְּרֻצָּה וְחֻגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה
בְּנוֹת צֶלְפָּחָד לְבָנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפַּחַת
בְּנֵי־מִנְשֶׁה בְּנֵי־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתָהִי נִחְלָתָן
עַל־מִטָּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת
וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

חזק חזק ונתחזק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.
אמן בחייכון ויבויכון ובחיי דכל בית ישראל, בעלמא
ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא.
יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתגדר,
ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן
כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמאתא, דאמירן
בעלמא, ואמרו אמן: אמן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עִי־חִים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עֲבָדָיו וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

ד שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב הַמִּזְמִין וְכָל־מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל
הַגְּדוֹלִים אֲנֹשֵׁי הַשֵּׁם: ה כֹּה אָמַר יְהוָה מִה־מִּצְאֹו אֲבוֹתֵיכֶם בִּי אֵינִי
דָּבָר עוֹל כִּי רָחֲקוּ מַעְלֵי בַעֲבוּרֹו וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל עֲבוּדָה וְיַהֲבִילוּ
בַעֲבוּרֹו זֶה נַעֲשׂוּ גַם הֵמָּה הֶבֶל: ו וְלֹא אָמְרוּ אֵינִי יְהוָה נָשׁוּב לַעֲבוֹד אֵת

ה) אֲבוֹתֵיכֶם, הַדּוֹרוֹת שֶׁעָבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ. אַחֲרֵי
הַהֶבֶל, אַחֲרֵי עֲבוּדוֹת זָרוֹת, שֶׁכָּלָן הֶבֶל וְאִין בְּהֵן מִמֶּשׁ. וַיַּהֲבִילוּ, וּבַעֲבוּר
זֶה נַעֲשׂוּ גַם הֵם הֶבֶל בְּלִי מִשְׁשָׁה, שֶׁהָרִי שֶׁפָּלָה מִמִּשְׁלָחַם מֵאֵד. (ו) עֲרֵכָה,
מִיִּשׁוּר בַּמִּדְבָּר. וְשׁוּחָה, וּמְקוֹם גְּמוּלָה וּבִדּוּת. בְּאֶרֶץ צִיָּה, בְּמִקְוֵם שְׁמִמָּה.

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ד שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־

מִשְׁפָּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה אָמַר

יְהוָה מִה־מִּצְאֹו אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל כִּי

רָחֲקוּ מַעְלֵי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיַּהֲבִילוּ:

ו וְלֹא אָמְרוּ אֵינִי יְהוָה הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ

מִמִּצְרָיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בַּמִּדְבָּר

בְּאֶרֶץ עַרְבָּה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה

וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עֶבֶר בְּה אִישׁ וְלֹא־

יֹשֵׁב אֶדְם שֵׁם: ו וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־

אֶרֶץ הַפְּרָמֹל לֵאכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה

וּתְבִאֹו וּתְמַמְאֹו אֶת־אֶרְצִי וְנַחֲלָתִי

שְׁמַתֶּם לְתוֹעֵבָה: ה הַפְּהֻנִים לֹא אָמְרוּ

אֵינִי יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְהָרַעִים פָּשְׁעוּ בִּי

וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בְּכַעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יָדְעוּ הַלְכוּ: ט לָכֵן עַד אָרִיב

אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: י כִּי עֲבָדוּ אֱלֹהִים כְּתִיבִים

וְצִלְמוֹת, צֶלֶל שֶׁל מוֹת, חֲשֵׁכַת

הַקֶּבֶר. לֹא עֶבֶר בְּה אִישׁ, בְּיָדָה

מַעֲבָר. וְלֹא יֹשֵׁב אֶדְם שֵׁם, לֹא

הַתִּשְׁבַּע בַּקְבִּיעוֹת מַעֲלֹם. (ז) אֶרֶץ

הַפְּרָמֹל, מְקוֹם שְׂדוֹת וּבְרִמִּים. אֵת

אֶרְצִי, כְּלוּמָר, הָאֶרֶץ הָרְאוּיָה לְחִשּׁוֹת

שְׂכִינָתִי בָּהּ. לְתוֹעֵבָה, לְעִבּוּדָה זָרָה,

שֶׁהִיא תוֹעֵבַת ה'. (ח) הַפְּהֻנִים,

שְׁמַתִּיקֵי הַפְּהֻנִים לְחִדּוֹת לְעַם דְּרָבִי

ה'. לֹא אָמְרוּ אֵינִי ה', לֹא הִתְחַיֵּוּ

אֵת הָעַם לִזְמַר לָהֶם לְהַתְּבַנֵּן בְּגִלְתֵּי

ה'. וְלֹא לְמַדּוּם יִדְעָת ה'. וְתַפְשִׁי

הַתּוֹרָה, הֵם הַסִּנְהֶדְרִין. לֹא יִדְעוּנִי,

לֹא לְמַדּוּ אֵת הָעַם לְדַעַת אֵת ה'.

וְהָרַעִים, הַמְּלָכִים. פָּשְׁעוּ בִּי, מִרְדּוּ

בִּי. וְהַנְּבִיאִים, נְבִיאֵי הַשִּׁקָּר. בְּכַעַל,

בְּשֵׁם הַכַּעַל, שֶׁהוּא עֲבוּדָה זָרָה

(ט) עוֹד אָרִיב אֶתְכֶם, לִפְנֵי שְׂאֵבֵי

עֲלֵיכֶם רָעָה, אֶתְּוֹפֵחַ עֲמֻכָּם עוֹד עַל יְדִי

נְבִיאִי. וְאֵת בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב, וְיִדְעוּ

אֲנִי שֵׁשֶׁם עִם בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב, כִּי

הָאֱשֻׁמָּה תִּלְךְ מִקְּאֻבוֹת לְבָנִים דּוֹר אַחֵר

דּוֹר. (י) אֲנִי כְּתִיבִים, אֵי תִים שֶׁל

ה' הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ מִמִּצְרָיִם

הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא תַעֲשִׂי

בְּיָדָה בְּאֶרֶץ עַרְבָּה שְׂגָדִילִים שֵׁם

קוֹצִים וְשׁוּחָה מְקוֹם חֲפִירוֹת עֲמֻכּוֹת

בְּאֶרֶץ צִיָּה מְקוֹם שֶׁחֲחוּם בּוֹעַר

וְצִלְמוֹת צֶלֶל שֶׁל מוֹת, וְלֹא חֲסִרְתִּי

דָּבָר בְּאֶרֶץ לֹא־עֶבֶר בְּה אִישׁ

וְלֹא־יֹשֵׁב אֶדְם שֵׁם בַּקְבִּיעוֹת: ז

הֵלֵא וְאָבִיא אֶתְכֶם מִשֵּׁם אֶל־

אֶרֶץ הַפְּרָמֹל מְקוֹם שְׂדוֹת וּבְרִמִּים

לֵאכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה וּתְבִאֹו

וּתְמַמְאֹו אֶת־אֶרְצִי כִּמְה שֶׁעָבַדְתֶּם

בָּהּ לַעֲבוּדָה זָרָה וְנַחֲלָתִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

שְׁמַתֶּם לְתוֹעֵבָה לִפְנֵי:

ח הַפְּהֻנִים לֹא אָמְרוּ לֹא הִתְחַיֵּוּ

לְעַם לִזְמַר אֵינִי יְהוָה וְתַפְשִׁי

הַתּוֹרָה הַסִּנְהֶדְרִין לֹא יִדְעוּנִי לֹא

רָצוּ לְדַעַת וְלַחֲבִיר גְּדִל רוֹמְמוֹתִי

וְהָרַעִים מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל פָּשְׁעוּ בִּי

וְהַנְּבִיאִים הִשְׁקִר נִבְּאוּ בְּכַעַל בְּשֵׁם

הַכַּעַל וְאַחֲרֵי הַפְּסִילִים אֲשֶׁר לֹא־

יָדְעוּ הַלְכוּ: ט לָכֵן טָרַם אֲבִיא

עֲלֵיכֶם רָעָה עַד אָרִיב אֶתְכֶם

נְאֻם־יְהוָה וְיִדְעוּנִי שֵׁשֶׁם וְאֶת־בְּנֵי

בְּנֵיכֶם אָרִיב כִּי גַם הֵם יִדְעוּ כִּכִּי:

י כִּי עֲבָדוּ אֱלֹהִים כְּתִיבִים שֶׁהֵיוּ קְרוֹבִים

לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ מִשְׁפַּט מִנְהַגָּם

וְקָבַר שִׁישְׁבוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶהֱלִים שְׁלָחוּ

רומי. וקדר שלחו, ושלחו שליחים לארץ קר, והם ערכים. הן היתה פזאת, האם היתה פעלה פזאת, הנפחת להלן. (יא) התימיר גוי אלהים, והמה לא אלהים, וכי המיר גוי מהם את אלהיו, ואף-על-פי שהמה לא אלהים. כבודו, אשר בו היה נכבד. (יב) שמו שמים על זאת, כלומר,

ראוי היה שיהיו השמים משתוקמים על

זאת הרעה. ושערו חרבו מאד,

ויהיו בסערה ובחרבן גדול. (יג) שתים

רעות, אם הגוים המירו יראתם

בכיצא בו, יש כאן רעה אחת. ועכשו,

שאתי עובד, שאני מקור מים חיים,

ללכת אחר עבודות זרות שהם כמו

בזרות המיעדים להחזיק את המים, והם

נשברים ונסדקים ומימיהם נבלעים

בסדקים, כרי שמי רעות. (יד) העבד

ישראל, וכי עבד הוא, שאין האדון

משגיח בלבו עליו כמו שמשגיח האב

על הבן, אם ילד בית הוא, או

הוא ילד השפחה שבבית. לבן, לכה

ושלל. (טו) עליו ישאגו כפרים,

על ישראל ישאגו הכפרים, הם מלכי

הגוים נתנו קולם, גערו בו. וישירו

ארצו לשמה, עשו את ארצו

לשקמה. נצתו, נהיו הערים צה

ושקמה. (טז) גף, אלכסנדריה של

מצרים. ותחפנחם, שם עיר במצרים.

ירעוך קרקד, וישרו לך את ראשך.

וזה היה יאשהו מלך יהודה, שתרעו

פרעה נבחר. "ירעוך", לשון שבידה

ורצצה, כמו "ורעו דיליותיו" (ירמיה

יא טז), שפרשו "רצצו את ענפיו".

(יז) הלא זאת תעשה לך וגו',

הלא את הפרענות הזאת תגרים לך

האשמה והעון אשר עובת את ה'

אלהיך. בעת מולכך בדרך, בעת

שתיה מלמד אותך את הדרך הטובה

ותישרה. (יח) מה לך לדרך

מצרים, למה תעובי אותי ורצצה

לכמת על מצרים. מי שחור, הוא כנוי

למי הנחר גילום. לדרך אשור, ללכת

לבש עורה ממלך אשור. לשנות מי

נחר, כלומר, להנות מעזרת מלך אשור

אשר הם שותים ממי נחר פרת. (יט) תיפסך רעתך,

תסוף ידך שרעתך

תביא עלך יסורים. ומשובותיך, תשובות שלך. תשובותיך, תשפט אותך בנבול

מעשיך. ולא פחדתי אליך, ולא היה לך פחד ממני (פחד ה'). (כ) מעולם

מלאכים והתבוננו חקרו מאד לראות מנהגם וראו מעשה הגוים ההם וכי הן באמת היתה ביניהם פזאת פתועה הזאת: יא התימיר וכי החליף גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו של מקום בעבודה זרה בלא יועיל שאין בו תועלת: יב שמו השתוקמו שמים והתפלאו על-זאת ושערו ויצטערו על גדל

החרבן שחרבו ישראל מאד נאם

יהוה: יג כשתים רעות רעה

בפעלה עשה עמי אתי עובד

מקור | מען מים חיים המשיפע

להם טובות בכל עת, לחצב להם

להם בארות בארת רבות

נשברים אשר לא יכלו ויחזקו

המים כי המים יצאו מבער השברים,

כן הם הופתחים באלהים אחרים: יד

וכי העבד מקנה כסף הוא ישראל

או אסיליד בית בן האמה הוא

להיות נעוב אל המקרים, הלא ה' קרא

לו 'בני כבוד' ויודוע אם בן היה

ישראל לבן לשלל מצד האומות:

טו עליו על ישראל ישאגו כפרים

מלכים נתנו קולם וישירו ושימו

ארצו לשמה לשקמה ערו נצתו

נשרפו מבלי ישוב בהם: (ועל מלכות

אפרים יאמר שגלו כבר מארצם)

טז גס-בגניגף ותחפנחם הם

מצרים שאתם בופתחים עליהם לעורה

ירעוך וישרו לך את הקרקד

גולגולת: יז הלא-זאת תעשה-לך

לא בעבור שנגעבים אל המקרים, אלא

זאת הרעה היא באה על עובד אתי

יהוה אלהיך ללכת אחר אלהים

אחרים בעת מולכך ה' בדרך

הישרה: יח ועתה הואיל והכל

בהשגחה מה-לך ללכת לדרך

מצרים לשנות מי שחור זה

הנולד ומה-לך לדרך אשור

לשנות מי נחר פרת, לבש מהם

עורה להיות נאשע על ידיהם: יט בסוף

תיפסך רעתך כי תביא עלך

יסורי, ומשובותיך מה שהלכת

בדרך לבד, במקבול תוכיך ודעי

וראי כירע ומר עובד את-יהוה ואלא פחדתי ואלא

ה' לא היה אלוך נאם-אדני יהוה צבאות: כ הלא כי מעולם הייתי לך

לעורה ושברתי עלך אשר הכבדו עלך האומות נתקתי הסרתי

לעורה ושברתי עלך אשר הכבדו עלך האומות נתקתי הסרתי

שי למורא

עטרת מרים

מוסרומיך מעל צווארד ותאמרי לא אעבור עוד על דבר ה' אך לא שמרת הבטחתך כי על-פלגבעה גבהה ותחת פליעץ רענן מקום למקום את הולכת וגוסעת מבית עבודה וזה זו לבית עבודה וזה זו כמו צעה משכב זנה: כא ואנכי נטעתיד שורק ומורות כגפן משופח, פלה הכל

מזרע אמת אבות פשרים וצדיקים ואיך נהפכת לי כמו סורי הגפן ומורות המוסרים מהגפן, אשר כל אתר נכריה וזה לנשיה: כב גם פי אמ-תכבסי בנותר מין אדמה המנקה ותברילך ברית עשב המנקה, על ידי הצדקות ומעשים טובים שעשית לצדקת עצמך לפני, לא תועיל, כי נכתם נראה ככתם עונד שאת עושה בפתי לפני נאם אדני יהוה: כג איך תאמרי איך תבדחי לומר לא נטמאתי עתה בעבודה וזה ומעולם אחרי הפעלים לא הלכתי ראי דרכך בנאי מול בית פעור ששם עבדת הפעל דעי מה עשית היום, ותרעי שאותו עון עמד עד היום הזה, הנה את בפכרה גמלה נקבה קלה לריון הלוך ושוב כמו משרכת שרוד נעל שקושרים סביב לגל (עטרת) כך דרכיה מנהגה: כד הרי את כפרה | פחמור הכר הזה שהוא למד רגיל להיות במדבר בן אדמת את לנע באות בחשק נפשה שאפה רוח האויר אל תריאות כרד תרעים מהרה תאנחה דאנתה מי ישיבנה למקדמה, פלמבקשיה כל המקשים אותה לא יעפוי אים צריכים להתנעם כי בחדשה בחדש

אב ימצאונה שהקבע בבית לדורות בזמן המרגלים: כה גביא אומרים לך מנעי רגלך מלחך ללכת לגולה לגוים, ומנעי וגרונך מלמות מצמאה ותאמרי על דברי הנביאים נואש נואשתי בדרכים לא אשוב אליו כראתבתי זרים עבדת הפעלים ואחריתם אלך לעבוד אותם: כו כבשת גנב שהיה מחזק נאמן כי ימצא בן הכישו בעני עבודה וזה בית ישראל שהיו מחזקים לעובדי ה', המה המון העם מלכיהם שריהם

אב ימצאונה שהקבע בבית לדורות בזמן המרגלים: כה גביא אומרים לך מנעי רגלך מלחך ללכת לגולה לגוים, ומנעי וגרונך מלמות מצמאה ותאמרי על דברי הנביאים נואש נואשתי בדרכים לא אשוב אליו כראתבתי זרים עבדת הפעלים ואחריתם אלך לעבוד אותם: כו כבשת גנב שהיה מחזק נאמן כי ימצא בן הכישו בעני עבודה וזה המה המון העם מלכיהם שריהם

שמרתי ערך, תמיד הייתי לך לעזרה לשבר העל אשר הכבירו עליך העוים. נתקתי מוסרומיך, קרעתי את רצועות העור של העל שהכבירו עליך. ותאמרי לא אעבור, ואחרי התשועה שעשיתי לך אמרת לא אעבור עוד על מצות ה'. כי על כל גבעה וגו', אבל את לא שמרת הבטחתך ועד שעל

כל גבעה וגו' צעה זונה, מפלמלת מקום למקום כמו הזונה, כלומר שהיו הולכים מבית עבודה וזה זו לבית עבודה וזה אחרת. כא נטעתיד שורק, מתחלה נטעתיד מענפי גפן משכב, כלומר, בני אבות פשרים וצדיקים. סורי הגפן נכריה, להיות כמו ענפי הגפן הרעים שמסירים אותם מן הגפן, כי פרותיה נכרים, כלומר באושים ולא ענבים. כב אם תכבסי בנותר, אם תנקי את עצמך כמו שמכבסים בגד בנותר וכוונות. כלומר, שתשבי בתשובה. נכתם עונד, כלומר, אפילו אם תעשי מעשים טובים לפני הבריות, הרי לא יכפרו על העונות שבפסח. כג לא נטמאתי, לא עבדתי עבודה וזה. ראי דרכך בנאי, ראי מה עשית בנאי מול בית פעור, ועד עכשיו את מחזקת באותו הדרכך בכרה קלה משרכת דרכיה, כמו בכרה קלה שמשרכת דרכיה, פעם תרין הנה ופעם תרין הנה, בן את, פעם עובדת עבודה וזה פלוגית, ופעם עבודה וזה אחרת. "בכרה", גמלה צעורה. "משרכת", ענן המושקה והקפה וקשרה, כמו "שרוד נעל" (בראשית יד, כג) שהוא נמשך מהנעל והיו נוהגים להקריב בו סביב הנעל כמה פעמים וקושרים אותו. וכן את כשהתחלת בעבודת בעל פעור נדבקת בעבודה וזה עד היום הזה. כד פרה, הנה את כמו חמור הכר. למד מדבר, שהוא רגיל לריון במדבר. באות נפשה שאפה רוח, כלומר, אין מי שמכביר אותה לריון ולרדף, אלא היא בחפצה תריון ותדוף בכל עת ושואפת אויר כרד תרעים במהירות. תאנחה מי ישיבנה, בכל פעם שתרוץ מחזקת במקומה, כאלו היה לה דאגה מי ישיבנה למקומה.

"תאנחה", דאנתה. כמו "תאנח ואנחה" (איכה ב, ה). כל מבקשיה לא יעפוי, כל המקשים לתפשה אים צריכים להתנעם בחדשה ימצאונה, כשהתמלא הרוח והפשוה בקלות, כי אז היא כבדה ואינה יכולה לריון. וכן ישראל על ידי מעשיהם הרעים בא עליהם האויב, והם משוטטים לבקש עור ממלכי מצרים ואשור. וכל הריצה הזאת באה באות נפשה. ולכסוף לא תהיה לאויב ויגיעה רבה, כי בקלות יכבשם בחדש שהיו לך, והוא הדש "אב" שהקבע בבית לדורות בזמן המרגלים. כה) מנעי רגלך מלחך, כלומר, תמני מעשיו, כדי שלא תלכי בגולה ויחפה. וגרונך מצמאה, ושלא תצמאי למים. ותאמרי נואש, ואמרת, אני מתאשט מעבודת הכב"ה ולא אשוב אליו. זרים, עבדות זרות.

כז) כי ימצא, אדם שהיה מחזק נאמן וכשמצא שהוא גנב. הכישו, לשון בוששה. המה, המון העם. וכתהניהם, כתני עבודה וזה. ונביאיהם, נביאי

הפעל. כזו) ובעת רעתם, בעת שבאָה עליהם רעה, מתפללים אלי ואמרים "קומה והושיענו מן הרעה". (כח) כי מספר עריך, לפי חשבון מספר עריך. היו אלהים יהודה, היו הפסילים שעשית, אתה יהודה. (א) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי, אם תשוב בתשובה אלי, אמר ה'. תשוב, או תשוב

לחור לבבך ונחלתך הראשונה. פרוש אחר, או תהיה בשוכה ונחת בארץ. פרוש אחר, תתקבל תשובה, ולא תחתם עליך נורה רעה. ולא תגור, או לא תגור מארץ לצאת בגלות. (ב) במשפט, כשתתחב מן הדין בשבועה. ובצדקה, שאם תכיר שהמשפט אינו בצדק, לא תקבל השבועה. והתברכו בו גוים, אם יעשה ישראל כן, או יתברכו בו גוים. כל גוי יאמר לבנו "תהא כפלוני ישראל". ובו יתחללו, מי שייכל להדבק בישראל. והפאר בדבר.

וכהנייהם בהני הפעל ונביאיהם נביא הפעל: כז על אשר אמרים לעץ לפסל מעץ אבי אתה ולאבן ולצלם מאבן את ולדתנו כירפנו הפנו אלי ערף ולא פנים ולא יאבה לשמוע אמרו ובעת רעתם רואים כי אין אליהם וישוע אותם ואמרו אלי קומה והושיענו: כח אשיב לך ואיה

אלהיך אשר עשית לך יקומו הם אם יוכלו וישיעוך בעת רעתך כי כמו מספר עריך עשית צורות של פסלים והיו אלהיך אתה יהודה: א אם תשוב בתשובה ישראל נאם יהוה או אלי תשוב להיות לפני סגולה מכל ואם תסיר שקוציך אם תעביר הפסילים מפני או ולא תגור לצאת בגלות: ב ונשבעת ואם תשבע חייהך באמת לא כמו שאדם נשבעים עתה לשקר, ותתנהגו במשפט ובצדקה או והתברכו בו בישראל הגוים לאמר בברכתם, ושימך אלהים בישראל ובו יתחללו יאמר הנה אני מצלח בישראל:

כו אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ולדתנו כירפנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם ואמרו קומה והושיענו: כח ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר עריך היו אלהיך יהודה: ד א אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תגור:

ד ונשבעת חייהך באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים ובו יתחללו:

לאחר שמסיים ההפטר יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושבי ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וּלְמַנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

שי למורא

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן־חלקיהו מן־הכהנים אשר ישב בעֲנִתוֹת
מִעַרְי הַכְּהֻנִּים שֶׁהָיָה בְּאַרְצָן בְּנִימָן: ב אֲשֶׁר הָיָה תַּחֲלַת דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו
בִּימֵי יְאִשִּׁיָּהוּ בֶן־אֲמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה שְׁהוּא וְדוֹדוֹ הָיוּ צַדִּיקִים,
בְּשִׁלְש־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי יִרְמְיָהוּ נְבִיא כָּל יְמֵי יְאִשִּׁיָּהוּ הַנּוֹתֵרִים,

(ב) בְּשִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ, אוּ תַּחֲלִילָה לְשֵׁרוֹת עָלָיו הִשְׁרָאָה
הַנְּבוּאָה. (ג) וַיְהִי בִימֵי יְהוֹשִׁיקָם וְגו', וְהָיָה מִתְנַבֵּא גַם בִּימֵי יְהוֹשִׁיקָם
בְּגוּ וּבִימֵי צִדְקִיָּהוּ וְכו'. (ד) בְּמָרָם אֲצֻרֶךְ בְּכַטָּן יִדְעָתִיךָ, בְּמָרָם
יִצְרָתִיךָ צִוְּרָה בְּכַטָּן אִמְךָ, גִּדְלָתִיךָ. הַקִּדְשָׁתִיךָ, וּפְנֵתִי אוֹתְךָ. (ו) אֲהֵהָ,

בִּימֵי יְהוֹשִׁיקָם בֶּן־יְאִשִּׁיָּהוּ מֶלֶךְ

יְהוּדָה וְהַתְּמִידָה נְבִיאָתוֹ עֲדִיתָם

עֲשִׂיתִי־עֲשֶׂרֶה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ

בֶּן־יְאִשִּׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּתָם

מְלֻכּוֹתוֹ בְּשֵׁנָה אַחַת עֶשְׂרֵה לְמַלְכוּתוֹ

עַד־גָּלוּת יְרוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ

הַחֲמִישִׁי כִּי אִם נָפַל צִדְקִיָּהוּ בְּיַד מֶלֶךְ

בָּבֶל: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי

לֵאמֹר: ה בְּמָרָם אֲצֻרֶךְ בְּכַטָּן

אִמְךָ יִדְעָתִיךָ הַכִּרְתִּי כִּי שִׁתְּתִיךָ תִּגַּן

וּמוֹכֵן לְנְבוּאָה וּבְמָרָם תִּצָּא מִרָחֶם

הַקִּדְשָׁתִיךָ וּפְנֵתִיךָ לָךְ נְבִיא

לְגוֹיִם עַל הַגּוֹיִם כָּל־ם נְתַתִּיךָ:

ו וַיֹּאמֶר אֲהֵה אוֹי יי עַל הַמִּנְעִיָּה

אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעָתִי דְבַר

לְסֹדֶר דְּבַר־יְהוָה נְבִיאָתוֹ בְּצִחוֹת חֲלִשׁוֹן

כִּי־נֶעַר אָנֹכִי וְלֹא הִיגְדַלְתִּי בָּהֶן:

ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תֹּאמַר

נֶעַר אָנֹכִי אֵל תִּמְאֵן בְּדָבָר בַּעֲבוּר

הַנְּעוּרוֹת כִּי עַל־כֹּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר

אֲשַׁלַּחְךָ תֵּלֶךְ וְאַתָּה כָּל־אֲשֶׁר

אֲצִוְּךָ תִּדְבֹּר: ח אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אַתָּה אֲנִי לְהַצִּילָךְ נְאֻם־יְהוָה:

ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגֵּעַ עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבַרִּי

בְּפִיךָ: י רֹאֵה הַפְּקֻדָּתִיךָ הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתְּוֹשׁ

וּלְנִתְּוֹן וּלְהֶאֱבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר

דְּבַרִּי בְּפִיךָ: יב רֹאֵה הַפְּקֻדָּתִיךָ מִנֵּתִי אוֹתְךָ תִּזְוֶה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתְּוֹשׁ לְעַשׂר מִמִּקְוָמוֹ וּלְנִתְּוֹן גַּם רַק חֶלֶק, וּלְהֶאֱבִיד לְנִמְרִי,

וּלְהָרוֹס כּוֹלל חֲבָנִן לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ: יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מִה־אַתָּה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וַיֹּאמֶר מִקֵּץ מִשָּׁה שָׁקֵד מֵאִילָן

הפטרה לפרשת מטות לשמו"ת

בירמיה פרק א

א א דְּבַרִּי יִרְמְיָהוּ בֶן־חַלְקִיָּהוּ מִן־הַכְּהֻנִּים

אֲשֶׁר בְּעִנְיָתוֹת בְּאַרְצָן בְּנִימָן: ב אֲשֶׁר הָיָה

דְּבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יְאִשִּׁיָּהוּ בֶן־אֲמוֹן מֶלֶךְ

יְהוּדָה בְּשִׁלְש־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי

בִּימֵי יְהוֹשִׁיקָם בֶּן־יְאִשִּׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עֲדִיתָם

עֲשִׂיתִי־עֲשֶׂרֶה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יְאִשִּׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גָּלוּת יְרוּשָׁלַם

בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּמָרָם אֲצֻרֶךְ בְּכַטָּן

יִדְעָתִיךָ וּבְמָרָם תִּצָּא מִרָחֶם הַקִּדְשָׁתִיךָ נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיךָ: ו וַיֹּאמֶר

אֲהֵהָ אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה לֹא־יִדְעָתִי דְבַר כִּי־נֶעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

אֶל־תֹּאמַר נֶעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כֹּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלַּחְךָ תֵּלֶךְ וְאַתָּה כָּל־אֲשֶׁר

אֲצִוְּךָ תִּדְבֹּר: ח אֶל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אַתָּה אֲנִי לְהַצִּילָךְ נְאֻם־יְהוָה:

ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגֵּעַ עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבַרִּי

בְּפִיךָ: י רֹאֵה הַפְּקֻדָּתִיךָ הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתְּוֹשׁ

וּלְנִתְּוֹן וּלְהֶאֱבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר

דְּבַרִּי בְּפִיךָ: יב רֹאֵה הַפְּקֻדָּתִיךָ מִנֵּתִי אוֹתְךָ תִּזְוֶה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לְנִתְּוֹשׁ לְעַשׂר מִמִּקְוָמוֹ וּלְנִתְּוֹן גַּם רַק חֶלֶק, וּלְהֶאֱבִיד לְנִמְרִי,

וּלְהָרוֹס כּוֹלל חֲבָנִן לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ: יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מִה־אַתָּה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, וַיֹּאמֶר מִקֵּץ מִשָּׁה שָׁקֵד מֵאִילָן

שגדלים בו שקדים אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי השקד הזה הוא מטהר להוציא פרח קודם לכל האילנות כִּי־שקד מטהר אני על־דברי לעשותו ואם בן ראית דבר המרפז רמז על מה שעתידי להיות: יג ויהי דברי־יהוה אלי פעם שנית לאמור מה אתה ראה במראה

הנבואה ויאמר סיר נפוח קררה מעלה רחיקה אני ראה ופניו מקום שמעלה רחיקה מפני מעבר צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון מקבל העומדת מצפון תפתח תהיה מותרת לבוא הרעה על כל־שבי הארץ: טו כי I הנני קרא אישים בלכם לכל־משפחות ממלכות צפונה שיבאו נא־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו כשפטים היושבים על כסא המשפט, מול פתח I שערי ירושלים ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה לשמוע טענת הבעל־דין: מז ודברתי אז אדבר משפטי אותם עמהם על כל־רעתם לבקש דין מאתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי יריהם: יז ואתה תאזר מתניך ללכת ברויות וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצנח אל־תחת אל תפחד מפניהם להחניף להם פִּרְא־אתחנך לפניהם כי כשתפחד אשובור אותך לפניהם ויכלו להזיק לך: יח ואני הנה נתתיך נתיבי כח בידך היום לעיר מבצר בעיר מבצר ולעמוד ברזל שלא יוכל אדם להטותו ולשברו ולחמות נחשת כל־שכן אם יהיו לעיר חומות נחשת, וכל זה כדי שותכלו להתגבר על־כל־הארץ בעיהם למלכי יהודה לשׁוֹיָה לכהניה ולעם הארץ מטהר העם: יט ונלחמו אליך כולם ולא־יוכלו לך יעו כִּי־אתה אני נאם־יהוה להצילך: א ויהי דברי־יהוה אלי לאמור: ב הלך

מה־אתה ראה ירמיהו ויאמר מקל שקד אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כִּי־שקד אני על־דברי לעשותו: יג ויהי דברי־יהוה I אלי שנית לאמור מה אתה ראה ויאמר סיר נפוח אני ראה ופניו מפני צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל־שבי הארץ: טו כי I הנני קרא לכל־משפחות ממלכות צפונה נאם־יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח I שערי ירושלים ועל כל־חומתיה סביב ועל כל־ערי יהודה: מז ודברתי משפטי אותם על כל־רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי יריהם: יז ואתה תאזר מתניך וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצנח אל־תחת מפניהם פִּרְא־אתחנך לפניהם: יח ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־כל־הארץ למלכי יהודה

(יב) שקד אני על דברי לעשותו, מתספר ומשתדל במהירות לקדם את דברי. כמו השקד שהוא מטהר להוציא פרח לפני שאר האילנות. (יג) סיר נפוח, סיר מעלה רחיקה. והוא רמז על ירושלים. ופניו, פני הרחיקה, כלומר המקום שמעלה רחיקה מרבה. פרוש אחר, "ופניו", פני חסיר, שהצר של חסיר שממנו יוצאים, נקרא פניו. מפני צפונה, מצד צפון (יד) מצפון, מצד צפון, והוא בכל, שהיא מותרת צפונה לארץ ישראל. טו) כי הנני קורא, כלומר, אישים בלכם שיבאו. משפחות ממלכות צפונה, המשפחות הם העמים, והממלכות הם המלכים. יז) תאזר מתניך, לשון זרוע, כאיש חיל. אל תחת, אם תפחד. יח) אתחנך לפניהם, אם תפחד מהם, אשר אבד אותך לפניהם, ויכלו להזיקי. יח) למלכי יהודה, כנגד מלכי יהודה. יט) ונלחמו אליך, ולחמו נגדך בדרכי משפט, לסתור את דברי נבואתך. להצילך, שלא ימותו. ב) באוני ירושלים, אל העם אשר בירושלים. זכרתי לך חסד נעורייך, אף על פי שאני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים, לא אפלה אותך, וגם אעניש את המצויקים לך, כי זכרתי לך חסד נעורייך. אהבת כלולותיך, האהבה שהיתה לי עליך בעת שהיית בכלה בזמן חפתה, כלומר כעמך הר סיני לקבלת התורה. ג) קדש ישראל לה, נחשבים הם כמו קדש, שלא יאכלנו זר. ראשית

לשׁוֹיָה לכהניה ולעם הארץ: יט ונלחמו אליך ולא־יוכלו לך כִּי־אתה אני נאם־יהוה להצילך: ב א ויהי דברי־יהוה אלי לאמור: ב הלך וקראת באוני ירושלים לאמור בזה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ג קדש ישראל

וקראת באוני יושבי ירושלים לאמור בזה אמר יהוה זכרתי וזכר אני לך חסד נעורייך אשר עשיתי עמך בימי נעורייך אהבת האהבה שהיה לי עליך בעת כלולתך שהיית בכלה בזמן חפתה בזמן תורה, גם זכור לפני שהאמנתי כי לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שאני בזה זרוע זרוע ואין מה לאכול: ג ולזה קדש בתרומה נחשב ישראל ליהוה שלא יאכלנו זר. כי ישראל ראשית תבואתה המיטב שבכל האומות כל אכליו כל המבילים את ישראל יאשמו אף־על־פי שהקדוש־ברוך־הוא מביא אויב בעבור המאם, עם כל זה רעה תבא אליהם לאומות בסוף נאם יהוה כי זכור אני לישראל חסד נעורים שהוא חסד האבות:

לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כֹּל אֲכָלֶיךָ יִאֲשָׁמוּ רְעָה תָבֵא אֲלֵיהֶם נָאם
יְהוָה:

תְּבוּאָתָהּ, הַמִּיּוֹב שֶׁכָּבֵל תְּבוּאָתוֹ,
כְּלוּמֶר, הַמִּבְחָרִים שֶׁבְּמִין הָאֵדָם. כֹּל
אֲכָלֶיךָ יִאֲשָׁמוּ, כֹּל הַנּוֹזְלִים וּמְכִילִים
אֶת יִשְׂרָאֵל, יִהְיוּ אֲשָׁמִים וְהָרַעָה תְּבוּאָה
עֲלֵיהֶם.

אֵלֵינוּ בַּחֲרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שָׁבַת בְּהַר הַזֶּה:
וּפָנּוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבָאוּ הָרַחֲמִי וְאֶל־כָּל־
שְׂכֵנֶיךָ בַּעֲרֵבָה בְּהַר וּבְשִׁפְלָהּ וּבְגִבֹּה וּבְחֹף
הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעֵנִי וְהַלְבִּנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל
נְהַר־פָּרַת: ^ח (יִשְׂרָאֵל) רֵאָה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־
הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת
לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם: ^ט וְאָמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת
הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבָדִי שְׂאֵת אֶתְכֶם:
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: ^י יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֶכֶם
יִסַּף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פַּעַמִּים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

קְרִיאת התורה למנחת שבת-קודש
א « אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בַּעֲבֵר הִירְדֵּן בְּמִדְבָּר בַּעֲרֵבָה מִזֶּה
סוּף בֵּין־פָּאֶרָן וּבֵין־תַּפֶּל וְלִבְנֵן וְחִצְרַת וְדִי
וְהַב: ^ב אַחַד עֶשֶׂר יוֹם מִחֲרֵב דֶּרֶךְ הַר־שַׁעִיר
עַד קִדְשׁ בְּרִנֵּעַ: ^ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּעֶשְׂתֵּי־עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
אֱלֹהִים: ^ד וְאַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֵת עֹג מֶלֶךְ
הַפִּזְזִי אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּתֶר בְּאַדְרָעִי: ^ה בַּעֲבֵר
הִירְדֵּן בְּאֶרֶץ מִזְרָא הַזֹּאת לֵאמֹר: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

נמרא

9 מבואר במשנה שנחלקו רבי וחכמים באופן שעדי השטר עצמם
10 מעידים על חתימות ידיהם, האם די בעדותו של כל עד על חתימת
11 עצמו, או שצריך עמו עד נוסף, הגמרא מבארת מה הם סברות
12 המחלוקת, ובמה שונה אופן זה שעדי השטר עצמם מקיימים את
13 חתימות ידיהם, מאופן שבו עדים אחרים מקיימים את חתימות
14 עדי השטר, שבו לדברי הכל יש צורך בשני עדים על כל חתימה.
15 מבארת הגמרא: כְּשֶׁתִּמְצֵי לֹמֵר – כאשר תחקור ותדקדק אחר
16 סברותיהם של רבי וחכמים, תמצא שְׁלֹדְבָרִי רַבִּי, שאף כשעדי
17 השטר עצמם מקיימים את חתימותיהם יש צורך בשני עדים,
18

1 אבל אם זה אומר, זה כתב די הוא, וזה אומר, זה כתב די, ואינן
2 מעידים כל אחד על חתימת חבירו, נמצא שעל כל חתימה יש רק
3 עד אחד, ולכן צריכין העדים לצרף עמָהם עד אחר, שיעיד על שתי
4 החתימות, וכך יהיו על כל חתימה שני עדים, דְּבָרִי רַבִּי. וְחֻקִּים
5 חולקים ואומרים, אֵינֶם צְרִיכִין לַצֶּרֶף עִמָּהֶן עד אחר, אֵלֶּא נֶאֱמַן אֲדָם
6 התחום על השטר לומר זה כתב די, ומתקבלים דבריו אף ללא
7 סיוע של עד נוסף.

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' ב

11 רוצים להעיד שהוא כשר, אם הערעור יצא עַד שְׁלֹא חֲתָמוּ
12 הדיינים על הקיום, מְעִידִין עָלָיו – על השלישי שהוא כשר, וחֲתָמוּ
13 עמָהם. אבל אם יצא הערעור מִשְׁחָתָמוּ השלשה על הקיום, אֵין
14 הדיינים מְעִידִין עָלָיו וְחֲתָמוּ, כלומר, אינם נאמנים בעדותם כיון
15 שהם נוגעים בדבר, שגנאי להם שישבו במושב בית דין עם דיין
16 פסול.
17 מבררת הגמרא: עֲרֵךְ דְּמָא – באיזה ערעור מדובר, כלומר, מה
18 טוענים המערערים על כשרות הדיין. אֵי עֲרֵךְ דְּנִלְגוּתָא – אם הם
19 מעידים שהוא גזלן ופסול לדון, ושני הדיינים מכחישים ומעידים
20 שאינו גזלן,

1 הַחֹדֶשׁ שהיא דְּאוֹרֵייתָא, ולדברי הכל אין אומרים בה שעד נעשה
2 דיין, וְאֵילוּ קִיּוֹם שְׁמִירוֹת, שלגביו התבאר דינו של רב הונא שעד
3 נעשה דיין, הוא דְּרַבְּנָן, שהרי מן התורה אין חוששים לזיוף, ורק
4 חכמים חששו לכך והצריכו לקיים את השטר, ולכן הקילו לומר
5 בו שעד נעשה דיין.

6 הגמרא עוברת לדון בענין אחר של קיום שטרות: אֵמַר רַבִּי אֶבְיָא,
7 אֵמַר רַב הוּנָא, אֵמַר רַב, שְׁלֹשָׁה דִּינִים שְׂשִׁבּוּ לְקִיּוֹם אֶת הַשָּׁטֶר,
8 ובאותה שעה קָרָא עֲרֵךְ עַל אֶחָד מֵהֶן – באו עדים וערערו על
9 כשרותו של אחד מהדיינים, ושני הדיינים האחרים שיושבים עמו
10

פרק ב' משנה א

רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והיו מחשב הפסד מצוה כגנב שכרה, ושבר עברה כגנב הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין:

נקודות משיחות קודש

מלמעלה. ואילו עבודת חודש אייר ספירת העומר, עבודת האדם בבירור וזיכרון הנפש הבהמית; ונקודה זו מתאימה לפרק שני, "שיבור לו האדם".

לפי האמור יש לבאר גם המשך המשנה - "והיו זהיר במצוה קלה כבחמורה", שיש לדקדק בזה: לכאורה אין כאן מילי דחסידותא? אלא, התנא אינו מדבר מצד קבלת עול, שלגבה אין הבדל בין קלה לחמורה, אלא מצד השכל והרגש, שלגביהם יש הבדל בין קלה לחמורה; והוא מלמדנו, שאמנם זו קלה וזו חמורה, אך למרות זאת יש לזהר בקלה כבחמורה, שכן שלימות העבודה היא כאשר גם השכל והרגש חדורים עם קבלת עול.

והנה, בעומק יותר יש לומר, שב"יבור לו האדם" עצמו ישנן שתי דרכים כלליות, היינו שניתן לזכך את הנפש הבהמית ולהגיע לדרגת "יבור לו האדם" בשני אופנים, והדרך הישרה היא - "כל שהיא תפארת לעושי".

דרך אחת היא - שהאדם נלחם בחושך של נפשו הבהמית, באמצעות תעניות וסגופים וכיוצא בהם, המחלישים ומבטלים את התאוה לתענוגי העולם, ומביאים לזיכרון הגוף והנפש הבהמית. דרך זו היא אמנם דרך על פי תורה, אולם איננה "דרך ישרה", בבחינת "אשר עשה האלקים את האדם ישר"⁴ שכן היא תוצאה של חורבן (בית המקדש). ובלשון הרמב"ם⁵ שסיבת התעניות היא "הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה" על החטאים שגרמו לחורבן. ואף בתענית פרטית כך - יש לצום "בזמן שתבוא צרה", הבאה "בגלל מעשיהם הרעים"⁶. וכדברי הרמב"ם⁷, שמי שאומר ש"לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה" - הרי זו "דרך רעה ואסור לילך בה"⁸.

הדרך השני, שהיא דרך ישרה, היא - הוספת אור וטוב וקדושה. האדם אינו עוסק רק בשבירת הגוף והנפש הבהמית בלבד, אלא הוא מסביר להם כיצד שמירת התורה והמצוה טובה בשבילם ("תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם"), עד שגם הם יבינו וירגישו זאת, והוא מנצל אותם להוספה בעבודת ה' (כגון באכילה לשם שמים וכיוצא בזה). ואז נדחה בדרך ממילא החושך והרע של הנפש הבהמית, והיא מתבררת. וכמבואר בחסידות⁹ שבדורות אלו אין להרכות בתעניות, אלא "עזוב תעזוב עמו"¹⁰. וחסידות מסבירה את יוקר התורה ונחיצותה כך שגם הנפש הבהמית מסוגלת להבין זאת. הדרך הישרה היא, איפוא, שבמצבו בהווה (עם גוף ונפש בהמית שעדיין לא נתבררו) - יעסוק אדם בתורת החסידות, ולימוד זה יתן לו את ההסברים הנכונים, כך שגם גופו ונפשו הבהמית ירגישו שהתורה היא דרך טובה וישרה¹¹.

השאלות במשנתנו: א. "איזו היא דרך ישרה" - הרי מובן מאליה שהדרך הישרה היא דרך התורה, ומקרא מלא דיבר הכתוב: "כי ישרים דרכי ה'". ב. "שיבור (שיבורר, רע"ב) לו האדם" - כלום זהו דבר שניתן לאדם עצמו לברר ולהחליט בשכלו? הרי על זה ניתנה לנו התורה! ג. "כל שהיא תפארת לעושי" ותפארת לו מן האדם" (שיהא נוח לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו, רע"ב) - כיצד אפשר לומר שבחירה והחלטה זו תלוי בכך שאדם מרגיש שהנהגה מסוימת יפה, טובה ונוחה (לו ולאחרים). ומה גם שרבי² מדייק "כל שהיא תפארת", שמשמעו שכל דבר שהוא "נוח לו" הוא הדרך הישרה!

והביאור:

איזו היא דרך ישרה - מהי השלימות בקיום המצוות, שהן דרך ישרה ("כי ישרים דרכי ה'"),

שיבור לו האדם - כאשר האדם בוחר בהן, הוא מקיים אותן לא רק מתוך קבלת עול, אלא הוא מבין בשכלו כיצד הן "דרך ישרה" ובוחר בהן. שכן, למרות שיסוד כל התורה הוא קבלת עול מלכות שמים, בזה בלבד עדיין לא די, אלא על האדם להבין ולהרגיש בשכלו ומדותיו את הטוב, היקור והנחיצות של התורה. וגם נפשו הבהמית צריכה להבין ולהרגיש זאת, כנאמר³ "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" (בשני יצריך, רש"י).

כל שהיא תפארת לעושי - יש לקיים את התורה כך שיהי ניכר שהיא מפארת ומאירה את מקיים המצוה.

ותפארת לו מן האדם - החיות והטוב טעם בעסק התורה והמצוה צריכים להיות עד כדי כך, שגם האנשים שסביבו רואים על ידו את יופי התורה.

והנה, ענין זה (שגם השכל יבין את יוקר התורה) הוא שלב שני; ראשית חכמה היא קבלת עול, ורק לאחר מכן יש להשתדל להגיע לידי הבנה שכלית. וזהו אחד הרמזים בכך שמשנתנו מופיעה בתחילת פרק שני: התחלת פרק ראשון היא "משה קיבל תורה מסיני", שבזה מודגש קיום התורה מתוך קבלת עול, היות שכך קיבל משה מסיני; ולאחר מכן בא השלב השני, בחירה שכלית בתורה - "שיבור לו האדם".

לפי זה יומתק מה שפרק ראשון נלמד בכל שנה בחודש הראשון, ניסן (בשבת האחרונה של חודש זה), ואילו פרק שני נלמד בחודש השני, אייר (בשבת הראשונה שבו). שכן, הנושא המרכזי של חודש ניסן הוא - יציאת מצרים, שבאה מלמעלה, לא על ידי עבודת האדם; וזה מתאים לנקודה המודגשת בתחילת הפרק הראשון, "משה קיבל תורה מסיני", קיום התורה מצד ציווי

(1) הושע יד, י. (2) להעיר שבמשנה הבאה נקרא רבי יהודה הנשיא (ראה שבת לב, ב שרבי יהודה הנשיא היינו רבי). ואכ"מ. (3) ואתחנן ו, ה. (4) קהלת ז, כט. (5) הלכות תעניות רפ"ה. (6) שם רפ"א. (7) הלכות דעות רפ"ג. (8) ומה שמצינו בצדיקים מסויימים (שעבודתם היתה בדרך ישרה) שפרשו מכמה עניני העולם - יש לומר, שפרישות זו אינה צער אצלם, אלא חלק מטבעם. (9) אגה"ת פ"ג. (10) ראה הוספות לכתר שם טוב סט"ז. (11) ספה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 419.

רעה לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי בחו"ל (מסעי באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:52	05:56	08:39	08:41	09:18	09:20	10:29	10:30	13:22	13:22	19:42	19:38	20:11	20:06	19:19	20:18
חיפה (ק)	05:48	05:52	08:35	08:38	09:15	09:17	10:27	10:28	13:21	13:21	19:48	19:43	20:14	20:09	19:11	20:21
ירושלים (ק)	05:50	05:53	08:36	08:39	09:15	09:17	10:27	10:28	13:20	13:20	19:47	19:42	20:10	20:06	19:03	20:17
תל אביב (ק)	05:51	05:55	08:38	08:40	09:17	09:19	10:28	10:30	13:22	13:22	19:44	19:40	20:13	20:08	19:18	20:20
אוסטריה, וינה (ק)	05:20	05:27	08:06	08:12	09:08	09:12	10:27	10:29	13:40	13:39	20:42	20:34	21:22	21:13	20:17	21:30
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:27	07:23	09:16	09:14	09:55	09:53	10:47	10:45	12:57	12:57	17:27	17:32	17:56	18:01	17:12	18:12
אוקראינה, אודסה (ק)	05:28	05:35	08:16	08:22	09:14	09:17	10:32	10:34	13:42	13:41	20:38	20:31	21:17	21:09	20:14	21:24
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:55	05:02	07:41	07:47	08:43	08:46	10:02	10:04	13:14	13:13	20:15	20:08	20:56	20:47	19:51	21:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:04	05:12	07:50	07:57	08:53	08:57	10:12	10:14	13:25	13:24	20:28	20:20	21:09	21:00	20:04	21:17
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:22	05:31	08:05	08:13	09:15	09:19	10:35	10:38	13:51	13:50	21:00	20:52	21:44	21:34	20:36	21:52
אוקראינה, קייב (ק)	05:14	05:22	07:56	08:05	09:07	09:11	10:27	10:30	13:44	13:43	20:54	20:45	21:37	21:28	20:29	21:46
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:47	05:50	08:31	08:33	09:06	09:07	10:15	10:16	13:03	13:02	19:11	19:08	19:37	19:34	18:48	19:44
איטליה, מילאנו (ק)	05:58	06:05	08:46	08:52	09:42	09:45	10:59	11:01	14:07	14:07	21:03	20:56	21:38	21:31	20:37	21:46
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:17	08:47	08:47	09:17	09:17	10:19	10:19	12:51	12:51	18:24	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:53	07:49	09:48	09:46	10:25	10:23	11:18	11:17	13:30	13:30	18:08	18:13	18:36	18:40	17:53	18:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:00	08:55	10:43	10:41	11:24	11:21	12:15	12:13	14:22	14:22	18:44	18:49	19:16	19:21	18:30	19:33
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:00	06:05	08:48	08:52	09:34	09:37	10:48	10:50	13:49	13:49	20:26	20:20	20:59	20:52	20:03	21:06
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:45	05:51	08:34	08:38	09:22	09:24	10:36	10:38	13:39	13:38	20:19	20:13	20:52	20:46	19:56	20:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:46	05:51	08:34	08:38	09:22	09:25	10:37	10:39	13:39	13:39	20:20	20:14	20:53	20:47	19:57	21:00
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:17	06:23	09:06	09:10	09:56	09:59	11:11	11:13	14:16	14:15	21:00	20:54	21:35	21:28	20:37	21:42
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:36	06:40	09:22	09:24	10:00	10:02	11:11	11:12	14:02	14:02	20:20	20:17	20:48	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:58	06:02	08:46	08:48	09:26	09:28	10:38	10:40	13:34	13:33	19:58	19:54	20:28	20:23	19:37	20:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:43	06:46	09:27	09:29	10:03	10:05	11:13	11:14	14:01	14:01	20:12	20:08	20:38	20:35	19:51	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:39	05:45	08:28	08:32	09:17	09:19	10:32	10:34	13:35	13:34	20:17	20:11	20:51	20:44	19:54	20:58
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:10	06:15	08:59	09:03	09:46	09:49	11:01	11:03	14:03	14:02	20:42	20:37	21:16	21:10	20:20	21:23
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:37	05:42	08:25	08:30	09:15	09:18	10:30	10:32	13:34	13:33	20:17	20:11	20:51	20:45	19:54	20:58
בוליביה, לה-פס (ח)	07:00	06:58	09:16	09:15	09:48	09:47	10:46	10:45	13:09	13:09	18:18	18:20	18:43	18:44	18:02	18:54
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:55	06:04	08:35	08:45	09:50	09:54	11:11	11:14	14:28	14:28	21:41	21:33	22:26	22:16	21:16	22:34
בלגיה, בריסל (ק)	05:57	06:06	08:38	08:47	09:51	09:55	11:12	11:14	14:28	14:28	21:40	21:31	22:24	22:14	21:15	22:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:45	06:43	08:54	08:53	09:27	09:26	10:24	10:23	12:43	12:43	17:46	17:48	18:07	18:09	17:25	18:19
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:32	06:30	08:42	08:41	09:15	09:13	10:12	10:11	12:31	12:31	17:30	17:33	17:56	17:58	17:14	18:08
בריטניה, לונדון (ק)	05:12	05:21	07:51	08:01	09:07	09:12	10:28	10:31	13:46	13:46	21:02	20:54	21:46	21:36	20:38	21:54
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:12	05:21	07:37	07:55	09:11	09:16	10:34	10:37	13:56	13:55	21:18	21:09	22:07	21:56	20:55	22:16
גרמניה, ברלין (ק)	05:14	05:23	07:48	08:00	09:11	09:16	10:33	10:36	13:53	13:52	21:13	21:04	21:58	21:47	20:46	22:07
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:43	05:51	08:26	08:34	09:35	09:39	10:55	10:58	14:11	14:10	21:20	21:12	22:03	21:53	20:55	22:11
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:51	06:48	08:57	08:55	09:30	09:29	10:26	10:25	12:44	12:44	17:44	17:47	18:03	18:06	17:21	18:16
הודו, מומבאי (ח)	06:12	06:15	08:53	08:55	09:27	09:28	10:34	10:35	13:18	13:18	19:17	19:15	19:43	19:40	18:58	19:50
הודו, פונה (ח)	06:09	06:11	08:50	08:51	09:23	09:24	10:31	10:31	13:14	13:14	19:13	19:10	19:38	19:35	18:53	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	05:11	05:19	07:58	08:04	08:59	09:02	10:17	10:19	13:28	13:28	20:28	20:21	21:08	20:59	20:04	21:16
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:49	04:54	07:37	07:42	08:26	08:28	09:41	09:42	12:43	12:43	19:25	19:19	19:58	19:52	19:02	20:06
יוון, אתונה (ק)	06:21	06:26	09:10	09:13	09:54	09:57	11:08	11:10	14:08	14:07	20:41	20:36	21:13	21:08	20:19	21:20

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי בחו"ל (מסעי באה"ק) - בערים שונות בעולםרעט

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
וולדובה, קישינב (ק)	05:41	05:34	08:21	08:27	09:20	09:24	10:39	10:41	13:49	13:49	20:48	20:40	21:27	21:18	20:24	21:34
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:11	06:09	08:50	08:52	09:24	09:25	10:31	10:32	13:15	13:15	19:15	19:13	19:40	19:38	18:55	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:51	07:57	09:30	09:28	10:15	10:11	11:03	11:01	13:06	13:06	17:15	17:21	17:50	17:56	17:02	18:09
נפאל, קטמנדו (ח)	05:25	05:22	08:09	08:07	08:44	08:46	09:54	09:55	12:44	12:44	18:58	18:54	19:25	19:22	18:37	19:32
סין, בייג'ין (ח)	05:10	05:05	07:54	07:58	08:41	08:43	09:55	09:57	12:57	12:57	19:36	19:30	20:09	20:03	19:11	20:16
סינגפור, סינגפור (ח)	07:06	07:06	09:36	09:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:42	13:41	19:17	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:53	04:45	07:20	07:32	08:41	08:46	10:03	10:06	13:22	13:22	20:40	20:30	21:26	21:15	20:14	21:35
פרו, לימה (ח)	06:27	06:29	08:49	08:49	09:20	09:19	10:19	10:19	12:45	12:45	18:01	18:02	18:25	18:26	17:44	18:35
צרפת, ליון (ק)	06:21	06:15	09:02	09:08	09:59	10:02	11:16	11:18	14:24	14:25	21:19	21:12	21:57	21:49	20:56	22:04
צרפת, פריז (ק)	06:21	06:13	08:58	09:06	10:03	10:07	11:22	11:25	14:36	14:35	21:42	21:34	22:22	22:12	21:16	22:29
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:52	08:25	08:26	08:56	08:56	09:59	10:00	12:34	12:34	18:13	18:13	18:37	18:36	17:55	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	06:05	05:58	08:47	08:52	09:39	09:42	10:55	10:57	14:01	14:01	20:52	20:46	21:25	21:18	20:26	21:32
קנדה, מונטריאול (ק)	05:36	05:29	08:17	08:23	09:13	09:16	10:30	10:32	13:38	13:38	20:33	20:26	21:09	21:01	20:08	21:17
קפריסין, לרנקה (ק)	05:53	05:49	08:37	08:40	09:18	09:21	10:31	10:32	13:27	13:27	19:55	19:50	20:25	20:20	19:33	20:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:02	04:52	07:03	07:24	08:55	09:00	10:19	10:22	13:43	13:44	21:13	21:02	22:05	21:52	20:46	22:14
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:31	04:20	06:36	06:36	08:26	08:31	09:50	09:54	13:17	13:16	20:55	20:44	21:46	21:32	20:24	21:55
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	04:57	04:50	07:37	07:43	08:37	08:40	09:55	09:57	13:06	13:05	20:05	19:57	20:44	20:36	19:41	20:52
שווייץ, ציריך (ק)	06:01	05:54	08:41	08:47	09:41	09:45	10:59	11:02	14:11	14:10	21:15	21:07	21:49	21:41	20:46	21:57
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:02	06:01	08:39	08:40	09:11	09:11	10:17	10:17	12:57	12:57	18:49	18:47	19:13	19:11	18:29	19:21

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם !

משפחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התווועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵי חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלַסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פְּרַעְנִיּוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלָת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00845
24/07/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

